egyenes vonalakból és a szabatosan szerkesztett elipszis és hiperbola elemeiből áll, szabályszerüen váltakozó árnyék- és hajszálvonalakkal. Az akvarellek a legtöbb esetben kinos retouche-munkával készülnek s inkább türelempróbák, sem mint érzés és kedv teremtményei. A szorgalom elsőrangu, az eredmény semmitmondó. Ez az átlagos tipus. Könnyen érthető, hogy egy ily rajz- és festésbeli gyermeknevelés, egy ily alapokon fakadt műkedvelés nem lehet különösebb hatással a művészetre, nem nevelheti a dilettánsban a valódi művészi érzéket, sőt alkalmas arra, hogy éppen a vérbeli tehetség egyéni munkájával szemben ellenzéki álláspontra juttassa a műkedvelőt.

Az hisszük, nem szorul beható fejtegetésre, hogy az ily műkedvelőknél éltetőbb hatással lehetnek a művészetre a műtárgyak gyüjtői. Ez a hatás művészetünknek ebben a szakában alig mutatható ki, mert első sorban igen szerény volt a gyüjtők száma és mert a valóban nagy s jól rendezett gyüjteményeket birtokosaik nem tartották idehaza. Az összes, e félszázadban még együtt tartott gyüjtemények legszebbike, az Esterházy hercegeké, Bécs művészetét szolgálta. A hires képtár tulajdonképpeni alapitója, Esterházy Miklós herceg, hatalmasra fejlesztette azt, ezernél több festményt, mintegy ötvenezer metszetet és csaknem háromezerötszáz rajzot vásárolt ő maga. Ha e valóban európai nevezetességü gyüjteményből a hercegi család magyarországi kastélyaiba, pl. Cseklészre, Esterházára stb. is jutott pár száz műtárgy, metszet, porcellán, kárpit stb., a java az általunk vizsgált időszakban mégis az osztrák művészet érdekét szolgálta, annak közönségét nevelgette és Ausztria nevezetességei közé tartozott. Épp ily szerepü volt egy Bécsbe szakadt művészünknek, Böhm József

Ltáb I.

Dánielnek gonddal rendezett, sokoldalu és tanulságos művészeti gyüjteménye, amelyet ez a neves medailleur évek hosszu során át hordott össze s kiváló szakértelemmel tett értékessé. A Böhm-gyüjtemény nevelőjévé lett Bécs művészettörténettel foglalkozó szakembereinek, mint ezt egyikük, Eitelberger, maga is bevallja; az amatőrök, gyüjtők naponkint felkeresték s mert Bécs egyetemén ekkortájt még nem volt katedrája a művészetek történetének: az eféle tanulmányoknak jó gyakorló-iskolájává lett, amelyet sokan kerestek fel, igy a többi közt egy magyar főur is, Festetics Sámuel gróf, aki Bécsben maga is nagy és értékes gyüjteményt szedett össze. Mindez azonban csak azért érdekel minket némiképpen, mert magyar emberek gyüjtőtevékenységéről szól. E tevékenység jó eredményeiből Magyarországnak nem jutott ki semmiféle esztetikai haszon. A helyzet fonákságát korán észrevették idehaza s kivált az Esterházy-gyüjteményt szerették volna kulturánk barátai hazatelepiteni. Meg is kisérelték ismételten, szép szóval. 1836-ban Zalamegye felkérte Esterházy Pál herceget, hogy bécsi képtárát Pestre helyezze át, amire azonban a herceg nem volt hajlandó. Hasonló húrokat pengetett 1841-ben Gorove István egy hirlapi cikkben, amelyben fájdalommal emlékezik meg arról, hogy a gyüjtemény csak a bécsi közönség számára áll nyitva. «Mint hazafi, ugymond, fájdalmas kebellel hagytam el e képtárt. Vagy talán nem birt volna hazánk eddigelé illő helyet nyujtani e gazdag, e szép gyüjteménynek?» Gorove Pesten szerette volna azt látni s ehhez az óhajtásához megjegyzés formájában csatlakozott Kossuth is. E felszólitások siket fülre találtak. Egy magyar főpapé az érdem, hogy Nemzeti Muzeumunk művészi becsű képtárral gyarapodott s igy a magyar főváros megkapta

első nyilvános képgyüjteményét. Ez a főpap Pyrker László egri érsek volt, ajándéka pedig, amellyel 1836-ban lepte meg a nemzetet, százkilencven festmény, amelyek jó részét még velencei pátriárka korában szerezte meg.

Egy másik főrangu gyüjtő, Brukenthal Sámuel báró, a gyüjteményét hitbizománnyá alakitotta s családja kihalása esetére a nagyszebeni gimnáziumnak hagyta. Nagyszebenben, az ország egyik legfélreesőbb végében, ahol alig fordult meg egy-két erdélyi festőn kivül művész, nem lehetett ez a gyüjtemény általánosabb nevelő hatással.

Kisebb gyüjtemények az ország különféle városaiban és kastélyaiban is keletkeztek, de túlnyomórészt nem olyanok, amelyek módszeres, szakszerü gyüjtés eredményei. Már Pyrker székhelyén akadunk Fáy Jánosban egy oly gyüjtőre, aki nyilván tömegesen vásárolja a képeket, sőt 1812-ben negyvenezer bankóforintra becsült éremgyüjteményét azzal a kéréssel adta át a Bécsbe induló Kazinczynak, hogy azt ott eladja s rajta képeket vegyen neki. Egy évtized alatt ez a gyüjtemény mintegy négyszáz képre szaporodott. Az egri közönségre akkor ez a gyüjtemény nem lehetett valami nagy hatással. Fáy egyszer, bizonyára eladás céljából kiállitotta a liceumban, de egy odavaló festő, Balkay Pál, egy levélben megjegyzi, hogy a gyüjtemény iránt senki sem érdeklődik, «még a müveltek is bolondságnak nevezik azt». Igazi, rendezett gyüjteményről itt alig lehet szó, erre következtetünk Kazinczynak egy debreceni feljegyzéséből, amelyben beszámol a Fáy házában töltött napokról: «olajfestései házánál s a piaristáknál, egy kereskedőnél, és miket Egerben hagyott, mivel el nem férnek szobáiban, huszezret érnek». Egy

képtár, amely két városban s ott is négy házban van elhelyezve, inkább raktárnak, semmint gyüjteménynek hat.

Bizonyára idetartozik az a csaknem száz festményből álló gyüjtemény, melyet Fáy István gróf az abaujmegyei Fáj községben levő kastélyában tartott a negyvenes években.

Pozsonymegyében Királyfán hordták össze a Pálffyak a világ minden tájáról nagyértékü ritkaságaikat, iparművészeti unikumokat, pazar lakásberendezési tárgyakat, sok szobrot és régi mesterek temérdek képét. E milliókat érő, nagybecsü darabok azonban inkább a termek s szobák nagyuri diszitése célját szolgálták, együttvéve kevésbbé adták a módszeres gyüjtemény képét.

A Felvidéken Csáky Manó kassai képgyüjteményének volt nagyobb hire, már 1810-ben dicséri annak szépségét Berzeviczy Gergely. Ugyancsak Kassán még néhány kisebb magángyüjtemény volt: Van der Nath grófé, Kászonyié, Tauberé, Wirkner dr.é. A közeli Eperjesen lakott a kor egyik legkiválóbb archeologusa, egyben gyüjtő is: Fejérváry Gábor. Régtől fogva gyüjtött s 1828-ban régiségeit, szobrait stb. Pestről, ahol odáig tartotta, átszállitotta Eperjesre s kis magán-múzeumot rendezett belőlük. Kedves képet fest erről 1835-ben Pulszky Ferenc, aki nemcsak atyafiát, de egyben mesterét is tisztelte benne: «Fejérváry házunk felső emeletét finom műizléssel valódi múzeumá alakitotta át. Az ablakokra német üvegfestéseket akasztott a XVI. és XVII. századból, gyönyörü jávorfa-szekrényekben állitotta fel görög, római és középkori műemlékeit, egy régi, sötét nagy lomtárt felülről világittatott s azt a Parthenon-domborműveknek Böhm által készitett utánzásaival diszitette, az egyik oldalfalat betöltötte könyvtárával,

a másikat széles üvegszekrény foglalta el, melyben etruriai s nagygörögországi diszedényeit helyezte el... Olyan művészethez értő gyüjtő azonban, mint Fejérváry, nem egyhamar akadt, más magyar városban. Sokat utazott külföldön, személyesen vagy levelezésből ösmerte a kor külföldi jeles szakembereit, folyton vett és cserebérelt, gyüjteménye bizonyos szempontból európai hirüvé lett. Nyilván ösztökélő példájának köszönhető, hogy a kis felvidéki városkában a harmincas években mások is kedvet kaptak régiségek, művészi ötvösmunkák, érmek, butor, stb. gyüjtésére, igy Holländer Leo, aki Fejérváryt és Pulszkyt Itáliába is elkisérte, Steinhübel Lajos és Hallner Károly ügyvéd, akiknek gyüjteményét 1849-ben az oroszok széjjelhordták.

Pulszkynak egy feljegyzése szerint Brudern József bárónak Gyöngyösön is volt csinos régiséggyüjteménye, más szakmabeli gyüjteményeit azonban (köztük metszeteket is) Pesten tartogatta. Régiségeket s az őskorból való művészeti tárgyakat gyüjtött Losoncon Kubinyi Ferenc, ezek egy része a Nemzeti Múzeumba vándorolt, más része 1849-ben az orosz inváziónak esett áldozatul. Vittencen, a Kis-Kárpátokban, 1800 körül mintegy másfélszáz festményük volt az Erdődyeknek. Keglevich János gróf adminisztrátor, nagy könyvgyüjtő és botanikai ritkaságok kedvelője, nagytapolcsányi birtokán 1813-ban egy képgyüjteménynek is megvetette alapjait. Kép-, szobor- és régiséggyüjteményük volt a Pálffyaknak Vöröskő várában, a század első felében.

A Dunántúl feudális urai kastélyaikban jelentékeny régiség-, ritkaság- és művészeti gyüjteményeket tartogattak. Esztergom is ebbe a sorba való. Skall 1809-ben a hercegérseki várban is talált egy gyüjteményt, amelyről egyebek közt a következőket irja: «...e szobákban

láttam különféle festményeket, amelyek legtöbbjének aranyozott volt az alapja, deszkára volt festve, egyházi s világi történeteket ábrázolt, ezek bizánci eredetüeknek látszottak. Köztük látható volt a Barkóczy-féle terv is, a Tamáshegyen épitendő hercegérseki rezidencia terve, amelynek alapfalai már nagyrészt állnak.» E régi képek bizonyára nem módszeres gyüjtés eredményeként kerültek a primási székespalotába: e korszak egyetlen hercegérseke sem volt igazi gyüjtő. Annál nagyobb szabásu volt az ismételten tudományosan feldolgozott Wiczay-gyüjtemény Hédervárán, amelyhez Fejérvárynak is sok köze volt. A régi gyürük, ékszerek, vésett kövek numizmatikai ritkaságokban gazdag gyüjteményébe beleolvadt az egykor hires Neumann abbé-féle gyüjtemény és százhuszonöt darab Krisztina svéd királyné műtárgyai közül, összesen tizennyolcezer darab. A Wiczay-gyüjtemény nem képekre helyezte a súlyt, bár volt ott ily műtárgy is. Kölcsey 1833-ban a pozsonyi országgyülési naplójában feljegyzi a többi közt, hogy «Rudics szobáiban, miket a Wiczay-gyüjteményből a mult télen drága áron vásárolt képek ékesitenek vala, a követek sokasága felgyülekezék...» Ezen országgyülés egyik hősének, Cziráky grófnak is volt képgyüjteménye, ezt lovasberényi kastélyában tartotta. A Batthyányaknak Német-Ujvárott volt, nagyobbára családi képekből álló gyüjteményük, amelyről 1824-ben egy egykoru topografus ezt irja: «A Batthyány-várkastély három toronyszobájában van néhány érc-öntésü, kiválóan megmunkált mellszobor, régi, hires férfiak, továbbá sok kicsiny és nagy régi festmény, köztük nem egy kitünő darab, igy Hogarth Carricaturra-festménye. A nemzetség-terem tizenkilenc nagy festményben mutatja e család nagy embereit. Köztük kiválóan

szép néhai Batthyány Lajos hercegé, ezt életnagyságban festette egy bécsi akadémiai festő.» Martonvásáron Brunswick Antal gróf alapitott képtárt, amelynek alapját 1830-ban vetette meg azzal a képgyüjteménnyel, amelyet Pécelen vásárolt meg Ráday Gedeon gróftól, akinek atyja Pál, azt még a XVIII. században állitotta össze. Ezt a gyüjteményt Brunswick Antal gróf fia, Ferenc, utóbb tetemesen gyarapitotta. Egyebekben a század elején a Brunswickoknak Alsó-Korompán is volt kisebb képtáruk. Pestmegyében a Ráday-gyüjteményen kivül ösmertek még egyet, Vida Lászlóét, Törtelen. Vida franciás kastélyában esztetikai élvezeteknek élt, müvelte a zenét, pártját fogta a szinészetnek és 1810 körül régi képekből képtárt gyüjtött össze, melyet Kazinczy is dicsérettel emlit. Kazinczytól tudjuk meg egy erdélyi gyüjtő, Cserey Farkas, galeriájának történetét is. Cserey 1807-ben irja Kazinczynak, hogy épittetni fog s az uj házban lesz egy képes szobája, amelyben szülei, atyafiai, jóbarátai s nevezetes emberek arcképét szándékozik elhelyezni. E célból ez évben már meg is festtette Teleki József gróf koronaőr, Teleki Sámuel gróf kancellár, Aranka György iró, Brukenthal Sámuel gubernátor arcképét s ebbe a sorozatba várja Kazinczy Ferenc és felesége képmását is. 1816-ban már jócskán megnövekedettnek látjuk a gyüjteményt, sok minden mást csatolt hozzá, egész múzeum lesz a házból. Van ott festett és metszett kép, gemma, volterrai és wedgewood-váza, gipsz-mellszobor, azonfelül botanikai, geológiai, conchylológiai gyüjtemény, római régiség, könyv, régi kézirás bőven. «Hazám számára gyüjtöm azokat» — jegyzi meg.

Valószinü, hogy Kazinczy ösztökélése birta Csereyt e sokágu gyüjtemény összeállitására. Kazinczy, ha vagyoni állapota megengedi, bizonyára az ország leglel-

kesebb gyüjtőjévé nőtte volna ki magát. Szerény anyagi viszonyai csak azt engedték meg, hogy könyvön kivül metszeteket gyüjtsön, nires festményekről másolatot vétessen. Jól ösmerték ezt a kedvteléset barátai, s egyikük, Németh László, találóan apostrofálja őt e sorokkal: «Szerencsés vagy, hogy boldog gyönyörüségedet leled a szép ritka képeknek szemlélésében: akit azok nem ébresztenek, abban nincs ébredhető.» Kazinczynak nagy fáradsággal összehordott metszetgyüjteménye utobb a sárospataki főiskola birtokába ment át. Nem hallgathatjuk el azt a megjegyzést, hogy e gyüjtemény lapjainak nagyobb része nem annyira művészi értéke, mint inkább tárgyi vonatkozása révén érdekes.

Pest-Budán sem az udvar, sem a nádori család, sem a főnemesség nem tartott művészeti gyüjteményt. A milliomos Jankovich Miklós már tanuló korában kezdett magyar régiségeket gyüjteni, művészeti értékü darabokban azonban aránylag szegény volt ez a naggyá nőtt gyujtemény; hatvani-utcai házának ilyfajta kincsei inkább fegyverek és gyönyörü régi ékszerek voltak, túlnyomórészt azonban oklevelek, egyéb kéziratok s magyar ritkaságok, amelyek egyrészéhez Fejérváry révén jutott. A polgárok közt Ehrenreich Józsefet emlegetik, mint aki faragott, öntött régiségeket gyüjt és Reicher Jakabot, aki — fésüs lévén — kagyló, szaru, kő-munkákat, de fegyvereket s egyéb régiségeket is gyüjtött. E gyérszámu pesti gyüjteményekhez csatlakozik a negyvenes években még kettő: az egyik Thewrewk Józsefé, aki főképpen arcképeket szedett össze, ez a gyüjtemény 1845-ben tüzvésznek esett áldozatul; a másik Fáy István gróf máltai lovagé, aki képgyüjteményt tartott s azt modern magyar mesterekkel egészitette ki alkalom adtán. Ide kellene még sorolni az éremgyüjtők hosszu

sorát, akik szerte az országban találhatók s számuk éppen nem kicsiny. Ám gyüjtésük vagy teljes numizmatikai jellegü, amelyeknél a művészeti szempont egészen háttérbe szorul, vagy inkább a történeti vonatkozások, a ritkaság-érték stb. a gyüjtés inditó elve. Semmi okunk sincs tehát ezen a helyen ily gyüjtőket felsorolni. Könyvgyüjtőnk sem kevés s e réven számos művészi módon illusztrált mű került az országba.

Bár jól tudjuk, hogy a művészeti gyüjtőkről összeállitott adataink töredékesek, mégis állithatjuk, hogy nagyobb valóban művészi szempontokon sarkalló gyüjtemény — a néhány felsorolton kivül — nem akadt az országban. Volt ugyan még egy sor kastély és kuria meg főpapi rezidencia, amelyben időről időre fel-felgyülemlett egy sor kép, faragvány, iparművészeti tárgy, családi ereklyeként, hogy egy későbbi osztályon ismét széjjelszóródjék, de ezeknek felgyülemlésénél nem a szakértő gyüjtő szerető keze segédkezett, hanem a születés és halál véletlene s a tehetetlenségi erő törvénye. A fönt felsoroltak közül is csak egy-két gyüjteményről mondhatjuk el, hogy alapjuk tisztán a művészet szeretete volt. Bár ebben a korszakban aránylag könnyü volt az értékes műtárgyak gyüjtése s mint Böhm József Dániel és Fejérváry esete mutatja, nem kellett hozzá tetemes vagyon kockáztatása, mégis érthető, hogy a kevesebb pénzü ember nem sokat költhetett, a készpénz-inség e klasszikus korában műtárgyakra. Milliomos mágnásaink azonban, akiknek igen könnyen tellett volna, elenyészőn csekély kivétellel tartózkodtak e téren a noblesse oblige elvének gyakorlásától. Annál kevésbbé beszélhetünk oly mágnásokról, akik a művészet dolgában Pyrker vagy Cserey példáját követték vona, akik egyenest a nemzetnek ajánlották fel gyüjteményüket.

Ha voltak is gyüjtőink, munkájuk nevelő hatásáról mégis alig beszélhetünk. S nemcsak a gyüjtők csekély száma miatt, hanem egyéb okokból is. Ezek közül legalább kettőre helyén lesz rámutatni. Az egyik, hogy e gyüjtemények szinte ösmeretlenek voltak a közönség előtt, mert a gyüjtőknek nem sok örömük telhetett abban a véleményben, amelyet róluk, illetve ilyfajta munkálkodásukról általában táplált a közvélemény. Ugy látszik, csak bizalmasaik számára volt gyüjteményük hozzáférhető, akikről föltehették, hogy azért nem fogják hóbortos embereknek, oktalan tékozlóknak tekinteni. Azt vélhetné az ember, hogy ha a profán világ előtt el is voltak zárva a magán-gyüjtemények: gazdáik a művészeket annal szivesebben látták, hisz szakértelmüknek hasznát is vehették volna. Ám ne feledjük, hogy a gyüjtők, mint láttuk, túlnyomó részt a nemesség tagjai, s hogy művészeinkről nem lehet ugyanezt elmondani. Már pedig Kazinczy szerint «Magyarországon a nem-nemes annyi, mint a nem-polgár».

A magángyüjtemények élvezői és ösmerői tehát egészen kicsiny körre szoritkoztak s ezért a gyüjteményeknek a közönségre való hatása alig mutatható ki. De — s ez meddőségük másik forrása — az élő művészet föllenditésében sem volt szerepük. Főképp azért nem, mert a gyüjtők élő magyar művészek munkáival éppen nem igyekeztek gyarapitani szerzeményeiket. Első sorban régi műveket kerestek, ez beleillett a klasszicista és históriás korba s ha már nem éppen régi művészt is befogadtak gyüjteményükbe, ugy az külföldi, vagy egy hiressé vált külföldinek másolata. Hogy egy gyüjtő, mint Fáy máltai lovag, Barabás-féle cigányképet is méltónak minősit a gyüjteményébe való sorozásra, valóban nagyon kivételes. Maguk a gyüjtők nyilván keveset tar-

tottak a korukbeli magyar művészekről, arra pedig nem érezték magukat hivatottaknak, hogy mintegy támogatásképpen magyar szerzőktől is vásároljanak. Művészeink támogatását mecénásainkra bizták. Ezekkel a mecénásokkal, a művészek önzetlen, lelkes pártfogóival meg kell ösmerkednünk, amennyire adataink ezt lehetővé teszik.

A gazdagok számára a mecénáskodásra ebben a korban nagyon is bőséges terület kinálkozott s gazdag ez időben csak a nemesség és a főpapság volt. Ha nem mecénáskodtak mindnyájan kellő mértékben, az igazság kedvéért ujra rá kell mutatnunk az általános készpénzhiányra s ezen kivül arra a körülményre, hogy három nagyobb országos intézménynek közadakozásból való felépitésével foglalkozott éppen ez a félszázad: a Ludovika-Akadémia, a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Szinház alapitásával és szervezésével. A Ludoviceumra első sorban az országgyülés tagjai adakoztak, a rendek sorában a legnagyobb tétel 12,000 forint, a főrendekében 24,000 forint volt. A Tudományos Akadémiára az alapitó Széchenyi István 60,000 forintot adott, de volt még egy 40,000 s több 10,000 forintos tétel is. Ezek nem kis összegek a pénztelen szegény korban. Más gazdag uraink mecénáskodásuk szinterét inkább Bécsbe helyezték át, Pálffy Ferdinánd például a huszas években egész kis vagyont áldozott a bécsi zene és szinészet föllenditésére. Más, magyarérzésü férfiak kulturánk egyéb ágainak felvirágoztatására jelentékeny összeget áldoztak: Marczibányi István irodalmi alapitványa, Grassalkovich Antal hercegnek a Nemzeti Múzeum és Nemzeti Szinház céljaira szánt telek-adományai, Cseh Szombathy Józsefnek 600,000 forintos alapitványa a debreceni kollegium néhány tanszéke javára stb. stb.

valóban nemes mecénási csekedet volt, ha nem is szolgálta éppen a képzőművészeteket. Ez a példa átterjedt kevésbbé módos, áldozatkész szivekre is s valóban megható volt látni, hogyan adják össze a pesti és székesfejérvári növendékpapok a garasaikat, hogy Berzsenyi költeményeinek kinyomtatásával meglepjék a nagy költőt 1813-ban. Nem kevésbbé épületes látvány, hogy egyszerü pesti polgárok és mesteremberek 1837-ben mint serénykednek adományaikkal a Nemzeti Szinház körül: Reizler uram száz zártszéket készit ingyen, Klaszy szabómester «egy hercegi diszmagyart és tizenkét hősi magyar jelmezt» ajánl fel, a szabócéh ingyen varr, a csizmadiacéh harminchat pár csizmát kinál fel dijtalanul stb. Látnivaló, hogy élt az emberekben valamely mecénáskodási hajlam, oly esetekben amikor szerették, megbecsülték, fontosnak tartották a célt, amelynek előmozditására garasaikat szánták. A képzőművészeteknek éppen az volt egyik bajuk, hogy a közvélemény nem tartotta igazi szükségletnek, eléggé meg nem becsülte, valójában nem is szerette. Azonfelül a nemtörődömségnek is meg volt a maga hátrányos befolyása. Kisfaludy Sándorról valóban nem lehet állitani, hogy népszerütlen volt, mégis siremléke oly szánalmas állapotban volt 1847-ben, hogy Zalamegye rendjei megbotránkoztak rajta, midőn valaki ráirányitotta figyelmüket s aztán rögtön gondoskodtak kijavitásáról. Egy ilyen «valaki» azonban nem akadt minden esetben, amidőn rá szükség lett volna. 1808-ban a Vaterländische Blätter a pestbudai festőkről szólva megjegyezi, hogy «a festőművészek közt alig akad egy is, kit művészhez méltó megrendelések buzditanának magasabb stilusu munkákra», a Honderü pedig 1843-ban folytatja a kesergést: «sem festészet iránti izlés a közönségben, sem nagyszerü te-

hetség festőinkbe nincs... nincs szükségérzete a festészet iránt». A nembánomság olykor szinte érthetetlen, kivált oly esetekben, amidőn akad egy-egy lelkes ember, aki rámutat egy-egy tehetségre. Igy 1830-ban lehetetlennek bizonyult Barabás Miklós számára egy kétszáz forintos ösztöndijat összegyüjteni az erdélyi mágnások körében s Barabás első mecénásai voltaképpen szegény magyar irók voltak. Kölcsey sem járt sokkal jobban: 1834-ben lelkére beszélt a pozsonyi országgyülés követeinek, hogy adakozzanak egy Kazinczy-emlékre, de csak pár száz forint gyült össze, ezt átadta Fáy Andrásnak, aki a pesti casinói tagokkal négyszányolcvan forintra egészittette ki. Végül Fáy ötszáz forintra kerekitette ki az összeget. Döbrentei holta után is megrójja Batthyány Ferenc grófot, hogy bár öt millió forint volt birtokában, a legkisebb fundációt sem tette, Balkay Pál festő pedig 1822-ben igy jellemzi Fischer István báró egri érsek mecénásságát: «Ő ezen a vidéken a Szép mesterséget igen hirdette, ámbár reá nem szeretett költeni.»

Az igazi mecénási cselekedet egyik jellemvonása, hogy amit ad, azért nem kiván viszonzásul semmit; az egyszerü megrendelő, vásárló tehát nem tartozik ebbe a sorba. Ellenben beletartoznak mindazok, akik műtárgyakat ajándékoztak pl. a Nemzeti Múzeumnak s mindazok, akik anyagi segitséget juttattak festőknek, szobrászoknak, kivált fejlődésük ifjabb, legválságosabb éveiben. Ily értelemben mecénás számba vehetjük első sorban Pyrker László egri érseket, aki egész kis képtárt ajándékozott a Nemzeti Múzeumnak s például Müller János pesti festőt s rajzmestert is, aki Eybl «Hagymaárus tót fiú» c. képét ajándékozta ugyanennek az intézetnek s még egy sor magánembert, akik ugyanily mó-

don kedveskedtek hazájuknak. Igy akadhat mecénás a művészek sorában, sőt egyik legszegényebbjük Ágotha János, aki éppen szegénysége miatt nem is folytathatta bécsi akadémiai tanulmányait, valódi mecénás módjára viselkedett, fölajánlván 1843-ban a szervezendő erdélyi múzeum számára három saját-festésü képét (Ferdinánd király, Széchenyi és Vörösmarty arcképét). «Fogadják ezeket tőlem — igy szólt az ajánlás — ez Erdély hazábani szegény székely rajztanártól kegyességgel...»

Voltak azonban földi javakkal dúsabban megáldott mecénások is, főpapok, akik az esztergomi és egri dómot épittették, bár e szép cselekedetükkel tulajdonképpen egy rájuk háruló kötelességnek tettek eleget. Bacsinszky gör. kat. püspök, aki 1802-ben Mankovics Mihályt a saját költségén tanitatta a bécsi Akadémián, szintén nem egészen mellékgondolat nélkül való mecénás volt, mert gyakorlott festőre ugyis szüksége volt, legalább is a templomok terjedelmes ikonosztáziszainak jókarban tartására, pótlására. Szintiszta mecénási cselekedetet műveltek azok, akik fiatal kezdő művészeket tanittattak vagy gyámolitottak. Igy mágnásaink közül Apponyi gróf, aki 1820 körül Itáliába küldte a pozsonyi Spiro Ede képirót, ahol az a gróf költségén előbb Milanóban, majd 1822-től fogva Rómában tanult; igy Csáky grófné, akinek segitségével a székesfejérvári Ivanovics Katalin előbb Bécsben, majd hat éven át Münchenben képezhette magát; ilyen Gyulai Lajos gróf, aki a negyvenes években Züllich Rudolf gyulafehérvári szobrászt támogatta esztendőkön át. Károlyi István gróf Körrey Györgyöt tanittatta a bécsi akadémián, Kopácsy primás Kukorelli képirónak fogta pártját, gróf Brunsvickné Majthényi Anna szegény irókat és művészeket támogatott, hogy tanulmányaikat folytathassák, Orczy László báró Kovács Mihályt gyámolitotta,

aki az ő támogatásával végezte a pesti gimnáziumot és járta Landau pesti rajziskoláját, később ugyancsak az ő támogatásával utazhatott Bécsbe és Olaszországba. Vay Ábrahám gróf, az ország egyik leggazdagabb ura, Kazinczy Ferenc buzditására Ferenczy István szobrászt segitette 1824-ben, három évre évi ezer forintott ajándékozván neki, főképp budai műhelye fölépitésére, amit Ferenczy ugy hálált meg, hogy az első kezébe került ruskicai márványból megfaragta Kazinczy kisméretü mellszobrát s ezt Kazinczynak ajándékozta. Özv. Wenckheimné Orczy báróné nemcsak pártját fogta Orlai Somának, hanem ő volt az, aki 1846 körül a művészi pályán való kitartásra buzditotta. Zichy Károly gróf segitette Vidra képirót abban, hogy magát Rómában kiképezhesse.

E főuri mecénásokon kivül akadtak művészeinknek kisebb társadalmi rangu pártfogói is. Igy Simó Ferenc képirónak első mecénása egy Pál nevü kapitány volt, aki magával vitte Bécsbe. Bécsben Görög Demeter, aki oly sokat tett irodalmunkért, támogatta Falka, Junker és Czetter irás- és rézmetszőket is. Ürményi Ferenc, 1844-ben, mikor már nagy ur volt, Velencében gyámolitotta Molnár József festőt. Egy jómódu pesti polgár pedig, Wurm József, ugy mutatta ki mecénási hajlamosságát, hogy a városháza szobrait Huber József szobrásszal a maga költségén készittette el.

Olykor két-három s több pártfogója akadt egy-egy művésznek, ilyen volt például Martzinkei Elek, akit a tizes években Festetics János gróf és Keglevich Ágoston gróf tanittatott a bécsi akadémián. Markó Károlyt egy véletlen juttatta mecénásaihoz. A még egészen kezdő ifju egyik munkáját Fejérváry megvásárolta egy pesti képkereskedőnél, ennek révén személyes ismeretséget

is kötött vele. Fejérváry bemutatta Brudern József bárónak, aminek az lett a következménye, hogy Brudern báró, Fejérváry Gábor, Károlyi György gróf, Andrássy György és Károly grófok együttesen évi díjat juttattak neki, amelyen Bécsben akadémiai tanulmányokat folytathatott. «Markónak azonban — jegyzi meg Pulszky Ferenc — művészi szeszélyei voltak, összeveszett az akadémiai tanárokkal, felhagyott a festéssel s elefántcsontpapirt gyártott, milyet akkor csak Angolországban tudtak készíteni s igy elkedvetlenitette pártfogóit.» Csak Fejérváry nem hagyta el, végre ujra kieszközölt számára ösztöndijat, hogy Rómába mehessen.

Ily módon néha valóságos társulatok verődtek össze, hogy egy-egy tehetségesnek vélt ifju kiképeztetése lehetővé váljék. Hallgass Mátyás szobrászt Bohusné, Csáky grófnő és Marich báróné tanittatta s utaztatta külföldre. Faragó József szobrászban Birkás Endre gazdatiszt fedezte fel a képfaragó-tehetséget Ujbányán, felhivta rá a közönség figyelmét, aminek az lett az eredménye, hogy a művészet néhány barátja Pestre hozatta 1840-ben, értekezletet tartottak ügyében a Nemzeti Kaszinóban s forma szerint való gyámot neveztek ki számára Antal Mihály személyében. Kevésbbé szépen fest Létai festő esete, aki főképpen krétarajzu arcképeket készitett Erdélyben. 1816-ban Döbrentei ajánlólevelekkel küldte az uraságokhoz, sok helyütt be sem bocsátották, végre maga Döbrentei gyüjtött a szükölködő számára s igy kapott Wesselényi Miklósné bárónétól, Jósika Miklós bárótól, Bethlen Gergely gróftól, Bánffy Lászlóné grófnétól, Bethlen Ádám gróftól 5—30 forintot, másoktól még csekélyebb összegeket. Gyüjtést rendeztek 1846-ban Dozsnyay Károly festő-szobrász érdekében is, a Honderű aláirási iveket bocsátott ki, ily ivet Batthyány

Kázmér gróf és Liszt Ferenc is magára vállalt, Marczibányi Livius pedig azonnal három évre kötelezte magát Dozsnyay javára. A Nemzeti Kör 1844-ben Nemes Pál szobrásznak, Ferenczy István tanitványának segitett egy bécsi uthoz. Ritkább eset, hogy egy-egy város ex offo gyámolit valamely művészt. De tudunk példát erre is. Igy Pest városa 1847 körül ösztöndijas növendékeket tartott Marastoni iskolájában, Kolozsvár pedig Böhm János fiatal épitészt küldte Münchenbe s az ott tanult a város költségén 1833—36-ban. Nem egyszer a legszélesebb nyilvánossághoz fordulnak a művészek pártfogásért. 1826-ban nyomtatásban keres tanulmányai folytatására mecénást Marczinkay Elek; Adler a pozsonyi fafaragó a «Pannonia» utján kisérli meg ugyanezt 1847-ben, három évvel korábban Clair Alajos szobrász atyja keresett hirlapilag a fia számára pártfogót.

Képtárak, kiállítások

1846 március 19-én nyilt meg Pesten, a Nemzeti Múzeum épületében az ország első nyilvános képtára. Addig ugy a közönség, mint a művészek csak templomokban, az itt-ott fönnálló magángyüjteményekben s 1840-től fogva rendszeres kiállitáson láthattak festményt, szobrot.

Ám a Nemzeti Múzeum képtára az első három évtizedben nagyon szegényes volt. Néhány arckép azzal a könyvtárral került a Múzeumba, amelyet Széchenyi Ferenc gróf 1802-ben adományozott a nemzetnek. Ezekhez az arcképekhez csatlakozott a bécsi Péter Krafft két óriási vászna, amelyeket aláirás utján rendeltek meg nála: az egyiket, Ferenc király megkoronázását 1822-ben; a másikat, Zrinyi kirohanását Szigetvárból, 1825-ben festette. 1836-ban az országgyűlés helyet juttatott a Nemzeti Múzeumban egy képtárnak is. Ebben az időben tehát volt egy képtárhelyiség, pár tucat arckép s két ormótlan történeti festmény. Valóban, csak szerény körvonalai olyasminek, amit utóbb képtárnak volt szabad nevezni. Művészeti hatásról, vagy értékről egyelőre álmodni sem lehetett.

De már a harmincas években hozzáfogtak e körvonalak kitöltéséhez. Bizonyos nyereséget jelentett már

A GYÜJTÉS VILÁGA

A magyar műgyüjtés útjai

Ezen a címen Závodszky Levente dr. egyetemi magántanár, érdekes előadást tartott a Szent István-Akadémián. Elmondotta, hogy a legnagyobb magyar gyüjtemények keletkezése a XVIII. századra esik, abba az időbe, mikor Bécs és vele együtt a Habsburg-dicsőség fénykorát élte. Alighogy a pestis pusztításai s a török sanyargatások 1683-ban végetértek, I. Lipót hozzáfogott a magyarországi török elnyomatás alól való felszabadító munkához. Mikor ez a győztes munka megindult, ugyanakkor a spanyol örökösödési háborúban a franciákon aratott győzelem is öregbítette a Habsburgok világraszóló tekintélyét. Ennek a sokoldalú dicsőségnek teljes pompájában sütkérezett az akkori bécsi udvar, a főnemesség s az a nagy fellendülés, mely az akkori barokk művészetben keresett kifejező formákat tulajdonkép mind a feltámadt új öntudatnak természetes következménye volt.

Ha az egyházi személyek tekintélye a főnemesség s az aufkläriste világnézet erejének növekedésével kisebbre szorult is, a szellemi atmoszféra nagyon alkalmas volt a gazdag jezsuita-barokk művészet kifejlesztésére. A gáláns Franciaország hatása erősen megérezhető az akkori világvárosok közt Bécsen is. A gyüjtemények egyremásra cserélnek ott gazdát. Az aukciókat, melyek Németalföldön már a XVII. század eleje óta szokásban voltak, Párisban 1742-ben szintén meghonosítják s az első ilyen aukció emléke a Carignan-gyüjtemény katalógusa. Ugyanebben az időben Angliában Reynolds izgatására szintén megindul a tervszerű gyüjtés, melynek első eredményei a híres Hamilton-féle gyüjtemény, valamint a Christie-féle 1766-ban alapított s ma is meglévő aukciós-ház.

A németeknél a drezdai gyüjteményt megalapító Erős Ágost adott lökést hasonló szellemi mozgalomnak, míg a franciás műveltségű Nagy Frigyes részére párisi követe, Getzkowsky gyüjtött a kor ízlésének megfelelő képeket, gemmákat és bibliofil-könyveket. A század második felében Nicolai becslése szerint már vagy hatvan magánkönyvtár s ugyanannyi magángyüjtemény van magában Poroszországban.

Csak természetes tehát, hogy ennyi ösztönzés mellett a bécsi arisztokraták gyüjtőkedve is felpezsdült. A legnagyobb galériákhoz (Liechtenstein, Schwarzenberg-, Harrach-) újabbak csatlakoznak (Schönborn-, Czernin- és a Savoyai Jenő-féle a Belvedereben) s 1770-ben már élénken tevékenykedik az Artaria-féle műkereskedés is.

Mint egyéb területeken, úgy a szellemi életnek ez ágában is nemes versenyre keltek az osztrák főváros arisztokratáival magyar társaik. Nagyszabású főpapi könyvgyüjtemények keletkeztek ez időben, mint Eszterházy Károly gróf egri püspöké (20.000 kötettel), Patachich Ádám báró kalocsai érseké (17.000 kötettel), a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár s az esztergomi érsek hatalmas könyvtára. Főuraink között főleg a Bruckenthal-, az Eszterházy-, a Festetich-, a Grassalkovich-, Ráday-, Széchenyi-, Teleki- és Viczay-családok gazdag gyüjteményei szolgáltak példaképül. Mindezek a barokk szellemű építéssel s a Ratio Educationis új nevelési elveivel kapcsolatban a megújhodás korának egész légkörét megtermékenyítették. Nemcsak az irodalmi élet megújhodásáról kell tehát Bessenyei időszakával kapcsolatban szólni, hanem a szellemieknek egész területén új sarjadás észlelhető.

A százezerdolláros Raffael-kép

A Raffael-képet a csikagoi múzeum »rendelte meg« Silbermann Ábristól, a new-yorki magyar műkereskedőtől. Sok tárgyalás, sok huzavona, sok hírlapi cikk. Végre közmegelégedésre lebonyolították az ügyet. Nem afféle kétségbevonható Raffaelről van szó, hanem egy műtörténetileg nyilvántartott képről. Mai számunkban mutatjuk be olvasóinknak.

A Műgyüjtő 1930-

mely a mohácsi vész reliefjeit adja. A magyar fejedelmi család nagy művészetszeretetéhez kapcsolódik azonban valamennyi darab, melyeket szétválasztani — úgy érezzük — mulasztás volna és pedig alig jóvátehető mulasztás. E pompás emlékek sorozatával indul meg az Ernst-múzeum gazdag májusi aukciója és minden tárgy egy héttel később kerül kalapács alá, mint ahogy a katalógus jelzi.

VIGYÁZÓ GRÓF HAGYATÉKÁT ELÁRVEREZIK

A Postatakarék Árverési Csarnokában ritka érdekességű lakásberendezés kerül árverésre pár nap mulva. Ennek az 1100 tárgyra menő hagyatéknak egy nagy magyar mecénás, Vigyázó Ferenc gróf kiváló egyénisége adja meg a történelmi becsét. A nemeslelkü főúr, akinek páratlan szépségü könyvgyüjteményéről csak nemrég emlékeztünk meg azok kiállítása alkalmából, háztartásában is ízléses, érdekes tárgyakat használt. Ettől az aukciótól külön, de valószinüleg még május végén újabb aukciós anyag kerül kalapács alá a Kinizsy-utcai palotában, ezúttal vegyes eredetü művészi és használati tárgyakból, amivel a mostani szezonját le is zárja az állami aukciósház.

NÉPVÁNDORLÁS-KORABELI KINCSEINK LONDONBAN

Igen érdekes kiállítás nyílik meg május 12-ikén Londonban. Az ottani Artist Club rendezésében ugyanis a népvándorlás korának legszebb ásatási emlékeit fogják bemutatni. A primitív művészetekhez fűződő nagyfokú érdeklődés miatt a kiállításnak bizonyosan nagy sikere lesz. Az egyes nemzetek anyagában mi, magyarok is igen jelentős darabokkal szerepelünk. Dr. Fettich Nándor, a kiváló magyar régiségkutató e tudományszak európaihírü képviselője személyesen viszi ki az angol fővárosba a Nemzeti Múzeum s néhány vidéki múzeum legértékesebb darabjait. Ezzel kapcsolatban természetszerüleg felmerül a kérdés, hogy nem volna-e helyes ily kiállítás rendezése minálunk is, kivált a nyári hónapokban, amikor egy ásatási kiállítás bemutatása már csak az idegenforgalom szempontjából is igen üdvös és eredményes volna.

A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM KÉPEI KÜLFÖLDÖN

Az idei nyár folyamán egyszerre három külföldi kiállításon vesznek részt világhírü képtárunk egyes darabjai. Ezek közül két kiállítás esik Belgiumra. Antwerpenben, melynek múzeuma százéves jubileumát ünnepli, három kép fog ezalkalommal szerepelni, köztük Jacob Jordaens férfiarcképe. Az ugyancsak belga Mons-ban azt a képet szerepelteti a múzeum, mely a két év előtti londoni kiállításon is nagy sikert aratott, Neufchatel kettős portréját. A múzeumhoz érkezett meghívások közül eleget tesznek a párisi Delacroix emlékkiállítás rendezőségének is. A romantika híres festőjének nálunk levő képei, köztük a nagyszerü »Marokkói lovas« bizonyára méltó meglepetést fognak kelteni. Ezen a kiállításon különben magyar magángyüjteményekből való Delacroix-képek és rajzok is szerepelnek, így a Majovszky- és a br. Hatvany Ferenc-féle gyüjtemény szebb darabjai.

Gulácsy Lajos — *Látomás. Tussrajz*

Magyar Mihály

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

HAJDU-BIHARI NAPLÓ
Debrecen
1970 FEB 21

MAGYAR MIHÁLY ■ TRIÓ (INTARZIA)

1021

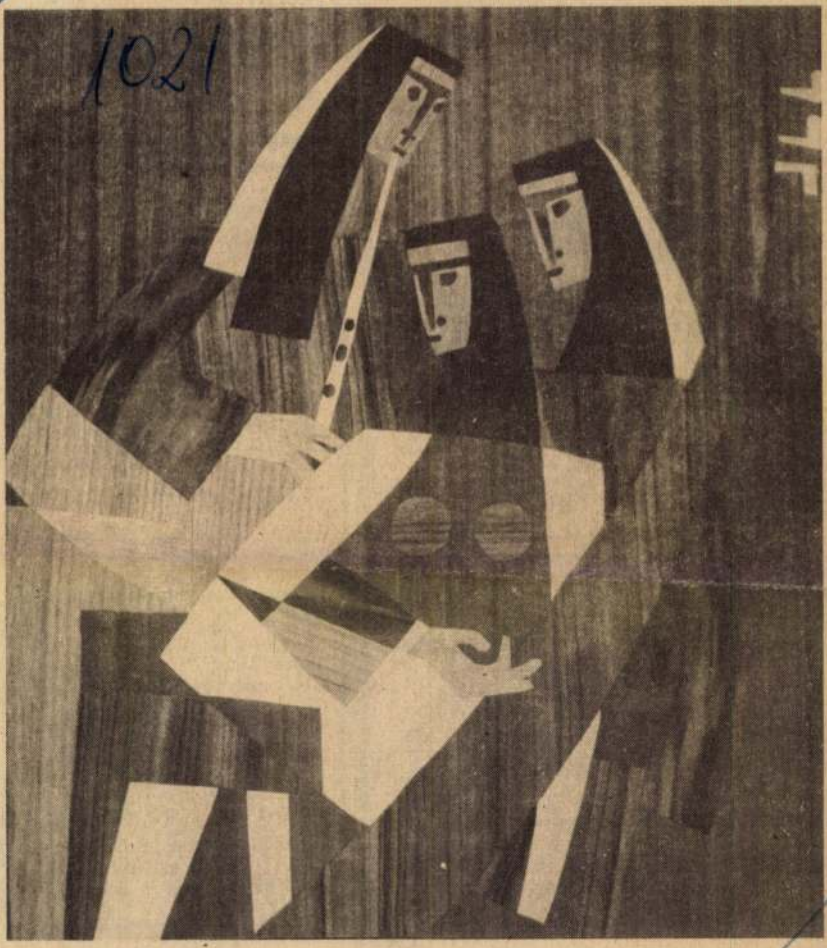

kezés: kar-
ményi út 1.
ártas műsze-
ith Egyetem
aboratóriumi
rbantartásá-
ződéses fog-

laságba fel-
y főiskolai
ötéves gya-
lattenyésztőt
telepveze-
Mérlegképes
ló-helyettesi
ogi és mun-
körbe, mér-
ett könyve-
unkakörbe,
ást és étke-
ni. Fizetés

rgyár azon-
nyvelőt ke-
zerint, be-
tkezni lehet
ben a gyár
ltséget csak
ünk.
studományi
ikája felvé-
t gyógytor-
rtopéd Kli-

nyitott tehergép

Hajdú-Biha

Kéményseprő

Válla

Debrecen, V

Mély fájdalom
hogy szeretett
nagyapánk, testv
nunk,

ERDÉLYI LÁSZLÓ,
az ÉM Építőipari Vállalat
nyugdíjasa,
lakatosüzemének volt vezetője

f. hó 16-án, 68 éves korában váratlanul elhunyt. Temetése f. hó 23-án, hétfőn du. 2 órakor lesz a Köztemető I. o. ravatalozójából.

A gyászoló család

Lakás: Nyíl u. 65.

FARKAS GYULA
okleveles kertész

74 éves korában váratlanul elhunyt. Felejthetetlen halottunkat f. hó 24-én, kedden du. 3 órakor fogjuk a Köztemető I. o. ravatalozójából, a róm. kat. egyház szertartása szerint örök nyugalomra helyezni.

A gyászoló család

Lakás: Borzán Gáspár u. 14.

szívvel tu-
tetlen jó
apósunk,
sógorunk,

ER
műves
nónapi sú-
unyt. Sze-
hó 23-án,
fogjuk a
alozójából,
szertartása
a helyezni.
ó család

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy felejthetetlen drága jó édesanyánk, anyósom, nagymamánk, dédikénk, keresztmamánk, nagynénénk és jó rokonunk,

ÖZV. ILLÉS FERENCNÉ
Kecskés Zsuzsanna

92 éves korában elhunyt. Szeretett halottunkat f. hó 23-án, hétfőn du. 1 órakor fogjuk a Köztemető I. o. ravatalozójából, a ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra helyezni.

A gyászoló család

Lakás: Hámán Kató u. 47.

Fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk, hogy szeretett jó leányunk, édesanyánk, testvérem, sógornőm, keresztanyánk és jó rokonunk,

KENYERES SÁNDORNÉ
Zoványi Katalin,
A MEDICOR Művek dolgozója

hosszas betegség után, 34 éves korában váratlanul elhunyt. Drága halottunkat f. hó 24-én, kedden délután 2 órakor fogjuk a Köztemető I. o. ravatalozójából, a ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra helyezni.

A gyászoló család

Lakás: Kálmán u. 5.

Magyar Miklós
építész XV. sz.

L.

Tanulmányok Bp.
multjából X.

18. l.

Horváth Henrik:
Mátyás király Emlék-
könyv. II. 148,
149. l.

1970 3. Magyar Mihály
1021

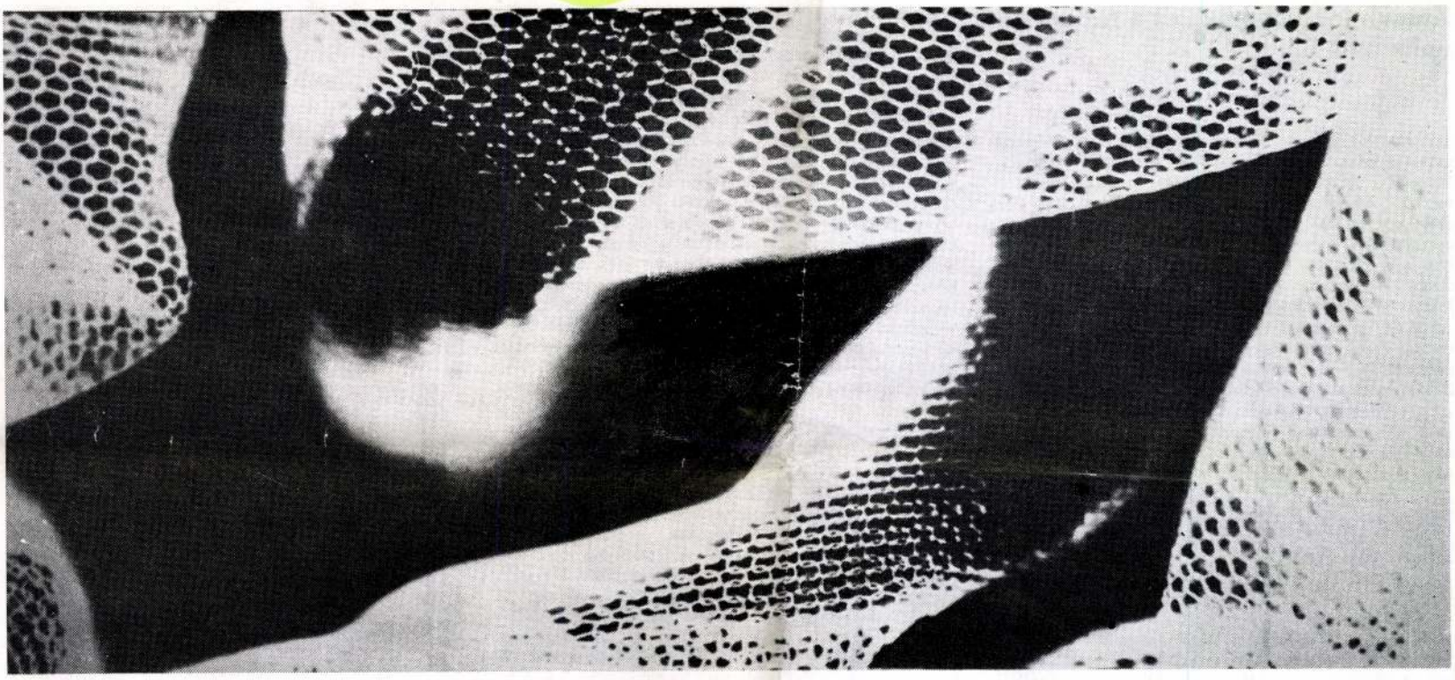

Erdei András: Fotó-fal

Pintér Tamás: Fémdomborítás

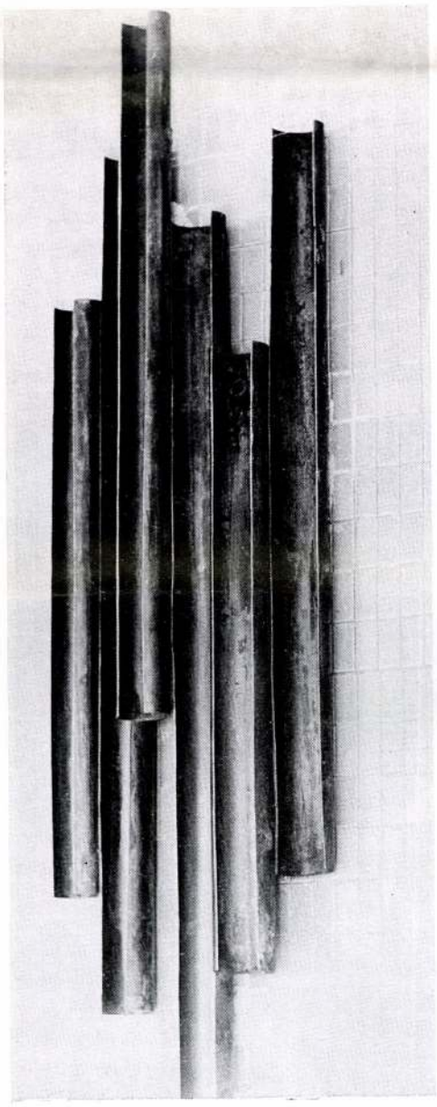

Építészhallgatók munkái a „Libellá"-ban

A Budafoki út elején 1969 tavaszán megnyílt kis eszpresszó lehetőséget nyújtott arra, hogy három leendő építész a „társművészetek" segítségével járuljon hozzá egy hangulatos enteriőr kialakításához. (Illő, hogy itt jegyezzük fel a belsőépítész, *Magyar Mihály* nevét is.) Teljesítményükre azért kell felfigyelnünk, mert az építész szemével próbálták nézni feladatukat, és mint az építészet magától értetődő anyagát, úgy használták fel a fémet, a festéket és a fényérzékeny papírt. Érezhető maradt, hogy nem „műalkotások"-ra volt szüksége a kis belső térnek, hanem hangulatteremtő „applikációk"-ra.

Szemben a bejárattal, kerámialapokkal burkolt pilléren helyezte el *Pintér Tamás* mértéktartó fémdomborítását. A violaszín alapból szabálytalanul-játékosan egymás mellé állított, ugyanakkor mélységben is megmozgatott orgonasípokként emelkednek ki a feketére eloxált, félkörösre hajlított rézlemezek. Talán a „vendégfogadás" szerepét tulajdoníthatjuk a kompozíciónak.

A jobb oldali fal nappali fénytől is megvilágított felét *Erdei András* hatalmasra felnagyított fotogramja foglalja el. Anyagszerű hálószerkezet és elvontan geometrikus fekete-fehér foltok finom disszonanciájára épített kompozíció — ha önmagában nézzük. Ugyanakkor környezetében szemlélve, felfedezzük, hogy a fotó-fal jobbról balra lejtő ritmusa — párosulva a tónusok hasonló irányú elsötétedésével — fontos lélektani funkciót szolgál: ez „kíséri be" a vendéget az utcai fényből az enteriőr intim megvilágítású hátterébe.

Még nyolc méterre sem tehető az a távolság, mely a bejárati és a hátsó falat elválasztja egymástól, ezért is volt különösen nehéz áthidalni a megvilágítás két szélső értéke közti hirtelen átmenetet egyetlen fotóval. Különösen akkor, ha ennek még a jobb oldali fal hátsó részét, vagyis *Kóris János* eltérő jellegű faliképét is „be kellett vezetnie". Sikeresebbnek is bizonyult — valamiféle erőszakolt átmenetteremtés helyett — a két munka határozott elválasztása egy eleve adott falpillér hangsúlyozásával.

A faliképjó ritmusú házsorának példaképeit valahol a szentendrei festők vásznain, rajzain kereshetjük. Alkotójának fő célja nyilván az volt, hogy a sárga vonalrajzot jobbról balra — tehát a helyiségben kívülről befelé — erősödő, majd lassan elhalkuló vonulatként fogja fel. A kompozíció sárga színű váza, mely egyúttal a kép festőalapját is képezi, újabb, egészen a mélybarnáig sötétedő műanyagfesték-rétegeket hordoz. Az így kialakuló, szépen árnyalt faktúrának és színfelületnek szerepe: a végleges „megérkezés" megnyugtató hangulatába segíteni a látogatót.

Jó lenne azt hinni, hogy az ilyen vállalkozások is hozzájárulnak az „építészet és társművészet" között manapság felmerülő nézeteltérések tisztázásához.

B. L.

Kóris János: Falikép

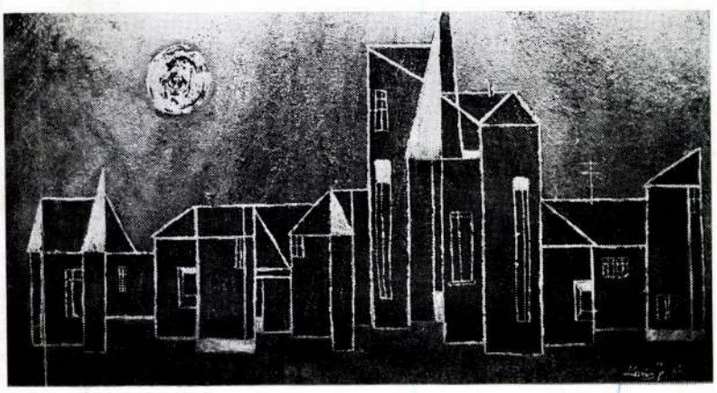

Kassák Munka-köre és a modern építészet

A magyar avantgarde atyamestere a bécsi *MA* korszakától az építészetet a modern művészet egyik legfontosabb ágának tartotta: „szintetikus kifejezési formának", melyben „megfogalmazódnak az alkotás korszerű törvényei". Természetes következménye volt ez a szokatlanul intenzív érdeklődés a konstruktivizmusban való fanatikus hitének. „Építsetek, hogy győzhessetek" — hangzott a mozgalmi és művészeti tennivalók jelszószerű összefoglalása. Az „építés"-nek vallotta tehát egy szimbolikus, minden cselekvési területre érvényes értelmét: a mozgalomban a nevelést s a sorok rendezését, egyszóval a belső teremtő munkát, az irodalomban a gondolatból kiinduló egyedi szerkezet s egyensúly létrehozását, a képzőművészetben pedig — és itt a legerősebb a tendencia —, ahogy Major Máté megfogalmazta: „az érzelem és gondolat a színek amorf vagy geometrikus foltjainak a maguk belső törvényei szerinti összerakásával, képarchitektúrákkal (tulajdonképp «monumentális építészeti víziókkal») való kifejezését. Folytatni lehetne a sort a tipográfiával, a plakát-, színpad- és a fotóművészettel.

Ismeretes, hogy Kassák a Bauhaus szellemével és építészeivel volt legbensőbb kapcsolatban. „Az épület — írja — szigorúan gazdasági, anyagszerű, szerkezeti és pszichológiai törvényekhez kötött téralakítás". A mozgalom az előbbiek szerint magáénak vallott alapelveiben, a közösség szükségleteinek kielégítésére (kollektivitásra), anyagszerűségre, harmóniára, egyensúlyra való törekvésben az alkotás általános érvényű törvényeinek megfogalmazását látta, s a szocializmus eszméinek egy nagyon fontos területen történő érvényesülését, a produktumokban — az új épületekben, bútorokban, használati tárgyakban — pedig a korszerű művészet „beteljesítését" s az új társadalom és ember megszületésének fontos materiális feltételeit. A Bauhaus — és a vele rokon többi mozgalom — eredményeinek propagálása tehát szerves része lehetett Kassák a „konstruktív szocializmus" szellemében végzett művészetszervező és tudatalakító munkájának. Így volt ez a bécsi *MA* és a hazai *Dokumentum* korszaka után a *Munka* első öt esztendejében is.

1927-ben kezdi meg a mozgalom folyóiratalaptásra készülődve a szakemberek maga köré gyűjtését. Kitűnő építészmunkatársakat sikerült találnia a hazai fiatal építésznemzedéknek a modern törekvések iránt elkötelezett, a hivatalos művészeti ízléssel szemben álló, politikailag baloldali szellemű, a munkásmozgalom keretei között alkotóműhelyt és közösséget kereső tagjai közül. Forgó Pál építész már a *Dokumentum* idején munkatársa Kassáknak; a fotóval és grafikával is foglalkozó fiatal belsőépítész, Kovács Zsuzsa szintén korábban került környezetébe; még a *Munka* megindulása előtt csatlakozik Fischer József és Molnár József; később lesz a kör tagja az akkor műegyetemi hallgató Rácz György, továbbá Juhász László és Bakos István belsőépítészek, valamint a textiltervezéssel foglalkozó László Sára, Nádas Käthe és Nagy Piroska. Schubert Ernő festőként csatlakozott, s jórészt a körben fordult érdeklődése a bútor- és textiltervezés felé. A nemzetközi kapcsolatokat Kassák, Breuer Marcel, Kállai Ernő és Moholy-Nagy révén kívánta biztosítani. A nemzedék másik tehetséges tagja, Molnár Farkas a *100%*-hoz csatlakozott.

Az „építés" a mozgalmi és kulturális tevékenység aktuális formáját kifejező témaként a kör produktumainak jelentős részében felfedezhető. Legszembetűnőbben a fotóművészek munkaábrázoló felvételein (Tabák Lajos: Falazó; Kőművesek; Szerelők; Szerelők a magasban; Bass Tibor: Épületen; Frühof Sándor: Munkában; Haár Ferenc: Montázs stb.), számos költeményben (Justus Pál: Az új költő; Szavak; Kassák Lajoshoz; Kis Ferenc: Esti búcsúszavak stb.). A fotók, versek képzőművészeti alkotások konstrukciójában, az anyaghoz való közelítés módjában is benne rejtezik a modern építészet, vagy ha úgy tetszik, a Bauhaus szelleme: a harmónia, az egyensúly, a szerkezet- és az anyagszerűség erős hangsúlyozása révén. A mozgalom kulcsregényének tekinthető Kassák mű, a *Napok, a mi napjaink* korabeli címlapjára került fotó — Szélpál Árpád felvétele — is építkezésen dolgozó ifjúmunkást ábrázol, s az általánosító regénycímmel együtt szimbolikus módon a kör programját fejezi ki. Maga a mozgalom és folyóirat igen tudatosan megválasztott jelszószerű neve, a „Munka" is a törekvések ismeretében pontosabban értelmezve szinonim az „építés"-sel.

A *Munka-kör*nek az építészet területén végzett elméleti és szervező tevékenysége hűen tükrözte a mozgalom egészének azt a szándékát, hogy az új társadalom és a korszerű művészet megteremtésére irányuló küzdelem immár a hazai realitások talaján folyjék. Az írások többsége Fischer tollából származik: ő a kör építészet-teoretikusa. Mindenekelőtt a lakóház-, lakás-, lakótelepépítés problémái foglalkoztatták, nemcsak a modern nemzetközi építészet hasonló érdeklődése és az aggasztó hazai lakáshelyzet miatt, hanem azért is, mert a lakóhelynek — akár a kör többi munkacsoportja saját produktumainak — fontos társadalmi, mozgalmi szerepet tulajdonított: részvételt a szocialista emberré való nevelés Kassák által meghirdetett programjában. A modern lakásnak, az építészeti környezetnek tehát olyannak kell lennie, hogy alkalmas legyen az új embereszményt jellemző tulajdonságok: mindenekelőtt a kollektivitás, ugyanakkor az egyéniségtudat, az alkotókedv, a természetszeretet, a materiális szemlélet és felszabadulásvágy kialakítására. „Az új település — idézi Hannes Mayert — tudatosan meg zervezett közhasznú mű, melyben az egyéniség és az együttműködés energiái szövetkezeti alapon egyenlítődnek ki. Az egyén, a nem, a szomszédság és a közösség, valamint a geopszichikai viszonylatok mélyén rejlő feszültségeket kell renddé alakítanunk."

A német és szovjet „építészeti forradalom" pozitív s a hazai helyzet negatív tanulságai igazolták a marxizmus klasszikusainak a kapitalizmus lakáspolitikájáról szóló tanításait és szükségszerűen vezettek el a lehetőségek és tervek konfliktusának megfogalmazásáig: „Magyarország lakásviszonyainak feljavításánál az építésznek nem juthat komoly szerep. A lakáskérdés csak része az álta.ános szociális problémáknak, így azt önmagában megoldani lehetetlen." Az építész elméleti tevékenységének tehát a társadalmi küzdelmek, a munkásmozgalom szempontjából lehet fontos jelentősége: a helyzet és szükségletek tudatosításával — s itt ismét a *Munka-kör* programjáig jutni el — a maga módján tudatformálást végez, mozgósít az osztályharcra, akár a költő, a képzőművész, a fotós vagy az agitátor.

Fischer a közgazdász és szociológus módszereivel elemzi a hazai állapotokat (Európa összes államai között Magyarországon pusztít legnagyobb mértékben a tüdővész... a 20 000-nél népesebb városok lakosságának több mint fele harmadmagával lakik egy szobában és a 80%-a 1—2 szobás lakásban... Magyarország lakosságának fele földes padlójú szobában lakik és fertőzött vizet iszik, a lakóházak 78%-a sárból, vályogból vagy fából készült... A budapesti lakások 12%-a mellett egyáltalán nincs mellékhelyiség és 10 000 lakáshoz nem tartozik konyha... a lakosság 75%-a fürdőszoba nélküli lakásban lakik...' stb.), s különösen a hivatalos építés néhány kudarccal is felérő „eredményét" szenvedélyes hangon, a leleplezés és a tanulságmegmutatás szándékával, mint például a Maglódi úti aggok házát, mely kevés tere, egészségtelen környezete miatt „sivár, nyomorúságos életlehetőségeket biztosít", az albertfalvai építkezéseket, ahol a „fínánckapitalizmus céljai teljesedtek be", vagy a budapesti városi lakásprogramot, az individuális polgári kényelmet vagy csak a legminimálisabb szükségleteket biztosító céljaival.

A hazai helyzet elemzésével párhuzamosan a *Munka* beszámol — s ebben, mint vízcseppben az egész mozgalom ablaknyitó szándéka tükröződik — a nemzetközi törekvésekről, eredményekről: tulajdonképp az ösztönző példákról. A 2. számban közlik a híres bernaui iskola tervét, távlati rajzát s az építész, a Bauhaus vezető mestereként dolgozó Hannes Mayer magyarázatát. Ez a rendkívül izgalmas anyag Kállai Ernő közvetítésével és fordításában jutott el Kassákhoz s nem véletlenül. A 130 fős közösségnek tervezett, „az életmegnyilvánulások maximumát" s a „bajtársi együttlétet" biztosító objektum akár a *Munka-kör* számára is készülhetett volna; Kassák és tanítványai az általuk elképzelt és gyakorolt közösségi élet a legnagyobb tökéletességgel megvalósult tárgyi kereteit ismerhették fel benne. A kör is mint alkotóközösség a maga szervezett életével, egységes hivatástudatával s még nevével is a Bauhausra emlékeztetett. Több helyütt szó esik a Ludwig Mies van der Rohe, Bruno Taut, Ernst May és H. Rudolff által tervezett stuttgarti és Majna-Frankfurt-i lakótelepekről, ahol maximálisan érvényesültek — s ezt tartotta a *Munka* a legfontosabbnak — a tömegek szociálhigiéniai és gazdasági érdekei. Még a bécsi *MA* korszakában jött létre a Das junge Schlesien csoporttal való kapcsolat, folytatódott a *Dokumentum* idején, az érdeklődés a *Munka* első éveiben is megmaradt. Az 1928. évi brünni kultúrkiállításról ismertető írás jelenik meg az egyik pavilon képével, majd a *Munka* Kultúrstúdiójában még egy dokumentum *Kino Csehszlovákiában* címmel.

Figyelemmel kíséri a folyóirat a modern építészek nemzetközi szervezkedésének eseményeit; beszámolót közöl a CIAM 1928 júniusában tartott svájci, La Sarraz-i alakuló kongresszusáról, ismerteti a második — 1929. évi Majna-Frankfurt-i — kongresszus „A minimális lakás" (Die Wohnung für das Existenzminimum) c. jelentését, a harmadik, Brüsszelben lezajlott tanácskozás eredményeit, Le Corbusier, Gropius, Neutra hozzászólását, majd a német építészeti kiállítást (1931. már-

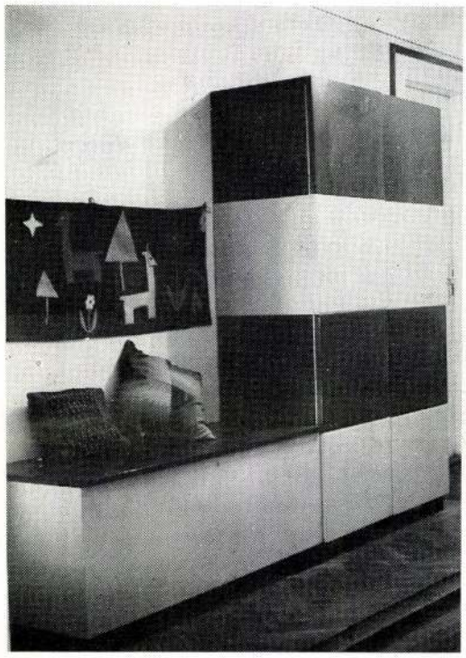

Kovács Zsuzsa: Kislakás előszobája

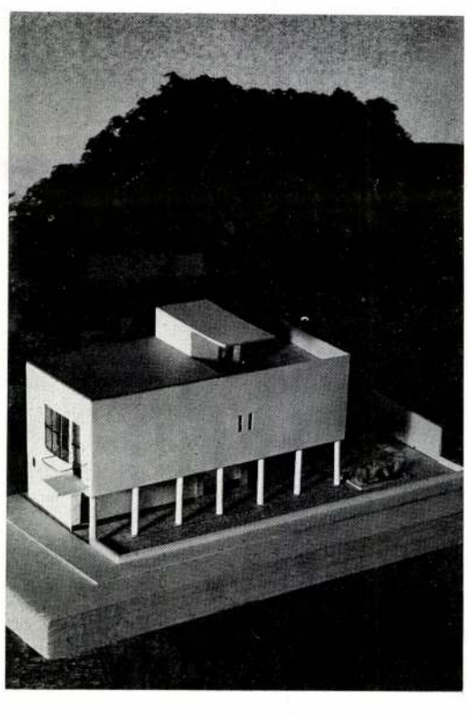

Rácz György: Villa-modell, Dési Huber István részére. 1931

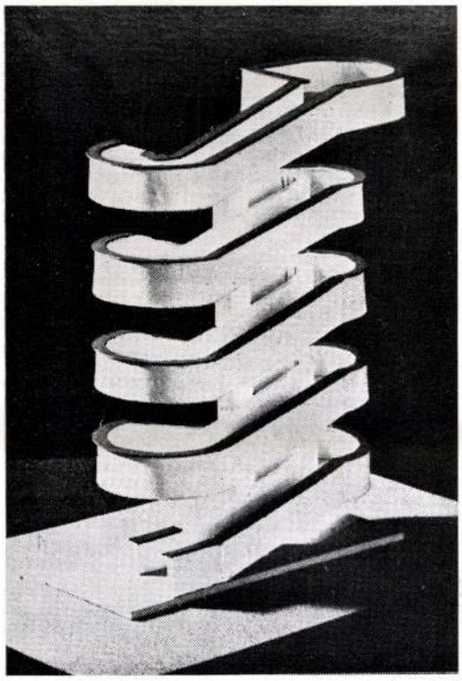

Molnár József: Reklámtorony cementgyár részére. 1932

cius), a Mies van der Rohe *Korunk lakása* c. előadását.

A *Munká*val párhuzamosan — 1928 és 1931 között — a *Népszava* és a *Tér és Forma* is színterévé vált a kör építészei által végzett elméleti tevékenységnek. Az előbbiben a hazai állapotok jellemzése, a hivatalos építéspolitika elleni szenvedélyes támadás, a „történelmi építészet", a neobarokk antiszociális jellegének leleplezése mellett — nem minden célzatosság nélkül ismét nagy propagandaerejű ellentétpárt hozva létre — az új építészet céljait s szinte ugyanazokat a produktumait ismertetik, mint a *Munká*ban. *A „független magyar építőművészeti szemle"* hasábjain elsősorban a bútor és lakberendezés korszerűségének problémáiról szólnak, az építészeti elvekkel összhangban itt is a Bauhaus szellemét propagálva („a jó bútor a hozzá fűződő kívánalmak kielégítése elsősorban; szépségét az anyag, a megdolgozás, a cél párhuzama, egymásnak megfelelése adja"); bemutatják Breuer, Mart Stam, Molnár Farkas és a többiek bútorait, Kovács Zsuzsa révén pedig a belsőépítészettel kapcsolatban is megfogalmazzák a dolgozó tömegek iránti elkötelezettség szellemében történő alkotás etikai parancsát.

A kongresszusi beszámolóknak a lakáskérdés korszerű megoldásával foglalkozó alapelveit (a világítás, a szellőzés, a fűtés, a hő- és hangszigetelés tudományos vizsgálatok eredményein nyugvó biztosítása, a standardizált kislakás kialakítása, az új szellemű szabályrendeletek, szociális szempontú parcellázás, praktikus beépített berendezések, gazdaságos tervezés, kivitelezés stb.), s a megvalósulást, a frankfurti, stuttgarti lakótelepeket, lakásokat ismertetve: tudatosítják az igényeket, a hazai helyzetet és végül kilátástalanságának társadalmi okait, ugyanakkor jelképesen dokumentálják a körnek a CIAM-mal való kapcsolatait. A beszámolók írója Fischer József, tagja s egyik vezetője a nemzetközi szervezet magyar részlegének, a hazai CIRPAC csoportnak, rajta kívül a körből Forgó Pál, Molnár József, Rácz György és Juhász László is. A *Munka* — a *Tér és Formával*, a *100%*-kal, az *Új Színnel* és a *Népszavával* együtt — „az új építészet fiatal magyar csoportjának" fontos fóruma. A hivatalos építéspolitikát leleplező írásokon és az új törekvéseket propagáló kongresszusi beszámolókon kívül közli Forgó Pálnak a csoport elveiről, céljairól és tevékenységéről hírt adó vitacikkét is. 1932 márciusában a kör részt vesz a CIRPAC szekció által a Tamás Galériában rendezett, a magyar lakáshelyzettel foglalkozó kiállítás anyagának összegyűjtésében, melyet később a munkásszervezetek helyiségeiben is be akartak mutatni. A vállalkozás azonban rendőrségi beavatkozáshoz vezetett. Korábban — 1931 őszén — a kör építésztagjain kívül a tipográfus Lengyel Lajos is közreműködik a „kollektívház-kiállítás" megalkotásában. Maga Kassák pedig — Fischer írásainak közlésével — kísérletet tett egyúttal a független magyar építészeti kritika megteremtésére egy olyan korszakban, amikor a szakfolyóiratok csupán a „kritikanélküli állapot kritikájára" vállalkoztak.

A *Munka-kör* gyakorlati építészeti tevékenységét illetően egyelőre csak Fischer visszaemlékezéseire hivatkozhatunk: „Hamarosan építettünk néhány kisebb experimentumot is, ezekről Kasi legnagyobb bosszúságomra azt állította, hogy formalitás, holott a világot akartuk megváltani." Az 1931 őszére felépült, a modern magyar építőművészet törekvéseit bemutató pasaréti mintatelepen villatervével Fischer érvényesítette legtisztábban és leghatározottabban a Bauhaus, vagy ahogy a *Népszava* kritikusa írta, „az új tárgyiasság" elveit: a ház minden részének a legtökéletesebb gyakorlatiassággal történő kihasználását, a gazdaságosságot, anyagszerűséget, formai egyszerűséget.

Fischer épülettervei a bennük megvalósult közösségi szándék, s a tiszta vonalak, nyugodt síkok által elért művészi hatás révén erős rokonságot mutatnak Kassák képarchitektúráival, de a kör más produktumaival is. A villák, az egyes épületek a hazai társadalmi viszonyok között irreálisnak bizonyult nagy szociális és építészeti feladathoz képest csak kísérletek lehettek, esetenként alkalmasak a tömegeknek szánt eszményi kislakás — tulajdonképp lakótelepegység — gondolatának megvalósítására. Kovács Zsuzsa, Juhász László, a modern magyar belsőépítészet úttörői több bútor- és lakószobatervet készítenek a Bauhaus szellemében.

1931 közepétől fokozatosan csökken, két év múlva pedig lényegében befejeződik a *Munká*nak a modern építészettel kapcsolatos tevékenysége. Részben szervezeti, személyi okokból. A kör mint alkotóközösség már 1930-tól bomlásnak indult, 1934 után gyakorlatilag már nem is létezett, s a többiekkel együtt az építészek is elpártolnak Kassáktól. Forgó Pál még 1930-ban a Szovjetunióba távozik, Rácz György pedig az illegális mozgalomba kerülve, már kevésnek találja a kör programját. Nem voltak hatás nélkül a külföldön történtek sem. A dessaui Bauhaus széthullásával megszűnt az a központ, mely létének évtizede alatt Kassák mozgalmai számára tájékozódásul, reményül szolgált, s a nemzetközi modern művészeti élettel való termékeny kapcsolatot biztosította, a Szovjetunióban 1932-ben kezdődő művészetpolitikai fordulat pedig egy nagy illúzió szertefoszlását jelentette.

Szimbolikusnak mondható, hogy Fischernek a *Munkában* megjelent utolsó írása — 1933 júliusában — „Az új építészet ideológiája Szovjetoroszországban" címmel a szovjet építészet helyzetének megváltozásával foglalkozik. Nem valami merev átvétele volt ez a *Munka-kör* általános érdeklődésének. Ismeretes, a szovjet állam a 20-as évek második felében, a nagy építőmunka megindulásától, s miután egyre világosabbá vált, hogy az új építészet monumentális terveinek realizálására Európában a kapitalista viszonyok miatt alig van lehetőség, a modern építészek számára az ígéret földje lett, szinte korlátlan lehetőségekkel kecsegtető új működési terület. Magához vonzotta a legkiválóbb tervezők egész sorát, köztük Ernst Mayt, Hannes Makeyert, Hans Schmidtet, Forbát Alfrédot stb., akiket

Fischer József: Csatárka utcai villa. 1932

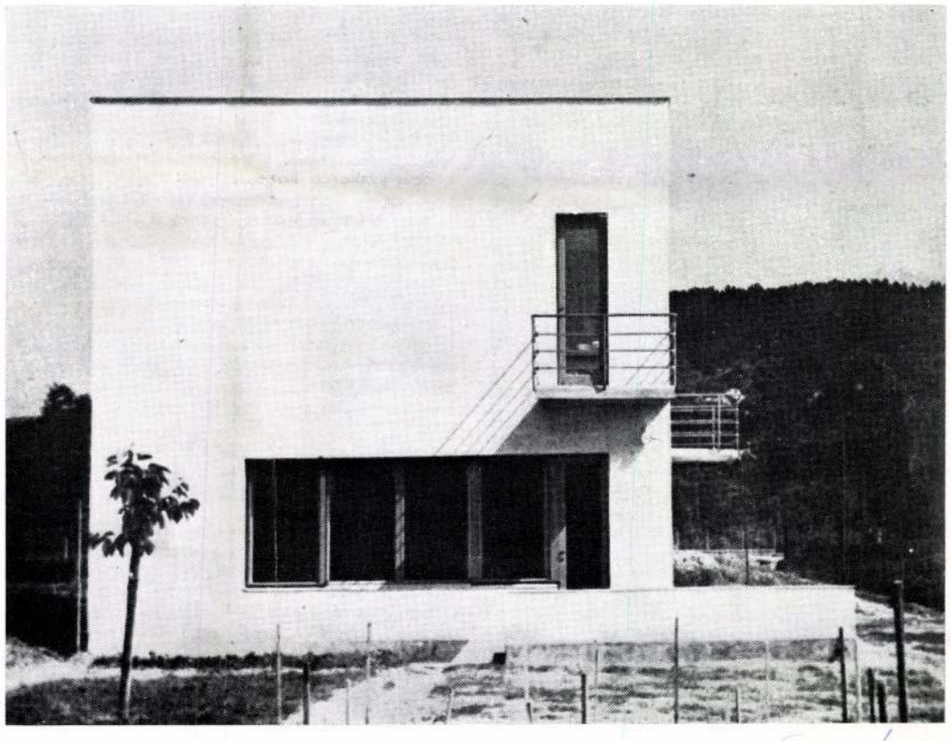

nagyszabású feladatokkal bíztak meg. A szovjet állam és az új építészet kapcsolata nagy politikai hatású szimbolummá vált, melyet a *Munka-kör* is kitűnő érzékkel használt fel mozgalmi, művészeti céljai érdekében. Ezek után megdöbbenést keltett a moszkvai Szovjetház számára meghirdetett nemzetközi tervpályázat hivatalos értékelése: a klasszicista, illetve reneszánsz stílustörekvések felkarolása, az 1933. évi CIRPAC kongresszus megrendezésének lemondása. Fischer elutasítja Fomin akadémikusnak a *Szovjet művészet* c. folyóiratban megjelent fejtegetéseit, az ún. „baloldali klasszicizmus" programját, mert maga a klasszicizmus ellentmond a társadalmi szerkezetben végbement döntő változás tényének és lényegének: nem a tömegek szükségleteit elégíti ki, s anorganikus elemként akadályozza a szükségszerű fejlődést, az új építés saját szellemi egységének megvalósulását. Végül a kultúrpolitikai fordulat demoralizáló hatására is céloz, saját és társai érzelmi állapotára.

A következő öt esztendő alatt — a folyóirat megszűnéséig — a szerkesztő Kassák érdeklődése mindössze egy alkalommal fordul az építészet felé. Az ekkor közölt anyag, a két dokumentum, J. J. P. Oud holland építész Forbát Alfrédhoz írott levelének és Breuer Marcel 1934-ben Zürichben tartott híres előadásának részletei, melyek a *Munka* részéről hozzászólás akart lenni az „átértékelésről" szóló, a németországi tragikus fordulat nyomán elkezdett mozgalmi és művészeti vitához, valamint „az elvi feltételek, gyakorlati követelmények megfogalmazásával" védekezés „az építők modern formalizmusa és az építtetők parvenű ízléstelensége ellen", és a maguk módján közvetve Kassáknak a művész, művészet, politika viszonyával kapcsolatos ekkori nézeteit jelzik. Oud a funkció mellett a forma és a szellemi egység fontosságára figyelmeztet, Breuer pedig arra, hogy az építészet a maga műszaki, gazdasági,esztétikai tényezőinek sajátos jellegénél fogva nem áll közvetlen kapcsolatban a politikával, csak „a feladatok kijelölésénél és a megvalósítás lehetőségeinek körülhatárolásánál" találkozik vele, kapcsolatuk akkor sem mindig egyértelmű, s kialakulóban van egy „kristálytiszta építészet", mely „a bennük élő eleven szükségleteknek" felel meg. Mindezek mögött végső soron a szerkesztő Kassáknak a napi politikából való kiábrándultsága, a művészet távolabbi küldetésébe, a műalkotás tökéletességének megváltó és megváltoztató erejébe vetett hite rejtezik.

A hangsúly az irodalomhoz és képzőművészethez hasonlóan az újításról az értékek és eredmények tisztázása és megóvása, a modernségből tartalmatlan divatot és zürzavart csinálók elleni védekezés felé tolódik. A magyar építőművészetben is tért hódított ekkorra már a funkcionalizmus. E — bár nem teljes — fordulat bekövetkezésében a reakciós, konzervatív erők elleni harc támogatása és a külföldi törekvések, eredmények propagálása, a szervező, gyakorlati tevékenység révén a *Munka-körnek* is része volt. *Csaplár Ferenc*

Juhász László: Ruhásszekrény, az ősi bútorművesség, anyagszerű szerkesztési mód korszerű felhasználásával. 1932

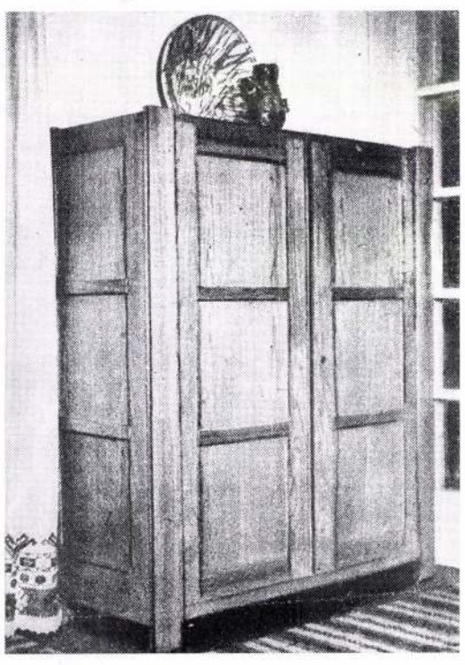

Mégegyszer a nonfiguratív képzőművészetről Vasarely kiállítása után

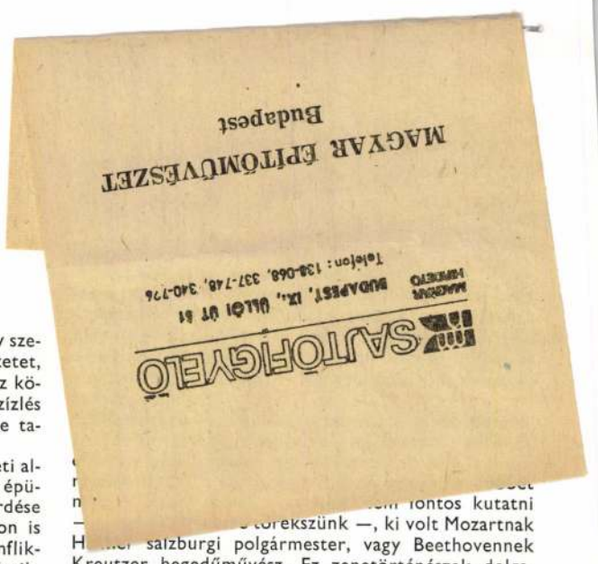

Talán rögtön azzal a vallomással kezdeném, hogy szeretem az absztrahált, nonfiguratív képzőművészetet, azt korunk művészetének érzem, építészetünkhöz közel állónak vélem és meggyőződésem szerint a közízlés fejlődését jelezné, ha szélesebb körű elismerésre találna.

Gyakran megtörténik velünk, ha képzőművészeti alkotást kívánunk alkalmazni egy általunk tervezett épületen, az egyébként jól képzett beruházó első kérdése a bemutatott vázlatra: „Mit ábrázol"? Tárlatokon is gyakran halljuk ezt a kérdést, s máris kész a konfliktus. Ha azt mondjuk „semmit", provokatívnak érzik, ha hosszú magyarázatba kezdünk, gyanússá válunk, ha pedig hallgatunk, úgy érzik megfogtak, s nem tudunk válaszolni.

Ha az építészetet a képzőművészetek alma materének, tápláló anyjának valljuk, úgy mint ahogy az sok évezreden keresztül volt, kötelességünk egyengetni útját forradalmi korunk forradalmi művészetének. Egyben nyírbálni az eltorzult közízlést, amely giccsképszalonokat tesz életképessé világszerte. Láttam New-York Fifth Avn.-on, Wien Opern-Passage-on is tágas képkereskedéseket, ahol a kiállított „művekkel" kapcsolatban szinte válogatás nélkül csak egy kultúrkötelességet érzünk, a megsemmisítés óhaját.

De nem lehet a közízlés útját egy irányban elzárni és másikat nem mutatni. Érthető, hogy a közönség nehezen fogadja el az új irányzatot. Egyfelől, mert a selejt elválasztása az értéktől nem könnyű, másfelől mint Huxley mondja „gondolkodásmódunk nem tartott lépést a technika fejlődésével".

Néhány évvel ezelőtt egy ismert angol építésszel londoni műtermében vitatkoztam erről Henry Moore egy eredeti faszobrának társaságában. Elmondtam, hogy láttam a Guggenheim múzeumban egy szép expresszionista képet, alá volt írva: „Brooklyni híd" és a New-York-i polgár odanyilatkozott; „Nekem ezt ne modják, én a híd mellett lakom és ez nem az!" Kollégám azt állította, hogy a művészet halad a maga útján, s ennek megértése érdekében egy lépést sem kell tenni, de nem is érdemes. Nem tarthatom ezt helyes álláspontnak. Nálunk a művészet egyre inkább kezd közkinccsé válni. A Műcsarnok Vasarely kiállításán a fiatalság sorban állt és ez nem mond keveset.

Meg kell találni a módját a művész és a közönség közeledésének, s ebben mindkettőnek lépni kell. A művész nem is tehet mást, mint kísérni kívánja és társa óhajt lenni korunk technikai csodáinak. A jövőben él, s így a jelennel óhatatlanul konfliktusba kerül, s ennek vállalása nem gúnyolódást, hanem elismerést érdemel.

Nos, megkísérlem a közeledés útját egyengetni! Egyetértek Huxley-val, gondolkodásmódunkat, szemléletünket kell helyére tenni. Szépen írja „A látvány öröme" című Vasarely kiállításról szóló cikkében az író: „A művészet elválaszthatatlan az élettől és hiteles alkotás nem lehet más, csak forradalmi tett". Igen a művészet csak avantgarde lehet, minden más csak jószándékú utánérzés, vagy jobb esetben ismétlése önmagunknak.

Vonjunk párhuzamot a zene és a képzőművészet között. Miért kívánunk többet a képzőművészettől, mint a zenétől? Fontos-e, hogy Vivaldi a „Négy évszak"-jában melyik a tavasz, vagy az ősz? Fontos-e, hogy Muszorgszkij „Egy kiállítás képei"-ben melyik képhez fűződik a zene — mely posztumusz kiállítás egyébként egy jó orosz építész nem magas képzőművészeti értékű és egy utazás során készült vázlataira vonatkoztak — a zene viszont remekmű.

Természetesen ez fordítva is adódik, gyönyörű költemények megzenésítése messze alatta marad az irodalmi értéknek. Azt hiszem kimondhatjuk, a zenei élvezet mellékes része a szöveg. Nem lehet tehát egy képzőművészeti alkotásnál az ábrázolás igénye felesleges?

A zene és a képzőművészet között — mint minden művészeti megnyilvánulás között — van összefüggés. Már Goethe is az építészetet megfagyott muzsikának nevezte.

Örömmel láttam a bécsi Museum des XX. Jahrhunderts-ben egy nonfiguratív grafika alatt Opus 27. jelzést (Beethovennek 138 alkotása van „Opus" idősor szerinti folyószámmal jelölve), ami a zenei kapcsolatra utal és helyesen elkerüli a konfliktust. A felelet a „Mit ábrázol?" alaptalan kérdésre az, hogy nem ábrázoló műfajról van szó.

Tetszett ugyancsak a bécsi múzeumban — ahol egyébként az állandó kiállítási részben négy magyar festő szerepel: Moholy-Nagy, Kassák, Iványi-Grünwald

[illegible] fontos kutatni
[illegible] törekszünk —, ki volt Mozartnak H[illegible] salzburgi polgármester, vagy Beethovennek Kreutzer hegedűművész. Ez zenetörténészek dolga, érdekes, de nem feltétele a műélvezetnek.

Álljunk meg a nonfiguratív kép előtt, figyeljük önmagunkat mint egy műszert, milyen hatást tesz? Nem lesz hatástalan, sok gondolatot ébreszt és érezni fogjuk, hogy ez korunk művészete.

Ha századunk emberének tartjuk magunkat, amelyben lehetetlen már alig van, nem fogunk olcsó iróniával legyinteni, hanem ezt a művészetet, amely jelenünkkel jóllehet konfliktusban van, forradalmi tettnek minősítjük, ami önmagában tiszteletet érdemel.

Malomsoky József

Magyar Mária

Jesso

l.

Mův. Krónika

1904. 8. n. 4. l.

Triesti Általános

Assicurazio

AZ ORSZÁGBAN
LEGRÉGEBBEN MŰKÖDŐ
BIZTOSITÓ INTÉZET

ALAKULT
RÉSZVÉNYTŐKE ÉS KÉSZPÉNZBELI TARTALÉKOK

MAGYARORSZÁ

Üveg osztály

N/PZS
CSOPORT

ca/948
SZÁM

22003/4 sz. üvegbiztsitás

Nagyságos

dr. Szentiványi

Vettü

melyben Nagyságod bejelenti, hogy a laká

Magyar Mária

Nagybányai kiáll kat.
1912

84

Régi magyar könyvtár II. 133.

Magyar Mariska

1901. őszi kiáll. Nemzeti Szalon

Szarajevói részlet, olajf.
600 kor.

Részlet Szarajevóból.
olajf. 400 kor.

Vécsei népkert . X. 163

Festett dobozok VI. 157

Magyar Mariska

Műcsarnok festő. Wien

1902. tav. kiáll 160.

Magyar Mária

festő szül Wien

1879 okt. 3

Kollony München

és Párn. Becsben

él

Singer Künstlerlex

6 k. 186 l.

Gaul Károly, állami ipariskolai igaz-
gató IV. 255.

Magyar

M. 9. *Mária*, festő. * Bécs 1879 okt. 3. Münchenben és Nagybányán Hollósynál, majd Párizsban tanult, azután Bécsben élt. 1901—2. tájképekkel vett részt bpesti Műcsarnok és a Nemzeti Szalon kiállításán.

K. Gy. II. 57 l

T.1714.

ek egyike prémkucsmát tollal, Bánk-
magas dereku koczkás ruhát
i főkötőt csokorral, szürt bár-
l, meg popeline ruhát visel. A
a:

VATKÉP
mek-szürével
divattárából.

Grund Pesten 1862.
a Nefelejtshez Márczius hó 1862.

23.3 cm.

Magyar Márton

Kőfaragó

1416

l.

A Művészet

1923. 48 l.

Graffenried-gyűjtemény II. 128.

Magyar

M. 10. *Márton*, kőfaragó. A bécsi Szent István-templom építésén dolgozott 1416.

K. Gy. II. 57 l

Viselet.

Női ruha.

Az előtérben álló höl
lyem fodorral, másika bő ujjú
kivágott mousseline öltözetet
meg csipke nagykendőt, negyed
sal visel. A háttérben a régi

NYÁRI DIVATK
Alter Antal divattern

alól jobbra: Ny. Rohn és Grund
legalól balra: Melléklet a Nef
jobbra: 1862. Junius-ho.

Kny., mér. 24: 44.3 cm.

Magyar Mátyás

ötvös

Güstrow XVI. sz.

Lásd

Kreiten Mátyás.

o

o

RANÇAIS CONTRE LES SANCTIONS.- Voici
te adressée au Gouvernement français
icats agricoles de France". L'"Union
es" attire très instamment l'attention
répercussions qu'auraient sur l'écono=
ompromise, des sanctions économiques

lement à la France de grosses quanti=
erre, etc.; il serait navrant de voir
ans la période de crise que nous tra=
s de l'"Union Nationale des Syndicats
t d'ordre économique. Les sanctions é=
si elles sont effectives, de comporter

trouverait toujours les cultivateurs
a Patrie dont le sol ou l'intérêt se=
demment souhaitée par les Puissances
révolution mondiale, prônée par les
ur d'intérêts obscurs, ne saurait être
nom de laquelle parle l'"Union Nationa

ci s'adresse avec confiance au Prési=
maintenir jalousement le Pays en dehors
onomie et désastreux pour sa sécurité.-

Kiállítások.
A Magyar Mérnök és
Építészegylet Kiállítása.

Kr. V. 158/1899.
1899. Febr. 21.

Magyar Mihály

Ferrarában élt, Szabó László szerint azonos Pannoniai Mihály-ul.
Pekár Károly kereszttelte a fenti névre. Olasz forrásokban Michele Ongaro (Magyar Mihály) és Michele dai Unii (Hun Mihály) néven fordul elő.

Egyébként lásd
Szabó László Magyar festőművészet. Szent
1917 37 laptól.

Pulszky K. is egyenek hiszi lásd dr. Pul 1878 21 és kör. ell

Festetits Tasziló gróf IV. 124.

Magyar Mihály

könyvfertő

1459

Csontos i jegyz –

Mihály alatt

nincs meg?

Paulini D. 22.

MDK

Magyar Mihály, Városlőd

Kerámia kiáll. Székesfehérvár, Veszprém, Szombathely, Keszthely, Pápa 1966-67.

Magyar Mihály
velencei szobrász l.
Ungaro, Michele

Komárom.

E lapon azt a jelenetet
26-án a 26-ik honvéd zászlóal
vasságot, melyet visszaver és
tal a bomladozott bal szárnya
fekszenek és a menekülők közü

Aquarell, mér. 29.

Magyar Mihály
(Michele Ungaro)

Cikka a Gerevich emlék könyvben

Pásztoryné Alcsuti Katalin egy Olaszországban müködött ismeretlen magyar szobrászt mutat be. Az olaszok Michele Ungaro néven becsülték. Velencében élt a tizenhetedik század második felében, odavaló olasz leányt vett feleségül és 1687-ben halt meg. A barokk-kor Velencéjében jól foglalkoztatták az ügyeskezü magyart. Munkái közül Pásztoryné képben is megmutatja a Santa Maria della Salute-templom főoltárát diszitő szobrait, megfeszitett Krisztus-szobrát, amely a San Clemente-templom ol-

(c. a) Művészet' irodalom. Ujság 1943 jan. 24

19

tárának fődisze, egy szép kertiszobrát, továbbá a San Pietro di Castello-templom egyik kápolnájának szobrait. Ezt a szobrászt Velencében számon tartották, de itthon csaknem teljesen ismeretlen volt. — É

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Feladó Biró László
Kinsze u. 4
veczei

Magyar Mihály (Michael Ungar), ötvös. 1629-ben a lembergi ötvösök között szerepel.

Lepszy L. Magy. ötv. Lengyelorsz.-ban. Arch. Ért. 1890. 58. l

Magyar Mihály

1629. Lemberg

Arch. Ért. 1890. 58 l.

Letisztázva

Magyar-Meyer Antal. tanár

az Iparrajz isk. vövö műhelyében készült. jól sikerült könyvcinek néhány darabja az ő tervei szerint készültek

Nemzeti Szalon: Gobelinvövö fogl. műhely és az Iparrajz isk. vövö műhelyének kiállitása.

Y.E.: Két kiállitás. – B.H. 931. X. 11.

Megyer-Meyer Antal

kiválik a tervező művészek sorából.
(Főv. Gobelinszövő Fogl. Műhely.)

– io: Két kiállítás (Ernst M.-Neuer. Szal.)
P.N. 931.X.11.

Magyar-Meyer Antal.

tanár

a Képzőművészeti Főiskola növendékeinek kiállításán szerepelnek az iparművészet különböző ágait művelő tanítványai.

Ujság, 1928. Máj. 20.

Magyar - Mayer Attila
építész

Képzőművészeti Kiállitás - Ciszcercita gimnáziumban -
építési tervekkel szerepel

U j s á g
1935.I.31.

Magyar - Mayer Antal

Római egyházművészeti kiállításon miserruhájával (Leopold Antal tulajdona) szerepelt.

NM. 934. IV. 18.

MDK

Magyar-Meyer Antal, ip.müv.tanár

külön termet kaptak az ip.müv. különbözö ágait müvelö tanitványai.

(e.a.):

A Képzömüv. Föisk. növ. kiáll. - Mücs.
Ujság. 1928. máj. 2o. 22.o.

Magyar Mester

Krisztus angyalok között, repr.

Műcsarnok 1930 őszi kiállítás

Magyar Meyer Attila MDK

I. dij. I

FALUSI TEMPLOM TERV NYERTES MÜVEK

Egyházmüvészeti Kiállitás
Nemzeti Szalon 1941. febr-márc.

Magyar Mihály

Ávós mester Budán
gazdag háztulajdonos a vár-
ban XIV – XV. k

Wenzel Gusztáv: Budai
regesztáz. Magyar Tört
Tár. IV. k. 158. l.

erőd
3
Horvátsigmond

119. l.
120. l

63.) Morte di Maria 1514. Museo di Belle Arti, Budapest.

Magyar Mihály belsőépítész
A Libella expresszó belső berendezését
tervezte (eml.)

B. L.: Építészhallgatók munkái a
„Libellában"

Magyar Építőművészet 1970/3 55 old.

MAGYAR MIHÁLY, keramikus

Mayer György városlődi kőedénygyárának az 1866 utáni első évtizedének életében összességében alig jelent változást a magyar Mihály /kb.1851-1866/ időszakhoz mérten. Az adatok inkább a pangás, mint a fejlődés kifejezői. 276.old

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlődi kőedénygyár/1866-1930/ 275.old

A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 10. 1971
Veszprém, 1971

Magyar Mihály

aranyimves

Buda 1388

l.

Horvzsigmond

192. l.

Magyar Iparművészet
MAGYAR MŰVÉSZET
1932. 372

I.kerü

Vastag Pál	légv.	tüzér
Boldog Gyula	"	"
Mendik Antal	"	"
Gyimovszky József	"	"
Trebusz Pál (3 évi felé)	"	"
Telcs István	"	"
Szkotniczky Rezső	"	"
Korompay Lajos	"	"
Pán Ernő	"	"
Ottó Gyula	"	"
Kertész András	"	"
Tereczky László	"	"
ifj.Varga László	"	"
Békássy Vilmos	"	"
Szepezdy Kiss Kornél	"	"
Richter József	"	"
Magurányi Sándor	"	"
Felsmann István	"	"
Lehtsoni László	"	"

talin, Mária és Hedvig közül egyik a francia király másodszülött fiával Lajossal házasságot kössön.

4. Sopron, 1389. jun. 18. — Zsigmond király s Albert osztrák herceg béketárgyalásra küldött követei megegyeznek abban, hogy a két fejedelem Szt. Egyed napján Pozsonyban és Hainburgban az elintézetlen ügyekben kötendő egyezség céljából személyesen fog találkozni.

5. Pápa, 1401. okt. 29. — Zsigmond király megbocsát az ellene fellázadtaknak s esküvel fogadja, hogy rajtuk nem fog bosszút állani.

6. Buda, 1388. jul. 12. — Gleczel János, budai bíró és az esküdtek előtt Magyar (Hungarus) Mihály mester, aranyműves a várbeli Boldogasszony templommal szemben levő házát 400 aranyforintért eladja Onofrius Zenobii de Florencia budai polgárnak.

7. Bihács, 1405. okt. 4. — Zsigmond király Hermann cillei grófot, Garai László nádort, Stibor volt erdélyi vajdát, Szécsényi Frank országbírót, Bubek Ferenc macsói bánt, néhai Kónya bán fiát Simont és Rozgonyi Simont az Ulászló lengyel királlyal folytatandó tárgyalásokra teljhatalmú biztosaiként kiküldi.

8. Cremona, 1414. jan. 6. — Zsigmond király az ország kormányzását távolléte idejére János esztergomi érsekre és Garai Miklós nádorra bízza.

9. 1412. — A Zsigmond király budai udvarában tartózkodó fejedelmek és előkelők névsora.

10. Brassó, 1427. febr. 1. — Az ország nagyjai hozzájárulnak, hogy Zsigmond király a harmincad- és más jövedelmekből feleségének, Borbála királynőnek járó 28.000 forintért cserébe adja a bányajövedelmeket.

II.

Szemelvények a badeni levéltári egyezmény alapján az Országos Levéltár által átvett anyagból.

A. és B. könyvszekrény. — A három felső polcon : Kollár Ferenc Ádám, bécsi udvari könyvtárnok kézirati gyüjteménye. Az alsó polcokon : Rajcsányi Ádám, magyar udvari kamarai levéltárnok kéziratai.

Az **A.** szekrény legfelső polcán kinyitott kötetben Kollár saját kézírása, a második polcon pedig Kálmán király törvénykönyvének XVI. századi kézirata olvasható. A **B.** szekrény legfelső polcán kinyitott codex XVI. századi oklevélmásolatot tartalmaz ; a második polcon a bécsi Képes Krónika XVIII. századbeli másolata és Thököly Imrének 1686-ban a török nagyvezérhez írt eredeti levele, a harmadik polcon kinyitott kötetben pedig Hunyadi János epitaphiumának Dobai Székely Sámuel által írt másolata látható.

1. 1202. — Imre király Benedek vajda nejét, Thotát megerősíti a férjétől hitbérül kapott Martonfalva (villa Martini) és Bajót birtokában.

Selyemzsinóron függő aranybullával.

2. Róma, 1350. márc. 24. — Pontius orvietoi és más olasz püspökök Vásári Gergely, István és János kérésére negyvennapos búcsút engedélyeznek mindazoknak, akik az esztergomegyházmegyei Vásár faluban levő templomot felkeresik.

3. Buda. 1374. ápr. 16. — Nagy Lajos királynak Károly francia királyhoz küldött követei részére oly célból adott megbízó levele, hogy leányai : Ka-

Magyar

M. 12. *Miklós (Nicolaus der Unger)*, festő. 1484-től négy évig Beynhard Jakab boroszlói mester műhelyében dolgozott.

Lo. f. II. 57 c

T. 1703.

ak öltözete magas derék huszáros
kkal és Kazinczy fökötő, az állva
mellény ezüst csatokkal, hát-
, moll szoknya és csipke kötény.
épület válik ki. Felirata:

ÉP
ámához VI-dik szám.

1860.

Magyar Miklós

Niclaus der Unger

ferió

1484. Boroszló

irod

Fos 632

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó ..... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

..... számu .....

n.

vi ..... hó .....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Magyar Miklós

festő

1484. Boroszló

vod
2

Ibbem 831.

..... *műhely.*

főnökség!

..... hó ... n történő kifize-

..... indokából személyesen meg nem

.....számu .....

m.

évi ..... hó.....

.....

sajátkezü aláirás és munkásszám.

Magyar Miklós
festő

Magyar Miklós
festő
(Nicolaus der Unger)

Beynhard Zakab akkor neveretesebb boroszlói kiperó műhelyében tálnuk Magyar Miklósra 1484-ben, aki négy esztendőn át tanult és dolgozott nála.

Ipolyi Arnold. A besztercebanyai egyházi műmenlékek története és helyre állítása. Bpest. 1878. 83. l.

v. ö. Schultz. Urkundl. Geschichte der Breslauer Maler Innung. 63. l.

716 Klein, Adam.

~~6 lat~~ Lótamiltony. ~~3 ½~~

Rk.

K 1·50.

105 x 138 mm.

Magyar Miklós (Nicolaus Ungar), bélyegmetsző. 1413. Krakóban a lengyel királyi pénzverdében működött.

Magyar Miklós (Nicolaus der Unger), festő. 1484-től évekig Beynhard Tarab boroszlói festőnél tanult, s aztán mint segéd tevékenykedett mestere műhelyében.

Kassai Ötvöscréh hitelesítő jele IV. 82

Magyar Miklós

bélyegmetsző

XV. sz.

MAGYAR MIKLÓS (Nikolaus Ungar), csiszoló és bélyegmetsző. 1413-ban a lengyel királyi pénzverdénél működött. (Arch. Ért. 1890. 57. l.) —330.

Művészet 1909 411. l.

Magyar

M. 11. *Miklós (Nicolaus Ungar)*, bélyegmetsző. 1413. a lengyel kir. pénzverdében, Krakkóban működött.

Lo. 3. II. 57 l

T.1708.

két fiú öltözetét szemlél-
a pamlag karfájára támaszko-
leánykát tart ölében. A háttért

FKÉP.

1861.
Telejshez 1861.

Magyar Miklós, (Nicolaus Ungar), csiszoló és bélyegmetszö. 1413-ban a lengyel Királyi pénzverdénél működött.

Lepszy Lenárd. Magyar ötvösök Lengyelországban. Arch. Ért. 1890. 57. l.

Magyar Miklós

Otvos

1.411

l.

A Mübarát

1923. 48 l.

Gaura h. n. II. 131.

Magyar Miklós

(Nicolaus Hungarus)

ötvös

1411-ben házat

lásd bérel Budán

1427-ben megnyitják szerő deset

Horvzsigmond

192. l.

DÉRY BÉLA:
Csatornarészlet Amsterdamban

Magyar Miklós

Ötvös

1413. Krakkó.

Arch. Ért. 1890. 57 l.

Letisztázva

Magyar Miklós

(Nicolaus Unger)
pénzverő
Krakkó 1413

lásd

Horv Zsigmond

196. l.

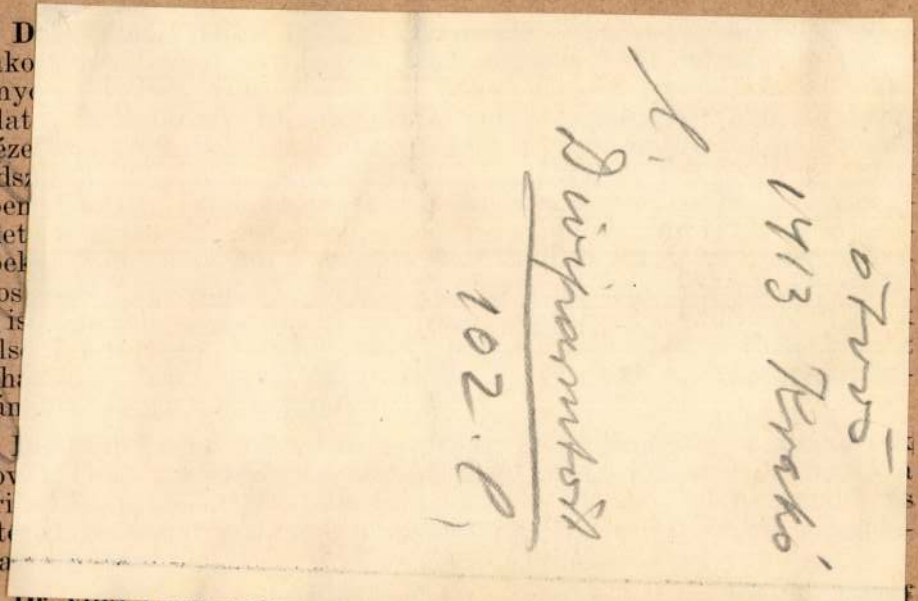

Tudományegyetem fül-, orr-, gégeklinikájának díjas gyakornoka (Gyergyay professzor) azzal a megbizatással jött Budapestre a

psychologiai Társaság előadásaira, valamint az egyetemen a lélektani előadásokra és szemináriumokra. Foglalkozott a tesztek szerkesztésénél használt eljárásokkal, a teszteredmények értékelésével, nevelési-pályaválasztási tanácsadásokkal és a katonai kiválogatás módszereivel.

Dr. Kőfalusi Istvánné sz. Jánossy Alice (1914, Petrozsény, róm. kat.) segélydíjas könyvtári tisztviselő (Zolnai Béla professzor) „Biedermeier és romantika Brizeuz költeményeiben" című dolgozatához gyüjtött anyagot. Tárgyalja ebben a biedermeier és romantika alapvonásait, a német biedermeier és a francia romantikus irodalmi irány közti különbséget és ezek egymásra tett hatását, Brizeuz életrajzát, valamint hogy melyik francia vagy idegen költő volt reá hatással. Végül tárgyalja Brizeuz munkásságát, de főleg lírájának kibontakozását.

Lőrincz Ernő (1914, Algyógy, róm. kat.) bölcsészettanhallgató (Felvinczi Takáts professzor) művészettörténeti tanulmányútra kapott belföldi ösztöndíjat. Eredeti célja volt a századforduló előtti és utáni művészeti irányzatoknak s különösen a francia impresszionizmusnak tanulmányozása. Meg akarta továbbá vizsgálni a nagybányai és az utána következő magyar festészetnek az egykorú európai művészeti törekvésekhez való viszonyát. A háború veszélyei okozta nehézségek miatt azonban a rendelkezésére álló anyag alapján tanulmányi köre csak a francia impresszionizmusra és a spanyol képírásra szorítkozhatott. De érdeklődésének központjában a magyar művészet maradt

Magyar Miklós

Dürer Albert unokatwére, Aythóssy László gyulai szigyártómesternek fia, ahi a XV. század végén jok Gyuláról a nürnbergi apai házba ötvösinasul stb.

Bevilaqua – Borsody Béla –

Dürer Albert eröditési tervei és a XV–XVI. századi török probléma. Hadimúzeumi Lapok. 1928. 1. füzet 10. l.

Magyar Miklós

Niklas der Unger

Ötvös

Békésmegyei Szabadi Kerület

Kölnbe

Wod

Fos 647

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhelyf

Miután keresményemnek 191..... év

tésénél.....

jelenhetek, keresményemnek átvételére .....

nevü munkástársamat szóbelileg megbiztan

Kelt ....., 191..... é

.....

tanu.

.....

tanu.

Magyar Miklós

Élete

MAGYAR MŰVÉSZET
1932. 355.

T. 2337. II.

s vidéken balra Hercules fürdő épü-
lyek közelében az utat a vendégek
oldalában két lovas alak halad. Fel-

aad bey Mehadia.

6 : 85.5 cm.

Goldschmied Egyed

(Gilge v. Gilig Goltsmyt),

l. Egyed,

ötös

L.

Szendrey-Szentiványi

584. l.

Jegyzőkönyvi kivonat a Magyar Muzeumok Szövetség közgyüléséről 1990. november 30. =Muzeumi Hirlevél, XII.évf. 2.sz. 1991 2 -4. p.

lgárok, Honfitársaink!

SZAVAZATOKAT !

RT /MSZMP/ a XII.kerületben
szonyitva megközelitően
a eredményét! Erőnk nőtt!
zat hiányzott ahhoz, hogy bal-
k a helyi önkormányzatba.

VAN, HOGY
T KÜLDJÜNK
KÖZGYŰLÉSBE !

nünk a most kapott szavazatokat.
avazatokkal is gyarapodik, akkor

matává, hanem alaposan végzett velünk a Napoleonnal vivott hosszu háboru s a pénz elértéktelenedése. Ily körülmények közt a művészet fejlődéséről vagy éppen virulásáról álmodni sem lehetett. Inkább azon kell csodálkoznunk, hogy e sanyaru korban mégis akadtak elszánt emberek, akik életük pályájául a művészetet választották. Ha nem is teremtettek remekműveket, azt az érdemet aligha vitathatjuk el tőlük, hogy legalább puszta jelenlétükkel emlékeztették az embereket arra, hogy művészet is van a világon, tehát olyformán hatottak, mint a természet vegykonyhájában az enzymek. Azzal, hogy feltüntek és serényen dolgozgattak, lehetővé tették, hogy a félszázad vége felé utódaik megtehették az első lépéseket a művészet szervezése felé. Ami később eléggé érdekes és értékes eredményekhez vezetett.

Művészeink anyagi helyzetének megértéséhez ismernünk kell piacunkat is. Elsősorban a műkereskedést, amely a művészet sorsára bizonyos befolyással lehet, mert egyrészt elősegitheti a művészek megélhetését, másrészt műbarátokat teremthet s minden hivatalos körülményesség nélkül hozzájárulhat a művészet népszerüsitéséhez. A műkereskedések szerepe, feladata, fontossága nem kicsinylendő oly körülmények közt, amilyenek közt művészetünk a század első felében tengődött. Hisz 1840-ig még csak arra sem volt mód Pest-Budán, hogy a művészek rendszeres kiállitásokon bemutathassák uj alkotásaikat a közönségnek, emez viszont 1846-ig, a Pyrker-képtár megnyitásáig, sehol sem művelhette művészeti izlését; képet, szobrot pedig csak úgy vásárolhatott vagy rendelhetett meg, hogy magát a művészt kereste fel valamely ismerőse biztatására. E hiányokat bizonyos szerény mértékben pótolhatta volna a műkereskedés. Ámde jól szervezett műkereskedelemről ekkor még szó

sem lehetett. Egy-két üzlet folytatott egyebek közt oly kereskedelmi működést is, amely félig-meddig műkereskedésnek volna minősithető.

Kazinczy Ferenc nyilván tévedt, midőn 1828-ban azt irta Ponori Thewrewk Józsefnek, hogy tizenhárom évvel azelőtt, midőn utóljára járt Pesten, ott «még semmi Képkereskedés nem vala». Volt bizony már akkor is néhány.

Köztük a legrégibb és legnagyobb szabásu egy bécsi vállalatnak, a Kunst- und Industrie-Comptoirnak fiókja, a váci-utca és régi posta-utca sarkán álló Steinbach-féle házban. Az anyaintézetet Joseph Schreivogel, a bécsi irodalom és szinház történetében jelentékeny szerepü iró és szinházigazgató alapitotta Bécsben néhány vállalkozó társával. Ott az szépen felvirágzott, keresett hellyé vált, képzőművészeti alkotásokon kivül a művészi ipar körébe eső cikkeket, zeneműveket, hangszereket is árusitott, sőt egy nagybefolyásu folyóiratot is adott ki. Az üzlettársak egyike, Joseph Riedl, a Comptoir tevékenységét Magyarországra is kiterjesztette, kizárólagossági jogot kapott s ezt a fiókot 1807 tavaszán megnyitotta. 1822-ben megvásárolta a pesti üzletet Lichtl Károly. A század első éveiben ebben a műkereskedésben «saját, valamint bizományi áruk» voltak raktáron: rézmetszetek, zeneművek, hangszerek, alabástrom-műtárgyak és festőszerek. Lichtl idejében kapható volt ott rajz és tervrajz, a hozzávaló szerszámokkal és tankönyvekkel, rézmetszet, kőrajz, festmény, térkép, földgömb, gipszmásolatok, fa-, alabástrom- és márványból készült szobrászati munkák, műtárgyak papirosból, csontból, gyöngyházból, ércből, hangszerek, különösen zongora és gitár, régibb s ujabb zeneszerzők művei, értékes kéziratok stb. E sok mindenféle holmi közepette nem nagy szerep

jutott a tulajdonképeni képzőművészeteknek, amelyeknek sorsára semmiféle befolyása nem volt. Pedig ez volt a maga nemében a legnagyobb szabású üzlet Magyarországon; a többi valósággal kis szatócs hozzá képest, jelentőségük tehát még csekélyebb. Ilyen Müllernek a nagyhid-utcai boltja, amelyben a huszas években Markó Károly szokta volt kiállitani képeit, utóbb Brausch János, Donát s Beck Vilmos is. Szinvonalát semmi sem jellemzi jobban, mint az a körülmény, hogy Markó, amikor apró üzleteket kötött Müllerrel, még egészen tanulatlan műkedveleő volt, műegyetemi hallgató, aki csak annyit értett a festéshez, amennyire a művész-ösztöne oktatta. Órákig tartó alkudozások után tudott egy-egy képecskét Müller nyakába akasztani, aki aztán azt három-négyszeres áron adta tovább valamelyik üzletfelének. E boltocskának mégis van némi művészettörténeti érdekessége, mert benne ösmerkedett meg Markó későbbi pártfogójával, Fejérváry Gáborral, aki épen a fiatal kezdőnek egy képecskéjét vásárolta meg Markó jelenlétében alaposan felemelt áron, ami a piktorjelöltet arra birta, hogy sarkon követve a hires régészt, bemutatkozott neki s felmutatván egyéb munkáit, megnyerte az ő és barátai támogatását. Egyéb fontosabb emlék nem füződik a Müller-bolthoz.

Wagnernek is volt egy hasonló boltja a Szervitákterén a negyvenes években. Wagner vállalkozóbb szellem volt Müllernél, főkép népszerü litografiák kiadásával foglalkozott, sőt el mert menni odáig is, hogy egy elismert bécsi mesterrel, Eyblle egy sor magyar honatya képét lerajzoltatta s litográfiai másolatokban árusitotta. A bécsi mester pozsonyi és pesti efajta foglalkoztatása nem lehetett éltető hatásu a mi művészetünkre.

Voltak oly boltok is, amelyek kirakatába sok vegyes áru közé alkalmilag betévedt egy festmény, egy faragás is. Cornides 1838-ban Wanko pesti porcellánkereskedésében állitotta ki ravasz alkotásait. Treichtlinger üzletét rézkarcainak népszerüsitésére használta fel ifj. Schmidt grafikus 1843-ban. Olykor kiérdemesült festők adják magukat művészeti holmival való kereskedésre, igy Martin Stock nagyszebeni születésü festő, aki a század fordulóján már inkább műkereskedése, mint képei s metszetei után élt Pozsonyban. Schmidt János is, egy svájci eredetü grafikus, aki Bécsben is dolgozott egy ideig, a század első tizedében Budán nemcsak a saját metszeteivel, hanem bécsi rézmetszők műveivel is kereskedik; ám ennek a «csekély jövedelmezősége aligha fog várakozásának megfelelni» jósolja neki 1808-ban a Vaterländische Blätter. Schmidtnek köszönhető az első magyarországi nagyobbszerü litografiai vállalat megindítása: 1822-ben Lántz József és Boutibonne Lajos pályatársaival egyesülve nagyobb tájképsorozatot kezdtek kiadni, amelynek az volt a célja, hogy hazánk szebb tájai ismertekké váljanak. E célból egyikük, Boutibonne, főkép a várromokban gazdag felvidéket járta be. Az ujságok örömmel fogadták a vállakozást, amely 1826-ban még folyt. A huszas években Pesten Günther Ferenc miniatür-festő, a Szervitákterén műkereskedéssel is foglalkozik.

Volt mindezen kivül még egy fajtája a kezdetleges műkereskedésnek: a ponyva. Oly időkben, amidőn az olajnyomat még ösmeretlen volt nálunk, nyilt piacon is árulgattak festményeket, főkép Madonnát, Feszületet, népszerü szenteket. Sajátságos, hogy Pesten a vallásos képek e ponyván való árusitása főkép zsidó asszonyok dolga volt, akik ott a piacon, a dunaparti görög templom

mellett, gágogó libák, füstölgő lacikonyhák közepette ajánlgatták a parasztoknak portékájukat, fennen dicsérvén egy-egy keretbe foglalt szentnek erényeit. A harmincas években Stanislavjevic János volt ezeknek a «műkereskedőknek» egyik szállitója. Efajta képeit még bécsi művészeti tanulmányainak megkezdése előtt termelte, bizonyára kezdetleges módon.

Igy folyt a műkereskedelem Pest-Budán nagyban és kicsinyben. Fölösleges szót is vesztegetni rá, hogy egy ily műkereskedelem nem mozdithatta elő művészetünket.

Még egy pillantást kell vetnünk a műtárgyak átlagos árára is. Szentkép és arckép — e kettő volt a legkeresettebb portéka a festők műhelyében. Hogy a megrendelő közönség pengőpénzben mily ellenértékkel kedveskedett a művészeknek, arról legjobban az arcképek ára tájékoztat. Ha az ily árak lajstromát vizsgáljuk. nem szabad figyelmen kivül hagynunk, hogy a hiresebb festők ebben az időben is drágábbak voltak, mint kevésbbé keresett pályatársaik s hogy az életnagyságu mellkép és a miniatür-arckép ára közt egyazon műteremben is gyakran jelentékeny a külömbség. Azonfelül ne feledjük, hogy az egész monarchia a század elején a legszomorubb pénzviszonyok közt tengődött. Keresztesi 1803-ban keservesen panaszkodik a szörnyü drágaság miatt, amelynek okát abban leli, hogy «közkézen semmi jó pénz nem forgott, csak a sok haszontalan, rongyos, mocskos bankócédulák. Mindennek három-, sőt négyannyi az ára». Még a rézpénznek is ázsiója volt a bankóval szemben s a kormány kénytelen volt szigoruan megtiltani a rézpénzzel való üzérkedést. Bécs, amely addig olcsó város hirében állt, most Európa

egyik legdrágább metropólisa. Végre 1811-ben beütött a csőd s a papirpénzt értéke egyötödére devalválta a február 20-iki császári pátens. Mikor a következő évben a kormány kiadta az «Anticipations-Schein»-okat, ezek értéke 27—33 közt hullámzott, ugy hogy 16 év alatt 100 forint 8 forintra apadt le.

Az arcképek árának megbecslésénél első sorban a nagy devalvációt megelőző évek árait tekintjük meg. A hires korifeusok jól keresnek — Bécsben. Füger 1803 körül egy mellképet 70 aranyon alul nem festett, dédelgetett pályatársa, Lampi, jelentékeny vagyont szerzett s 1810 körül, ha arcképről van szó, «300 arany alatt nem mártja ecsetjét festékbe». Ezek nagy árak, amilyenekről hazai festőink nem is álmodhattak. De Bécsben is ritkaságszámba mentek. Kazinczy 1808-ban Kreutzingernek ült Bécsben s 24 aranyat fizetett egy másfél láb magas mellképért, amelyről később ismételten a legnagyobb elragadtatás hangján emlékezik meg. A nem valami kiváló Stunder, ugyancsak Bécsben 17 évvel előbb, ugyanőt 90 aranyért festette meg, de egész alakban, ajtónagyságu vászonra. Neidl egy metszésre szánt arcképért 25 forintot kapott 1803-ban, Kärgling Tóbiás Pesten 1809—10 körül átlag 60 forintért fest arcképet, Berzsenyit azonban, a hires embert, megfestette ötvenért. A vidéken valamivel olcsóbbak voltak a helyi festők: Pongrác Kassán (?) 27 forintot, Wagner Anzelm Temesvárott 25—50 forintot kap a század legelején, egy Érsemjénen átutazó festő 1802-ben egy aranyért festi darabját. Csokonainak 1801-ben Budán ajánlottak «egy rác ifjut, aki ½ souveraind'orért fest és szerencsésen talál». Ezeknek az áraknak megértésére jó lesz megjegyeznünk, hogy például Pozsonyban 1808 körül egy mérő buza 6 forintba, ugyanannyi rozs 4 forint 30 kraj-

cárba, 1805-ben egy pár juh Erdélyben 6—7 forintba került.

A devalváció után és a huszas években az árak kissé emelkedni látszanak nálunk. Igaz, hogy Bécsben 1812-ben Schorn még 25 forint v. c.-ért festi meg Berzsenyit, Niedermann pedig 40 forint v. c.-ért Kis Jánost, de Donát 1816-ban már 70 forintot kap Pesten egy kis arcképért, 90 forintot, ha az arcon kivül a kezek s a testtartás is látható. A faluról falura vándorló Daniel Konstantin 1826 körül még beéri egy arannyal, de Simó 1823-ban, bár még egészen ifju festő, 100—200 forintot is elkér egy-egy eredeti képmásért, másolásért a felét. Tudnunk kell, hogy 1820 körül egy mázsa liszt ára Pesten 5—16 forint, egy font marhahus 12 krajcár, egy tojás 1½ krajcár, egy öl tölgyfa 20—25 krajcár W. W., — 1825 körül pedig Kisfaludy Károly osztályán egy hold föld, rét (1200 négyszögöl) 100 forint, egy gyalog robot 30 krajcár vp. volt. Az ország keleti részén más állapotok uralkodtak, 1815—17-ben rettentő éhhalál pusztitotta az embereket s az élelmiszerek ára hihetetlenül felszökött.

A harmincas években Szatmár is, Hont is megfesteti egy-egy jelesünk életnagyságu arcképét a vármegyei gyülésterem számára. Az első Kölcseyt Einsle ecsetjére bizta s fizetett érte a hires bécsi mesternek 125 aranyat, az utóbbi már csak 50 ezüst forintot szavazott meg Széchenyi István képe számára. Simó Kolozsvárott szabott árat rendszeresitett: az arckép annyi ezüst forintba került, ahány hüvelyk magas volt a kép. Miklóssy József 200 forintot kapott Kováts János arcképeért.

A negyvenes években a pénzgazdálkodás egyre fejlődik, országszerte takarékpénztárak is alakulnak, az

anyagi helyzet javul. Barabás már 20 aranyat is kap egy miniatür-arcképért s 1846-ban nagyrészt arcképekből 5000—6000 forint a jövedelme, ami szép pénz. Kozina Sándor 1840-ben Nagyváradon mellképért 12 aranyat, térdképért 25, egész alakot ábrázoló képért 100 aranyat kér. Egy specialista, akit Orczy bárók tartanak ujszászi birtokukon, Frühling, oly piciny miniatür-arcképekért, amelyeket gyürüben lehet hordani, 60 aranynyal fizetteti meg a szeme rontását. Ez időtájt válik divatossá a daguerrotip, amelynek készitésével egész sor festő némi mellékkeresethez jut. Marastoni Jakab 5—10 forintot kap darabjáért.

Az arckép volt a megrendelés leggyakoribb tárgya, főképp a kicsiny méretü s ezt olykor több példányban is megrendelték, emlékül a családtagoknak, máskor meg lemásoltatták, hogy jusson a maradéknak is. Az emlitett adatokból látható, hogy általában nem fizették jól, de legalább türhetően s ha a megrendelés eléggé szapora lett volna s a közönség nem kivánta volna a tükörsima megdolgozást, ami felette lassitotta a munkát, egyszerü polgári módon elég jól meg lehetett volna belőle élni. Legtöbbször azonban nem valami sürün veszik igénybe az arcképfestő ecsetjét: Barabás és Donát kivételszámba megy. Innen van, hogy egyes arcképfestők, akik itthon csak üggyel-bajjal élnek meg keresetükből, külföldön hamarosan egész kis vagyont gyüjtenek ugyanolyan munkával. Kozina Sándor például 1841—44 közt Oroszországban aránylag rövid idő alatt 100,000 frankot keresett képmásaival.

A festők másik patrónusa az egyház. De az idők változása ezen a mecénáson is meglátszik. Elmult az a jó világ, amikor egy-egy gazdag főpap egész templomokat diszittetett freskoképekkel: a Rivettiek, Maul-

bertschek, Dorfmeisterek, Krackerek, Trogerek, ha még élnének se jutnának ily terjedelmes föladatokhoz. Nagyobbszerü egyházdiszitő munkát már csak specialisták kapnak, az északi és déli határszélek «orosz» és «szerb» templomaiban. Egy-egy teljes ikonosztázisz megfestése valóban kiadós vállalkozás. A művészek nyernek rajta, de nem a művészet. Mert a konzervativ ritus megköveteli az élettelen, dermedt formákat, amelyeket megszentelt a hagyomány s amelyeken az egyház nem engedett egyéni változtatást. Az ily szükségletet az északi megyékben dilettáns barátokon kivül főképpen Miklóssy József és Mankovics Mihály elégiti ki. A teljes ikonosztázisz, 42 kép, megfestéseért az utóbbi 1817-ben Bélavézsén kapott 1750 váltóforintot. Miklóssy pedig 1830 és 1840 közt 1000—2000 forintot, de készitett ily munkát olcsóbban is (Végpetri: 800 forint). Egyszer Rombauer János is festett, avagy átalakitott egy ily ikonosztáziszt, a cerninait s a néki szokatlan feladat megoldásáért kapott 735 ezüstforintot.

A Bánságban éppen a század második harmadában sok eféle munka várja a maga piktorát. Az árak hullámzásáról s a festők magafelbecsüléséről fogalmat ad a temesvári belvárosi gör. kel. szerb templom kifestésére beérkezett árajánlatok sora. A legdrágábbat, Daniel Konstantint, bizták meg a kivitellel, ő 6500 forintot kért. Ezt az árat két pályatársa, Müller Leonidás és Wieland Károly 6000 és 6200 forinttal közelitette meg. Alexics Miklós négyezer forintot, Petrovics Száva csak 3900-at kért.

A katolikus klerus leginkább oltárkép megrendelésekkel látta el a festőket. Ugy látszik, hogy a kisebb vidéki parókiák rendszerint a püspöktől kaptak ajándékba egy-egy oltárképet, amely sok esetben másola-

tok másolata vagy metszet nyomán készült kép volt. Egyes festők szorosra tudták füzni az egyházi donátorokkal való viszonyukat s egészen oltárképfestésre rendezkedtek be, mint Pesky s a két Boros. Ezeknek a képeknek ára nagyon változó. Minden esetre kivételes Hesz János Mihály egri születésü bécsi festőtanár honoráriuma, aki a század második évtizedében 6000 forintot kapott az esztergomi székesegyház főoltárképeért, igaz, hogy ez hatalmas méretü s a vásznat éppen terjedelménél fogva külön e célra kellett szövetni. Vidra 1845-ben a veszprémi bazilika számára két oltárképet fest 750 forintért s körülbelül ezt az árat tarthatjuk az átlagos honoráriumnak; igy Pesky is ugyanennyit kapott 1839-ben a veszprémi székesegyház számára készitett két oltárképért (Mária mennybemenetele és Nepomuki szent János). Boros N. Jánosnak Scitovszky pécsi püspök állandó megrendelője, az oltárképek ára méretük szerint 150 és 600 forint közt változik (Nagypetri: Ecce Homo 1846-ban és szent Maurus 1848-ban), akad közte 200, 400 forintos is. Boros évi keresete 2000 forint körül járt, csakhogy sok minden egyebet is kellett festenie, hogy ezt az összeget előteremtse, igy festett késes-, bábos-, pék-cégtáblákat is 6—15—20 forintért, arannyal irta meg a dorogiak zászlaját 8 forintért, halotti cimert festett 15 forintjával stb., közben itt-ott egy-egy arckép is került ki műhelyéből, emellett, vidéki polgár módjára, gazdálkodott is. A mecénás olykor kombinált ellenértéket juttat az egyház piktorának, erre példa Boros Ferenc akadémikus festő esete, aki 1846-ban szerződött a pécsi püspökkel a szászvári plébániatemplom szentélyébe festendő képek dolgában (Szentháromság a b. Szüz megkoronázásával, a boltiv négy sarkában a négy evangelista) s ennek «rendes, jó és tartós megfestése-

ért» kiván kosztot, kvártélyt, 180 forintot és a szükséges fuvarokat.

A reformált keresztény egyházak vajmi ritkán veszik igénybe a festő ecsetét. Akkor is inkább a másolatot részesitik előnyben. Lochbichler bajor festő a század második évtizedében 932 forintot kap a pesti evangélikus (ma deák-téri) templom oltárképeért.

Ily árak mellett annyira-amennyire meg lehetett szerényen élni, de a festő legfeljebb iparszerüen gyakorolhatta művészetét s nem is gondolhatott arra, hogy tanulmányoknak is szenteljen időt, fejlessze tehetségét s művelhesse magát. A művészet nem látta hasznát az efféle mecénáskodásnak.

Másfajta képekkel csak ajánlás vagy műteremlátogatás útján ismerkedhetik meg a vevőközönség mindaddig, mig meg nem nyilnak az első pesti kiállitások. A vásárló közönség nem csak a kép tárgyát és a szerző nevét nézi, hanem latra veti árát is. Az átlagos ár 100—200 forint, persze akad jóval drágább kép is. De megvannak a kiállitásoknak a maguk Olcsó Jánosai is, akik, mint Aumeier, 20 forintért kinálnak egy tanulmányfőt, mint Gál Gusztáv, 30—60 forintért egy tájképet, vagy mint Schrödl bécsi festő, aki 35 forintért ad el Pesten egy akvarell-állatképet. 100—150 forintért már kapni lehetett a negyvenes években egy eredeti Spirot, Schmidt Józsefet, Schiavoni Natalet, Borsos Józsefet, Brudermann Ferencet, Canzi Ágostot, Kiss Bálintot, sőt Markó Károlyt is, igaz, hogy ő már 1840 előtt is megkapja alkalmilag a maga 100 aranyát egy-egy képért. Ennél drágább kép már ritka kivétel a pesti kiállitásokon.

Bizonyos befolyással van a kép árának alakulására az is, hogy a képiró félti művész-hirnevét a túl-

ságosan olcsó áraktól. Igy Balkay Pál megkérvén Kazinczyt, hogy a Lukrécia cimü képére és egy napkeltét ábrázoló festményére keressen vevőt, a kettő árát körülbelül 80 forintban szabja meg 1810-ben, «olcsóbban nem adja — ugymond — mert nem szeretné magát mesterembernek, hanem Künstlernek nézetni».

Az elég szapora másolás e korában érdekelhet minket az átlagos másolás ára is. A század második tizedében Donát is, Balkay is sok eféle munkát végez, az előbbi például Ossiant másolja Gérard nyomán, a másik Gaudenzio Ferrari Nativitását, e képek mindegyike körülbelül 4×4 láb nagyságu: Donát 500, Balkay 100 forintot kapott munkájáért. Az eféle nagy árkülömbség oka nyilván abban is rejlik, hogy a festők gyakran a megrendelőjük vagyoni tehetőségéhez arányitották a dijazást.

A rézmetszők leggyakoribb feladata az arcképmetszés. Ilyesmivel ékesitették a kor folyóiratait, versköteteit, de az olykor magában is kereskedés tárgya. A portrémetszés, bár alak és méret szerint különböző, átlag 100 rh. forintot, esetleg ugyanannyi forint váltó cédulát jelent a rézmetszőre nézve, papiros és nyomás nélkül. Ennyiért dolgozik a budai Ehrenreich, a kolozsvári Nagy Sámuel, a Bécsbe szakadt Blaschke János a század tizes, huszas éveiben. A nagyobbhirü bécsi mesterek drágábbak, igy Weiss Dávid 1814-ben Révai arcképeért 30 aranyat kapott.

A nyomás áráról is vannak adataink. Nagy Sámuel Cserey arcképének 1000 példányban való kinyomásáért 120 rh. forintot számitott.

A szobrászati munkák árának összehasonlitása meglehetősen keveset mondó; az anyag, a méret s a tisztán technikai feladatok nagy változatossága meg-

lehetősen önkényessé teszi az árak elbirálását még az esetleges egyforma művészi érték esetében is. A ránk maradt sok adatból egy-kettőt mégis kiragadunk. Igy a Teleki József képmására vonatkozókat, mert itt két műről van szó, amelyek egyazon feladatot oldják meg s időben is egybeesnek. Ferenczy István 1842-ben hajlandó a Tudományos Akadémia számára elkésziteni Teleki képmását 400 p. forintért, a Bécsben dolgozó Monti Rafael ugyanakkor szintén egy Teleki-képmásért 800 forintot kapott. Egy másik bécsi szobrász, Johann Schaller 1827-ben Apponyi Antal gróf márványszobráért, amelyet ölnyi magasságu talapzatra helyezett el a pozsonyi Apponyi-könyvtárban, 80 aranyat kapott. A Nemzeti Muzeum kertje számára Petrovics Dömötör bécsi műhelyében 1848-ben készült Kisfaludy Sándor bronz-mellszobor 2876 forintba került. Az egyszerü diszitő-szobrász munkája bérének jellemzéséül emlitjük azt az adatot, hogy Frank Lőrinc pesti szobrász 1800-ban a pesti görög templom számára készitett oszlopfők darabjárt egy-egy aranyat, a fél-oszlopfőkért 8—8 forintot kapott. Silány ár, vele vetekszik az, amelyet 1850-ben kapott Züllich Rudolf apró cameoiért, amelyeket Rómából küldött Döbrenteinek eladásra. Igy egy táncosnéért, egy Junóért, egy Faustináért 3—3 forintot kapott, a Berzsenyiért már 22 forintot, a Honi gyászért 20 forintot, s ezt akkor már jó árnak mondták. Mindezek a számadatok csak azt világitják meg, hogy már ily alacsony áron is kapható volt szobrászi munka. Domboritó munkájáért korának hires pesti ötvösét, Szentpéteri Józsefet sem fizették aránylag jobban. Nagy Sándor átkelése a Granicuson cimü fáradságosan készült művéért 2500 forintot fizetett neki a bécsi császári kincstár.

Azokat az ezüstbillikomokat, amelyeket a negyvenes évek elején a magyar agarász-egylet rendelt meg nála versenydij céljára, 200 és 100 forintjával fizették neki 1841, illetve 1843-ban.

A tisztán dekorativ célu festőmunka árát jellemezze az, amelyet a kassai szinház függönyének festéseért 1804-ben kapott Lerch József lőcsei képiró. A vásznat a város adta, a festéket a képiró, aki keze munkájáért 60 rh. forint dijazásban részesült. Oly ár, amely még az efajta munkára forditott puszta napszám szempontjából is csaknem szégyenletes.

A festőknek egy sürün keresett mellékfoglalkozása, a rajztanitás már akkor sem volt hálás feladat. Nemcsak hogy temérdek időveszteséggel járt, hanem hamar fásulttá tette a képirót a rendszeres rajzoktatás, hozzá még bizony gyengén is fizették. Egy rajztanár javadalmazásának jellemzésére két adatot emlitünk. Az egyik 1816-ból való, amikor is Nagy Sámuelt kinevezik a kolozsvári kollégium rajztanárává évi 300 rh. forint fizetéssel, ezért természetesen még szépirást is kellett tanitania.

A másik adat néhány évvel későbbi keltü. 1828-ban Eger városa pályázatot hirdet rajztanitói állásra s kinál érte 272 forint évi fizetést és 13 öl fát. Magánemberek rajzlecke-dijazása természetesen nagyon változó, olykor nevetségesen csekély, de esetleg megtoldják természetben való szolgáltatmánnyal. Mint nem érdektelen adatot emlitjük fel ennek kapcsán, hogy a kis Barabás 1825-ben szerény keresményéből havi 10 váltóforintot fizetett Neuhauser nagyszebeni rajzmesternek azért, hogy naponkint délután 2-től 4-ig rajzleckéket vehessen nála. Annak, aki fizette, nagy összeg volt, aki kapta: kevés.

Mint mellékes adatot felemlitjük még, hogy a festőnek, ha polgárjogot akart szerezni valamely városunkban, ezért meghatározott dijat kellett fizetnie. Igy Wollenhofer János képiró a század fordulója körül (1797) 12 forintot fizetett e cimen, midőn mint «Kunstmahler» felvétette magát a budai polgárok lajstromába.

Magyar mükereste-
delem, arak

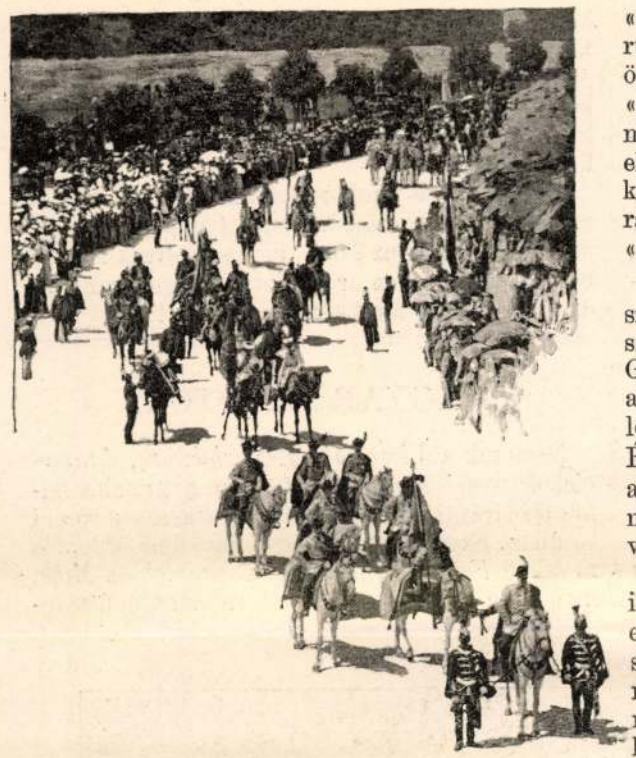

kék, vagy vörös kivarrással. A kivarrás finom, alig hihető, hogy a nép varrja. Használni lehet toalettekre. (Párisban Matild herczegnő, Munkácsy Mihályné és még többen hordtak varrottas ruhákat), továbbá szobák berendezésére, ágyteritőkre, asztalfutókra, teateritékekre ... de nem lehet azt mind előszámitani, hogy mi mindenre alkalmasak ezek a remek magyar himzések. De aztán meglepő hatású is azon a halványsárgás eredeti vásznon, különösen a fehér himzés. E mellett áruk rendkivül olcsó nagy elegancziájuk daczára», stb. stb.

Igy ir a varrottasról az a jó izlésü híres franczia asszony. Ebből még az is kitünik, hogy a ki ért hozzá, épen nem találja durvának és — drágának sem.

Egy ily nehéz, rendkivül tartós kézimunka — és nem szövés! — melynek az idő csak növeli a becsét, melyet még az unokáink is használni fognak, nem olyan számba megy, mint az, a mit rövid használat után ki lehet dobni a szemétdombra.

Duckerts Gyula, belga főkonzul, hazánkról irt könyvében rendkivül nagy érdeklődéssel ir a kalotaszegi varrottasról és melegen ajánlja azt Belgium figyelmébe. Az akkor épen kapóra jött, mert nyomban utána nyilott meg a brüsszeli kiállitás, a hol nagyon feltünt a magyar munka és a királyné értésemre adta, hogy nagyon szépnek találja, nagyon érdeklődik a varrottas iránt. És hogy is ne érdekelné az ősi magyar munka a magyar nádor leányát? Érdekelhet egy ilyen háziipar minden komolyabb gondolkozású egyént, mert van abban valami megkapó, hogy mint töri magát a tiz éves leánykától a hetvenéves pápaszemes öreg asszonyig, — a ki áldja a varrottas újra ébredését, — hogy mezei munka közben varrjon olyan dolgokat, melyek immár utat törtek a királyi palotákig.

Öltözékre csak úgy, mint termek berendezésére, tea- és kávéteritékekre, selyemmel varrva finom ágyneműbetétekre, — szóval mindarra, a mit Madame Adam is felemlit, alkalmazható a varrottas. És most gondoljuk el csak, hogy hány gép, szövőszék, hímző, varró intézet működött volna közre egy diszes palota berendezésénél, kávé-, teaasztalok fölszerelésénél és mindenféle szebbnél-szebb darabok előállitásán s hogy ez mind kitelt néhány parasztházikóból, kapát, sarlót forgató kezek munkájából. Bizony ezt nem csinálja igy utána egy fejlettebb iparú ország sem.

Azért ez a mi szép ősi varrottasunk méltó a figyelemre, méltó, hogy a nagy közönség is tudjon róla valami tájékoztatót.

Többen azt állitják, hogy hajdan a nép kezdte a varrottast s úgy szállt az fel a palotákba. Én ellenkezően azt tartom, hogy a palotákból terjedt lefelé, mint minden divat és szokás. Mint a hajdani nagyúri magyar lakodalmak teljesen feltalálhatók a mostani kalotaszegi lakodalmakban, az aranyhimes, skófiumos díszmunkák benne vannak a fejtővel varrt varrottasokban. A ki annyi régi minta után kutatott, mint én és annyi nevezetesebb darabnak tudja az eredetét, az már tisztán látja, hogy a fejedelemasszonyok «nemes leányai» mint varrták például a «szarufás»-t, aranynyal, selyemmel, s azután vagy ötven évre került a parasztkunyhókba, mint «ágyfütől való» kék fejtővel varrva. És több mintáról be tudnám bizonyitani, hogy sokkal előbb megvolt finom, fátyolszerű alapon, mint később a fodor-vásznon. Legtöbb minta Lorántffy Zsuzsánnától ered, neki volt legtöbb «nemes leánya», a kikkel varratott.

Nemcsak a varrottas, de más munka is úgy szivárgott lefelé az úrnőktől. Például élt a mult század elején Magyar-Gyerő-Monostoron két Gyerőfy leány. Nagy szorgalommal készitették a reczét; a század végén már minden paraszt leány «reczés lepedőt» készitett a kelengyéjébe. És azóta is köti a legkisebb leány is a reczét abban a faluban, mig Kalotaszeg többi falvában nem tudja a nép. Általában ott van több régi varrottas is, a hol hajdan úri családok laktak.

Tagadhatatlan, hogy idők folytán a nép izlése ráütötte bélyegét a régi mintákra és egy-egy sajátos ág, vagy a rózsa átkerült a himes sulykokról, faragásos utczaajtó-felekről a varrottasra, különösen az «irás utáni»-ra. Ezt a munkát azért nevezik irás utáninak, mert koromlébe mártott lúdtollal «irják» a kelmére s

ezek a minták már sajátos kalotaszegi jelleget mutatnak.

Úgy irás utáni, mint vagdalásos varrottast lehet vékony anyagra selyemmel varrni; de azért a fodor-vászonra varrt darabok sem durvák, a jó izlés előtt csak eredetiek és nagyon nagyon szépek. S e mellett még egy igen jelentékeny hivatásuk van: megteremtik ezen a vidéken a kender-ipart.

II.

Hogy készült a királykisasszony kelengyéje?

Egy kora tavasz rügyfakadásakor érdekes költői kép volt az, mikor Kalotaszeg szép leányai — négy-öt faluban — utcza sorján, végig ülték az ablak alatt a töltéseket s úgy öltögették a királykisasszony kelengyéjét, a — varrottast. A Vlegyásza ormát még hó borította, de már a tavasz verőfénye ott csillogott rajta, mint ezer apró kis piros rózsa. A kicsi falvak napfényes helyein már melege is volt a napnak, legalább a lányok nem fáztak. Ezen a vidéken még nem volt egyszerre annyi menyasszony, mint abban az évben, és ezt a hirt mosolyogva fogadta a gyöngéd szivű Mária Valéria, valamint az is megnyerte a tetszését, hogy az ő kelengyéjén jobbára mind menyasszonyok dolgoztak.

A leányok szingazdag tájviseletén csak úgy sziporkázott a tavaszi napfény, ajkukról csengett a népdal, s ragyogó tekintetük felvillant egy gondolat melegétől. Hiszen ők is menyasszonyok, mint az, a kinek ezeket a drága szép «hummik»-at varrják. Vajjon, Istenem, uram, mekkora ládát csináltathat a király, hogy a leánya gúnyája mind beleférjen? Lám, nekik nem varrnak öt faluban, mint a királykisasszonynak és mégis telides-teli van a tulipános láda, a nagy is, a kicsi is.

Kalotaszeg vidékét nyaranta nagyon sokan keresik fel. A turisták nem rándúlhatnak fenségesebb helyre, mint az itteni havasok: a retyiczeli vízesés a leggyönyörűbb vízesések közé tartozik. A Vlegyásza barlangjai tele vannak őskori állatok csontjaival; a Béles havasrész ősfenyői között villamos fény ragyog az éjszakába és gőzfürészek szelik a deszkát, s a gyárhoz egy órányira van az a történelmi nevezetességű gyászos hely, hol az ifjú hős, Vasvári Pál örök álmát aluszsza fiatal, hős társaival együtt.

Az etnografusoknak itt van a gyönyörű tájviselet, a sajátos és érdekes házberendezés, s itt vannak a dédanyákról maradt varrottasok, melyeknek selyemmel varrt elődeit fel lehet találni az erdélyi fejedelemasszonyokról ránk maradt múzeumi darabokban.

És a festőművészek is nagyon érdeklődnek a táj változatos szépsége iránt: sziklafalú völgyszorosokat, hegyi patakocskák szakadozott gátjait, erdőalji kunyhókat, stilszerű régi templomokat, szóval találnak itt mindent, a mit csak ecsetjükre méltónak tartanak. És ezek közül az urak közül egy sem járhatott itt úgy, hogy a kalotaszegi leány el ne mondja egész büszkeséggel.

— Mi mind egy szálig a királyleánynak varrunk most!

Épen olyan büszkén dicsekedett ezzel a bánffy-hunyadi, a körösfői, mint a gyerő-monostori és szentkirályi leány.

Aztán megmutogatták a mintákat: «Ebből a hosszúból függöny lesz ... De, Istenem, uram, vajjon templomban laknak a királyék, hogy olyan nagy az ablakjok?» És a mint ráznak egyet a hosszú vásznon, az utcza porában játszó kis gyermekek mind oda futnak — hadd lássuk mi is! És a porban fürdő tyúkok mind elfutnak, azokat már nem érdekli a varrottas, még ha királyi vőlegény számára készül is. A kirázott hosszú függönyön csak úgy lángol az égő vörös «Bogláros». De nem enged lángolásban a «Vizilú» sem, ez a megtermett ősrégi minta. A «Bogláros» függöny és «Vizilús» falborító fogja diszíteni a Ferencz Salvator pipázótermét.

Távolabb egy szintén gyönyörű darabot mutatnak az érdeklődő fiatal etnografusnak:

— Hát mi ez?

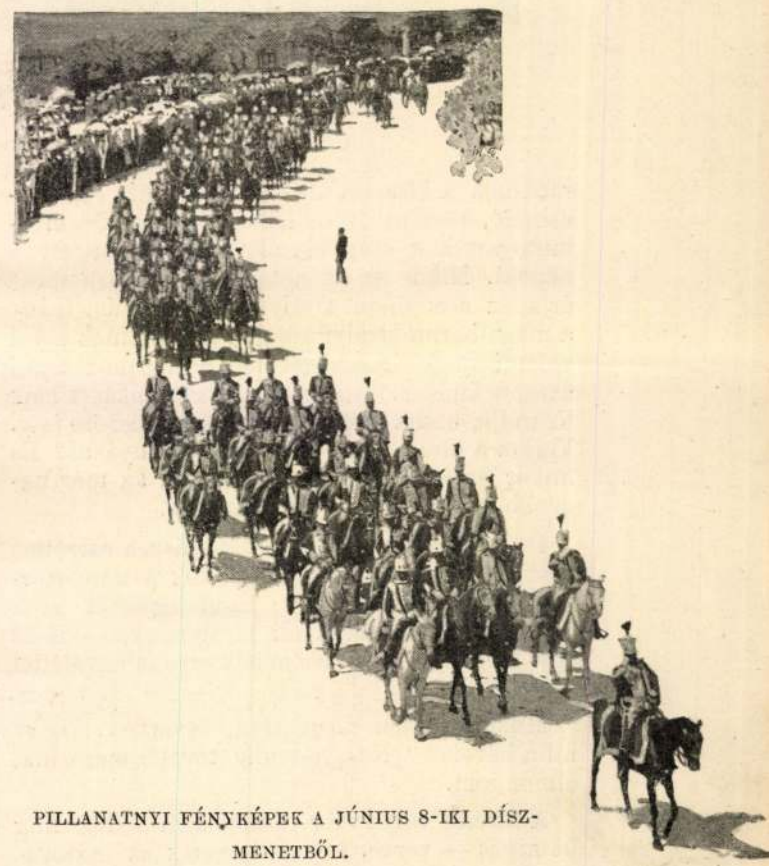

PILLANATNYI FÉNYKÉPEK A JÚNIUS 8-IKI DÍSZMENETBŐL.

— Instálom, ez a «Körtvés». E nélkül nem lesz boldog élete a menyasszonynak, ez hozza a szerencsét. Be jó is, hogy értésére adták ezt a királyleánynak, hadd legyen ükeme is olyan boldog menyecske, mint ha közülünk való lenne.

Pedig ezt a népies hitet senki sem említette fel a főherczegnő előtt, saját ösztönéből választotta épen az öltözője részére azt a szép mintát, mely nélkül nem lesz szerencsés az új asszony élete.

A halványsárgás fodor-vásznon valóban szép a világoskék dús varrottas. Aztán szép a «Tányéros», ez a tiszta fehérrel varrt kidomboruló minta. Olyan az, mintha egy-egy fehér virágszirmokkal tetézett tányér lenne végig rakva a fodor-vásznon. Nem csoda, hogy akkor úgy megdicsérte egy angol lap ezt a «csodaszép» függönyt, mert valóban remek volt az fehér selyem bélésével.

Mikor a kalotaszegi leányok utasnak, etnográfusnak (a kire azt szokták mondani: «ez képcsináló, tüsténT észre lehet róla venni») megmutogatták a szép munkát, újból csengett a népdal. Mikor az szünetelt, megeredt a mese árja az aranyhajú királyfiról és minden leány a maga barna királyfiára gondolt, a kinek majd valami nagy drágaságot fog a házához vinni azzal a kincscsel, melyet ezért a munkáért kap. Ki tudja, hátha kitelik abból egy kis üszőre is... Vajjon a király hány ökröt ád a leányával? És mikor erről kezdenek beszélgetni, az még nagyobb mese Árgyilus királyfinál is.

De nemcsak a termekbe való dísz, a varrottas készült Kalotaszegen; itt szőtték a tányértörlőket, konyhaabroszokat: hadd legyenek azok erősek, — mondta a mi királynénk, — mert egy szegény katonatisztnének erre is ügyelettel kell lennie.

Mikor minden megvarrva, beverve... hogy mi a beverve? Nos, hát míg tovább mennénk, elmondom.

A híressé vált fodor-vászon sem fodor, míg be nincs — verve. A mint leveszik az osztovátáról, azonos módon varrják rá a varrottast és akkor bizony nem mindig valami tiszta a munka, mert a szénarend száraztáig, vagy ha aratásból kiveri őket az eső, addig is szorgosan öltögetnek, a mi pedig épen nem tisztítja a nehéz kézimunkát. Tehát ezt a halomra gyűlt varrottast bemártogatják langyos vízbe, elviszik a patakra s ott addig veregetik egy darab deszkához vagy mosó padhoz, míg a vászna egészen összefut. (Ezt az eljárást nevezi a «Varrottas album» ős-ványolásnak.) Ekkor jól kisulykolják, szépen kihúzogatják, miközben mindig rá-rá ütnek a sulyok lapjával, hogy megnyomúljon, mert száradás után több simítás úgy sem éri a fodor-vásznat. Az ilyen befodorítás hosszas munka és télen nem is kívánatos. Jégpáncéllá fagy a ruha azokon, a kik verik a vásznat, körülöttük pedig ezer tornyocska jegesedik a lecsurgott vízből...

Tehát, midőn teljesen elkészült a Mária Valéria főherczegnő varrottas kelengyéje, a vidék úri népe eljött, hogy megszemlélje. Nagy volt az elragadtatás: ezt mind a mi paraszt leányaink varrták.

A szebb darabokat bevitték Kolozsvárra egy Emke-gyülésre, hol felolvasást tartott erről a munkáról Szentgyörgyi Lajos.

Nagy, nagy lendületet kapott ez a házi iparügy a királykisasszony varrottasa által. Kényeskedő nőcskék nem mondták ezután, hogy: igen durva, mert hát ez a megjegyzés épen nem is felelt meg az igazságnak s csak annyit bizonyított, hogy az a nőcske nem ért hozzá. A mire alkalmazni kell a varrottast, arra épen nem durva, csak eredeti és rendkivül tartós.

Mikor a három szobára való szép varrottast megkapta a királykisasszony, kedves üzenetet küldött a kalotaszegi leányoknak: megelégedését fejezte ki és szivesen köszöntötte az egészet, s ezenfelül szerencsét kivánt a menyasszonyoknak. Bizony rég lehetett és soká lesz még, mikor a magyar király leánya üzenetet küld Erdély leányainak!

Aztán a deli királyleány már régen boldog fiatal asszony volt, mikor a távolabbi falvakból jött a nép: mivel instálom, úgy hallánk, hogy a király leánya megy férjhez: hát hadd varrjunk mi is ükemének.

És így varrták még egy évig Mária Valéria kelengyéjét. De hát miért rontottam volna a kedvöket, mivel «ők sem akarnak hátrább valók lenni, mint más».

Van ebben a jámbor ámításban valami abból az erős elhatározásból, hogy boldogulnia kell ennek a népnek az ő ősi, szép varrottasa révén: boldogulni minden áron. Ezt így álmodtam... de aztán ebben törekedtem ébren is!

MAGYAR GYŰJTŐK.

Nemcsak a *Viczayak, Eszterházyak, Jankovichok* nevei ragyognak fennen a műízlés fejlesztése iránti lelkesedés és áldozatkészség ápolói sorában. Szerényebb, de nem kevésbbé érdemes nevek a *Fejérváry, Benkő, Kovachich* és *Mike*, melyek a műértő gyűjtés terén szintén úttörő-

Weinwurm Antal fényképe.

A JUNIUS 8-IKI DÍSZMENETBŐL. — A KORONÁT VIVŐ DÍSZKOCSI ÉS A KORONAŐRSÉG CSAPATA A BUDAI SZÉNA-TÉREN.

ket jelentenek. Ezek vetették meg mai országos gyűjteményeink legértékesebb részének alapját. Hanem a magán gyűjtés ma sem egészen parlagon maradt tér.

Tudós és műkedvelő főpapjaink egész sora gyűjti most is, főleg Esztergomban a művészet kincseit s *Knauz* Nándor és *Palásthy* püspök rézmetszetei és régiségei, *Némethy Lajos* 10,000-et meghaladó metszet- és kézrajzgyűjteménye, köztük számos valódi Dürer, Wohlgemuth, Sadeller, Ehrenreich, Kriehuber, stb. diszére válnának bármely múzeumnak.

Igaz, hogy nálunk túlnyomó még a régészeti és irodalomtörténeti gyűjtők száma, de akadnak, a kik egyéb gyűjtési ágak felé is előszeretettel fordúlnak. Igy p. o. *Mayer István* püspök Esztergomban a legkülönfélébben stylizált kereszteknek becses gyűjteményét hozta létre; méltó megtekinteni bárkinek *Komjáthy Béla* képviselő hires pipagyűjteményét is, mig a gyűrűkben *Tarnóczy Gusztávnénak* többször kiállított, legutóbb a párisi világkiállításon szerepelt becses gyűjteményén kivül, *Grünhut Alfréd* nagykanizsai kereskedő is szép számra vitte fel. In-

kább a kuriozum okából érdemel említést dr. *Lisznyai Elemérnek* egy egész emberöltőt visszatükröző tánczrend- és kotillon-jelvény-gyűjteménye.

De komoly tudományos fontosságra tart viszont igényt magángyűjteményeinknek egész sorozata, kezdve a m. tud. Akadémia birtokába nem rég került *Elischer*-féle hagyatéktól, mely a Göthe-irodalom páratlanúl szép és teljes kollekgyűjteményekre, mint unikumot kell fölemlítenünk *Váry Gellért* váczi kegyesrendi tanár könyvtárát, mely 1851-től máig az összes piarista irók műveit és arczképeit magában foglalja. *Darnay Kálmánnak* pedig Sümegen Kisfaludy Sándor 4600 kötetre menő könyvtára, összes naplói, családi iratai és levelezései vannak birtokában, azonfelül 15—20 ezer darab régiség, köztük Európa legnagyobb őskori edénye, évvel ez előtt eladták. Most *Ráth György* és *Károlyi István* gróf ritka szép sévresi-vázái, khinai, japán és delffi darabjai versenyeznek nálunk ugyanazért a pálmáért, melyet külföldön a Dubouché-féle gyűjteménynek itélt oda a szakkritika, s mely 7000 darabjával legteljesebb képét nyujtja a keramika történeti fejlődésének. Ugyanezt a feladatot tüzte maga elé a népies magyar agyagipar terén dr. *Hajós Béla*, Udvar-

JÁSZ-NAGY-KÚN-SZOLNOKMEGYE BANDERIUMA.

CSANÁDMEGYE BANDERIUMA.

A JUNIUS 8-IKI DÍSZMENETBŐL. — Klösz Györgynek a Vérmezőn az induláskor fölvett fényképei.

czióját tartalmazza s *Karády Bertalan* ugyanily szakmájú Poe-irodalmi emlékeitől, egész a nagyságára nézve az egész monarchiában második helyet elfoglaló *Richter*-féle herbariumig, itt a fővárosban, 300,000-nél több példánynyal, mintegy 60,000 fajtában, melynek tulajdonosa *Richter Lajos* fővárosi polgár, ritka bélyegekben is több mint 50,000 darabbal rendelkezik.

Visszatérve azonban az irodalomtörténeti a 2—3 hektoliter tartalmú sárosdi urna, gyönyörű ornamentikával.

Limogesban, gobelinben nincs az országban az a gyűjtemény, mely a gróf *Andrássy Aladárével* versenyezhetne. Igazi amateur olasz renaissance-bútorokban gr. *Forgách Józsefné*, br. Révay Sarolta, mig porczellán és majolika tárgyakban gróf *Lázár Jenő* gyűjteménye volt eddig a legnevezetesebb; fájdalom azonban, ez sem maradhatott meg együtt s pár hely és Háromszék megyék volt főorvosa, a kinek körülbelől ezer darabra rugó cseréptárgya, 1600-tól kezdődőleg tünteti föl a népies keramika és a magyar diszítő-styl fejlődését.

Most nézzünk némely gyűjteményeket, egyes darabjaiban, olyanokat, melyeknek nem annyira határozott általános iránya, mint kiemelkedő egyes tárgyai biztositják inkább tudományos becsüket és forgalmi értéküket. Ha például megemlítjük, hogy egész Rákóczy-mú-

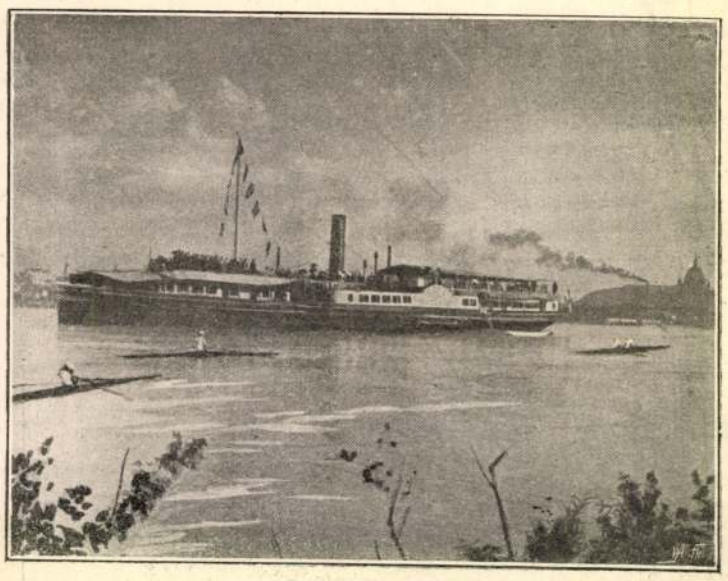

A néző közönség az Albrecht-hajón.

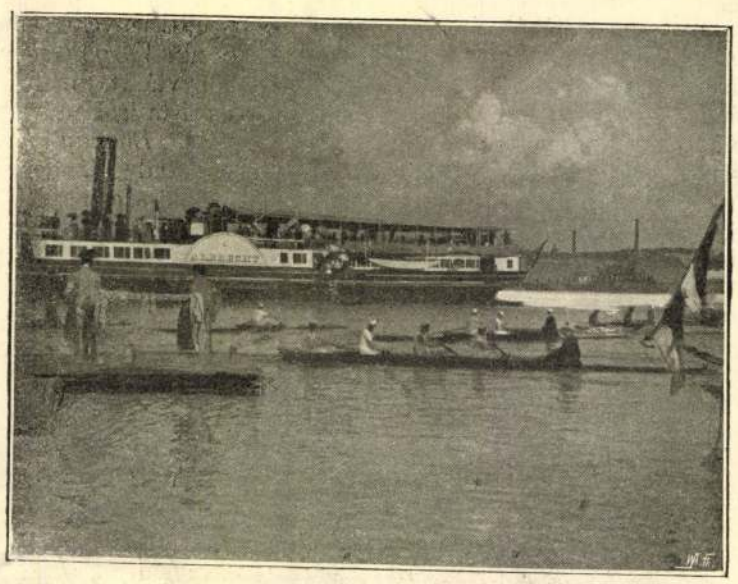

A versenyzők a felvonulás után.

A DUNAI EVEZŐS VERSENYEKRŐL.

zeumot rejt magában a *Bornemissza* család palóczi ereklyegyűjteménye; nemcsak Rákóczy gyertyatartóját, gombjait, Rákóczy Júlia késeit, villáit, kanalait, sótartóját, ékszeres cassette-jét őrzi e gyűjtemény méltó kegyelettel, de itt van Rákóczy Ferencz imakönyve, Bornemissza Anna fejedelemasszony török munkájú falszőnyege, Illésházy nádor ezüst fedelű pipája, s azonkivül töméntelen apróság: mexikói burnótszelenczék, antik libatiós tálak, török, egyiptomi, franczia, khinai, cseh, svéd, norvég, finn, osztrák, belga württembergi, palermói, holland, milanói, szibériai, marokkói, afrikai, lengyel, dél-orosz, kurlandi, bajor, spanyol, svájczi, stb. korsók, amerikai fonott bőr korsó, pompéji sírlámpák és könnyurnák; továbbá egész óragyűjtemény történeti nevezetességű órákból, köztük a szerencsétlen Zsigrayé, vas, bronz és gyöngyház órák a 17-ik századból, Mária Lujza játékcassette-je, stb. Órák gyűjtésében különben senki sem közelíti meg nálunk *Hunyady László* grófot.

Fafaragványok és történeti ereklyék vannak Pakson *Zavaros János* gyűjteményében, kinek faragványai között kegyeletes érdekkel bir Deák Ferencznek egy fából faragott kése, a mit az «öreg úr» a 70-es években faragott volt a Szeniczey-család körében, kikhez mint rokonaihoz gyakran le szokott volt rándulni. Tőle br. Exterdéné kapta emlékül, kitől fiához, br. Exterdé Adolfhoz s ettől jelenlegi tulajdonosa kezei közé jutott.

Nem csekélyebb figyelemre érdemes itt Bem tábornoknak egy feltünő hosszúságú puskacsöve, melyet 1848-ban, Pakson átutaztában az ellenség hirtelen közeledtére a lelkes honleánynál, Madarász József képviselő közel rokonánál, Korniss Rózánál hagyott hátra, kinél szállva volt. Később a hatóság kutatásai elől Ambrózy György padlására rejtették el, de a háztető egy ízben leégvén, a puskának csak csöve maradt meg.

Ennek a gyűjteménynek különben további érdekessége, hogy csiga-osztálya a méltó harmadik helyet foglalja el a Jókain- és a néhai Hazay Ernő-féle csigagyűjtemények mellett s egyes példányaiban szebb és változatosabb a múzeumi gyűjteménynél is. Josefstadti és kufsteini foglyok által készített kézimunkáit, Regöly, Pinczehely és Némedi vidékein lelt kőkorszakbeli leleteit csak röviden érintem, pedig ez utóbbiak már csak azért is jellemzők, mert feltünően hasonlók a Nemzeti Múzeumnak Dániából eredő kőkorszaki leleteihez.

Természeti ritkaságoknak is akadt nálunk buzgó és szenvedélyes gyüjtője, hogy csak *Lehoczky Pétert* említsük Lónyabányáról, kinek igen szép e nemű gyűjteménye van. Mindenféle bűnmentő érmein, amulettjein s a kulturhistorikusra nézve érdekes helypénz-jegyein kivül, találni nála fehér mókust, egybenőtt hármas búzakalászt, különféle csodálatos tojásokat, egy bükkfa-törzset, melynek évek előtti bevágása beforrott oldalán tökéletesen kinyomódott, stb. Válogathat ezekben a természetbúvár, a természeti ritkaságok kedvelője, ép úgy, mint *Deininger* keszthelyi gazdasági intézeti tanár őskori magvaiban is, melyek az ősember mezőgazdasági működésének meghatározására nézve tanulságosak, vagy *Szelle Zsigmond* dunaföldvári járásbiró őskori konyhahulladékaiban. És ki hinné, hogy egy szerény fővárosi pénzügyigazgatósági tisztviselő, *Dévay József*, oly kincsnek birtokában van pompás Elzevirekből, a vaskos folioktól a legkisebb gyémántkiadásokig, s Lipsius, Vossius, Schwab, stb. saját példányaiig, melyek irigylését kelthetnék fel a legelkényeztetettebb könyvtárnak is.

Vannak, kik gyűjteséik eredményével az irodalmat szolgálják. Ezek jeles irók, tudósok lehetnek, de nem szorosabb értelemben vett amateurök. Igy dolgozta fel *Réső Ensel Sándor* nagy részét az ő becses helységnévmagyarázatainak, mig a magyar börtönügy fejlődésére vonatkozó gyűjteménye, melyhez újabban a Vargay-féle nagy autograf-gyűjtemény megszerzése is járult, még csak ezután várja a feldolgozást. Igy értékesítette dr. *Ballagi Géza* is apró nyomtatvány-gyűjtését a politikai röpirat-irodalom történetéről a régibb időktől 1825-ig szóló művében. De az igazi amateur gyűjtőnél a gyűjtés nem eszköz, mely valami magasabb czélra vezet, hanem önczél, a mely semmi más mellékczélnak nincs alárendelve, s az ilyenek jobban őrzik fáradságos kutatásaik napfényre hozott eredményeit, mint a sárkány a maga mesebeli kincseit.

V. S.

HUSZONÖT ÉV.

A budapesti első gyermekmenhely-egylet negyed százados jubileumán szavalta Ujházy Ede.

Körül zsong a múltból szörnyü, rémes álom;
Láttán sír a lelkem, szivem fáj nagyon!
Eltiport virágszál, halvány arczú gyermek,
Mi vagy te a földön? Élő fájdalom!

Szemed kihalt fénye, korán hervadt arczod,
Mint egy borús emlék integet felém,
Összetörött szárnynyal, didergő kis testtel
Hányva vetve élsz a vad vihar szelén.

Anyai csók méze, anya-kebel enyhe
Ölelésre nem vár, szegény kis madár!
Sorsod a bimbóé, mit a fagy megdermeszt!
Köröskörül nincs fény, hideg a határ.
Kis ajkad siráma belevész az éjbe,
De anyaszív nincsen, mely meghallja azt;
Oh, te szegény angyal, mért jöttél le mennyből?
E föld bús utadba csak tövist fakaszt.

Körülzsong az álom! ... Szegény gyermek látlak
Elkékülő ajkkal mint kérsz kenyeret;
Hej de a szivekben oly ritkán fogan meg
Könyörülő érzés, áldó szeretet!
Boldog tűzhely enyhén elmerengni látom
Kit a sors megáldott, a boldog anyát;
Oh, te árva gyermek, ki törődne véled,
Ki kérdezné: fiam, van-e jó anyád?!

De mégse! — Tűzoszlop támad fel a pusztán,
Fényt lövell a szívnek gyujtó melege;
Vak homályon áttör a te csodás fényed:
Könyörülő részvét, égnek követe;
Mint Jehova népe sivár, puszta utján
Csüggedetlen indult szebb hazába el,
Ezer szegény gyermek, ezer lelencz, árva,
Kebleden nyugalmát feltalálja, fel!

Felzokog a sirás, fel a magas égig
S köny remeg az Úrnak áldó, szent szemén:
Oh, menj fiam, Mózes, mentsd meg az én népem,
Hadd fakadjon, hol jársz, zöldelő remény!

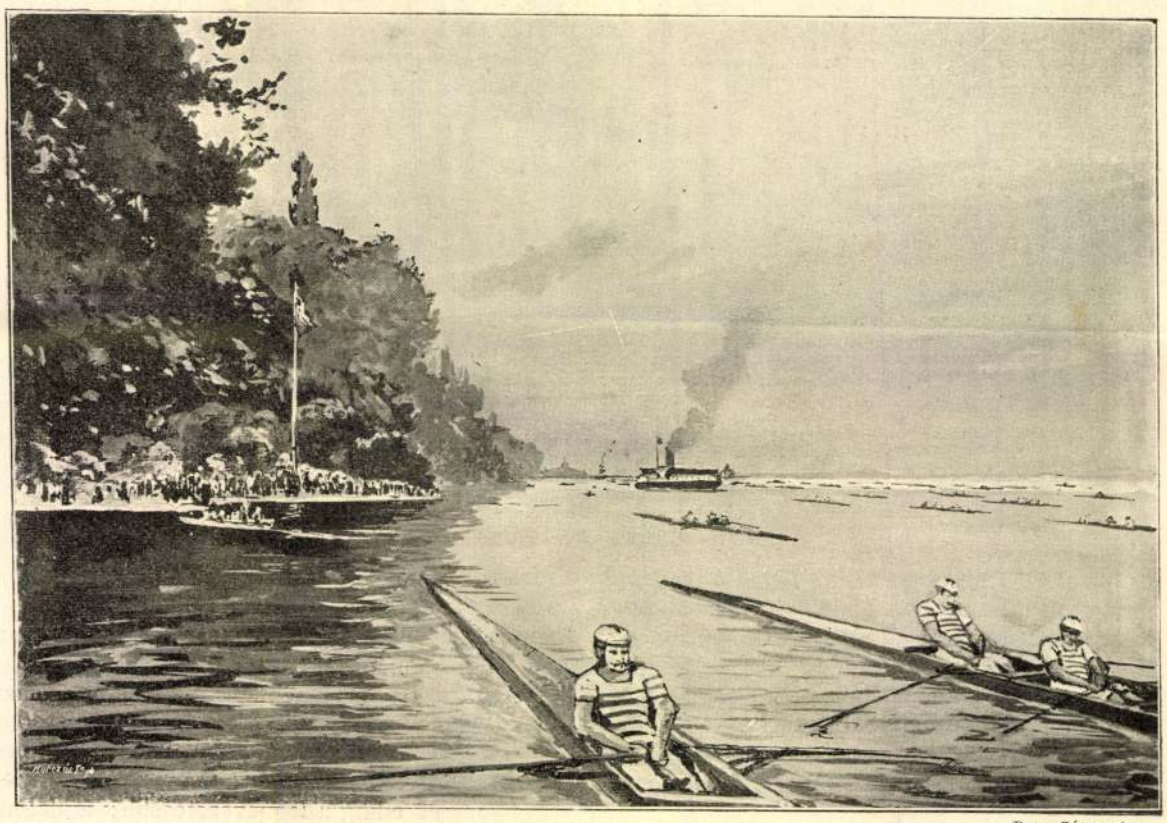

Paur Géza rajza.

A DUNAI EVEZŐS VERSENYEKRŐL. — A csónakosok felvonulása a király hajója előtt.

Entz Géza: A magyar műgyűjtés története-
neének vázlata 1850-ig.

80, OK, 99L, Budapest, 1937.

Magyar műgyűjtés
kortörténete

Magángyüjtemények.

Őrgróf Csáky-Pallavicini Zsigmondné Képgyüjteményének Tárgymutatója. Budapest, 1887.

Szendrei János: Képes Kalauz az Országos Nőipar-Egyesület által rendezett Gyűrü-Kiállításhoz. 1888.

Die Kupferstichsammlung aus dem Nachlasse des H. Gr. M. Esterházy in Pápa. Wien C. J. Wawra. 1901.

Diner Josef: Sammlung Géza v. Kárász. Catalog der Kunstgegenstände und Antiquitäten. Budapest 1890.

Galerie Enea Lanfranconi, Pressburg. Versteigerung zu Köln durch J. M. Heberle (H. Lempertz Söhne) 1895.

Szendrei Jean: Catalogue de la Collection de Bagues de Mme G. de Tarnóczy. Paris, 1889.

Antike Ringe. Sammlung Tarnóczy. I—II. Theil. Dorotheum 1908—1909.

Vayk: Régi magyar mécénások. Művészet, 1902. 207. l.

Budapest magánképtárai. I. Írta LYKA KÁROLY. II. Írta DINER-DÉNES JÓZSEF. U. o. 328 és 403. l.

Diner-Dénes József: Budapest magánképtárai. Az Enyedi-gyüjtemény. U. o. 1903. 50 l.

— **Scholtz Róbert gyüjteménye.** U. o. 260. l.

— **A Lederer-gyüjtemény.** U. o. 1904. 322. l.

Ferenczy József: Műgyüjteményeink. Hazánk, 1902. decz. 25.

Meller Simon: Glück Frigyes gyüjteménye. Magyar Iparművészet VII. 4.

Zoltán Vilmos: A trónörökös magángyüjteményei. Budapesti Hirlap 1904. november 8.

Kilényi Hugó: Ein wiedergefundenes Bild des Tizian. Budapest. 1906. Ismertették a lapok nov. 7. körül.

Bernardini Giorgio: La Quadreria di Sandor Lederer a Buda-Pest. Különlenyomat a L'Arte-ből. Róma, 1906.

Hock János: Magángyüjtemények. Magyarország. 1907. nov. 17.

Lengyel Géza: Amatőrök. Nyugat. I. 1. sz.

A Morosini-kincsek. Írta MARCO. A Hét. 1908. jan. 5.

Magyar Amatőrök. DR. JÁNOSSY BÉLA, DR. KOHNER ADOLF, NEMES MARCELL. Cikk a Kalauz a Művészház Nemzetközi Impresszionista Kiállításához c. füzetben. 1910.

Kiállítások.

Majláth Béla: A történelmi kiállítás kalauza. Budapest, 1886.

A budapesti Orvos-szövetség védnöksége mellett rendezett műkiállítás, 1902. (Katalógus.)

Czakó Elemér: Az Orsz. Magyar Iparművészeti Muzeum Ex-Libris-Kiállításának katalógusa Budapest, 1903.

Csányi Károly: A budapesti Amateur-gyüjtemények kiállításának lajstroma. 1907. Iparművészeti Muzeum.

---

531. Velencei festő.

Magyar műgyüjtemények

képet nyújtják a kisplasztika fejlődésének az emberiség gyermekkorától kezdve egészen napjainkig. A jelentkezések még folynak. Kérjük tehát Egyesületünk tagjait, valamint az Egyesületünkön kívül álló gyűjtőket is, jelentsék be részvételi szándékukat a Szent-György-Czéh Kisplasztikai Szakosztályánál. (Iparművészeti Múzeum, Budapest, IX., Üllői-út 33.) A részvétel semminemű költséggel nem jár.

52

Vegyes.

Szana Tamás: A könyv régen és most. Budapest 1888. Hornyánszky Viktor.

Szana Tamás: A műbarát. Cikk a Műbarátok Könyvében. 1891.

Radisics Jenő: A legyezőkről. Detto.

Radisics Jenő és dr. Szendrei János: Magyar műkincsek. I—III. 1896, 1898. 1901. A Műbarátok Köre kiadása.

Lendvai Károly: A hazai művásárlók tíz éve. Művészet, 1903. 48. l.

Radisics Jenő: Hamisított régiségek. U. o. 1906. 291. l.

Anet Claude: Kunstgegenstände und ihr Wert. Pester Lloyd 1908. jun. 1.

173. Giordano.

410. Pannini.

Új repertórium.

Budapesti Magángyüjtemények. Cikksorozat a Pesti Naplóban.
I. *Dr. Kohner Adolf gyüjteménye.* 1911. április 22.
II. *Hopp Ferenc gyüjteménye.* 1911. április 26.
III. **Szivák Imre gyüjteménye.** 1911. május 7. Írta H. O.

Kohner Adolf műgyüjteménye. Jeltelen cikk. Az Ujság, 1911. április 22.

Kohner Adolf művészeti gyüjteménye. Írta MELLER SIMON. Vasárnapi Ujság, 1911. 18. szám.

Hopp Ferenc gyüjteménye. Írta RADISCS JENŐ. V. U., 1911. 2. szám.

Keresztrefeszítés. Mészöly Géza festménye Domenichino után dr. ÁGAI BÉLA gyüjteményében. V. U., 1911. 16. sz.

Egy külföldre kerülő magyar gyüjtemény. Gerhard Gusztáv gyüjteménye. Írta CSÁNYI KÁROLY. V. U., 1911. 11. sz.

A Gerhard-féle gyüjtemény. Írták MIHALIK JÓZSEF és CSÁNYI KÁROLY. Magyar Iparművészet, 1910. 6. sz.

Gr. Andrássy Gyula gyüjteménye. Írta FARKAS ZOLTÁN. V. U., 1911. 9. sz.

Hamis Barabás-képek. Az összes napilapokban 1911. március 19. SZEGEDY-MASZÁK HUGÓ közlése.

Barabás-képek a Szent-György-Czéhben. SIKLÓSSY LÁSZLÓ dr. nyilatkozata. Az Ujság, 1911. március 21.

Hamis Barabás-képek. Írta SZEGEDY-MASZÁK HUGÓ. Budapesti Hirlap, 1911. március 23.

Audiatur et altera pars. Írta SZEGEDY-MASZÁK HUGÓ. Az Ujság, 1911. április 13.

Jánoshalmi Nemes Marcell. Írta POGÁNY KÁLMÁN. V. U., 1910. 30. sz.

Nemes Marcell gyüjteménye. Írta TÉREY GÁBOR dr. V. U., 49. sz.

Die Greco-bilder der Sammlung Nemes. Von G. VON TÉREY. Der Cicerone, 1911. 1. sz.

Die Inmaculada Concepcion von Greco. Von AUGUST L. MAYER. Der Cicerone, 1911. 8. sz.

A Nemes-gyüjtemény és modern művészetünk. Írta R. A. A Ház, 1911. sz.

2389.

2406. 2399. 2462.

alkotórésze lenni. A kérdés művészettörténeti és nemzetgazdasági szempontból egyként figyelemreméltó; irodalmával azonban, eddig még nem törődött senki; még csak eszünkbe sem jutott, hogy van-e e kérdésnek irodalma. Pedig van, csakhogy elszórva: újságokban, folyóiratokban, katalógusokban. Mi felkutatjuk ezeket és esetről-esetre e helyen közöljük. Két részre osztjuk az anyagot. ***Új repertórium*** cím alatt közöljük a napjainkban megjelenő anyagot; ***régi repertórium*** cím alatt pedig mindazt, ami a napjaink előtti sajtóközleményekből felkutatható. Közléseinket az új repertóriummal kezdjük meg, legközelebb pedig mindkettővel folytatjuk. Egyben kérjük az érdeklődőket: legyenek munkatársaink; közöljenek velünk minden ide vonatkozó adatot; esetleg, amennyiben kezük ügyébe akad valamely újságcikk, vagy nekik feles katalógus, küldjék be nekünk; bármily jelentéktelennek lássék is, felhasználjuk.

Előfizetési felhívás

2003 szeptemberében a Balassi Kiadónál megjelenik
a 10 év munkájával,
mintegy 300 szerző közreműködésével elkészült

MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI LEXIKON

I. kötete

Főszerkesztő Kőszeghy Péter

A kb. 6 kötetre tervezett lexikon számos képpel
és ábrával illusztrálva átfogóan tárgyalja a középkor
és a kora újkor művelődéstörténetét.
Az első kötetet (A–D) évi 2 kötet fogja követni.
Az internetes változat (a könyv formában
megjelenőnél kevesebb szócikket tartalmaz,
de folyamatosan bővül) április 30-tól megtekinthető
a www.mamul.hu honlapon.

A LEXIKON I. KÖTETÉNEK ÁRA: **5700 Ft**

2003. szeptember 30-ig
kedvezményes áron előfizethető!

KIZÁRÓLAG ELŐFIZETŐK RÉSZÉRE
A KEDVEZMÉNYES ÁR: **3800 Ft**

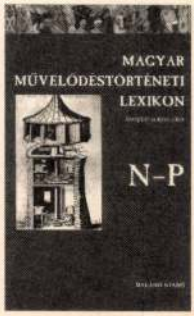

aacheni kincs (Aachen, a székesegyház kincstára)

Nagy Lajos király az aacheni Szűz Mária-egyházhoz →kápolnát alapított, melyet Szűz Mária, valamint a három magyar szent: István, Imre és László tiszteletére szenteltek. Az alapításhoz IV. Károly császár 1364-es alapítású aacheni Szt. Vencel-oltára szolgált például. A kápolna →liturgikus felszerelését, az ötvöstárgyakat és a liturgikus öltözékeket az építés felügyeletével megbízott Henrik pilisi apát adta át a kinevezett káplánnak 1367 októberében. Az átadásról szóló oklevél szerint miseruhák, oltárdíszek (frontale és dossale), két kehely, két ampolnapár, a három névadó szent ereklyéit tartalmazó monstrancia, két ezüsttel borított tábla (kegykép) és egy misekönyv volt az adományok között. 1381-ben Ulrik, Henrik apát utóda vizitált, ekkor említenek a paramentumok között két díszes vecsernyepalástot is.

Az egykori kincsekből mára két gyertyatartó, két ereklyetartó és két ezüstborítású votivkép maradt meg. További hat (két pár kicsi és egy pár nagy) aranyozott ezüst, →zománcos címeres ékszer csak a kápolna 1656-os leégését követően, 1677-ben készült leltárban szerepel először. Típusuk a 12. sz.-tól divatos, világi ruhadarabot díszítő fibulákéval rokon, elképzelhető, hogy eredetileg e darabok is profán ékszerek voltak. Minden bizonnyal az említett két vecsernyepalást tartozékai voltak. A négy kisebb ékszer (→násfa) egykor a palástok vállát díszítette. Együtt jelenik meg rajtuk a magyar →címer, ill. Lajos anyja családjának, a lengyel Piast-háznak koronás-sasos címere. Az utóbbit Lajos is használta anyai származásának jelzésére, már 1370 e., lengyel trónra lépését megelőzően is. A magyar címer sisakdísze Nagy Lajos devizája, a csőrében patkót tartó strucc, a lengyel címeres fibuláé koronás sas. A nagyobbik ékszerpár középpontjában Lajos vágott mezős és liliomos címere látható, körülötte az aacheni alapításra utaló felirat, az egészet pedig tabernákulum koronázza, benne a kápolna védőszentjeinek apró öntött alakjaival. Korábban a tűz során elpusztult missale díszes vereteinek vélték a címereket. Egy Hocheltenben őrzött, a Rajna-vidékről származó 14. sz.-i pluviale-kapocs közeli párhuzama a nagyobbik aacheni ékszereknek, nem valószínű tehát, hogy az aacheni művek veretek lettek volna. Az ~ a magyar Anjouk szicíliai-normann eredetű heraldikus reprezentációjának emléke, darabjai Nagy Lajos budai, udvari ötvösségének termékei.

A szicíliai Anjou-udvarból származik az aachenihez hasonló címeres keretű, ikonszerű kegyképek hagyománya is. A magyar Anjouk hasonló kegyképajándékainak (Aachen, Mariazell) mintaképe

talán Piast Erzsébet vlsz. Lippo Vanni környezetéből származó, Szt. Lukács kezétől valónak tartott Madonna-képe lehetett, amelyet a királyné az óbudai klarisszák általa alapított kolostorának ajándékozott. A képeket az elmúlt században átfestették, így stílusuk ma már megítélhetetlen.
Lásd még: →bizánci művészet; →fogadalmi kép.

Irod.: Hampel József, *Ötvösművek Nagy Lajos korából és az erdélyi ötvös-iskola,* ArchÉrt, 8(1888); Uő, *Az aacheni magyar kápolna ötvösművei,* ArchÉrt, 12(1892); Dercsényi Dezső, *Nagy Lajos kora,* Bp., [1941], 161 skk.; Ernst Günther Grimme, *Der Aachener Domschatz,* Aachener Kunstblätter, 42(1972) (korábbi irodalommal); Kovács Éva, *Anjou-reprezentáció – az ötvösség,* in *Művészet I. Lajos király korában. 1342–1382,* kiállítási katalógus, szerk. Marosi Ernő, Tóth Melinda, Varga Lívia, Bp., 1982, 91 skk.
Kiss Erika

Aba Sámuel (?, 1044. júl. 5. u.)

Magyar király (1042–1044). A 9. sz.-ban a magyarokhoz csatlakozott, kabar törzsszövetség Mátra vidékén megszállott – vlsz. zsidó vallású – vezéri dinasztiájának sarja. A király húgát nyerte el feleségül, és udvarában nádori méltóságra emelkedett. (Más feltevés szerint apja kapta feleségül Géza fejedelem leányát, így Istvánnak nem sógora, hanem unokaöccse lett volna.) Házasságából számos gyermeke, közöttük több fia is született.
Katolizálása és házassága u. szállásterületén támogatta a keresztény térítést, felépíttette a (fel)debrői és az (aba)sári monostorokat, s része lehetett az egri egyházmegye megszervezésében is.
I. István király hadainak vezére a lengyel I. Boleslaw Chrobry (Vitéz Boleszláv) elleni harcokban. A haldokló I. István király előtt bizonnyal ő is felesküdött Péterre, de 1041-ben mégis az új király ellen lázadók élére állt, majd – Péter menekülését követően – „hitszegő módon" királlyá koronáztatta magát. Preventív háborút indított 1042 elején a bukott uralkodót pártfogoló III. Henrik német király ellen. Ez év nagyböjtjében csellel magához rendelte és – személyes bosszúvágytól tüzelve – bunkósbotokkal agyonveretette ellenzékének 50 vezető emberét. Ezért Gellért püspök megtagadta húsvéti koronázását, a szószékről nyilvánosan megfeddte és harmadévre megjövendölte bukását.
Uralmának bázisát a törzsi-nemzetségi társadalom – a feudális államisággal szemben ellenséges – hívei alkották; az ő igényeiknek megfelelően hatálytalanította Péter rendelkezéseit, törölte a népet sújtó adókat, pénzt veretett. Az egyház befolyásának csökkentése érdekében zsinatot tartott, pártfogásába vett Péter által korábban leváltott főpapokat (bár

A MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI LEXIKON

I. kötete

ELŐFIZETHETŐ:

1. Könyvesboltjainkban, amelyek az előfizetésről rögtön számlát is adnak (aki teheti, annak ezt az egyszerű módszert javasoljuk!): *Magiszter Könyvesbolt*, 1052 Budapest, Városház utca 1., *Balassi Könyvesbolt*, 1023 Budapest, Margit utca 1., *Kis Magiszter Könyvesbolt*, 1053 Budapest, Magyar utca 40., *Ludwig Könyvesbolt*, 1014 Budapest, Ludwig Múzeum, Budavári Palota A-épület.

2. Postai csekken vagy (intézmények esetében) számla ellenében átutalással. Kérjük, ehhez töltse ki és küldje el a Balassi Kiadó Terjesztési Irodájának címére **(1013 Budapest, Attila út 20.)** az alábbi megrendelőlapot, vagy küldjön a szükséges adatokat tartalmazó e-mailt a balassi@enternet.hu címre.

✂.....

MEGRENDELŐLAP

Kérjük, hogy lehetőleg nyomtatott betűkkel írjon!

Előfizetek a **Magyar Művelődéstörténeti Lexikon** I. kötetére ..... példányban. Az előfizetéshez szükséges postai csekket / (intézmények esetében) a számlát a következő címre kérem:

SZÁMLÁZÁSI NÉV ÉS CÍM:.....

.....Telefon:.....

POSTÁZÁSI CÍM:.....

❑ A könyvet és a számlát az aláhúzással jelölt könyvesboltban kívánom átvenni: Magiszter (V., Városház u. 1.), Kis Magiszter (V., Magyar u. 40.), Balassi (II., Margit u. 1.), Ludwig (I., Ludwig-Múzeum, Budavári Palota)

❑ Kérem, hogy a könyvet és a számlát postán küldjék el címemre. (A postaköltség engem terhel.)

❑ Intézményi előfizető vagyok, előzetesen számlát kérek. A könyvet postán kérem (a postaköltség az intézményt terheli) / az aláhúzással jelölt könyvesboltban veszem át.

.....

Dátum *Aláírás*

Magyar Műhely

Szövetség

E. G. II. 58. l.

Magyar Műhely

Szövetség

ismertetését lásd

Rát Str 92. l.

vagy:

Uj Művészek Egyesülete

alatt

TANULMÁNYOK ÉS ISMERTETÉSEK.

Magyar művelődés
Történeti emlékek

Szabó Kálmán: Az alföldi magyar nép
művelődéstörténeti emlékei.

4°, 631 K., 136 L., Budapest, 1938.

Genthon István: Magyar művészet Csehországban.

Kny. Apollo
8°, OK, 8L, Budapest, 1937.

Magyar művészet Csehországban

Magyar mükritika

Wetzel György: A magyar mükritika

8°, OK, 34L, Budapest, 1906.

Ipolyi Arnold magyar műtörténelmi tanulmányai.

8°, 0K, 576K, Budapest, 1873.

Magyar műtörténet

Tanulmány 53

Magyar műkincsek Bécsben

Siklóssy László: Mária Terézia Vándorútja Bécsbe.

8°, 25K, 236L, Budapest, 1919.

Magyar mühincsek

Radisich Jenő – Szendrei János: Magyar mühincsek.

I–III. kötet
2°, K, L, Budapest, 1897–1902.

Magyar művészet

Magyar Művészet

8°, 17K, 19L, Budapest, év nélkül

terfalvi,[5] a *kundi,*[6] a *szász-ivánfalvi,*[7] a *márpodi,*[8] *gyulafehérvári,*[9] a *marosvásárhelyi,*[10] a *kolozsvári,*[11] *mihályfalvi,*[12] a *nagy-ekemezei,*[13] a *bogácsi,*[14] a *elindeki,*[15] a *muzsnai,*[16] a *fogarasi,*[17] a *vidom-*

[1] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 123. sz.
[2] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 97. sz.
[3] Képét ld. Roth: Kunstgewerbe X. tábla 1. sz.
[4] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 73. sz — Képét ld. th: Kunstgewerbe X. tábla, 3.
[5] Képét ld. Arch. Ért. i. h. 105. l., 8. ábra.
[6] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 11. sz.
[7] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 33. sz. — Hampel: mittelalterliche Drahtemail. 10. l., 39. sz.
[8] V. ö. Arch. Ért. XII. (1892.) 19. s k. l. — Roth: Kunstverbe 94. l.
[9] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 122. sz.
[10] V. ö. Hampel: Drahtemail. 8. l.
[11] V. ö. Roth Kunstgewerbe 95. l.
[12] Ennek a kehelynek csak a cuppája és a kosara maradt meg. ö. Korrespondenzbl. d. Vereins f. siebenbürgische Landesde. XXXIV (1911) 60. l
[13] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 18. sz. — Hampel: htemail 8. l., 30. sz.
[14] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 113. sz.
[15] Képét ld. Arch. Ért. i. h. 109. l., 11. ábra. — Roth: nstgewerbe IX. tábla, 3.
[16] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 8. sz. — Nagyon közel a nagy-szebeni Vajda-kehelyhez. K. k. l. j. 60. sz.
[17] A fogarasi kehely a gyulafehérvári kincstárban van. V. ö. árfás: Három sodronyzománcos kehely. Batthyáneum I. 14. l. A kehely képét ld. 76. l. — Ötv. kiállítás Lajstrom- II. t. 81. l. 55.

egyházak birtokában levő kelyheken találjuk. Em
tendő még a *Rong-kehely* a M. N. Muzeumba
A leggazdagabb sodronyzománczos díszítésű keh
a *kis-selyki* evang. egyházközség birtokában v
E kehely talpának mind a hat mezejét, valamin
cuppa kosarának három mezejét sodronyzománc
motivumok díszitik. A zománcz színei fehér, vö
és zöld, sötétkék alapon. Ha hozzáveszszük
hogy a virágalakú rotulusok szirmai is zománczo
voltak, hogy a cuppa kosarának három mezejét
ú. n. erdélyi zománcz ékesíti, hogy a nodus dí
tését áttört mérmű képezi és hogy a szár betűi
zománcz veszi körül, akkor kétségtelen, hogy
olyan műalkotással állunk szemben, a mely re
kívül gazdag díszítésénél fogva különös figyel
érdemel. Egy másik, ugyanezen egyházközség
tokában levő kehely az által válik ki, hogy a cu

[1] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 155. sz. — Képét
leírását ld. Batthyáneum I. 79. s k. l.

[2] Képét ld. Gyárfás: Régi brassói ötvösművek. (Kü
lenyomat az Arch. Ért. 1908/9. évfolyamból) 27. l. Lei
26. s k. l.

[3] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 23. sz. — Képét ld
Arch. Ért. i. h. 109. l., 10. ábra.

[4] Kelyhek kiállításának l. jegyzéke 69. sz.

[5] V. ö. Hampel: Das mittelalterliche Drahtemail. 4. s k
képe 3. l. — Arch. Ért. XIV. 18. s k. l., 221. s k. l.

Magyar mühinesek,

régi

Mihalik ikke

Arch. Ért. 1905

45–58. l.

10 ábrával –

Budapest Székesfőváros Vizművei z

Budapest Székesfőváros
sőt más közüzemekkel szemben is k
van. A viz ugyanis elsőrendüen fo
lül a fogyasztott viz ellenértéké
tók fizetik, hanem csak a háztula
vetkezménye, hogy a fogyasztás mé
gazdasági élet konjunktúrájától,
A vizfogyasztás alakulásában gyor
várhatók: a fogyasztás majdnem fü
zásaitól, az esetleges takarékosk
költekezési hullámoktól. Ezen a m
gazdasági élet változásainak figy
állapitásánál.

Másrészről azonban az

MAGYAR MISKA

AZ AHÖKE'SEK
KORA

329.0-

g rosszabbul is.

i, abban természetesen tökéletesen
k félig igazság, ki kell egészíteni
ugy hangzik: mindenki bünös abban,
müves proletár koldus van, jog,
etfeltételek nélkül; ezeket nem
em volt semmijük, senkinek, akinek meg-
abad egy nyugodt éjszakájának lennie,
endes ruhát magára öltenie, amig ez
mindenki lelkiismerete nyugodt volt,
egjobbak azt hitték, ha a maguk
guk részéről mindent megtettek. Végzetes
v: az egyetemes felelősség elve. Nem
inek, semilyen alibivel, a legjobban
in azt mondja, mikor az Isten számonkéri
z én atyámfiának?" Mindenki Káin, aki
nem volna atyjafiának őrzője.

1508

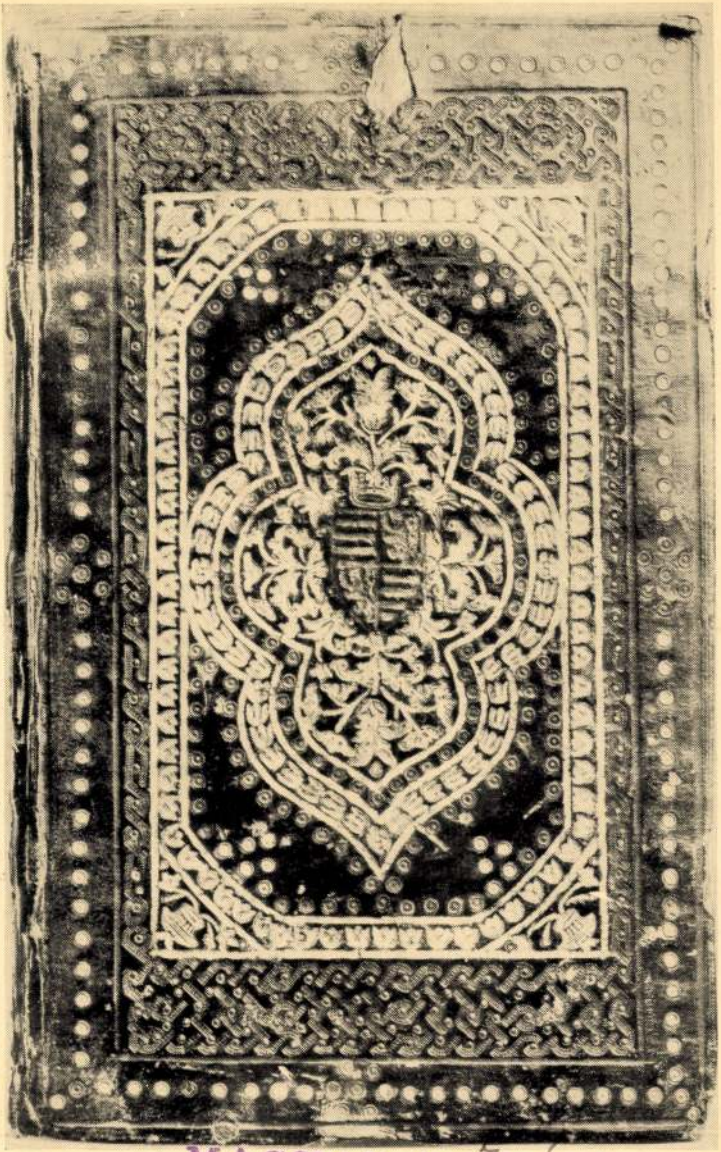

MAGYAR MŰVESZET
A 1933. 10. 2

THENAEUM DETEKTÍVREG

1. Biggers: A sárga detektív
2. Childers: A rejtélyes könyv

Magyar műkincsek

Vas. Ujs. 1875. 13 f.

— **Magyar királyi muzeum.** Kiki tudja, hogy Bécs mai nagyságát részben annak köszöni, hogy három századon át egy hatalmas és gazdag dynastia székhelye volt, s főkép a mi műkincseit illeti, ezek nagyrészt még ma is az uralkodóház tulajdonát képezik. Mint a „Nemzeti Hirlap“ értesül, Ő Felségeik most elhatározták, hogy bécsi gyüjteményeikből mindazon tárgyak, melyek magyarországi eredetüek, kiválasztassanak s az örökös tartományokban több helyeken fölösleges számban levő középkori s nálunk oly ritka pánczélok s hozzátartozó fegyverek néhány szebb példányával kiegészitve, a budapesti várba fognak szállittatni, hogy egy kisebb, a kir. család magántulajdonát képező kir. muzeumnak képezzék alapját.

ÚJ REMBRANDTOK AZ AMSTERDAMI RIJKSMUSEUMBAN

A „Vereeniging Rembrandt", melynek hasznos tevékenysége már sok értékes ajándékkal gazdagította a Rijksmuseumot, most különösen nagy hálára kötelezett minden Rembrandt-barátot. Sikerült két jelentős művet megszereznie, melyek eddig orosz tulajdonban voltak; az egyik *„Petrus tagadása"* a szentpétervári Ermitage kincsei közül, a másik a gróf Stroganoff-féle gyüjteményből származó *„Kapucinusbarát"*, amelyben ma Titus arcképét ismerjük fel.

A kettő közül „Petrus" az összehasonlíthatatlanul jelentősebbik. Bár sem szignálva, sem dátummal ellátva nincs, a kompozició és tartalom éppúgy, mint a színek és a technika világosan mutatják, hogy egyike az 1660 *után* készült legérettebb és legmeghatóbb alkotásoknak.[1]

A kép azt a jelenetet ábrázolja, mikor Petrust, aki Krisztust elfogatása és Kaiphas elé hurcolása közben, távolról kísérte, másodszor is felismerik és ő másodszor is megtagadja Urát és Mesterét.

„Midőn pedig kiment a kapu alá, meglátá őt egy másik szolgáló és mondá az ottlevőknek: Ez is a názáreti Jézussal volt. És megint tagadá esküvel, hogy: „Nem ismerem azt az embert!"

A jelenet felfogása, az alakok elhelyezése, az egész kép levegője, egyike a legkülönösebb, legeredetibb megoldásoknak, még az öreg Rembrandt mindig meglepő, mindig egyedülálló víziói között is. A tornác alacsony kőkorlátja adja meg az előtérben az alakok elhelyezésének bázisát és architektonikus keretét. Az alakok ezen kőkorlát és egy, az éjjeli világításban kissé elmosódottan jelzett síma fal közötti térben mozognak.

Balról az előtérben, egészen a kép szélére tolva és a képtérből szinte kilépve, egy teljes fegyverzetben levő római katona nagy, térdig látható ülő alakja vonja magára a figyelmet. Sisakját a térdére tette, kardját a kőkorlátra és mindkét kezével hatalmas kulacsot fog, amelyből inni készül. Szakállas, durva arca profilban Petrus felé fordul, szúrós szemei kételkedni látszanak a hallottakban. Mögötte a homályban álló másik sisakos katona még durvább profilja és fegyverére támaszkodó felső teste úgy hat, mintha az ülő, erőteljesen kidolgozott alaknak halványabb visszhangja volna. Ehhez a basszus-duetthez csatlakozik harmadiknak világosan csengő szoprán: a fiatal szolgáló felragyogó alakja. A csinos, üde arc, a kiváncsi, fényes-fekete szemek, inkább a szenzációkeresés izgalmát, mint durvaságot mutatnak. Bal kezével gyertyát tart, mellyel bevilágít az apostol arcába, míg jobbjának fölemelt ujjával Petrusra mutat. Ezzel a gesztussal eltakarja a gyertyát, úgyhogy a láthatatlanná vált fényforrásból szertesugárzó fény csak Petrus arcát, köpenyét és a leány meztelen nyakát világítja meg nagy, aranysárga foltokkal. A fölemelt ujj külön jelentőséget kap attól, hogy a mögötte levő gyertya izzó-vörösen átvilágítja, — a testben keringő vér csudás megelevenítése!

De az öreg Rembrandt varázsló-művészetében ilyen naturalisztikusnak látszó megfigyelés is tisztán a misztikus átszellemítés céljára szolgál: olyan ez az ujj, mint maga a tüzes, kigyulladt vád, mely Petrus felé áramlik és az egész támadás ebben a vörösen parázsló ujjban koncentrálódik. A két katona és a leány egységes, háromszögben fölépített csoportja rendkívüli dinamikus erőt ad a kompoziciónak. Mint valami fenyegető, szorongató tömeg, irányul az egész Petrus ellen. De ezen a megrendítő alakon minden támadás megtörik. Bár a támadó csoport kissé a képtér jobb felébe szorítja, óriási fölényben van a csoport fölött és ő marad a kép uralkodó központja. Puha, fehér köpenyét, mely egyik karját egészen eltakarja, úgy vonja magához, mintha ezzel is védekeznék támadói ellen. A gyertya lobogó fénye meleg sárga ragyogásba borítja ezt a köpenyt és a szelíd, szakállas prófétaarcra glóriás fényt vet. Fejét alig fordítja a leány felé, mély fájdalmas, keleti szemei igazi rembrandti tekintettel az embereken keresztülnézve, önmagába fordul. Homloka ráncai lelki küzdelemben vonaglanak, balkeze félénk, bizonytalan mozdulattal kíséri szavait, melyekkel megtagadja a Mestert. Az egész megjelenés nyugodt, szent fölénye, valami sajátságosan megdöbbentő ellentétben van kínlódó, feszült arckifejezésével. És ez az arcjáték az,

[1] A „Klassiker der Kunst" Rembrandts Gemäldekötetében érthetetlen módon 1656 dátummal van ellátva, ami ellen maga a kép tiltakozik a legélesebben.

ANTIFONALE CORVIN-KÓDEX

BONFINIUS SYMPOSIONJÁNAK KEZDŐLAPJA

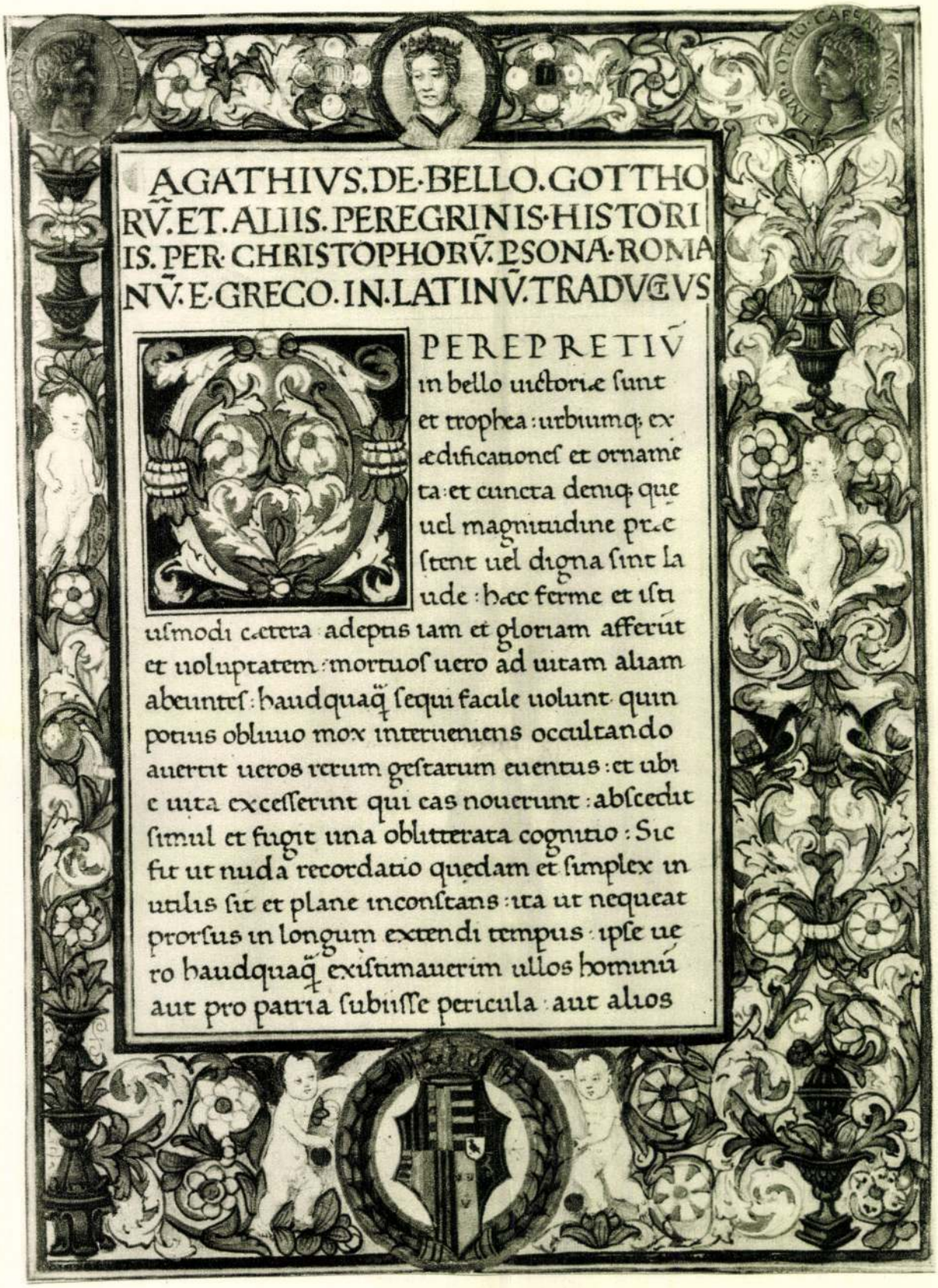
AGATHIVS.DE·BELLO.GOTTHO
RV̄.ET.ALIIS.PEREGRINIS·HISTORI
IS.PER·CHRISTOPHORV̄.PSONA·ROMA
NV̄.E·GRECO.IN.LATINV̄.TRADVCTVS
PEREPRETIV̄
in bello uictoriæ ſunt
et trophea: urbiumq; ex
ædificationeſ et ornamē
ta: et cuncta demq; quę
uel magnitudine præ
ſtent uel digna ſint la
ude: hæc ferme et iſti
uſmodi cætera adeptis iam et gloriam afferūt
et uoluptatem: mortuoſ uero ad uitam aliam
abeuntes: haudquaq̄ ſequi facile uolunt· quin
potius obliuio mox interueniens occultando
auertit ueros rerum geſtarum euentus: et ubi
e uita exceſſerint qui eas nouerunt: abſcedit
ſimul et fugit una oblitterata cognitio: Sic
fit ut nuda recordatio quędam et ſimplex in
utilis ſit et plane inconſtans: ita ut nequeat
prorſus in longum extendi tempus: ipſe ue
ro haudquaq̄ exiſtimauerim ullos hominū
aut pro patria ſubiiſſe pericula: aut alios

AZ AGATHIAS CORVIN-KÓDEX EGYIK DÍSZLAPJA

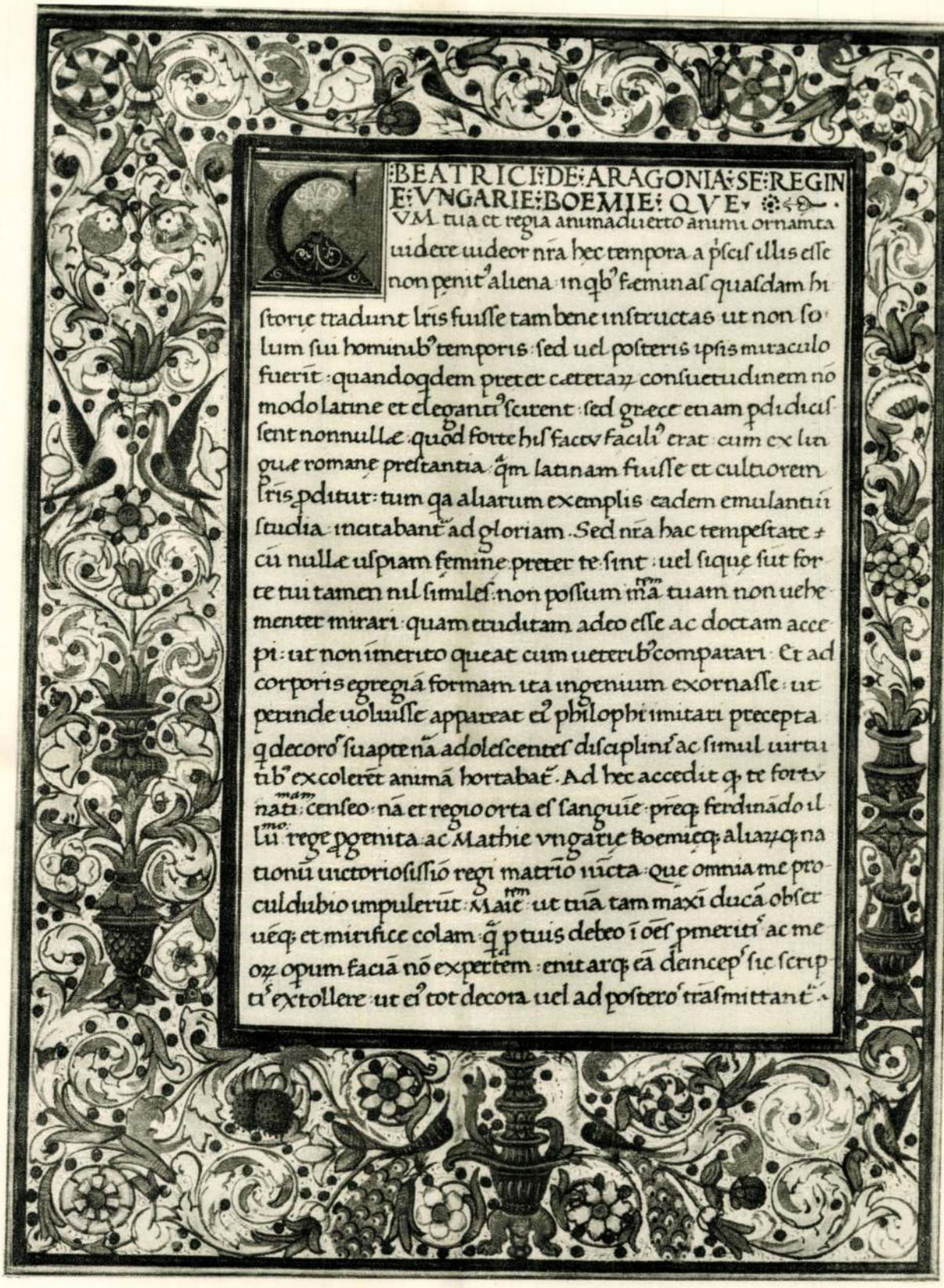

BEATRICI DE ARAGONIA SE REGINE VNGARIE BOEMIE QVE

CVM tua et regia animaduerto animi ornamenta uidere uideor nr̄a hec tempora a p̄scis illis esse non penit⁹ aliena in q̄b⁹ fœminas quasdam historie tradunt lr̄is fuisse tam bene instructas ut non solum sui hominib⁹ temporis sed uel posteris ipsis miraculo fuerit quandoq̄dem preter cæteraꝝ consuetudinem nō modo latine et eleganti⁹ scirent sed græce etiam p̄didicissent nonnullæ quod forte his factu facili⁹ erat cum ex linguæ romanę prestantia q̄m latinam fuisse et cultiorem lr̄is p̄ditur tum q̄a aliarum exemplis eadem emulantiū studia incitabant ad gloriam. Sed nr̄a hac tempestate cū nullæ uspiam fęmine preter te sint uel siquę sūt forte tui tamen nil similes non possum m̄a tuam non uehementer mirari quam eruditam adeo esse ac doctam accepi ut non imerito queat cum ueterib⁹ comparari. Et ad corporis egregiā formam ita ingenium exornasse ut perinde uoluisse appareat ei⁹ philophi imitari precepta q̄ decoro⁹ suapte nā adolescentes disciplini⁹ ac simul uirtutib⁹ excolerēt animā hortabat. Ad hec accedit q̄ te fortu nati censeo nā et regio orta es sanguīe preq̄ ferdinādo illu rege p̄genita ac Mathie vngarię Boemięq̄ aliaꝝq̄ nationū uictoriosissiō regi matrīo iūcta. Quę omnia me proculdubio impulerūt Maie ut tuā tam maxī ducā obseruēq̄ et mirifice colam q̄ p̄ tuis debeo ī oēs p̄meriti⁹ ac meoꝝ opum faciā nō expertem enitarq̄ eā deincep⁹ sic scripti⁹ extollere ut ei⁹ tot decora uel ad postero⁹ trāsmittant.

AZ AGATHIAS CORVIN-KÓDEX EGYIK DÍSZLAPJA

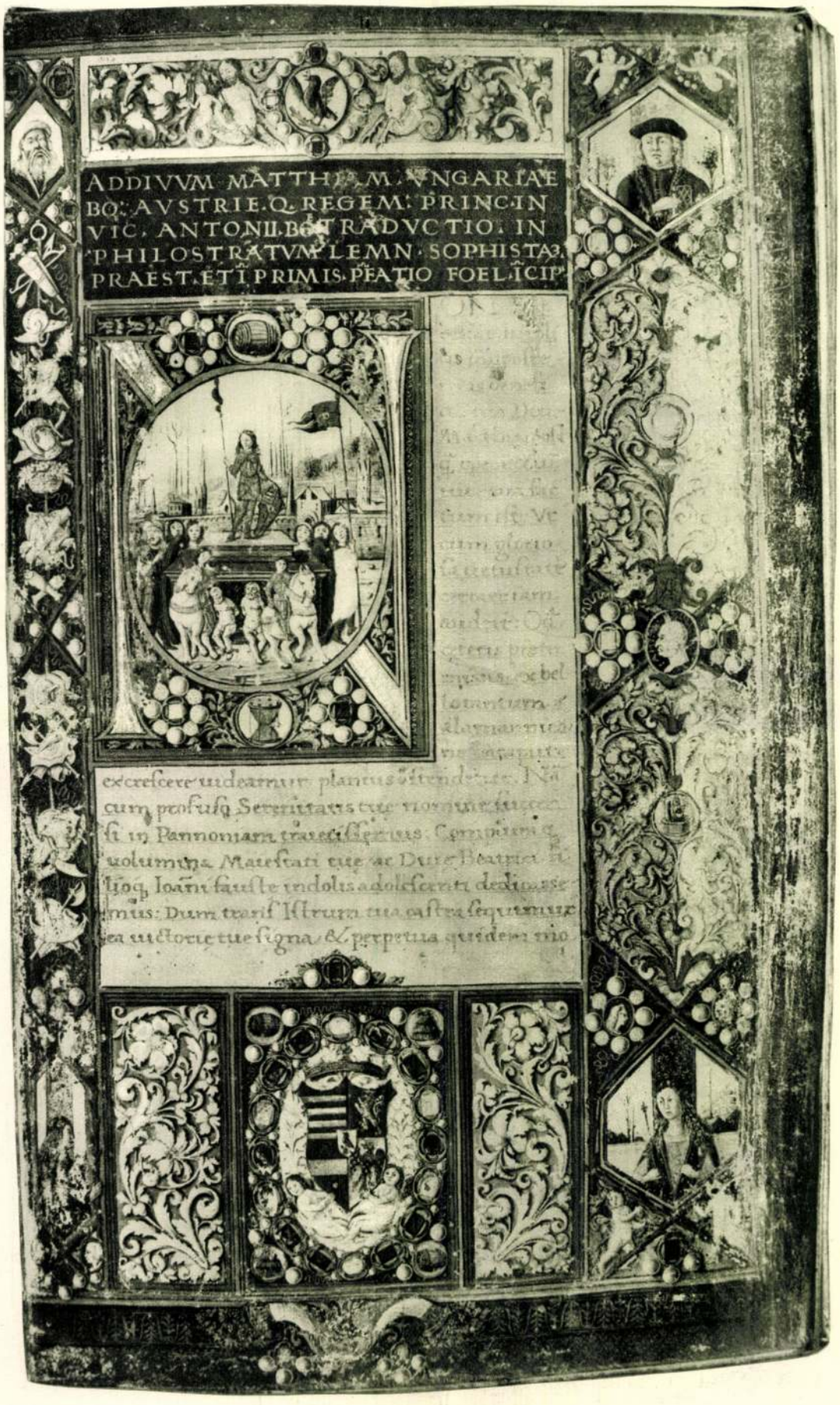

PHILOSTRATOS CORVIN-KÓDEX KEZDŐLAPJA

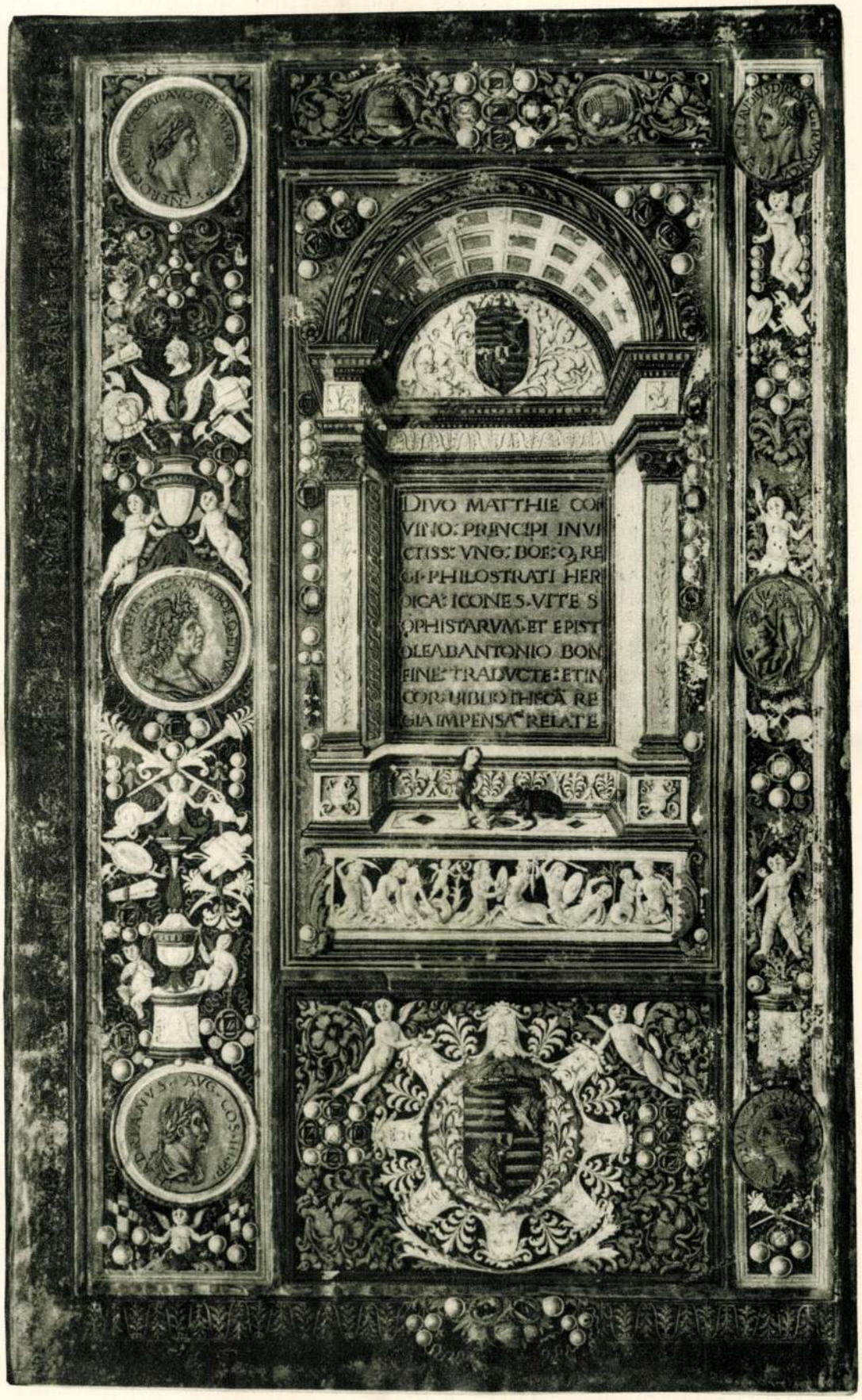

PHILOSTRATOS CORVIN-KÓDEX KEZDŐLAPJA

modoru, kivéve néhány kis iniciáléját és egy remek nagy miniatűrt, melyek felső olasz modorban készültek. Abban a modorban, mely Mátyás uralkodásának utolsó tizedében Budán meghonosodott s egyet jelent a magyar renaissance stílussal. A flamand stílben készült 45 nagy miniatura azonban a megfejthetetlen rejtélyek sorát veti fel. Stílusuk önmagában is feltűnő, ezeken kívül nincs több flamand stilű munkája a műhelynek. De ezenfelül is a felfogás és előadás csodálatos különféleségét tapasztaljuk bennük. Különösen meglepő néhány lapnak egészen elvont, filozofikus és szimbolikus tartalma, másoknak kedvesen elmesélő előadásával szemben. A kivitel csaknem mindig alatta marad az elgondolásnak, amiből arra lehetne következtetni, hogy a miniaturákat pompás flamand minták után másolták a műhelyben.

Firenzei és budai munkák mellett találunk még egyéb iskolákból származó kódexeket is. Ilyenek az umbriai iskolára valló *Quintilianus-kódex*, melyet Olaszországban vásároltak meg Mátyás király számára, és Beatrix királyné színekben pompázó *Agathias-kézirata*, melyet a mű fordítója, Christophoro Persona Nápolyban készíttetett a királyné számára 1483—84-ben. Ez a kézirat alkalmas arra, hogy egy pillanatra megállva, eltűnődjünk egy humanista írónak minden hatalmas úr előtt egyformán hajlongó különös lelkületén: ebből a munkából ugyanis nem kevesebb, mint hat példányt készíttetett Persona; hat egyforma példányt, csak az ajánlás más és más. Egy-egy szól IV. Sixtus pápának, Mátyás királynak, Lorenzo Medicinek, Ferdinánd nápolyi királynak és Beatrix királynénak. A hatodik példányból hiányzik az ajánlás s nem tudjuk, kinek szánta a fordító.

A festések mellett nem szabad megfeledkeznünk Mátyás király budai műhelyének világhírű kötéseiről sem, melyek vörösbarna, zöld vagy sötét maroquinbőrből készültek. Mindkét táblájukat a király címere díszíti s egész felületüket elborítja a nagy fáradsággal, külön kis bélyegzők segítségével, a legváltozatosabb mustrákká összeállított kéziaranyozás. Ilyen kötések e korból semmilyen más fejedelem könyvtárából sem maradtak ránk s a budai műhely legegyénibb alkotásai.

Mátyás királyén kívül Vitéz János könyvtárából is akad kettő az újonnan szerzett kéziratok között. Az egyikről, mely később átkerült a Corvinába, már szóltunk, a másik rendkívül érdekes darab, noha szépségéből veszített az idők folyamán. *Tribrachus* modenai költő Vitéz Jánosnak ajánlott Eclogáit tartalmazza s mint ilyen, beszédes emléke annak, mily nagy tekintélye volt az esztergomi érseknek hazája határain túl is, mert Tribrachus nem volt az egyetlen olasz, ki Vitéznek ajánlta munkáját s kegyeit kereste. Ennek az ajánlásnak csak egy szépséghibája van, az, hogy a költő, mint ahogy a Personáról mondottak után egy humanista költőnél szinte természetesnek találjuk, ugyanezen Eclogákat már előbb Borso d'Este ferrarai hercegnek ajánlotta fel, s csak azután, külön erre az alkalomra írt bevezető költeménnyel Vitéz Jánosnak.[10] A díszes kódex címlapját, melyen Vitéz János eszményi arcképe s a szerző képmása is látható, egy kitűnő ferrarai művész készítette, H. J. Hermann szerint[11] Guglielmo Giraldihoz közelálló modorban.

A harmadik sorozat, melynek néhány darabját végre itthon köszönthetjük, Zsámboki János, latinos nevén Joannes Sambucus magyar származású, világhírű polyhistor gyűjtéséből ered, kinek húszéves korában könyvei jelentek meg nyomtatásban s 26 évvel a bolognai egyetem tanára volt. Innen hívta el Ferdinánd király a bécsi udvarhoz, hol élete egész hátralévő részét töltötte, mint orvos, történetíró és a könyvtár nagytekintélyű könyvtárosa. Olaszországban vásárolt óriási könyvtárát két részletben szerezte meg tőle az udvari könyvtár, 1578-ban és 1587-ben. Az ő gyüjtéséből négy kéziratot sikerült szerezni: az egyik a már említett Kézai-féle Krónika. A másik nagyon fontos kötet, melyért Sambucus Nápolyban nagy árat adott: 15 arany forintot. Mátyás király historiografusának, Antonio Bonfininek *Symposion* című munkáját tartalmazza, melyet a szerző magával hozott Olaszországból, mikor 1485-ben Mátyás szolgálatába lépett. A munkát Beatrix királynénak ajánlotta, kinek címere (az egyesített Corvin- és aragoniai címer) és eszményi arcképe a címlapon látható. Sokak véleménye szerint a kézirat Bonfini kézipéldánya volt, mert nem tartják lehetségesnek, hogy Bonfini a királynénak ily egyszerű példányt szánt volna, de ennek elleneszólnak a címerek és a királyné arcképe s a címlapon látható aragoniai emblémák, amelyeknek Bonfini kézipéldányán semmi értelmük se lett volna. Különös véletlen volna az is, hogy Bonfini kézipéldánya éppen Nápolyból kerüljön elő.

Sambucus könyvtárából való még két kézirat, a Gherardo és Monte del Fora nevű, firenzei művész testvérpár körébe tartozó szép *Fulgentius* és *Horatius* Carminájának Dél-Olaszországban gazdag dísszel ellátott kötete.

Mindent összevéve 37 kézirat került hosszú vándorlás után haza s elmondhatjuk, hogy közöttük óriási jelentőségű darabok, melyekhez foghatókat semmi pénzért sem lehetett volna megszerezni.

[10] *Huszti J.* Janus Pannonius. Pécs. 1931. 381. l.
[11] *Hermann.* Id. m. N. F. VI. 1. 132. l. 100. sz.

DR. HOFFMANN EDITH

MAGYAR MŰVÉSZET
1933-9-12.

MAGYAR MŰVÉSZET

UNGARISCHE KUNST * ART HONGROIS * HUNGARIAN ART

MEGJELENIK HAVONTA

A MŰVÉSZETI MÚZEUMOK BARÁTAI EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Egyes szám ára 3 aranypengő, negyedévre 7.50 aranypengő

A Szinyei Társaság Barátai Körének tagjai a MAGYAR MŰVÉSZET-et tagilletmény fejében kapják

A tagsági, illetve előfizetési díjak a folyóirat kiadóhivatalába küldendők

M. kir. postatakarékpénztári csekkszámla: 40.337

Szerkesztőségi telefon: 86—0—90. Kiadóhivatal: BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 7. Telefon: 46—2—99

TARTALOM:

A Bécsből hazahozott magyar műkincsek kiállítása a M. Nemzeti Múzeumban:

III. *Dr. Hoffmann Edith:* A kéziratok.. 289

Dr. Révész-Alexander Magda: Új Rembrandtok az amsterdami Rijksmúzeumban 304

Dr. Bárány Istvánné: A pécsi ferencrendi zárda sekrestyeszekrénye 308

In memoriam 314

Művészeti élet és irodalom 314

INHALT:

Die Ausstellung der heimgebrachten Kunstschätze im Nationalmuseum:

III. *Dr. Edith Hoffmann:* Handschriften 289

Frau Dr. Magdalene Révész-Alexander: Die neuen Rembrandts im Amsterdamer Rijksmuseum 304

Frau Dr. Stefan Bárány: Der Sakristeischrank im Franziskanerkloster zu Pécs 308

In memoriam 314

Kunstleben und Kunstliteratur..... 314

ABBILDUNGEN:

Anfangsblatt aus dem Codex des Notars König Adalberts 291

Anfangsblätter der bisher sogenannten Wiener Chronik 292, 293

Königin Elisabeth von Ungarn und der Heilige Ludwig, Bischof von Toulouse.. 293

Die Geburt des Heiligen Stefan, ersten Königs von Ungarn. Aus der obigen Chronik 294

Anfangsblätter des Philostratos-Codex aus der Bibliothek des Königs Mathias von Ungarn (Corvina) 298, 299

Blätter aus dem Agathias-Codex. Corvina 300, 301

Anfangsblatt aus Bonfinis Symposion. Corvina 302

Antiphonarium aus der Corvina-Bibliothek 303

Rembrandt: Petri Verleugnung. Amsterdam, Rijksmuseum 306

Rembrandt: Kapuzinermönch. (Titus?).. 307

Der Sakristeischrank im Franziskanerkloster zu Pécs und Detailaufnahmen desselben. Werk des Lucas Jani. 1745—46 310, 311, 313

Ein Trecento-Saal der Galerie in Siena.. 316

Bucheinband aus der Corvina. Titelblatt.

TABLE DES MATIÈRES:

L'exposition des objets d'arts repatriés au Musée National:

III. *Mme Dr. Edith Hoffmann:* Manuscrits 289

Mme Madeleine Révész-Alexander: Nouveaux tableaux de Rembrandt au Rijksmuseum de Amsterdam 304

Mme Madeleine Bárány: L'armoire de sacristie au couvent de l'ordre St.-François de Pécs 308

Nécrologie 314

La vie artistique et literature 314

TABLE DES GRAVURES:

Pages du titre du manuscrit écrit par le notaire anonyme du roi Béla..... 291

Pages du manuscrit, nommé jusqu'à présent Chronique de Vienne..... 292, 293

La reine Elisabeth de Hongrie et Saint-Louis, l'évêque de Toulouse 293

Naissance de Saint-Étienne, premier roi de Hongrie. Du manuscrit précédent.. 294

Pages du manuscrit Philostratos. De la bibliothèque du roi Mathias Corvin 298, 299

Pages du Codex-Agathias. Corvina .. 300, 301

Page du titre du Symposion de Bonfini. Corvina 302

Antiphonarium. Corvina 303

Rembrandt: Le reniement de St.-Pierre. Amsterdam, Rijksmuseum..... 306

Rembrandt: Jeune moine. Amsterdam, Rijksmuseum 307

L'armoire du sacristie et ses détails au couvent de l'ordre St.-François de Pécs 310, 311, 313

Une salle-trecento de la galerie de Siène 316

Reliure. Corvina. Page du titre.

6/1

MAGYAR MŰVÉSZET

1933. 10. 7.

CONTENTS :

The exhibition of Hungarian works of art, lately brought home, in the Hungarian National Museum :
III. *Dr. Edith Hoffmann :* The manuscripts 289
Mrs. Géza Révész : New works of Rembrandt in the Rijks-Museum of Amsterdam 304
Mrs. Stephen Bárány : Shrine from the sacristy of the Franciscan convent in Pécs 308
In Memoriam 314
Artistic life, book reviews 314

LIST OF ILLUSTRATIONS :

Initial page from the codex of King Albert's notary 291
Initial pages from the so-called Vienna Chronicle 292, 293
Queen Elisabeth of Hungary and St. Louis, Bishop of Toulouse 293
Birth of St. Stephen, the first king of Hungary. From the above mentioned Chronicle 294
Initial pages from the Philostratos-Codex, from the library of King Mathias of Hungary (Corvina) 298, 299
Pages from the Agathias-Codex 300, 301
Initial page from Bonfini's Symposium. Corvina 302
Antiphonarium from the Corvina Library 303
Rembrandt : Peter's denial. Amsterdam, Rijks-Museum 306
Rembrandt : Capuchin-monk. (Titus?) .. 307
Shrine from the sacristy of the Franciscan convent in Pécs, with details of the same. Work of Lucas Jani 310, 311, 313
A trecento-room from the Gallery of Siena 316
Book-binding from the Corvina. Tittle-page.

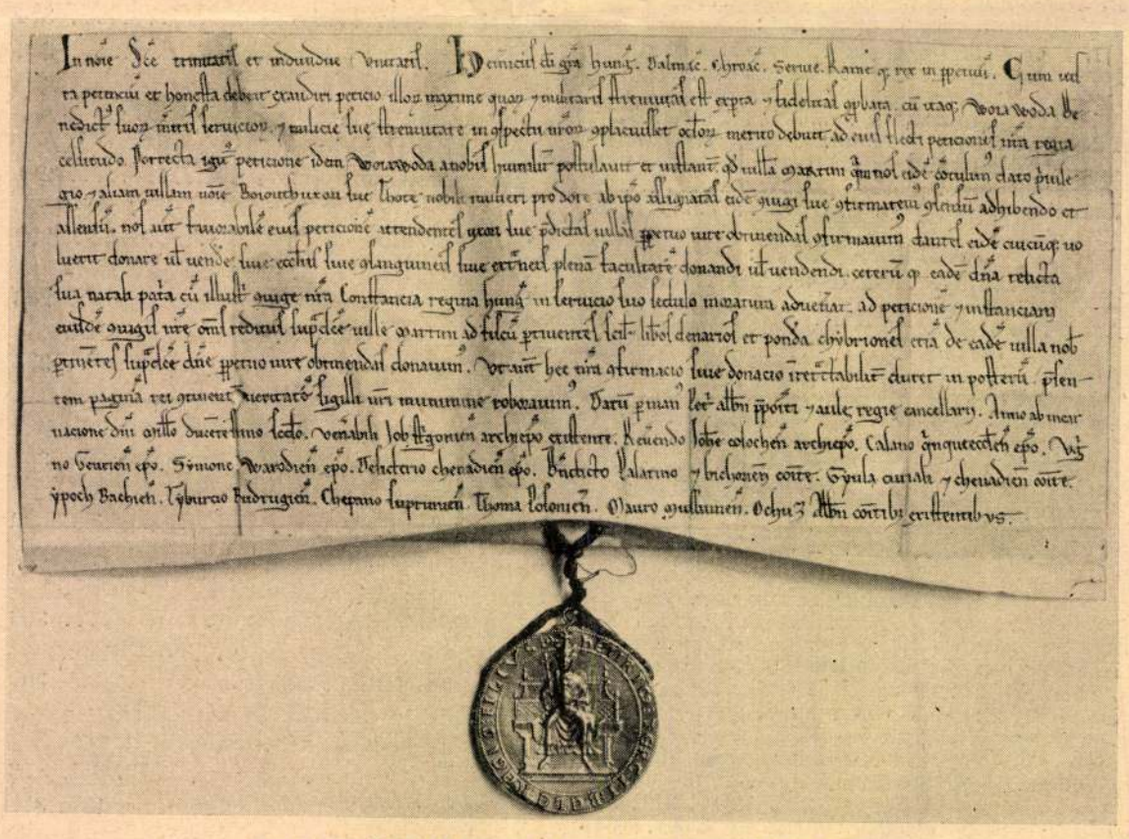

IMRE KIRÁLY ARANYPECSÉTES OKLEVELE 1202-BŐL

A BÉCSBŐL HAZAKERÜLT MŰKINCSEK KIÁLLÍTÁSA A NEMZETI MÚZEUMBAN

III. A KÉZIRATOK

A kéziratok két nagy csoportba oszlanak, az első csoportot olyan darabok alkotják, melyeket röviden történeti emlékeknek nevezhetünk, a másodikat azok, melyek történeti becsük mellett nagy művészi fontossággal is bírnak.

A történeti emlékek sorát mindjárt a magyar mult egyik legfontosabb darabja, *Anonymus Gesta Hungaroruma* nyitja meg. Ez a könyv a magyar nemzet eredetének, beköltözésének, honfoglalásának, népünk kalandozásainak legbeszédesebb, kerek, művészi kompozícióval, szépen megírt s egyszersmind legrégibb kéziratban fenmaradt hazai kútforrása. A Bécsből hozott kézirat a műnek a XIII. század második feléből származó, egyetlen fenmaradt másolata, mert az eredeti példány elveszett. A szöveg kezdő szavaiban a Gesta szerzője „P dictus magister"-nek mondja magát (= P, akit magisternek neveznek) és „a jóemlékezetű, dicsőséges Béla király egykori jegyzőjének". P mester nevét, kilétét és korát illetőleg évtizedek óta végnélküli viták folytak, újabban azonban Jakubovich Emilnek[1] sikerült a kérdést nagy valószínűséggel tisztáznia. Ezek szerint P alatt Pétert kell értenünk, ki 1124-ben mint óbudai prépost tűnik fel. Ebben az évben ugyan II. István király nótáriusa, de betölthette ezt a szerepet II. Béla alatt is, kinek később, székesfehérvári prépost korában követe is volt a német császárnál. Gestáját 1147—52-ben írhatta. Művének főforrása a királyi család eredet mondáján, élő mondákon és hagyományokon kívül a Szent László-kori Gesta Ungarorum volt és annak közvetlen folytatásai. De ezeken kívül használt külföldi forrásokat is.

A XIV. század közepéről való Magyarországnak egy másik, 1342-ig terjedő krónikája, az ú. n. *Acephalus-* (fejetlen) *kódex*, melyet azért neveznek így, mert elején csonka. Hiányzik belőle a hún krónika és a magyar történelemnek az 1002. évig terjedő része.

Későbbre hagyva a Képes Krónika ismertetését, harmadiknak veszem az ú. n. *Thuróczy-kódexet*, mely a magyar nemzet történetének a Képes Krónikával egyező, 1467. évi másolatát tartalmazza, az őskortól 1342-ig és ezenkívül első királyaink törvényeinek legrégibb gyüjteményét.

Végül megemlítjük még a *Sambucus-kódexet*, Magyarország krónikáját Kézai Simon mester előszavával. A történet az ősidőktől 1342-ig terjed, másolták 1493-ban Olaszországban.

Minde krónikák a magyarok multjára vonatkozó tudásunk alapjai s megbecsülhetetlen kincsei a nemzetnek.

Nyelvészeti szempontból nagyjelentőségű az 1460-as évekből való *Révai-kódex*, mely az Ótestamentom legrégibb magyar nyelvű fordításának egy részét tartalmazza, és az 1474-ből származó *Birk-kódex*, mely a legrégibb magyar nyelvű szerzetesi szabályokat foglalja magában.

Tartalmánál fogva érdekes egy latin kézirat az 1463. évből, legrégibb fenmaradt tankönyveink és iskolai jegyzeteink egyike.

Minden tekintetben nagyfontosságú emlék *II. Ulászló király számadáskönyve*, melyet csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, királyi kincstartó vezetett az 1494—95. évek bevételeiről és kiadásairól. Ebben a kódexben olvashatjuk azt a magyarországi renaissance művészet szempontjából nagyértékű adatot, hogy „a királyi könyvek miniátora" a madocsai apát volt. Erről az apátról ma már, Balogh Jolán szerencsés kutatásai óta tudjuk, hogy Giovanni Antonio Cattaneónak hívták.

A XVI. századból is néhány fontos kézirat van az újonnan szerzettek között: *Szerémi Györgynek*, ki előbb II. Lajos, majd Szapolyai János király udvari káplánja volt, *Emlékiratai Magyarország romlásáról*, az 1545—47. évekből; továbbá az ú. n. *Quadripartitum = Négyeskönyv*, az érvényben levő magyar közjognak, magánjognak és perjognak 1548-i rendszerbefoglalása, mely azonban törvényerőre nem emelkedett; végül az ú. n. *Ilosvay-kódex*, a magyar királyok törvényeinek és országgyűlési végzéseinek Ilosvay István egri prépost által összegyüjtött második legrégibb gyüjteménye. Szent Istvántól 1544-ig, később kiegészítve 1567-ig.

* * *

A művészi becsű kéziratokhoz vezet át két egyházi tartalmú kódex. Az egyik egy *Calen-*

[1] *Jakubovich E.* P. Mester. Klebelsberg-Emlékkönyv. 1925. 169—213. l.

darium, Necrologium et Diurnale Strigoniense 1375 előttről, csinos tollrajziniciálékkal. Egyetlen színes iniciáléja a Nagy Lajos király alatt dívott olaszos modort mutatja.

Csinos címlapja van egy *Esztergomi Breviariumnak* is a XV. század második feléből, mely minden jel szerint szintén Esztergomban készült.

A kódexek közül jelentőségben magasan kiemelkedik a szövegi és művészi szempontból egyaránt fontos, eddig *Bécsi Képes Krónika* néven ismeretes, miniatúrákkal gazdagon díszített kézirat, mely a magyaroknak a legkorábbi magyar gestákból és krónikákból első ízben egységes kerek egésszé szerkesztett történetét tartalmazza, a kezdetektől egészen az 1333. esztendeig. A szöveg 1358-ra van keltezve. Szerzője Jakubovich Emil[2] megállapítása szerint Kálti Szomajon fia Mihály fia Márkus volt, kinek életét 1336 óta a krónika iratása éveig, 1358-ig tudjuk nyomon követni. A kérdéses évben székesfehérvári őrkanonok volt. Ettől fogva megszűnnek az adatok róla. Ugyancsak Jakubovich Emil[3] derítette azt is fel, hogy melyik évben készült a szöveg díszes másolata, a „Képes Krónika" és kinek a számára. E tekintetben a címlap iniciáléjában ábrázolt kép vezetett nyomra, melyben Nagy Lajos és Erzsébet anyakirályné térdelő alakját szent Katalin áldja meg. A védszent személye rámutat arra, hogy a kézirat Nagy Lajos Katalin nevű négyéves leányának, V. Károly francia király másodszülött fiával, Valois Lajos orleansi herceggel történt eljegyzésekor, mint eljegyzési ajándék készült. Az eljegyzési szerződés 1374 decemberében Budán köttetett meg, de a tárgyalások még tovább folytak s a kis menyasszony 1376-ban bekövetkezett halálával értek véget. A Képes Krónika tehát minden kétséget kizáróan 1374 és 76 között készült.

Ami számunkra a Képes Krónikát különösen becsessé teszi, az, hogy festéseinek minden olaszos jellege dacára, egészen bizonyos, hogy Magyarországon készült s Nagy Lajos király udvari festőjének remeke. Ismerünk egy másik könyvet is, mely Nagy Lajos rendelésére készült, az oxfordi Pseudo—Aristoteles-kódexet. Egy futó pillantás meggyőz arról, hogy mind a két kéziratot egy és ugyanaz a másoló másolta és ugyanaz a festő festette. Viszont más munkát ettől a festőtől nem ismerünk s már ez a kizárólagosan Nagy Lajos személyéhez kötött tevékenysége is bizonyossá teszi, hogy a király udvari festője volt.

De ennél még döntőbb bizonyítékok is vannak arra nézve, hogy a kódex Magyarországon készült. Írásáról (és pergamenjéről) még az osztrák irodalom[4] is bevallotta, hogy „német vagy magyar", de semmiesetre sem olasz. A festések pedig arra vallanak, hogy olyan ember végezte őket, aki teljesen járatos volt a magyar dolgokban, a magyar legendákat s a magyar történelmet igen jól tudta, a magyar családok címereit, a Magyarországban élt népek viseletét igen jól ismerte. A legendákat illetőleg, Szent István és Szent László története az, melynél a miniátor többet mond, mint a krónikás. Szent Istvánnál a szöveg átsiklik a születés körülményein, utalva arra, hogy úgy történt, „miként Szent István király legendájában írva van". Péter András[5] hívta fel a figyelmet arra, hogy a festmény itt el is meséli a legendát, mégpedig a Hartvik-féle változatban: hogy Szent István protomartir megjelent Sarolta királynénak és arra intette, hogy születendő fiát róla nevezze el és védencének a koronát ígérte. Szent István történetében való jártasságra és a tárgynak nem közönséges átélésére vall az is, hogy Szent Istvánt élete első korszakában címer nélkül ábrázolja a miniátor, de attól fogva, hogy a szöveg elmondta, hogy „Istentől a királyi felség koronáját elnyerte", nemcsak a királyi korona tartozik elválaszthatatlanul Szent István ábrázolásához, hanem a kettős kereszt is. A miniátor tehát tudta, hogy a szent király nemcsak koronát, hanem keresztet is kapott a pápától.

Ugyanilyen jártasságot tapasztalunk Szent László legendájában is. A szöveg itt is, mint Istvánnál, a szent „tetteinek leírására" utalja a kíváncsibb olvasót s csak annyit mond, hogy a király meghalt és eltemették Váradon, az általa alapított monostorban. A kép azonban hozzáfűzi, hogy a szent király testét a kocsi minden segítség nélkül maga vitte éjjelen át Várad alá.[6]

Mindez egyelőre csak annak bizonysága, hogy a legendákat ismerte festőnk; ezekről persze akár külföldön is tudomást szerezhetett volna. Meggyőződhetünk azonban arról, hogy festőnknek a magyarok történetét is jól kellett ismernie, ha figyelmesen megnézzük pl. a magyarok bejöveteléhez festett képet. A Képes Krónika szövege csak arról tud, hogy a ló, melyen Árpád Szvatopluktól az országot magához váltotta, „nagy" volt. Azt, hogy ez a nagy ló egyben fehér is volt, egészen máshonnan halljuk meg először, mégpedig Mügeln Henrik németnyelvű krónikájából. Itt a kérdéses passzus így hangzik: „ein rosse daz waz gross und weyss". Ugyanígy találjuk mindazokban a bővebb krónikákban, melyek a Mügeln-félével együtt a Budai Kró-

[2] *Jakubovich E.* Adalékok legrégibb nyelvemlékes okleveleink és krónikáink íróinak személyéhez. M. Nyelvtud. Társ. kiadv. 20. sz. 1924. 14—19. l.

[3] *Jakubovich E.* Nagy Lajos király oxfordi kódexe, a Bécsi Képes Krónika kora és illuminátora. Bpest. 1931.

[4] *H. J. Hermann.* Die italienischen Handschriften des Ducento und Trecento, Illuminierte Handschriften in Österreich. Neue Folge V. 3. 1930. 288—306. l.

[5] *Péter A.* A magyar művészet története. Bpest. 1930. I. 60. l.

[6] *Hoffmann E.* Régi magyar bibliofilek. Budapest. 1929. 19—20. l.

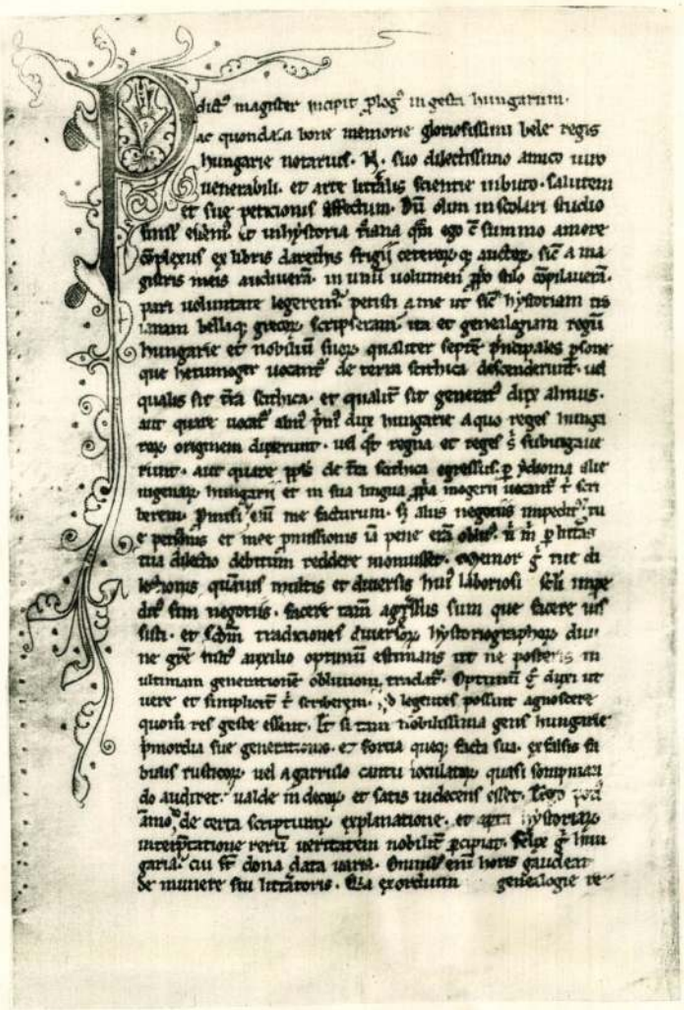

BÉLA KIRÁLY JEGYZŐJE (ANONYMUS) KÓDEXÉNEK KEZDŐLAPJA

nika családjába tartoznak; a Budai Krónikában s a róla másolt Dubniczi-krónikában, hol „nagy és fehér ló"-ról van szó és a Pozsonyi Krónikában, mely csupán „fehér"-nek tudja a lovat. Amint Domanovszky Sándor és Hóman Bálint[7] megállapították, a Képes Krónika szövege is, a Budai Krónika családjához tartozó krónikák is, mind egy közös forrásból merítettek, mégpedig a Szent László-kori Gesta Ungarorum-on s későbbi kiegészítésein alapuló, Nagy Lajos uralkodása elején szerkesztett Chronica Hungarorum-ból, mely azonban ma már nincs meg.

Mügeln másik, latinnyelvű verses krónikáját Nagy Lajos királynak ajánlotta, amiből bizonyosra vehetjük, hogy legalább egyszer, de talán kétszer is megfordult Magyarországon. Két krónikájának Domanovszky[8] szerint 1358 és 1369 között kellett készülnie, tehát a Képes Krónika 1358-iki megszövegezése után és minden bizonnyal az 1374—76-ban keletkezett festései előtt.

Mindebből látszik, hogy Nagy Lajos király udvarában volt festőnknek elég alkalma a magyarok történetét kellőleg megismerni és így nem fogunk csodálkozni azon, hogy amikor képpé kellett átváltani a krónika szavait, a szövegtől függetlenül, habozás nélkül s legjobb tudása szerint — fehér lovat festett. Miniátorunk ismerhette Mügelnt személyesen, ismerhette a krónikáját is, de ismerhette a Nagy Lajos-kori Chronica Hungarorumot, az említett krónikák ősét is. Végül és nem utolsó sorban hallhatta a történetet a királyi énekmondók szájából is, akik az ősi történetet az udvarban énekelgették.

A további ábrázolásoknál — természetesen csak a legfeltűnőbbeket véve például — éppoly meglepő, de részben kevésbbé eredményes megfigyeléseket tehetünk. Találunk ugyanis két olyan képet is, melyeknél festőnket ma már nyomon követni nem tudjuk. Nándorfejérvár ostrománál Salamon alatt a krónika csak annyit mond, hogy „egy ma-

[7] *Hóman Bálint.* A Szent László-kori Gesta Ungarorum. Bpest. 1925. 93. l.

[8] *Domanovszky Sándor.* Mügeln Henrik németnyelvű krónikája, stb. Bpest. 1907. 41. l.

A KÉPES KRÓNIKA KEZDŐLAPJA

A KÉPES KRÓNIKA 21. LAPJA

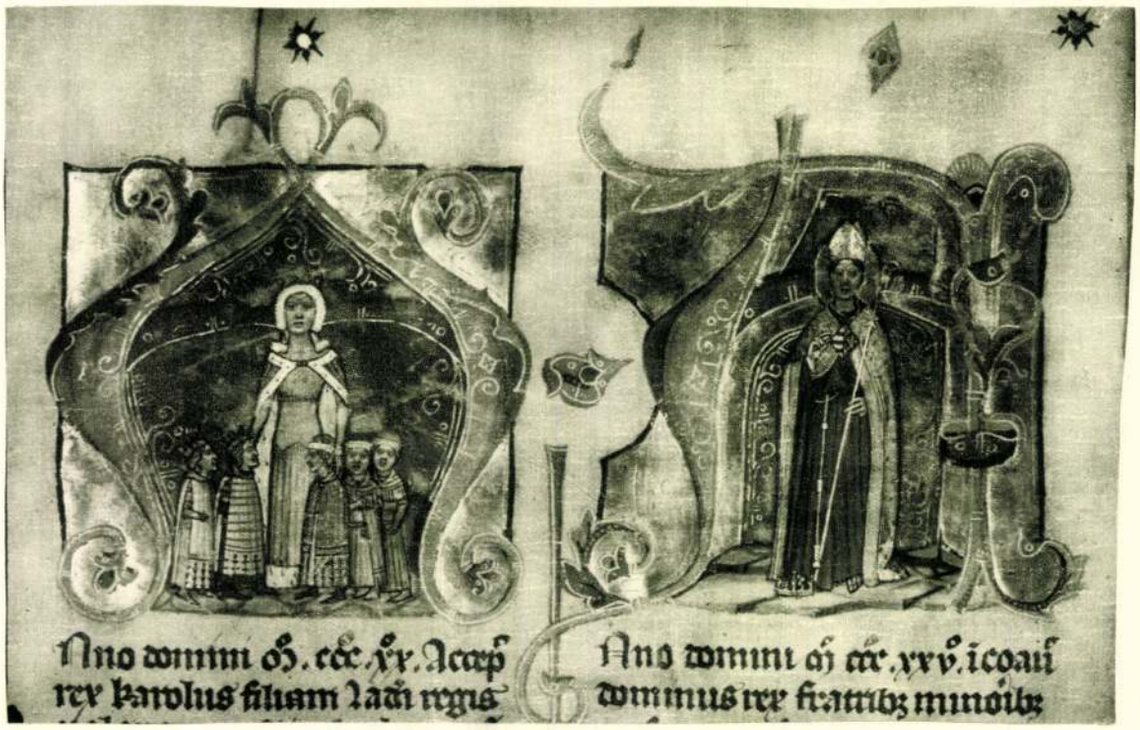

ERZSÉBET KIRÁLYASSZONY ÉS — SZENT LAJOS TOULOUSE-I PÜSPÖK
A Képes Krónikából

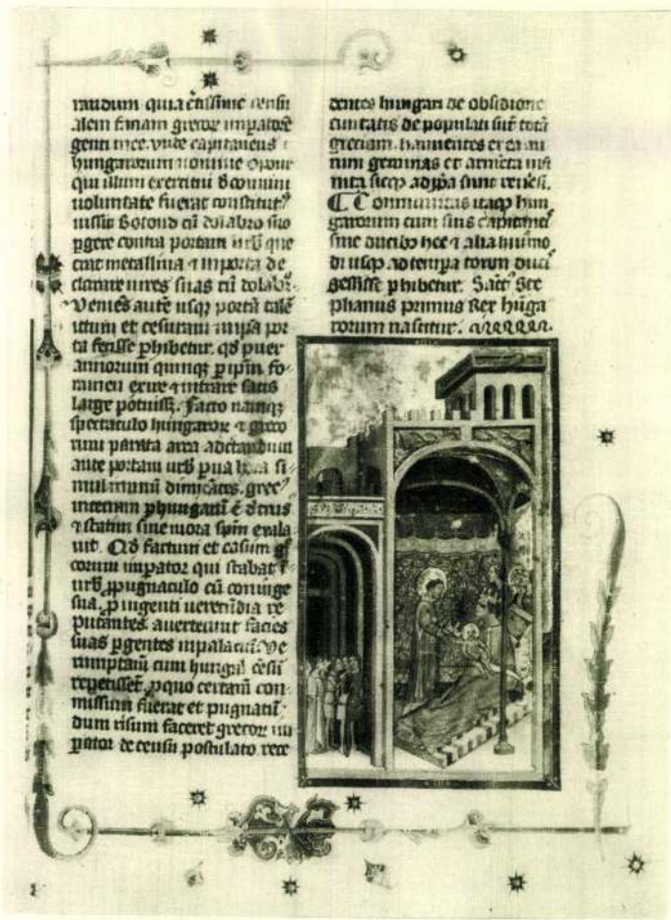

SZENT ISTVÁN SZÜLETÉSE
A Képes Krónikából

gyar leány, kit rég vittek volt oda fogságba, a várost felgyujtotta". A miniátor koronát fest a leány fejére, bizonyára nem ok nélkül. Talán hallott valami olyasfélét, hogy ez a leány királyi vérből volt. Mert teljesen képzelhetetlen, hogy abban az időben koronát fessenek valakinek a fejére, akit meg nem illet. A korona friss szimbolum jelentése túlságosan erős volt a középkorban, semhogy ez megtörténhessék. S hogy a festő mintegy a saját elismerése jeléül jutalmazza a leányt koronával, merő képtelenség.

A másik jelenet, melyre nehéz magyarázatot találni, IV. István rövidke fejezetéhez van festve. A krónika csak ennyit mond: „Ez után ... István bitorolta a koronát. Megkoronáztatott ... legyőzetett ... mikor Magyarország sok nemese elhullott. Azután pedig kiűzték az országból. Meghalt Zimony várában" stb. Ez a szűkszavú előadás nem nyujt magyarázatot a hozzáfűzött ábrához, melyen balról István király ülve van ábrázolva, fülébe egy udvari embere súg valamit. A középen két püspököt látunk, egyikük kezében koronát tart, de nem olyan tartással, mint aki koronázni készül. Ahogy István hercegtől elfordulva, a másik irányba tartja a koronát, inkább vonakodást fejez ki. Nem akarja megkoronázni. Nem fejez ki tiszteletet a hátrább álló püspök sem, aki elfordulóban visszanéz a hercegre. A kép jobb oldalán valaki — valószínűleg nem a király, mert más ruhában van és sokkal karcsúbb, mint amaz — lovon elszáguld, kezében tartva a koronát. Hermann, ki elsőül adott részletes képleírást a kódexről, a jelenetet úgy magyarázza, hogy a püspök készül megkoronázni a királyt (ez esetben Mikó volna) és ugyancsak a király „rabolja" el, jobbról vágtatva a koronát. De a Krónikát lapozva számtalanszor láthatunk koronázásokat, melyeken a koronát mindig ráemelik a királyok fejére. Ez nem ilyen jelenet akar lenni. S mire beszélné rá ez esetben udvari embere? IV. Istvánt nem kellett arra biztatni, hogy megkoronáztassa magát. Némi felvilágosítást erre a jelenetre csupán Mügeln Henrik említett németnyelvű krónikájából meríthetünk, ki az összes krónikáktól eltérően részletesen kitér III. István, II. László és IV. István történetére. Tőle tudjuk, hogy Lukács esztergomi érsek vonakodott a trónkövetelőt — éppúgy mint II. Lászlót is — a király, III. István életében megkoronázni. Képünk püspöke tehát, ki eltartja a koronát a királytól, csakis Lukács lehet. Ezzel a magyarázattal jól összevág a király tartása, melyről semmiféle ránézve örvendetes eseményt sem lehet leolvasni, legkevésbbé azt, hogy koronázzák. Felötlően keleties ruhája, melyet visel, nyilvánvaló célzás bizánci összeköttetéseire — amiről a szövegben szintén nincsen szó. Hogy a koronával való elszáguldás mit jelent, nem tudom. A történelem nem tud róla, hogy IV. István vagy bárki más az ő idejében elrabolta volna a koronát. S nem valószínű, hogy a miniátor az „usurpat sibi coronam" kifejezést így interpretálta volna. A képnek ez a része megfejtetlen kell hogy maradjon. Az egészre nézve, akár elfogadható a magyarázat, melyet adtunk, akár nem, annyi bizonyos, hogy a szöveg mást mond, mint a kép s hogy a festő ezekről az eseményekről minden ránkmaradt krónikánál többet tudott.

Mindezek után szinte természetes, hogy az uralkodócsaládra vonatkozó ábrázolásnál sem ragaszkodik a szöveghez s ismereteit siet tudomásunkra is hozni. Olvasmányunk folyamán elérkezünk ahhoz a fejezethez, melynek címe: „Károly király nőül veszi Erzsébet úrasszonyt". A fejezetben két gyermek születéséről van szó, a két korán elhúnyt fiúgyermekéről, Károlyéról és Lászlóéról. A további fejezetekben elszórva még kettő születése említtetik: Lajosé és Andrásé. Összesen tehát négy gyermekről esik szó. Ezzel szemben az ehhez a fejezethez adott kép Erzsébet királynét — az elhúnyt két fiú mellőzésével, tehát egyenes ellentétben a szöveggel — öt élő gyermekével ábrázolja. Kettő, Lajos és András, koronát visel, hárman pedig hercegi kalapot. Az utóbbiak: István, Horvátország hercege, Katalin, morva Jodokus herceg, német ellenkirály felesége, és Erzsébet oppelni II. Boleszláv felesége. A két utóbbi létezését, az adatok bizonytalansága miatt, némelyek kétségbevonják, de miniátorunk tanuságtételét döntő bizonyítékul bátran elfogadhatjuk.

Mindenből az látszik, hogy festőnk a magyar udvarban élt. Idegenben élő festő, kire csak egy könyv illusztrálását bízzák, ragaszkodnék a szöveghez, mert idegen volna számára az a terület, melyen miniátorunk otthonosan és szemmelláthatóan kedvteléssel mozog.

Megerősíti meggyőződésünket művészünk jártassága az előkelő magyar családok, a nemzetségek címereiben, melyekre nézve több esetben a Képes Krónika a legrégibb kútforrás. A nemzetségekről szóló tíz fejezethez összesen hat címert adott, ezekből a Ratold-, Hermann-, Buzád-nemzetség címerei kifogástalanok, a Héder-nemzetségnél, melynek címere a három cölöp, tévesen a Hunt-Pázmán-nemzetség címerét festi ugyan, hatágú arany csillagot holdsarlóval, de önmagában helyesen s a Hunt-Pázmánoknak kutyafőt fest.[9] Itt azonban valószínűleg a Hunt-Hund szó hasonló hangzása vezette félre (ha valóban így van, németül is tudott!).

A többi címer hiányának is megvan a magyarázata: Tatának pl. nincs magyarországi nemzetsége; a Ják-nemzetség címerét máig sem ismerjük stb. És világos, hogy e téren is saját értesülései vezették miniátorunkat, mert

[9] *Csoma J.* Magyar nemzetségi címerek. Bpest. 1903. 99. l.

ha előírás után dolgozik, bizonyára utasítást kapott volna a többi címer megfestésére is.

Végül teljes jártasságot árul el a művész korának magyarországi viseleteiben is. A magyar és kun viselet legkisebb részleteit és minden változatát ismerte. S ugyanilyen jártasságot árul el a fegyverek dolgában is. Némely vezér kezében például szablya van, ellenben a Nagy Lajos-korabeli magyarok egyenes kardot viselnek. A festő tehát arról is tudott, hogy a honfoglalás-kor magyarjai kezében otthonos volt az a fegyver, melyet a maga korbeli Magyarországon csak kúnok és más keleti betelepültek oldalán látott.

Néhány kérdésre sikerült az elmondottakban választ adnunk, de a legfontosabb kérdésre, hogy ki volt ez a rejtélyes, művelt és nagyon jelentékeny festői egyéniség, még mindig adósak vagyunk s ha valami különös véletlen nyomra nem vezet, azok is maradunk. Kétségtelen, hogy festési modora, ha közeláll is a korabeli nápolyi munkákhoz, mégis több tekintetben lényegesen eltér tőlük; akár a figurális részeket nézzük, akár a dekorációkat, s éppen ezért lehetett magyar, ki Nápolyban tanult, de lehetett olasz is, ki hosszú időt töltött Magyarországon s itt meghonosodott. Jakubovich Emil okmányokból összeállította ama művészek neveit és életrajzi adatait, kik Nagy Lajos alatt szerepet játszottak. De miniátorunk egyelőre ezek egyikével sem azonosítható, noha magyar volta mellett szólhatna nagy és egészen szokatlan érdeklődése a magyarok dolgai iránt. Krónikát író idegennél ez az érdeklődés természetes lenne, festőnél, ki a kész szöveget illusztrálja s ennélfogva az anyagban való tájékozódásra kötelezve nincs, nagyon sokat jelent. Idegen festőnél, még ha huzamosabb időt tölt is Magyarországon, szinte képzelhetetlen. De bizonyosat mégsem mondhatunk. Nem ismerünk a Nagy Lajos-kori kétségtelenül magyarországi kéziratok között az oxfordin kívül egyetlent sem, mely csak valamennyire is támpontot nyujthatna az összehasonlításra. Ezért voltunk kénytelenek a miniaturákat inkább történelmi szempontból vizsgálat alá vonni, mert a kérdés lényegét innen gondoltuk leginkább megközelíthetőnek.

A Képes Krónika után művészi szempontból legfontosabb az a tizenhat kézirat, mely Mátyás király könyvtárából származik s azok között is elsősorban a *Philostratos*. Ez a dúsan díszített kódex nemcsak a Corvina legpompásabb darabjaiból való, nemcsak a legszebb Corvin-kódex magyar földön, hanem egyike e kor legremekebb firenzei kéziratainak. Két kezdőlapja roskad a díszítésektől és mégsem túlterhelt. Minden gazdagsága mellett könnyed és üde. A második címlapon olyan ábrázolást találunk, mely a Corvin-kódexekben egyedülálló, mert ezekben a nagy királynak mindig csak az érmek után készült arcképeivel találkozunk. Ez pedig meglepő módon életének nagy eseményét örökíti meg: Bécsbe való bevonulását. A művész eszményítve, fiatalon és karcsun ábrázolja a királyt, diadalkocsin állva, a háttérben Bécs városával. A kódex festőjét sokan Attavantéban látják, de ezek a festések sokkal üdébbek, sokkal kedvesebbek és melegebb munkák, semhogy Attavante hideg és kimért, végtelen tudást és gyakorlatot eláruló műveivel össze lehetne téveszteni őket s ezért Attavante irányának főképviselőjében, Giovanni Boccardi, másként Boccardino Vecchióban kell keresnünk a mestert, akinek a modorával meggyőző rokonságot állapíthatunk meg a miniaturákon.

A firenzei művészetet a Corvin-kódexek között még néhány egyszerűbb kézirat képviseli: *Chalcidius*, *Asconius Pedianus*, továbbá *Nagy Szent Vazul* egy antiplatonikus műve, mely utóbbi azért is nagyon érdekes darab, mert a címerek tanusága szerint Vitéz Jánosé volt, mielőtt a Corvinába bekebelezték. Mátyás címere alatt ugyanis ablaküvegen át nézve fölfedezhető a Vitéz János címere.

Ezekbe a készen a könyvpiacon vásárolt vagy más gyüjtők gyüjteményeiből származó kéziratokba Mátyás király budai könyvfestő- és könyvkötő-műhelyében festették a király címerét. Még pedig mindig ugyanannak a kéznek a munkáját találjuk, amiből megállapítható, hogy a műhelynek külön címerfestője volt, ki azonban egyszerűbb munkákat is vállalt. Gyakran festett a címlap idegen díszítése mellé a címeren kívül firenzei stílusban készült szalagos és virágos díszt, mint pl.: Asconius Pedianus említett kéziratába, de vállalkozott az egész címlap egyszerűbb virágos díszítésére is. Néha még címertartó angyalkákat is festett. Tőle való az újonnan szerzett Corvin-kódexek közül összesen öt, a *Xenophon-*, *Nagy Szent Vazul-*, *Georgius Trapezuntius-*, *clairvauxi szent Bernát-* és az *Isokrates*-kéziratok dísze.

De a műhelynek igényesebb termékei is jutottak most a magyar állam tulajdonába, mégpedig egy *Regiomontanus*-kézirat és egy nagy Antiphonale. A Regiomontanusban két kéz munkája különböztethető meg: a címlap firenzei, egy belső lap díszítése pedig magyar ember műve. Ha tekintetbe vesszük, hogy Mátyás király udvara és 30 tagból álló műhelye a legkülönbözőbb nemzetségű művészekkel volt tele, ebben semmi meglepőt sem találunk. Sőt a műhely legfeltűnőbb sajátsága az, hogy a kéziratokban egymásután következnek francia, flamand, olasz, régebbi magyar stílű lapok. Ilyen különböző stílű lapokat tartalmaz a Corvinában — a díszítés mennyiségét véve mértékül — a páratlanul gazdag Antiphonale is, a legkülönösebb darabja a könyvtárnak. Egész dísze flamand

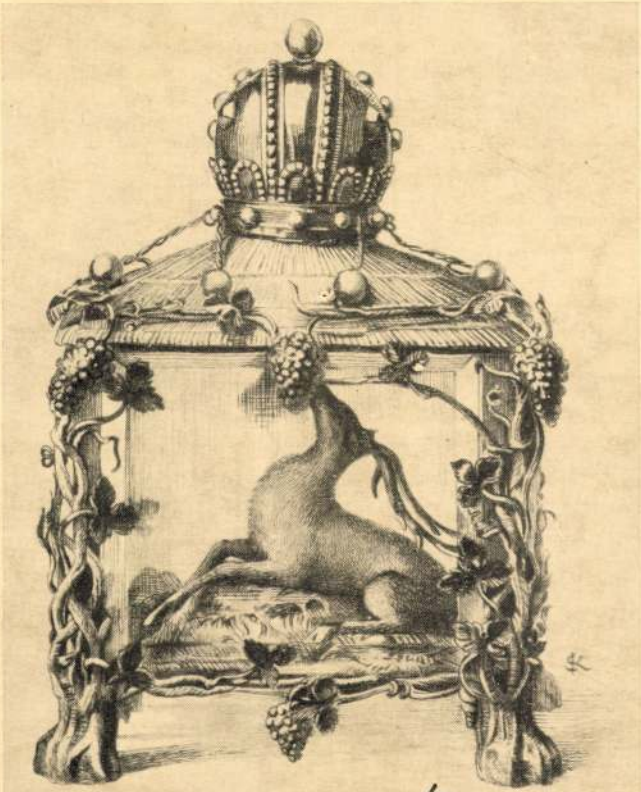

MAGYAR MŰVÉSZET
1933. 9. 7.

MAGYAR MŰVÉSZET

UNGARISCHE KUNST * ART HONGROIS * HUNGARIAN ART

MEGJELENIK HAVONTA

A MŰVÉSZETI MÚZEUMOK BARÁTAI EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Egyes szám ára 3 aranypengő, negyedévre 7.50 aranypengő

A Szinyei Társaság Barátai Körének tagjai a MAGYAR MŰVÉSZET-et tagilletmény fejében kapják

A tagsági, illetve előfizetési díjak a folyóirat kiadóhivatalába küldendők

M. kir. postatakarékpénztári csekkszámla: 40.337

Szerkesztőségi telefon: 86—0—90. Kiadóhivatal: BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 7. Telefon: 46—2—99

TARTALOM:

Petrovics Elek: A bécsi magyar örökség .. 257

A Bécsből hazahozott magyar műkincsek kiállítása a M. Nemzeti Múzeumban:

I. *Petrovics Elek:* Képzőművészeti alkotások 258

II. *Varju Elemér:* Iparművészeti tárgyak, fegyverek 267

INHALT:

Alexius Petrovics: Das venezianische Übereinkommen 257

Die Ausstellung der heimgebrachten Kunstschätze im Nationalmuseum:

I. *Alexius Petrovics:* Bilder, Skulpturen 258

II. *Elemér von Varju:* Kunstgewerbliche Gegenstände, Waffen 267

BILDERVERZEICHNIS:

König Mathias und Königin Beatrix. Marmorreliefs 259

Verhaghen: König Stephan der Heilige empfängt die Gesandten des Papstes in Székesfehérvár 260

M. v. Coxie: Königin Maria 260

Hans Memling: Die Kreuzigung 261

Tintoretto: Herkules, Omphale und der Faun 262

J. Carreno de Miranda: Infantin Margarita Theresia 265

Krone und Reichsapfel. Beerdigungsschmuck König Sigismunds. XV. Jhrt 268

Reliquienkreuz mit den Wappen Ludwigs des Grossen 268

Harnisch König Ludwigs II. aus seinem Kindesalter 269

Harnische. Anfang des XVI. Jahrhunderts 272

Turnierrüstungen zum Lanzenbrechen. Ende des XV., Anfang des XVI. Jahrhunderts..... 274, 275

Ungarische Schilde aus derselben Zeit .. 278

Ungarischer Panzer, Helm und Schild. Anfang des XVII. Jahrhunderts 279

Ungarische Turnierhelme aus dem XVI. Jahrhundert 283

Prunkschwert. Geschenk des Papstes Julius II., an Ulászló II., König von Ungarn..... 283

Helm. Anfang des XVI. Jahrhunderts 284

Gravierte Dekoration eines aus dem XIII. Jahrhundert stammenden Helmes, als Analogie zum obigen silbernen Helme aus dem XVI. Jahrhundert 284

Der sogenannte Kállay-Dolch..... 285

Trinkschale vom Anfang des XVI. Jahrhunderts. Die Verzierung identisch mit der des Kállay-Dolches 285

Szablya (ungarische Säbel). Erste Hälfte des XVI. Jahrhunderts 285

Streitkolben aus den XVI—XVII. Jahrhunderten 286

Mehrere szablya (ungarische Säbel) aus dem XVI. Jahrhundert 286

Ungarischer Sattel. Anfang des XVI. Jahrhunderts.

In Gold gefasstes Kristallkästchen, innen mit Tokajer Weinbeere. XVIII. Jhrt. Titelblatt.

TABLE DES MATIÈRES:

Alexis Petrovics: La convention de Venise 257

L'exposition des objets d'arts repatriés au Musée National:

I. *Alexis Petrovics:* Peintures et sculptures 258

II. *Elemér de Varju:* Armes et objets d'arts 267

TABLE DES GRAVURES:

Le roi Mathias et la reine Beatrice de Hongrie. Reliefs en marbre 259

Verhaghen: Saint-Étienne, premier roi de Hongrie reçoit les délégués du Saint Père à Székesfehérvár en 1003. 260

Coxie, Michiel van: Marie, reine de Hongrie 260

Memling, Hans: Le Calvaire 261

Tintoret: Hercule, Omphale et le Faune .. 262

Carreno, de Miranda: L'infante Marguerite Thérèse 265

Couronne et pomme de l'empire. Objets provenant de la tombe du roi Sigismond de Hongrie..... 268

Croix de rélique avec les armoiries de Louis le Grand, roi de Hongrie..... 268

Armure du jeune roi Louis II. de Hongrie.. 269

Armure maximilienne. Armure hongroise. Armures. Fin du XVe siècle, commencement du XVIe siècle 272, 274, 275

Écus hongrois de la même époque..... 278

Demi-armure hongroise 279

Armets hongrois. XVIe siècle 283

Sabre cérémonial. Don du Saint-Père au roi Ulászló II. de Hongrie, 1509 283

Armet. Commencement du XVIe siècle 284

Decor gravé d'un armet du XIIIe siècle présentant une analogie avec le-ci-devant armet 284

Le poignard de Kállay 285

Coupe à boire. Commencement du XVIe siècle. Même decoration que sur le poignard de Kállay 285

Un szablya (sabre-briquet). Commencement du XVIe siècle 285

Masses d'armes et plusieurs szablyas. XVI—XVIIe siècles 286

Selle hongroise. Commencement du XVIe siècle.

Coffret de cristal en châssis d'or. Page du titre.

MAGYAR MÜVESZET

1933. 9. 27.

CONTENTS :

Alexius Petrovics: The agreement of Venice 257
The exhibition of Hungarian werks of art, lately brought home, in the Hungarian National Museum :
I. *Alexius Petrovics:* Paintings, sculpture 258
II. *Elemér von Varju:* Arms, works of applied arts 267

ILLUSTRATIONS :

King Matthias and the Queen Beatrice of Hungary. Reliefs in marble 259
Verhaghen : St. Stephen, the first King of Hungary receives the embassy of the Pope in Székesfehérvár, 1003 260
Coxie : Maria of Hungary 260
Hans Memling : The Calvary 261
Tintoretto : Hercules, Omphale and the faun 262
Carreno de Miranda : Portrait of the Infanta Margarita Teresa 265
Crown and imperial globe. Jewels of interment of King Sigismund. XV. century.. 268
Crossreliquary with the arms of Lewis the Great, King of Hungary 268
Suit of armour from the boyhood of King Lewis II. of Hungary. 1508 269
Suits of armours XVI. century..272, 274, 275
Hungarian shields. XVI. century 278
Hungarian suit of armour, armet and shield. Commencement of the XVII. cent. 279
Hungarian Armets of the XVI. century.. 283
Ceremonial-sword. Presented by the Pope Julius II. to Ulászló II., King of Hungary 1509..... 283
Hungarian Armet. Commencement of the XVI. century 284
Engraved decoration of an armet of the XIII. century as analogy to the decoration of the above-mentioned armet of the XVI. century..... 284
The Kállay poniard..... 285
Drinking-cup. Commencement of the XVI. century. The decoration is the same as the decoration of the Kállay poniard.... 285
Szablya (Hungarian falchion). First half of the XVI. century 285
Maces. XVI—XVII. centuries 286
Szablya's. XVI. century 286
Hungarian saddle. Commencement of the XVI. century.
Crystal-shrine, encased in gold, containing a berry of Tokaj grape. XVIII. century. Frontispiece.

MAGYAR NYEREG A XVI. SZÁZAD ELEJÉRŐL
SZKUTARI BÁRSONYTAKARÓVAL

61659. — ATHENAEUM

A BÉCSI MAGYAR ÖRÖKSÉG

A bécsi magyar örökség, íme, hazakerült és kultuszminiszterünk intézkedésére kiállítást rendeztünk belőle. A Magyar Művészet — éber figyelője, gondos kommentálója és hű tükre a magyar múzeumok sorsának — a következőkben majd tüzetesen beszámol erről az eseményről, amelyhez fogható régóta nem volt közgyüjteményeink életében. Mi e helyütt csak néhány felvilágosító megjegyzést bocsátunk előre, hogy az egész kérdés megítélését megkönnyítsük.

A trianoni „szerződés" 177. §-a arra adott nekünk jogot, hogy felhívjuk Ausztriát megállapodások kötésére abból a célból, hogy az „osztrák-magyar monarchia kormányának vagy a Koronának" gyüjteményeihez tartozott művészeti, régészeti, tudományos vagy történeti jelentőségű tárgyakat és okiratokat, amelyek a mi szellemi tulajdonaink, a viszonosság alapján vissza lehessen adni Magyarországnak, mint a származási hely országának.

Ez a rendelkezés ugyanazt a jogot adta meg nekünk, amelyet a st.-germain-i (osztrák) békeszerződés az Ausztria területéből részesedett úgynevezett utódállamoknak adott a bécsi közös és udvari gyüjteményekre és levéltárakra nézve.

A trianoni „szerződés"-nek ehhez a rendelkezéséhez az úgynevezett Millerand-féle „Réponse" azt a megjegyzést fűzte, hogy a szövetséges és társult hatalmak azzal, amit nekünk engedélyeztek, a maximumát adták annak, amit módjukban volt adni.

A magyar szellemi tulajdon alapján való tárgyalás és megállapodás volt tehát az, amire jogot kaptunk. A másik jogcím, amelyre mi a tárgyalások folyamán hivatkoztunk, az volt, hogy ezek a gyüjtemények az udvari vagyon állományához tartoztak, az udvari vagyonban pedig nekünk, a dinasztia másik államának is részesednünk kell.

Több mint tíz évig folytak a tárgyalások, míg végre 1932 végén eljutottunk a velencei egyezményhez. A nehézségekről szólni annyi lenne, mint az eredményt mentegetni, s ez legkevésbbé a mi feladatunk. Mi legfeljebb utalhatunk arra, amit Hóman Bálint kultuszminiszter mond erről a kiállítás katalógusának előszavában. Ő közvetlen megfigyelés alapján szól a dologhoz, mert mint a Nemzeti Múzeum főigazgatója, tagja volt az ebben az ügyben kiküldött múzeumi és könyvtári bizottságnak, másrészt azzal a tárgyilagossággal ítél, amellyel a történész tekint le a napi eseményekre. Ezért elsősorban az ő írását ajánljuk azok figyelmébe, akiket ez a kérdés érdekel. Az ő végső megállapítása az, hogy „az eredmény, ha eszményeinknek nem is mindenben felel meg, — barátságos egyezkedéstől ez nem is volt várható — nemzeti becsületérzésünket kielégítheti és semmiesetre sem kicsinyelhető".

Az egyezmény részint az átengedett tárgyak felsorolásából áll, részint pedig elvi rendelkezésekből.

Ami a tárgyakat illeti, az volt a törekvésünk, hogy jelentéktelen tárgyaknak sokasága helyett inkább kevesebbszámú, de reánk nézve fontos értékre tegyünk szert, még pedig elsősorban olyanokra, amelyekre úgy tekintünk, mint nemzeti multunk drága emlékeire, régi művelődésünk becses tanuságaira.

A tárgyak állománya még nem teljes, mert két nevezetes objektum kérdése függőben maradt. Egyelőre, sajnos, hiába keressük a tárgyak között a Bocskay-koronát, a magyar történetnek ezt a fontos és népszerű ereklyéjét. Ezt a koronát az osztrák kormány azért vonakodott kiadni, mert a román kormány is bejelentette rá igényét. A koronáról azonban nem mondtunk le. A magyar és az osztrák kormány abban egyezett meg, hogy közös egyetértéssel fogják keresni az ügy tisztázását és ennek sikerültéig a mostani állapot marad meg. Hogy a „tisztázás" a mi igényünk jogosságát fogja megállapítani, arról nem lehet kétség, mert félre nem magyarázható történeti okmányokkal tudjuk bebizonyítani, hogy ennek a koronának semmi köze sem volt az erdélyi fejedelemséghez, s hogy azt Bocskay mint választott magyar király kapta a szultántól királyi méltóságának jele és elismerése gyanánt.

Az átengedett tárgyak, különösen a képek és a fegyverek között olyan darabok is vannak, amelyek nem tartoznak Magyarország szellemi tulajdonához. Ezeket a tárgyakat olyan tárgyak fejében kaptuk, amelyek Magyarország szellemi tulajdonai, de

Bécsben maradtak. Ilyen kárpótlásként az egyezmény szerint egy kifogástalan gotikus páncélt is tartozik nekünk adni Ausztria, sőt ezt szánta az egyezmény a legsúlyosabb kompenzációs darabnak, mert a kifogástalan gotikus páncél ritka és nagyértékű múzeumi tárgy. Azonban az osztrák kormány olyan páncélt ajánlott fel, amelyet mi nem fogadhattunk el. Ez az ügy még szintén elintézetlen, s a gotikus páncél még jár nekünk.

Az eredmény megítéléséhez hozzátartozik annak az ismerete is, hogy a velencei egyezmény hogyan szabályozta viszonyunkat egyfelől a Bécsben maradt magyar származású anyaghoz, másfelől a bécsi gyüjteményekhez általában. Ez az elvi része az egyezménynek persze jobbára erkölcsi értékű és nem jelent olyan kézzelfogható nyereséget, mint a tárgyak valóságos birtoklása, de az erkölcsi köteléket sem szabad kevésre becsülni. S mint látni fogjuk, van némi gyakorlati jelentősége is a szóbanlevő szabályozásnak. Nevezetesen a Magyarország szellemi tulajdonához tartozó, de Bécsben maradt tárgyakat az egyezmény a két állam közös kultúrjavainak nyilvánítja és ennek az elvnek gyakorlati biztosítására kimondja, hogy ezeket a tárgyakat harmadik személy részére nem lehet elidegeníteni. Gyakorlati értéke van annak az intézkedésnek, hogy a magyar kormánynak joga van a gyüjteményekhez felhatalmazott szerveket kiküldeni, s egy állandó hivatali szervet is delegálni, akik a gyüjtemények és a megfelelő segédeszközök használatában mindenféle könnyítésben és kedvezményben részesülnek. Másrészt abban az intézkedésben, hogy a gyüjtemények látogatása és tanulmányozása tekintetében a magyar állampolgárok az osztrák állampolgárokkal egyforma tekintet alá esnek, a nem éppen nagy gyakorlati értéken túl van valami erkölcsileg megnyugtató, mert mindenkorra bizonyos köteléket állapít meg a magyar közönség és a nagyszerű bécsi gyüjtemények között.

Ezek az intézkedések túlmennek a trianoni „szerződés" keretein, (amely csupán a magyar szellemi tulajdonhoz tartozó tárgyak visszaadásáról intézkedik), s ha nem is jogi, de legalább erkölcsi értelemben közös érdekeltséget teremtettek Ausztria és Magyarország között a volt uralkodócsalád gyüjteményeire nézve. Ez az elvi keret teszi teljessé azt a képet, amely a velencei egyezményből kerekedik ki, s csak ebben az összefüggésben lehet megítélni a megállapodásnak egész mérlegét.

PETROVICS ELEK

A BÉCSBŐL HAZAKERÜLT MŰKINCSEK KIÁLLÍTÁSA A NEMZETI MÚZEUMBAN

I. KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK

I.

Képzőművészeti alkotás kevés került hozzánk a bécsi gyüjteményekből. Ennek az oka nemcsak az, hogy a művészeti alkotásokhoz ragaszkodnak mindenütt a legjobban és így az osztrákok is ezen a ponton fejtették ki a legkeményebb ellentállást, hanem az is, hogy kevés volt az az anyag, amelynek kiadását a magyar szellemi tulajdon jogcímén kivánhattuk. A császári gyüjteményekben igen kevés olyan képzőművészeti munka volt, amelyet magyar művész alkotott. Ebből a kevésből is egy-kettőt jobbnak láttunk meghagyni mai helyén, mert fontosabbnak tartottuk a mi szempontunkból azt, hogy a magyar képzőművészet az előkelő bécsi gyüjteményekben legalább egy-két művel képviselve legyen, mint azt, hogy az illető művészek itthon levő műveinek számát még néhánnyal szaporítsuk. Ebből az okból mondtunk le Kupetzkinek két és id. Markó Károlynak egy képéről. Amazok a bécsi barokkmúzeumban vannak kiállítva, ez a felső Belvedere XIX. századi képtárában. Ellenben hazahoztuk id. Markó Károlynak egy másik képét, amelyet a raktárban őriztek. Ez a „Jézus lecsöndesíti a vihart" című vászon, melyet a művész 1854-ben festett Appeggiben, ahol életének utolsó 12 évét élte le. A császári képtárba 1871-ben került; a Kóczián-gyüjtemény árverésén vették meg 1510 forintért. Igen finom, gondos kivitelű kompozició, Markó késői korszakának javából való. Különösen a víz és a levegő tüneményeinek ábrázolásában jeleskedett a mester. Ha ahhoz a képhez, amelyet Markó művészetéről kialakítottunk, újat nem is ad hozzá ez a festmény, annyi bizonyos, hogy vonzó és jellegzetes darabbal gyarapítja a Szépművészeti Múzeum gazdag Markó-sorozatát.

Markónak szintén hazakerült öt gouache-festménye sem hézagpótló jelentőségű a mi gyüjteményünkben, mert működésének korai, romantikus korszakából van már egy sorozatra való hasonló anyagunk, de minden-

BEATRIX KIRÁLYNÉ

53·5×38 cm

MÁTYÁS KIRÁLY

54·3×38·2 cm

FEHÉR MÁRVÁNY DOMBORMŰVEK, SÖTÉTZÖLD JASPIS ALAPON

VERHAGHEN, PIERRE JOSEPH (1728—1811):
SZENT ISTVÁN KIRÁLY FOGADJA A PÁPA KÖVETEIT SZÉKESFEHÉRVÁROTT
1003-BAN. 1770. VÁSZON. 280×340 cm.

COXIE, MICHIEL VAN (1497—1592):
MÁRIA KIRÁLYNÉ (II. LAJOS FELESÉGE) ÖZVEGYI RUHÁBAN. FA. 35·7×27·6 cm.

A KERESZTVITEL

MEMLING, HANS (1433 körül—1494) A KÁLVÁRIA

Krisztus keresztrefeszítése. Szárnyasoltár. Csukott állapotban a szárnyak külső oldalán az Angyali üdvözlet látható grisaille festésben. Tölgyfa. 56×63; 57·8×28; 58×27·5 cm. A középső rész Pyrker László János velencei patriárka, egri érsek ajándékából 1836 óta tulajdona a magyar nemzetnek

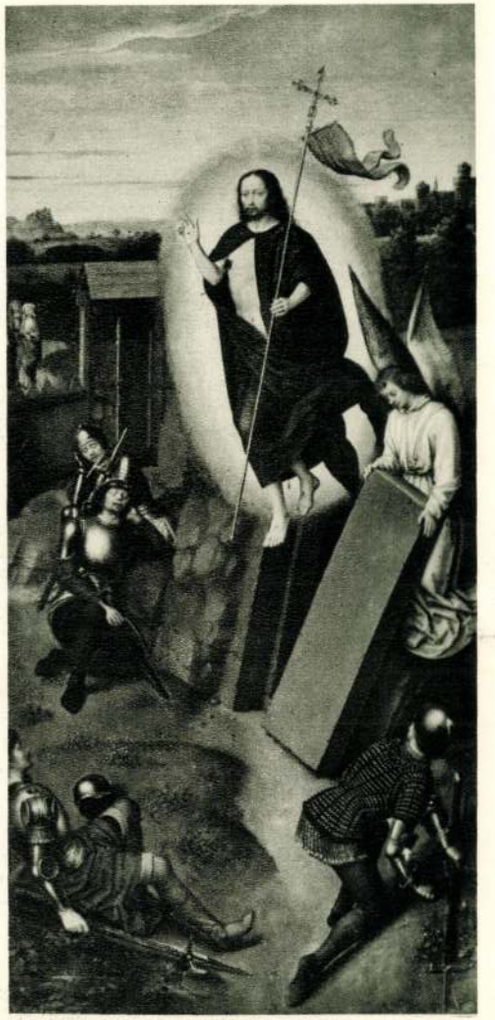

A FELTÁMADÁS

Magyar műkincsek, Bécsből hazakerült, kiállítása a Nemzeti Muzeumban.

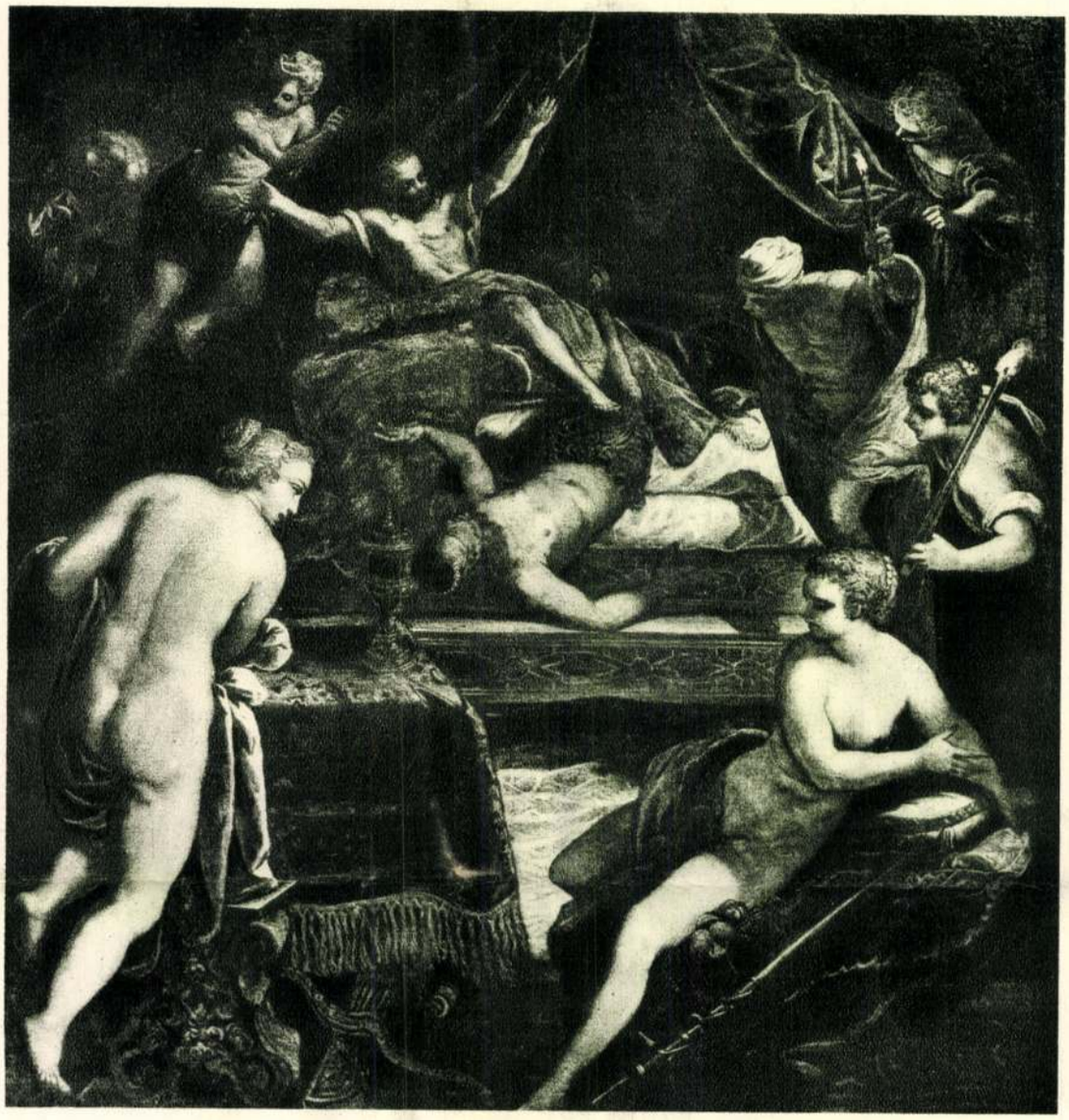

TINTORETTO, JACOPO ROBUSTI (1518—1594):
HERKULES, OMPHALE ÉS A FAUN. VÁSZON. 111×106 cm.

esetre jobb helyen vannak ezek a munkák nálunk, mint a bécsi depôt homályában.

Magyar anyagunk kiegészítése szempontjából többet jelent egy másik kiváló XIX. századi festőnknek, Borsos Józsefnek hazakerült két festménye. Az egyik, mely fiatal férfit ábrázol, korábbi a mi Borsos-képeinknél. 1845-ben készült, mikor Borsos Bécsben dolgozott, szoros barátságban és művészi együttérzésben a fiatal Pettenkofennel. Később útjaik messze elágaztak egymástól: Borsos megállott régi modoránál, Pettenkofen ellenben az akkori modern törekvésekhez szegődött, a naturalisztikus festésnek, a friss és könnyed előadásnak lett híve és kiváló művelője. A férfiarckép, melyről szó van, azt mutatja, hogy Borsos már igen fiatalon (24 éves volt akkor) nagy mesterségbeli készségre tett szert, s ez a képe reánk nézve már azért is becses, mert módot ad arra, hogy ellenőrizhessük azoknak a képeknek hitelességét, amelyeket nálunk Borsos fiatalkori műveiként szoktak forgalomba hozni. Borsos másik képe, mely különféle régiségeket ábrázol és 1850-ben készült, gondos, de közönyösebb és sablonosabb munka, mint a meleg és lendületes férfiarckép, reánk nézve azonban némi jelentősége van azért, mert Borsos, mint csendéletfestő eddig egyáltalában nem volt nálunk képviselve. Ezt a képet 1850-ben vásárolta a császári képtár a bécsi Kunstverein kiállításán.

Ami magyar művészek képeiből még hozzánk került, annak nem nagy a jelentősége. Wagner Sándor vízfestménye: „Pünkösdi király választása Debrecenben" témájával és

mesterének mindig tiszteletreméltó tudásával még figyelmünkre számíthat, azonban már Kovács Mihálynak három arcképe még ennek a nem éppen jelentős művésznek művei között is a túlságosan szürke tucatmunkákhoz tartozik. Csupán az önarcképnek van közülük némi érdekessége s ennek sem annyira művészi, mint inkább tárgyi és kegyeleti szempontból.

II.

A magyar művészek kezétől származó munkáknak szerény sorozatát sokszorosan felülmúlja értékre azoknak az idegen művészektől való alkotásoknak csoportja, amelyeket azon a címen hoztunk szóba, hogy az ábrázolás tárgya magyar vonatkozású. Hiszen ezek között van mindjárt az a két mű, amely az egész bécsi anyagnak legbecsesebb, szívünkhöz legközelebb álló s egyúttal nemzetközi értéknek is legsúlyosabb darabjai közé tartozik: Mátyás királynak és Beatrix királynénak nimbusszal körülfont, minden magyarnak ismerős márványreliefjei. Nem lehet eléggé szóval kifejezni azt, hogy mit jelentenek számunkra ezek a reliefek, amelyeken egykor Mátyás király tekintete nyugodott, s amelyek egyfelől nagy multunk megszentelt emlékei, másrészt kiváló művészi alkotások is. Annyi bizonyos, hogy amint ezek ábrázolják a nagy királyt és feleségét, úgy jelennek meg ők szemünk előtt, valahányszor nevüket kiejtjük vagy rájuk gondolunk. Ebben bizonyára része van annak is, hogy az ábrázolásokból — noha valószinüleg nem természet után készültek — az olasz quattrocento művészetnek életteljes, friss realizmusa árad, s mindakét mű nagy egyénítő erővel teljes. Különösen Beatrix királyné képmásában érezzük a reális ábrázolásnak őszinteségét, amely akkor sem tagadta meg magát, ha királyi személlyel állott szemben a művész (eltérően korunknak a művészetet megalázó festőudvaroncaitól). Mátyásnak a természethű ábrázolás sem ártott. Az ő vonásaiban így is kifejeződik imperátori méltósága, mert bizonyára ha nem is délceg, de nagy értelmi felsőbbséget sejtető, jellegzetes és igazán királyi jelenség volt a valóságban is. A reliefek, az ábrázoltak gyanítható korából következtetve, Mátyás utolsó éveiben készülhettek, tehát valószínűleg 1485 után. Szerzőjük kérdésével e helyütt nem akarunk bővebben foglalkozni, s csupán azt jegyezzük meg, hogy a művek tüzetes tanulmányozása után nem lehet meggyőzőnek elfogadnunk azok feltevését, akik Giovanni Dalmatának tulajdonítják azokat, akármilyen természetes lett volna is, hogy Mátyás a maga és felesége arcképét ezzel a traui származású szobrásszal készíttesse el, akit éppen az 1480 és 90 közti időben állandóan foglalkoztatott. Milyen utat tettek meg a reliefek, amíg a budai királyi várból a bécsi császári udvarhoz kerültek, nem tudjuk pontosan. Körülbelül 80 évvel Mátyás halála után Bélay Imrének, a pataki, újhelyi és laádi monostorok vikárius generálisának, 1572-ben pedig Bornemissza Gergely csanádi püspöknek tulajdonában bukkannak fel. Az utóbbi küldte őket I. Miksa felszólítására Bécsbe, ahonnan most 360 évi távollét után visszatértek a hazai földre.

A Bécsből hozzánk került többi magyartárgyú képzőművészeti munka messze elmarad jelentőségre a két dombormű mögött, de nem egy becses, sőt fontos darab van köztük. Keletkezésük időrendjében haladva, Mária királynénak, II. Lajos özvegyének egy mellképét említjük először, amely Gustav Glücknek, a bécsi képtár volt igazgatójának megállapítása szerint Michiel van Coxie németalföldi művésznek, a manierista áramlat egyik ismert képviselőjének (1497—1592) munkája. A királynét mély özvegyi gyászban ábrázolja. Ebből, valamint az ábrázolt korából arra lehet következtetni, hogy özvegysége első éveiben, nem sokkal Németalföldre költözése (1531) után készült. Noha mai, felületesen restaurált állapotában nem fejtheti ki teljes hatását, megállapíthatjuk róla, hogy művészi színvonal dolgában Mária királynénak nemcsak a Szépművészeti Múzeumban levő képét múlja felül, hanem egyik legművészibb képmása II. Lajos feleségének, s így végleges rendbehozása után nemcsak történeti, hanem képtári szempontból is vonzó és érdekes darabja lesz múzeumunknak.

Valamivel később, de még szintén a XVI. század első felében készülhetett az a manierista német művészre valló férfiarckép, amely a bécsi képtár leltárában „Egy nemes ember képmása" címet viselte. Erről is Gustav Glück állította fel először azt a feltevést, hogy esetleg II. Lajos magyar király képmása lehet. Bizonyos, hogy az arckép sok hasonlóságot mutat II. Lajos ismert képmásaival (v. ö. Ortvay, Mária királyné, 1914. 66—73. l.), ha ez a hasonlóság nem is olyan feltétlen, hogy nem tűrné el az ellentmondást. A valószínűséget fokozza az aranygyapjas rend is, melyet az ábrázolt visel. Némiképen nehezítik a kérdés végleges eldöntését az átfestések, amelyek éppen a legkényesebb helyen, a fejnél fordulnak elő leginkább. Csak a kép letisztítása után és tüzetes összehasonlító tanulmányok alapján lehet majd a személy kérdésében véglegesen állást foglalni. Azt azonban meg lehet állapítani, hogy a kép későbbi 1526-nál és így csak posthumus képmásról lehet szó. Ami művészi minőségét illeti, képünk tisztes átlagmunka, s ebben a tekintetben, sajnos, csak elégtelen kárpótlást ad Bernhard Stri-

MAGYAR MUVESZET
1933. 9. 27

gelnek a bécsi képtárban maradt II. Lajos képmásáért, melyet nem sikerült megszereznünk.[1]

Hans von Achen-nak (1552—1615) két allegorikus ábrázolása abból a 7 darabból álló sorozatból való, mely a török háborúkból vett jeleneteket ábrázol. II. Rudolf számára készültek, mégpedig 1598 után, mert az egyik képen Győr 1598-iki ostromának ábrázolása is látható. A két kép közül a Hungária felszabadítása című kerek kompozíciójával és zöldesszürke, finom színhatásával művészi értékre messze felülmúlja párját, s nemcsak történeti vonatkozásánál fogva jelent számunkra nyereséget, hanem arra is alkalmas, hogy képtárunkban Hans von Achen festői egyéniségét képviselje. R. A. Peltzer is, aki a bécsi császári gyüjtemények évkönyveiben (Band XXX., Heft 3.) megírta Hans von Achen monografiáját, ezt a képet tartja a sorozat legkiválóbb darabjának. (Id. h. 128. l.) Párdarabja, amely a II. Rudolf környezetében készült allegorikus ábrázolások jellemző bonyolultságával állítja elénk a török háborúk valamely jelenetét, kompozíciójában sokkal szétszórtabb és kivitelében sokkal pongyolább munka amannál és a meglehetősen egyenlőtlen festőnek szerény művei közé tartozik.

Pierre Joseph Verhaghen (1728—1811) nagy kompozíciója azt a jelenetet ábrázolja, amidőn Szent István 1003-ban a székesfehérvári székesegyházban a pápa követeit fogadja, akik a Szent Koronát hozzák. A kép 1770-ből van keltezve, s mint Engerth katalógusában olvassuk, még ugyanebben az évben vette meg azt a művésztől a császári képtár Mária Terézia rendeletére. A kép létrejöttének előzményeit nem ismerjük, de nem valószínű, hogy a művész saját szántából, rendelés nélkül festett volna ilyen rendkívüli méretű képet, amelynek tárgya még hozzá messze esett egy flamand festő gondolatkörétől. A témának ez az idegenszerűsége nagyon meg is látszik az ábrázoláson, amely minden inkább, mint magyar szellemű. Ahogyan a festő a székesfehérvári bazilikát és Szent Istvánt elképzelte, azt alig lehet csodálkozás nélkül szemlélni. Ez azonban nem változtat azon, hogy Verhaghen, Rubens és Jordaens nagy művészi hagyatékának késői sáfárja, tudásának javát adta ebben a gazdag és melegszínezésű kompozícióban, mely a bécsi képtárnak is népszerű darabja volt, igazi hatását azonban csak a budapesti környezetben fogja kifejteni.

A XIX. századi magyar tárgyú képek között van Johann Matthias Ranftl-nak (1805—1854) 1839-ből keltezett képe, mely az 1838-iki pesti nagy árvíznek egyik jelenetét ábrázolja. Ezt 1839-ben vette meg a császári képtár egy akadémiai műkiállításon. Tárgyi vonatkozásán felül azért is érdekes reánk nézve, mert ugyanannak a témakörnek bécsi jelentkezése, amely Géricault Medusacsónakjával és Delacroix Don Juan-bárkájával indult el körútjára és Zichy Mihály Mentőcsónakjának alakjában hozzánk is elérkezett.

August Pettenkofen képe, ómoravicai Imrédy Jánosnak 1850-ben festett magyarruhás képmása, legnagyob nyereségünk a hozzánk került XIX. századi képek között. Komoly, szép munka, mély és meleg színeiben Pettenkofen korai stílusának legjobb tulajdonságait mutatja, s a császári képtár, mely az utolsó évtizedekben csak igen kivételesen vett modern képeket, 1911-ben méltónak tartotta arra, hogy igen tekintélyes áron (11.500 koronáért) megvásárolja. Ez már harmadik magyar vonatkozású arcképe lesz Pettenkofennek képtárunkban; az eddigi kettő tudvalevőleg Borsos Józsefet ábrázolja.

Művészi szempontból nyereségnek nem mondható s csupán hadi és kortörténeti szempontból érdekel bennünket Alexander Bensa nagy képe: A győri csata, mely az osztrákoknak honvédeinken aratott győzelmét ábrázolja és a Hofburg Toskana-lakosztályában függött. Rokonszenvesebb, XIX. századi gyüjteményünkre nézve örvendetesebb gyarapodást jelentő az a két vízfestmény, amelyek egyikén Jacob Alt Budát, másikán pedig Rudolf von Alt Budapestet festette meg (1881). Különösen az előbbi tűnik ki frisseségével és könnyedségével. Budapest egykori városképének megörökítésétől az Alt név elválaszthatatlan, s két új akvarellünk szépen illeszkedik be magyar tulajdonban levő enemű anyagunkba.

III.

A Bécsből nekünk jutott képzőművészeti műveknek számra legkisebb, de értékre nem utolsó csoportját azok a képek teszik, amelyeknek nincs sem szerzőjük, sem tárgyuk útján semmiféle magyar vonatkozásuk. Ez a néhány kép azok közé a tárgyak közé tartozik, amelyeket némi kárpótlásul kívántunk a ki nem szolgáltatott magyar vonatkozású tárgyak fejében.

Természetesen olyan képekre gondoltunk, amelyek a mi állományunknak egyik-másik fontos hiányát pótolják. Magától kínálkozott az a gondolat, hogy a Memling-triptychon középső képéhez, a Keresztrefeszítéshez, mely Pyrker érsek ajándékából már rég a mienk lett, megszerezzük azt a két szárnyat, amelyek a bécsi képtárban voltak. Nemcsak a mi különös szempontunkból, hanem általános szempontból is kívánatos volt, hogy az egymástól elkerült részek egyesítése útján rekonstruáljuk a művet eredeti állapotában s ez a törekvés Bécsben is megértéssel találkozott. A rekonstrukciónak külön előnye lesz még, hogy meg fogja könnyíteni a trip-

[1] II. Lajos hiteles arcképét a Magyar Művészet II. évfolyam 7. számában reprodukálva.

CARREÑO, DE MIRANDA, JUAN (1614—1685):
MARGARÉTA TEREZIA INFÁNSNŐ ARCKÉPE, VÁSZON. 121×107 cm.

tychon körül támadt kérdések tisztázását. Míg ugyanis a régebbi irodalom a képeket, még pedig mind a budapesti középső részt, mind a bécsi szárnyakat, — leszámítva Mecheln 1783-i katalógusát, mely Burgkmairnek (!) tulajdonította a bécsi képeket — Memling eredeti műveiként tárgyalta, addig újabban, e század elejétől kezdve többen (Bodenhausen, Karl Voll) kétségbevonták Memling szerzőségét. Maga J. Friedländer is, a korai németalföldi festészet nagytekintélyű ismerője, azt írja „Die altniederländische Malerei" című munkájának 1928-ban megjelent VI. kötetében (114. l.), hogy a triptychon szabad másolat Memling lübecki oltára után. (Mindenesetre igen kiterjesztő értelmezése a „szabad másolat" fogalmának. Másolatnak csak a baloldali szárnyat lehet igazán mondani, amely a lübecki oltár megfelelő szárnyától csak annyiban tér el, hogy a donátor alakját elhagyja. A középső rész és a jobboldali szárny annyira önálló, hogy még „szabad" másolatnak sem nevezhető.) Mások kitartanak amellett, hogy Memling sajátkezű művéről van szó. Ilyennek mondja Wurzbach Niederländisches Lexikona 1910-ben megjelent II. kötetében (140. l.), továbbá Fierens-Gevaert és Paul Fierens (Histoire de la Peinture flamande etc. 1929. 72. l.), sőt F. Dülberg a „Handbuch der Kunstwissenschaft"-nak a korai németalföldi festészetet tárgyaló kötetében (1929) azt a nézetét fejezi ki, hogy a triptychon valószínűleg az 1491-ből keltezett lübecki oltárnál korábban keletkezett. A kérdést egyelőre nyitva hagyva, csupán azt jegyezzük meg, hogy képtári szempontból annál kevésbbé van okunk az eddigi elnevezésen változtatni, mert a szárnyak a bécsi képtárban mindvégig Memling műveiként voltak kiállítva, a katalógusokban Albrecht Krafft 1837-i katalógusa óta mindig így sze-

repeltek s az 1928-iki, tehát legutóbbi katalógus külön is megjegyezte, hogy a lübecki oltárnak módosított, *eredeti* ismétléséről van szó.

Szépművészeti Múzeumunk spanyol gyüjteményének ismert nagy hiánya az, hogy a legnagyobb spanyol festőt, Velasquez-t csak korai képeinek egyike képviseli, amely nem mutatja be teljesen egyénivé és nagyszabásúvá kialakult festői stílusát. Ennek a hiánynak pótlása érdekében még 1914-ben tárgyalást kezdtem a bécsi képtár akkori igazgatójával. A tárgyalás azon az alapon folyt, hogy csere útján szerezzük meg a bécsi képtár Velasquez-sorozatának egyik darabját. Az ügy ugyan nem jutott túl a bizalmas megbeszélések stádiumán, de nem látszott kilátástalannak. Egy nem várt fordulat azonban — a bécsi képtár más módon értékesítette a cserére kiszemelt képet — véget vetett akkor reményeinknek. Most, a bécsi gyüjteményekre vonatkozó tárgyalások folyamán természetesen újra megkíséreltük ennek a kérdésnek megoldását. A kísérlet nem járt ugyan teljes eredménnyel, de nem is volt egészen sikertelen. Margaréta Terézia infánsnőnek, IV. Fülöp ausztriai Mariannával kötött második házasságából született leányának képmásában olyan festményre tettünk szert, mely legalább fogalmat ad Velasquez érett stílusáról. A kép, amely mintegy 9 éves korában ábrázolja az infánsnőt, azelőtt Velasquez sajátkezű műveként szerepelt a császári képtárban és csak a modern stíluskritika fosztotta meg magas rangjától. Eduard Engerth 1882-ben megjelent nagy leíró katalógusában (I. köt. 442. l.) még azt írja róla, hogy „Velasquez utolsó munkáinak egyike, mely szélesen, könnyedén és szellemesen van festve". Carl Justi volt az első, aki Velasquez-monográfiájában (II. köt. II. kiad. 265. l.) kétségbevonta azt, hogy a kép a mester sajátkezű műve lenne s azt a nézetét fejezte ki, hogy a képet Mazo, Velasquez tanítványa és veje festette Velasquez irányítása mellett. Beruete a képet (1909) már másolatnak nyilvánította, melyet Mazo készített Velasquez eredetije után, míg végül A. L. Mayer (1912) Carreño de Miranda személyében látta a másolat készítőjét. Döntő fordulat következett be a kép sorsában 1924-ben, amikor a bécsi Hofburgnak egyik raktárában ráakadtak Margaréta Terézia infánsnőnek egy másik arcképére, amely csak annyiban tér el a mi képünktől, hogy nem zöld, hanem kék ruhában ábrázolja az infánsnőt, festői kezelésének minőségében azonban jóval felette áll képünknek és kétségtelenül Velasquez sajátkezű műve. A két kép összehasonlítása után nyilvánvalóvá lett, hogy a megkerült kép az az eredeti, melyről Palomino 1724-ben kiadott El Parnasso Español pintoresco című munkája III. kötetében (349. l.)[2] azt írja, hogy Velasquez 1659-ben, egy évvel halála előtt festette és hogy IV. Fülöp király az infánsnő öccsének, Don Fülöp Prospernek egyidejűleg készült képével együtt küldötte el a császárnak. Bizonyos, hogy a mi képünk, noha — mint Gustav Glück is kiemeli dolgozatában — magábanvéve jó kép és noha művészi értékét különösen a festők mindig elismerték — nehezebb, kevésbbé mesteri kéz munkája, mint a Velasquezé volt s az eredeti mellett úgy hat, mint hatásos és szép, de illat nélküli művirág a friss és illatos igazi mellett. Kérdés csak az, vajjon csakugyan Carreño által készített másolatról s nem inkább Velasquez műhelyében és — mint Justi vélte — az ő irányításával készült másodpéldányról van-e szó? Mi azt hiszszük, hogy Carreno nevének felvetése meglehetősen önkényes, de a teljes igazság kedvéért hozzá kell tennünk, hogy a kép gondos tisztításra és helyreállításra szorul és végleges ítélet helyett helyesebb megvárni ennek a munkának eredményét, amely esetleg még meglepetést is hozhat. Akármint legyen is, a képnek a mi múzeumunk szempontjából hézagpótló jelentősége van, mert vele olyan mű költözik be képtárunkba, amelyen Velasquez szellemének legalább egy sugara játszik.

Épen így hézagot fog pótolni olasz gyüjteményünkben Jacopo Tintoretto-nek képe: Herkules, Omphale és a Faun. Eddig nem volt kompozicionk ettől a művésztől, mert a Krisztus Emmausban című képet, melyet Hadeln Tintoretto ifjúkori művének tart, már minőségénél fogva sem lehet ennek a nagy mesternek tulajdonítani. Ezzel szemben a bécsi képtárból most hozzánk került kép — egyike Tintoretto meglehetősen kevésszámú mythologiai ábrázolásainak — kétségtelenül hiteles munkája Tintorettonak. S nemcsak hiteles, hanem jellemző és szép munkája is. Izzó színeinek vöröses harmóniájában Tintoretto művészetének érzéki hevét érezzük, az ábrázolásnak három szinten lejátszódó, mintegy terraszszerűen tagolt felépítésében késői szerkesztő modorának egyik jellemző példáját szemlélhetjük. A kép valóban a mester legutolsó éveiben — a bécsi képtár legutóbbi katalógusa szerint 1590 körül — készült. Ridolfi szerint II. Rudolf számára festette meg Tintoretto ezt a tárgyat. Ugyancsak Ridolfi egy ugyanilyen tárgyú másik képről is említést tesz, amely Nicolo Crasso velencei jogtudós tulajdona.

[2] Idézve: Gustav Glück, Velasquez' Bildnis der Infantin Marghareta Teresia aus dem Jahre 1659 (Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien. Neue Folge, Band I. 209. és köv. lap.) Ugyanott a kérdés teljes irodalma.

PETROVICS ELEK

II. IPARMŰVÉSZETI TÁRGYAK ÉS FEGYVEREK

Százharminc éve mult, hogy egy nemes magyar ember áldozatkészsége megalapította a magyar nemzet múzeumát, akkor, amidőn Európaszerte még leginkább csak az uralkodók gyüjtötték össze palotáikban népeik és országaik szép vagy különös emlékeit, nem annyira nemzetük, mint sokkal inkább nemzetségük vagy saját személyük dicsőségére. Azóta nem szűntünk meg vágyakozva tekinteni Bécs felé, ahová a magyarság iránt fölmelegedni nem tudó uralkodóházunk századokon át hordta össze széles birodalmának minden elérhető kincsét, ahová tömegével vándoroltak át multunk legszebb relikviái, többnyire jogot, igazságot megcsúfoló utakon és módokon. Ott volt majdnem minden, amire a magyar kegyeletes érzéssel tekinthetett, „Attila kardjától és kincsétől" kezdve egészen a pisztolyig, amelyik a legnagyobb magyar életét kioltotta.

Egyszer már közel jártunk a lehetőséghez, hogy e kincseknek legalább egy részét, elsősorban Mátyás király könyvesházának maradványait Budára hozzák. Thonuzóba kései, de tiszta magyarszívű ivadéka meg tudta nyerni a gondolatnak a nehezen megközelíthető öreg királyt. De a sors kajánsága (és mikor nem volt mihozzánk kaján a fátum?) az utolsó órában elfújta a szép szándékot. Minden ott maradt Bécsben s mi tovább is a kerítésen túlról csodálhattuk azt, ami isteni és emberi törvények szerint a miénk volt.

Azután elkövetkezett a világfelfordulás. Ez is mirajtunk gázolt át legrettenetesebben. A békekötésnek csúfolt nyiltparancsban meg volt adva a lehetőség rá, hogy Ausztriával, amelyik egyike volt az országunk testéből részt kapott „új hatalmaknak", mi is osztozhatunk közös uralkodóházunk vagyonán, tehát múzeumban, kincstárban őrzött értékein is. Ez sokat jelentett, még akkor is, ha a százalékos arányt alacsonyra szabták volna. De a sors vagy az emberi gonoszság itt is közbevágott. Kitalálták a területhez kötött *patrimoine intellectuel* fogalmát, s kimondták, hogy csak az illet meg bennünket az uralkodóház műkincseiből, amire ki tudjuk mutatni *szellemi tulajdonjogunkat.*

Mennybeli hatalmak! Hát van olyan tudós testület, borotvaéles elme, amelyik ezt a kifejezést meg tudja tölteni tartalommal? Amelyik ebbe bele nem zavarodik, amelyik ezt körül tudja írni? Ki a szellemi tulajdonosa egy — mentének? Az-e, aki a gyapját, selymét, prémjét termelte, aki megfonta, megszőtte, aki kiszabta vagy aki megrendelte, formáját megállapította, aki kiszabta, megvarrta, megzsinórozta? Eris almájánál gonoszabb ajándék volt ez számunkra s nem szolgált egyébre, mint hogy elüssön bennünket igazunktól. Ezen az alapon a legtisztább tulajdonjog is vitássá tehető. Nincs az a művészeti vagy pláne művelődési emlék (és itt elsősorban ezek forogtak szóban), amelyikre némi rabulisztikával rá ne lehetne sütni a *patrimoine mixt* bélyegét. Az osztrákok teljes mértékben éltek a kezükbe játszott fegyverrel (hiszen végre érthető, ha valaki ragaszkodik a tulajdonhoz, kivált ha birtokosként benneül); kijelentették, hogy a Corvina nem lehet magyar szellemi tulajdon, hiszen a benne volt kódexeket részben Itáliában írták s festették; Zrinyi Miklós sisakjára, kardjára a szerbeknek (és nem is a horvátoknak) éppúgy joguk van, mint a magyaroknak; Báthory páncéljára a lengyelek is számot tarthatnak, éppúgy, mint Bocskay koronájára a románok, Erdély „jogán". Mit keresne nálunk a nagyszentmiklósi kincs, amikor egykori tulajdonosa bolgár volt, lelőhelye pedig *ma* a románok kezén van. Még az sem tekinthető zavartalan szellemi tulajdonnak, amit magyar ember rendelésére másik magyar ember Magyarországon hozott létre, ha a készítés helye 1918 óta más hatalom alá tartozik. S miért tartoznék valaki kárpótlással II. Lajos, Martinuzzi, Dobó, Nádasdy, Thököly, Rákóczi s velük száz kisebb társuk elkobzott, elhurcolt, elrabolt kincseiért, amikor ezeket beolvasztották, átalakították, eladták, elprédálták s ilyenmódon *saját szellemi tulajdonukká tették* osztozó társaink?

A kitűnő patrimoine intellectuel elv következtében a mérleg jóformán *csak feléjük* hajlott. Ami a mi serpenyőnkben bentmaradt, amit a furfang sem bírt letagadni, az mennyiségre úgy viszonylik a bennünket joggal megillető részhez, mint a tenyérre helyezett alma a Gellérthegy tömegéhez. És mi mégis örülünk annak a kevésnek, amit a

KORONA ÉS ORSZÁGALMA
ZSIGMOND KIRÁLY TEMETÉSI ÉKSZEREI. ARANYOZOTT EZÜST, XV. SZ.

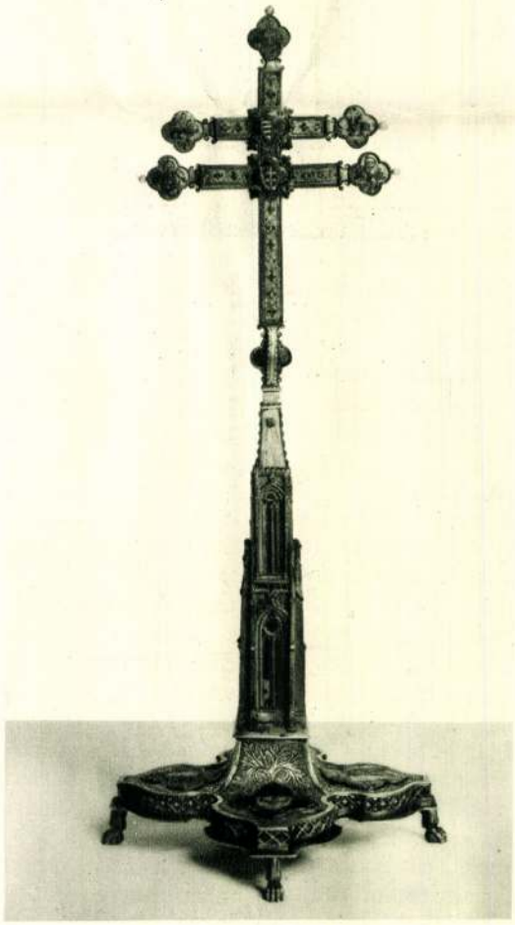

EREKLYEKERESZT NAGY LAJOS CÍMEREIVEL
Aranyozott ezüst, zománcos díszítésekkel

II. LAJOS KIRÁLY GYERMEKKORI PÁNCÉLJA

kataklizmából megmenteni sikerült. Annyira szegények, kifosztottak, árvák vagyunk, hogy ezt is hálával fogadjuk a sorstól. Oly sokáig nélkülöztük legszentebb nemzeti ereklyéinket, hogy mikor közülök néhányat keblünkre zárhatunk, már megtelik a szívünk hálával s lelkünk örömmel. Nem nézzük a sokat, ami odaát maradt, csak azon ujjongunk, ami végre itthon van.

Ami az adott körülmények között elérhető volt, most itt áll, egy kiállítás keretében, szemünk előtt. Hangsúlyozzuk: tízszer, húszszor annyit mutathatnánk fel, ha a békeparancs illető paragrafusában csak *tulajdon* áll, a *szellemi* jelző nélkül. Így kívánta volna az igazság, a jog, de ki törődött Trianonban ilyen idejétmult dolgokkal.

Az eredmény legjelentősebb a *fegyverek* csoportjánál, ahol a másik fél elhatározását kedvezően befolyásolta a Magyar Nemzeti Múzeum fegyvertárának a közelmultban (1848 és 1852-ben) az osztrák katonai hatóságok által történt kifosztásának bűntudata. Sajnos, épp elvitt fegyvereink ügyét illetőleg nagy hátrányban voltunk: nem tudtuk darabok szerint kimutatni, hová, minő gyüjteményekbe kerültek, melyek voltak elvitt fegyverzeteink, sisakjaink, pajzsaink stb. Mindezek dacára azt mondhatjuk, hogy a kapott anyagban rendkívüli magyar értékeket nyertünk, s a több, mint száz tételre menő, pompás vértezetek egész sorát tartalmazó fegyvercsoport egyszerre magas színvonalra emelte, mondhatjuk nyugateurópai viszonylatban is jelentékeny gyüjteménnyé tette előbb igen egyoldalú, megjelenésében pedig szerény fegyvertárunkat.

A másik tekintélyes eredmény a könyvtári részben könyvelhető el. Harminchat kézirat jött vissza Magyarországra. Ha a számot nézzük, nem sok. De ebben benne foglaltatnak történelmünk legnevezetesebb, minden magyarnak drága forrásai, az Anonymus-kódex, a Képes Krónika, Kézai, Túróczi

stb. és a Corvin-kódexek egész sora, köztük néhány a legdíszesebbekből.

Jóval szerényebb a művészeti s egészen kicsiny az iparművészeti csoport. Művészeti kincseinkhez szomszédaink körömszakadtáig ragaszkodtak. És éppen ezeknél nagyon nehéz a *szellemi tulajdon* bizonyítása. Legtöbbször lehetetlen, mert a másik tárgyalófél nem köteles elismerni az egyiknek stiláris alapon történő bizonyításait. Már az is rendkívüli diadal, hogy Mátyás és Beatrix márványképmásait elhozhattuk, hiszen nem tagadható, hogy olasz művész kezéből kerültek ki; szellemi jogunk tehát ez esetben sem *tiszta*. Megkíséreltük bizonyítani néhány — minden valószínűség szerint — a Nádasdy Ferenc nádor elkobzott műkincseihez tartozott darabra az igényünket. Nem sikerült. Legyőzött bennünket az *elv*. Nem volt köztük egy sem, amelynél az abszolút *szellemi* jogcím igazolható lett volna. És a mindig ellenünk működő véletlen is játszott velünk. Igy pl. a Nádasdy-leltárban van III. Ferdinánd lovasszobrocskája ezüstből, amelyet az uralkodó maga ajándékozott volt a nádornak. De miután a jegyzék aranyozottnak mondta, az ötvösmű pedig *ma* tiszta fehérezüst, megtagadták tőlünk. Egy Mátyás királyénak tartott poháron a hollós címer zománcalapja kék helyett feketének bizonyult; nem ok, hogy kételkedjünk hiteles voltában, különösen, mivel a pohár alakja is magyaros, de elegendő ürügy a megtagadásra.

Ez alkalomból két csoportról óhajtunk áttekintést nyujtani, amelyek teljes egészükben a Nemzeti Múzeum történeti osztályát gyarapítják. Egyik az iparművészeti tárgyaké, másik a fegyvereké. Kezdjük az elsőn, amelylyel — sajnos — hamar végezhetünk.

Legrégibb köztük egy karcsú, magas ereklyekereszt. A korábbi gotika szellemének megfelelően sovány, száraz ötvösmunka. Állati karmokon álló négykarélyos talpból fiálés, csúcsostetejű torony szökik fölfelé; hegyébe kettős kereszt van tűzve a Szent Kereszt befoglalt darabkájával. Aranyozott ezüst, zománcos díszítésekkel. A kereszt Nagy Lajos magyar és lengyel címereit viseli, de egy XVII. századi átdolgozás annyira kiforgatta eredeti mivoltából, hogy nehéz megmondani, mi rajta még valóban középkori. Inkább emlék, mint műtárgy. De azért egyelőre pótolja a Nemzeti Múzeum ama nagy hiányosságát, hogy a Magyarország egyik legnagyobb királyának nevéhez fűződő ötvösművekből egyet sem bírt felmutatni. Mivel napról-napra tapasztaljuk, miként adják ki kezükből az egyházak ősi kincseinket a kényszerítő viszonyok nyomása következtében, nem kell feladnunk a reményt, hogy a bécsi kereszt időjártával szebb és épebb társat kap.

A középkort még egy tétel képviseli: az a korona és országalma, amelyet 1755-ben a nagyváradi várban, a régi püspöki székesegyház helyén földmunka közben egy sírban találtak. A sokszor közölt és az ezredéves kiállításon is bemutatott tárgyak mindeddig Mária királyné († 1395) halotti ékszerei gyanánt szerepeltek s így élnek közönségünk tudatában. A legendát helyre kell igazítanunk; a királyi ékszerek mást illetnek. Nem Máriát, hanem férjét, Zsigmondot, azt a királyt, aki nagyobb tisztességnek tartotta, ha Nagyváradon, Szt. László sírjához temetik, mint ha Aachenben, Nagy Károly tetemei mellett teszik örök nyugalomra. Ha az ismertetők közül valaki figyelmesen elolvasta volna a derék váradi várparancsnok, Marquis de Villa jelentését a leletről, úgy rég ismeretes lenne, hogy a sírban a korona töredékei s a teljes épségben megmaradt egyszerű országalma mellett a *sárkányrend* arany jelvénye is ott feküdt.[1] Mivel Zsigmond a sárkányrendet jóval első hitvese elhúnyta után, 1408-ban alapította, jelvénye Mária sírjában elképzelhetetlen. Királyi, koronára méltó személyt pedig sem közben, sem Zsigmond után nem helyeztek nyugovóra a váradi székesegyházban.

A korona nem teljes, csuklósan összekapcsolt pántjai közül már csak hat van meg és körülbelül ugyanennyi hiányzik. Egyszerű ötvösmunka ezüstből, aranyozva. Liliomos ágai meg voltak rakva apró, csiszolatlan drágakövekkel és a sírban kalcinálódott gyöngyökkel. Ugylátszik, a temetési koronának ez az alakja nálunk hagyományos lehetett. A néhai József főherceg nádorispán ajándékából a Nemzeti Múzeumban őrzött margitszigeti korona, amelyben V. István († 1272) sírkoronáját gyanítjuk, a nagy korkülönbség dacára alig különbözik tőle. Ez is éppúgy volt kövekkel kirakva, ami arra a feltevésre jogosít, hogy ezeket a koronákat nem csupán az utolsó alkalomra tartották, hanem ezek szerepeltek a tulajdonos életében is. Az országalma kivitelre teljesen megegyezik a koronázási kincseink között őrzöttel: két ezüstlemezből készült s összeforrasztott gömb, amelybe vastagabb ezüstlapból kivágott kettős kereszt van szögecselve és forrasztva. Az egész aranyozott. Azonban, amíg a ma használatos almára az Anjou-magyar címer zománcos pajzsocskája van ráforrasztva, a Zsigmond-félének lapjai üresek és símák.

Az újabbkori tárgyak között legérdekesebb négy finom munkájú kis színes *viaszdombormű*. Hollandi modorú a négy évszakot jelképező tájképecskék, valószínűleg metszetek nyomán készítve, mikroszkópikus aprólékossággal mintázva, üveg alatt, sötét fa-

[1] Azóta eltűnt a császári kincstárból. Vagy beolvasztották vagy valamely külföldi gyüjteményben lappang.

kazettekben. A XVII. század szerette az ilyen nagy türelmet kívánó apróságokat s nagy művészek sem átallották, hogy a lágy viaszból parányi plasztikai remekeket formáljanak. A négy bécsi *bosse* ránk nézve a készítő miatt bír érdekkel, aki nem hivatásos mester, hanem úri műkedvelő: *báró Lippay György*, mint az egykorú leltári följegyzés mondja, „ein ungarischer Cavalier". Lippay egyik főhercegnek nyujtotta át parányi műveit. Az ajándékot az udvarnál nagy becsben tartották, s rövid idő mulva a császári kincstárban helyezték el. Kell, hogy mi is kellőképpen értékeljük azt a tényt, hogy főuraink a kardforgatás mellett ilyen nemes mellékfoglalkozásokat űztek.[2]

Említsük fel még a *„tokaji szekrénykét"*. Ez egy kis díszes, színarany doboz, benne hasonló fémből készült dombon heverő szarvas, szájában összeszáradt szőlőszemmel. A ládácska tetején a magyar Szent Korona apró mása. Ehhez is fűződik történet. Régtől fogva mesélték, sőt tudós írásokban is hirdették, hogy a tokaji hegy nemes szőlőtőkéi felszívják a hegy talajában levő aranyat s az cseppek alakjában lerakódik a szőlőszemekben (azért olyan jó a belőlük sajtolt aszú), vagy néha mint kacskaringós aranyinda fonódik rá a venyigére. Ma már tudjuk, hogy az indák őskori leletekben gazdag tokaji talajból felbukkanó s a szőlőmívesek által kikapált bronzkori aranyspirálisok voltak. Ám de az aranyszemcsék titkára mostanáig sem lehetett rájönni. Nehéz is elhinni a dolgot; valószínűleg Mária Terézia királynőnk is kételkedett az *aurum vegetabile* létezésében. Amire kedvelt híve és bizalmas embere, gróf, később herceg Batthyány Károly nemzeti önérzettől fűtve praesentált úrnőjének egy ilyen drága szőlőszemet, még pedig úri gavallériával aranyládikában, csinosan megmintázott, a magyar ősregék aranyszarvasára emlékeztető állatka szájába adva a már erősen megtöppedt (most már kettévált) bogyót. És ebben, csodák csodája, *ma is ott villognak az apró aranyszemcsék!*

A csinos kis ötvösmunkát valószínűleg pozsonyi mester készítette; kár, hogy elmulasztotta névbetűjét beütni.

(A magyar életrevalóság bizonysága lenne, ha a tokaji bortermelők világszerte hírvevés céljára használhatnák fel ezt a való történetkét s a ránkmaradt relikviát.)

De ideje, hogy a többi iparművészeti emléket, bár köztük Szentpétery Józsefnek is van három ötvösremeke, elmellőzve, áttérjünk a fegyverekre s bemutassuk, mit nyert bennök a Nemzeti Múzeum és a szaktudomány.

A Nemzeti Múzeum fegyvergyüjteménye, az *egyetlen* történeti fegyvertár Magyarországon, jelentékeny darabszáma ellenére,[3] mindeddig nem felelhetett meg hivatásának, mert egy igen fontos csoport, a *védőfegyvereké* alig, vagy csak igen rosszul volt benne képviselve. Európa legharciasabb nemzetének múzeumában a látogató egyetlen teljes vértezetet sem talált; még néhány, újabban a derék Delhaes Istvántól örökölt késői félpáncélja is csak afféle — a kereskedelemben sűrűn előforduló — szedett-vedett darab. Középkori fegyverdarabjai legnagyobbrészben a földből vagy a Duna medréből előkerült, tehát elrozsdásodott és tökéletlen, a nagyközönségnek tudományos értékük dacára keveset mondó vasak. Ennek oka volt egyfelől Magyarország fegyverekben való rendkívüli szegénysége. Itt nem maradtak meg a várak és városok fölszerelései; a nemzeti felkelések után a győztes hatalom mindent elkobzott, ami férfimarokban fegyvernek számíthatott. A XIX. századot egyetlen jelentékenyebb hadszertár érte el, a *nádori*, helyesebben a nemesi felkelésé. Az öregebbek még emlékeznek a III. Károly idejében épült, a királyi palota kiépítésekor botorul lerombolt szép öreg épületére, bár már a ma élők idejében nyoma sem volt benne a régi fegyveranyagnak. A negyvenes években a bécsi Zeughaus mintájára kiállítási helyiség is volt, benne harmincat meghaladó egész fegyverzettel, sok mellvassal, vagy kétszáz régi sisakkal, pajzsokkal, trofeákkal. Innen egészítették ki a Nemzeti Múzeum lassan fejlődő gyüjteményét s e réven számottevő gyüjtemény keletkezhetett volna Budapesten is, ha fegyvertárunk ez utolsó lehetőségét is el nem veszi tőlünk az ellenséges hatalom. Hanem gondoskodtak róla, hogy meg ne nőhessünk. 1848-ban először, 1852-ben másodszor a katonai parancsnokság összeszedette és elszállíttatta a Múzeum fegyvertárának javát, így valamennyi vértezetet is. Ezt is elnyelték az osztrák gyüjtemények, mint minden mű- és régészeti emléket a római faragványoktól az 1848-ban általunk zsákmányolt rác zászlókig, amit csak elmozdíthatott az uralkodói hatalom négyszáz év alatt e szerencsétlen földről.

Ennek tudható be, hogy annak, aki még röviddel ezelőtt a magyar fegyverkezés történetével kívánt foglalkozni, Bécsbe, Konstantinápolyba, Ambrasba és Grácba kellett utazni. Érthető tehát, hogy a most megnyílt első alkalmat a lehetőséghez képest fegyvertárunk legégetőbb hiányainak pótlására igyekeztünk kihasználni.

[2] L. *Pigler Andor*nak e folyóirat első (1925) évfolyamában „A pozsonyi prímási kert Szt. György-szobra" című cikkében az 570. lapon Lippay Györgyre vonatkozó megjegyzését.

[3] A fegyvertár a század fordulóján kereken 5000 tételt számlált; ennyi vagy ennél több van (Boeheim szerint) ugyanezen időtájban Bécsben (5000), Szt. Pétervárott (5000), Stockholmban (5700), Londonban, a Towerben (6000) és Párizsban (6500).

MAGYAR MŰVÉSZET
1933. 9. 2.

BALOLDALON :
DÍSZPÁNCÉL A XVI. SZÁZADBÓL

JOBBOLDALON :
MIKSA TIPUSÚ PÁNCÉL A XVI. SZÁZAD ELEJÉRŐL

A ránk erőszakolt békeszerződés szerencsétlenül megfogalmazott kifejezése miatt nem is került rá a sor, hogy nemrég elhurcolt múzeumi fegyveranyagunkért számban megfelelő kárpótlást kaphassunk. Ezért kettős célt tűztünk ki magunk elé: a középkorig visszamenőleg a vértezetek főbb típusaiból kívántunk egy-egy ép és valódi példányt szerezni, *tekintet nélkül a származásra*, másfelől olyan *biztosan magyar* fegyverdarabokat kellett kapnunk, amelyeknek fajtája vagy egyáltalán nem, vagy csak tökéletlen példánnyal volt gyüjteményünkben képviselve. Mind a két célt sikerült megközelítenünk, úgyhogy az anyagban nem a mennyiségre, hanem a minőségre esik a hangsúly.

Mindenekelőtt kaptunk négy teljes, öt félvértezetet és két tornapáncélt. A teljes vértezetek között három a XVI., egy a XVII. századra esik.

Korban és kivitelben egyaránt elsőség illeti meg II. Lajos király gyermekkori vértezetét. A legtökéletesebb renaissance-jellegű fölszerelések sorába tartozik; azzal a finom keresettséggel van megcsinálva, amiben a XVI. század elejének nagy páncélverő mesterei utólérhetetlenek. A kettős arcvértű kis sisak nemcsak a szokásos módon oldalt nyílik, hanem állban is kétfelé választható. A karok, a térdek, a derék hajlékonysága a legteljesebb mértékben biztosítva van. Minden testrész védett, dacára a csekély súlynak. A technikai tökéletességhez méltó a kivitel csinossága. Az egész letűzdelt és hasogatott ruha módjára van díszítve. A hasítékoknak megfelelő bemélyített foltok, éppúgy, mint az egyes részek pereme maratott és aranyozott ékítésű. Ha nem lennének rá írásos adataink, akkor is sejtenénk, hogy fejedelmi megrendelő részére elsőrangú mester készítette.

Boeheim Vendelin, a bécsi fegyvergyüjtemény egykori tudós őre, régen megállapította, hogy a vértezet arra az alkalomra készült, amikor I. Miksa császár unokáját, Mária főhercegnőt, ünnepélyesen eljegyezte II. Ulászló magyar király fia, az akkor 9 éves Lajos. A császár a megrendelést már az előző évben, 1514-ben, leküldte kedvelt innsbrucki fegyverkovácsának, Seusenhofer Konrádnak. A pompás ajándékot 1515 július havában adták át. Lajos szép, jónövésű és korához mérten magas fiúcska lehetett; egy évvel később Luriano velencei követ azt jelenti a signoriának: *è bello, è grande*. Erre mutat a kb. 120 cm magas fegyverzet is. Minden adat és bizonyíték összevág; vértezetünk hitelessége és azonossága kétségen felül áll. Még analógiái is vannak Seusenhofer biztos munkái között. Csak egy dolog van rajta, amit Boeheim nem tudott megmagyarázni s ami miatt korábban kételkedtek abban, ez-e a leltárakban előforduló Lajos-féle vértezet. A váll peremén, a mellvérten s a fegyverzethez tartozó acélkápájú nyergen elől és hátul, összesen tehát négy helyen *E S* vagy *S E* betűk vannak feltűnő módon bevésve és maratva. Az eddigi ismertetők vagy átsiklottak e különös jelzés fölött, vagy a *Sancta Elisabeth* névre magyarázták. Ami pedig, ha igaz, elég különös lenne. Mert példa nélkül állna, hogy egy férfi női pátrónát válasszon oltalmazójául. Miért tette volna ezt a kis királyfi, akinek családját sem fűzte kapcsolat a szent magyar asszonyhoz. Ám ilyen agyafúrt magyarázatra nincs szükség s a betűk megfejtése nem nehéz, ha férfi védőszentre gondolunk. S ki lehetne ez más, ki illenék méltóbb égi vezér gyanánt a trón örököséhez, mint az első magyar királyfi, Szent Imre, *Sanctus Emericus*? Nagyon valószínű, hogy az ő nevét csatakiáltásul választotta a serdülő ifjú, amikor először karddal övezték. Maga az a körülmény, hogy a betűk kétszer vannak alkalmazva a vértezeten s kétszer a nyergen, mutatja, hogy semmiképp sem jelölhetnek tulajdonost, hanem *védelmül* akarnak szolgálni, mint ahogy arra való volt az ajtókra írt *G*(aspar), *M*(elchior), *B*(althasar) vagy Mária névbetűi. Lássa az ellenfél, kinek égi oltalma alatt áll a vértezet viselője.

Hiteles volta kétségen felül állván, a kis vértezet nem csupán fegyverkovács-remekkel, hanem megbecsülhetetlen értékű történeti emlékkel gyarapította a Nemzeti Múzeumot.

Legföljebb néhány évvel lehet újabb Lajos királyénál a Bécsből kapott teljes *Miksa-típusú vértezet*. A precíz és szép kivitelű fegyverzetet az alsó lábszárak kivételével sűrűn vont bordák borítják, ami nemcsak díszül, hanem erősítésül is szolgál. Az egész mintaszerű szép darab s mindenkor egyik dísze lesz gyüjteményünknek. Ezt követi egy díszes vértezet, amely 1570 körül készülhetett. Erőteljes volta dacára választékos ízléssel készült s előkelőségét nagyban emeli, hogy fővonalai mentén függőlegesen futó, széles maratott csíkokkal van díszítve. Két lándzsakorong tartozik hozzá, annak bizonyságára, hogy inkább tornára, mint harcra használták. A fejlődés következő fokát mutatja a negyedik teljes vértezet. Mintegy félszázaddal újabb az előbbinél. 1620 körül még azt hitték, hogy kellő vastagságú páncéllemezzel a vontcsövű lőfegyverek ellen is lehet védekezni. Vértezetünk erős, nehéz, különösen a mellrészében. Emellett bámulatosan jól van megkonstruálva; mondhatni, tökéletesen borítja viselőjét. Még a könyökhajlásoknál is zárva van, pompásan egymásba illő, símán összezáródó lemezekkel. A teljes sisakon a szemrésen kívül nincs nyílás. Nevezetes, hogy bár flandriai mester

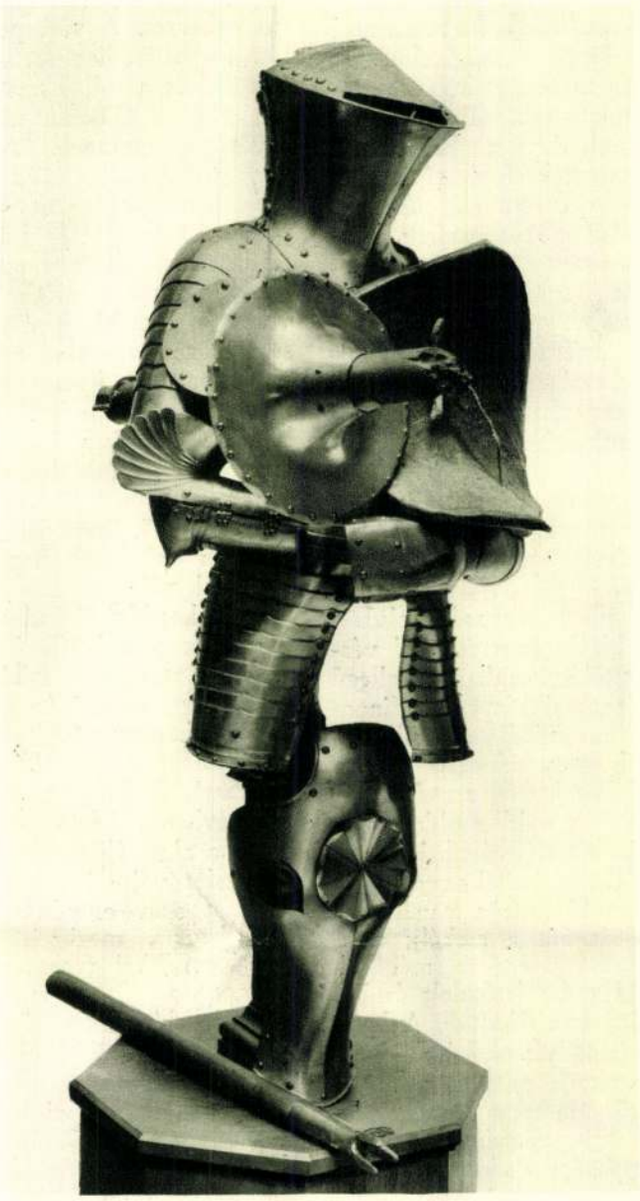

TORNAPÁNCÉL LÁNDZSATÖRÉSHEZ, XV—XVI. SZÁZAD FORDULÓJA

verte,[4] a teljes sisakon felül még egy kifejezetten magyaros, rákfarkas nyakvédőjű rohamsisak is tartozik hozzá. Ennek vastagságáról 7·2 kgmnyi súlya adhat fogalmat. Nagyban emeli értékét a vele járó azonos mesterjegyű szép lóhomlokvért.

A félvértezetek közül egy 1540 táján Nürnbergben készült gyalogpáncél a legkorábbi. Úgynevezett landsknecht-forma, háromtarajos, arcvértes rohamsisakkal és előreülő, szinte csúcsbamenő mellel. A külföldi zsoldoskatonaság révén ilyenek nálunk is forogtak. A magyar ember a XVI. század közepén túl ritkán bújt teljes vértezetbe; a lábak nélküli fegyverzetet inkább elviselte. A második félvértezet már a század végéről való. Ennek megfelelően vastag, nehéz darab, ú. n. libamellel és a nyugati divatú pufos nadrághoz illő széles csípőrésszel. Sisakja zárt, magas tarajjal, hátul tollnak való hüvellyel. Az egészet erősen kidomborított bordák s ezek közé beütött és vésett apró virágok díszítik. A sisaktarajba mindkét oldalon Merkur-bot van bevésve. Még épségben megvan a páncélrészeket bővítő pirosbársony szegély is. Ennek a fegyverzetnek érdekes története van. Valamikor Pozsony városa tárházában őrízték, s azt tartották róla, hogy Attiláé (!) volt. 1741-ben a város Mária Teréziának ajándékozta, aki a bécsi hadszertárba tétette. Valószínű, hogy

[4] Bélyege M. P. betűket visel. Boeheim szerint (Handbuch der Waffenkunde, 679. l.) IV. Fülöp spanyol királynak dolgozott.

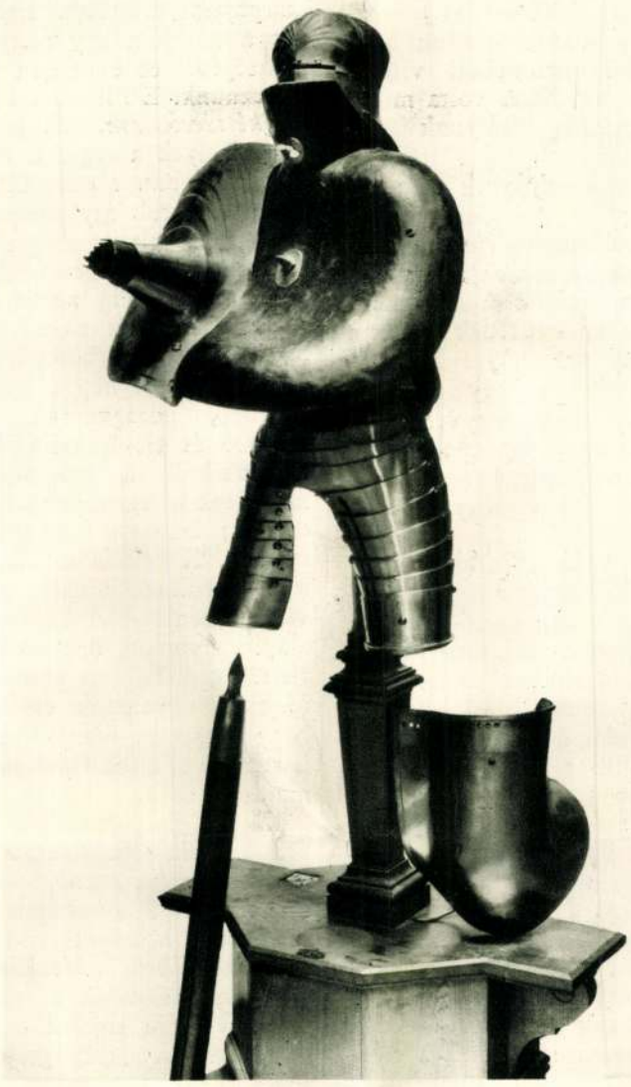

TORNAPÁNCÉL LÁNDZSAVIADALHOZ, XV—XVI. SZÁZAD FORDULÓJA

a díszes fegyverzet valamelyik pozsonyi várparancsnok vagy gróf tulajdona volt s úgy maradt a városra. Korát tekintve gr. Pálffy Miklós, a győri hős jöhetne számításba (1580—1600), őt Pozsonyban temették el és nem lehetetlen, hogy egyik fegyverzetét a kor szokása szerint a templomban függesztették fel.

Két félvértünk való a XVII, egy pedig már a XVIII. századból. Az egyiket a bécsi katalógusok *hajdú-páncél* gyanánt emlegetik. Ez már csak azért sem felel meg a valóságnak, mert a gyaloghajdúk nem hordtak vértet, még fegyverderekat sem s a lovasok igényei sem terjedtek egy-egy láncingen, vagy a magasabbrangú tiszteknél egyszerű derékvason túl. A szóbanforgó félpáncél jókivitelű gallérból, rákolt csatakötényes derékvasból s egy magyaros szabású sisakból áll. Ehhez mandulaidomú, szövettel bélelt vaspajzs járul, aminőt magyar katona sohasem használt. Az összes vasrészeket széprajzú poncolt és vésett virágdísz borítja, amely fekete alapon arannyal van kifestve. A XVII. század közepén készült díszes fegyverzet, a magyartípusú sisak dacára, valószínűleg valamelyik itáliai előkelő úr testőreinek parancsnokáé lehetett. A rákfarkas, szemellenzős sisak érdekes adalék a magyar huszársisak típusának elterjedéséhez a XVII. században. Ezzel egykorú, vagy csak kevéssel újabb *Károly Ferdinánd* tiroli főhercegnek († 1662) kétségtelen magyarjellegű fegyverzete: láncingre való fegyverderék, gallér

és huszársisak *vörösrézből* verve (ami meglehetősen szokatlan), gazdagon maratva és vastagon beezüstözve. Majdnem tökéletes párja ennek I. József király (megkor. 1687, ténylegesen uralkodott 1705—1711.) magyar vértezete. Biztos adatok szerint mint ifjú Landau 1702. évi ostrománál viselte. Ez is nagybecsű, nemcsak díszes volta miatt, hanem mint egyik koronás királyunk emléktárgya.

A hadi vértezetekhez csatlakozik két gotikus tornapáncél.

A középkori szabású tornavértezetek általában véve a ritkaságok sorába tartoznak. Eredeti példányt venni majdnem lehetetlenség; a műkereskedelemben évtizedek óta nem fordult elő. Akárhány tekintélyes fegyvergyüjteménynek nincs belőle egy darabja sem. Jelentős esemény tehát fegyvertárunk történetében, hogy a világ legnagyobb és legértékesebb torna-fegyvergyüjteményének mindkét főtípust bemutató egy-egy darabja hozzánk került.

A lándzsatöréshez való csősisak fölszerelés (Stechzeug) a XV. század utolsó tizedében készülhetett. Aránylag korai voltát a sisak lapos fedele mutatja. Majdnem tökéletesnek mondható, bár a sisakot más készítette, mint a többi részeket. Nem hiányzik sem a hónaljkorong, sem a lándzsához való hatalmas tányér és, ami rendszerint elpusztult az idők folyamán s mondhatni a bécsi gyüjtemény különlegessége, a felsrófolt bőrbevonatú fatárcsa. Hozzájárul egy szemnyílás nélküli lófejvért s a rúd végére való háromágú lándzsahegy. A nemesformájú csősisakot augsburgi mester verte; a többi részek a bélyeg szerint a landshuti Grosschedl Ferenc műhelyéből kerültek ki.

Méltó párja ennek egy az élesdöféshez való szép vértezet (Rennzeug). Ennél a csősisak helyett állvértes, hosszú nyakernyős rohamsisak (salade) talált alkalmazást, keskeny szemréssel; egyébként itt is megvan a felsrófolt fatárcsa, a fél törzset befedő, félkörben kikanyarított lándzsakorong, az ütőérvédő hüvely és a lándzsacsúcs. Hozzájárul egy baloldali combvért, aminőt csak a tornaviadalok bizonyos fajához használtak. A sisakba van beütve a készítő mester bélyege: jobbra fordult csősisak, valószínűleg augsburgi páncélverő jele.

Az osztrák kormánnyal kötött megegyezés szerint még egy kifogástalan gotikus hadipáncélra van jogunk. Mivel azonban a felajánlott példány ellen jogos kifogások merültek fel, erre nézve még folynak a tárgyalások. Bizonyos tehát, hogy teljes vértezeteink száma még eggyel növekedni fog.

E szép, nagy vértezetek nemcsak belső értékét növelik a múzeumi gyüjteménynek, hanem külső megjelenését is előnyösen megváltoztatják. Még inkább emelni fogják azonban nemzeti és tudományos jelentőségét a Bécsből kapott egyéb fegyverdarabok.

Fegyvertárunkban a legújabb időkig mindössze három XV., illetőleg XVI. századi huszárpajzsot őriztünk. Ezekhez egy negyediket a múzeum egy nagyérdemű barátjának segítségével ez év elején vétel útján sikerült szereznünk. E fölötte szerény állomány most *megkétszereződik*, még pedig olyan darabokkal, amelyek a régieket értékben, szépségben és ritkaságban messze felülmulják.

Legbecsesebb egy acélpajzs a XVI. század legelejéről. Alakja megfelel a korai huszárpajzsokénak. Maratott díszítésének szépségéről a kép alig adhat fogalmat. Keretére vadászjeleneteket rajzolt a művész, a középrész két nagyobb mezejére Szt. György és Szt. Kristóf képét. Valószínű, hogy ilyen ragyogó, drágaművű fémpajzsokat II. Ulászló és II. Lajos király huszárjai viseltek, akikről a számadáskönyvekben esik szó. Ezek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak; Bécsben már csak egy darab van belőlük. Kevésbbé művészi kivitelű, de még a XV. századból való egy pergamenttel bevont hasonlóalakú fapajzs. Külsejét bolusalapba nyomott domború tölgylevéldísz borítja. Egész felülete aranyozva van s a maga idejében ugyancsak csillogh atott. Sokat ér, hogy szíjazata hiánytalanul megmaradt. Ez is rendkívül ritka típus és Bécsben csak kettő maradt belőle.

Két másik pajzsunk a XVI. század közepén készülhetett. Ezek a felső balsarkukon magas csúcsba menő, csak a magyar és a török könnyű lovasságnál használt típushoz tartoznak. Mindkét oldaluk festve van; egyiknek külső felét piros alapon fekete szárnyas saskarom, a másikat fehér alapon keleties ízlésű sujtásdísz ékíti. A belsejét mindkettőnek még *gotizáló* széldíszítmény fogja körül.

Az ezekhez a pajzsokhoz illő magyar huszársisakokból eddig *egyetlenegy sem volt* fegyvergyüjteményünkben. Annál nagyobb öröm, hogy most *öt*, válogatott, díszes darabot mutathatunk be. A legkorábbi megbecsülhetetlen kincs ránk nézve. Valószínűleg a XVI. század második negyedéből való. Vasból van verve s külseje teljesen be van vonva ezüstlemezzel. Ez az ezüstözési mód nagyon emlékeztet a X—XII. század keleties technikájára. Az ötvös amalgámozás (tűzaranyozás vagy ezüstözés) helyett kalapálás útján látta el a vas- vagy réztárgyat nemesfémbevonattal[5] A domború díszítés magán az alapon készült el; a vésett természetesen már az ezüstbevonatra került. Alakra nézve sisakunk ahhoz a jellegzetesen magyar típushoz tartozik, amelyet azért tartottunk eddig XVI. századinak, mert ko-

[5] Igen jó példa a XI—XII. sz.-di besztereci szenteltvíztartó.

rábbi példányt még nem tudunk mutatni. Süvegrésze kerek, csúcsos, hajlottvonalú kúp. Példányunkon (talán a XVI. század elején divatba jött bordázott páncélok hatása alatt) az alsó, lezáró pánt és a külön részből készült csúcs között a süveg sűrűen bordázott. Közben minden ötödik borda után egy-egy szélesebb, síma szalag fut le, apró boglárokkal díszítve. A külön rászögecselt csúcs[6] síma, csak felső felét díszíti néhány hosszukás, levélszerű idom. A sisak orma be van törve, azonban látható, hogy belőle ezüsthorog állott ki, valószínűleg arra a célra, hogy ennél fogva a sisak felfüggeszthető legyen. Az alsó peremre elől merev szemellenző, oldalt egy-egy mozgatható arcvért, hátul hasonló, egy lemezből álló nyakszirtvédő van szegecselve. A szemellenzőt csavarral rögzíthető orrpánt töri át; ennek felső vége eperlevélalakú lemezben végződik. Az orrpánttól jobbra majdnem a csúcsig érő forgótartóhüvely kapott helyet.

A sisak pántjait, peremét, a felszegecselt lemezeket, az orrpánttal és a forgóhüvelyel együtt könnyedén vésett s aranyozott arabeszk-díszítmény borítja. Ennek keleti jellege első pillantásra feltűnik, hasonlósága pedig az 1877-ben a budapesti vasúti híd fölött a Duna medréből kikotort XII—XIII. századi magyar sisak vésett díszítésével egyenesen meglepő. Itt az Árpád-kori díszítőstílus olyan továbbélésével van tehát dolgunk, amely nemzeti ornamentikánk fejlődésbeli folytonosságát megkapóan bizonyítja.

Ezüstsisakunk érdekességét fokozza, hogy még megvannak rajta az arcvértekhez erősített széles selyemszalagok, amelyeknél fogva egykor a sisakot az állhoz erősítették.

Néhány évtizeddel újabb négy ugyanezen típushoz tartozó szép huszársisak, amelyek ugyan kevésbbé becsesek az előbbinél, de nálunk olyan hézagot töltenek ki, amely miatt méltán restelkedhettünk.

Sisakjainkat az irodalomban tornasisakoknak[7] keresztelték el, holott kétségtelen, hogy általános használatra való harci sisakok, amelyeket a XVI. században huszársisaknak mondtak eleink. Alakjuk az imént leírt díszes példányétól csak apróságokban tér el. Idők folyamán magasságuk csökkent, csúcsuk mindinkább eltörpült, míg végül a süvegrész a XVII. században egészen félgömbalakúvá változott. A nyakszirtvédő is némi fejlődésen ment keresztül, amennyiben mindinkább több lemezre tagolódott s a XVII. században rákfarkszerűvé lett.

A XVII. században úgy északi, mint déli szomszédainknál elterjedt magyar sisaktípus válogatott példányai állnak előttünk. Valamennyi igen díszes. Egyiket a legjobb perzsa munkákkal vetekedő vésett és aranyozott arabeszk borítja. A sisakot a maratás után teljes egészében aranyozták[8] s aztán a díszítmény gerincét tevő szeszélyesen kanyargó indákat *zöld* zománcfestékkel kihúzták. Ragyogóbbat, pompásabbat képzelni is alig lehetne. Valamivel szerényebb kivitelű a másik sisak, amelyiknek süvegrészét vízszintes irányban menő hullámos bordák tagolják. A vonalak közt levő síkokat maratott s aztán színesen kifestett arabeszk tölti ki. A másik két sisakon a maratás már alig játszik szerepet, helyette festett dísz födi az egész felületet. Ám, hogy ezek sem készültek holmi szegény közvitéz részére, mutatja az egyikben elég épen megmaradt, gondosan párnázott piros selyembélés fínom volta.

E sorozattól eltérő formát mutat egy igen magas csúcsú nyolcgerezdés vassisak, amelyet, ha nem lenne rajta a tiszta nyugati ízlésű maratás, bízvást töröknek minősíthetnénk. Szemellenzője és nyakszirtvédője hiányzik; arcvértjei talán nem is voltak. Ennek dacára becses darab; példa a keleti alapidom és a nyugati ornamentálás keveredésére. Hozzá hasonló, de ép ilyen hiányos darab a Nemzeti Múzeumban is van s itt török készítmény gyanánt szerepel. Másik, épebb társát a berlini *Zeughaus* őrzi.

Kevésbbé fontosak s gyüjteményünkben már korábban is képviselt változatok; a kapott XVII. századi magyar és török sisakok, számszerint nyolc darab. Annál többet jelent egy a sisakokhoz sorozható csataföveg. Ezt, bár maganemében egyetlen példány volt a bécsi gyüjteményben, sikerült megszereznünk.

Ez egy nagykarimájú, lapostetejű, egykor fehérszínű, vastag nemezből formált kalap. Karimája kétoldalt fel van hajtva, s hogy így is maradjon, zsinórral volt a kalap tetejéhez erősítve. A karima belsejét bíborpiros bársony borítja, bélése zöld selyemből készült; a bélés ma már foszladozó végei a karima alól majd méternyire csüggenek le,

[6] Ilyen sisakcsúcs-bevonatra aranyból igen jó analógiát találunk a XI—XII. századi beregszászi leletekben.

[7] Azt hiszem, a *tornasisak* elnevezés félreértésből keletkezett. Ugyanis írásban és képekben fenmaradt az emléke, hogy a magyar lovasságot kedvelő Ferdinánd tiroli főherceg, aki maga is járt huszárfölszerelésben, *huszártornák*at rendezett, ahol előkelő osztrák és cseh urak is viaskodtak magyar huszáröltözetben s huszáros módon. Bőheim, a bécsi fegyvergyüjtemény érdemes őre aztán mindazokat a díszes magyar sisakokat, amelyek a gyüjteményében fenmaradtak, s amelyek közül bizonyosan nem egy ilyen huszártornákon valósággal szerepelhetett, megtette tornasisakoknak. Példáját követték a magyar ismertetők is, holott nem lett volna nehéz megállapítani, hogy az állítólagos *torna*sisakok a *hadi*sisakoktól egyáltalán nem különböznek és hogy semmi nyoma annak, mintha a huszárok tornához vagy bajvíváshoz rendes ütközetben viselt fegyverzetüktől eltérő fölszerelést használtak volna.

[8] Így volt díszítve egykor az előbb említett XII—XIII. századi vésett sisak is.

MAGYAR PAJZS A XV. SZÁZAD VÉGÉRŐL

nyilván azért, hogy az áll alatt összekötve, szilárdabban tartsák fönn a kalapot. Kívülről a föveg erős vaspántok közé van foglalva. Ezekből egy karikára szerelt keresztpánt a koponyát, két függőlegesen menő, egyenlőtlen hosszúságú, a kalap karimáját áttörő pánt pedig az arcot s a nyakat védte. A vasszerkezet ormára szegecselt csúcsból aranyozott rézlemezből vágott jeruzsálemi kereszt emelkedik ki; körötte öt tollhüvely mutatja, hogy valamikor ugyanannyi strucc- vagy darutoll borult a sajátságos fejfedőre. A kereszt száraira az IN HOC SIGNO VINCES felírás van vésve.

E különös kalapot már az ezredéves kiállításon láttuk. Akkoriban megjelent a képe egy népszerű munkában,[9] mégpedig ezzel a felírással: *Mohácson talált főpapi csataföveg.* Azóta kritika nélkül igen sokszor ismételték ezt a minden alap híján való hamis állítást, pedig már a kereszt szárán levő írás betűi is mutatják, hogy a kalap jóval későbbi a mohácsi vésznél, nem is szólva arról, hogy földben soha nem volt, tehát alig találhatták volna a csatamezőn. Még magyar eredete is fölöttébb kétséges. A *jeruzsálemi* kereszt semmi esetre sem vall magyar főpapra, ellenben jól hozzáillik a Szent Sír lovagrend valamelyik egyházi méltóságot viselő tagjához. Ilyenek pedig nálunk is vitézkedtek a török elleni harcokban.

Nemzeti szempontból eléggé meg nem becsülhető értéket kaptunk XVI. századi kardokban. A kard a magyarnak mindenkor legkedveltebb, mondhatni tiszteletben tartott fegyverdarabja volt. Leltárainkban se szeri, se száma a díszkardoknak; arany, ezüst, ékkő, ötvösmunka sohasem volt elég drága számukra. A Nemzeti Múzeumban mégis alig volt néhány igazán díszes darab s egy sem találkozott a XVI. század közepét megelőzött időből. Jól eső örömmel mondhatjuk, hogy most végre itthon vannak a legszebbek, a legnevezetesebbek, amelyek egyáltalán túlélték a viharos századokat. Ezekhez fogható példányokat sem Bécsben, sem egyebütt nem lehet találni.

Különösen két rendkívüli darabot kell kiemelnünk.

Az egyikben a középkor végén újból általánossá vált magyar szablya legrégibb épségben, sértetlen markolattal és hüvellyel ránk maradt példányát bírjuk. Készítésének idejét, amennyire az összes ismertetőjelekből megállapítható, az 1500 körüli évekre tehetjük. Kiállítása igen előkelő megrendelőre vall. Gyöngén hajló, fokának alsó harmadában kiszélesedő pengéje finom sima acél. Aranyozott ezüst markolata oly módon dűl előre, amint azt a vezérek korának magyar szablyáinál[10] s jóval később a XIV—XV.

[9] Szilágyi Sándor Magyar Nemzet Története IV. kötetében.

[10] A markolatnak ez a sajátságos előrehajlása Európában csak a magyar kard sajátsága. Megvan azonban a *távoli Keleten*, a kínai kardok egyes nemeinél.

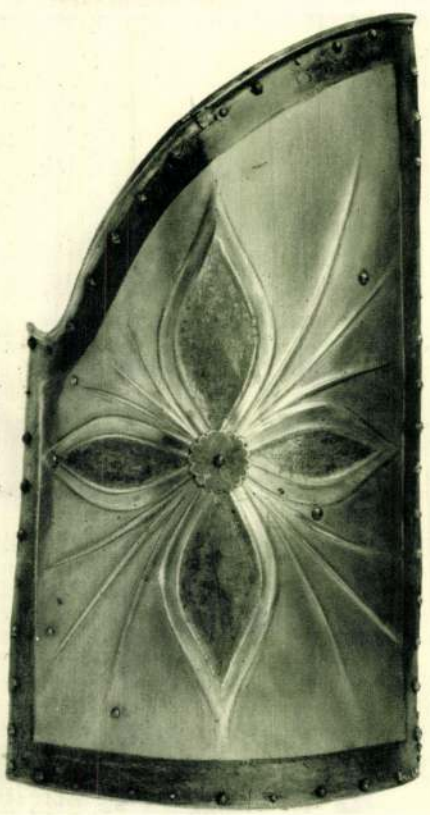

MAGYAR PAJZS A XVI. SZÁZAD ELEJÉRŐL

MAGYAR TIPUSÚ DARABONT-PÁNCÉL A XVII. SZÁZAD ELEJÉRŐL

század fordulóján, a szablyatípusra visszatérő, de nyugatias markolatformával bíró kardoknál látjuk. A rövid, tömzsi, gerinccel bíró keresztvas hasonpéldányaiért is a X—XI. századba kell visszamennünk. (Kecskeméti lelet.) Egykorú párja is van, de hüvelytelenül, elrozsdásodott, csonkamarkolatú példányban a Nemzeti Múzeumban.[11] Tehát típus és nem magában álló darab. Mindenesetre azonban utolsó példája a honfoglalók által magukkal hozott kardidomnak, amelyik bizonyítja, hogy az ősi kardforma tovább élt, a középkor végéig. A folytonosságot ugyan még nem tudjuk bemutatni, de ezért csak emlékanyagunk hiányos voltát okolhatjuk.

Kardunk teljesen egyedül áll abban a tekintetben is, hogy megvan a hozzátartozó pompás hüvely is. Vastag ezüstlemezből készült; két külön vert és összeforrasztott fémből áll. Külső oldalára ezüstsodronyból alakított vitézkötésszerűen alkalmazott zsinórdíszt forrasztott az ötvös; az üresen maradt mezőket finom rajzú, vésett ábrázolások töltik ki. A hátlapra már csak szerény, lángnyelvekből és félholdakból álló

[11] Földből származó leletdarab a Jankovich-gyüjteményből. L. Archaeológiai Értesítő U. f. XVIII. 237. l.

vésett ékítés jutott. A hüvelyt két helyen egy-egy *gotizáló* leveles párta és három ponton a szíjkarikákat tartó erőteljes foglalat veszi körül.

A vésett ábrázolások között fent magyar férfi és Fortuna alakja, alább Ádám és Éva, a sarurészen pedig vágtató magyar lovas látható. Utóbbi a huszár legrégibb képét őrizte meg. Valószínű, hogy szablyánk annak a huszáros viseletnek volt a kiegészítő tartozéka, amely a XV—XVI. század fordulóján vált közkedveltté a magyar úri rendnél.

A magyar szablya másik, rövid idő alatt általánossá vált típusának legkorábbi és bizvást mondhatjuk képviselője egy teljesen aranyozott ezüsttel borított pompás példány, melynek értékét nagyban növeli az eredeti, szintén ezüsttel borított szíjazat.

Ezt a remekművű fegyvert Ferdinánd tiroli főherceg leltárának följegyzése szerint 1566-ban Schwendi Lázár, a Magyarországon működött ismert hadvezér küldte ajándékul a főhercegnek. Akkor azonban már nem volt új és valószínűleg valaminő hagyomány fűződött hozzá. Készítése idejét a hüvely belső felére vésett 1514. évszám mutatja. Pengéje az előbbiére hasonlít, de valamivel szélesebb. Markolata már nem dült, tengelye folytatása a penge vonalának. A markolat vége símán le van vágva, olymódon, ahogy azt a magyaron kívül egy nemzet sem használta. Az ilyen gombnélküli, rövid, a kézfőnek kevés támasztékot nyujtó markolatok kardforgatásra, vívásra igen alkalmasak, de csak vaserős marokban ülhettek biztosan. A keresztvas hosszú, egyenes, a nyugati pallosokéhoz hasonlít, nem pedig az előbbi szablya keleti keresztvasához. Pálcaidomú és végein kissé megvastagodik. A hüvely mindenütt egyforma széles; vége majdnem egyenesen van levágva, csak egy kicsit gömbölyödik meg. Sarurésze folytatása a hüvelynek; koptatója nincs, mivel a magyar ember magasra és majdnem vízszintesre köti a kardját. A hüvelyt négy, az elülső oldalon ovális rozettává szélesedő pánt fogja át; ezek tartják a szíjkarikákat. A kard két hosszabb és két rövidebb szíjon lóg; mindenik pár egy-egy nagy, díszes ezüstkoronghoz kapcsolódik. E korongok be vannak iktatva a keskeny bőrövbe; ennek egyik végén megvan a kapcsolóhorog, a másikról már hiányzik a karika vagy rövid lánc. A szíjazatot végig ráhúzott ezüstpántok borítják. A tartószíjakról a kard mögött négy hatalmas ezüst szíjvég lóg le. E szíjvégek különös figyelmet érdemelnek. Alkalmazásuk a XVI. században már merő korszerűtlenség. Ha hasonló darabok a földből magánosan kerülnének elő, senki sem merné a XI—XII. századnál későbbre keltezni és bizony zavarba jönnénk, ne keressünk-e bennük még korábbi, szokatlanul díszes ötvösmunkákat. Mindenesetre bámulatos bizonyságai a hagyományos formák fenmaradásának és továbbélésének.

Szablyánk egész markolata, keresztvasa és hüvelye (az utóbbi hátsó felének kivételével), úgyszintén a két nagy korong s a szíjak ezüstborítása vert és vésett, kisrészben öntött díszítéssel van borítva. Ez a díszítés teszi a szép fegyvert mindenekfölött nevezetessé. Féllevelekből, palmettákból szimmetrikusan szerkesztett, szabályosan megismétlődő minta, amelynek analógiáiért legalább a XIII. századba s arra az arab területre kell visszamenni, amelynek központjai ez időben Kairó és Damaszkusz. Ennek a díszítésmódnak eredeti hazája Perzsia; onnan áradt szét messze területekre. Elemei megtalálhatók a honfoglaló magyarság ötvöstárgyain is. Ezekkel összemérve a fejlődés abban nyilvánul meg, hogy a még akkor többnyire egyirányú futóminta később központi elrendezésűvé válik. Az erre való törekvés azonban már korán megnyilvánul, különösen ha a koncentrizálást a díszítendő tárgy kerek, vagy négyszög alakja megkívánta. Kardunk keresztvasának középső rozettáját majdnem azonosan föllelhetjük X—XI. századi némely pitykéinken s boglárunkon.

Kardunkat első pillantásra keleti ötvös munkájának tartanánk. Szerencsére megóv a tévedéstől a markolat zárókupakján látható öntött és vésett *I. H. S.* (Jézus) monogramm, az ismétlődő s a megrendelő névbetűit mutató *I. F.*, továbbá a hüvelybe vésett *M. 15. P. 14.* (Talán az ötvös, Magister P... jelzése?) Ezek kétségtelenül mutatják, hogy a készítő nyugati, keresztény volt. Mivel pedig a díszítés stílusa egyenesen kizárja német vagy olasz készítő feltételezését, minden kétségen felül áll, hogy a kardot magyar ember készítette.

Ennek megállapítása után teljes mértékben le kell vonnunk a következtetést: perzsa eredetű díszítőstílusunk nem veszett el akkor, amikor beléptünk a nyugati keresztény kultúrközösségbe, hanem tovább élt, fejlődött, sőt gazdagodott az egész középkoron át, állami önállóságunk összeomlásáig, Mohácsig, hogy aztán lassan helyet adjon a győzedelmeskedő renaissance ízlésnek, amelyből kevés keleti elem bekapcsolásával kialakult mai népies díszítményünk. Figyelemreméltó tény s e késői ornamentikánk esetlegesen a törökségen keresztül való származtatását kizárja, hogy ennek kihalása és az új magyar ornamentika keletkezése ép a törökkel való szoros kapcsolataink idejére esik.

Akik eddig úgynevezett „honfoglaláskori" (helyesebben vezérek korabeli) leletanyagunkkal foglalkoztak, úgy képzelték el a magyar kultúrfejlődés útját, hogy a magyar nép keleti centrumokból beszerzett (?)

s magával hozott műipari fölszerelését, Sassanida-ízlésű ötvöstárgyait, a beköltözését követő száz év alatt halottaival adott sírmellékletek gyanánt földbeásta; azután — mivel saját, nemzeti stílussal nem rendelkezett — teljesen szakított elődei ízlésével s a keresztény hittel együtt úgy behódolt az idegen szokásoknak, stílusoknak, formáknak, hogy rövid időn belül semmi sem maradt meg ősi örökségéből.

Ideje, hogy ezt a feltevést tűzre vessük. Megalkotói nem törődnek a történelemmel és nem ismerték az emberi pszichét. Nem számoltak azzal, hogy a népvándorlás a magyarok letelepedésével még nem fejeződött be, mert századokon át folyvást jöttek újabb keleti néprajok: bolgárok, besenyők, kúnok és mindig friss keleti behatást gyakoroltak a magyarságra. Nem vették észre, miként a keleti kapcsolatok időről időre megújultak; hogy Magyarországon háborítatlanul éltek, mesterséget, kereskedést folytattak, magas méltóságokra jutottak *török kalizok, izmaeliták, szaracénok, lövérek.* Csak meg kell nézni a Képes Krónika aprólékos, részletező miniatűrjeit, hogyan jártak, keltek itt még Nagy Lajos idejében is a keleti külsejű, kaftánban járó, görbeszablyás alakok.

Habár emlékanyagunk az országot sujtott csapások következtében igen szerény, nem hiányzanak a vezérek korában virágzott magyar díszítőstílus továbbélésének tárgyi bizonyítékai sem. A veszprémi, somogyvári, szekszárdi, vértesszentkereszti, sári kőfaragványok, egy sereg XI—XII. századi sírlelet, a budapesti XIII. századi sisak, az ugyanilyen korú félegyházi szíjvég, a körmendi lelet tiszta perzsa díszítésű ivócsészéi a XIV. századból, a Bécsből hozott ezüstsisak s a most bemutatott 1514-ből való szablya beszélő adatok és tanuskodnak díszítőstílusunk fenmaradásáról egészen a mohácsi vészig. Sőt még azon túl is egyideig, amire ismét egy Bécsből hazakerült műtárgy szolgáltatja a bizonyságot, az úgynevezett *Kállay-tőr.*

Ez a tőr nem ismeretlen a művészettörténeti irodalomban,[12] de akik írtak róla, nem vizsgálták meg alaposabban. Alakja, díszítése kétségkívül keletiesen hat. Tulajdonképpen hajlott kés, kikanyargatott, kerek, lapos gombban végződő, derékban gyöngén kidomborodó markolattal. Pengéje nyugati készítmény három beütött csillaggal mesterjegy gyanánt. Ezt kivéve, minden aranyozott ezüstből van rajta. A lehajló rövid keresztvas sárkányfőben végződő akantuszlevelekből van formálva. Ugyanígy végződik a hüvely is. Markolatát és hüvelyét tiszta perzsa ízlésű öntött, vert és vésett arabeszk buja gazdagságú szövevénye borítja. A díszítés rokonsága kétségtelen keleti tárgyakéval félreismerhetetlen.

Első megpillantásra perzsa vagy török készítőre kellene gondolni. De már a díszítésben is vannak részletek, amelyek gondolkozóba ejtenek. A hüvely hátlapján egy karikát tartó kis maszkaron s a hüvelyzáró kupak (amelyből a keresztvas két ága kiindul) hátsó felének laposan vésett díszítése sehogy sem vallanak keleti mesterre. Végképpen eldönti a tőr származását a markolatgomb, amelynek külső oldalát eredeti megmintázásban *a Kállay-családnak* a sárkányrenddel körített, kifogástalan nyugati heraldikai stílusban megszerkesztett *címere* foglalja el. Fölötte 1543. évszám, a pajzsmezőre illesztve pedig a tőr megrendelőjének névbetűi: *K. I.* láthatók. E betűk kétségkívül Kállay János nevét jelzik.[13]

Közvetlen szemléletből három ilyen alakú és hasonló kivitelű tőrt ismerek (s többet a rendelkezésemre álló irodalomban sem találok). A legdíszesebb az előttünk fekvő, hozzá igen hasonló egy Bécsben maradt darab, amelynek a markolata síma csont. Ennek hüvelyén a perzsa díszítmény közé beillesztve *két nyugati szabású címer* látható. Tehát ennek megrendelője sem volt keleti ember. A harmadik régi tulajdona a Nemzeti Múzeumnak (a Jankovich-gyüjteményből); ennek szintén síma csontnyele van s egyszerű, díszítetlen (valószínűleg nem első) hüvelye. Azonban ugyanolyan sárkányfejes ezüst keresztvassal van ellátva, mint a Kállay-tőr. Képből ismerem a drezdai történeti múzeum példányát. Alakra nem tér el a többitől; keresztvasa sárkányfejekben végződik, de jóval egyszerűbb, mint a Kállay-félén látható. Hüvelyét perzsa ízlésű díszítmény fedi. Amiben eltér az a csontmarkolat. Ezt is bevésett keleti virágdísz borítja, mégpedig színezve. Keleti voltát valószínűvé teszi az arannyal tausirozott penge is. Ezzel szemben a másik három tőr pengéje kétséget kizáró módon *nyugati készítmény.*

Figyelmet érdemlő körülmény, hogy a gyüjteményekből s az irodalomból ismert keleti tőrkések mind újabb keletűek a Kállay-tőr által keletkezett magyar típusnál, puszta utánzásról tehát magyar részről nem lehet szó. A keresztvasnak ez az alakja is magyar jellegűnek mondható. A budapesti és bécsi gyüjteményben a már felsorolt tőrökön kívül ilyen keresztvassal bír hat kard és két hegyestőr. E nyolc darabból csupán *egy a török,* a többi mind nyugati pengéjű *ma-*

[12] Képe utoljára 1925-ben H. Glück és E. Diez könyvében: Die Kunst des Islam jelent meg két másik magyar tőrrel együtt ezzel a megjegyzéssel: „sind als Geschenke für den Westen bestimmt gearbeitet worden".

[13] Kállay Vitéz János a történelemben is szerepet játszott férfiú volt. 1520-ban szörényi bánná lett s az utolsók egyike e tisztség viselői között. 1550 körül húnyt el, mint János király egyik odaadó híve.

MAGYAR MŰVESZET
1933. 9. 27.

gyar kard. A török példány keresztvasának sárkányfejei durva kivitelűek, rosszul vannak megstilizálva, mondhatjuk: másodlagosak. Nagyon jellemző, hogy egy másik török kardon, továbbá egy perzsa palloson a sárkányfejek egyszerű kis levéldíszítménnyé csökevényesedtek.

Tőrünk díszítményének legtökéletesebb analógiáját egy a Nemzeti Múzeumban őrzött kis ezüstcsészén találom. Biztos provenienciáját nem ismerjük, mivel azonban több más csészével együtt Ormós Zsigmondtól, a jóemlékezetű gyüjtőtől került ide, valószínűleg délmagyarországi lelet. A közepén sólymászjelenetet ábrázoló csésze készítési helyét megállapítani ezidőszerint még nehéz lenne. Mindenesetre feltűnő, hogy peremének hátsó felén *próbavonás* (Punzierstich) látható, ami keleti tárgyakon ismeretlen, a nyugati, így a magyar ötvösmunkákon ellenben egészen közönséges.

A sárkányfős keresztvasú magyar fegyverek egyike hasonlóképpen a bécsi anyagban található. Ez egy a XVI. század közepén remekbe készített hegyestőr (a Keleten nem használatos fegyverfajta) ezüstmarkolattal és hüvellyel. Magyar voltához nem férhet kétség; négyélű pengéjébe kettős kereszt van beütve. A lehajló sárkányfős keresztvas fölött köralakú kézfővédőlemeze van. Ezüstrészeit elborítja a részben öntött, részben vésett díszítmény, amely újabb fokozatot jelöl a fejlődésben, amennyiben benne a keleti palmettás dísz renaissance elemekkel vegyül. Ennek két valamivel újabb társa van a sorozatban; rajtuk már túlnyomó a nyugatias ornamentika. Végül a negyedik viszont török módra szefrit-lemezekkel és türkiszekkel van behintve, habár bizonnyal magyar kéz munkája. E négy pompás darab hozzáadásával hegyestőrgyüjteményünk minden típust felölel és teljesnek mondható.

Visszatérve a bécsi szablyákhoz, soroljuk fel röviden a legnevezetesebb példányokat. Egyiknek keleti pengéje van,[14] minden más része azonban magyar. Markolatának kupakjába a híres törökverő hős, Bebek György címere és neve van bevésve, aki, mint nemzetsége utolsó férfitagja, 1567-ben húnyt el. A másik kettő is szép, ezüstveretes, XVI. századi darab s bármely gyüjteménynek díszére válnék.

A XVII. és XVIII. századot nyolc szablya képviseli. Ezek csupán fegyvertörténeti szempontból érdekesek s bemutatásuk fölösleges lenne.

Habár a XV—XVI. század fordulóján az ősi *szablya* rohamosan kiszorítja a középkori pallost, még vagy száz évig ennek is akadtak hívei a magyarok között. Kétféle típussal találkozunk; az egyiket csak a magyar módra pántolt hüvely különbözteti meg a nyugati kardoktól, a másikat a markolat is, amely egészen szablyához illő és szinte esetlenül hat az egyenes pengéhez toldva. Az első fajta nálunk eddig teljesen hiányzott, most két igen kiváló példányt kaptunk belőle. Mindkettőnek hosszú, másfélszeres markolata, középkorias, sokszögletű, lapos gombja és ∽ alakú keresztvasa van. Egyiknek a markolata s pálcaszerű keresztvasa bronzból öntött. Gombján S R névbetűk jelzik az első tulajdonost. Korát a széles pengébe vésett 1523. évszám mutatja. Zöld bársonnyal bevont ezüstveretes hüvelye valamivel újabbnak látszik. A másik gombját kétfelől egy-egy római denár díszíti, a markolat bőrbevonatú, ezüst sodronnyal körülcsavarva, a keresztvas élére állított lemez. Az ezüst hüvelysaruba vésett címer szerint késői tulajdonosa a XVII. század elején szerepelt Kenézlői Bay Gábor volt.

A szablyamarkolatú pallosok közül kegyeletes emlék a híres törökverő kapitány, Thury György kardja. Tenyérnyi széles, maratott díszű arab pengéjét felírása szerint Mohammed al Anzari medinai mester kalapálta. Ehhez a nyilván zsákmányolt pompás pengéhez Thury apró szablya-markolatot és bíborpiros bársonybevonatú ezüsttel magyar módra pántolt hüvelyt készíttetett. A hüvely kopása erős használatra mutat. A kardot 1571-ben, amikor a hős elesett, a törökök átküldték Ferdinánd tiroli főhercegnek s így maradt ránk. A másik ilyen pallos teljesen magyar készítmény; pengéje csetneki kovácstól való, markolatát és piros bársonybevonatú hüvelyét kassai ötvös látta el szép ezüstveretekkel. Olyan ép, mintha az imént adta volna ki kezéből a csiszár.

Még három nevezetes kardról kell említést tennünk. Ezek kevésbbé mint fegyverek, inkább a hozzájuk fűződő emlékek és vonatkozások miatt érdekesek ránk magyarokra nézve.

Igen nevezetes és nagyértékű az óriási díszkard, amelyet II. Gyula pápa küldött II. Ulászló magyar királynak. A másfél méteres pallos már nagyságával elárulja, hogy nem szánták viselésre. Ezüstből öntött és aranyozott, negyven centiméteres markolata s majdnem ugyanilyen hosszú keresztvasa tiszta renaissance ízlésben remekül van megmintázva. A hatalmas markolatgomb két lapján a pápa címerét áttetsző zománcban formálta ki a mester. A vércsatornás pengébe Szt. Péter és Pál képmása, valamint a pápa neve és címere van maratva; az acél majd kétharmadáig aranyozott. Legdíszesebb a hüvely. Ez is ezüstből készült, áttört munkával és közbeillesztett zománcos medaillonokkal; az áttöréseken kicsillan az alátett bíborselyem. A kardhoz színes selyem-

[14] Felírása *„Szendrei, Hadtörténelmi emlékek"*. 216. l. szerint: *Amel i Mohammed miszri*, vagyis az egiptomi Mohammed csinálta.

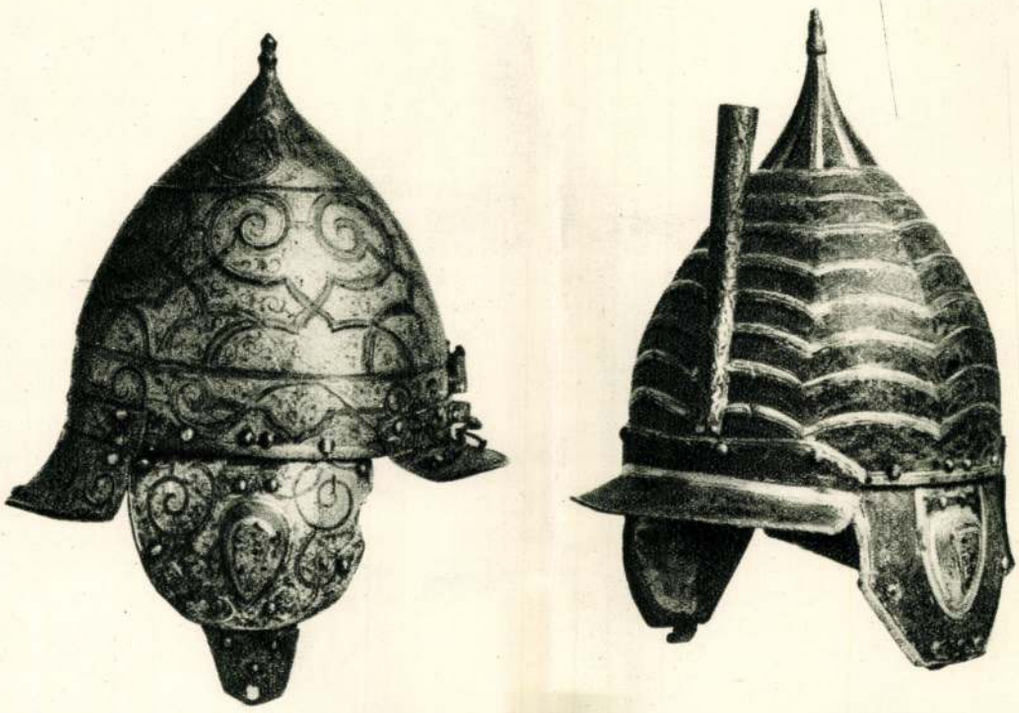

MAGYAR TORNASISAKOK A XVI. SZÁZADBÓL

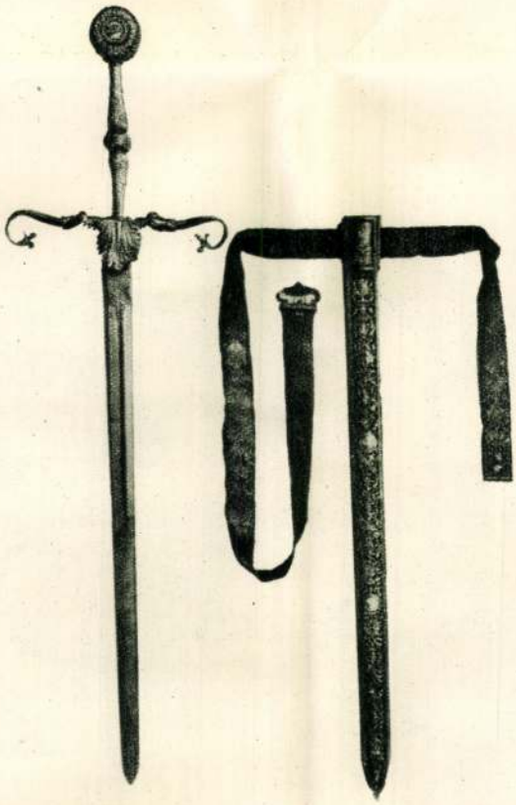

A II. GYULA PÁPA ÁLTAL II. ULÁSZLÓNAK 1509-ben KÜLDÖTT DÍSZKARD

EZÜSTTEL BORÍTOTT MAGYAR SISAK A XVI. SZÁZAD ELEJÉRŐL

XIII. SZÁZADI MAGYAR SISAK VÉSETT DÍSZÍTÉSE, MINT ANALÓGIA A XVI. SZÁZADI EZÜST SISAKHOZ
(M. Nemzeti Múzeum)

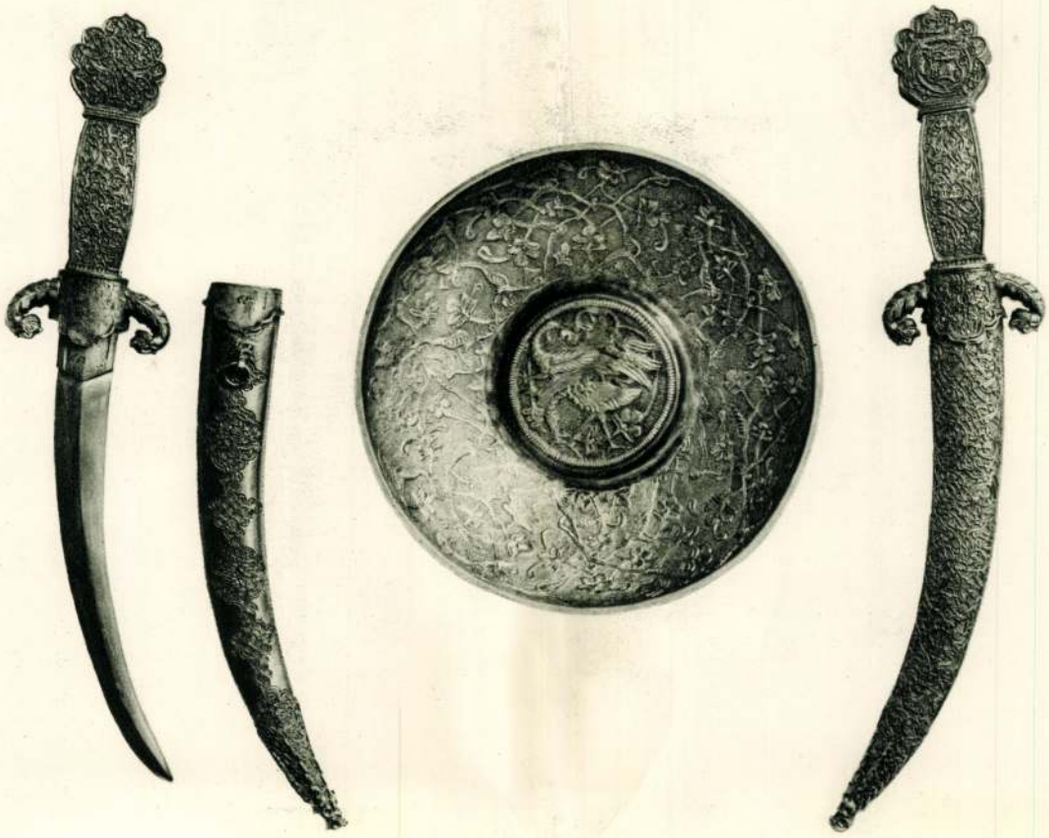

A KÁLLAY-TŐR

IVÓCSÉSZE A XVI. SZÁZAD ELEJÉRŐL. DÍSZÍTÉSE AZONOS A KÁLLAY-TŐRÉVEL
Magyar Nemzeti Múzeum

KÁLLAY VITÉZ JÁNOS SZÖRÉNYI BÁN TŐRE 1543

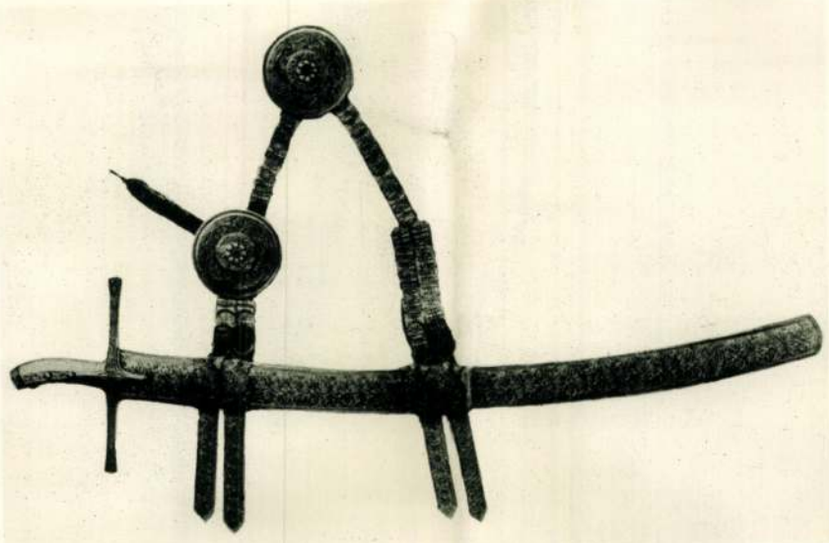

MAGYAR SZABLYA A XVI. SZÁZAD ELSŐ FELÉBŐL

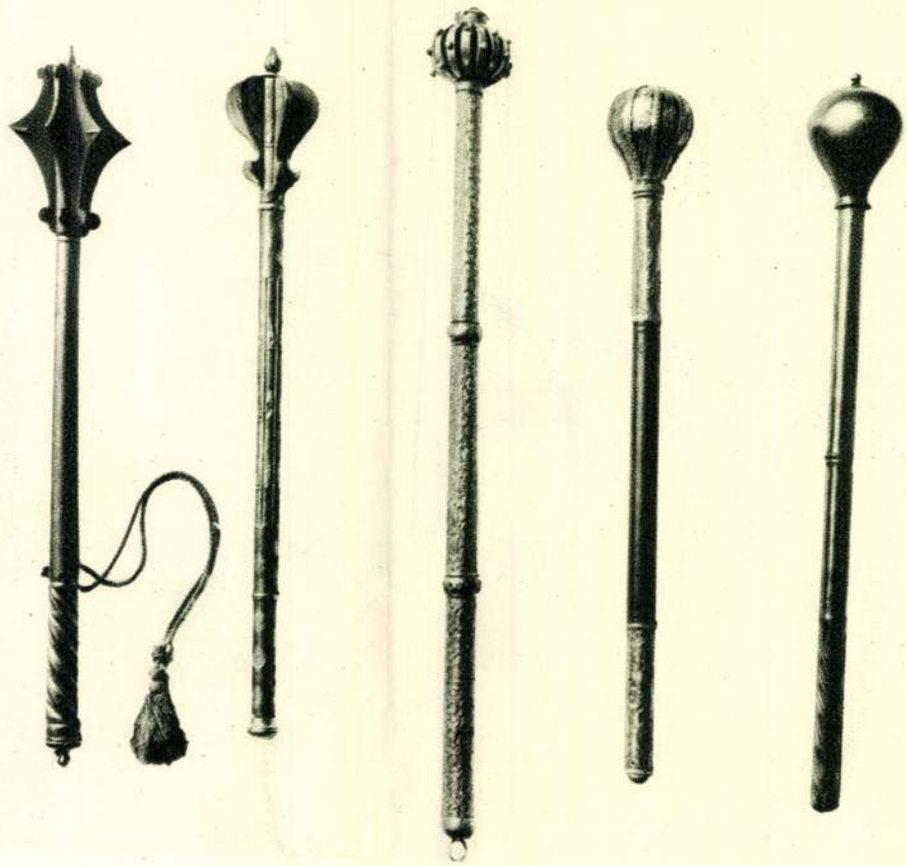

BUZOGÁNYOK A XVI—XVII. SZÁZADBÓL

SZABLYÁK A XVI. SZÁZADBÓL

ből és arany-ezüst fonalból gobelinszerűen szőtt, két métert meghaladó hosszúságú övszalag járul, végein zománcos csattal, illetőleg bujtatóval. A szalagba ismét a Roverecsalád tiarával és kulcsokkal fedett címere van beszőve. A csatt nyelveihez való nyílások ezüsttel vannak beszegve. Ha a megrongálódott zománcoktól eltekintünk, az egész pompás darab kitűnő állapotban maradt ránk.

A kardról régebben úgy tartották, hogy I. Miksa császárnak volt szánva. Azonban *Heinrich Modern*[15] kiderítette, hogy azt a pápai consistorium 1509 aug. 3-ikán tartott ülésében a magyar királynak szánta. Az átadás egy évre rá, 1510. júl. 7-én Tatán történt meg. Achille de Grasoi nuncius egy nyári sátorban az egész udvar és a külföldi követek jelenlétében misét mondott s ennek végével átnyujtotta a kardot s az azóta elveszett ékes szöveget Ulászlónak, hatalmas beszédben fejtvén ki, hogy a keresztény világ benne látja a török ellen indítandó hadjárat vezérét.

A kard átnyujtása a legnagyobb kitüntetés volt, amit a pápa adni szokott. Ezért elkészítésére nagy gondot és költséget fordítottak. Készítője rendszerint a pápai udvar régi ötvös-dinasztiájának, a *Sutri*-családnak egyik tagja; ez időben *Domenico de Sutri*, aki 1506-ban hasonló kardot készített IV. Jakab skót király számára. A szép övet *Bernardo Ser Silvano* szőtte. A kard s az öv költségei meghaladták a 210 aranyat, ami mai pénzünkben mintegy tizenhatezer pengőnek felelne meg.

A II. Gyula pápa ajándékozott díszkardokból ezzel együtt három maradt korunkra. A II. Jakab-félét a skót királyi insigniák között őrzik Edinburghban. Sokkal rosszabb állapotban van, és későbbi javítások torzítják el. Még rongáltabb a Zürichben, a Svájci Országos Múzeumban őrzött példány. Ezzel 1510-ben a svájci szövetséget tisztelte meg a pápa. Azonban ami a magyar király kardján ezüst, a svájciakén többnyire csak réz, amit valamikor természetesen elfedett az aranyozás. Költsége — amint az ismeretes — nem is mene többre 100 ar. forintnál.

Ulászló király pápai kardja akkor jutott I. Ferdinánd kezére, amikor a kapzsi uralkodó a menekülő magyar királyné kincseire rátette a kezét. Hálásak lehetünk a Gondviselésnek, hogy a királyi kincseknek legalább ez az egy értékes darabja elkerülte a barbár beolvasztást, amelynek a magyar ötvösség remekei, a királyi udvar asztali készletei, díszedényei áldozatul estek.

A következő darab már csak történeti kuriózum, s nem igazi ereklye. Ez az úgynevezett Mátyás-kard, amelynek nagy királyunkhoz, sajnos, semmi köze. Kétségtelen, hogy Miksa császárnak volt egy valódi Mátyás-féle kardja. Ezt Zsigmond tiroli főhercegnek ajándékozta, akitől Ferdinánd főhercegre, a híres gyüjtőre szállott. Ennek azonban valamikép nyoma veszett s ki tudja ma, milyen néven szerepel. Ezért a XVII. században (vagy még később?) egy 1600—1620 körül készült, nem is nagyon díszes lovassági kard (ú. n. Haudegen) pengéjére rámaratták Mátyás király nevét s attól fogva ezt mutogatták az ő kardja gyanánt.

A régi időben nem riadtak vissza az ilyen apró hamisításoktól és kellő kritika híján rendszerint sikerült a jámbor közönséget megtéveszteni. Ilyen csinálmány e sorozat harmadik darabja, amely még régibb királyaink, II. Béla és II. Géza nevét viseli.

Ez mintegy ötven évvel régibb a Mátyás-kardnál s annál sokkal szebb, finomabb munkájú lovagi kard, vasból vágott, védőgyűrűs, aranyozott markolattal. Széles pengéje mindkét lapján aranyozott maratás látható; egyik felől páncélos vitéz, feje felett lebegő koronával, a másik oldalon a következő felírás:

BELA REX COECVS MORTVVS EST
ANNO MCXXXXI. ET FILIO SVO
GEYSA FRAMEAM ET CORONA(M)
OBIECIT ALBA.

Ezt a kardot már a XVII. században mint II. Géza pallosát őrizték s igen megbecsülték Bécsben. Nagyon hihető, hogy ez is olyan pótlás, mint a Mátyásé, s talán a magyar koronázási jelvények közt volt, eredeti helyére készült.

A régibb fegyverneműek között még néhány szép keleti buzogány, két XVI. századi tornalándzsa, két pár szép puzdra és tegez, egy alabárd, csákány s szokatlan nagyságú huszársarkantyú, stb. szerepel. Mindezeknek helye van a múzeumi fegyvergyüjteményben. Ezeknél azonban nagyobb értéket jelentenek ránknézve a megszerzett nyergek és zászlók.

Hét nyerget kaptunk; közülük öt a XVI. századból való. Három, a mohácsi vész előtti időből, magyar munka. Egyiket meggyszínvörös bőr borítja perzsa ízlésű festett díszítéssel. Megvan a hozzátartozó kantár is. A másikon a bevonat piros alapú aranybrokát; erről középkori formájú magyar kengyelek lógnak. A harmadiknak szkutari bársonyból való takarója van; erről a párnázott ülés bevonata hiányzik, ellenben itt is megvan még a magyar kengyelpár. Ezeknél nem sokkal újabb egy vörösbársonnyal bevont török nyereg. A sorozatot a XVI. század legelejéről származó díszes és teljes lófelszereléssel ellátott *orosz* nyereg egészíti ki. Tarkán festett bőrleffentyűi és kápájának alakja akkor is elárulnák származását, ha képét nem lehetne Herberstein Zsigmond császári követ útleírásában (1518.) megtalálni. Her-

[15] Jahrbücher der Kunstsammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses. Bd. XXII. 144—151. lap.

berstein több ilyen díszes orosz nyerget hozott magával Moszkvából, amelyek tiroli Ferdinánd gyüjteményében maradtak fenn. Az itt levő a legszebbeknek és legépebbeknek egyike.

Történeti emlék egy bőrbevonatú könnyű, huszáros nyereg, faragott kápákkal, pisztolytokokkal, gazdag ezüstveretű, kékszíjazatú lószerszámmal és hímzett világoskék bársony takaróval. A fölszerelés ugyanis a kis II. József számára készült 1748-ban, amikor a hétéves főherceget még gyakran öltöztették magyar ruhába. Csak mint véletlen összetalálkozást említjük fel, hogy a Nemzeti Múzeumban egy egészen hasonló színű világoskék, magyarszabású gyermekruhát őriznek, amelyet a hagyomány ugyancsak II. Józsefének mond. A hetedik nyereg is emlékszámba megy, de már korántsem olyan becses, mint az előbbi. Ezt a jászok és kunok ajándékozták I. Ferenc Józsefnek, amikor 1857-ben az Alföldet is meglátogatta.

Zászlóink száma csak hárommal gyarapodott, de ezek becses és a mi gyüjteményünkben számottevő darabok. Egy csonka zászlólap, egyik felén Szűz Mária festett képével s a magyar címerrel, a másikon kétfejű sassal, II. Mátyás király valamelyik reguláris csapatáé volt. Egészen hasonló, de tökéletes épségű a másik, vörös selyemdamasztból való zászló, 1623 évszámmal. Ezt tehát II. Ferdinánd készíttette. A harmadik, bár szépségre amazokkal nem vetekedik, közelebb áll szívünkhöz, mert II. Rákóczi Ferencé volt. Az egykor zöld, ma már erősen megfakult selyemre a Rákóczi-címer főalakja van (pajzs nélkül) festve. Fölötte a fejedelem címének s nevének kezdőbetűi: F(ranciscus) R(ákóczi) de F(első) V(adász) C(onfoederatorum) R(egni) H(ungariae) S(tatuum) (Dux) et T(ranssilvaniae) P(rinceps). Ugyanaz a cím mint Rákóczi pecsétein.

Végezetül még egy történeti ereklyét kell felemlítenünk. Ez a Szent Istvánról nevezett egyetlen magyar királyi lovagrend jelvényének az a példánya, amelyet Mária Terézia maga viselt. A kis rendjel középütt gömbölyű rubinból, négy csiszolt smaragdból és néhány tisztavizű gyémántból áll. Megfakult szalagja gyakori használatra mutat. Szép és becses emléke annak a habsburgi uralkodónknak, akiről joggal hisszük, hogy nemzetünk iránt rokonszenvvel viseltetett s aki a magyar népből is az őszinte ragaszkodás érzelmeit váltotta ki.

*

Igyekeztünk hű képet adni mindarról, ami a Bécsből hazahozott iparművészeti és fegyveranyagban komoly értéket jelent. Szerettünk volna többről beszámolni, s szívből fájlaljuk, hogy felsorolásunkból sok minden, amire a magyarság joggal számot tarthatott, hiányzik. A birodalmi koronázási insigniák gyönyörű magyar szablyája, amelynek színmagyar voltán nem változtat az, hogy századokon át Nagy Károly kardjának nevezték s a császárok derekára övezték a felavatásnál; Hunyadi Mátyás vértezete, amely most Zsigmond tiroli főherceg neve alá van rejtve, Báthory István szép magyar páncélja; hiszen ha a lengyel trónon ült is, magyar voltát egy percig sem tagadta meg, Zrinyi Miklós vérrel szentelt ereklyéi, Bocskay István koronája, amelyik jogszerint soha sem szűnt meg a magyar állam tulajdona lenni, mindenkor elfelejthetetlenek lesznek előttünk. Ezeket most nem sikerült visszakapcsolnunk és nem nagy vigasztalás, hogy hozzájuk való *ideális* jogunkat elismerték s ezek, mint közös tulajdonok, el nem idegeníthetők.

Azonban a háború megtanított bennünket egy századokra szóló, kihatásában kiszámíthatatlan, a köztudatból többé ki nem irtható államjogi elvre, amely szerint a legszentebb szerződések, a diplomaták minden esküje, a parlamentek szentesített törvényei fölött ott áll a nemzetek szent önzése, *a sacro egoismo*. Ennek tudatában és teljes átérzése mellett nyugodtan vehetjük tudomásul a műkincsekre vonatkozó egyezmény szerény eredményeit. Mi hisszük, reméljük, *tudjuk*, hogy, mint sok egyébnek, ennek az aktái sincsenek véglegesen lezárva.

Fegyverekről lévén szó, emlékezetbe idézzük, hogy a Nemzeti Múzeum féltett kincsei között van II. Rákóczi Ferencnek, a legnemesebb magyarnak egy pirosfehér csíkú zászlaja, a következő felírással:

JUSTAM CAUSAM DEUS NON DERELINQUET.

Az igaz ügyet Isten nem fogja elhagyni.

Ezt a mondást írjuk mi is a zászlóinkra, címerünk köré és szíveinkbe.

VARJU ELEMÉR

Felelős szerkesztő: Dr. Majovszky Pál

Főmunkatárs: Dr. Lázár Béla

Segédszerkesztő: Dr. Péter András

Kiadó: Ormos György

Magyar Művészet. 1933. 9. szám

Szerkesztőség: VII., Erzsébet-körút 7. I.

Nyomatott a Lorilleux Ch. és Tsa gyár festékével.

Az Athenaeum r.-t. mély- és könyvnyomása.

A Szombathelyi Képtár,
az Országos Műemlékvédelmi Hivatal,
az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság
és a Magyar Építészeti Múzeum

tisztelettel meghívja Önt

a

125

ÉVES A SZERVEZETT MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM

40

ÉVES AZ OMF / OMvH

című kiállítás megnyitására

1997. október 16-án, csütörtökön
délután 16.30 órakor

A kiállítást megnyitja:
SZILÁGYI ISTVÁN
Szombathely Megyei Jogú Város főépítésze

Közreműködik:
a szombathelyi
Zeneművészeti Szakközépiskola
Vonósnégyese

A kiállítás megtekinthető:
1997. október 16. – november 15-ig

Nyitva tartás: kedden és csütörtöktől vasárnapig 10–17 óráig,
szerdán 10–19 óráig, hétfőn zárva

SZOMBATHELYI KÉPTÁR
9700 Szombathely, Rákóczi Ferenc u. 12.
Tel.: (94) 313 074 Fax: (94) 314 096 E-mail: szkeptar@c3.hu

A kiállítás létrejöttét támogatták:
„Az Építés Fejlődéséért" Alapítvány, Budapest
a Szombathelyi Római Katolikus Egyházmegye, Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata, Kőszeg Város Önkormányzata, Sárvár Város Önkormányzata

MEGHÍVÓ

Könyvszemle

A könyvtermelés egy-egy szakasza a nyári hónapokkal fejeződik be; a könyvnapi könyvek nagy csoportjával könyvtermelésünk első féléve lezárult. A nyári hónapokban alig jelenik meg könyv, azért csökkent felére mostani könyvrovatunk anyaga előző számunkhoz képest. Ebben az anyagban is kisebb az új könyvek száma, ismertetéseink nagyobb része már előbb megjelent könyvekről szól.

Az újabb könyvek közül kiemelkedik a művészettörténet területéről *Ybl Ervin* hatalmas munkája: *Mesterek és mesterművek, Nagyfalusi Jenő Van Gogh* tanulmánya és *Kispéter Miklós* új könyve a film fejlődéséről és szerepéről a kultúrában: *A győzelmes film.* A költészet terén nevezetesebb *Szép Ernő* összes verseinek kiadása, a regények és elbeszélések között újabbak *Balassa Imre* Molière-regénye, *Fóthy János: Csillagok útja* és *Seregély Emy* régi legendából szőtt kis elbeszélése: *A szent király.*

Az újabb anyagnak aránylag kis mennyisége magyarázza, hogy ebbe a számunkba még régebben megjelent könyveket is felvettünk. Következő számunktól kezdve arra törekszünk, hogy csak a legújabb — hónapról-hónapra megjelenő könyveket ismertessük. Erre az augusztusban meginduló s karácsonyig folytonosan fokozódó könyvtermelés módot is ad. Törekvésünk további iránya a teljesség kiépítése felé vezet: a nyár folyamán remélhetőleg a vidéki könyvanyag beszervezése is megtörténhet.

Könyvszemlénk mostani anyaga magyarázza azt is, hogy a könyvekről összefoglaló ismertetéseket még nem adunk. Jól tudjuk, hogy tárgyilagos ismertetéseink egymásután sorakozó kockái csak egy-egy könyvet mutatnak be, egymástól függetlenül, holott minden könyv azon túl, amit önmagában jelent, a magyar könyvkultúra egységes szövetébe is beletartozik: minden könyv végeredményben egy egységes kultúrának része. Ezeknek az összefüggéseknek megvilágítása célkitűzésünk értelmében a Magyar Kultúrszemle elsőrendű feladata. A magyar szellem alkotásainak nagy része a könyvekben valósul meg: sajátos színt ad minden könyvnek az író egyénisége, értéket az író tehetsége, tartalmat és formát az író világnézete, életlátása és érdeklődési köre. Azonban valamennyi egy kor, egy időszak, egy nemzeti közösség, egy nyelv meghatározó jegyeit hordozza magán: minden könyv valamiben összefügg a másikkal s egy-egy könyv megismertetése mellett ezeknek az összefüggéseknek megvilágításában nyer távlatot, biztos látást és teljes áttekintést az irodalom területén az olvasó.

*

A Magyar Kultúrszemle első számában ismertetett könyvek alapján — jóllehet ezek csak néhány hónap magyar könyvtermelésének töredékes részét tették ki, — máris rámutathatunk olyan érdekes jelenségre, mely a mai irodalmi érdeklődést bizonyos szempontokból általában jellemzi. Ez a jelenség abban a megállapításban foglalható össze, hogy napjaink olvasóközönségében fokozottabban él a vágy a művelődés után, az olvasók minden területen fokozottabban törekszenek szakismeretekre. Az olvasó szellemi magatartása ma inkább, mint bármikor: felfedező és ujra rendező. Mohón keresi a nagy alapelvek nyomait, amelyek a nagy világrengésben elsüllyedtek. Tényekre keres magyarázatot. Ezeknek összefüggését azonban a doktrinától függetlenül most már ismét a *hagyományban* keresi. Ebből táplálkozik a mai olvasó érdeklődése a kultúra s a szellem történelmi jelenségei iránt. Az olvasó ösztönösen érzi, hogy korának tempója fokozódó gyorsasággal szakítja el azokat a szálakat, amelyek biztos fogózást jelentettek a multban, amelyeket azonban pótolnia kell: a kultúra folytonosságának szakadó szőttesét új szálakkal kell megerősítenie. Azok a történeti vonatkozású munkák, melyek a tudományok egymástól oly távol álló területéről népszerű módon adnak összefoglalást, (akár a görög vagy római kultúráról, akár a tánc, vagy a sebészet történetéről, akár a zene, vagy a képzőművészetek múltjáról szólnak), hasonlóan a történeti életrajzok és az életrajz-regények szinte divatossá vált változatos csoportjáig mind azt az ösztönös igényt szolgálják, hogy egy-egy ponton újból helyreállítsák a hagyományhoz fűző kapcsolatokat. Ezekben a munkákban a mai közönség felfedező utakra indul a történelmi mult kontinensei felé. S ezeknek a munkáknak szapora jelentkezése egyben azt is bizonyítja, hogy az *átértékelés* folyamata nem állott meg és nem állhat meg a katedrák magasában, hanem szükségszerűen kell, hogy elvégezze feladatát az olvasók széles rétegeiben is.

Amig azonban egyik oldalról a *hagyomány átértékelése* folyik, más oldalról választ talál az olvasó kultúrális igénye olyan könyvekben, művekben, amelyek korunk uralkodó kérdései felé terelik a figyelmet. Más szóval ez azt jelenti, hogy könyveink egy részében sok az aktualitás. Világpolitikai események, szociálpolitikai problémák (a magyar falukutatás) érintik közelebbről a mai kor emberét s jellemző, hogy a szépirodalomban is jelentős mértékben megtalálható ennek a visszhangja: költeményekben úgy, mint regényekben. Felfedeznünk itt azt az ösztönös törekvést, hogy az emberiség a hagyomány mellett az *„uj dolgok"* megfejtésére hajszolja szellemét, — felesleges. Bizonyos azonban az, hogy az időszerű kérdések mint tudományos problémák, vagy irodalmi témák ma előtérben állanak. Bennük nem egyszer a jelenkor átélésében való fáradtság jelentkezik, mely a kutató szellem ingáját előre, a jövő jobbnak remélt társadalmába dobja, ahol a múlt és a jövő határmesgyéi közé szorult jelenből szabadulni akaró olvasó megpihenhet.

Ezeket a vonásokat, melyek lényegükben valami felemelkedést, művelődésben többet, jobb utáni törekvést jelentenek, jellemzően egészíti ki új regényeinkben egyre gyakrabban mutatkozó jelenség: a megtérés. A vallás, mint kibékítő élmény, mindegyre nagyobb tért nyer a regényekben, melyek hősei az élet sivár küzdelmeiből a hit lelki vigasztalásában találnak megnyugvást. (Üldözni fognak titeket, Isten balján, Az ég a rács mögött, A megsebzett, Két sor ház, A miniszter, A tévedés, stb.)

tárcában, novellában, humorban elveszett. Az újabb festők belefáradtak a kicsinyes polgár kiszolgálásába. A gáz, villany felfedezése, a nagy ablakok alkalmazása, a fényképezőgép tökéletesedése új lehetőségekre mutatott. Felfedezik a nagy fényt, a szinek változását. Észreveszik, hogy a tárgy mást mutat a műteremben, mint a szabadban, sőt a különféle világításban állandóan változik. (Relativitás a művészetben.) Megismerik a reflexet, a fényt, s ezután a dolgok állandó változását igyekeznek lefesteni. Céllá válik az atmoszférát pingálni, vagy lefixálni a pillanatot. Gautier megteremti a leglonákabb elméletet: a „l'art pour l'art"-t és ennek természetes gyermeke, az impresszionizmus öncélú és nem sok köze van a moralitáshoz. Nem az a fontos, hogy „mit", hanem „mikép" csináljuk. Egészen mindegy az ő szemükben, hogy Madonnát, vagy egy kosár sárgarépát festenek. Az impresszionizmus reakció a polgári zsánerre, az életképre és művészete lesz a liberalizmusnak, a kapitalizmusnak. Közös rugójuk az individualizmus. Mi másodkézből kaptuk; Hollósy exportálta Münchenből, ahová Párisból szivárgott. A kilencvenes években kezdődik, és a kilencszázas évek elején bontakozik ki teljes mértékben. Még ma is él. A konzervativ és a modern művészet között foglal helyet. A nagybányaiak, illetve a magyar impresszionisták és főleg az utóbbiak hatása következtében az eredeti elgondolásokból engedve, az újabb irányzatokból sokat átvéve posztimpresszionista és egyéb elnevezéssel jelzik törekvéseiket.

Az impresszionizmus a képpé lefordított benyomás. Egy kis túlzással azt mondhatjuk, kéz a kézben a természettudománnyal haladt. Hittek a művészek abban, hogy a természetben minden kifürkészhető. Már-már szabályok szerint, fizikai, kémiai előírással festettek, ecsettel mérték a tájat és hunyorítva nézték a képet, amikor az apró pötyögtetett szinfoltocskákat eggyé akarták foglalni. Egyszer csak a legnagyobb természettudományos világ közepette megszólal egy hang: „el a természettől". Zola és művészi köre, Maneték észre sem veszik az új jelszó fogalmazóját, a nem egészen normálisnak tartott Cezannet s máris akadt egy sereg fiatal festő, aki követi. Az impresszionizmus tűzhányója rövidesen kialudt, csak a láva izzik körülötte. Más kérdés, hogy miképpen és milyen áldozatok árán, de az új művészeti felfogás diadalt arat. Az érzelmi művészet a materiális fölé kerül. Cezanne a kezdeményező. A külső látszatra mért halálos csapást ez a zseniális festő. Feltámasztotta a művel szemben a belső felelősségérzetet, útját állta azzal az elburjánzott és közönségessé vált művészeti pozitivizmusnak, hogy az érzést forradalmasította

Cezanne tudta, mit akar, bár művein a természettől való elmenekülést nem sikerült kifejeznie. Az odavetett gyeplő valóságos eszeveszett művészeti vágtatást idézett elő s megszületett a futurizmus, kubizmus, expresszionizmus, amely után a szürrealizmus, dadaizmus és egyéb izmus jött létre.

Az új irányzatok, az *izmusok* 1905 után bontakoznak ki. A futuristák a dinamikát tartják a világ lényegének. Azt hirdetik, hogy az egyetlen, amit érdemes ábrázolni az „élet lényege", a változás, a mozgás, az előrehaladás, a jövő. Nevük is innen származik. Multra nincs szükség — hirdették — és ezért valósággal anarchisztikusan a könyvtárakat, múzeumokat le akarták rombolni. A szétmállott naturalizmus ellen lépett fel a kubizmus. Ők a lényegét, velejét, csontját akarták megismertetni a művészet által, azért a végső formákat ábrázolták. Felbontották a dolgokat elemeikre, így nyerték a kúpokat, hasábokat, gúlákat, amelyek úgy hatottak a vásznon, mintha prizmán át néznék a világot. Matematikává, geometriává alakították a művészetet. Végső stádiumban dadaistákká, vagy szürrealistákká váltak. A dadaisták a művészetet gyermekivé, primitivvé akarták süllyeszteni, míg a szürrealisták a reálison túl vágyódva, a valóságon túlit kívánták az alkotással érzékeltetni. Az expresszionista a naturalizmus anyaghoz kötöttsége ellen fordul. A művészetnek a materia csak szükséges rossz eszköz, arra való, hogy képzeteinket kifejezze. A természet hű ábrázolása az érzés hűségét befolyásolja. A művész a természetnek ura és nem rabszolgája, ezért, hogy kifejezhesse magát, jogában áll akár torzítani is.

Akik az európai művészetet megfigyelték, láthatták, hogy rohamosan közeledik a csőd felé. Igy vetődött fel a magyar művészet megújításának gondolata. Róma, illetve Itália művészettől megszentelt kultúrája mutatkozott a legegészségesebb újjáteremtőnek. Bécsben, Münchenben, Párisban a magyar művészek a művészetet minden különösebb élmény nélkül csak adoptálták. Ezzel szemben Rómában — természetesen a kor szellemének megfelelően — alakítani kell a művészetet. Az Örökvárosban a klasszikusoktól egészen a mai korig egymásrarétegeződött művészet nemcsak bizonyos irányba engedi terelni a művészt, mint Páris, ahol kizáróan egy lehetőség volt a fejlődésre: átvenni a már kialakult stilust. A festőnek, a szobrásznak, épitésznek Róma minden idők művészeti eredményét ki nem fejezhető titkát, alkalmat ad szemtől szemben, úgyszólván pillanatról pillanatra megfigyelni, megérezni. Nem a reneszánsz utánzása, a barokk utánérzése, vagy fejlesztése, nem új akadémizmus megteremtése volt a cél. A feladat a csak egyetnyujtó párisi szolgaságból való felszabadítás, a sokszor cinikus műtermi spekuláció felcserélése tradición való neveléssel.

A „rómaiak" előretörését semmi sem világítja meg jobban, mint az egyházművészeti kiállításokon elért világsikerek. A magyar művészetnek a XIX. században nincs egyházművészete, mert a művészeti áramlatok, a naturalizmus és impresszionizmus nem kedvezett a spirituálisnak. Az egyházművészet alkalmazott és így nem kizáróan az a fontos, hogy miként csinálják. Nem egyedül a vonal, a forma, a szín esztétikai értékére épül. A preraffaelistákat leszámítva — és itt főleg Körösfői Kriesch és Nagy Sándor exkluziv művészete jut eszünkbe — a rómaiak azok, akik az egyházművészet lényegét megközelítették.

Festőink e csoportja leverte Páris porát magáról. A széria-alkotás szétrombolt, felrobbantott forma a festményen, az ecsetfilozofálás, a gondolat a romantikusnak örökös öncélú, mást nem érdeklő magukbatekintése sok visszatetszést szült éppen a legtehetségesebb fiatalabb generációban. A Szajna partján túlterjedő, mindent elöntő zavaros árvíz a magyar fiatalságban nem tehet kárt. A magyar művészet önmagára talált az újabb irányzatban, amelyet rómainak neveznek.

Megyer-Meyer Antal

iparművész, az Országos Magyar Kir. Képzőművészeti főiskola rektora

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

A Magyar Kultúrszemle megjelenését és a lap célkitűzését a legnagyobb örömmel fogadták a magyar kultúra lelkes hívei.

Az irodalmat, tudományt és művészetet szerető olvasó-közönségnek, az igazi kultúrlelkeknek nagy segítségére lesz a lap a megjelent munkáknak rövid tárgyilagos ismertetésével, egyben nagy időmegtakarítást is jelent részükre, mert nagy területen gyorsan tekinthet át a kereső, a szomjas olvasó.

És közben sok minden „másérdekű" könyvre is felfigyel a maga anyagát kutató, kereső kultúremberen.

Ez magában hordja azt az egyéni hasznot, hogy a Magyar Kultúrszemlét olvasó könyvbarátok horizontja nem keresett irányban akaratlanul meg fog nagyobbodni.

Sok új érdekes anyagra fognak bukkanni; kölcsönös visszahatása lesz a kultúra egyik ágának a másikára, ahogy ez megvan mindig ott, ahol együttesen jelennek meg. Ezért ajánlatos, hogy úgy az irodalmi, mint a művészi rész egyben maradjon, hiszen a kultúra egészét együtt képezik.

Bizonyos, hogy az irodalmi rész a nagyobb helyet fogja elfoglalni, több a termés és nagyobb a közönsége, de a Magyar Kultúrszemle, mint „a magyar kultúra keresztmetszete", az egységnek nagyobb szolgálatot tesz, ha egyben marad.

Majd amikor a terjedelme olyannyira megnő, hogy az anyagbősége miatt gyakorlatilag nehézkessé válna, akkor lehet majd három füzetre szétválasztani; de akkor is csak kárral.

Megyer-Meyer Antal.

Dr. Lechner Jenő

m. kir. kormányfőtanácsos, építész, müegyetemi r. k. tanár

Csak elismeréssel üdvözölhetem az ötletet, amely életre hívta a „Magyar Kultúrszemlét". Minél tágasabb művelődéskörben érdeklődik valaki a tudományos munka vagy a művészetek fejlődése iránt, annál fájdalmasabban érinti az, hogy képtelen figyelemmel kísérni azt az óriási szakirodalmat, amely a kultúrmunkát állandóan kíséri. Ezek számára, de kétségtelenül a speciális irányban érdeklődők számára is felbecsülhetetlen jelentőséggel bír egy olyan jól szerkesztett orgánum, amelynek révén kényelmes úton tájékozást szerezhet az őt érdeklő tudományos, vagy művészeti cikkekről, könyvekről, felfedezésekről. Mellőzhetetlen követelmény természetesen, hogy a szemle úgy politikai, mint nemzeti, faji, vagy felekezeti elfogultságtól mentes, tárgyilagos szelekcióval válogassa ki a közművelődés és művészi élet megnyilatkozásaiból a jelentőséggel bírókat. Végül súlyt kell helyezni arra is, hogy külső, tipografikus megjelenésével minél vonzóbb hatást gyakoroljon azokra, akiket szolgálni óhajt, mert az e téren külföldi teljesítmények hatására mindinkább növekvő igények fokozottabb kielégítése a lap elterjedésére és népszerűségére befolyással van. Az ezzel járó anyagi megerősödés azoknak a céloknak elérésében is segítik, amelyeket maga elé tűzött.

Geszler Ödön

zeneszerző, zeneművészeti iró, a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola igazgatója, az Orsz. Irodalmi és Művészeti Tanács tagja

Speciálisan zenei szempontból azért tartom rendkivül fontosnak a Magyar Kultúrszemle megindulását, mert sajátos viszonyaink miatt, általános zenei vonatkozású tartalommal, magyar nyelven csak egyetlen komoly zenei szaklap, „A Zene" jelenik meg. (A kitünően szerkesztett Énekszó, mint a többi hasonló célú lapok tudvalevően csak a vokális zenével foglalkozik.) Zeneművészeti folyóirataink hiányában tehát zenei szaktróink napilapokba és folyóiratokba kényszerülnek elhelyezni cikkeiket és az időszerű zenei kérdésekről véleményüket ezekben a más céllal alakult orgánumokban kinyilvánítani. A probléma másik része viszont az, hogy ezek az akár zenei szakcikkek, vagy akár szélesebb olvasóközönségre számító zeneművészeti írások, nem kerülnek el azok kezeihez, akiket elsősorban érdekel: a zeneművészekhez,, zeneesztétákhoz és zenepedagogusokhoz, valamint a művészetkedvelő és művészileg képzett érdeklődő közönséghez. Annyi napilap és folyóirat jelenik meg ugyanis az országban, hogy senkitől se kívánhatjuk valamennyi figyelemmel kísérését. A Magyar Kultúrszemle hivatott, hogy hónapról-hónapra felhívja olvasói figyelmét a tudományos, a gazdasági és a különböző szakirányú cikkek mellett a művészeti problémákkal foglalkozó és közöttük a zeneművészet körébe tartozó írásokra. Ebben a törekvésében a Magyar Kultúrszemle hézagpótló feladatok megoldására vállalkozott. A lelkes szerkesztőgárda munkáját és az izléses szemlét őszinte örömmel üdvözlöm.

A mai magyar művészet*)

Irta: DR. JAJCZAY JÁNOS.

Ha a ma élő művészetünkről képet akarunk formálni, úgy egyenként kell az alkotást felkeresnünk és saját magunknak kell a szintétikus eredményt kialakítani. A dolog így rendjén is volna, a mű minden hangzatos beszédnél többet mond, csakhogy kinek van ideje, türelme, esztétikai felkészültsége, hogy a kiállításokat járja, a pályázatokat ellenőrizze, a létrehozott alkotást — épületet, szobrot, képet — múzeumi beszerzéseket, az örökös művészeti vitákat, a részleteket tárgyaló monográfiákat, folyóiratokat szünet nélkül figyelemmel kísérje. Nem, nem, távolról sem ez a művészet iránt érdeklődő kötelessége.

A korszerű magyar művészet végtelen labirintus, amelyben a művészetet szerető közönség már jóideje magára van hagyatva. Senki sem áll a közönség oldalán. A szakember — művész és műkritikus — pártharcot folytat. Hogy csak egyet említsünk, a magyar művészeti irodalomnak semmivel sem menthető hiánya, hogy a mai törekvésekről nincs összefoglaló munka, amely az érdeklődőket tárgyilagosan tájékoztatná. A közönség már-már jóhiszeműségét, bizalmát vesztette a művészettel szemben, mert nem ismeri az összefüggéseket. Megdöbbenve és értetlenül szemléli, hogy Budapesten a Lehel-téren a zsámbéki templom mását állítják fel ugyanakkor, amikor a városmajori korszerű templom épül. Csodálkozva szemléli, hogy amikor a debreceni Déry Múzeum előtt Medgyessynek néhány kiváló plasztikai alkotását állítják fel, a budapesti Harminckettesek terén egy homlokegyenest más szellemből folyó Szentgyörgyi-szobrot, a Harminckettesek emlékét leplezik le. Ugyanez a helyzet a festészetben is. Az 1936-os beszámolón Velencében az egyik terem falait Karlovszky Bertalan képei díszítik, míg a mellette levő helyiségben Aba-Novák remekműveiben gyönyörködhetünk.

A műtárgynak nem kritériuma az az időpont, amelyben keletkezett és így a helyesen ítélkező előtt nincs régi, új, konzervativ és modern, illetve progresszív; csak jó, vagy rossz művészet. Mint ahogy nem fontos a mérték szempontjából a hely sem, ahol keletkezett az alkotás, sőt végeredményben az sem lényeges, hogy ki hozta létre. (A középkori remekművek mestereinek nevét például nem ismerjük.) Az alkotás értékét a forma és a benne levő tartalom határozza meg. A technika, vagy a forma önmagában, külön-külön semmi. A forma alárendeltje a célnak, csak szükséges rossz. Viszont az is igaz, hogy a gondolatok, érzések sem képeznek önmagukban műalkotást. Lessingnek hangzatos és talán tetszetős, de nem helytálló a megjegyzése, amikor azt mondja: „Raffael akkor is nagy művész lenne, ha kéz nélkül született volna."

Amennyire egy folyóirat korlátozott tere megengedi, kíséreljük meg minden pártállástól távol, minden művészetpolitikától tartózkodva a magyar művészeti törekvéseket lemérni. Nézzük meg, melyek azok az akarások, mik a célok, az ideálok, amelyek a mai magyar művészek előtt lebegnek. És mert a festészet áll a közönséghez legközelebb, kezdjük a magyar festőművészettel.

*

A magyar képzőművészet az európai művészeti kultúra integráns része, mégis — legyen az bármely irányzatú — színe, illata többé-kevésbé jellegzetesen magyar, hacsak nem valami epigon kezemunkája. A mi szemünkben nem kevésbé magyar Benczur, mint akár Rippl-Rónai, bár az egyik kiindulása München, míg a másik — hiszen Ady ideje volt — Párisban fürösztötte lelkét.

A hozzánemértő szerint, vagy a kicsinyeskedők értelmezésében sok csoportot alakíthatnánk már csak azért is, mert vagy egy tucat művészeti egyesületünk van és ezek azt a látszatot keltik a kívülállók szemében, hogy valamely magasabb eszme tartja őket egybe, holott tagjai gyakran nem egy irányzat lelkes követői, hanem művészetpolitika, esetleg anyagi érdek miatt tömörültek. Szorosan véve négy frakcióról beszélhetünk. A magyar festőművészet ma négyszólamú: *konzervativek* (naturalisták), *nagybányaiak* (impresszionisták), *párisiak* (ú.n. modernek) és újabban a *rómaiak csoportja.*

A konzervativ művészek a „nagyközönség" ízlésére támaszkodnak. Elvi álláspontjuk a naturalizmus, amely szerint alkotásaikban feltétlenül törekszenek a pontos — és ez a mértékük is — természethűségre. Bécs, Düsseldorf, München az eredet. Nagy mestereik Rahl, Piloty, Kaulbach. A magyarok közül Benczur, Székely Bertalan és Lotz az ősük. A konzervativek még ápolják a zsánert. Tájképfestészetük barbizoni és courbeti eredetű. Reálista arcképét néha szentimentalizmussal, vagy ha úgy tetszik — és ez nem lényeges különbség — idealizálással festett portrékat készítenek. Hiszik, hogy a világ mindig szép, tehát érdemes lefesteni. Némelyek közülük kitartással ragaszkodnak az akadémizmushoz, amely már csak recept és nálunk megkésve, az ezredéves kiállítás idején állt csúcspontján. Ez a művészeti felfogás hangsúlyozta és erre büszkék is voltak, hogy leszállt a tömeghez. Művészeik ha történetet festenek: oktatnak. Az álláspont filiszteri. Máskor a naturalista humorizál, népies vagy paraszti és érzelgős, sokszor teátrális, patétikus.

A naturalizmus feladatát elvégezte s bár még itt-ott kísért, a csatát elvesztette.

„Vissza a természethez", adták ki a jelszót az *impresszionisták.* A naturalizmus panteisztikus felfogásával szemben most „a környezet megváltoztatja a dolgokat" tainei elmélet jut szóhoz a művészetben az egész világon. Nálunk *Nagybányai-iskola* a neve. Az impresszionista festészetben az optika, az irisz izgalma a lényeg. A tiszta művészet — mondották — a konzervativ művészetben, a megfestett

*) A Magyar Kultúrszemle minden számában áttekinthető összefoglalást akar adni a magyar kultúra egyes területeinek jelen állásáról. Első ilyen összefoglalás *dr. Jajczay János* cikke, amely a mai magyar festészetről rajzol egységes képet. A cikk első része a művészeteket bemutató tanulmányoknak, következő számainkban a mai magyar szobrászatról és építészetről hasonló összefoglalásokat fogunk közölni.

Magyar művészeti emlékek külföldön

Irta : *Genthon István*

Nagyobb európai gyüjteményekben rengeteg értékes, eddig ismeretlen magyar műkincs lappang. Kis túlzással azt lehetne mondani, hogy a régi magyar műtárgyak nagyobb része a békebeli Magyarország határain kívülre került, legalább is a külföldön szerte szétszórt magyar tárgyakból lehetne oly múzeumra való anyagot összegyüjteni, amely vetekedne a Nemzeti Múzeum és az Iparművészeti Múzeum anyagával. Itt-ott hiányos lenne, kétségtelen, de teljes sorozatokat mutathatna be oly kincsekből, melyekkel a magyar múzeumok nem, vagy alig rendelkeznek. Ilyen pl. az Anjoukori ötvösség vagy az ereklyetartó-hermák sorozata.

Az alábbiakban néhány aránylag kevéssé ismert külföldi magyar műtárgyat sorolunk fel, leginkább az iparművészet köréből. Nem véletlen, hogy az ötvöskincsek azok, amelyek leggazdagabban vannak képviselve a külföldi gyüjteményekben. Ennek oka nemcsak a régi magyar ötvösség kiváló kvalitásaiban rejlik, hanem abban is, hogy a rendszerint nagy anyagi értéket képviselő arany és ezüst kincs könnyen szállitható, veszély esetén hamarosan védettebb helyre menekül. A külföldre került magyar tárgyak legnagyobb részét Ausztria őrzi, elsősorban Bécs, amely az összeomlásig ugyszólván napról-napra könnyedén gyarapíthatta gyüjteményeit a szomszédos Magyarország műtárgyaival. Tévedés lenne azt hinni, hogy a magyar kincsek, amelyek Bécsben összehalmozódtak, mind régebbi, évszázados szerzemények. A mult század végén alapított bécsi Iparművészeti Múzeumban is igen sok tőlünk való alkotás látható.

Jelentőségben és értékben a császári ház szerzeményei ezeket természetesen felülmúlják. Annál sajnálatosabb, hogy a Kunsthistorisches Museum évtizedek óta tudott és jól ismert magyar származású kincsei még ma sem találtak kimerítő méltatót. Négy rendkívül finom szines viaszdomborművet őriz például a bécsi múzeum, az évszakok allegóriáit. Mesterükről, Lippay Györgyről ismeretes, hogy a XVII. század első felében dolgozott s a hasonló nevű esztergomi prímásnak atyafia volt. A domborművek máig nem jelentek meg reprodukciókban, éppúgy, mint Bocskay Györgynek, a XVI. század végén élő császári titkárnak és kalligrafusnak rendkívül érdekes írásmintakönyve sem, melyet ugyanott őriznek. Ismertebb az a XV. századi ezüst ivópohár, amelynek képét itt bemutatjuk s melynek fenekén Mátyás király hollós emblémája látható. Osztrák szakértők, akiknek stilkritikai megállapitásai csak addig precizek, míg nem magyar tárgyról

Szt. Magdolna ereklyetartó hermája Stopmica templomában

A Műgyüjtő 1930. 5-2.

van szó, ezt a poharat a stílus világos szava ellenére, megokolás nélkül, burgund eredetűnek tartják. Az ambrazi gyüjteményből került a bécsi múzeumba a XIV. századi kincsek két remeke, a nagyváradi korona és országalma. Ezek már 1755-ben elhagyták a magyar határt.

Ismeretlen vagy alig emlegetett magyar ötvöskincsek is találhatók a Kunsthistorisches Museum példátlanul gazdag iparművészeti gyüjteményében. Ilyen pl. egy kulacsformájú sodronyzománcos függő, amelyről sem magyar, sem külföldi szakértő még nem emlékezett meg. Ilyen egy feliratos, aranyozott ezüstkanál, melyet a szabácsi erdőben találtak vagy egy tojásformájú, gyémánttal, smaragddal és fehér zománccal diszített zsebóra, amelyet Kiblich Mátyás pozsonyi mester készített a XVII. században.

A bécsi Iparművészeti Múzeum gyüjteményéből egy födeles kannát, amelynek mesterjegye (I P) mögött valószinüleg Prandtner János lappang, ismerünk. Szép sorozatot őriz a múzeum erdélyi ékszerekből, XVII. századi soproni ónkancsókból és holicsi fajánszokból. A Weltliche Schatzkammer vitrinjeiben is felismerhető néhány hazai eredetű munka, pl. egy zománcos kétfejű sas, amelyet I. Lipót magyar király és német-római császár a Homonnay-család egyik tagjától 1687-ben vásárolt vagy egy zománcos foglalatú cseppalakú magyar opál. Az újabban felállított ú. n. Geistliche Schatzkammer őrzi az Anjou-kori magyar ötvösség egyik legnevezetesebb remekét, a Nagy Lajos címerével, zománccal és drágakövekkel díszített kettős keresztet, amelynek összefüggése az aacheni Nagy Lajos-féle kincsekkel nyilvánvaló. Ez a 65 cm. magas, sajnos, többször restaurált mű a bécsi Burg kápolnájából került mai őrzési helyére. Ugyanitt látható Forgách Pál váradi püspök 1748-ban készült gazdagon díszített barokk-kelyhe, amely azonban valószinűleg bécsi munka.

Az állami gyüjtemények korántsem merítik ki a Bécsbe vándorolt magyar műtárgyakat. A kapucinusok két, számunkra rendkívül becses ereklyét őriznek: Szent István királyunknak erszényét és sapkáját. Ha a hagyomány nem is tekinthető teljesen beigazoltnak, hitelessége nincs kizárva, mert mindkét tárgy XI. századi bizánci selyemszövetből készült. Rendkívül sok apróbb iparművészeti tárgy, ötvösmunka, úrihímzés és népies keramika lappang az apróbb bécsi magángyüjteményekben. A jelentéktelenebbeket elhanyagolva, megemlékezhetünk néhány nevezetesebb magyar eredetű műalkotásról.

Penzingben, Bécs külvárosában, a Cumberland hercegi gyüjteményben egy Sh mesterjegyű, XVIII. századi aranyozott ezüstbe foglalt elefántcsontkanna rejtőzik, amely az ötvösjegyek legismertebb feldolgozója, Marc Rosenberg szerint magyar, sőt pesti mester munkája lenne. Tudtunkkal e kiváló darabot magyar részről még nem sorolták be ötvöskincseink gazdag leltárába.

Egy nagy bécsi magángyüjteményben, Reuss Henrik herceg kollekciójában Hann Sebestyén három műve található, egy födeles kanna, egy födeles serleg és egy ovális tál. Ugyanitt rejtőzik Johann Prandtner szép bors- és mustártartója. A bécsi gyüjtők közül különösen fontos a mi szempontunkból Rotschild Nathaniel báró, aki nem kevesebb mint három sodronyzománcos kehely boldog tulajdonosa. A XV. századból.

Ezeket a kelyheket Hampel József, aki Kövér Béla álnéven középkori ötvösségünk sok homályát tisztázta, már ismerte. Nem ismert ezzel szemben jónéhány sodronyzománcos emléket, melyeket a külföldi kutatás azóta vetett felszínre. Sodronyzománcos kehely található például a bukaresti Nemzeti Múzeumban, a németországi Ehrenfriedersdorf templomában és a zwickaui Mária-templomban. Mindezeknek beleillesztése a hazai emlékanyagba az ezután következő magyar kutatómunka feladata.

Ujabbkori iparművészetünk jelentős emlékei találhatók Stájerország híres búcsújáróhelyén, Mária-Zellben, magyar zarándokok adományaképpen. Említhetünk egy szép feszületet, melyet 1722-ben Esterházy Margit hercegasszony adományozott, Nádasdy gróf 1697-ből való ezüstfoglalatú tükrét, Esterházy Imre esztergomi prímás festettzománcú kelyhét, egy hableányalakú násfát, amelyet Fáy-Splényi Róza bárónő adományozott s amelyhez, noha jellemzően XVII. századi munka, az a legenda fűződik, hogy Mátyás király kincsei közül való. Ezzel a néhány említett tárggyal korántsem merítettük ki a kincstárnak magyar ajándékokban bővelkedő sorozatait. A felhalmozódott drágaságok tömegét tudományos és kimerítő ismertetés tárgyává kellene tenni, elsősorban a régi textilis emlékeket, amelyeknek sorában Nagy Lajos király ajándékának tulajdonított, valóban a XIV. századból származó miseruhák is akadnak.

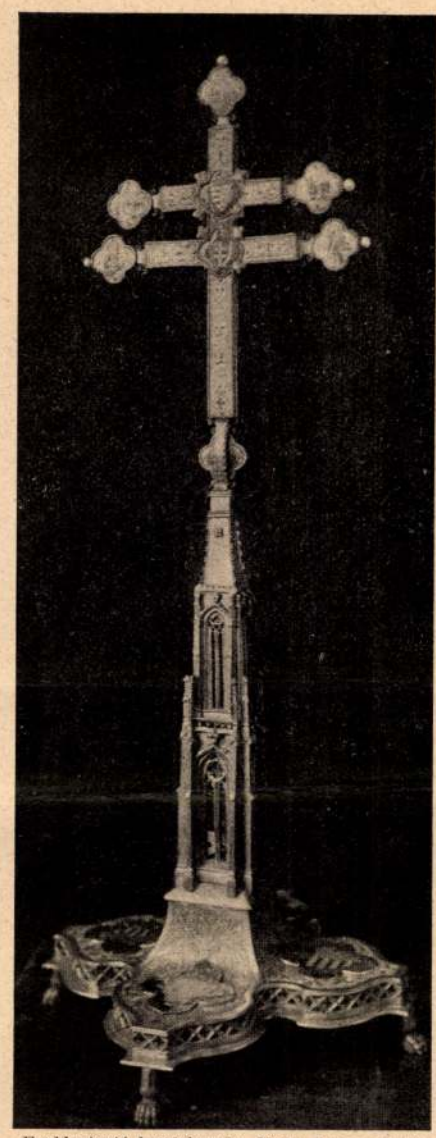

Ereklyetartó kettőskereszt Nagy Lajos király kincseiből. Wien Geistliche Schatzkammer

Ausztrián kívül Lengyelország dicsekedhet pompás magyar sorozatokkal. Rómer Flóris a hetvenes években már megírta, hogy Mátyás király glóbusát és csillagászati szereit a krakkói egyetemi könyvtár őrzi. Ezeket a magyar szempontból oly páratlan jelentőségű kultúrhistóriai emlékeket még sohasem láttam reprodukálva, ugyanakkor, mikor a nagy király műkincsei aránylag elég sokszor kerültek méltatásra. Ernyei József kutatásaiból tudjuk, hogy Gnézenben, Stopmicán és Plockban Nagy Kázmér lengyel király által adományozott ereklyetartó-hermák rejtőznek, amelyek minden bizonnyal hazánkban készültek. Ezek közül az egyiket, az 1370-ben készült stopmicai Szent Magdolna-hermát bemutatjuk.

A napjainkban kalapács alá kerülő, hasonlíthatatlanul gazdag Figdor-gyüjteményből Radisics Jenő a kilencszázas években magának Albert Figdornak közlése alapján 83 magyar eredetű művet jegyzett ki, leltára azonban halála után elkallódott s így a gyüjteményből alig ismerünk magyar munkát néhány pecséten, a zágrábi dómból odakerült rekeszzománcos dobozon s egy födeles kannán kívül, amely utóbbi Róth Pál nagyszebeni ötvös 1637-ből keltezett műve.

Műalkotás és elmebaj

Irta: *dr. Eisler Mihály József*

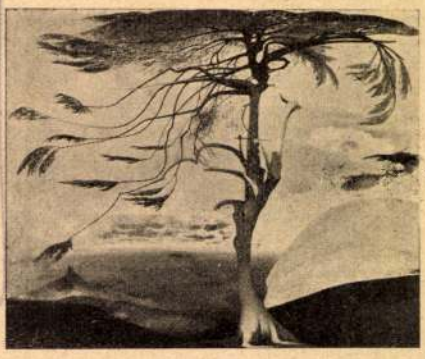

Csontváry Kosztka Tivadar festménye
Gerlóczy Gedeon tulajdona

Ugy hírlik, hogy az Ernst-múzeumban rövidesen kiállításra kerülnek az éhenhalt Csontváry Tivadar hátrahagyott festményei. Műgyüjtő aligha dicsekedhetik vele, hogy a különcködéséről ismert patikusfestő valamely alkotását megszerezni tudta vagy akarta volna. Igy képei nem szóródtak el, együtt maradtak és talán most, amikor az alkotójuk nem áll már a sokszor öntudatlanul kegyetlen tréfacsinálók rendelkezésére, végre megtalálják azt a bírálatot, mely őket megilleti. A Csontváry-bemutató kétségtelenül elüt majd a tárlatok megszokott képétől és úgy a közönségnek, mint a kritikának alkalmat fog nyujtani sokféle érzésnyilvánításra. Mert e festő művészete, bár itt és ott érinti a területet, melyen az új piktura kísérletezései folynak, mégis valami különálló, szokatlan és érdekfeszitő jelenség. Sehogysem iskolázható be és eredetisége már első pillantásra határozottan nyugtalan érzést vált ki bennünk. Leegyszerűsített ábrázolásmódja csak a felületes nézőnek tűnik majd fel dekoratívnak; aki elmélyül e képekben, lassan ráeszmél arra, hogy egy végtelenül kínlódó, mániákusan és nagyzolóan magában hívő lélek megnyilvánulásait nézi, egy zseniális hóbortosét, kinek szivében semmi egyéb nem élt, csak a nagyság titkos és tragikus sóvárgása. Valószínűleg sohasem szeretett, sohasem lágyult el és fanatikusan ragaszkodott önmagához, mint ama bibliai alakok, kiket lefestett.

Ez a bevezető azonban nem akar elébevágni a Csontváry-kiállítás eseményének és várható külön sikerének. Inkább rámutatni óhajt arra, hogy a modern lélekpatológia által kiépített tudományos emberismeret, mely az öszt önélet szövevényes útjait kutatja, igen erős támaszt nyujthat a műkritikának is. Nem abban az értelemben, hogy egy műalkotás hitelességét bizonyítaná, ami inkább a stílkritika feladata, hanem oly tekintetben, hogy a lelki talaj elemzéséből kiindulva, megtalálja a kapcsolatot a művész énje és munkája közt. A művész, úgy mondjuk, önmagát adja, öntudatlanul alkot és ezért művében, mint valami titkos szövegben, kivetítődik igazi mivolta. Ezt a sejtelmes arcképet próbálja felismerni a kritikus és ha intuiciója erős, rá is hibáz az igazságra. Valljuk be őszintén: ez a módszer nem nagyon bizalomkeltő, mert tág teret ad a szubjektivitásnak. Alapos ember nem szívesen él vele. De az igazi műtermékből oly szuggesztív erő csap felénk, hogy nem enged el és rákényszeríti a találgatást. Ez az a pont, ahol a tudományos lélekkutatás szót kérhet és az elemző kritikusnak segítségére siethet.

Itt persze nem arról van szó, hogy egy az elmekórtantól kölcsönvett diagnózissal oldassék meg valamely művész problémája. A Lombroso-féle álláspont ma már azért sem mondható frivolnak, mert igazságtalan volta kézenfekvő. A mai lélektan, bár kénytelen meglátásaiban a törvényszerűséget keresni, nem szimplifikál és főleg nem törekszik párhuzamokkal olcsó sikert aratni. Körültekintő módszerében van valami, ami rokon a megilletődéssel, mely kijár a nagyoknak, mint a szellemi és kulturális fejlődés ügyvívőinek. Erről a szemléletről itt a legnagyobb vázlatossággal a következőket lehet mondani: Az ember lelkében örök harc áll ösztönei és ideáljai közt. Ideáljait az ember azért

[Magyar művészet szelleme]

Vom Geist der ungarischen Kunst.

4. r., 33 k., 39 l.

Berlin, 1942.

Gent (2333)

pentru renov
ales a porta
Comitetul bis
placuta cuno
declina ori s
eventuelele ca
In numele
cesc gr: cath
O Radna

BEBERICA GR. CAT. ROM. S. GEORGIU
RUDNA VECHE

Magyar művészet

a XIX. században

Szana Tamás:

Magyar művészet

háromkötben.

8-r. 174 l. Bp.

1890

Gent (2099)

sakis a joggal várható eredmények

: kellő gonddal és pontossággal szer
z egyes hitelek felhasználása te-
: fel ne merülhessenek.
személyi járandóságok, a dologi ki-
ok, a beruházások és a rendes és
-külön csoportositandók.
április hó 24.

rendeletéből:

Magyar művészet

Zeitgenössische
ungarische Kunst.
8-r 85 kép, 88 l.
Solothurn, 1942

Gyors (2415)

(Magyar művészek)

Szana Tamás: ( )

4-r, 180 kép 215 l.
Bp. 1887.

Gent (2101)

U.a. ( ) Uj sorozat.
4-r 196 kép 253 l.
Bp 1889.

Gent (2103)

MŰEMLÉKEK MAGYARORSZÁGOS BIZOTTSÁGA
972/1917 szám
Érk.: 917 évi nov. hó 24. n.

Magyar művészet

a XIX. században

Szana Tamás: Száz

év a magyar művé-

szet történetéből.

1800–1900. 2-r,

365 kép, 368 l.

Bp. 1901

Lyon (2106)

Magyar művészek a háborúban

Magyar művészek a háborúban. Irta Kovács Lydia. Magyarország, február 14.

1915

l szintjét

g szükséges-

litásával

ákben gipsz-

, hogy a

ág által

szerint

t.

AZ IPOLYI-GYÜJTEMÉNY.

IRTA: DR. GEREVICH TIBOR.

RENESZANSZ FESZÜLET.

Ipolyi Arnold gyüjteménye ma része a Simor Jánostól alapított legnagyobb magyar egyházi múzeumnak, a leggazdagabb magyar vidéki múzeumnak, az esztergomi Magyar Keresztény Múzeumnak, mely nem egy tekintetben túlszárnyalja a nagy fővárosi közgyüjteményeket. A két kiváló főpap gyüjteményei szerencsésen egészítik ki egymást, ami nem a véletlen műve. Egy generációhoz tartoztak, tudtak egymás gyüjtéséről, barátság fűzte őket egymáshoz. Mindkettejük előtt egy magyar egyházi múzeum alapításának terve lebegett, melyet közösen meg is valósítottak. Simor alapította 1882-ben s Ipolyi végrendeletileg hagyományozta gyüjteményét az esztergomi Keresztény Múzeumnak. Elsősorban a magyar művészet emlékeit gyüjtötték, de tekintetüket a művészet széles európai horizontjára is irányították s kiváló olasz, német és németalföldi műalkotásokat is szereztek. A művészet, a keresztény civilizáció és a magyar mult áldozatrakész szeretete hozta őket már korán lelkileg és szellemileg egymáshoz közel. Simor győri püspök korában, az ifjabb Ipolyi pedig még mint egyszerű zohori plébános, kezdett gyüjteni, a 67-es kiegyezés előtt. Amazt hajlama, ízlése, főpapi missziójának fenkölt felfogása, ezt tanulmányai, régészeti és műtörténeti kutatásai vezették a műpártolásra. Mindkettő nem magának, hanem a köznek, az egyházi és a nemzeti műveltség javára gyüjtött. Simor, még a Keresztény Múzeum létesítése előtt Győrben és régi esztergomi rezidenciájában hozzáférhetővé tette gyüjteményét a közönség számára. Ipolyi, mint a budapesti központi szeminárium rektora, a magáét a papnövendékek okulására, a papnevelde folyosóin állította fel. Képeinek egy részét még életében a Nemzeti Múzeumnak és az Országos Képtárnak ajándékozta. Besztercebányai püspök korában ottani és barsszentkereszti palotájában helyezte el egyre gyarapodó műkincseit, melyek a következő püspöki székhelyén, Nagyváradon

Ex Mus. 1930.

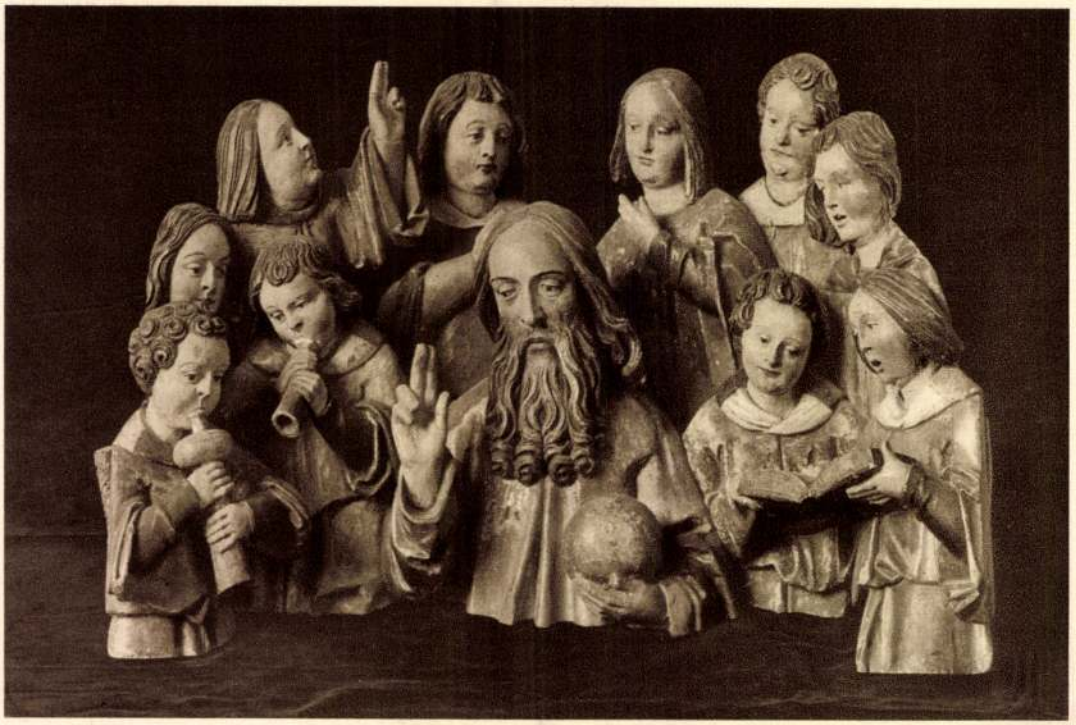

MAGYAR MESTER: KRISZTUS AZ ANGYALOK KÖZÖTT.

ládákba csomagolva érték meg, odaköltözése után alig pár hónapra bekövetkezett korai halála. Hosszú évtizedekig éltek ott gyüjtőjükhöz nem méltó tengődő életet, ládasírjukból sokáig ki nem szabadulva, a székesegyház padlásán, majd rendszertelen felállításban, hanyagul őrizve, szakszerűen nem gondozva, letétként a nagyváradi régészeti és történeti társulat múzeumában, honnan az oláh megszállás elől menekülve jutottak el Ipolyi végakaratának megfelelően mai helyükre. Elhelyezésük az esztergomi Keresztény Múzeumban az Ipolyi-gyüjteménynek valósággal feltámadását jelentette. Ujra kellett felfedezni, szinte mint újonnan felderített műalkotások kerültek a műértők, a szakemberek, az ország közvéleményének érdeklődésébe s jutott Ipolyi alakja, nagysága új méltatáshoz, fonta körül a nemzeti hála és elismerés glóriája.

Ipolyi gyüjteményét hat főcsoportra oszthatjuk. Magyar primitivek, régi olasz képek, egyházi szerelvények, világi ötvösművek, gobelinek, népművészeti tárgyak.

Legjelentékenyebb a középkori magyar festmények sorozata, mely a Simor és a Csernoch gyüjtéséből származó darabokkal az ország legnagyobb régi magyar képgyüjteményét alkotják. Néhány kép még a XV. század második negyedére nyúlik vissza s a középeurópai átmeneti stíl magyarországi képviselője. Gótikus formáikból már az új realisztikus stílus bontakozik ki. Ilyen egy szepességi mester hármas predellája Jézus születésének, elfogatásának, a keresztvitelnek és a mennybemenetelnek jeleneteivel; egy Szent Katalint és egy Szent Borbálát ábrázoló képpár; egy kettős kép előlapján Szent Pálnak, hátlapján pedig Szent Péternek és két másik apostolnak

alakjaival ; egy, ugyancsak kettős kép, elől az Olajfák jelenetével, hátsó lapján a «Vanitas»-nak ikonografiailag is rendkívül érdekes és ritka allegóriájával, mely hűen megfigyelt interieurt szinte genreszerű ábrázolással ad vissza s a valóságkeresés új stíljét képviseli. Olaszos művészi vonásokat tüntet fei Chalupyer Henriknek 1447-ben készült epitáfiuma, mely alighanem szepességi mester műve s Madonnát ábrázol, akinek Sz. Lambert püspök bemutatja a páncélba öltözött elhúnyt vitézt.

Az északolaszországi korai reneszánsz hatását árulja el egy kalászos magyar Madonna. Mária köpenyét, a milánói Visconti-Madonna módjára aranykalászok lepik el ; mögötte két angyal díszes brokát függönyt tart, lent egy páncélos lovag térdel.

Két oltárhoz tartozó több szárnykép, ugyancsak a XV. század első feléből, a régi felsőmagyarországi művészet lengyel érintkezéseiről számol be. Az egyik szárnyasoltár részei az angyali üdvözletet, Jézus születését, passiójeleneteket, Sz. István és Sz. Lőrinc vértanuságát stb. ábrázolja, a másik négy női szentet, finoman stilizált, dekoratív modorban.

A régi kassai iskolát három sorozat képviseli. Legérdekesebb köztük a Sz. Vitus, Modestus és Crescentius vértanuk legendáját ábrázoló öt kép. 1470 körül készültek, s híven tükrözik a XV. századi kassai festészet jellemvonásait : a drámai jelenetekben is szelíd, lírai, költői felfogást, a fínom és széles tájképi hátteret, az élénk, festői színezést. Az 1480—90 tájt, az ország nyugati és északi határszélén, továbbá Bécsben és Prágában működött nagyjakabfalvai (Pozsony megye) mester két nagy szárnyképe Kompostellai Sz. Jakab legendájának jeleneteit tünteti fel s a felsőmagyar-

MAGYAR MESTER : MAGYAR ÚRI ÉLET.

MAGYAR MESTER: SZÁRNYASOLTÁR.

GIOVANNI DI PAOLO: SZENT GYÖRGY KERESZTEL.

országi XV. századi festészetet kifejlődésének magaslatán mutatja be. Szepes és Sáros megyék határáról származó két összetartozó kép, Alexandriai Sz. Katalin legendájának két jelenetével, hátlapján az Angyali üdvözlettel a magyar bányavidéki iskola stílusának a Kárpátok aljáig terjedő hatásáról tesz tanuságot. Néhány nyugatmagyarországi képen a tiroli Pacher-iskola hatását érezzük.

Egy 1540 körül festett kis szárnyaskép, közepén a Háromkirályok imádásával elárulja, hogy a bányavidéki iskola később a németalföldi romanisták hatása alá került.

Rendkívül becsesek a XV. és XVI. századi magyar faszobrászat emlékei, köztük egy bájos, teltarcú Mária ; egy plasztikai erővel mintázott ú. n. Mettertia, Sz. Anna ölében a gyermek Máriával és a kis Jézussal ; János evangélistának szelíd és gyöngéd arckifejezésű, féltérdre ereszkedő alakja ; a felfeszített Krisztusnak nemesen felfogott, finoman mintázott mellképe. A szoborgyüjteménynek legkiemelkedőbb darabja : az egy darab fából félalakokban faragott angyalkórus, középen az Atyaisten áldó alakjával, a XVI. század elejéről. Formai szépség realisztikus megfigyeléssel társul benne. A művész kifejező mimikával érzékelteti és különbözteti meg a magas és mély hangokat éneklő angyalokat. E ritkabecsű szoborcsoporthoz stílusban közel áll egy Mária halálát ábrázoló színes dombormű, melyet az alakok ötletes térbehelyezése és lágyan folyó vonalritmika tüntet ki.

BARTOLOMEO PASSEROTTI: A SZENT CSALÁD.

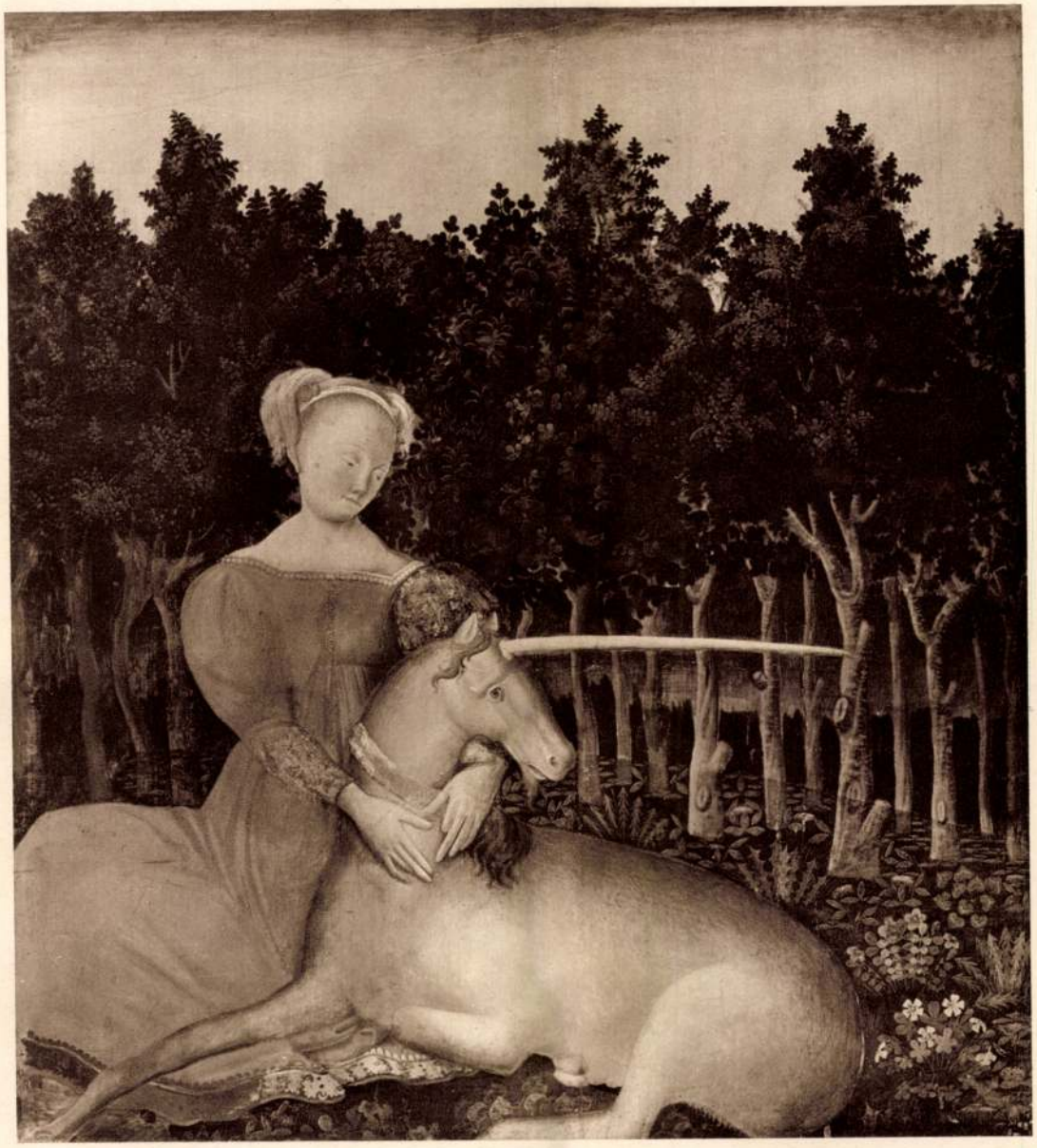

ANTONIO PISANELLO: SZENT JUSZTINA.

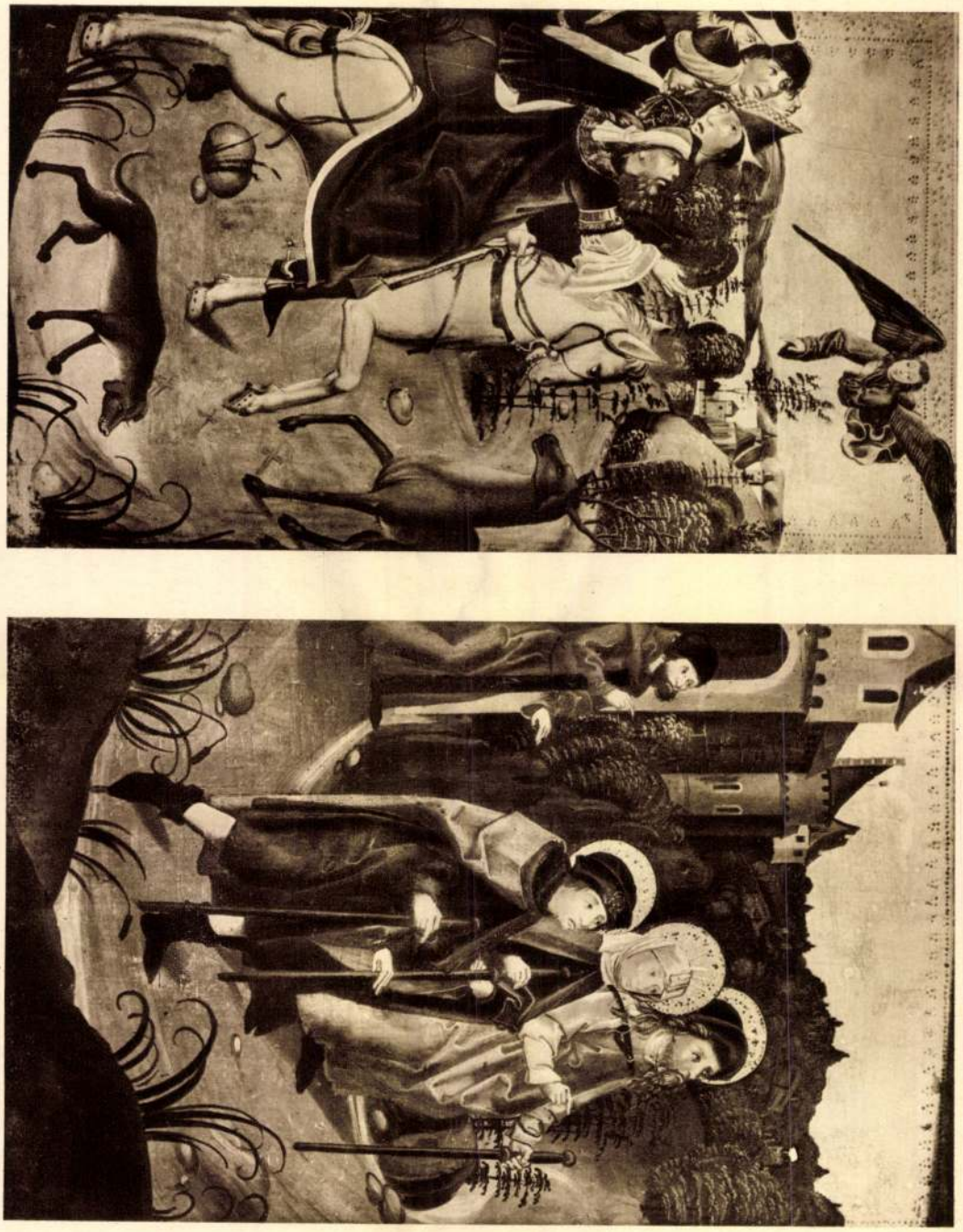

KASSAI MESTER: HÁROM SZENT LEGENDÁJA.

MAGYAR MESTER: OLTÁRSZÁRNYAK.

Ritkaságuknál, történeti, művészet- és műveltségtörténeti értéküknél fogva egyaránt figyelemreméltó néhány XVII. és XVIII. századi magyar olajfestmény: néhány szélesen festett, mozgalmas kuruc-labanc lovas csatajelenet; két finomtónusú s a velencei Longhi hatását tükröző társalgási jelenet magyaröltözetű alakokkal; II. Rákóczi Ferenc fogadtatását a szultánnál ábrázoló két kép. A jórészt Magyarországon működött osztrák Maulpertsch Antal nagy vászna, mely a Szent Családot Sz. Annával, az Atyaistennel és a Szentlélekkel ábrázolja élénk fényhatásával és üde színezésével kap meg. A főként freskóban dolgozó nagy osztrák barokfestőnek kisszámban fennmaradt olajfestményei közt kiváló helyet foglal el.

A XIX. századi magyar festőket kevés, de kiváló név képviseli.

Az egyetlen magyar nazarénus festőnek, Szoldatics Ferencnek legnagyobb vászna az Ipolyi gyüjteményből került az esztergomi múzeumba, amivel az itt őrzött Szoldatics-képek száma hétre emelkedett, beleértve a Simor térdeplőjét, amely kis szárnyasoltárra emlékeztet. Szoldaticsnak Ipolyi részére festett képe Sz. Péter árulását ábrázolja; ez a nagy méret nem felelhetett meg a mester szerkesztési módjának és festői adottságának, kissé üres és modoros, színezése nyers; a monumentalitás kívül esett tehetsége határain, igazi területe az intim ájtatossági kép, vagy a kisebb oltárkép volt. A nagyvonalú *grand stil*-nek annál kiválóbb alkotásai Lotz Károlynak a Bakács-téri templom freskóihoz készült színes kartonjai, melyeknek tárgya Szt. László alamizsnálkodása, Kapisztrán lelkesítő beszéde Nándorfehérvárnál és Hunyadi János halála. Hatásos Than Mórnak alföldi tájban gubbasztó pásztorokat ábrázoló vízfestménye. Kovács Mihálytól Ipolyi arcképe került a gyüjteménybe. Aggházy kis olajfestménye a Műcsarnok történetének egyik legfényesebb lapját örökíti meg, midőn Ipolyi, mint a Társulat elnöke Munkácsyt Krisztus Pilátus előtt ábrázoló halhatatlan munkája előtt, az ország szellemi kiválóságainak jelenlétében üdvözli. Meglepően jó és érdekes Innocentnek 1877-ben Münchenben festett, éles fénnyel erőteljesen mintázott Pietája, amely távolról sem sejtteti a mester

MAGYAR MESTER: TÖRÖK-MAGYAR HARC.

későbbi édeskés modorát. A robusztus tehetségű, de teljesítményeiben egyenlőtlen Feszty Árpádnak kartonra festett Pánja friss előadásaival és dekoratív hatásával tűnik ki, míg a garamszentkereszti püspöki parkot ábrázoló képe elárulja, hogy nem született tájképfestőnek. Jakobeynek, bizonyára szintén Ipolyi megrendelésére készült történeti arcképei alig bírnak művészi jelentőséggel.

Több XV—XVI századi osztrák táblakép mellett szép sorozat képviseli a hasonló korbeli német festészetet, melynek alkotásai közül kiemelkedik az idősebb Holbein modorára emlékeztető s 1498-ra datált nagy epitáfium Mária halálának ábrázolásával, Cranach erőteljes Sz. Kristófja, Schäuffelein két kis ifjúkori képe, egy Altdorferhez közel álló kálvária, egy, a dunai iskolába sorozandó nagyobb kálvária és a messkirchi mester kálváriája.

SANO DI PIETRO: MADONNA.

Néhány németalföldi kép közül igen becses Jan de Cook finom kékesszürke tónusú kis tájképe Sz. Kristóffal és Cornelis von Amsterdamnak, változatos széles romantikus tájképe Sz. Antal, Sz. Rókus és Sz. Kristóf legendajeleneteivel és egy donátorpárral.

Rendkívül gazdag, s jelentékeny, szép darabokat foglal magában az olasz primitívek csoportja, mely jórészt Ramboux kölni származású festő gyüjtéséből származik. Van köztük néhány oly darab, melyet mint különös értéket jegyez fel a műtörténelem. Egy még román stílű ritka Kálvária a XIII. századból. Egész sorozat XIV. századi kis házioltár, azok töredékei vagy oltárképek részei sienai és firenzei mesterektől, mint A. Lorenzettitől, Barna da Sienától, Paolo di Giovanni Feitől, Giotto tanítványától és keresztfiától, Taddeo Gadditól s az ugyancsak Giotto hagyományait követő Puccio di Simonetól. Agnolo Gadditól, Spinello Arelinótól stb. Még jelentősebb a XV. századi sienai átmeneti festők csoportja, Sano di Pietro gyöngéd érzésű Madonnája, Francesco di Giorgionak Sz. Péter keresztrefeszítését ábrázoló mozgalmas jelenete, Sassettának finom, merengő Mária-feje, Giovanni di Paolonak szubtilis, élénk színezésű Keresztelése, Matteo di Giovanninak hangulatos nagy Madonnája és kisebb mé-

MATTEO DI GIOVANNI: MADONNA JÉZUSSAL ÉS ANGYALOKKAL.

IPOLYI ARNOLD ÜDVÖZLI MUNKÁCSY MIHÁLYT.
Aggházy Gyula festménye.

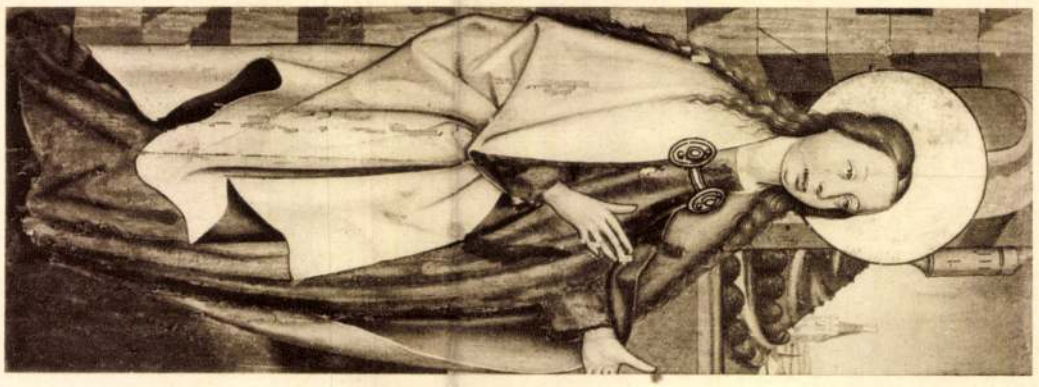

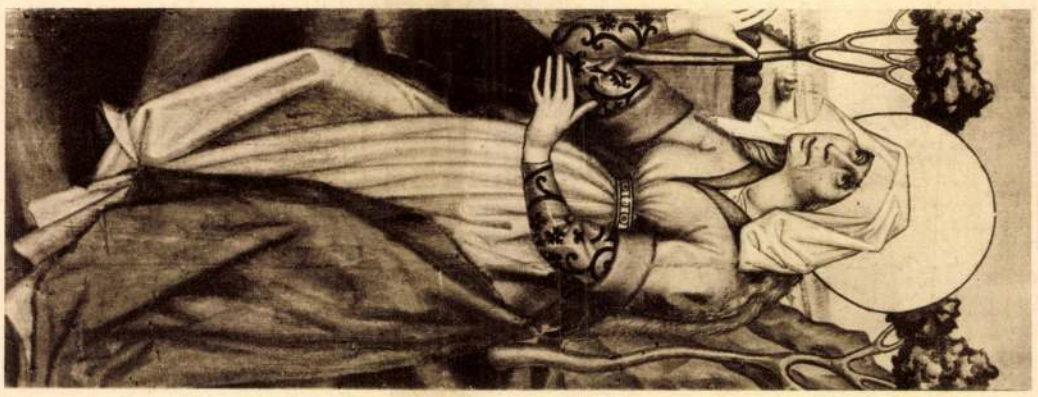

MAGYAR MESTER: MÁRIA, SZT. PÁL, SZT. ERZSÉBET.

Magyar művészek arcképcsarnoka

Magyar művészek arcképcsarnoka. Irta (y K.) Alkotmány, márc. 5.

1911

(Művészet, 1911. 195. l.)

A lapok ez időben sürmi írtak erről a kérdésről. Lásd citálva a Művészet idézett lapján.)

368 Redelmeyer. Joseph
Sz. Pragában 1727-ben. F. nyo

368. Ferdinánd fhg. és neje.

Tojásdad alakban ~~dombormü~~
jobbra fordultan és teljes arczélbe
hermelines palástot hord; bajusza
rülcsvart; ~~és~~ rendjelei közül pedig az ara
Beatrix herczegnő haja göndör, c
mell broche ján ~~díszlik, melyen~~ öt ho
karja alatt: REDLMAER F. és fölül FE
SPONSI.

Bronz~~dombormű~~, méretei 22

EY

190

904: v. 2.

Magyar művészek nyilvántartása

Szépművészet 1940. 23. l.

A művészek összeírása. A magyar művészek nyilvántartása, életkörülményeinek ismerete és művészi fejlődésének könnyebb megfigyelése végett az elmult év folyamán kérdőíveket küldött szét a kultuszminisztérium a művészeknek. Értesülésünk szerint mintegy 1500 kitöltött kérdőív érkezett vissza, melynek feldolgozása már befejezéshez közeledik. Ha ez a munka befejezést nyert, nagyban segítségére lesz majd azoknak a hatóságoknak és intézményeknek, amelyek a szükséges adatok ismerete nélkül nehezen tudnak egy-egy művészi megbizatás kiadásáról, vagy pályázati felszólításról dönteni. Ezek a kérdőívek, illetőleg az ezek alapján elkészülő összeírás elsősorban a művészek szociális érdekeit fogja szolgálni, de megkönnyíti az útját az egészséges művészi élet további kibontakozásának, s egyensúlya teljes helyreállásának.

MAGYAR MŰVÉSZ ARCKÉPCSARNOK. Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter gróf Andrássy Gyulához, mint az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat elnökéhez a következő átiratot intézte:

Az Országos Magyar Képzőművészett Társulat a folyó évben éri el fennállásának ötvenedik évét. A Társulat félszázados működésének ez a nevezetes évfordulója az egész magyar művészet ünnepe s a jubileumi év méltó alkalom arra, hogy a Társulatot a letünt évtizedek alatt teljesített nagyfontosságú, a magyar művészet tekintélyét megteremő sikerdús munkájáért minden oldalról hálaelismerés érje. A társulat valóban büszke lehet arra az eredményre, melyet fennállása óta a művészeti nevelés céltudatos irányításában, a művészetre való buzdításban, a művészet istápolásában, megismertetésében és jutalmazásában elért.

Mindezekért a Társulatot részemről is a legmelegebb elismerés és köszönet illeti. Midőn ennek kifejezést adok, tisztelettel kérném Nagyméltóságodat, hogy elismerésemről és köszönetemről a bölcs elnöklete alatt lévő társulatot értesíteni méltóztassék, egyúttal van szerencsém nagybecsű tudomására hozni, hogy a jubileumi év alkalmából hazai művészettörténetünknek ezt a jelentős eredményét maradandó emlék alakjában is meg kívánom örökíteni. Nevezetesen egy Magyar Művész Arcképcsarnok létesítését határoztam el, melyben az alább felsorolt kategóriákba tartozó hazai művészeink arcképeit s illetőleg mellszobrait helyeztetném el s így azoknak emléke mintegy pantheonszerűen is megörökíttetnék. E Művész Emlékcsarnokot kizárólag magyar festőművészek, szobrász- és építőművészek emlékének szentelem s abban megörökítést találnának:

1. azon már elhalt és még élő művészek, akik az állami nagy aranyérem tulajdonosai. Ezeknek az arképe kerülne az arcképcsarnokba;

2. mindazon művészek, akik az Orsz. Magyar Képzőművészeti Társulat kiállításain 25 év óta, ha nem is minden évben, résztvettek. Ezek szintén igényt tarthatnak arra, hogy arcképük az emlékcsarnokban elhelyeztessék; — és végül

3. mindazon elhalt művészek, akiket az emlékcsarnokba való felvételre a vallás- és közoktatásügyi miniszter érdemeseknek tart. Az ezen kategóriákba eső művészek emlékének megörökítése történhetik arcképben vagy mellszoborban; e tekintetben a döntés jogát magamnak óhajtom fenntartani.

Az arcképek művészi kivitelű olajfestmények lesznek, a mellszobrok anyaga fehér márvány vagy bronz. A szobrok minőségére nézve is magam kívánok dönteni.

Az Emlékcsarnokban elhelyezendő képek készítőit a beküldött és elfogadott képért 1000—1000 korona tiszteletdíjban szándékozom részesíteni. A szobrok díjazása külön alku tárgya.

Ezen Magyar Művész-Emlékcsarnok tervét az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeumnak e célra legalkalmasabb valamelyik csarnokának (esetleg halljának) igénybevételével szándékozom megvalósítani s egyidejűleg felkérem a nevezett múzeum igazgatóját megfelelő javaslat tételére.

Van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel felkérni, hogy ebbeli szándékaimat tudomásul venni s az ügyre vonatkozó netáni nagybecsű észrevételeit velem mielőbb közölni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem nyilvánítását. Gróf Zichy János.

KITÜNTETÉS. Oppel Magda „Birsalmák" című vízfestménye nyerte el a Képzőművészeti Társulat tavaszi tárlatán a Harkányi-díjat.

FALUS ELEK rajzolta a 197. oldal fejlécét.

HAZAY ALADÁR rajzolta a 207., 227. oldal fejlécét.

NAGY LÁZÁR rajzolta a 214. oldal fejlécét.

GÖTZ B. ERNŐ rajzolta a 229. oldal fejlécét.

NÁDLER RÓBERT „Vasárnap délután" című festményét a Könyves Kálmán r.-t. jogosításával közöljük.

ADATOK MŰVÉSZETÜNK TÖRTÉNETÉHEZ

ZÜLLICH RUDOLF szobrászról bővebben írt a Budapesti Hirlap és a Családi Lapok 1855—1857-ig terjedő időkben. E források szerint Züllich 1855-ben érkezett vissza Rómából, hol 15 évig tartózkodott. A Budapesti Hirlap azt írja 1855-ben: „Nemzeti múzeumunk két szép műdarabot bír Züllichtől, fehér márványból vésve, egyik Madonna, a másik Juno. Most különösen azon körülménynél fogva kívánom a t. c. közönség figyelmét Züllichre irányítani, hogy őt, ki 15 évi távollét után hazájába mint látogató érkezett, azon pártfogásra méltatnák, melyre művészi képzettsége és képessége valóban érdemes. Ő ugyan jelenleg a Berzsenyi-emlék elkészítésével van megbízva múzeumunk számára, de némely akadályok miatt a mű bevégzése alkalmasint még darab időre előrehalad. E mellett igen jó volna, ha itt a hazában egyéb megrendeléseket is kaphatna, mellyek úgy köztünk maradását tennék lehetővé, vagy legalább a Rómába visszatérendő művészt ott kellőleg fogadtatnák.

— Szükségesnek tartom azt is megérinteni — mikép a Pesti Naplóban megemlítém — hogy a néhai Döbrentei Gábor elnöklete alatt állott szoborműegylet Züllichet bízta meg Hunyady János életnagyságú márványszobrának elkészítésével. A

Művészet 1911.

szoborműegylet 1848-ban a közbejött események miatt megszüntette működéseit. Később az elnök halála miatt is, az ügy feleleventéséhez semmi kedvező alkalom nem mutatkozott s nem tudom (e cikket Ney Ferenc, az említett szoborműegylet volt titkára írta): lehetne-e azt reményleni, hacsak egyes maecenások fel nem karolják az ügyet. De arról meg vagyok győződve, hogy örök dicsőséget aratni a nemzet szeme előtt azon vagyonos és nemeskeblű hazánkfia, ki e szoborral múzeumunkat megajándékozná. A tervezett szobor mintája alulírtnak, mint a hajdani szoborműegylet titkárának kezei közt lévén, azt a legközelebbi műtárlatban közszemlére kiállítni szándékozik, hogy ezzel is növelje a közfigyelmet derék művészünk iránt. E szoborka gipszből készült s nemcsak az első gondolatok, az eszme megfogamzását fejezi ki, hanem a nagy férfiút egész erőteljében állítja szemeink elé s annyit mindenesetre bizonyít Züllich gondolkodó művész s tárgyát méltó szempontból fogván fel, azt elég ügyességgel méltó alakban is öltöztette. Nevelné kétségkívül a mű tökélyét az, ha életnagyságban dolgozhatná ki, a midőn az apróbb részletességeket nagyobb pontossággal lehetne előállítani.

Egy másik értesítés már úgy szól Züllichről: Örömmel értesíthetjük a t. közönséget, hogy Züllich Rudolf szobrászunk a nádasi templom számára egy Immaculata szobor elkészítésével megbízatván, a művet már csaknem bevégezte. A szentség és szendeség olly szerencsésen egyesül[t] e műben, hogy azt méltán sikerültnek mondhatjuk. Vajha hasonlókra minél több megrendeléseket kapna széptörekvésű művészünk!

Egyébiránt más téren is erélyes szorgalommal foglalkozik a derék szobrász. Hunyady János szoborkáját, ugyanazt, melynek első mintaműve e lapok szerkesztőjének (Ney Ferenc) birtokában volt, némi módosítással több példányban elkészíté és 6 pfton árultatja több műkereskedésben. Méltó, hogy nemzetünk e nagy hősét minél több műbarát szerezze meg szobái díszéül.

Nemsokára boldogult Dorothea nádorné ő fensége mellszobrát is fogjuk tőle bírni. Hasonlólag boldogult Albach Szaniszló hitszónok dombormű arcképe is elkészül nála s ha nem csalódunk, Wágner műárús boltjában kapható.

Azonfelül úgy vagyunk értesítve, hogy gróf Nádasdy Lipót ő ecllja házának számára többféle mű elkészítésével van megbízva Züllich úr, mellyek közt különösen egy márványkandalló fényes tanúságot tesz a művész költőileg alakító tehetségéről. Ily előzmények után a művész köztünk maradását eredményezhetendik, mit mi szívünkből óhajtunk."

Valamivel később ugyanezen lap azt írja, hogy a Hunyady-szobor Rózsavölgyi műárúsnál volt kapható, az Immaculata-szoborról meg így ír: „E jeles művész kezeiből vettük a mult hónapban egy gyönyörű embernagyságú Immaculata-szobrot tajtékgipszből. Ha még valahol szükségeltetnék illy gipszszobor, mi örömest elvállaljuk a közbenjáró szerepet a művész és megrendelő közt.

Végre a Bud. Hirlap 1857-ben így írt a művészről: Az első teremben mindjárt Züllich Rudolf hazai művészünk két mellszobrával találkozunk, melyek foglalása után azon kis gipsz valhallának, mit ő a hazafiérdem szerint kegyeletes szívű közönség számára Vörösmarty mellszobrával nyitott meg. E két szobrocska egyik fémöntvény, a másik gipsz. Mind a kettő a magyar politika józan reformatorát, a magyar közszellem első teremtőjét, Széchenyit ábrázolja, elég sikerült archűséggel. Az egyesület több darabot vásárolt meg kisorsolásra, hogy vele részvényeseinek kedveskedjék, különben magánúton is lehet másolatokat kapni. S hisszük, nem fog szűkölködni megrendelésekben. A tartósabb fémöntvény ára 20, gipszé 3 frt. P. I.
—401

SCHAEFFER festő résztvett 1856-ban a bécsi Belvedere kiállításán. Sajnos, a forrásmunka nem értesít sem a mű címéről, sem a tartalmáról.
—402 P. I.

VIZKELETI BÉLA festő 1857-ben részt vett a műegyesület kiállításán „Kenyérmezei csata" c. képével. „Fő személye, mint Ney Ferenc írja, oly hősies, hogy ha csak maga állana szemközt az ellennel, a diadal dicsőséges kimenetele felül alig maradhat kétség." P. I.
—403

BALOG ZOLTÁN festő 1855-ben részt vett a műegylet szeptember—októberi műkiállításán „Az árulás" c. képével, mely „e fiatal tehetséges festésznek első műve" volt. P. I.
—404

VASQUEZ KÁROLY 1838-ban Budapest városáról topográfiai térképet készített, melyről annak idején több bel- és külföldi lap dicséretesen megemlékezett. Az egész 6 nagy angol regálra nyomott metszetből állt, melyek közül kettőt a szerző díszes címlappal látott el, amennyiben feldíszítette Magyarország összes megyéinek címerével, valamint azon családok címerével is, kik e művet megrendelték. Az „Athenaeum" megemlíti, hogy az itt szereplő nevek között csak kettő van külföldi: a luccai uralkodó herceg és Württemberg Sándor. A többi négy lap Budapest topográfiai alaprajzait tartalmazza, melyeknek mindegyikét a főváros regényesebb vidékeinek, nevezetesebb piacainak, utcáinak, palotáinak rajzai veszik körül. E díszes körzetet érdekessé tette az a körülmény is, hogy a szerző oly épületeket és utcákat is rajzolt, melyek a megjelenés idején még csak a tervezés folyamatában voltak; ú. m. a Nemzeti Mú-

MAGYAR MŰVÉSZEK ARCKÉPEI.

A művészek mindig nagy szeretettel foglalkoztak önarcképeik megfestésével, amiben két szempont vezette őket. Az egyik a maguk megörökitésének vágya, az emberi természetben rejlő hiuság kielégitése, s igy odafestették magukat minden korban nagy kompozicióik alakjai közé, Botticelli éppen ugy, mint Munkácsy, Raffael és Filippo Lippi, — s igy tovább, a példák számtalanok. De egy másik, jóval mélyebben fekvő ok az, hogy a művészek a maguk arcán mélyreható festői problémákat tanulmányozhattak, aminek főpéldája Rembrandt, akinek önarcképein egész művészi fejlődését végig tanulmányozhatjuk. Ugyanezt látjuk Kupetzkynél, akinek többrendbeli önarcképe közül csak a Szépművészeti Muzeumbeli művére hivatkozom. Az Uffizi-képtár Firenzében régtől fogva gyüjti a művészek önarcképeit, oda bekerülni nagy disz, a legmagasabb kitüntetés számba ment mindig, a párisi Louvre is gazdag nagybecsü önarcképekben, a nagy képtárak egyáltalán az önarcképeket elsőrangu psychológiai értékükért igenis értékelni tudják.

A most bemutatásra kerülő magyar gyüjtemény, melyet kora ifjuságom óta tervszerüen hordtam össze, nem ismeretlen ugyan a muzeumot látogató közönség

Ernst Museum kiállításai
XLII. (1920)

előtt, de mivel a muzeum a háboru alatt — hadi kórház lévén — el volt zárva, csak most nyilik alkalom ujra való bemutatására. Ez alkalommal egy sor uj szerzeményt mutathatunk be, néhány olyant, melyek a magyar művészettörténetre nevezetes darabok. Ilyen az egészen ösmeretlen Beck Vilmos, aki 1824-ben született Baján, testvére volt az első Petőfi-forditónak, a német költő Beck Károlynak, s Bécsben tanult 1846-ig, amikor Pestre jött, karikaturarajzolónak, a forradalom után egy darabig Bécsben, utóbb Pesten élt 1862-ben történt haláláig, főleg mint arcképfestő.

Az itt bemutatott önarcképe a kor egyik legértékesebb műalkotása, már ezzel is a biedermeierfestők legjobbjai közé emelkedik, Borsos és Barabás mellé, akikkel teljesen egyértékü, sőt bizonyos tekintetben, ami az előadás férfiasságát illeti, felül is mulja őket. A másik alig ismert művész, Rákosi Nándor, aki 1832-ben Szegeden született, s a szabadságharc után hosszabideig sinylett a temesvári várban, s csak azután adta magát a művészetnek. Blaas Károly tanitványa lett a velencei akadémián, s 1860-ban telepedett Pestre, ahol mint rajztanár is nagy festői munkálkodást folytatott 1884-ben történt haláláig. Önarcképén a világitási hatások ereje meglepő. Az ujabb szerzemények közül ki kell emelnem *Gerhardt* Alajos önarcképét, *Strobl* szobrászmesterünk arcképét Lotztól és Templétől, *Borsos* remekét, mely Zitterbarth biedermeier-kori pesti épitészt ábrázolja, igen érdekesek Barabás műterme *Than*-tól, Donát szobrászunk arcképe a világhirü német épitész-tanártól *Sempertől*, *Orient* József XVIII. századi magyar származásu tájképfestő önarcképrajza,

Weber Henrik épitész arcképe *Lotz*-tól, az ujabb magyar művészek közül *Feszty* Árpád, *Kőrösfői-Kriesch* Aladár és *Perlmutter* Izsák önarcképei.

Külön meg kell jegyeznem, hogy a gyüjtemény két *pièce de résistance*-ja, Székely Bertalan önarcképe és Greguss János arcképe, ugyancsak Székelytől, jelenleg a Szépművészeti Muzeum Székely-termében láthatók, ahol most azok ideiglenesen bemutatásra kerültek.

Ernst Lajos.

Magyar műnészek arcképei – Ernst Museum 1920.

ELSŐ TEREM.

Gy. Sándor József

RAJZAI ÉS FESTMÉNYEI.

1.	Nevető öreg asszony	1500.—
2.	Két arcképtanulmány. Rajz. Egyenként	800.—
3.	Koronázási vázlat	1200.—
4.	Két arcképtanulmány. Rajz. Egyenként	800.—
5.	Két arcképtanulmány. Rajz. Egyenként	800.—
6.	Tanulmányfej	1000.—
7.	Mezei ut. Olajfestmény	5000.—
8.	Novemberi hetipiac. Magántulajdon.	
9.	Kápolna. Olajfestmény	4000.—
10.	Szentháromság-szobor. Magántulajdon.	
11.	Templom belseje	6000.—
12.	Az országház	20000.—
13.	Erdő széle	6000.—
14.	Csipkekendős leány	8000.—
15.	Tanulmányfej. Rajz.	1000.—
16.	Két tanulmányfej. Rajz. Egyenként . .	1000.—
17.	Arcképtanulmány	1500.—
18.	Két tanulmányfej. Rajz. Egyenként . .	1000.—

BALLÓ EDE: PIÉTA

A MAGYAR MŰVÉSZET JELENTŐSÉGE

ÍRTA: GEREVICH TIBOR DR., EGYETEMI TANÁR

II.

Minden nemzetnek határozott hivatása van a nagy népcsaládban s boldogulásának egyik főfeltétele ennek felismerése és tudatos követése. A nagy összjátékban mindegyiknek ki van osztva a szerepe. Vonatkozik ez nemcsak a politikai szereplésre, de még inkább a műveltségi munkára. A nemzeti kultúrák feladata a saját jellegéből, adottságából folyó műveltséggel színezni, árnyalni, változatosságában gazdagabbá tenni az összeség, az egész emberiség lelki és szellemi birtokállományát. További feladatuk megismertetni magukat a többi nemzetek műveltségével és így lehetővé tenni a nagy egész szellemi együttműködését. Ennek a fönséges koncertnek nem egy szólamra kell törekednie, hanem összehangolt polifóniára, mert mennél nagyobb a hangok vagy a hangszerek száma, annál szárazabb, szegényesebb, kifejezéstelenebb, bántóbb az egyszólamú hangzás. Így a művészetek terén minden nemzetnek a saját lelkéből kell merítenie. Ha őszinte és igaz a művészet, mást, mint a produkáló nép lelkét, felfogását, ábrándjait, természet- és világszemléletét nem is fejezhet ki. Nemcsak lélektani szükségszerűség ez, hanem ezt bizonyítja a művészetek egész története is. Csak nemzeti művészet és nemzeti stíl van, még akkor is midőn nagy nemzetközi stíláramlatok érvényesülnek, melyeket az egyes nemzetek különbözőkép módosítanak és hasonlítanak át nemzetiekké, ez az áthasonulási folyamat oly nemzetek művészetében is végbemegy, melyek a művészetek nagy nemzetközi csereforgalmában kevesebbet adnak, mint amennyit kapnak. A külföld is felismerte a modern magyar művészet nemzeti jellegét, épp ezt méltányolva benne elsősorban s művészetünk nemzeti volt a multban is, amiről a külföld nem tud s aminek elismerése elől eddig elzárkózott a magyar történészek és műtörténészek egy jelentékeny része is.

A honfoglaló ősök távol Keletről művészetet hoztak magukkal, melynek perzsa-szasszanida eredetét világosan elárulják az emlékek. A kereszténység felvételének következménye új kultúrai és művészeti orientáció volt. A keresztény művészet az első király óta otthonossá vált a magyarságnál, mely azt épp oly híven őrizte, fejlesztette magában s idomította a saját lelki alka-

Képzőművészet 1928. 8–9. sz.

Az I. számú cikk megjelent Képzőművészet 1928. 7. sz.

BALLÓ EDE: HOHENLOHE-LANGENBURG NAGYHERCEG

tához és életkörülményeihez, mint ahogy a kereszténység ügyének e földön sajátos rendeltetésű lovagja, bajvívója, őrtállója lett. Amint felismertük a nemzeti történeti rendeltetését, éppúgy keresnünk kell régi művészetünk európai hivatását. Ez először abban áll, hogy egymásra következő különböző kultúrai és művészeti előzmények (prehistórikus, római, avar, longobard, ókeresztény stb.) talaján egy több néptöredékkel közösségben élő nemzetnek vallási, polgári és esztétikai szükségleteihez mért egységes, európai szinten mozgó művészetet adott s a nemzetet ezzel is belekapcsolta a nyugati civilizáció vérkeringésébe. Másodszor a régi magyar művészet európai hivatása abban mutatkozott, hogy Közép-Európában egyéni elegyítésben összeegyeztette az európai művészet két fő áramlatát, a latint és a germánt, — a klasszikust és a barbárt — amely szerepet egész más alapokon Nyugaton a flamand művészet töltött be oly szerencsésen. Harmadik nagy rendeltetése volt pedig, hogy Kelet felé utolsó gócpontja és kisugárzási fókusza volt a nyugati keresztény művészetnek. A nyugati stílusoknak Magyarországon volt Kelet felé az utolsó nagy nagy kiviteli piaca. Innen jutott el a renaissance Lengyelországba, innen, közvetlenül Mátyástól kért ötvösöket az orosz cár, innen, ugyancsak Mátyás udvarából ment Moszkvába az az olasz származású építész, Aristotele Fioravanti, aki az orosz építészetbe, az orthodox templomépítésbe a renaissance formák belekeverésével hosszabb ideig dívó új ízlést vitt s a budai ötvösökkel együtt rásugározta a keleti steppékre az európai művészet nemes és tiszta fényét. De nyugati szomszédaink is érezték a magyar művészeti kultúra közelségét, amelynek kopját a

Kolozsvári testvérek lovas Szent Györgye kitűzte a prágai Hradsinra, a csehországi kultúrának és művészetnek luxemburgi IV. Károly német császártól német, francia és olasz művészek vagy művészi hatások segítségével felvirágoztatott legtermékenyebb korszakában. Ausztriában a középkorban félszáznál több magyar művész és iparművész dolgozott s középkori építészetünk egyik legszebb gyöngye, a jáki templom kisugározta hatását az osztrák építészetre. Művészeink a művészzsenikben duslakodó Olaszországban is tudtak érvényesülni és helytállani. Régen tudunk a XV. században Ferrarában dolgozó kiváló magyar festőről, Pannoniai Mihályról, aki mellett az Esték városában más magyar mesterek is otthonra találtak. Egy kitűnő fiatal magyar műtörténész, Horváth Henrik, a római magyar intézet tagja Sienában a XV. század első felében ott működő egész magyar művészkolóniára bukkant, festőkre, szobrászokra és ötvösökre, kik a pápai udvarnak is dolgoztak, kiknek egyike a pápától diplomáciai misszióban részesült, egy másika pedig tagja volt a sienai városi tanácsnak. Tudunk a középkorban Franciaországban működő magyar művészről. Vajjon azok, akik a régi magyarok művészi tehetetlenségét tanították, úgy képzelték-e, hogy a magyar művészek direkt kívándoroltak, hogy előzékenyen helyet adjanak hazájukban idegen kollegáiknak? — akik ha kisebb számban meg is fordultak hazánkban, kevesebben voltak, mint a hazaiak s kevés kivétellel nem gyökeresedtek meg. A kölcsönös művészcsere, művészek idegenbe vándorlása általános volt a középkorban és a renaissanceben, nem egy céh a „vándorlást" tanulás, tapasztalatok szerzése céljából előírta tagjainak. Magyarországon is szívesen látták az idegen művészt, mert közvetítette az idegen műformákat, új technikát, új ízlést, melyek a honi követők, segédek és tanítványok keze munkájában mihamar meghonosodtak s helyivé, nemzetivé idomultak. Érdekes ezt a folyamatot végigkísérni művészetünk történetében s az ily stílfejlődési és stílidomulási kutatásokat éppúgy feladatul kell kitűznünk mint a nyersanyag összehordását és rendszerezését.

BALLÓ EDE: SCHILLINGSFÜRST-HOHENLOHE KANCELLÁR

Csak a naívakat teheti szkeptikusakká a magyar művészettel szemben, ha rájönnek, hogy idegen stílusok és idegen mesterek jutottak el hozzánk, mert hisz akkor meg kellene tagadnunk a konstantinápolyi Tizenkét-apostol templom mintájára épült velencei Szent Márk-templomot, az olasz gótikát és különösen a milanói székesegyházat, melyen németek is dolgoztak, meg kellene tagadni a középkori olasz szobrászatnak dantei magasságokba érő nagy mesterét, a francia szobrászat hatásától érintett Giovanni Pisanot; ki kellene tépni a francia művészettörténet lapjai közül a renassanceról szóló fejezetet, letakarni Dürernek velencei útjain inspirált festményeit. A magyar művészetben is jelentkező külföldi hatások nemzetünk kultúrfogékonyságáról, művészi tehetségének friss felfogóképességéről, a magyar művészet európai bekapcsolódásáról tesznek hízelgő tanuságot. Ha nem így lett volna, sárral tapasztott cserényekben laknánk és rögtönzött, ácsolt facsarnokokban, vagy lófarkot lengető kopjás sátrakban dícsérnők a „magyarok Istenét".

A nemzetek határain át hullámzó nyugati stíleket a magyar alkotófantázia minden korban át tudta dolgozni. Módszeres összehasonlító stíluselemzéssel rámutathatunk a nemzetközi stílek magyar változatainak különleges jegyeire. Újabb kutatásaink alapján régi művészetünkben magyar építészeti típusokat, stílusokat, festő-, szobrász- és miniatűr-műhelyeket s részben névvel vagy mesterjeggyel megjelölhető egyéniségeket tudunk kimutani. Nemcsak az építészetben tudjuk megjelölni az eredetien magyar típusokat, — az árpádkori templomoktól a barokk polgári házakig és az empire emlékszerű építészetig —, tudjuk indokolni a nemzeti változások anyagi, technikai, gazdasági, társadalmi, ízlési okait, hanem a figuratív művészetekben: szobrászatban, festészetben is megnevezhetjük a magyar ízlés, a magyar formaalkotás és művészi látás kitevőit: a nyugodt természetszemléletet, a táj szeretetét, a részletekben el nem merülő összevont előadásmódot, a belső kifejezésnek túlzó hangsúlyoktól ment mértéktartását, a művészi átélésnek higgadt örömét, azaz oly vonásokat, melyek szükségszerűen egyeznek a magyar lélek általános alkatával. Régi szobrászatunk és festészetünk emlékeit koronként változó technikai jellegzetességek is segítik a nemzeti stíl közös nevezőjére hozni. Hasonlóan régi ötvösségünket, talán legnemzetibb művészetünket is a struktúra világos érvényesülése, az ornamentikai mérséklet, a szívesen alkalmazott természeti elemeknek olykor a népművészet naívságát súroló leegyszerűsítése mellett külön készítési eljárások (az Árpádkorban egy sajátos filigrán technika, később a sodrony-, majd az erdélyi zománc) és eredeti műformák, („koronkák", násfák, „máslik", forgók, rezgőtű, „átalvetők" stb.) avatják stílben nemzetivé. Nemcsak a szakember, de a műveltebb laikus is könnyen felismerheti a magyar művészet sajátos jellegét, oly világosan nyilatkozik az mindazok előtt, akiknek látását nem homályosítják el a még a Bach-korszakból származó műtörténeti előítéletek. Gyakorlott szem száz idegen kép között is rátalál a középkori magyar szárnyasoltár-festményre. A régi magyar ékszert műtörténeti vagy múzeumi iskolázottság nélkül is könnyen fel lehet ismerni. Régi városainkban, vagy akár Buda és Pest régi utcáin járva akaratlanul is érezzük a sajátos hangulatot, még ha feliidézzük külföldi benyomásainkat is. Érezzük, mennyire beleilleszkednek régi városházaink, megyeházaink, templomaink, patricius házaink a magyar városképbe. Akit ez a benyomás nem győz meg, kísérelje meg a negatív próbát s képzelje el a pesti városházát — teszem — a Champs Elysée-re; nem kirína-e onnan, holott empire stílje a nagy francia császár művészeti kultúrájából fakadt; ha a Rue de Jénán hasonló palotát látnánk, nem azt mondanók-e: egészen olyan, mint egy magyar megyeháza. Mert a jórészt a XVIII. század végén és XIX. század első felében épült magyar megyeházák külön építészeti típust alkotnak, amint külön stíljük van a jórészt ugyancsak copf-, de méginkább empire-stíleredetű falusi udvarházainknak. Nem ütköznék-e ki a környezetből, ha egy ilyen magyar udvarházat vagy akár villát képzeletben a comói tó virágos partjaira, a Villa Olmo, vagy a bellaggioi Villa d'Este mellé helyeznők? — pedig ez a magyar empire épp a lombard újklasszicizmusnak egyenesen leszármazottja. És folytatva ezt a fantasztikus utazást, nem találnók-e idegeneknek, sutáknak a bécsi Herrengassén vagy a Freyungon a csöndes, szerény álmatag budai barokkházakat, pedig a magyar barokk tudvalevően szorosan összefügg az osztrákokkal. S nem hatna-e idegenül valamely francia középkori város főterén a kasai dóm, pedig ennek alaprajza a braisnei templom alaprajzával tart közeli atyafiságot?

Ha régi építészetünk átlagban, kiváló egyes emlékek dacára sem éri el a nagy építész-nemzetek — franciák és olaszok — architektúrájának magas csúcsokra emelkedő szintjét, ha régi szobrászaink nem vehetik fel a versenyt az olasz renaissance nagy mestereivel és festői akár az olasz, akár a németalföldi, vagy spanyol festőkkel; önámítás nélkül mondhatjuk, hogy régi művészetünk nem egy műfajban, ha mennyiségben nem, de számos jeles alkotásának minőségében megközelíti a német művészetet, szerencsés korszakaiban pedig más kisebb közép- vagy keleteurópai népek művészetét magasan túlszárnyalja. Az ötvösségben mindenek élén haladtunk. Éppígy pompázó, jellegzetes szárnyasoltár-művésze-

tünk, mint különösen kedvelt magyar műfaj, a többi nemzetek hasonló alkotásainak felette áll. E kettőben, valamint a gyári munka gátló hatása ellenére ma is frissen hajtó, csodálatosan gazdag népművészetben merengte el a magyar művészi fantázia legszebb álmait, megőrizve az ősi keleti dekoratív hajlam csíráját.

Régi művészetünk a nagy művésznemzetekkel — olasz, francia, flamand, holland, spanyol — szemben annyiban is hátrányban van, hogy fejlődése nem folytonos és nem egyenletes. Meteorként feltűnő mesterművek után, melyek nem egyszer valóban megelőzik korukat (Kolozsvári testvérek Szent Györgye, M. S. mester táblaképei, Szinyei-Merse protoimpreszionista képei), esések, letargiák következnek, akárcsak történelmünkben nagy tettek nyomán hitványak, nagy királyok után sorsdöntő időkben törpék, nekilendülések után konok megtorpanások, nagy ígéretek után be nem váltott remények s viszont porbahullás után váratlan talpraállások, sorsüldözésből fakadó példátlan energiakifejtések, züllésből felbuggyanó erkölcsi források. E párhuzam arra mutat, hogy műtörténetünk sziklás szaggatottsága nemcsak a jobb vagy mostohább általános történeti helyzettől függ, hanem tán méginkább a nemzeti lélek rapszodikus történeti ritmusából, szeszélyes energiabeosztásából, fellobbanásra hajló általános hangulati jelleméből következik. Az olasz műveltség és művészet törté-

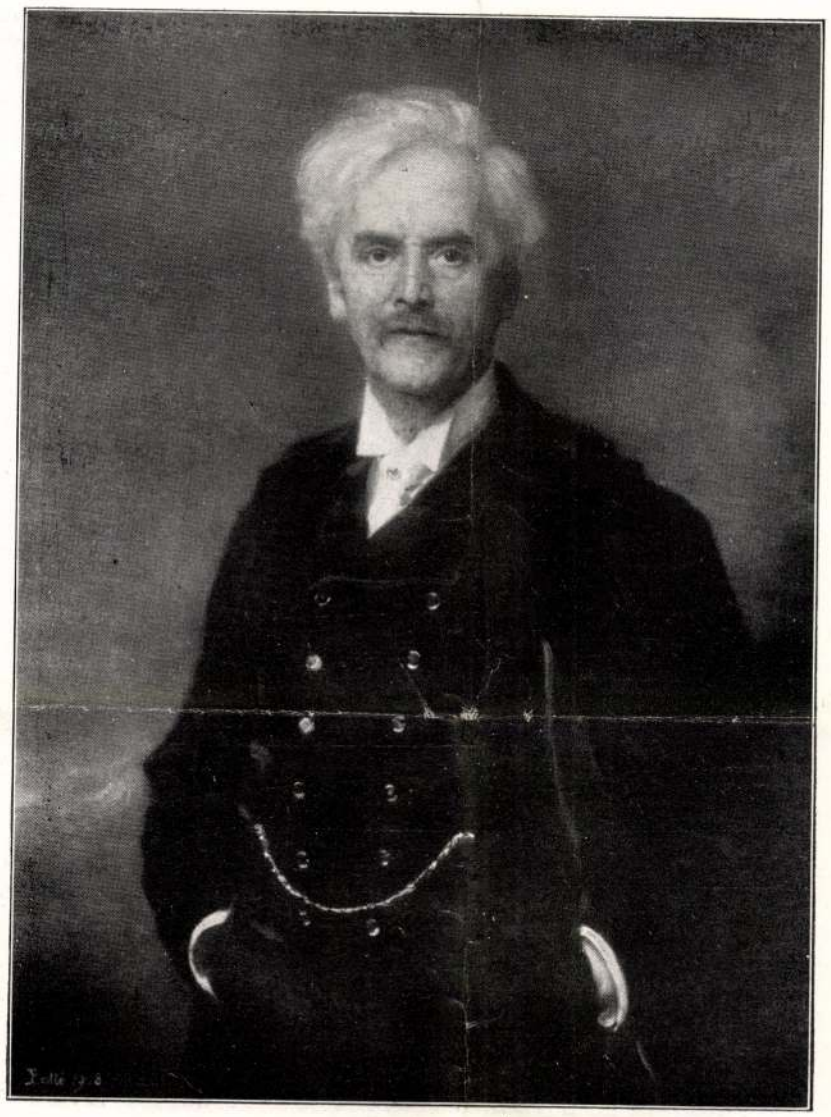

BALLÓ EDE: POPPER DÁVID, GORDONKAMŰVÉSZ

nete bizonyítja legjobban, hogy a balsors önmagában nem kultúra- és művészetellenes.

Régi művészetünk útja szakadékosan vezet termőföldekre, melyeken — ha olykor idegen ekével szántották is meg — magyar kalász terem; vezet lápokon és ingoványokon keresztül szép tisztásokra, melyeken magyar virág nyílik. Ez az út jórészt töretlen, de meg kell törni, ha felfedezve helyes nyomát, nem is találunk rajta michelangelói tölgyet és ráfaeli rózsatövet, csak magyar akácot és muskátlit.

Modern művészetünk gondozott, szép kertjének pompás virágait az egész világ megcsodálja. A régi elhanyagolt kertet is rendbe kell hoznunk. Nem elég ma, ha csak új művészetünkkel dicsekszünk, a régit is megösmernünk, rehabilitálnunk kell s megkonstruálnunk történetét. Mai művészetünk mutogatásával is fel kell hívnunk a figyelmet a csonka országnak a multhoz méltó jövőt érdemlő rátermettségére, amint régi művészetünk feltárásával érveinket szaporíthatjuk a régi ország kultúrai érdemeinek, szellemi fölényének bizonyítására s Nagy-Magyarország történeti, földrajzi és gazdasági egységének gránitszikláját a művészeti egybeforrottság vaspántjával is megerősíthetjük.

GRÓF BATTHYÁNY GYULA: A BÁLVÁNY

A Műcsarnok Tavaszi Tárlatáról

Magyar irodalom

Szana Tamás

A magyar irodalom
századunkban.
Képirodalmi Könyvtár
I. 9.
Petrik 1886–1900

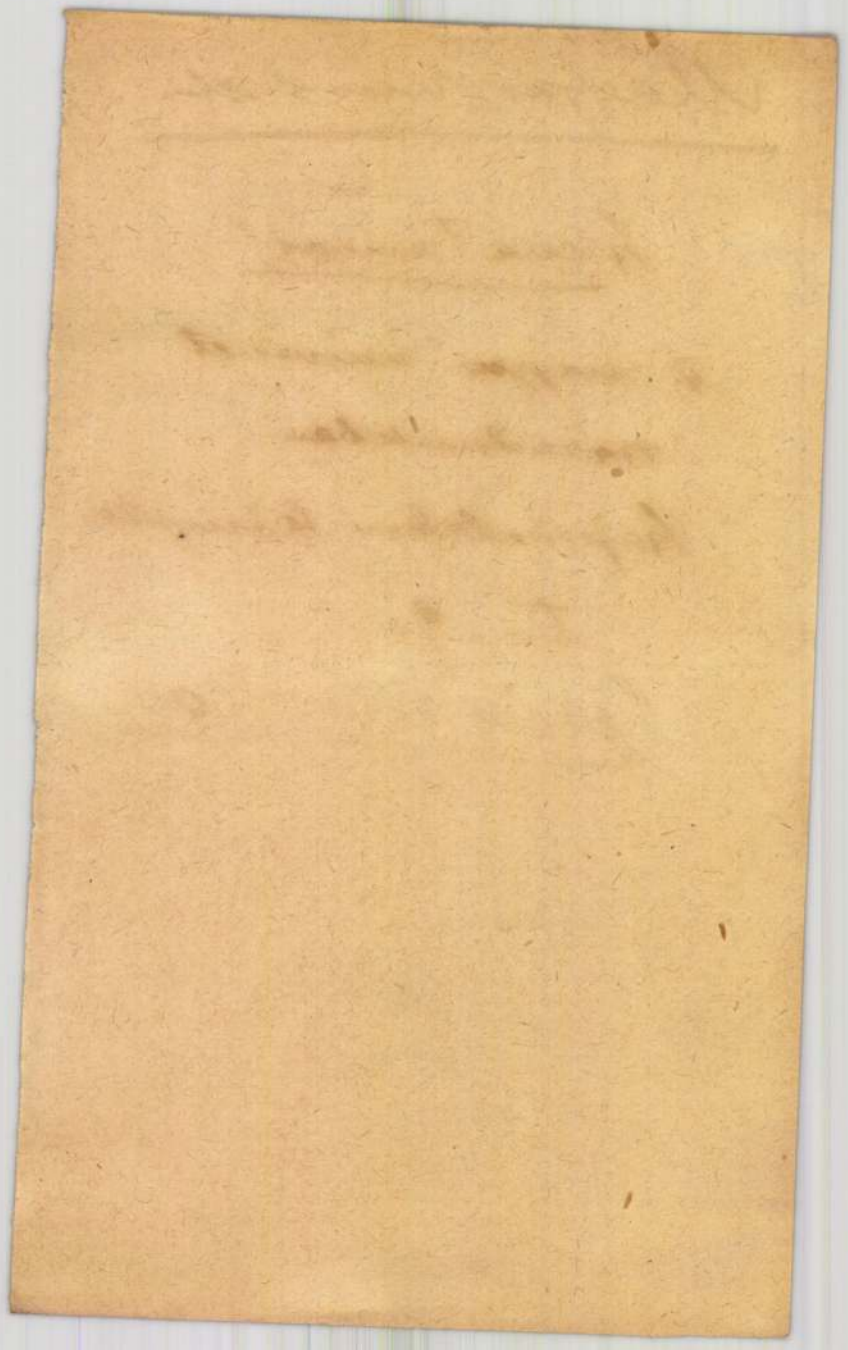

~~587~~

Magyar művészet

A magyar művészet
világos helyzete.

Petrik 1886–1900

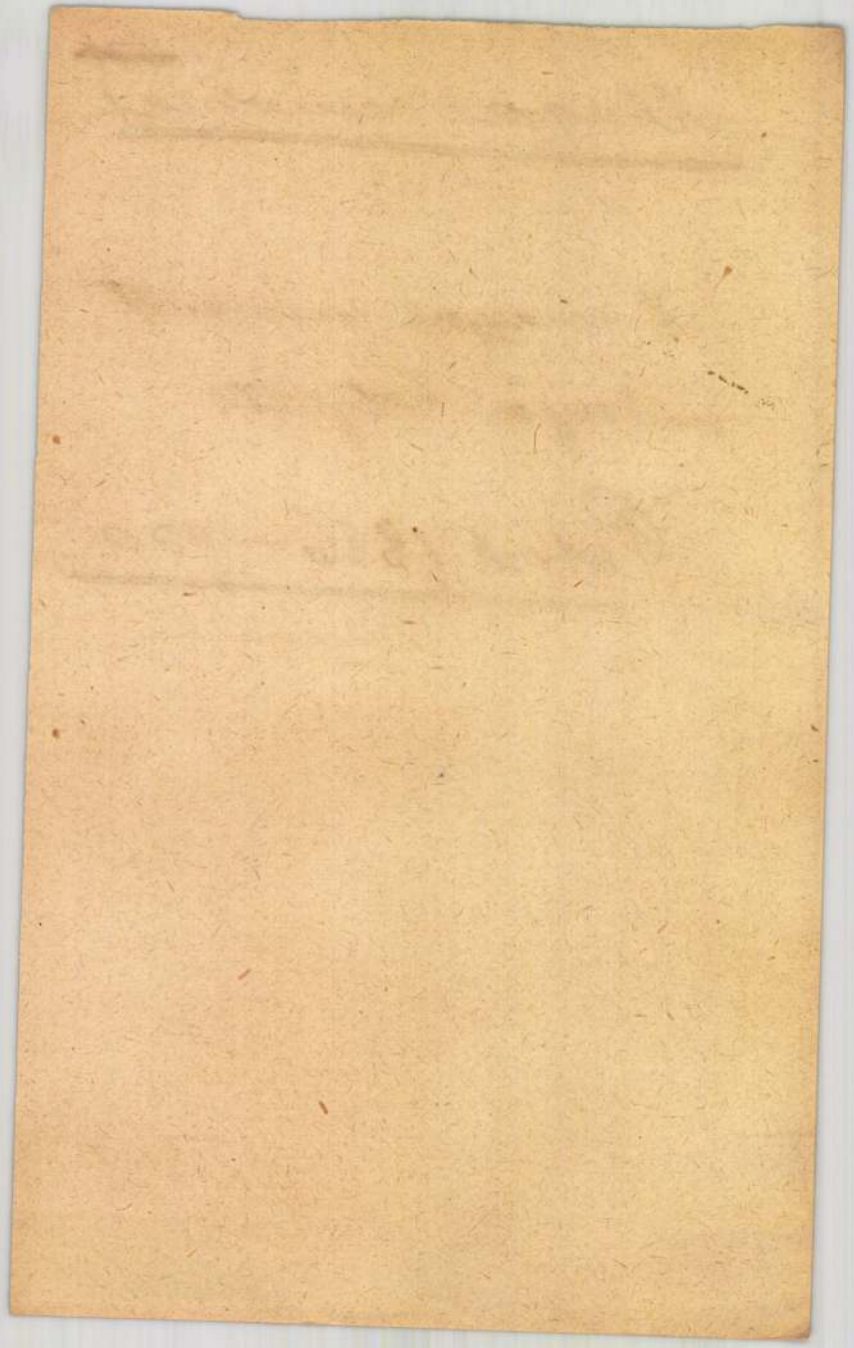

Magyar művészet

Thoroczkay V

Nehány szó a magyar képzőművészet érdekében

Petrik 1886-1900

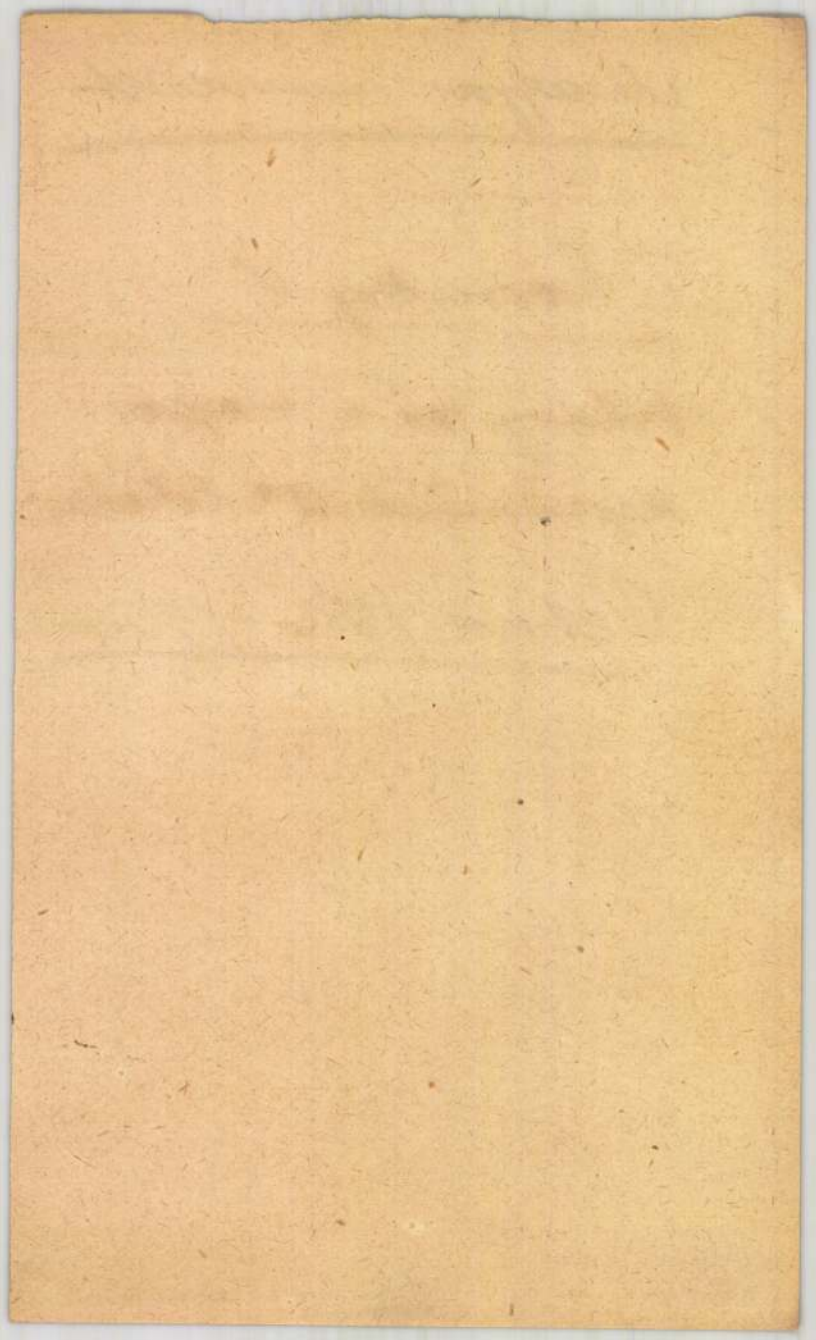

Magyar művészet

Petrovics Elek: Magyar mesterművek. Bp.
1936. [illegible] 4-r., XVI, 116 l, 102 fekete, 11 színes műmell.

[illegible] A Pesti Napló előfizetői részére készült.

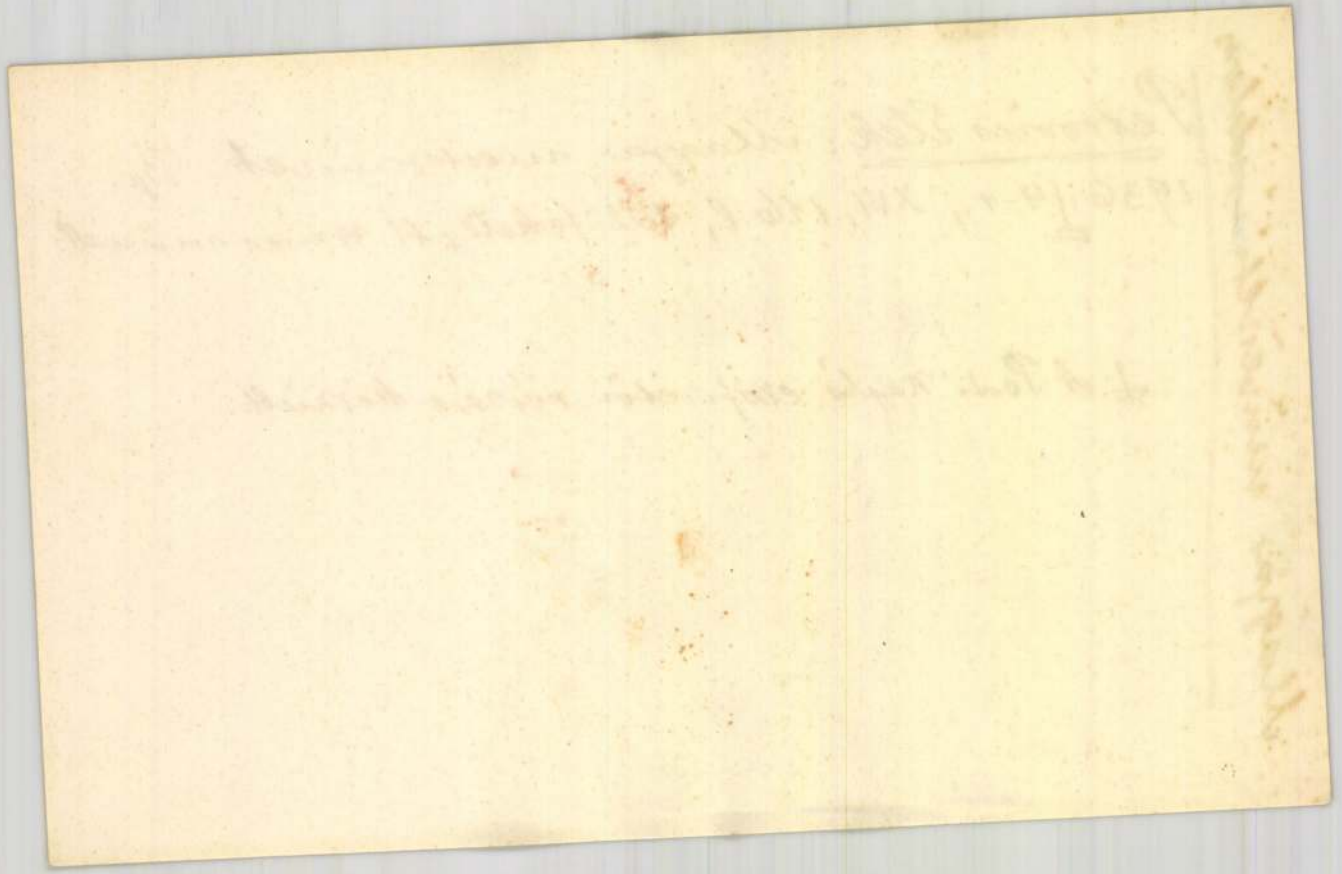

Magyar művészet

~~irodalom~~

Stimakovits László
A képzőművészetek
története Bpest
1918. 8 r. 52 l.

Rosner Kárly: A plakát
kezikönyvel. Bpest 1935.
u. r.

Magyar művészet
~~[illegible]~~

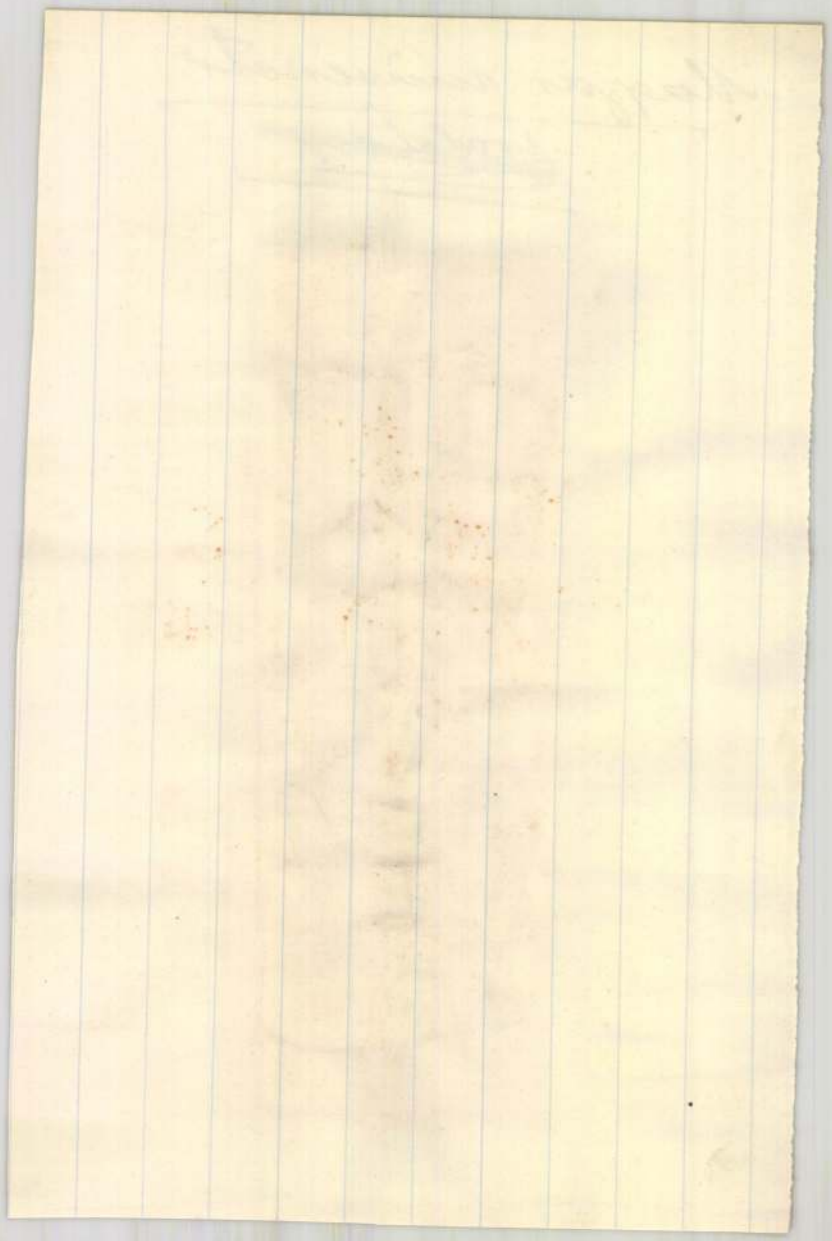

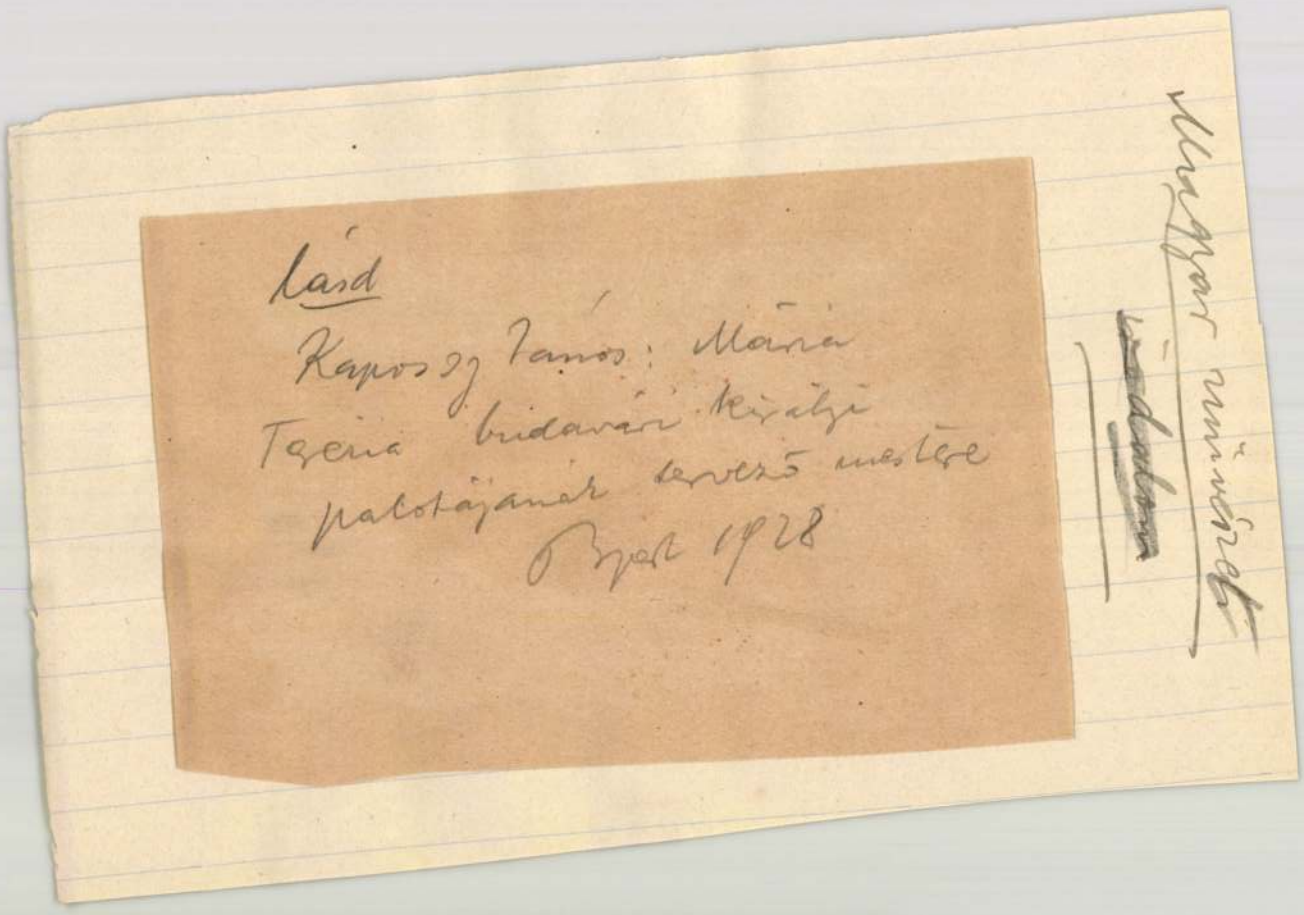

lásd

Kapossy János: Mária Terézia budavári királyi palotájának tervező mestere

Bpest 1928

Magyar művészet

~~[illegible]~~

Magyar művészet

~~[illegible]~~

lásd

Zoltai Lajos: A kálvinizmus és a művészet Debrecenben. 1928.

Magyar művészeti irodalom

Művészeti adatok miatt lásd

Révay József: Árpádok virága szent Imre herceg. Bpest 1930.

Magyar művészeti irodalom

A magyar aktkiállítás albuma 4 r. 142 kép 163 l Bpest. é.n. (1926)

Magyar művészeti

~~irodalom~~

A magyar művészet
válságos helyzete.
(Kny. Budapesti Hemle)
8 r. 30 l Bpest 1893

Magyar művészeti [illegible]

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBÓL

kölcsön vettem a következő munkát:

Szerző, vagy rendszó	cím, rész	darabszám	alak	kötés	jegy
Kertbeny K.	Ungarische Malerrevue. Beiträge zu näherem Verständniss der bildenden Künste in Ungarn. Pest, 1855.	1	8-r.		

Nincs meg a könyvtárban

Kelt 1 ..... Sajátkezű aláírás: Szentiványi Gyula

Határidő 1 ..... Állás: muzeumi és könyvtári ffrégi tolnok

Hivatalos jegyzet: ..... Lakás: I. Átlós út 9.

Szentiványi Gyula

..... a M. Nemz. Múzeum

Könyvtárából 1916. II. 8.

1916. II. 29-ig tartó használatra kivette az alább leirt munkát.

Szerző, vagy rendszó Kertbeny

Cím, rész Ungarische Malerrevue

Darabsz. 1 alak 8-r. jegy .....

7072. — Stephaneum nyomda r. t.

La noce du Mort

Par ÁKOS SZENDREY

C'EST TOUJOURS avec tristesse que nous considérons une fleur brisée par la tempête; la mort d'une jeune fille ou d'un jeune homme, une vie fauchée dans sa fleur, nous attriste encore davantage. On est toujours tenté dans des cas pareils de se plaindre de l'injustice du sort, puisque c'est une jeune vie qui est raflée par la mort, et cette vie est partie pour l'au-delà sans avoir pu atteindre son but, sans laisser de descendance; il ne reste personne qui respecte en elle un aïeul, qui puisse lui présenter les sacrifices mortuaires annuels. L'âme restée sans descendance n'est pas satisfaite, elle revient, si on ne se donne pas la peine de lui fournir une compagne. Voici pourquoi on fête la noce du mort, tout comme s'il vivait, et dans les temps anciens, on ne le faisait pas au figuré: on enterrait la fiancée avec son promis défunt. Cette coutume barbare s'est heureusement adoucie, il n'en est resté que la noce symbolique, et voilà l'explication des nombreuses habitudes nuptiales que nous trouvons encore aujourd'hui dans les cérémonies mortuaires de jeunes gens ou de jeunes filles défunts.

Aux environs de Szeged, par exemple, quand un jeune homme ou une jeune fille meure, ce n'est pas au prêtre que l'on porte en premier lieu la triste nouvelle, c'est le fiancé ou la fiancée que l'on désigne d'abord pour l'enterrement nuptial. On réunit les amis et les amies, ce sont eux qui prendront part au cortège d'honneur, tout comme dans une noce normale, mais, dans ce cas, avec la différence que ce sera à eux de porter le cercueil au cimetière, sur leurs épaules, à l'aide d'un brancard appelé le « cheval de Saint-Michel ». Le cercueil est suivi par le fiancé ou la fiancée en habits de noce. Les musiciens choisis pour l'occasion jouent des airs funèbres, mais ils n'entrent pas au cimetière; dans le temps, les jeunes gens et les jeunes filles restaient aussi à l'extérieur et pendant qu'on inhumait le défunt ils se mettaient à danser. C'était la danse nuptiale du mort. En rentrant du cimetière, les musiciens, à l'avant du cortège et précédant le fiancé ou la fiancée et les garçons et demoiselles d'honneur, jouent des airs joyeux. Il est curieux que nous rencontrions la même coutume à l'enterrement du printemps: le 1er mai, à minuit, les gars du village vont en chantant des chansons tristes au brasier allumé dans les champs, pour la fête dansante du feu mais, en revenant à l'aurore, leurs chants sont gais de nouveau.

Au banquet des funérailles, avant de se mettre à table, les pleureuses chantent des airs de deuil mais, après avoir mangé, la jeunesse se met

non plus dans le cadre des surfaces planes, ils ne deviennent jamais tout à fait pareils aux tapis, comme cela arrive si souvent aux Français modernes, parce que ces artistes gardent au sein de leurs représentations, la plupart du temps, une certaine gravité ou force dramatique qui les retient de cette manière de voir. Parmi les peintres les plus francisés, Ripp-Rónai, à peine rentré, échangea ses tons légers et raffinés contre des couleurs d'une riche plénitude. Vaszary se distingue de Dufy et de son enjouement par une immense impétuosité et un exceptionnel dynamisme. L'impressionnisme, qui transforme le monde en une vision vibrante, n'a pas été compris non plus par Szinyei-Merse, qui restait attaché à la nature sensible. Munkácsy considérait cette tendance comme un égarement dangereux, bien qu'il ait montré dans la toile « Sur la Route Poussièreuse » quels excellents tableaux impressionnistes il aurait été capable de peindre. Mais la truculence de son imagination l'en avait retenu. Les tendances selon lesquelles les peintres rejetaient définitivement la représentation de la nature ne pouvaient jamais s'implanter en Hongrie. Les peintres hongrois n'ont jamais été les partisans du modernisme à tout prix. Le démon du progrès forcé ne l'emporta pas sur leur bon sens. Remarquons dans cette attitude la résistance marquée contre les excès. C'est uniquement sur le plan de l'émotion que le Hongrois est enclin à rompre l'équilibre. Tout en représentant la réalité, les peintres hongrois ne sont pourtant pas naturalistes au sens orthodoxe du mot, car ils imprègnent les choses vues d'un lyrisme qui ne dégénère jamais en sensiblerie. Le sujet des paysages est banal, souvent désolant, mais les peintres l'enveloppent de sentiments, de passions, et de rêveries sombres. Maints de ces peintres se sentent attirés vers les couleurs ternes et sombres, aussi emploient-ils volontiers les fonds de bitume si souvent décriés de Munkácsy, car en incrustant leurs couleurs étincelantes dans cette masse obscure, ils peuvent donner à leurs tableaux une force et une concision pareilles à celles des ballades hongroises.

A notre époque, l'art hongrois a retrouvé la place qui lui revient de droit dans la société des peuples européens. Il est à espérer qu'aucun séisme historique ne détournera plus la marche de son évolution. Le pendule hongrois pourra se calmer enfin, le « pays qui fait le bac », chargé de son apport de goût oriental, pourra définitivement aborder aux rivages de l'Occident. Les changements du goût hongrois que nous venons d'esquisser témoignent suffisamment de cette grave situation historique dans laquelle le peuple hongrois se consume et que nous pourrions aisément qualifier d'épithètes tragiques si la pudeur scientifique ne nous en retenait.

survécut encore pendant plusieurs siècles. De ces trois facteurs, ce fut le dernier qui fournit le cadre, il avait la force de tout unir, il représentait l'élément architectonique, on a donc appelé à juste titre ce style une Renaissance fleurie. Dans son ensemble, ce style faisait aussi preuve d'une culture typiquement européenne, l'accent oriental s'y manifestait uniquement dans le fait que les arts décoratifs y tenaient une place plus large que de coutume, une place presque exclusive.

Lorsque les Turcs eurent été repoussés, à la suite de la suppression de la principauté de Transylvanie et de l'extension donnée au pouvoir des Habsbourg, l'art hongrois fut obligé de changer une troisième fois de tendance. L'esprit baroque dont le rayonnement partait de Vienne, était cependant diamétralement opposé au goût hongrois. Les édifices baroques, érigés les uns après les autres sur le sol hongrois, par la main d'artistes venus d'autres pays, représentaient un système de pouvoir hautain et étranger. Il existait dans l'art hongrois, abstraction faite du contraste Orient-Occident, une autre dualité. L'art hongrois, par suite de sa situation géographique, n'est pas seulement le dernier représentant de l'européanisme vers la civilisation byzantinisante des Slaves, mais il est aussi exposé au feu croisé des influences incessantes du goût latin et du goût germanique. Il y avait chez les Hongrois, dès le début, un certain humanisme nomade, un classicisme robuste; la constitution de leur goût les avait reliés à l'Europe latine. Le peuple germanique cependant était géographiquement plus proche que les Italiens et les Français, et la Hongrie se trouvait rattachée aux Allemands par les vicissitudes de la politique. Dès l'époque de l'art gothique, on peut remarquer l'effort par lequel les Hongrois s'évertuèrent à plier les formes allemandes de la civilisation au goût latin, donc à les conformer à leurs propres dispositions. Ils éprouvaient un éloignement si fort pour le Baroque qu'ils s'y étaient opposés sur presque tous les plans. Le décorativisme du rococo, façonné sous l'effet des influences orientales, a si bien trouvé son chemin vers l'imagination hongroise que le développement national de l'art hongrois put ensuite recommencer avec le classicisme. Là, le style européen de l'époque put s'appuyer sur une Renaissance latente, ainsi le classicisme pouvait, en partie, continuer son évolution locale. Au XIXe et au XXe siècle c'est surtout la peinture qui présente des marques personnelles et raciales. Essayons de définir la tendance du goût hongrois sur la base de celles-ci.

Comme nous l'avons plusieurs fois affirmé, le goût hongrois incline vers la surface plane. Ne croyons pourtant pas que les artistes hongrois ambitionnent de s'en tenir au décorativisme dans le domaine des beaux-arts. Il en sont préservés par l'impétuosité maîtrisée de leur tempérament et par la force concise de leurs moyens d'expression. Les peintres hongrois n'aiment pourtant ni se perdre dans de lointaines perspectives ni s'engloutir dans le vague, comme c'est le cas des Allemands. Mais leurs tableaux ne rentrent pas entièrement

marque un nouveau déplacement du goût hongrois dans la direction orientale. Que le règne de la décoration fleurie ne fut point du tout un hasard mais bien une attitude consciente du goût, on le voit dans le fait que les princes transylvains, lorsqu'ils commandaient des coupes aux orfèvres saxons qui faisaient la plupart du temps des figures mythologiques en relief, insistent expressément sur leur désir d'avoir des coupes fleuries. Nous avons vu les premières manifestations de ce penchant pour l'ornementation florale au temps de la conquête árpádienne, cette disposition se ravive à présent, à proximité du culte des Turcs pour les fleurs. L'habillement hongrois est aussi placé sous le signe des fleurs. Une broderie de fleurs or et argent, de caractère turc, orne, sur huit rangées, la jupe de velours bleu d'Italie de Catherine de Brandebourg, femme du prince transylvain Gabriel Bethlen. La jupe, également de velours bleu, d'une autre grande dame hongroise est ornée du bas aux hanches d'immenses tulipes or et argent brodées en relief et semées de coraux. Tandis qu'il existe de vagues accointances entre le costume féminin et la mode allemande du XVIe siècle, le costume masculin est tout à fait oriental. Le premier vêtement hongrois de coupe expressément orientale date de 1503, donc de bien avant la poussée turque: c'est le manteau d'enfant du futur évêque Nicolas Oláh, en brocart de Perse fleuri. Le vêtement sans épaules marquées, pareil au caftan, devint, à partir de ce moment, de plus en plus général. Le luxe de l'habillement rappelle parfois vraiment les Mille et une nuits. Le dolman de fiancé en satin rouge du palatin Nicolas Eszterházy est recouvert d'une application de dentelle faite de cordonnets d'or et d'argent. Les agrafes de couleurs émaillées sur la poitrine représentent, entre des fleurs, deux mains tenant un cœur et des colombes. L'ornementation fleurie d'un autre de ses dolmans, tout pareil au précédent, est semée de perles fines, les agrafes sont ornées de diamants. Des éléments turcs se trouvent en grand nombre dans les anciennes broderies hongroises, le fait est cependant symptomatique qu'on n'a jamais appliqué les symboles abstraits de l'art musulman et que les ornements fleuris ont été adaptés plus librement, avec un certain souci de la variété, laissant une place plus importante à la personnalité de l'artiste, conformément donc à l'esprit européen. Le raffinement énervé qui caractérise l'art oriental y manque aussi, parce que le goût décoratif des Hongrois va toujours de pair avec une saine saveur populaire. A côté de l'affirmation de la personnalité et comme pour contrebalancer celle-ci, une certaine réserve, une sobriété réfléchie émanent des anciennes broderies hongroises. Il en est de même de notre peinture la plus moderne.

Le goût de cette époque tel que nous venons de le définir était composé de trois facteurs: dispositions décoratives ancestrales des Hongrois, en particulier pour ce qui est de l'ornementation florale, influence des arts décoratifs turcs qui réveillèrent plus activement ces dispositions innées et finalement tradition originaire de la Renaissance qui

des ornements peints. Pourtant, si on entre dans une église de ce genre dont le plafond, la chaire, les bancs, la tribune sont entièrement couverts de fleurs, on sent une ambiance totalement différente de ce qu'on trouve en Italie. Ce n'est plus la création architecturale d'un espace, bien au contraire ce sont les œuvres de l'art décoratif qui sont devenues les coulisses délimitant cet espace. A cette époque, les arts figuratifs marquent un temps d'arrêt ou presque, ce qui s'explique par la vie que mènent les Hongrois au milieu de combats continuels et par le fait qu'ils sont complètement séparés des centres occidentaux. Les manifestations les plus intéressantes des tendances d'un art figural se trouvent stylisés sous forme d'ornements sur des ouvrages d'art appliqué. Nous pensons ici à l'art tout à fait unique des médailles transylvaines. Les graveurs de médailles, bien qu'ils semblent parfois manquer d'expérience, savent, par un tracé toujours décoratif, faire merveilleusement sentir le caractère et le tempérament des princes qu'ils représentent. L'un est un détraqué démoniaque, l'autre déborde d'énergie, le troisième est débonnairement impuissant. La peinture des caractères est extrêmement variée, les traits des visages ont pourtant un cachet ornemental, la tête n'est pas placée au centre mais monte jusqu'à la légende en continuant un tronc allongé d'une façon maniérée D'autant plus minutieuse est la représentation des ornements de leurs costumes. Chacune de ces médailles est un véritable chef-d'œuvre décoratif comme le reconnut M. Roschach, le directeur du musée de Toulouse, grand connaisseur en la matière. Il a constaté aussi que, tout en rappelant des modèles étrangers, ce qui se manifeste dans les détails de l'exécution de ces médailles, dans la façon dont les graveurs appliquent un ornement fleuri, courbent une volute, tracent une cartouche, disposent une draperie, gravent une armure, c'est une singularité évocatrice d'un Orient lointain qui n'a rien à voir avec les tendances italiennes ou allemandes.

Le penchant des Hongrois pour l'ornementation plane et fleurie se manifeste aussi dans l'orfèvrerie. C'est dans la technique de l'émail que les orfèvres hongrois des XVIe et XVIIe siècles furent les plus brillants. Les Saxons de Transylvanie, par contre, préféraient la retreinte, donc les ouvrages en relief. Dans le genre de l'émail les Hongrois pouvaient se réclamer d'une évolution plusieurs fois séculaire. A commencer par le travail filigrané, lequel, bien qu'originaire de l'Italie médiévale, peut être considéré comme un procédé typiquement hongrois, jusqu'à l'émail du XVIIe siècle nommé transylvain. Dans ce dernier genre ils créèrent de véritables merveilles de décorations fleuries; ils en augmentaient la fraîcheur et le naturel par le lustrage de l'émail et par des taches et traits peints. L'empreinte orientale se révèle principalement dans la décoration faite au moyen de pierres précieuses. La somptuosité des broches, des pendants d'oreille, des agrafes, des boucles, des aigrettes, des « herbes vibrantes » que l'on mettait dans les cheveux, des fourreaux d'épée, des harnais décorés

passé à l'étranger: à l'abbaye de Melk. La catastrophe de Mohács de 1526 devint fatale au développement de l'art hongrois. A partir de ce moment, à la suite de la conquête turque qui allait en s'élargissant, les relations occidentales des Hongrois se défirent les unes après les autres. Le pendule hongrois commença de nouveau à osciller vers l'Orient.

Les Turcs avaient pénétré profondément en Hongrie. Le contact de leur goût commença à réveiller chez les Hongrois les dispositions décoratives ancestrales que l'art occidental, sans pouvoir jamais les supprimer, avait habillées d'un vêtement européen. Mais les formes de la Renaissance, même alors, ne disparurent pas entièrement. Le style qui s'était formé lors de la dernière et glorieuse époque au cours de laquelle la Hongrie avait été indépendante, s'associait presque dans l'esprit des infortunées générations ultérieures au concept de la royauté et de l'indépendance nationales. Aussi toutes les personnalités marquantes du XVIe et du XVIIe siècle, tels que les princes transylvains qui furent les champions de cette indépendance nationale, prirent-ils fait et cause pour le style de la Renaissance, en tant qu'art national, vis-à-vis du Baroque protégé par la puissance des Habsbourg qui s'évertuaient à détruire l'indépendance hongroise. Ainsi se formèrent les variantes tardives et locales de la Renaissance où l'on perçoit parfois le travail de l'imagination orientale ravivée par l'influence turque. Les racines de ce style que l'on nomme habituellement Renaissance de Haute-Hongrie mènent au domaine de l'art italien qui se trouvait le plus exposé aux influences orientales, à Venise. De là vient le couronnement des édifices par des bandeaux et des bordures fantastiques. Les arcades bouchées qui courent en-dessous, voire la surface totale des bâtiments, sont couvertes d'ornements en sgrafitto. Les remparts du château-fort de Tököly à Késmárk sont également ornés en sgrafitto de rinceaux fleuris. La Renaissance de la Haute-Hongrie a pour sœur celle de la Pologne. La différence entre les deux est extrêmement caractéristique: les Polonais couvrent leurs bâtiments de figurations plastiques, les Hongrois, par contre, n'aiment que l'ornementation plane. C'est à cette dernière que nous devons l'accent, quelque peu turc, avec lequel les Hongrois parlent le langage des formes de la Renaissance européenne. On peut remarquer dans tous les domaines de l'art que les formes, les motifs sont occidentaux; il s'y mèle cependant, dans leur application et distribution, un certain goût oriental. Les arts décoratifs ont partout le rôle prépondérant, même vis-à-vis de l'architecture. Comme nous venons de le voir, c'est à l'extérieur que les châteaux, châteaux-forts et maisons renaissance de la Haute-Hongrie se recouvraient d'un enchevêtrement ornemental de rinceaux fleuris représentés sur une surface plane. A l'intérieur des églises, principalement en Transylvanie, le goût exubérant de l'ornementation se manifeste sur les plafonds en bois peint. La mode des plafonds en cassette est elle-même d'origine italienne ainsi que la majeure partie

étaient connus depuis l'ère où ils avaient été nomades comme un peuple qui s'occupait tout particulièrement de chevaux. Le chevalier Bertrandon de la Broquière, maître queux du duc de Bourgogne, au cours de son voyage en Hongrie, en l'an 1453, est tout enthousiasmé à l'idée que l'on pourrait faire aisément des achats massifs de chevaux un peu sauvages mais excellents à Szeged et à Pest. Un certain nombre d'artistes hongrois ont pu descendre de familles qui s'occupaient de l'élevage des chevaux. Nous en avons la preuve dans la généalogie d'Albert Dürer. L'art du grand peintre allemand, bien que d'origine hongroise du côté paternel, est sans doute entièrement allemande, mais l'histoire de son ascendance reflète les éléments hongrois. Comme nous le savons par les notes de Dürer, ses ancêtres hongrois s'occupaient de l'élevage du cheval et du bœuf. Son grand-père Antoine devint cependant orfèvre et fit aussi un orfèvre de son fils Albert, père de Dürer, qui échoua plus tard à Nuremberg. Un des oncles hongrois de Dürer fut bourrelier, le fils de ce dernier devint aussi orfèvre et se fit une réputation à Cologne sous le nom de Nicolas « Magyar ». Les frères de Kolozsvár vivaient aussi au sein d'une famille d'amateurs de chevaux et cela explique l'intérêt passionné qui fit d'eux les premiers grands maîtres européens des statues équestres, depuis la fin des temps antiques. Il est intéressant de voir figurer sur le Calvaire du triptyque de maître Thomas, peint en 1427, un nombre surprenant de chevaux. Or ce maître, comme les frères sculpteurs déjà nommés, était originaire de Kolozsvár. Certes, nous ne constatons là que des traits extérieurs, ils prouvent cependant combien l'évolution de l'art hongrois fut influencée par les conditions sociales. A quel point l'art hongrois est devenu européen, nous en possédons la preuve dans le fait que ce pays fut le premier, au delà de l'Italie, à ouvrir ses portes à la Renaissance. Le dernier roi de sang hongrois, Mathias Corvin, fut un des plus grand mécènes de la Renaissance. Il est peut-être inutile de parler de la protection qu'il accordait aux arts et de sa bibliothèque de réputation mondiale, la Corvina. A la fin du XVIe siècle on pouvait s'attendre à l'accomplissement intégral de la civilisation hongroise. A ce moment-là, cependant, l'Orient oublié envoya les Turcs venger, en conquérants, l'offense que lui avait faite son fils infidèle. Dans le combat sanglant périt non seulement la fleur du peuple hongrois mais aussi une grande partie des monuments déjà décimés par l'invasion mongole du XIIe siècle. Nous ne relèverons que deux exemples. Dans la cathédrale de Nagyvárad se trouvaient 52 triptyques dont il ne resta pas un seul, la cathédrale même fut détruite avec tous ses monuments d'art. On gardait dans la cathédrale de Székesfehérvár au début du XVIe siècle 60 hermes, servant de reliquaires, dont un seul fut conservé. Ce fut le hermes en cuivre doré et orné de pierreries de Saint Coloman, prince écossais qui descendait peut-être de la dynastie árpádienne. Cet objet, datant du XIIe siècle, put échapper à la destruction turque parce qu'il avait

des Hongrois. A la fin du XIIe siècle, les relations culturelles franco-hongroises sont déjà extrêmement étroites. Marguerite de France, fille de Louis VII et veuve du « Jeune Roi » Henri, héritier du trône anglais, fut épousée par Béla III roi de Hongrie et, grâce à ce fait, l'affluence des artistes français commença en Hongrie. Les troubadours, représentants d'un des mouvements les plus révolutionnaires et les plus chargés d'avenir de l'époque que fut cette spirituelle, légère et impertinente civilisation provençale, vinrent à tour de rôle, tels Peire Vidal, Gaucelm Faidit et Guilhelm Raimon en Hongrie. Et pourtant les troubadours se montraient très difficiles quant au choix des pays. Rien n'indique p. e. qu'aucun d'eux fût jamais allé en Allemagne. Ce Peire Vidal, par contre, qui tenait les Allemands pour des hommes mal élevés et des rustres, évoque avec plaisir dans le même poème les jours passés à la cour d'Émeric, roi de Hongrie. Les Français pouvaient, en effet, se sentir chez eux en Hongrie car ils y avaient trouvé des édifices tout pareils aux œuvres classicisantes de la France méridionale, tel le magnifique palais royal d'Esztergom que l'on découvrit lors de fouilles récentes. Le pèlerinage des artistes français en Hongrie ne cessa pas par la suite. Le tailleur de pierres Jean de Saint Dié s'engagea pour la construction de la cathédrale de Gyulafehérvár et Villard de Honnecourt dessina dans son album des choses vues en Hongrie. Au début du XIIe siècle, la personnalité nationale de l'art hongrois est arrivée à une complète maturité. Il y a dans les églises hongroises une certaine proportion des masses et un rythme qui ne peut être méconnu, elles sont empreintes du même sérieux, de la même densité et statique solidité, de la même gravité pesante que plus d'une des chaises de clocher du XVIe et du XVIIe siècle. Bien que les Hongrois aient été obligés d'enfouir leurs anciens trésors de forme orientale, ils pouvaient toujours puiser leur inspiration dans leur façon de voir originale, de manière à transformer chaque style européen à leur image. Ils commencèrent à amortir peu à peu l'emprunt artistique reçu de l'Occident: l'influence de la plus belle œuvre de style roman hongrois, l'église de Ják, gagnait du terrain, même en Allemagne, au point d'avoir inspiré le maître de la porte colossale de la cathédrale Saint-Etienne à Vienne. Au temps de l'art gothique, les Hongrois firent un cadeau vraiment surprenant à l'art européen. Les deux frères Martin et Georges de Kolozsvár, pour la première fois depuis la décadence de l'art antique et presque cent ans avant Donatello et Verrocchio, créèrent leurs statues équestres, érigées en plein air. Parmi celles-ci, seul a subsisté le Saint Georges, daté de 1373, qui se trouve actuellement au Hradchin de Prague. Il est aussi à noter que les deux artistes hongrois qui se placèrent ainsi à la tête de l'évolution européenne étaient justement originaires de la Transylvanie, la région la plus orientale de la Hongrie. Ce n'est peut-être pas par hasard que ce furent justement les Hongrois qui devinrent les précurseurs de la figuration du cheval en Europe. Les Hongrois

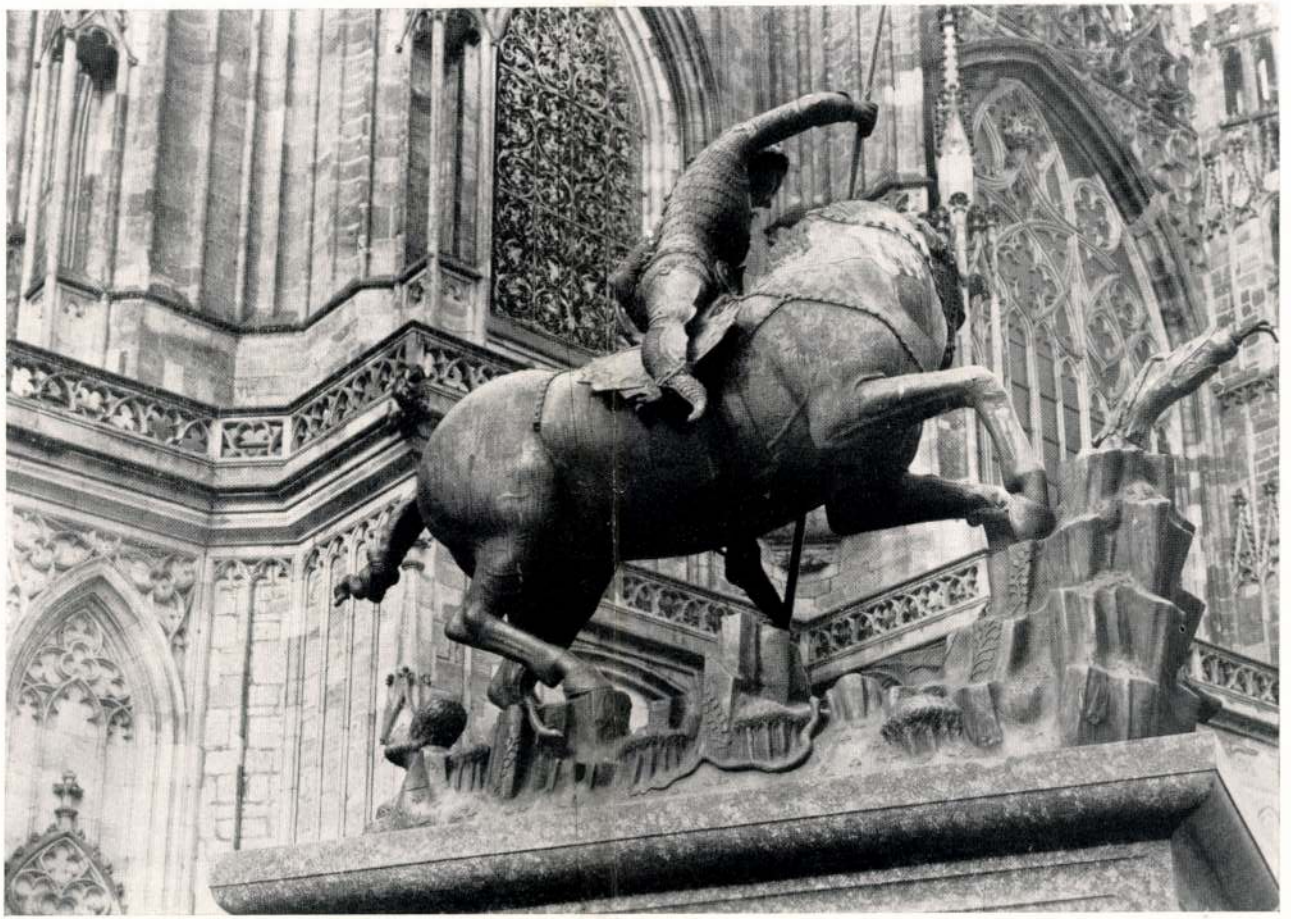

MARTIN ET GEORGES DE KOLOZSVÁR

St GEORGES

1373, Prague, Hradsin

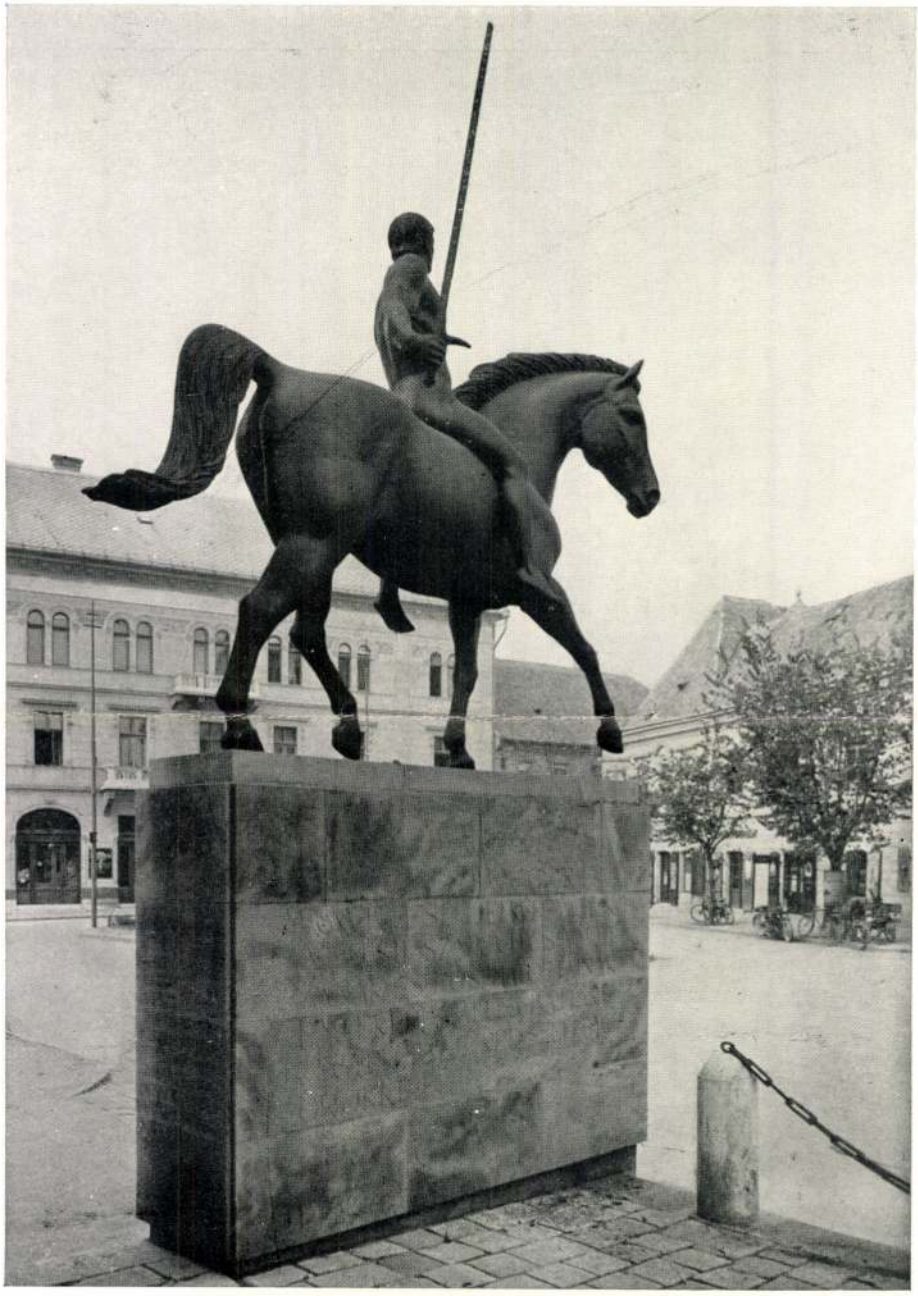

PAUL PÁTZAY

MONUMENT AUX MORTS DE SZÉKESFEHÉRVÁR

qui figure parmi les insignes du Saint-Empire romain-germanique sous le nom de l'épée d'Attila ou de Charlemagne. En réalité, il appartenait à un des chefs hongrois du temps de la conquête et passa entre les mains des Allemands au XIe siècle par donation. C'est le seul des objets de l'époque árpádienne qui n'ait jamais été enfoui sous la terre. Sa beauté et sa valeur artistiques, auxquelles purent s'ajouter des représentations mythiques et des traditions, valurent à ce sabre d'un chef hongrois, à moitié nomade, de devenir un des principaux insignes du Saint-Empire romain. Son cachet oriental se révèle par le fait que les Allemands le supposèrent avoir été l'épée dont Attila ou le calife Haroun al Rachide avait fait cadeau à Charlemagne. Tous ces objets témoignent du fait que l'art hongrois n'emprunta la tradition des arts figurés ni à l'art persano-sassanide, chez lequel il prit pourtant le meilleur de ses motifs, ni aux Bulgaro-turcs avec lesquels les Hongrois entretenaient des relations politiques et culturelles étroites. Ainsi ce penchant exclusif vers l'ornementation qui caractérisait les Turcs musulmans, après la décomposition de la civilisation bulgaro-turque, existait déjà, semble-t-il, chez les Hongrois de la conquête árpádienne. Leur goût était empreint, de même qu'après des siècles, de la stylisation raisonnable et saine de motifs floraux qui ne tombaient jamais dans la raideur de l'abstraction. Au début du XIe siècle, cependant, la conversion au christianisme mit violemment fin à l'ancienne orfèvrerie hongroise. La poésie, la musique et la mythologie des Hongrois païens tombèrent dans l'oubli, l'orfèvrerie de la civilisation ancestrale s'éteignit également. Les motifs de la conquête hongroise, les séries de palmettes, d'origine persano-sassanide, font parfois encore leur apparition sur les sculptures de corniches des cathédrales romanes, mais ils finissent également par s'user.

C'est alors qu'a lieu le premier grand revirement de l'histoire de l'art hongrois; le « pays qui fait le bac » opère un nouveau mouvement de pendule, le courant du destin ou peut-être la contrainte intérieure de sa constitution particulière entraîne le radeau du peuple hongrois en ligne droite vers les rivages occidentaux. Un compromis entre le passé et le présent fut à peine possible, car on ne pouvait aboutir, en partant des arts décoratifs, à la cathédrale qui réunit la sculpture et la peinture dans la grande synthèse de l'architecture. Les Hongrois avaient donc tout à oublier et tout à réapprendre. C'est pourquoi ils se rallièrent, sans hésitation, à l'art occidental et à chaque courant de style de celui-ci. L'attraction magique de l'art byzantin qui, à l'exception des Polonais, captivait tous les autres peuples à l'Est de la Hongrie pour presque un millénaire en les rendant insensibles à toutes les évolutions occidentales, à l'art gothique, à la Renaissance, au Baroque, ne put même pas tenter les Hongrois. Les Hongrois, déjà chrétiens lorsqu'ils construisirent leurs premières cathédrales, s'inspirèrent de plans lombards et de bâtiments romans de l'Italie. Après les Italiens, ce furent les Français qui devinrent les maîtres

musulman. Cette prescription de l'Islam, défendant la représentation de la figure humaine, n'est pas seulement une règle religieuse, mais aussi une inclination du goût, car, s'il n'en était pas ainsi, on aurait, à coup sûr, transgressé les règles de cette prescription, comme le firent en effet les Persans. Nous pourrions donc, d'une manière simplifiée à l'extrême, définir la différence entre l'art européen et oriental en disant que le premier est avant tout prédisposé à la représentation, tandis que l'autre est surtout décoratif. Si nous examinons profondément l'histoire de l'art hongrois, nous verrons qu'il s'y trouve une rivalité continuelle entre les arts décoratifs et les beaux-arts, ce qui laisse pressentir la lutte entre le goût occidental et oriental. Si, après cela, nous considérons l'histoire de l'art hongrois au point de vue de la rivalité entre les beaux-arts et les arts décoratifs, nous verrons s'y dessiner peut-être, encore mieux que dans la poésie et dans la musique, cette condition particulière et fatale du peuple hongrois que le grand poète André Ady définit lorsqu'il appelle la Hongrie un « pays qui fait le bac », sans cesse ballotté entre les rivages de l'Orient et de l'Occident.

Il est également symptomatique que l'on considère habituellement l'orfèvrerie, qui est une transition entre les beaux-arts et les arts décoratifs, comme étant l'art national des Hongrois. Comme nous le savons, le peuple hongrois est né de la fusion de deux couches ethniques, d'une branche orientale finno-ougrienne et d'une branche occidentale turque. La matière fondamentale de la langue hongroise est finno-ougrienne, mais la civilisation ancestrale a pu être de caractère turc. On peut se faire une idée suffisante de l'art des bulgaro-turcs (=mélangés). Des statues funéraires de femmes et d'hommes, tenant des calices sacrificiels nommés « kamennye-babys », que l'on trouve en assez grand nombre de la Mongolie septentrionale jusqu'à la Bulgarie danubienne, nous donnent un aperçu de leurs dispositions sculpturales. Des courants artistiques venant des Perses et passant par le Caucase leur ont apporté la mode, née en Iran, des reliefs sculptés dans le rocher, représentant les souverains à cheval. Une preuve intéressante de ce fait est le célèbre relief gravé dans le rocher de Madara en Bulgarie représentant le Khan Krum à cheval. Que les Hongrois aient eu des œuvres sculpturales pareilles, rien ne le prouve. Seuls sont restés des objets d'orfèvrerie des IXe et Xe siècles, consistant pour la plupart du temps en plaques de sabretaches. Les sabretaches servant à garder des instruments à feu sont ornées de lames d'argent façonnées par la presse et le grattage. Leur ornementation dérive de l'art post-sassanide persan, en dernier ressort elle tire donc son origine de l'art hellénistique. Leur décoration consiste en la répétition de palmettes placées entre des tresses. Leur effet décoratif est augmenté par le fait qu'à côté des motifs laissés en argent, on dorait le fond. L'objet le plus célèbre et aussi le plus brillant de l'art hongrois de l'époque de la conquête árpádienne est l'épée

cod

Les transformations de l'art hongrois

Par ETIENNE CSABAI

SI QUELQU'UN parcourt un ouvrage d'ensemble sur l'histoire de l'art hongrois, il finit par se persuader que cet art se rattache dans sa totalité aux styles occidentaux. Il ne voit aucune trace de ce caractère oriental qu'il pressentait pourtant dans la musique hongroise et dont il trouvait des rappels si fréquents dans la littérature. Son attention pourrait, à la rigueur, être attirée sur ces aspirations modernes tendant à renouveler le goût hongrois dans l'esprit des arts décoratifs orientaux et à transformer l'architecture hongroise, à l'instar des constructions hindoues et musulmanes, en des décors surgis de quelques Mille et une nuit hongroises. Ces aspirations cependant ne sont nées ni d'une situation géo-artistique particulière, ni des instincts ancestraux et individuels de la race hongroise. Elles-mêmes ne furent que le résultat d'un courant européen général. L'époque de ce qu'on a appelé en Europe centrale «sécession», qui est celle des stylisations, avec son goût fortement linéaire, sa nostalgie envers les éléments exotiques et sa prédilection pour ce qui est somptueux, recherchait forcément tout le côté décoratif et bariolé de l'art populaire comme capable d'apporter de fraîches impulsions à l'homme décadent de la fin du XIXe siècle, tout comme les complications ornementales des contes orientaux épicés et langoureux. C'est à cette tendance européenne générale, enrichie ici de couleurs locales et nationales, que se rattachent les recherches de style hongroises du XIXe et du XXe siècle.

Et pourtant, si nous examinons de plus près l'histoire de l'art hongrois, nous découvrirons le singulier mouvement oscillatoire de son évolution. Mais, pour comprendre ceci, nous devons apporter certaines modifications à nos points de vue. Les livres européens courants sur l'histoire de l'art, et parmi eux les livres hongrois, s'occupent, en premier lieu, des beaux-arts et font à peine attention aux arts décoratifs. Cela est jusqu'à un certain degré dans l'ordre des choses, puisque l'art européen signifie tout d'abord l'architecture, la sculpture et la peinture. Le cas est différent pour les peuples orientaux, l'art ayant chez eux un caractère nettement décoratif. La peinture de la Chine et celle du Japon, quelles que soient la fine spiritualité et l'atmosphère dont elles sont empreintes, ne s'opposèrent jamais aux lois de la surface plane — donc en fin de compte à celles de la décoration — et ont toujours maintenu les relations qui les rattachaient aux signes graphiques ornementaux: aux lettres. Le penchant décoratif se manifesta cependant de la façon la plus frappante dans l'art

Nouvelle Revue de Hongrie
Mars 1942.

occidentaux, c'est-à-dire en nations pénétrées de l'esprit occidental. Dire quelle sera la partie revenant à la nation hongroise dans ce travail de transformation, dire aussi ce que, sur les résultats obtenus lentement, elle pourra utiliser au profit de ses buts nationaux à elle, cela dépend dans une forte proportion de nous-mêmes. Il est indubitable que la Hongrie, après la guerre, se trouvera dans le domaine de la politique nationale en face de grandes tâches; ceux qui la dirigeront devront alors s'élever au niveau supérieur d'une politique d'Etat constructive et alors la nation toute entière aura besoin de faire preuve non seulement d'une grande force de volonté mais aussi d'un jugement sain. Toutefois, ce ne sont là que des soucis relatifs à l'avenir et qui, peut-être même, ne se présenteront pas si nous ne pouvons résoudre les problèmes d'aujourd'hui: c'est-à-dire vaincre.

Toutes les possibilités s'ouvrent à nous une fois la victoire remportée, mais toutes ces possibilités disparaissent si nous ne parvenons pas à vaincre. Que l'Orient moscovite agressif fasse de nouvelles conquêtes et ce serait la faillite de notre mission historique; ce sera par contre la glorification de notre mission historique si cette agression, la plus dangereuse qui ait jamais menacé l'Occident, se brise sur nos forces. Tandis que, dans le premier cas, l'agresseur victorieux passerait d'abord sur nos corps pour fouler ensuite aux pieds l'Occident, dans le second, au contraire, notre renforcement national sera la première manifestation du triomphe de l'Occident. Mais encore faut-il que nous soyons de puissants facteurs de ce triomphe. Nos soldats font leur devoir. Ils sont, eux, les facteurs qui comptent sur le front. Mais, derrière le front, se poursuit la lutte sourde des nations. Là la supériorité manifestée dans le mépris de la mort apporte les victoires; là, c'est au maximum de patience, au suprême exemple de persévérance, d'empire sur soi-même que revient la victoire. Les sacrifices accomplis sur le front seraient vains si nous n'étions pas fermes au poste, à l'intérieur.

L'importance décisive de la force morale de toute la nation est un des traits frappants de la guerre moderne. Jamais autant que maintenant, l'attitude de la masse des non-combattants n'a eu de si grande importance. En effet, chacun est touché dans le domaine sentimental tout autant que dans ses intérêts matériels; en effet tout le monde doit déployer des efforts, consentir des sacrifices et les possibilités de persévérance dépendent de la prévoyance et de la patience de tous; c'est pourquoi ce sont vraiment les nations tout entières qui luttent dans cette guerre. Quant à moi, la pensée qui m'enthousiasme, c'est de voir la nation hongroise rester jusqu'au bout à son poste, comme s'y tient le soldat hongrois. Et si je ne puis rien faire d'autre, je veux essayer de transplanter dans l'âme de la nation ce qui dans mon âme brûle comme un feu ardent.

Dans la plus grande crise de notre histoire, la patrie attend de tous ses fils qu'ils fassent leur devoir. *(1915)*

Magyar művészet-
történet.

Ferdinandy Mihály. A honfoglaló magyarok művészi kultúrájának nyomai a korai Árpád-korban. A kir. m. Pázmány P. tud.-egy. Művészettört. és kereszténynyrégészeti intézetében készült. Doktori értek. [10 képpel, 7 táblán.] Bp.: Szerző (Stádium ny. 1934. 56 l.

HÍVÓ.

IRÁLYI MAGYAR
JDOMÁNYEGYETEM
ACSA

ÍSZTERMÉBEN

FŐN DÉLELŐTT 11 ÓRAKOR
TATÓ S TANÉVET MEGNYITÓ

JUVÁNOS ÜLÉST

Magyar művészet – történet

Fettich Nándor. A honfoglaló magyarság művészete = *Ars* Hung. 11.

Ars Hungarica. Művészeti könyvsorozat. Szerk. *Oltványi-Artinger* Imre. 11. Bp.: Bisztrai Farkas Ferenc, Somló biz. 1935. 8 r. 11. **Fettich** Nándor. A honfoglaló magyarság művészete. A szignetet *Csemiczky* Tihamér terv. (Maretich ny.) 34 l. 32 kép. Papírkötés, könynapi ára 3·—

Ú CZÉGEK

rreichischer Hof» I., Rothen-
nig v. Ungarn» I., Schuler-
k, legmodernebb kényelem.
ak.

z. Elsőrangú kávéház, kitünő
el- és külföldi lapok.

irgott-Strasse 3. Elsőrangú
ül- és belföldi lapok.

rasse és Neuer Markt sarkán.
szálloda elegáns lakosztá-
onyha.

tefansplatz. I. rangú családi
. Riedl János szállodás.

PAAR JÁNOS ÉKSZERÉSZ, BUDAPEST, KORONAHERCZEG-UTCZA 3.

*

Graz. Hôtel Erzherzog Johann. Elsőrangú szálloda a város közepén. 100 kényelmes hálószoba és szalon. Lift, villamos világítás, fürdők és légfűtés. Mérsékelt árak. Müller Frigyes, tulajdonos.

*

Gröber Lajos kosárfonódája, IV., Kigyó-utcza 6. és IV. ker., Harisbazár. Ajánlja saját gyártmányait, kerti bútorok, nyugágyak és kosárfonó-munkáit. Árjegyzék ingyen.

*

Gries. Bozen mellett, (Déltirol). Klimatikus gyógyhely. Őszi-, téli- és tavaszi tartózkodás. Idény szeptembertől májusvégéig. **Hotel** és **Pensió Austria.** Elsőrangú, modern kényelem, kitünő ellátás. Obermüller R. tulajd

Magyar művészet

Irodalom

Lásd ott.

Nyelv 1933.

MODERN SÍREMLÉKEK. Összegyüjtötte Rosner Armin. Érdekes és hézagpótló könyv a magyar esztetikai irodalomban Rosner Armin könyve, amely a temetők művészetének ízlésben való emelését célozza. Külföldön már körülbelül 30 éve erősen az érdeklődés előterébe jutott a temetők művészete s az esztéták és a síremlékeket készítő művészek és mesteremberek komoly tanulmány tárgyává tették a holtak birodalmának művészi, a sírkövekből és síremlékekből kicsendülő esztetikai igényeit. Az industrizálódó modern

[illegible]

[illegible]

[illegible] kozli a [illegible] és [illegible] művészek [illegible] műhelyek [illegible] mindazonáltal nem [illegible] könyv, [illegible] Minket [illegible] és értékes [illegible] amely a [illegible] és [illegible] művészetét ismerteti, valóban megérdemlésteti [illegible] a magyar művészet egyik [illegible] művészi ágára, a [illegible] művészetére [illegible] figyelmünket. Tehát [illegible] mindenkinek, [illegible] a halállal [illegible] ember [illegible] értékeivel [illegible]

Dr. Décsei Géza

Kállai Ernő: Új magyar piktúra

8°, 83 k., 15 t., Budapest, 1925.

Magyar művészet, új

Kállai Ernő: Neue Malerei in Ungarn.

8°, 83K, 124L, Lipcse, 1925.

Magyar művészet, új

Bodonyi József: A magyar művészettörténetírás
új útjai?

(Kny. Budapesti Szemle)
8°, 0K, 20L, Budapest, 1936.

Magyar művészettörténet

Divald Kornél: Magyar művészettörténet

Kis 8°, 18 L, 18 b L, Budapest, év nélkül (1926)

Magyar művészet

Történet

Péter András: A magyar művészet története

I.–II. kötet
8°, 204L, 398L, Budapest, év nélkül (1930)

Magyar művészet története

Magyar műnészet

története

Hekler, Anton: Ungarische Kunstgeschichte

8°, 159K, 125L, Berlin, 1937

mit egyik másik formában már az Arch. Értesítőben mi vagy mások el nem mondtunk volna. Sem a ki a muzeumot megtámadta, sem a ki megvédte nem segíthet bajainkon, melyeket kevés szóba foglalhatunk. E néhány szó: hogy nincs elég pénzünk, nincs elég helyünk és nincs elég szaktudósunk. A míg nem lesz ebből a háromféléből annyi a mennyi kell, semmiféle hirlapi polemia nem változtathatja meg lényegében a jelen helyzetet, a mely különben bel- és külföldi *szakértők* véleménye szerint az adott szerény körülmények között nem válik szégyenünkre. *Hampel.*

AKADÉMIAI PÁLYAKÉRDÉS. A folyó 1888. évi szeptember 30-ikán lejár a m. tud. akadémiának a magyar műtörténelemre kiírt pályajutalmának határideje. A kivánt munka következő: «A magyar műtörténelem az ó-keresztény, román, csúcsíves és renaissance korban, képzőművészeti tekintetben.» Ez utóbbi sajátszerűen fogalmazott hozzátételnek alig lehet más értelme, mint hogy az akadémia az építészet, szobrászat és festészet történetét kivánja, az u. n. ipari művészetekét nem. A jutalmat csak önálló becsű műnek itélik oda; jutalma a Péczely-alapból ezer forint aranyban. A jutalmat nyerő munka a szerző tulajdona marad, de ha egy év alatt ki nem nyomatná, a tulajdonjog az akadémiára száll. *a.*

legnagyobb mérvben subjectivek és ingadozók, mindenek fölött pedig mérései eredményeinek, számainak miértjét, értelmét semmivel sem tudja igazolni. A szervek azonban és minden különbségeik az egyes organismusokban a legszorosabb viszonyban állanak egymással, egymást föltételezik, egymásnak «raison d'être»-jei, következésképen azok a külömbségek, melyek az egyes szerveken kimutathatók, nem tökéletességük kisebb vagy nagyobb fokát, hanem csupán csak azon logikai arányt derítik föl, melyben azok az egyes organismusokban találhatók. Az anthropologiának tehát nem a szerveket, hanem a szervezeteket kell mérnie, tanulmányoznia, s nem mint eddig az egyes hasonló szervek, hanem valamennyinek hasonló correlátiója fogja a fajt képviselni. De ezen az alapon aztán az anthropologia a milieu hatását nem fog késhetni tovább föltétlenül elfogadni. Ezt az érintkezési pontot mindeddig még a milieu tudománya, az embertani földrajz, sem tudja megadni. Nagyon is földrajz még s igen kevés benne az embertani momentum. Eddig csak azon földrajzi kereteket tudta megállapítani, melyekben a különböző népek mozognak, s a népek charakteréből csak annyit, a mennyit e mozgás, tevékenység természete kijelöl. Hogy azonban e kereteken belül közvetve vagy közvetlenül a természetnek milyen hatása van a népek egyéniségére, arra nézve eddigelé csak olyan methodusra tett szert, a mely a szépirodalomba igen, de a tudományba nem való. A természet hatását

Hekler Antal: A magyar művészet története

8°, 150K, 239L, Budapest, é.n. nélkül (1934)

Magyar művészet története

Ipolyi Arnold: A középkori emlékszerű művészet története Magyarországon.

O, K, L, Pest, 1865.

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

Magyar művészettörténet

Ipolyi Arnold: A magyar műtörténelmi emlékek tanulmánya

Kny. Gráradok
8°, OK, 84L, Budapest, 1878.

Magyar művészet
Irodalom

Zekel Ferenc: Magyar művészet a török-világ idején

40, 80 K, 20 L, Budapest, 1913

Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára

Ipolyi Arnold: Műtörténelmi tanulmányok (Kiadta Bunyitay Vince)

8°, 2K, 567L, Budapest, 1887.

Magyar művészettörténet

Ipolyi Arnold magyar műtörténelmi tanulmányai.

kis 8°, 0 K, 576 L, Budapest, 1889.

Magyar művészet tört

Lyka Károly: A táblabíró-világ művészete

I.–IV. kötet

8°, 12K, 583L, Budapest, 1922.

Lyka Károly: Magyar művészet 1800–1850
A táblabíró-világ művészete

8°, 80K, 546L, Budapest, év nélkül (1939)

Magyar művészet

Magyar művészet kérdései

Zádor Béla: Művészeti kérdések. Magyar művészet a Nemzeti Szalonban. I.

89, 0K, 23L, Budapest, 1907.

Magyar művészeti kérdések

Lázár Béla: Művészeti kérdések II. A Miénk második kiállítása

16°, OK, 16 L, Budapest, 1909.

Gerevich Tibor: A régi magyar művészet európai helyzete.

Kny. Minerva
8°, 12K, 271, Budapest, 1924.

Magyar művészet, régi, európai helyzete

Hock János: Művészi reform.

8°, OK, 196 L, Budapest, 1898.

Magyar művészek
reformja

Magyar művészet,

Mátyás-kori

Horváth Henrik:

— A Mátyás-kori magyar művészet. Budapest: Franklin 8°, p. [2] 125—218. — Kny.: Mátyás Király Emlékkönyv.

1940.

damelléki pálos kolostor. /Kny. Tanulmányok Budapest multjáról./ 8 o, K, 12 L, Bpest, 1934.

Garády Sándor: Az obuda-csucshegyi-dülőben a 20841/2 Hrsz. telken kiásott két honfoglaláskori sit. /Kny. Tanulmányok Budapest Multjából./ 8 o, 2 K, 4 L, Budapest, 1936.

Garay Alajos: A pécsi székesegyház érdekében. 8 o, 0 K, 49 L, Szekszárd, 1882.

Gárdonyi Géza: Krisztus temetése. Magyarázó szöveg Feszty Árpád hármas képéhez. 8 o, 0 K, 16 L, Budapest, év nélkül, /1902./

Gyöngyössy Vándor: A mai magyar művészet.
Képzőművészeti anthologia.

Haránt 8°, 183K, 143L, Budapest

Magyar művészet
mai
(mai tagnapi!)

Magyar művészet

Zádor Béla: A magyar művészet jövője.

Kis 8°, 112 K, 176 L, Budapest.

Gerevich Tibor: A magyar művészet jelentősége

kny. Magyar Szemle
80, OK, 74L, Budapest, 1927.

Magyar művészet jelentősége

Magyar nemzeti és vezető a Szépmi-vészeti Nemzeti Bon

Notes on hungarian art and guide to the Hungarian National Gallery

8°, K, L, Budapest, 1930.

Magyar művészek a XIX. század második felében

Letrovics Elek: Jegyzetek művészetünk történetéhez a XIX. század első felében.

8°, 0K, 22L, Budapest, 1933.

Magyar művészet
a honfoglaláskor Európában

Ferdinandy Mihály: A honfoglaló magyarok művészi kultúrájának nyomai a korai Árpád-korban.

8°, 70K, 56L, Budapest, 1934.

Fettich Vándor: A honfoglaló magyarság művészete.

8°, 32K, 34L, Budapest, 1935.

Magyar ősművészet a honfoglalás korában

Dercsényi Dezső, ifj.: Hungarian medieval art under the Árpád dinasty.

Kny. Hungarian Quarterly
8°, 20K, 16L, Budapest, 1937.

Magyar művészet (Dercsényi)

< Magyar művészeti akadémia terve a XVII. századba >

Kapossy János < >

Kny.: Levéltári Közlemények. Bpest, 1941. 8.r. 14 l.

pest, 1933.

Janicsek József: A máriapócsi Szüz

Kis 8 o, K, L, Kassa. 1908.

Jankó László: Győri ötvösök a 16.-1

8 o, 0 K, 34 L, Győr, 1934.

Jankovich István: A m. kir. József

tem középkori Épitészeti tanszékéne

A veszprémi Gizella-kápolna. /Kny.

4 o, 12 K, 6 L, Budapest, 1940.

Jánszky Béla: Magyar formatörekvése

épitészetünkben. Kis 8 o, K, L, B

Magyar művészet

Lyka Károly: Magyar művészet 1800—1850. Második átdolgozott és bővített kiadás. Budapest: Singer és Wolfner 8°, 644 p. 80 t.

1940-

Szmida Lajo
szobor" tö
Szmida Lajo
r. kath. t
mesvár.
Szmik Antal
0 K, 69 L,
Szmrecsányi
8 o, 20 K,
Szmrecsányi
332 L, Buda
Szokolay Bé
Szokolszky
történetè é
Szombathely
lye. 16 o,
Szőnyi Istv
Budapest, 1
Szőnyi Ottó

Csabai, Etienne: De l'art roumain, de l'art hongrois et de l'Europe latine

Kny. Nouvelle Revue de Hongrie
8°, 0K, 12L, Budapest, 1940.

Magyar ünnés 26 f

A magyar művészet válságos helyzete

(Kny. Budapesti Szemle)

80, 0K, 30L, Bp. 1893.

Magyar művészet

Magyar művészet

Sulszky Ferencz: Adalékok a hazai mütörténethez.

Fülep Lajos: Magyar művészet

8°, 2K, 191 L, Budapest, 1923.

Magyar művészet

Divald Kornél: Old Hungarian a.t.

4°, 200K, 228L, London, 1931.

Magyar vonatkozás

Divéky Adorján: Magyarország szerepe a lengyel renaissanceban

Közl. Archaeologiai Értesítő
8°, 1K, 11L, Budapest, 1910.

Magyar vonatkozások

Hungarys treasures of art

(Vér nélkül, írta Gerthon István)

Kis 8°, 10K, 12L, Budapest, é. n. (1934)

Magyar művészet

Gerevich Tibor: L'arte antica Ungherese.

Kny. Ungheria
8°, 45K, 26L, Róma, év nélkül (1929)

Magyar könyv 20K

Péter Endrei: Magyar művészet

kny. Magyarország Kezdetétől Trianonig.
8°, 85K, 120L, Budapest, 1929.

Magyar művészet

Magyar művészet

Zetfler, Béla: Ungersk konst.

8°, 48K, 94L, Stockholm, 1928.

Petrovics, Elek: Samtida konst i Ungern

8°, 183 K, 45 L, Malmö, 1934.

Magyar művészet

Havas Sándor: A képzőművészet Magyarországon

8°, K, 19L, Budapest, 1868.

Magyar művészet

Hoffmann Edith: A művészet a magyar irodalom történelem tanításában

Kny. Kereskedelmi Szaktanítás.
8°, 0K, 12L, Budapest, 1937.

Magyar művészet

Magyar művészet

~~Irodalom~~

Schulek Alfréd dr.: Jelentés az Erzsébet Egyesületének első 25 évi működéséről. Budapest 1930.

Emlékkönyv,

melyet Magyarország
ezerevés fennállásának
ünnepén közrebocsát
a hazai ciszterci rend.

Magyar művészet ~~[illegible]~~

Soltész Gyula. Az 1494 és 1495 évi * kisági számadások művelődéstörténeti vonatkozásai. 1905.

(* II. Ulászló korn)

170

Emlékkapok a magyar mérnök és építész-egylet negyedszázados jubileumára

Repülő lapok 67.szám

IV. Lauf

KÁLLAY, Ernst NEUE MALEREI IN UNGARN. Die Entwicklung der ungaris
Malerei in den letzten 25 Jahren. Mit 83 Tafelbilde
Leinen

f e r Tivadar

.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.

chen
rn.

/P.21.6o/ P 5.2o

Magyar művészeti irodalom

A festészet fejlődéséről Magyarországban.

Irta K. Ö.

Különlenyomat Matlekovits Magyarország az ezredik évben cz. kiállitási főjelentés V. Kötetéből (8-r. 11. l.)

Budapest, 1898.

Petrik 1886-1900

Magyar művészeti iro dalom

Műbarátok Köreinek
évkönyve.

Petrik 1886 – 1900

Magyar művészeti irodalom

Nagy V.

A monumentális falfestés.

Petrik 1886-1900

Magyar művészeti

~~irodalom~~

lásd

FEKETE JÓZSEF. Magyar festők műtermeiben. Legújabb képek ismertetése. (k. 8-r. 103 l.) Bpest, 1893. Magyar Szalon kiadóhivatala. 1.60

Borbély I.

A székelykeresztúri
állami tanítóképző intézet
25 éves története.

— De afféle. Nagyon összekülönböztek a másik szerkesztővel a lapjaikban. Hát nem lehetett máskép elintézni.

Ő méltósága gunyosan vonogatta a vállát:

— Pisztoly persze? Két lyuk a levegőbe?

A méltóságos urnak nagyon bagatelle história ez az egész, de jó, hogy legalább vége.

Ugyanakkor Sándor Dezső képviselő ur is elindult hazulról. Ő nem hivatta magához az ő szerkesztőjét, az olyan kényes természetű fiatal ember, azt magának kell fölkeresni a képviselő urnak.

Egy öreg anyóka jött ki a tornáczra, aki átvette a szót a cselédtől. Ő nem tudja, hol a fia, de olyan zavartnak és aggódónak látszik, hogy Sándor Dezső nem birja megérteni, mi lelte?

— Talán valami baj?

— Nem tudom, nem tudom, — hebeg az öreg asszony.

De minden oly különös neki: az a járás-kelés pár nap óta, ez a korán távozás ma reggel, aztán most már az ötödik látogató, aki a fiát keresi egymásután. Máskor nem szokták.

Sándor Dezső maga is meghökkent:

— Kérem, kérem . . .

Akkor kocsi állt meg a ház előtt s egy embert emelnek ki belőle. Nem is embert, egy véres holttestet. A feje van átlőve.

Az öreg asszony jajgatva rohan oda s ügyet sem vet Sándor Dezsőre, ki azonban nem mulasztja el, hogy a szomoru esetnek megfelelően, egészen korrekt módon kifejezze:

— Méltóztassék legmélyebb részvétemet fogadni.

Koszorut fonok . . .

Koszorut fonok mirtuszból s tövisből
Szép homlokodra, szomoru Madonnám!
Ragyogó gyöngy jobban nem ékesit föl,
Ez illik hozzád és ez illik hozzám.
Nincs már e földön hely, hová nem ér el
A kétkedés; oltár, hol ép a hit.
Megtüzdelték a féltés tövisével
Szerelmünk hófehér virágait.

O, mit nem adnék érte, hogy szemednek
Gyermeki fénye ujra visszatérjen
S legyünk ismét a két kaczagó gyermek
Nyiló tavaszban, rózsák özönében.
Hol van a pajkos, aranyhaju kis lány?
És a bolondos gyerkőcz hova lett?
Homlokod im borongó, arczod halvány
És ajkamon megfagy a felelet . . .

Jer hát velem s ne gondolj a világgal!
Örök tavasz vár még, ha el nem késünk.
Itt hóvihar zug, köddel, zuzmarával.
Jer hát s ne tudja senki a szökésünk.
Kéz kézbe', vakmerőn, összesimulva,
Fejed vállamra hajtva, jer, ne félj,
Lábunk nyomát a hóvihar befujja
S hollószárnyával eltakar az éj . . .

Martos Ferencz.

Krónika II.

Művészet a vidéken.

— *január 27.*

A szegedi *Közvélemény* ujság éppenséggel nem nézi oly rózsaszinben *A művészeti ébredést a vidéken*, mint a Wlassics leveleit hirüladó kőnyomatosok. Műpártoló egyesület Szegeden? Kinek a költségén? Műbarátokén? Olyan nincs Szegeden. Vagy a várost akarják beugratni a műpártolásba? A város fizesse elébb a rendőreit, a tüzoltóit, csináljon kövezetet, világitást, épitsen lelenczházat, szegényházat, majd aztán pártolja a művészeteket. Az istenit a művészetjinek — ezt már nem teszi hozzá a Közvélemény, de nyilván hozzágondolja.

Egy kollegánk a *Budapesti Napló*ban *Reakczió* czimen tárgyalja e kis kifakadást, s ez némiképp megnehezíti a dolgomat. Én tudniillik szivem mélyéből osztozkodom a Közvélemény fölfogásában, ö. m. a. f., de viszont reakcziónárius hirébe se szeretnék kerülni. Annyit szabadjon megállapitanom, hogy a *B. N.* ellenargumentumai nem igen döntik meg a szegedi ujság rusztikus okoskodását. Mit árt Szegednek, kérdi a *B. N.*, ha a Nemzeti Szalon egyszer-kétszer egy évben lerándul oda? Igaz, de mit használ a művészetnek? Tiszteletet becsület Szegednek, de az alföldi metropolisban egyelőre csekély a városi élet. A lakossága magja fele testével s egész lelkével nem a városban lakik, hanem a tanyákon. Akik művészetiek iránt érdeklődnek, ebbeli szomjuságuknak untig eleget tehetnek, mikor majd minden hónapban, ha ugyan nem kéthetenkint, fölszaladnak Budapestre. Ha változatosság kedvéért a művészet szalad le Szegedre, kizárólag csakis ezekre a hölgyekre és urakra számithat. Számithat pedig legjobb esetben ugy, mint a vidéki szinészet a vidéki városok előkelőbb családjaira, akiknek nyakára viszi a bérletet, s ezek — noblesse oblige — tisztességgel nem tagadhatják meg ezt a kis alamizsnát, isten neki, hadd éljen szegény. Csakugyan elérhetjük, hogy az a három-négy familia megvesz három-négy esztendőn belül három-négy Tehenet esti hangulattal avagy Sphynxet ibolyával százötventől kétszáz forintig. De mindig ugyanaz a pár familia — s végre a pikturára is rávirrad a ripacs-korszak. S ha a *B. N.* azt kérdi, mi lett volna, ha Barabás Miklós és egypár lelkes barátja is igy gondolkodott volna, mikor a budapesti Képzőművészeti Társulatot megalapitotta, erre azt felelném, hogy elsőbb is már az akkori Pest, ha kis méretekben is, de város volt, városi lakossággal s városi élettel, melynek ereje az ipar, a kereskedelem s az ezekkel járó meggazdagodás, — másodszor pedig ellene vetem mindazokat a jókivánságokat, amikkel épp a mi szeczessziós barátaink szoktak megemlékezni a Képzőművészeti Társulat áldásos működéséről.

Abban is igaza van a *Közvéleménynek*, hogy a város csináljon elébb kövezetet és szegényházat, aztán pártolja csak a művészetet. Tovább mennék, s ezt az axiómát kiterjeszteném az államra is. Az állam is elébb fizesse a hivatalnokait, a tanitóit s a katonáit, adjon elébb

nyugdijat az árváknak s az özvegyeknek, csináljon utakat és csatornákat, adjon kenyeret a rusznyákoknak, a csángóknak, tótoknak, s a — magyar parasztnak, aztán pártolja a művészeteket. Erre meg a *Magyar Hirlapot* tessék elolvasni, amely nagyon tanulságos hirekkel szolgál a mi művészeti mozgalmainkról. Szeczessziók, reformok, akcziók és reakcziók, klikkek megtámadása és uj eszmék fölmerülése végső fokon öntudatlanul mind a körül forog, hogy az állam évről-évre odalök a művészeknek egypár ezer forintot, s ezek évről-évre összevesznek a sovány konczon. Az a kilátás, hogy az állam évről-évre megvesz egy csomó képet vagy szobrot, évről-évre egy csomó embert szabadit rá a művészetre. Viszont az államnak nincs annyi pénze, hogy ennek az egész tábornak kenyeret adjon. Az állam ilyenformán csupa jó szándékból a legundokabb szerepbe kerül; mint a kaczér férfi, csábit, de megfelelni nem tud. A vége az, hogy, mint az irók ujságirásra, a piktorok panoráma-mázolásra fanyalodnak, s művészet éppugy nincs nálunk, mint ahogy irodalom nincsen.

Az igazság az, hogy sehol a világon az állam nem teremtett müvészetet. A müvészet luxus, az állam pedig nem Maecenas vagy Medici, aki összerablott kincseket számlálatlan dobhat oda raffiinált kedvtelésekre. Az államnak a körmére néznek, az államnak csak azt adják meg, ami nélkül megélni nem lehet, az állam nem teremt, hanem hozzájárul, nem megcsinál, hanem magához vált. Elébb volt a tanulás, aztán jöttek csak az állami iskolák. Elébb volt tudomány, aztán jöttek csak az akadémiák. Elébb volt szinház, aztán jöttek csak az állami szinházak. Ha már a társadalom megmozdult, ha már a közönség megvan, ha már megvan a szomjuság, amely óhajt s a telitettség, amely kinál: az állam közbeléphet szabályozóan, elrendezően, vezérlően, segitően és szervezően. De a semmiből valamit csinálni nem tud. Mivelhogy a valami nem csinálódik, hanem lesz, magától.

A közönségtől pedig ne várjunk több csudát, mint amennyit eddig is adott. A magyarországi müvészet nem számithat másra, mint a fajmagyarságra s ama csekély töredékekre, melyek beleolvadnak. A szász Berlinben csináltatja meg a Honterus szobrát, a mivelt tót Prága felé néz, a mivelt rácz most csináltat egyetemet — Belgrádban, a mivelt oláh pedig már a bukaresti egyetemen tanult, ha nem Bécsben vagy Gráczban. A magyar kultura számára ezek csak ellenségül jöhetnek számba. Marad hát az a mondjuk nyolcz milliónyi magyarság, melynek javarésze földmivelő paraszt, jórésze vagyontalan politizáló s hivataloskodó köznemesség, virága egy roppant szükkörü mágnásság s főpapság, s elenyésző csekély része iparos és kereskedő. Pedig a müvészet ebből fakad, főképp az iparból, s ha már axiómákkal hajigálódzunk, én is leirnám az axiómámat, hogy *ne beszélj müvészetről olyan nemzetnek, mely idegenből hozatja a kalapját.*

Minket megöl a magyar buza. A földmivelés, akármily gyönyörü *Georgikon*okat irtak róla, alacsonyabb fejlődési fok. Olyan alacsony, hogy a mai haladó időkben kezd nem hozni annyit, hogy érdemes volna bajlódni vele, s az agráriusok ezért szeretnék visszafelé forditani az idők kerekét. Olyan alacsony, hogy lassankint nem is lesz méltó a fejlett Európához, s kiszorul a kolóniákba, a barbár országokba, Oroszországba, Ausztráliába, Amerikába, Indiába, melyek mérhetetlen s gazdátlan földterületeken, baromi sorban élő munkásnéppel tudnak ugy termelni, hogy nyerjenek rajta. A kolónia adja a buzát, Európa pedig adja értte az iparczikket. A tudást, ismeretet és leleményt kivánó iparűzés, a világlátó, szemhatárszélesitő s elmeköszörülő kereskedelem magasabb rendü szomjuságot kelt a lélekben s megadja a módot is az eloltására. Ez a szomjuság nem elégszik meg a kalendáriummal s az olajnyomattal, de pénze is van rá, hogy egy karosszékért kiadjon háromszáz forintot. Ma a legmüveltebb s ezért legmübarátabb nemzet az angol. Miért? Mert nem kell a garast a fogához vernie, mielőtt kiadja. És a gazdagságát nem buzán szerezte, hanem ellenkezőleg: azon, hogy a szántóföldből is vadászterületet csinált. Mert buzából csak egyesek gazdagszanak meg; nemzetek iparból s kereskedelemből vagyonosodnak. Nem a kis számunk teszi; a csehek még függőbbek s még kevesebben vannak. De náluk igenis kezd kifejlődni a nemzeti kultura, mert ők azok a ravasz fehérek, akik nekünk szegény négereknek üveggyöngyöt adnak a mi elefántcsontunkért. Az egész magyar nemzet cseh pohárból iszik, morva posztóban jár, slezák inget visel s bécsi kalapot nyom a fejébe, csakhogy annak a pár mágnásnak, főpapnak és földbirtokosnak nyakán ne maradjon a buzája. A magyar buza tart bennünket gyarmati sorban, alacsony fejlődési fokon, anyagi szegénységben, lelki sötétségben, világtól való kilátástalan elmaradottságban. A hegyeink ércze, a vizeink esése, az erdeink gazdagsága, a levegőnk balzsama, a folyamaink bősége, a fekvésünk kedvezése, a Kanaán teje-méze s a magyar faj genieje használatlan és kiaaknázatlan marad nálunk — a magyar buzáért. Azért a szivtelen és háládatlan magyar buzáért, mely a parasztot máris éhen hagyja veszni, s nem adok neki harmincz esztendőt, az uraknak, a papoknak s a szenzáloknak sem hoz majd annyit, amennyiért érdemes volt cserébe adni értte a nemzetük jövendőjét. Nem folytatom ezt a hazaáruló fejtegetést, csak azt mondanám még ki, hogy ellentmondás a művészet pártolását s megteremtését követelni ugyanattól az államtól, mely tiz évről — tiz évre közlelkesedés kiséretében mond le arról, hogy Magyarország kulturállam legyen. Valahányszor lemondunk arról, hogy Magyarország az ő iparát fejleszthesse; valahányszor, bármily fontos és tiszteletreméltó okokból, lemondunk az önálló vámterületről: lemondtunk arról is, hogy Magyarországon valaha igazi irodalom, igazi művészet s igazi tudomány fejlődjön. Lesz egy-egy nagy költőnk, mint ahogy eddig is volt; lesz egy-egy nagy festőnk, mint ahogy eddig is volt; de a közönségük csekély lesz s az életük szomoru, mint ahogy eddig is volt.

Nézzenek föl Bécsbe, ott most a szeczesszió kiállitására tódul a nép, igen, a nép, amely elől kétszer is el kell zárni a jegykiadó rostélyt, hogy több ne tóduljon oda. S veszik a képeket; igen, a bécsi *spieszer* ugy vásárolja a Rysselberghéket, mint a Nigerl ur a sós *veknit*. És tudják min veszi? A mi pénzünkön. Nem azon

a harminczkét perczenten, amit közös költségül fizetünk; ez az egész kvótaveszekedés bolondság. Hanem azokon a számlálatlan milliókon, amiket morva posztóért fizetünk, mikor nekünk is van birkánk, slezák vászonért, mikor nekünk is van lenünk, lengyel pálinkáért, osztrák kalapért, üvegért, fogkeféért, szalagért s nem tudom miért, amit mind mi is meg tudnánk csinálni, ha szabadna. De nem szabad; nem engedi a buza.

Tar Lőrincz.

Mindennapi kenyerünket . . .

Irta: T. L. STSEPKINA-KUPERNIK.

A homályos templomban istentisztelet volt. A mise már vége felé járt. Ütött-kopott ruhájú emberek jöttek-mentek, összetöpörödött kicsi emberek. Csak elvétve bukkant föl olykor egy-egy tekintélyes kereskedőnek, vagy valami tarka ruhás lánynak a tömegben szorgosan tipegő alakja. Az ilyen itt-ott hirtelen térdre vetette magát s nagy buzgósággal hajlongott a szent képek előtt. Egyébként merő közönséges népség töltötte meg a templomot, amely nem is volt valami nagyobbfajta háza az istennek s egy igen szerény, sötétes mellékutczácskában állt.

Halkan, vontatottan zengte a vén pap a magasságos Szent Szűz dicséretét.

»Örvendj te jóságos, tiszta boldogságos, elhagyottak védje, bánkódók reménye.«

S a szegények, a nyomorultak, akiknek az élet tán soha sem juttatott örömet, száraz érdes hangon, mélységes áhitattal énekelték utána a zsolozsmát:

»Örvendezz, örvendezz, elhagyottak védője, bánkódók reménye!«

A Szent Szűz azonban igen bánatosan nézett alá az ő gyémántos, rubintos drága rámájából s annyi temérdek sóhaj hallatára, amennyi ime itt hozzája szállt s láttára e nagy nyomoruságnak, mely itt előtte térdepelt, örvendezni sehogyan sem tudott . . .

Az istentisztelet véget ért. A templom lassan megüresedett. Az egyik koldus-remete megszámlálta alamizsnafilléreit, összeczihelődött s tovaczammogott.

A templom-szolga eloltotta a gyertyalángokat, csak az örökmécsek pislogtak, kicsi, remegő szines lángocskák a szentképek és a kórus előtt.

A templomban egy muzsik ott maradt. Nagy alázattal kuporgott az egyik kőlapon, szaporán pislogott szemével s hangosan imádkozott:

— Mennyország királynője, szent anya, mennyország királynője . . .

Egyebet, ugy rémlik, nem tudott.

A szolga vállon fogta.

— Hallod-e, pajtás!!

Ijedten fordult hátra a muzsik.

— Hát nem látod, hogy záródik a templom?

A muzsik nagyot sóhajtott s mélyen meghajolt a szolga előtt.

— Megbocsáss, földi. Nem láttalak. Megbocsáss!

És sietve igyekezett kifelé.

Az ajtóban megállt egy pillanatra s még egyszer keresztet vetett.

E csöndes, homályos templom a maga aranyozott szentképeivel, a bánatos szűz anyával a szegény muzsik paradicsoma volt, amelyből ime kiüzetett. A templomban oly jól érezte magát. A szent anya oltalmában mitől sem kellett rettegnie. Az istenháza hajlékot s védelmet nyujtott neki a hideg és a magány ellen is. S nem maradhatott. A Szent Szűz, óh az nem kergette ki, az busan, részvevően ugy nézett le rá . . . Kifelé, ki? Hova?

Nagy gondot okozott ez neki.

A kapualjában Semen — ez volt a neve — az egyik lépcsőfokra ült. Onnan el nem üzték. Ugy ült ott soká s nézte az utczát, ugy bámulta, mily igen-igen hosszu egy utcza az s mennyi ember jár, mennyi kocsi, szekér zörög benne föl s le.

Meggörbedt alakján meglátszott, hogy sorsának immár teljesen megadta magát. Durva ruhája csupa folt. Rongyokba csavart lábán fakéregből összetákolt saru. Azért ha rongyos is volt, koldusnak mégsem látszott. Hegyes orru, beesett arcza betegségről s nélkülözésről tanuskodott. Fénylő szeméből gyermeteg jólelkűség sugárzott.

Nagysokára aztán rászánta magát valamire. Fölkelt, még egyszer keresztet vetett s elindult. Ajka mozgott, mintha beszélne valamit.

Annyira elfoglalták gondolatai, hogy egy urnak és hölgynek egyenest neki ment. A hölgy fölsikoltott ijedtségében s undorában, kisérője, az ur pedig botot emelt s rákiáltott:

— Nincs szemed, naplopó?

Semen megijedt. Ily finom ur hogyan is bánthat igy meg valakit. Isten bocsássa meg neki.

Előbbi gondolata azonban még mindig erőt és bátorságot öntött belé. Bizalommal sietett a sarkon álló rendőr felé.

A rendőr igen mereven s tekintélyesen állt helyén.

A muzsik fogalmai szerint az ily személyiség a város leghatalmasabb embereinek egyike volt. Az ilyen bizonyára int egyet s ott az izvoscsik; abba aztán beleül s ingyen kocsikázik akárkivel az őrségre. Teringette, micsoda hatalom! S ha már ily széditő tekintélye van az ilyen rendőr urnak, — ugy gondolkozott szive együgyüségében Semen, — bizonyára sok mindenféle jót is tehet. Ha az ilyen ur nem segit a szegény emberen, ugyan ki segitene?

Semen levette sapkáját, gyürögette markában s mélységesen meghajolt a rendőr előtt.

— Tekintetes ur . . . kezdte rá hebegve s igen megzavarodott.

— Mi baj? — kérdezte a rendőr s szigoru tekintettel mérte végig tetőtől-talpig, anélkül hogy csak meg is mozdult volna.

— Tekintetes ur, — szólalt meg ujra Semen s kinosan forgatta, szorongatta sapkáját, — alázattal könyörgöm valami kis munkáért. A jó Isten szentséges nevében! . . . És odavetette magát a kövezetre a rendőr elé.

— Mi az? Mit akarsz? — kiáltott rá a rendőr dühösen; de a térdelő Semen most már félő sietséggel hadarta mondókáját tovább:

— Bocsánat, tekintetes ur, csak mostanában kerültem ki a kórházból . . . semmim sincsen . . . valami kis munkát . . .

— Munkát? Ugy látszik az őrségre kivánkozol! Hát a papirjaid? Rendben vannak-e? Hé! — Szólt a rendőr gyanakodón.

— Óh rendben, rendben vannak! — felelt Semen örvendezve a szerencsésnek látszó fordulaton s fölkelvén előkotorászta zsebéből papirjait.

— Jó, jó, hadd csak, — ¡ümmögött rá a rendőr. — Hogy' gondolhatsz olyat, hogy én minden kódorgónak munkát szereznék? Azt hiszed, azért vagyok itt? Eredj és ne fecsegj.

A rendőr egy-két lépéssel odább állt, ezzel is jelezni akarván, hogy az audienczia véget ért.

— Csak nem tetszik engedni, hogy a szegény ember elpusztuljon. — Siránkozott Semen.

A rendőrt kellemetlenül érintette saját befolyástalanságának tudata s mérgesen kiáltott rá a muzsikra:

— Hordd el magad', ficzkó, vagy viszlek a dutyiba.

Erre már ijedten ódalgott el Semen, sietett, amennyire csak birta gyönge lába. Utján félve nézett olykor hátra: ugy rémlett neki, hogy üldözik s le akarják tartóztatni. Hogy miért, — azt persze jó maga sem tudta.

Végig ment az utczán, kiért egy térre, aztán egy hidon czammogott át s végre a nagy körutra jutott.

Fekete, ázott ágai a fáknak oly csüggedten lógtak a körut két szélén föllapátolt fehér hósáncz fölé; az ut közepe homokkal volt kiszórva s itt-ott az olvadás tócsáiban sötét-kéken tükröződött az ég.

Semen csak ment-ment előre, mig bele nem fáradt. Azután egy nedves padra ült s nézte a járó-kelőket. Prémes bundában haladt el mellette egy hölgy; aztán kosárral a karján egy kis leány szaladt arra; fütyörészve baktatott az uton valami mesteremberféle s nemsokára büszkén közelgett egy fehérsapkás, hosszu lebernyeges fiatal diák. Az megállt, körülnézett, nem látja-e valaki, s Semen mellé a padra ült.

Kis csomagot huzott elő zsebéből, valami még forró falatot göngyölt ki belőle s enni kezdett, élvezettel, mohón.

Pompás hal és hagyma-illat gőzölgött iny- és orrcsiklandón az éhes Semen felé.

A diák még egy ilyen falatot szedett elő a papircsomóból, egyet-kettőt harapott belőle s a maradékot vissza-akarta göngyölni. De hirtelen mintha mást gondolt volna. Tanitania kellett valahol a közelben s ott az uraság kis ölebecskéje nem régiben igen izgatott érdeklődéssel szimatolgatta volt a zsebetáját; jobb, ha nem vágja most zsebre ezt a maradékot. A kis papircsomót tehát letette a padra s tova sietett.

Semen kissé odább mozdult a padon.

Senki sem volt a közelben.

Kissé tétovázva nyult a csomagocska után, mintha szerencséjében még nem hinne egészen. Aztán megmarkolta. A maradék-falatnak dicső zsir- és hagyma-illata volt. Nagyot lendülő kéz-mozdulattal vetett keresztet a muzsik s lenyelte a falatot.

A mennyország királynője juttatta ezt neki! Az senkit sem hagy el. Semennek megkönnyebbült a szive. Éhsége kissé csillapult. Tovább menni nem volt mégsem kedve; gyönge testének jól esett a pihenés.

Körülnézett. A fehér havon néhány varju ugrált. Nagyokat károgtak s föl-fölröppentek a fák nedves, tar ágaira. Moszkvában még a varjuk is boldogok, — gondolta magában Semen és maga sem tudta, mért okoz neki oly nagy gyönyörüséget igy elnézegetni ezeket a lomha madarakat.

Hirtelen széles mosoly ült ki sovány, elkényszeredett, öreges arczára.

Bátor, de még kissé bizonytalan járással közeledett most egy kék matrózruhás, aranynyal betüzött kék sapkás kis uri fiu feléje. Az alig öt évesnek látszó csöppség a leghatározottabban igyekezett a muzsikhoz, egészen közel hozzá megállt, hátra fonta kis kezét, összecsapta bokáját és szólt:

— Jó napot, bácsi!

— Adjon Isten jó napot, ifiur! — felelt Semen teljes valójában örvendezve, hogy ime mégis szól hozzá valaki s most hosszu, gyötrő hallgatás után mégis föl-üditheti, megkönnyitheti lelkét egy pár szónyi kis beszélgetéssel.

— Ugy-e, Ivánnak hivnak? — folytatta az interview-t a kis fiu, aki ugy látszik erősen érdeklődött az alsóbb rendü néposztály iránt.

— Engem? Az én nevem Semen. — felelt a muzsik.

— Az enyém meg Péter, — folytatta az ismerkedést tüntető örömmel a fiucska és fölmászott a padra. — Tudsz-e sipot vágni?

— Sipot?

— Hát, hogy nótát fujhassak rajta. Faragj nekem sipot valami vesszőből.

— Nincs késem, ifiur, mivel faraghatnék?

— Nincs késed? — Kérdezte a kicsiség álmélkodva. — Az Iván, aki nálunk aprófát vág, mindig a zsebében hordja a kését. Nézd meg csak a zsebedet... Tanácsolta a muzsiknak s nagy, kék szemével bizalomteljesen nézett reá.

Az éppen felelni akart, mikor a körúton hirtelen egy tarka szalagos kalapu fiatal nő tünt föl s izgatottan rohant a pad felé.

— Ah ez a gyerek, ez a gyerek! Az ember csak egy pillanatra vegye le róla a szemét, csak egy pillanatig beszélgessen valakivel, már eltünik. Meg fogom mondani a mamának, majd ad az neked muzsikokkal szóba állni! Hát tesz ilyet szófogadó gyerek?!

Magával vonszolta a fiucskát, bizalmatlan pillantással mérte végig a muzsikot s tovamenőben még szándékos hangossággal szólt rá a gyerekre:

— Hadd lám a zsebedet, benne van-e még a zsebkendőd.

Igen fájt Semennek ez a néhány szó. Tiltakozni akart, de a kisasszony és a fiucska már tovatüntek. Ugy tehát csak magában mormogta el méltatlankodását.

Most már nem birt ott ülni tovább. Fölkelt s mentment előre, tova-tova minden szándék nélkül, egészen czéltalanul.

*

Ugy őgyelgett egész nap Semen. A nagy körutról kisebb, de népesebb utczákba tért s elhatározta, hogy majd ujból szerencsét próbál... Figyelmesen nézte a járókelőket. Különösen egy finom kabátos, előkelően nyugodt öreges ur iránt ébredezett szivében nagyobb bizalom.

— Dicsértessék, nagyságos uram!... kezdte rá Semen halkan és kissé utjába állt az ősz szakálu urnak.

— Nem szégyelled, fiam, nem szégyelled?... vágott a szavába a szegény muzsiknak s félrefordult tőle. — Micsoda ép kéz-láb ember s még koldulni mer! Eredj és dolgozzál!

— Nagyságos ur, nagyságos ur! — folytatta a muzsik hangosabban és nyomába igyekezett az urnak... Hiszen munkáért könyörgök, koldulni nem birok.

Az urat zavarba ejtette ez a felvilágositás. Boszantotta a dolog. Hát miféle munkát is keres ez a muzsik? Ő már amugy is négy-öt embert foglalkoztat otthon s ha volna is munkásra szüksége még, bizonyára nem ilyen jött-ment koldus fajtát fogadna. Mindez csak üres beszéd; bolond aki elhiszi, vagy megindul rajta! — Sietve ment odább az ur. Semen tanácstalanul vakarta meg füle tövét s jó nagyot sóhajtott. Senkit sem mert már megszólitani. És most mihez kezdjen?

Mindjárt, hogy kijött volt a kórházból, elment ahhoz a vállalkozóhoz, akinél annakelőtte mint kőmives dolgozott. Az akkor azt mondta neki, jöjjön tizennégy nap multán az ünnepek után. De addig? — Mindenfelé próbált már szerencsét, a szmolenszki piaczon s a szuharevajában, — munkát sehol sem kapott. Ugy élte föl utolsó garasát is. A zsákhordást is megkisérlette már, de ezt a betegségben tönkre gyöngült teste sehogyan sem birta; mindjárt az első zsák terhe alatt összeroskadt s csaknem félóráig feküdt ájulásban... A felügyelő összeszidta s elkergette.

Most pedig ide-oda lézeng Moszkva utczáin s pokoli éhség marja belsejét.

Alkonyodott, besötétedett.

Amint a muzsik most egy nagy téren ballagott, nem is nagyon messziről valami fényesen kivilágitott uri

MAGYAR MŰVÉSZET NAGY LAJOS KORÁBAN

Július 21-én múlt hatszáz éve, hogy a legnagyobb magyar királyok egyike, nem egészen egy héttel atyja, Róbert Károly halála után elfoglalta anyai ősének, Szent Istvánnak trónját. Nagy Lajos uralkodói érdemeit lemérte a történelem, nagysága átment a köztudatba. Hadvezéri sikereire büszke a nemzet, vitézsége, higgadt erélye, tekintélytartása, olyan erények, melyek iránt különösen fogékony a magyar nép képzelete. Népi költészetünk Toldi személyében az ő környezetében találta meg vitézi mondáinak eszményi alakját. A titokzatos hős az ő fiatalkori olaszországi hadjáratában edzette vitézségét. A magyarság boldogan nézte magát Nagy Lajos birodalma nagyságának és hatalmának, jólétének és biztonságának tükrében. Ez a csillogó tükör nemcsak egy hatalmas és gazdag, de művelt ország képét is mutatja. Nagy Lajos haditettei, nemzetközi politikai sikerei, belső reformjai nem homályosíthatják el érdemeit a magyar műveltség és művészet terén, sőt azok számára természetes hátterül szolgálnak. A Nagy Lajos-korabeli magyar műveltséget a fennmaradt latin nyelvű irodalomnál jobban érzékeltetik a művészeti emlékek, nemcsak azért, mert minden pusztulás ellenére is összehasonlíthatlanul nagyobb számban maradtak ránk, hanem azért is, mert az olasz művészet hatásának, a nápolyi Anjouk uralkodása alatt érthetően nagyobbmérvű beáramlása mellett is magukon viselik nemzeti művészetünk, egész lelki és szellemi alkatunk különleges bélyegét. Régi művészetünk, a magyarság lelki egyéniségét és eszményiségét megszólaltató ezt a szerepét Szent István óta, első keresztény bazilikáink építésével és művészi díszítésével kezdődően töltötte be, s csak a XVI. századtól kezdve osztja meg az irodalommal, lévén addig nálunk az írásbeliség nyelve csaknem kizárólag a latin.

Nagy Lajos negyven évig, 1342—82 ült a magyar trónon. A XIV. század derekát és második felének nagyrészét felölelő ez az idő a magyar művészetnek fontos, nem egy tekintetben úttörő korszaka volt. A középkor utolsó százada ez, amely középkori alapjellege mellett éppúgy előkészíti a következőt, a reneszánsz első századát, mint a művészetünkkel szoros szövetségben álló olasz Trecento. A magyar művészet szerves belső fejlődéssel jutott el már a XII. század végén s a XIII. közepén, a románkor delelőjén, az esztergomi királyi palotával, a pécsi és a gyulafehérvári székesegyházzal, a jáki apátsági templommal, — hogy csak a legkiemelkedőbb példákat említsem — a legjobb európai színvonalra, s töretlenül lendült tovább Nagy Lajos korában, sőt a szobrászatban, Kolozsvári Márton és György műveivel megelőzte az európai stílusfejlődést. Nem meglepő, hogy a magyar művészet egének e két meteorja épp az egyik legnagyobb magyar században tünt fel, s oly korban, midőn a hanyatló középkor egy-egy művészzsenije, Firenzében, Pisában, vagy Burgundban már rávilágított az eljövendő új művészet útjára. A szobrászatban az új utat az egész európai művészetben senkisem látta tisztábban, mint Márton és György kolozsvári mesterek. Háromnegyed század multán egy másik nagy magyar szobrász, Kassai Jakab tette meg a következő, korszakot jelölő lépést, amely az Alpoktól északra eső művészet-geográfiai vidéken irányt szabott.

A Kolozsvári testvérek friss, közvetlen természetszemlélete, tökéletes technikával tolmácsolt realizmusa új és szokatlan volt a kornak, a későközépkornak, a természettől többé-kevésbbé elvonatkoztatott, stilizáló művészi felfogása közepett. A gótikának, ebben a nem egyszer érzelmes modorosságba, vagy fáradt formaiságba hanyatló kései szakában, Francia- és Olaszországban fel-felvillan a valóságábrázolás vágya, de seholsem oly meglepő hatással és tudatos készséggel, mint Kolozsvári Márton és György fennmaradt egyik főművén, Szent György lovas bronzszobrán, amely a prágai Hradsinon hirdeti a magyar alkotóképességet. Az 1373-ban készült szobor valószínűleg mint Nagy Lajos ajándéka IV. Károly cseh király és német császár számára került Prágába. Megrendelésére Lajos leányának, Máriának IV. Károly ifjabb fiával, Zsigmonddal 1372-ben történt eljegyzése szolgálhatott alkalmul. A prágai szobron megkap a sárkánytölő szentnek és ágaskodó lovának a legkisebb részletig hatoló természethűsége, megfigyelhetjük a sziklás talapzat növényzetének és a rajta kúszó állatkáknak pontos, aprólékos megmintázását, de még inkább ámulhatunk a ló és a lovas együttes ritmusban lendülő merész mozdulatán. Az ötvös fínomságú részletek mellett is élet és lüktető drámaiság járja át a szobrot, amely aránylag kis mérete ellenére, a prágai Szent Vid székesegyház előtti hatalmas légtérben nagyszabású benyomást tesz. Részleteit, kidolgozását tekintve felnagyított és bronzba öntött ötvösműnek hat, s ezt a hatást még fokozzák Szent György lovagi páncélának ékszerdíszítései. A Kolozsvári testvérek prágai szobrának, szabadtérbe

Szépművészet 1942. 9. szám

Szent István napjának nagy nemzeti ünnepén vérpiros erővel, hófehér hittel és a reménység örök zöldjével lengtek a zászlók, amikor hirtelen, mint komor hollósereg, melléjük röppent a rettenetes gyász megrázó feketesége... Az egész magyarság megrendült a Hiób-hírre, hogy vitéz nagybányai Horthy István, a nemzet nagy reménysége nincs többé, hogy értékes ifjú életét feláldozta abban az óriási küzdelemben, melyet a nemzet részvételével Európa folytat az új és szebb jövendőért. A harc gigászi méretű, az új világháború millió és millió emberéletet követel áldozatul. Minden élet érték, a magyar élet kivételes érték, az ifjú magyar élet a legdrágább érték. Minden élet múlását emberek siratják, szülők és gyermekek, de egy-egy elmult életért, ifjú életért, magyar életért, régesrég óta nem hullott annyi könny, mint a sasröptű ifjúért, Horthy Istvánért, rajongásig szeretett Kormányzó Urunk fiáért és nagyreményű helyetteséért. A nemzet úgy siratja vitéz Horthy Istvánt, mint szülő a fiát; együtt gyászol a mélységesen sújtott szülőkkel, a gyászbaborult özveggyel és a kis árva gyermekkel. Így, ilyen melegen, fájóan és egyforma érzéssel csak a család tud gyászolni, s a magyar nép most egyetlen nagygyászbaborult család... Mindenki úgy érzi, hogy részes abban a lesujtóan nagy és fölemelően óriási áldozatban, amit Főméltóságú Kormányzó Urunk mélységesen tisztelt és szeretett családja hozott a magyarságért, a nemzet és Európa jövőjéért. Nagyobb és szebb áldozatot már senki nem mutathat be ezen az oltáron, mint a nagybányai Horthy-család.

A *Szépművészet*, mint a magyar művészeti élet szószólója az egész magyar művésztársadalom nevében gyujt most lobogó fáklyát, hogy fájdalommal telt szívvel, lehajtott fővel álljon oda a gyászolók közé, a nemzeti lobogóval letakart ravatal mellé.

Vitéz nagybányai Horthy István szerette a művészetet, nagy megértést mutatott a magyar művészet iránt és bizonyos, hogy nemes lelkének elszálltával a magyar művészek is sokat veszítettek. A hős repülő áldozatának szépsége minden időkben úgy fog a nemzet lelki szemei előtt lebegni, mint a minden akadályon, minden orkánon felülemelkedő büszke magyar akarat örök követésre méltó példája.

helyezett lovasszobornál szokatlan kis mérete és ötvösszerűsége világosan rámutat az európai szobrászatban úttörő művészetük eredetére, amely a rendkívül fejlett és gazdag magyar ötvösségben, régi művészetünk egyik legnemzetibb ágában gyökerezik.

A két testvérnek nemcsak művészete sarjadt magyar talajból, hanem származásukra nézve is magyar sarjak voltak, Kolozsvári Miklós festő fiai. Hiába kísérelték meg magyarságukat elvitatni azon az alapon, hogy az akkori német birodalmi fővárosba szánt Szent György szobruk feliratán szülővárosukat természetszerűleg, hogy ott megértsék, németül nevezték meg. De ha a jellegzetes magyar ötvösgyakorlatból kinőtt plasztikai stiljük nem is szolgáltatná a lényegi, a döntő bizonyságot, magyarságuk mellett tanuskodik szülővárosuknak, elpusztult nagyváradi királyszobraikon, hiteles feljegyzések szerint kétszer is anyanyelvükön való megnevezése.

A Kolozsvári testvérek prágai Szent Györgye a kereszténykor első szabadon álló lovasszobra. A korábbiak közül Nagy Károlynak a párisi Musée Carnavaletban őrzött lovasszobra kisplasztikai alkotás, a bambergi, magdeburgi, veronai és luccai pedig építészeti kötöttségű. A magyar szobrászpár valóságra törekvésével előttejárt magának az olasz reneszánsznak és a művészi realizmus első északi képviselőinek. A ló és lovas plasztikai egybeforrasztásával Donatello Gattamelattáját előzték meg; drámai feszültségével oly problémát vetettek fel, amelyet több mint száz évvel később, tökéletesebben Verrocchio Colleoniján oldott meg; a lovasa alatt ágaskodó ló megmintázásával pedig a Leonardo da Vinci Trivulzio- és Sforza-emlékműveinek hasonló kísérleteit sejtették meg, a nélkül, hogy művészetüket ezek közvetlen előzményének kellene tekintenünk. Törekvéseiknek teljes kifejlését, az ő ismeretük nélkül az olasz reneszánsz hozta meg. A magyar szobrászat, ha működésüknek hasznát is látta, később a felvidéki faplasztika előtérbe nyomulásával más vágányon haladt tovább, mint a bronzban dolgozó Kolozsvári testvérek. A magyar szobrászi realizmus útját azonban ők törték meg.

Kolozsvári Mártonnal és Györggyel indul meg a magyar protoreneszánsz, már Nagy Lajos idején, nem pedig Zsigmond korában, mint általában tartják, s a két zseniális testvérrel nemcsak a szobrászatban, hanem kevésbbé káprázató módon a festészetben is. Ha a stílusfejlődés mélyére tekintünk, ez a korai indítás természetesnek fog tünni. A folyamat megértéséhez szükséges emlékeztetnünk arra, hogy ma már elavult az újkor művészetét bevezető reneszánsznak az a régebbi magyarázata, mintha az antik feltámadásával egyértelmű volna. Reneszánsz, újjászületés, az egyre inkább formulákba merevedő középkori művészet után a felszabadulást, a valóság, a természet utáni vágyat, annak közvetlen művészi ábrázolását jelenti. A XV. és a XVI. századot felölelő s Olaszországból kiindulva az egész Európát meghódító új stílus kialakításában, kiváltkép a szobrászatban és a festészetben az antik művészetnek alig volt része, mindenesetre kevesebb, mint más korábbi stíluskorszakokban, nevezetesen az ókeresztény és a román művészetben. Jelentékenyebb szerep az ókori klasszikus példáknak csak a reneszánsz építészet egyik irányában és az ornamentikában jutott. Itáliában, ahol az új stílus született, nem is volt szükség az antik szellem és művészet feltámasztására, amelynek, mint jogos örökségnek tudata ott állandóan élt, s bármely korszakban erősebben, mint tévesen az ókor feltámadásának, újjászületésének nevezett reneszánsz idején. Nem egy patinával bevont archaikus kor támadt fel ekkor, hanem új kor, új stílus indult el nagy lendülettel, új szellemiség lengett, új politikai gondolat és berendezkedés alakult ki, új életforma keletkezett. Az új vezérgondolat a középkori megkötöttség után a felszabadulás, a valóság megismerése, egyszóval a realizmus volt, amely a politikát éppúgy áthatotta s új célkitűzésekhez vezette, mint a művészetet. Az új áramlat első szellője Assisi Szent Ferenc tanításával, példájával, páratlan hatásával magával ragadta az egész olasz életet, széles népies mozgalommá dagadt, ellenállhatatlan erejével életre ébresztette az olasz költészetet s a művészek szemét felnyitotta a természet látására. Az új közszellem átizzította az olasz lelket, legjobb erőit kovácsolta ki, s oly tehetségekkel ajándékozta meg ezt a kort, mint Dante és Petrarca, Giotto és Giovanni Pisano, akiknek kisugárzása varázsolta elő egy század mulva a reneszánsz csodáját. A reneszánszot előkészítő ennek a kornak, a Trecentónak delejes áramát kapcsolta be Nagy Lajos a magyar műveltség, a magyar művészet fejlődésébe. A valóság kifejezésének, a természet visszaadásának új művészi törekvése iránt a magyar szellem már alkatánál fogva is fogékony volt, amiről fényes bizonyságot tett Kolozsvári Márton és György. Csak természetes, ha a nápolyi Anjouk magyar századában a hasonló utakat kereső olasz művészet serkentő hatást gyakorolt művészi életünkre. A józan szemléletre beállított magyar szellem idegenkedett a gall skolasztika okoskodásától éppúgy, mint a germán miszticizmus északi ködétől, amely az Alpoktól nyugatra és északra, a középkor lelkületén uralkodott; s még távolabb állott tőle, keleti eredete ellenére a keleti kereszténység merev formalizmusa és magába merülő mélázása. Közelebb érezte magához a természethez vágyó, s a valóság költészetével átszőtt olasz szellemet, amely mind élénkebben jutott kifejezésre művészetében. Magában Nagy Lajos egyéniségében is szerencsésen egyesült az egymással rokonszenvező és egy-

máshoz annyi szállal fűzött két nép, a magyar és az olasz vérmérséklete, az apai ágon olasz, az anyain magyar vér örökletessége. A magyar horizontra több mint félévezred multán is változatlan körvonalakkal rajzolt alakját nézve, egész emberi és uralkodói egyéniségéből, mérsékletéből, higgadtságából az Árpádoktól örökölt magyar jellemvonások domborodnak ki erőteljesebben. Magyar volt anyanyelve, s magyar környezetben nőtt fel. Történelmünkben az Árpádházat követő és méltóan folytató dinasztiáját, még kevésbbé őt magát helytelen lenne idegennek tekinteni.

Lajos király már első olaszországi útján, alig 21 éves korában közvetlen érintkezésbe jutott az olasz szellemi élettel. Megfordult Észak-Itália több kulturális és művészeti központjában, így Veronában, az olasz protoreneszánsz-művészet egyik legfontosabb helyén, amely falai között látta Dantet és Petrarcát; Bolognában, amelynek ősi egyetemén Danteval számos magyar ifjú tanult, s magyar tudósok tanítottak; meglátogatta Modenát, Forlit, lejebb Riminit, délen Apuliában Aquilát, hogy aztán hosszabb időt töltsön Nápolyban. Megismerkedett a korai humanizmus íróival és költőivel, magával Petrarcával és Boccacióval, látta a Trecentónak akkor friss és modern alkotásait. A veronai Altichiero, az induló reneszánsz festészetnek Felső-Olaszországban nagy úttörő mestere, a XIV. század végén, a páduai Szent Antal-templomban megfestette trónoló alakját. Valószínűleg Aquila városából származott annak a festőnek családja, aki uralkodásának utolsó éveiben mint falfestő Délnyugat-Magyarországon működött s önarcképét is megfestette magyaros viseletben, oldalán karddal.

Nagy Lajos korabeli művészetünkből épp a festészet áll a legszorosabb kapcsolatban Olaszországgal. Az olasz hatást itt dolgozó olasz mesterek, vagy Itáliát járt magyar művészek, valamint a könnyen forgó kódexek miniatür festményei közvetítették. Az esztergomi királyi kápolnában tiszta szépségükben maradtak fenn az Anjouk számára Nápolyban is dolgozott firenzei Niccolò di Tommaso freskói, amelyek a Giotto utáni Trecento-festészet legjobb színvonalát képviselik. Ugyanott fennmaradtak egy, Tommaso da Modenához közelálló másik XIV. századi olasz festőnek, művészileg nem kevésbbé jelentékeny falképtöredékei. Talán ez utóbbival azonos olasz mester dolgozott a nagyváradi székesegyház falképein, Niccolò di Tommaso Százdon, tanítványa pedig a budapest-belvárosi templom szószékének díszítésén. Az olasz trecento-festészet e beoltásából virágzottak ki a belvárosi templom szentélyének legutóbb feltárt s kétségkívül magyar kéztől, már a XV. század elején, Zsigmond korában festett freskói, amelyek érdekesen példázzák, miként szívta magába, idomította át festészetünk az olaszos formákat s miként keverte azokat a hagyományos helyi vonásokkal. Átdolgozott, magyarrá gyúrt olasz stíluselemekkel találkozunk a szepesmegyei zsegrai templom falképein. Egy másik szepességi csoporton, a szepesdaróci egykori antonita-templom freskóin (1360—70) és a lőcsei Jakab-templomnak, az irgalmasság cselekedeteit és a hét főbűnt jelképező, 1380 körül készült falfestményein nyilvánvaló az olasz s közelebbről a bolognai könyvfestésnek hatása. Felnagyított miniatürképeknek hatnak. E néhány példa is eléggé bizonyítja, hogy a Nagy Lajos idején virágkorát élő falfestészetünk, az olasz hatás és közreműködés ellenére sem vált az olasz freskófestészet gyarmatává, hanem egyéni stílusvonásokat alakított ki, amelyek még élesebben tünnek elő az olasz befolyástól kevésbbé érintett erdélyi, különösen pedig a székelyföldi falképeken. A középkori magyar falkép egész megjelenésében, eszközeiben, hatásában, előadásmódjában és gyakran ikonográfiájában különbözik a Giotto-értelmében vett olasz freskótól. Nem ad térábrázolást, kevésbbé plasztikus, inkább grafikai jellegű. Nem a drámai ütközőpontra, hanem az elbeszélés bőségére és elevenségére helyezi a súlyt. Az epika a fő ereje. Szerkezete nem oly szilárd mint az olaszé, inkább ritmuson, mint tömegkonstrukción alapul. Méretre is kisebb. Szereti a nemzeti témákat, kedvenc hőse a lovagias és bátor Szent László király, s szívesen ábrázolja magyar szentek alakjait úgy, amint a nép képzeletében élnek. Ha Nagy Lajos korabeli falképeink részletekben olykor kezdetlegesek is, s nem érik el az olasz freskóknak sem formai erejét és szépségét, sem pedig nagyszabású hatását, nem egyszerű, stilizált faldíszek többé, a korábbi középkor értelmében, hanem élettől lüktetnek, benépesítik, valósággal megelevenítik a falakat: új hangot ütnek meg, új világérzést fejeznek ki, új művészi stílust képviselnek, melyet több szál fűz a jövőhöz semmint a multhoz. Az új iránt rendkívül fogékony, ha nem is egetverő tehetségű Aquila János falképein nem egy alakot a kor viseletébe öltöztet, így Szent Lászlónak fejjel kimagasló bárdos, hermelines alakját. Az életből kiragadott jeleneteket iktat szent legendáiba. Veleméren a háttérül szolgáló épület ablakaiba, a térilluzió keltése érdekében, kitekintő alakokat helyez, akárcsak hasonló időben Páduában Altichiero és Avanzo: mind oly stílusjegyek, melyek a valóság felé igadozó új művészet hirdetői. S látszólag mellékes, de a magyar stílusfejlődés szempontjából épp oly fontos tünet, hogy a díszítésben reneszánszos ízű levél- és indamotívumokat alkalmaz. Időrendileg még a középkorban jár, stílusban már túlnéz rajta, s a távoli láthatáron látja a reneszánsz derengését.

Hasonló a helyzet a táblakép festészetben, amelynek első gyér emlékei épp Nagy Lajos idejéből szár-

maznak. Az okmányok tanúsága szerint mindenesetre több volt, mint amennyi ránk maradt. A Lajostól ajándékozott máriacelli Madonna annyira olaszos, hogy a királyi udvarban dolgozó sienai mesternek vagy közvetlen helyi tanítványának kell tulajdonítanunk. Sienai hatást tükröz az egy-két évtizeddel későbbi időre keltezendő s árpádházi Boldog Margit legendáját ábrázoló báti dyptichon az esztergomi Keresztény Múzeumban, melyen a leegyszerűsített formák, a lehiggadt vonaljáték, a nyugodtabb belső kifejezés a magyar stílusakarat félreismerhetetlen jelei.

Olasz nyomokon indult s jutott magyaros jellegű formai kifejezéshez a nagy király udvari kódexfestő műhelye, melynek alkotása, szövegében éppúgy mint nagyszámú miniaturáiban a magyar történet egyik főforrása, a XIV. század 60-as vagy 70-es éveiben készült Képes Krónika. Ha a Kálti Márktól szerkesztett szöveg latin is, a történelmünket a mondák világától 1333-ig végigkísérő, eseményeit, nagy alakjait, szokásainkat elevenen illusztráló Medgyesi Miklóssal azonosítható mesterük, olasz, nápolyi és bolognai kódexeken iskolázta tudását. Még zamatosabban „fordította magyarra" a kor legtevékenyebb olasz kódexfestőjének, a bolognai Niccolò di Giacomonak stílusát a vatikáni magyar legendárium hasonló korban működött miniatora.

Más magyar miniatura-műhelyek, így elsősorban a pozsonyi, a francia és a német, közelebbről salzburgi és tiroli kódexfestészettel állott kapcsolatban, jeléül annak, hogy Nagy Lajos korabeli művészetünk, az olaszon kívül más tájakra is tekintett, benne élt, mint egész régi művészetünk az európai stílusáramlatokban, s azokat a maga ízlésével gazdagította és színesítette. Francia hatás alatt áll a mind nagyobb jelentőségre emelkedő faplasztika. A francia gótikus katedrálisok nagystílű szobrászata megigézte a Rajnától keletre eső vidékeket s ez az ízléshullám, részben a nagy keresletnek örvendő elefántcsontszobrocskák révén eljutott a Magas-Tátra déli lejtőjéig. A XIV. századi szepességi fafaragók aranyozott, sokszínű Madonnáin és szentjein, mint például a szlatvini, toporci, ruszkini Madonnán, a malduri női szenteken, a magyar formaérzésnek megfelelő tartózkodással visszatér kecses francia típuspéldáik bájos mosolya, némileg tömegesebb és zártabb megjelenésben könnyed karcsúsága és hajlékonysága. A felvidéki faszobrászat hasonló értelemben alakította át a franciás késő gótikus vonásokat, mint a táblakép és a miniatúra-festészet az olasz Trecento hozadékát.

Bár a magyar gótikus építészet még a XIII. században vert gyökeret, csak Nagy Lajos századában terebélyesedett ki, terjedt el általánosan, sajátos formáit leginkább Lajos uralkodásának évtizedeiben alakította ki. Első tekintetre különösnek tűnik fel, hogy bár a csúcsíves építészet francia földön született, hazánkban az olaszhoz közelebb álló formát öltött, s nem egy tekintetben a német gótikus építészettel is kapcsolatba került. Természetesen közvetlen francia úton is eljutott hozzánk, hiszen egyik kiváló mestere, Villard de Honnecourt már IV. Béla idején hosszabban időzött Magyarországon. Az ő alaprajza után kezdték építeni Nagy Lajos idejében, valószínűleg anyjának, Erzsébetnek kezdeményezésére a kassai Szent Erzsébet egyházat, a legszebb magyar gótikus templomot, amelynek Zsigmondtól folytatott és Mátyástól befejezett felépítménye szabadon alakított, jellegzetes magyar alkotás. Építészetünk, miként már a román-korban, a gótika idején is megtalálta a saját kifejezését. Ez a stílusfolyamat nagyrészt Lajos király uralkodása alatt ment végbe, kivált az akkor nagyobb számban emelt ferencrendi és dominikánus templomokon, a soproni, pozsonyi, gyöngyösi franciskánus, a lőcsei minorita, a kassai domonkos templomon, a lőcsei Jakab-templomon és a Nagy Lajostól különösen pártfogolt magyar pálosrend építkezésein. Kisebb szerepet játszott ekkor építészetünkben Szent Benedek rendje, melynek nagyszabású monostori templomai már állottak. Zártabb tömegek, csökkentebb támasztó rendszer, a francia és a német gótikához képest, a helyi előzményekből folyó stílusbeli fogyatékosságok; viszont a tiszta, áttekinthető alaprajzi elrendezés, a világosan tagozott boltozati rendszer s legfőképp, már a reneszánsz felé mutató, egységre törekvő tágas térhatás a magyar csúcsíves templomépítészetnek, Nagy Lajos korára jellemző egyéni vonásai. A világi építészetben a várak mutatnak fontos változást. A korábbi toronyszerű építkezést négy sarok toronnyal ellátott, tágas, négyzetes típus váltja fel, amelynek mintája az egykori Pannóniában is szokásos, ásatásainkból jólismert római Castrum. A külföldön, Francia- és Olaszországban sem ismeretlen ez a modernebb vártípus; gazdagabban kiképezve, tovább él a felvidéki és az erdélyi késő reneszánsz stílű kastélyokban. Nagy Lajos maga is nagy építtető volt, amely áldozatkész kedvtelését anyjától örökölte. Nagyszámú templomon kívül építkezett a budai várban, atyja udvartartásának helyén Visegrádon, ő építtette Zólyom várát s Ambrus nevű kedvelt építészével a mai romjaiban is pompás diósgyőri várat, ahol élete utolsó éveiben szívesen tartózkodott és tartotta udvarát.

A király jópéldája, a hosszú és nyugodt országlás, a virágzó pénzügyi helyzet, a közműveltség magas színvonala magyarázza, hogy országszerte folyt az építkezés, a művészetek virágzottak. Ebben az időben állíttatta helyre Telegdi Csanád érsek az esztergomi bazilikát a gótika új stiljében, erre az időre esik a budavári Nagyboldogasszony-templom, a Mátyás-templom átépítése s faragták szobrokkal gazdagon díszített Mária-kapuját, bővítették a pécsi és építették

tovább a váradi székesegyházat. Nagy Lajos előljárt a művészet pártolásában, amivel nemcsak veleszületett ösztönének tett eleget, de nagy uralkodóhoz méltóan járt el és birodalma külföldi tekintélyét növelte. Udvari művészei közül a már említett Ambrus építészen és Medgyesi Miklós festőn kívül névszerint ismerjük János kőfaragót, aki a leleszi konvent tornyát építette, továbbá Ábel és János festőket, akiknek sírkövük, az utóbbié a művészet hármas címerpajzsával díszítve, fennmaradt a budavári Mátyás-templom falában. Gazdag királyi kincstárának nem egy darabja került külföldre. Az aacheni székesegyházhoz a magyar zarándokok részére, később barokosan átalakított kápolnát építtetett, amelyet, ma is az ottani kincstárban őrzött pazar ötvösművekkel, a magyar ötvösművészet remekeivel ajándékozott meg. Zarándok-templomot emelt Máriacellben s ezt is ellátta művészi tárgyakkal, köztük drága ötvösművű keretbe foglalt Madonna-képpel. Kincstárának gazdagságára rávilágít az a feljegyzés, mely szerint egyik udvari embere a második nápolyi hadjárat alkalmával kétezernél több arany és ezüst edényt vitt utána Itáliába. Neje Erzsébet, a művészetnek urához hasonlóan barátja, VI. Orbán pápát ajándékozta meg 22.000 forint akkori értékű tiarával. A Nagy Lajos-korabeli magyar ötvösség méltán volt híres Európa-szerte. Ekkor, 1376-ban alakult hazánkban, Kassán, az első ötvös céh. Ekkor indul meg nemcsak magyar ötvösművek, hanem ötvösmesterek exportja is Olaszországba és más külföldi helyekre. A magyar művészt és műveit mindenütt megbecsülik. Étienne de Hongrie selyemhímző és gobelin készítő a burgundi udvarban dolgozik. A korabeli magyar textilművészet magas művészi színvonaláról fogalmat ad a Lepold Antaltól nemrég felfedezett, az esztergomi főszékesegyház kincstárába került s Nagy Lajos címerével ellátott, pompás hímzett vörösbársony kárpit. Magyar művész tehetségét hirdeti Kázmér lengyel királynak, magyar anyagból, esztergomi vörösmárványból faragott díszes, baldachinos síremléke a krakói székesegyházban.

Nagy Lajos kora a magyar művészet történetének egyik legfontosabb, nem mindig és nem kellően értékelt fejezetét öleli fel. Európai kapcsolatú, európai rangú s mégis gyökeresen magyar művészet ez. Korszakot zár, a magyar középkort zárja. A magyar középkor napja, bíborának teljes fényében ekkor áldozik le. De Nagy Lajos ideje művészetünkben korszakot is nyit, az olasz művészettel párhuzamosan, vele nem egyszer szorosan együttműködve megindítja a magyar protoreneszánszt s előkészíti Mátyás nagystillű reneszánszát. Régi művészetünk korszakolásában Nagy Lajos, semmint Zsigmond kora jelenti az elhatároló s elhatározó nagy mesgyét, a stílusalakító új erők ébredését.

Nagy Lajos művészetünk fejlődésének nagyhatású lendítője volt. Mint a művészet bőkezű pártfogója is megérdemli azt a jelzőt, mellyel az utókor díszítette.

GEREVICH TIBOR

baró forrater Kula s.k.
Ohiöl.

Magyar művészi grafika adatai

Varga Nándor Lajos:

Adatai a magyar művészi grafikához. I-II. k. Bp. 1937–1945.

Gent (2284.)

Magyar művészeti irodalom

Róvó Aladár. A reklámművészet. (Bőv. kl. A betű c. könyvből.) Alderitrendszer. A fedőlapot *Mádai* Grete rajz. Bp.: Főv. kvkiadó 1934. [16] l. 8-r. —80

ltánnak, a Müemlékek Országos
o-gyakornoknak az előrelátha-
lások egyikére való kinevezte-
ct van szerencsém megküldeni.

, a Nagyméltóságu Vallás- és
hoz intézett és 14.842/1936.-
cetü Tanácshoz áttett felter-
okat az okokat,amelyeknél fog-
nevezetését fontosnak tartom.

tiszteletteljesen javaslom,
állások egyikére őt kinevezni
a nevezettnek a Müemlékek Ország-
ndelését is.

ltánnak a Müemlékek Országos
t indokolja az a szempont is,
részéről müködhetnék közre az
érdekében a Magyar Nemzeti Mu-

Magyar nemzeti irodalom

Molnár János

A régi jeles épületekről
Kilenc könyvei.
Nagyrombat, 1760.

III — XI.

Magyar művészeti irodalom

Meller S.

Az irott kútfők jelentősége a művészet-

történetben.

Petrik 1886-1900

Magyar művészeti irodalom

23

FEHÉR Kálmán: A »gótika« kulcsa. Budapest, 1921.

64 X 48

51 2
256
307 2

erzeményeinek kiállitása a Nemzeti Szalonban.

őségü intézménye három évi gyüjtő kás muzeumpolitikájáról számol be üjteményével.Ebből az alkalomból dott ki, amelyben a Fővárosi Muzeu- váth Henrik egyetemi magántanár és foglalják össze és ismertetik azo- kban szemüke előtt lebegett. korlati gyüjtőtevékenység csak a z egyes állomásokon" irja Horváth zetesen csak a Muzeum történeti ennmaradás és felbukkanás véletlen tok vezetik Koppx Jenőt, aki a mai, tja ki azt az anyagot, amely lehető utókor szemében is értéket fog je- y elv jön előtérbe, s ez a müvészek teni akarás. Xx Ez a szempont látszó- eumpolitikával, de csak látszólag, ait, legalább is annak nagy átlagát gása, hitvallása,mondhatnám világné-

Magyar művészeti irodalom

Kozáky István: A haláltáncok története. Első rész. A mulandóság ábrázolásai történeti fejlődésükben. Bibliotheca Humanitatis Historica a Museo Nationali Hungarico Digesta. I. (Szerkeszti: Zichy István gróf.) 4-r, 4, 343, 2 l. 8 táblával és két melléklettel, magyar és főleg német szöveggel. Budapest 1936.

Magyar művészeti irodalom

Lányi J.

Az egyházi festészetről.

Pesth 1886 – 1900

Magyar művészeti irodalom

Boros R.

Stil-isme.

Tudományos Zsebkönyvtár

52-53.

Petrik 1886-1900.

Magyar művészeti irodalom

Bozóky A.

A művészetek a római császárság felfogásában.

Petrik 1886–1900

Magyar művészeti irodalom

Kecser G.

A Keresztény Róma,
a művészetek anyja.

Petrik 1886–1900

Magyar művészeti irodalom

Császár E

Firenzei praerafaelisták

Petrik 1886–1900

Magyar művészeti irodalom

Ménard R.

Az ókori művészet története.

Athenaeum Kézi Könyvtára V.

Petrik 1886–1900

Magyar művészeti irodalom 106

Cellini Benvenuto

önéletírása

Petrik 1886–1900

Magyar művészeti irodalom

Keil J.

Nemzetközi középületek albuma.

Petrik: 1886–1900

Magyar művészeti irodalom

Velics L.

Az egyházi művészetek

tanulmányozásáról.

Petrik 1886 – 1900

Magyar művészeti irodalom

Ferency József dr.

Aesthetikai és műtörténelmi czikkek.

8-r. 256 l.

Budapest, 1898.

Lampel Róbert.

Magyar művészeti irodalom

Abrányi Kornél id.

Életemből és emlékeimből a történelem, irodalom és művészet köréből.

Budapest
1897
Franklin, 8r. 368 l.

Magyar művészeti
vadalom

Ferenczy József dr.

A szépművészetek Spanyol-
országban és Murillo

8-r. 255 l.

Kolozsvár

1900

Gombos Ferencz Lind.
Lampel R. biz.

Magyar művelődéstörténeti irodalom

Fischer J.

A Della Robbia-család

Petrik 1886–1900

A MAGYAR PHILOLOGIAI IRODALOM 1918-BAN.

Az összegyűjtött anyag ez összeállításnál a következő rovatokba van osztva:

I. *Általános nyelvészet, irodalomtörténet és ethnographia.*

II. *Aesthetika és műtörténet.* 1. Aesthetika. — 2. Képzőművészetek. — 3. Zene. — 4. Színészet.

III. *Philologiai paedagogia.* 1. Magyar nyelv. — 2. Klasszikus nyelvek. — 3. Német nyelv. — 4. Művészeti oktatás.

IV. *Finn-ugor nyelvek.*

V. *Indo-európai nyelvek.*

VI. *Keleti nyelvek.*

VII. *Magyar nyelv és irodalom.* 1. Bibliographia. — 2. Magyar irodalomtörténet. (Ebbe fölvétettek a szépirodalmi művek és a színművek bírálatai is. Ez utóbbiaknál csak az első előadás napja van megjegyezve. Ez lehetővé teszi a különböző napilapokban megjelent ismertetések fölkeresését.) — 3. Egyes írók. — 4. Magyar nyelvészet (a végén: egyes szókról és szólásokról). — 5. Tankönyvek.

VIII. *Klasszikus nyelvek és irodalmak:* 1. Görög történet s régiségek. — 2. Görög irodalomtörténet- s egyes görög írók. — 3. Nyelvészet. — 4. Tankönyv. — 5. Római történet s régiségek. — 6. Latin irodalomtörténet s egyes latin írók. — 7. Latin nyelvészet. — 8. Tankönyvek. — 9. Magyarországi régészet.

IX. *Germán nyelvek és irodalmak.* 1. Német. — 2. Nyelvészet. — 3. Tankönyvek. — 4. Svéd-dán-holland. — 5. Angol.

X. *Román nyelvek és irodalmak.* 1. Franczia. — 2. Nyelvészet. — 3. Olasz-spanyol. — 4. Oláh.

XI. *Szláv nyelvek és irodalmak.*

XII. *Vegyes.*

I. Általános nyelvészet, irodalomtörténet és ethnographia.

a) Általános nyelvészet és ethnographia.

1. *Bakonyi Hugó.* A nyelvek és egyedek szókincse. Uránia 134—144. l.
2. *Bán Aladár.* A találós-mese összehasonlító vizsgálata. Ethnogr. 286—290. l.
3. *Csallner, Karl H.* Zur Entstehung der Sprache. Siebenb. Deutsch. Tagebl. 13630—31. sz.
4. *Gunkel, Hermann.* Das Märchen im Alten-Testament. 1917. — Ism. Heller Bernát. Ethnogr. 304—309. l.

Egyetemes Philologiai Közlöny
1919. jan. — dec.

5. *Schulte, R. W.* Abriss der Lautwissenschaft. 1917. — Ism. *sch. j.* EPhK. 272. l.
6. *Spitzer, Leo.* Anti-Chamberlain. Leipzig. — Ism. Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 170—172. l.
7. *Spitzer, Leo.* Über einige Wörter der Liebessprache. Leipzig. — Ism. Simonyi Zsigmond. U. o. 170—172. l.
8. *Szabó, Géza.* «Az eszperantó fejedelme.» Mult és Jövő 424-426. l.
9. *Szentkereszthy Zsigmond.* Az internacionális nyelvről. (Propaganda sorozat. 1. sz.) Budapest, 1918. (8-r. 35. l.) 1 kor.
10. *Turáczi-Trostler, Josef.* Eine neue Bahn der Literaturgeschichte. P. Lloyd 292. reg. sz.

b) Ethnographia.

11. *Alföldi Mihály.* Újabb közlemények a csángókról. Nyelvőr 90. l.
12. *Babits Mihály.* Népköltészet. P. Napló 123. sz.
13. *Bächtold, Hanns.* Deutscher Soldatenbrauch u. Soldatenglaube. 1917. — Ism. Schwartz Elemér. EPhK. 442. l.
14. *Bán Aladár.* Főtitkári jelentés. (Magy. Népr. Társ. 1918. márc. 20. közgyülés.) Ethnogr. 181—183. l.
15. *Bárdossy László.* Jegyzetek az állam keletkezésének kérdéséhez. 1917. — Ism. *R. G.* U. o. 300—302. l.
16. *Bleyer, Jakob.* Ungar—Magyare. Ofenpest-Budapest. P. Lloyd 231. és 233. reg. sz. — *Neugeboren, Emil.* U. o. okt. 10. esti sz. — *Bleyer, J.* U. o. okt. 11. esti sz. — *Schullerus, Adolf.* Nochmals: Ungar—Magyare. U. o. 245. esti sz. — *Bleyer, J.* Schlusswort. U. o. 246. esti sz.
17. *Boll, F.—Bezold, C.* Sternglaube u. Sterndeutung. 1918. — Ism. Lajti István. EPhK. 443. l.
18. *Clemen, Carl.* Die Reste der primitiven Religion im ältesten Christentum. 1916. — Ism. *R. G.* Ethnogr. 27. évf. 160—162. l.
19. *Czakó Elemér.* Népismertető múzeumok. Uránia 33—36., 65—67., 100—102. l. (Külön is. 8-r. 34 l. 3 kor.)
20. *Fabó Bertalan.* Magyar hadi- és katona-táncok. Daliás Idők muzsikája 61—64. l. [69—70. l.
21. *Germanus, Jules.* Le nationalisme Arabe. Revue de Hongrie. No
22. *Glock, Th.* Stenographische Werte in der altungarischen Schrift. — Ism. *B. A.* Ethnogr. 299. l.
23. *Gombocz Zoltán.* A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány. Nyelvt. Közlem. 45. köt. 129—194. l.
24. *Gombocz, Zoltán.* Über den Volksnamen Besenyő. Túrán 209-216. l.
25. *Gréb, Julius.* Die Zipser Deutschen einst und jetzt. Karpathen Post 46. sz.
26. *Gréb, Julius.* Was bedeutet «Zepsersch» für unsere Zukunft? U. o. 51. sz.
27. *Grünwald Lipót.* A chaozidizmus története Magyarországon. Egyenlőség 43—47., 51., 52. sz.
28. *Grünwald, Max.* A zsidó néplélek. U. o. 39—44. sz.
29. *Györffy István.* Dél-Bihar falvai. Virradat. 76—78. sz.
30. *Hajnal Ignác.* Adalékok a magyar föld tótoklakta vidékeinek tavaszi népszokásaihoz. Ethnogr. 250—255. l.

31. *Häuser, Otto.* Die Sachsen, Einblicke und Ausblicke. Siebenb. Deutsch. Tagebl. 13446. sz.
32. *Heller Bernát.* A Brunhilda-mese magyar és perzsa változatai. Ethnogr. 146—153. l.
33. *Hermann, A.* Die Herkunft der Ungarn. Túrán 344—362. l.
34. *Hóman Bálint.* A magyar nép neve a középkori latinságban. Tört. Szemle 1—22. l. (Eleje a mult évi foly.-ban.)
35. *Horváth Géza.* Kitaibel Pál néprajzi megfigyelései. Ethnogr. 295—297. l.
36. *Kálmány Lajos.* Rontóige és ráolvasás. U. o. 105. l.
37. **Katona-dalok.** *Csendes Imre.* 51-es baka-nóták. Szilágyság 30., 31. sz.
38. *Gömöri Jenő.* A nagy háború katona nótái. Budapest, 1918. Lampel R. (8-r. 184 l.) 5 kor. — Ism. *c.* Élet 21. sz. — Császár Elemér. A Cél 445—448. l. — *s.* Bud. Szemle 175. köt. 308—311. l. — Schöpflin Aladár. Esztendő. Máj. 127—132. l. — Szendrey Zsigmond. Ethnogr. 157—160. l. — Várdai Béla. M. Kultura. XII. 244. l. — Irod. Tört. Közlem. 349. l. — M. Figyelő II. 303. l. — P. Napló 103. sz. 8. l. — Vasár. Ujs. 17. sz. — Binder Jenő. Pest. Journ. 196. sz. (11 katonanóta német fordítását is közli.)
39. *H. R.* Katonáink dalköltészete. Fogarasi Hirl. 11. sz.
40. *Kacsoh Pongrác.* A mai magyar katonanóta. (Daliás Idők muzsikája. 115—121. l.)
41. *Popovits Demeter.* Katona-dalok a Ludwig-bakáknál. Gör. Kath. Szemle 43. sz. [128—130. l.
42. *Kemény Lajos.* Régi körözvények néprajzi adalékai. Ethnogr.
43. *Kemény Lajos.* A cigányok történetéhez. U. o. 297. l.
44. *Kemény Lajos.* Régi körözvények néprajzi adalékai. U. o. 298. l.
45. *Kemény Lajos.* A kassai könyvkötőcéh történetéhez 1760. Könyvszemle 93. l.
46. *Kerekes Zoltán.* Barlanglakások Kolozsvárott. Uránia 3—7. l.
47. *Kodály Zoltán.* A népdal feltámadása. P. Napló 247. sz.
48. *Kúnos Ignác.* Tatárfoglyaink táborában. M. Figyelő I. 140-153. l.
49. *Lamberts, M.* Die Volkspoesie der Albaner. Sarajevo, 1917. — Ism. br. Nopcsa Ferencz. Túrán 396—402. l.
50. *Lambrecht Kálmán.* Tanulmányek Ukrániában. U. o. 541—573. l.
51. *Lewy, Ernst.* Zum «Heidentum» der Tscheremissen. Keleti Szemle XVIII. 151. l.
52. Népdalok Sárközből. Közli Bocskár Ferenc. Ethnogr. 106. l.
53. Néprajzi bizottság alapítása a Magyar Tudományos Akadémiában. U. o. 317. l.
54. *Oberhummer, Eugen.* Der Name *Turan.* Túrán 193—208. l.
55. *Pálosi, Ervin de.* Question de la Terre dans la zone des Steppes. (L'état des propriétés terriennes chez les kirghizes.) U. o. 472—487. l.
56. *Peisker, I.* Abkunft der Rumänen. — Ism. *B. Zs.* U. o. 433. l.
57. *Podhraczky György.* A szerb néplélek. Uránia 104—106. l.
58. *Podhradszky György.* Csehek-e a tótok? M. Figyelő II. 15—25. l.
59. *Podhrádszky, Georges de.* Les slovaqes sont-ils de race tchèque ? Revue de Hongrie. Avr. 1—24. l.

60. *R. G.* Az V. nemzetközi pszichoanalytikai kongresszusról. Ethnogr. 316. l.
61. *Richter M. István*, A pénz megtisztelése. (Németprónai céhszokás.) U. o. 256—271. l.
62. *Róheim Géza.* Nefanda carmina. U. o. 271—276. l.
63. *Róheim Géza.* Psychoanalysis és ethnologia. U. o. 49-90, 206-232. l.
64. *Róheim Géza.* A kazár és a magyar nagyfejedelem. U. o. 142-145. l.
65. *Sámuel Aladár.* Kisküküllő vármegye református népének temetkezési szokásai. U. o. 91—104. l.
66. *Schullerus. Pauline.* Pflanzen in Glaube und Brauch der Siebenbürger Sachsen. Archiv Ver. siebenb. Landesk. 40. köt. 78-188. l.
67. *Schuster Hugó.* A szász és székely parasztház. Budapest, 1918. Radó I. ny. (8-r. 46, 1 l.)
68. *Schwartz Elemér.* Csúf- és ragadványnevek. Ethnogr. 108—115. l.
69. *Schwartz Elemér.* Folklore-néptan. U. o. 291—293. l.
70. *Sebestyén Gyula* elnöki megnyitóbeszéde. (Magy. Népr. Társ. 1918. márc. 20. Közgyülés.) U. o. 176—180. l.
71. *Sklarek Róna, Elis.* Ungarische Volksmärchen. 1901—9. — Ism. Mogk E. Illustr. Ztg. 3904. sz.
72. *s. s.* A kezdetleges énekszövegek előadásmódja. Ethnogr. 293-295. l.
73. *Szabó Kálmán.* Ősi halászat nyomai Kecskemét környékén. U. o. 115—128. l.
74. *Szendrey Zsigmond*, Útmutató néphagyományok és néprajzi tárgyak gyűjtésére. 1917. — Ism. *B. A.* U. o. 302. l.
75. *Tagányi Károly.* A hazai élő jogszokások gyüjtéséről. U. o. 29. évf. 24—49., 193—206. l. (Eleje a mult évi folyamban.)
76. *Takács, Zoltán de.* Huns et Chinois. Túrán 273—285. l.
77. *Tauern, O. D.* Patasiwa und Patalima. 1918. — Ism. *R. G.* Ethnogr. 303. l.
78. *Tolnai Vilmos.* A sátorhalom. U. o. 130—133. l.
79. *Torday Emil.* Középafrikai néger népmesék. Ford. Halász Gyula. Uránia 274—278. l.
80. *Träger, Paul.* Die Deutschen in der Dobrutscha. Siebenb. Deutsch. Tageblatt 13709. sz.
81. *Váry Rezső.* A kirgizek. Bud. Hirl. 182. sz.
82. *Wiklund, K. B.* Om rentskötselns uppkomst. 1918. — Ism. Bán Aladár. Ethnogr. 302. l.
83. Zbornik za národni život i običaje južnik slavena. Urednik Dr. D. Boranić. Kniga XXII. u Zagrebu, 1917. Jugosl. Akad. (8-r. 320 l.) 5 kor.
84. Zeitschrift des Vereins f. Volkskunde. 28. Bd. 1918. — Ism. *R. G.* Ethnogr. 304. l.

II. Aesthetika és műtörténet.

1. Aesthetika.

85. *Alexander, Bernhard.* Wissenschaftliches Leben, Literatur, Bildende Künste. — Ism. Fenyő Miksa. Nyugat I. 890—893. l.
86. *Barabás Ábel.* Az epikai lirai műfajok fejlődése. — Ism. Mindszenti János. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 405. l.

87. *c.* Szociális irodalom. Élet 48. sz.
88. *Croce Benedetto.* Esztétika alapelemei. 1917. — Ism. Morvay Győző. M. Középisk. 108. l.
89. *Dóczi Jenő.* Irodalmunk és a nemzeti szempontú kritika. Nyugat II. 379—392., 466—476., 535—549., 629—646. l.
90. *él.* A mai magyar dráma. Hét 20. sz.
91. *Fábián Dénes.* Művészeti elemek a kálvinista kultuszban. Lelkészegyl. 4—9. sz.
92. *Fontana, Oskar Maurus.* Vom neuen Drama. P. Lloyd 62. reg. sz.
93. *Geller, Oskar.* Der Roman des XIX. Jahrhunderts. (Ein Vortrag von Fr. F. Baumgarten.) U. o. 37. reg. sz.
94. *Haitsch Ilona.* Drámaelméleti polemiák története Bajzától Gyulaiig. 1917. — Ism. Zolnai Béla. Irod. Tört. Közlem. 235. l.
95. *Harsányi György Lajos.* A kritika viszonylagossága. Közmüvelődés. (S. A. Ujh.) 5. sz.
96. *Hauser Arnold.* Az esztétikai rendszerezés problémája. Athenæum 331—357. l. (Külön is. 8-r. 29 l. 3 kor.)
97. *Horváth János.* Könnyü ötletek. Irod. Tört. 361. l.
98. *Karafiáth Marius.* Az irodalom és magyarság. Uj Nemzedék 24. sz. — Biró Lajos. U. o. 26. sz. — Milotay. Válasz Biró Lajosnak. U. o. 26. sz.
99. *Kerényi Károly.* A klasszikus vers fordításának és a formák viszonyának kérdése. EPhK. 267. l.
100. *Király György.* Az ősi nyolczas kérdéséhez. M. Nyelv 126-129. l.
101. *Kiss Menyhért.* Magyarság a szinpadi müvekben. Alkotmány 217. sz.
102. *Kis-Erős Ferenc.* A prózai és költői irásmüvek szerkesztés- és stilustanának elmélete. A tárgyratartozó pszichológiai és esztétikai szempontok figyelembevételével. Budapest, 1918. Szt. István-t. (8-r. 68 l.) 3 kor.
103. *Kováts Alajos.* Az irodalom erkölcsi hatása. Népmüvelés 66-76. l.
104. *H. László Ary.* Asszony lyra. «Éva» 46. l.
105. *Lesznai Anna.* Babonás észrevételek a mese és tragédia lélektanához. Nyugat II. 55—68. l. — Ferenczi Sándor megjegyzése. U. o. 376. l.
106. *Lucka, Emil.* Grenzen der Seele. 1916. — Szentirmay Gizella. EPhK. 64—66. l.
107. *Lukács György.* Az alany és a tárgy viszonya az esztétikában. Athenæum 45—64., 79—105. l.
108. *Mados György.* Az első magyar szinházi tudósitások és kritikák. Virradat 51. sz.
109. *Margitay Ernő.* Tisztogatás. Élet 38. sz. (Irodalmi és müvészeti jelenségekről.)
110. *Márkus László.* Színház, mozi, kultúra. Magyar Iparmüvészet 144—158. l.
111. *Marót Károly.* A háboru mint költői lehetőség. Husz. Száz. 37. köt. 337—345. l.
112. *Medicus, Fritz.* Grundfragen der Aesthetik. 1907. — Ism. Sas Andor. Athenæum 292—294. l.
113. *Mitrovics Gyula.* Az æsthetika alapvető elvei. 1916. — Ism. Husztiné Révhegyi Rózsi. EPhK. 220. l.
114. *Molnár Viktor.* Müvészeti politika. Uránia 132—134. l.

115. *Oláh Gábor.* A művészi alkotás lélektana. Virradat 28. sz.
116. *Posch Jenő.* A metaphoráról. EPhK. 16—25., 97—107. l.
117. *Radó Antal.* Verselésünk legújabb fejlődése. Irod. Tör. 358. l.
118. *Rbz.* Kritikátlanság és ízléstelenség. (Herczeg Géza, Lakatos László, Halasi Andor cikkeiről.) Uj Nemzedék 35. sz.
119. *Sík Sándor.* Verselésünk legújabb fejlődése. Irodalomtört. 135—154. l. — Ignotus. Könnyű ötletek. Nyugat I. 979. l. — Horváth János. Könnyű ötletek. Irod. Tört. Közlem. 361. l.
120. *Sikabonyi Antal.* Az alkotó lélek és a háború. — Ism. Tóth Árpád, Esztendő. Ápr. 137—139. l. — *s.* Bud. Szemle 175. köt. 304—307. l. — Rózsa Dezső. Népművelés 313. l. — Gyulai Márta. Nyugat I. 441. l. — Hét 8. sz. — Vasár. Ujs. 4. sz. — Várdai Béla. Kath. Szemle 763—765. l. — *l. i.* Uj Nemzedék 3. sz.
121. *Szász Károly.* Nemzeti politika és nemzeti irodalom. (Kivonat.) Bud. Hirl. 73. sz.
122. *Szelényi Ödön.* A kereskedő képe az újabb szépirodalomban. Uránia 238—242. l.
123. *Szelényi Ödön.* Vallásos élmény és művészi ihlettség. Theol. Szaklap 109—116.
124. *Szombathy Imre.* A társadalom és egyház kölcsönhatása regényirodalmunkban. Lelkészegyesület 28—30. sz.
125. *Tolnai Vilmos.* Füzérrím. EPhK. 262. l. — Csüri Bálint. U. o. 458. l.
126. Uj irodalmi műfaj. Uj Idők 5. sz. (A kabaré-irodalomról.)
127. *Velics László.* A fenségesről a művészet fényében. Religio 279—290. l.
128. *Wien, Alfred.* Liebeszauber der Romantik. 1917. — Ism. Hollaender Rózsi. EPhK. 72. l.

2. Képzőművészetek.

129. *Antal Frigyes.* Madarász Viktor. (1830—1917.) Husz. Száz. 37. köt. 230—232. l.
130. *Bálint Aladár.* Bécsi szobrok. Nyugat I. 278. l.
131. *Bálint Aladár.* Három festőművész. (Eder János, Tornyai János, Csáky László.) U. o. I. 978. l.
132. *Bálint Aladár.* A képzőművészeti szabadiskola első kiállítása. U. o. I. 1053. l.
133. *Bálint Aladár.* Műcsarnok. U. o. I. 615.
134. *Ballus Zsigmond.* Kisfaludy festménye a régiség-kiállításon. Kecskem. Lapok 119. sz. — Bánóczi nyilatkozata. U. o. 127. sz.
135. *Bánó József.* Az impressionista festészet. Gör. Kath. Szemle 6—7. sz.
136. *Bárczy István.* Iparművészetünk fejlesztéséről. Magy. Iparművészet 53—55. l.
137. *Bárdos Artur.* Feiks Alfréd. Nyugat I. 443. l. — Lásd 153. sz. a. is.
137a *Berzeviczy Albert.* Délen. 1917. — Ism. Cengeri János. EPhK. 127—131. l. — Berzeviczy válasza. U. o. 258—260. l. — Csengery J. felelete. U. o. 260. l. — *n—y.* Bud. Szemle 173. köt. 150—155. l. — Divald Kornél. Századok 421—424. l.

138. *Brisits Ferenc.* Dudits Andor oltárképe előtt. Élet 49. sz.
139. *Csányi Károly.* Hann Sebestyén mellboglárja. Magyar Iparművészet 118. l.
140. *Cséplő István.* Krőzus. (Látogatás ifj. Vastag György műtermében.) Alkotmány 54. sz.
141. *D. Rodin.* (1840—1917.) Bud. Szemle 173. köt. 134—139. l.
142. **Deák-Ébner L.** *Bálint Aladár.* Deák Ébner Lajos. Nyugat I. 705. l. — Kázmér Ernő. Hét 11. sz. — Alexander Bernát. P. Lloyd 61. sz. — Takács Zoltán v. U. o. 59. reg. sz.
143. Deák-Ébner Lajos kiállítása. Vasár. Ujs. 11. — *m.* Élet 12. sz. — Lásd 153., 295. sz. a. is.
144. *Divald Kornél.* A M. T. Akadémia palotája. 1917. — Ism. Velezdi Mihály. Irod. Tört. 323. l. — Irod. Tört. Közlem. 124. l.
145. *Divald Kornél.* Bártfai siremlékek. Szt. Istv. Akad. Értes. 192—196. l.
146. *Divald Kornél.* Három Betlehem. Élet 51., 52. sz.
147. *Divald Kornél.* Pusztuló fatemplomok. (Képpel.) U. o. 21. sz.
148. *Divald Kornél.* Régiségek az országúton. U. o. 16. sz.
149. *Divald Kornél.* A szentbenedeki Krisztussiratók. U. o. 12. sz.
150. *Divald Kornél.* Régi magyar hímzések. Magy. Iparművészet 81. l.
151. *Éber László.* A pozsonyszentgyörgyi oltár. A Szépmüv. Muzeum évkönyvei I. köt. 135—150. l.
152. **Ernst-Muzeum.** Ernst-Muzeum I. Ernst Lajos. Jacopo Tintoretto: Szent István Mária oltalmába ajánlja Magyarországot. — Mayer L. August. Jacopo Tintoretto egy ösmeretlen magyar vonatkozású képe. II. Lázár Béla: Bernhard Strigel: II. Ulászló és családjának arcképe. Budapest, 1918. Ernst.Muz. (4-r. 18, 16 l.)
153. Az Ernst-Muzeum kiállításai. 29. Báró Hatvany Ferenc festményeinek és Báró Hatvany Lajosné Winsloe Christa szobrainak gyüjteményes kiállítása. Rendezték Ernst Lajos és Lázár Béla. Budapest, 1918. (8-r. 22 l.) — 30. Csoportkiállítás, résztvesznek: Csók István, Iványi-Grünwald Béla, Feiks Alfréd és Jenő, Gara Arnold, Kádár Béla, Zádor István festőművészek és Lányi Dezső szobrászművész. Rendezték Ernst Lajos és Lázár Béla. (8-r. 24 l.) — 31. Deák-Ébner Lajos gyüjteményes kiállítása. Rendezték Ernst Lajos és Lázár Béla. (8-r. 29 l.) — Lásd 142., 143. a. is.
154. Az Ernst-Muzeum aukciói. IV—V. Vajai Vay Péter gróf, valamint egyéb grófi és magángyüjteményekből származó műtárgyak. Budapest, 1918. Ernst-Muz. (4-r. 189 l.) 15 kor. Német czímmel is megjelent.
155. *Bálint Aladár.* Az Ernst Múzeum csoportos kiállítása. Nyugat I. 442. l. (Csók, Feiks, Gara, Iványi-Grünwald, Kádár, Lányi, Zádor.) és II. 898. l.
156. *Lyka Károly.* Iványi, Csók s más művészek. Kiállítás az Ernst-Múzeumban. Uj Idők 9. sz.
157. *Margitay Ernő.* Magyar kiállítás. Élet 39. sz. (Ernst-Múzeum.)
158. *Takács, Z. v.* Ausstellung des Ernst-Museums. P. Lloyd 35. reg. sz. és 234. reg. sz.
159. *Tövis.* Csoportkiállítás az Ernst-Muzeumban. Hét 7. sz. — Lásd 186—192., 226., 257. sz. a. is.

160. *Fábián Gáspár.* Székesfehérvár építőművészeti emlékei. Építő Ipar 22. sz.
161. *Farkas Zoltán.* Az «Új művészcsoport» első kiállítása. A Cél 122. l.
162. **Fényes A.** *Farkas Zoltán.* Fényes Adolf kiállítása. Vasár. Ujs. 51. sz.
163. *Kázmér Ernő.* Fényes Adolf és mások. Hét 50. sz. — *Felvinczi Takács Zoltán.* Még egyszer Fényes Adolf kiállításáról. U. o. 51., 52. sz.
164. **Ferenczy-család.** *Bálint Aladár.* Ferenczy Károly hagyatékának gyermekei munkáinak kiállítása. (Ernst-Muz.) Nyugat II. 604. l.
165. A Ferenczy-család kiállítása az Ernst-Múzeumban. Vasár. Ujs. 42. sz.
166. *Lyka Károly.* Ferenczy búcsuja. Uj Idők 41. sz. — Lásd 280. sz. a. is.
167. *Fieber Henrik.* Egy fejezet a magyar ötvösség történetéből. Alkotmány 51., 52. sz.
168. *Fieber Henrik.* Falfestmények, üvegképek. Magy. Iparművészet 56—59. l.
169. *Fieber Henrik.* Régiséggyüjtés és a modern iparművészet. U. o. 22—45. l.
170. *Fieber Henrik.* A művészet öncélúsága. (Kivonat.) Szt. Istv. Akad. Értes. 18—31. l.
171. *Fieber Henrik.* Az üvegfestészet. Kath. Szemle 712—733., 803—821. l.
172. *Földi Mihály.* Dadaismus. (Sozialist. Monatshefte.) Nyugat II. 607. l.
173. *Forster Gyula br.* Hunyadi János származása és a vajdahunyadi freskók. Budapest, 1918. Franklin ny. (4-r. 244 l.)
174. *Forster Gyula br.* Magyarország műemlékei. 1. k. — Ism. Velics László. M. Kultura XII. 240. l.
175. *Fülep Lajos.* Európai művészet és magyar művészet. Nyugat I. 484—499. l.
176. *Fülep Lajos.* Magyar építészet. (Magyar művészet I.) U. o. I. 682—694. l. — Magyar szobrászat. (Magyar művészet II.) U. o. 807—821. l.
177. *Gerevich Tibor.* A krakói Czartoryski-képtár olasz mesterei. Budapest 1918. Franklin-T. (4-r. 240 l.) 60 kor. — Ism. M. Figyelő II. 299—301. l.
178. *Glück Henrik.* Török művészet. 1917. — Ism. Császár Elemér. Századok 424—427. l.
179. **(Góth M.)** *c.* Góth Móric gyüjteményes kiállítása. Élet 17. sz.
180. *Kázmér Ernő.* Góth Móricz kiállítása. Hét 14. sz.
181. *Grünwald Max.* Antokolski Márk. Egyenlőség 5—8., 12., 13., 14. szám.
182. *Gulyás Károly.* Egy elfelejtett festőnk. (Dósa Géza.) 1847—1871. Uránia 233—238. l.
183. *Gurlitt, Cornelius.* Die Leistungen in Kunst und Kunstgewerbe. Illustr. Ztg. 3904. sz.
184. *Györgyi Dénes.* Építészetről, iparművészetről. Építő Ipar 10. sz. és Magy. Iparművészet 1—21. l.
185. *Halévy I.* Minkovszky. Mult és Jövő 8. sz.

186. **(Hatvany.)** *B. L.* Hatvany Ferenc báró képei. Színház és Divat 2. sz.
187. *Bálint Aladár.* Hatvany Ferenc képei és H. Winsloe Christa szobrai. Nyugat I. 192. l.
188. *Bölöni György.* Feljegyzések a Hatvany-kiállításról. Esztendő. Febr. 116—119. l. [Világ 6. sz.
189. *Bölöni György.* Hatvanyék. Kiállítás az Ernst-muzeumban.
190. Hatvany Ferencz és Hatvany Kriszta kiállítása az Ernst-Múzeumban. Vasár. Ujs. 2. sz. — *r.* Hét 1. sz.
191. B. Hatvani Lajosné-Winsloe Kata. Színház és Divat 2. sz.
192. *Lyka Károly.* Hatvany-kiállítás. Uj Idők 3. sz.
193. **(Hodler F.)** *Feleky Géza.* Hodler. P. Napló 119. sz. — Kesser Hermann. P. Lloyd 165. regg. sz. — *Y—n.* Hét 21. sz.
194. *Hollós Károly.* A magyar ornamentika formakészlete. Rajzoktatás 16—18. l.
195. **(Hollósy S.)** Hollósy Simon levelezéséből. Nyugat II. 835—852. l.
196. *Hatvany Lajos.* Hollósy Simonról. 1857—1918. P. Napló 111. sz. — Elek Artúr. Az Ujság 110. sz. — Farkas Zoltán. Vasár. Ujs. 20. sz. (Képpel.) — Élet 20. sz. — Réti István. Nyugat I. 903—911. l. — Surányi Miklós. M. Figyelő I. 631—634. l. és Hét 20. sz. — Ady Endre. Nyugat I. 890. l. — Bölöni György. Világ 110. sz. — Lyka Károly. Művészet. Téli szám 89—93. l.
197. *F. Takács Zoltán.* Hollósy Simonról. Szépműv. Múz. Évkönyvei I. köt. 151—177. l.
198. *Ignotus.* A Madarász-legenda. Világ 28. sz. — Katonáné Madarász Adeline megjegyzése és Ignotus válasza. U. o. 35. sz.
199. *Iványi Béla.* Eperjes város középkori építkezései és építészei. Múz. Könyvt. Ért. 112—127. l.
200. *Iványi Béla.* Eperjes középkori kőfaragói és szobrászai. Múz. Könyvt. Értés. 22—36. l. (Eleje a mult évi folyamban.)
201. *K. É.* Négy halott. (Műcsarnok.) Hét 5. sz. (Madarász László, Pataky László, Holló Barnabás, Zemplényi Tivadar.)
202. **Kádár B.** *Bálint Aladár.* Kádár Béla gyűjteményes kiállítása. Nyugat II. 707. l.
203. *s—n.* Kádár Béla. Hét 43. sz. — Lásd 155., 218. sz. a. is.
204. **(Kalivoda.)** *m.* Kalivoda Kata gyűjteményes kiállítása. Élet 8. sz.
205. *Takács, Z. v.* Ausstellung der Malerin Kata Sándor-Kalivoda. P. Lloyd 32. regg. sz.
206. *Kertész K. Róbert.* IV. Károly apostoli magyar király kormányzásának művészi és műszaki munkái. Budapest, 1917. Hornyánszky V. (8-r. 104 l.) 12 kor.
207. **(Kéve.)** *Bálint Aladár.* A Kéve XI-ik kiállítása. Nyugat II. 760. l.
208. *m.* A Kéve kiállítása. Élet 47. sz.
209. *Kiss Menyhért.* Magyarság a képzőművészetben. Politika 2. sz. 49—55. l.
210. *Körösföi K. Aladár.* Iparművészetünk jövendő útja. Magy. Iparművészet 101. l.
211. *Kovács Lydia.* Lányi Dezső műtermében. Vasár. Ujs. 50. sz.
212. *Kremmer Dezső.* Egy elfelejtett műtörténész a XVI. században. P. Napló 99. sz. (Szamosközy.)

213. *Kritikus.* Toni Szirmai, a francia-román-szerb plakett-művész. A Cél 364—367. l.
214. *Krudy Gyula.* Egy művész életéből. Magyarország 28. sz. (Zemplényi Tivadar.) — Lásd 201., 290. sz. a. is.
215. *Kürthy Emil.* Nikolai Wenediktow. Vasár. Ujs. 13. sz.
216. *Lázár Béla.* Studien zur Kunstgeschichte. Wien, 1917. Anton Schroll u. Co. (4-r. 71 l.) 9 kor.
217. *m.* A Céhbeliek kiállítása. Élet 11. sz. — Lásd 284. sz. a. is.
218. *m.* Kiállítások. Élet 43. sz. (Udvary Gézáé, Kádár Béláé.)
219. **(Ma.)** *Bálint Aladár.* A «Ma» csoportos kiállítása. Nyugat II. 601. l.
220. *Bálint Aladár.* Bohacsek Ede képei. Pátzay Pál szobrai. (A «Ma» második kiállítása.) Nyugat I. 100. l.
221. *Feleky Géza.* A XX. század művészete. Jegyzetek a Ma kiállításáról. P. Napló 224. sz.
222. *Kázmér Ernő.* Két kiállítás. 1. A «Ma» demonstrativ kiállítása. 2. Nemzeti Szalon. Hét 38. sz.
223. Magyar-Mannheimer Gusztáv műtermében. Vasár. Ujs. 4. sz.
224. *Magyar Vilmos.* A klasszikus és a reneszánsz építőművészet formái. 2. kiadás. (Építő munkavezetők könyvtára. XIII.) Budapest, 1918. Kilián Fr. utóda. (8-r. 189 l.) — Ism. Palóczy Lipót. Építő Ipar 34. sz. [Világ 52. sz.
225. *Markó Miklós.* Hetvenhárom kész Kossuth-szobor. Ország-
226. *Mátrai Vilmos.* Három új kiállítás. M. Kultura XI. 176—178. l. (Képzőműv. Társulat. Nemzeti Szalon. Ernst-Muzeum.)
227. **Máttis-Teutsch.** *Bálint Aladár.* Máttis-Teutsch János. Nyugat II. 761. l.
228. *K. E.* Máttis-Teutsch János és Gergely Sándor. Hét 48. sz.
229. *Meller Simon.* Leonardo da Vinci lovas ábrázolásai és a Szépművészeti Múzeum bronzlovasa. Szépműv. Muz. évkönyvei I. köt. 75—134. l.
230. *Mihalik József.* Egy művészettörténeti tévedés helyreigazítása. (Szandeczi Jakob képíró Bártfán.) Múz. Könyvt. Ertes. 191—197. l.
231. *H. Mihalik Sándor.* Besztercebányai ötvösök a XV—XIX. században. Múz. Könyvt. Ért. 36—53., 127—142. l.
232. *Mirkva János.* Lőcse város művészeti feladatai a háború után. Szepesi Hirnök 6—10. sz.
233. Művészigék. Rajzoktatás 19—23. l. (Eleje a mult évi folyamban.)
234. *Nádai, Paul.* Ungarische Kunstsammler. P. Lloyd 57. regg. sz.
235. *Némethy Gyula.* A szobrászat lényegéről. Tiszántúl 291. sz.
236. *Némethy Gyula.* A művészet célja. U. o. 1., 2. sz.
237. **Nemzeti Szalon.** *K. E.* A Nemzeti Szalon szezonnyitó kiállítása. Hét 35. sz.
238. *K. E.*, A Nemzeti Szalon új csoportkiállítása. Hét 40. sz.
239. *m.* Nemzeti Szalon. Élet 37. sz.
240. *Mátrai Vilmos.* Az «Uj művész-csoport» kiállítása a Nemzeti Szalonban. M. Kultura XI. 37. l.
241. *Takács, Zoltán v.* Kunstausstellungen. P. Lloyd 53. regg. sz.
242. *Takáts, Zoltán v.* Die Frühjahrsausstellung des Nemzeti Szalon. P. Lloyd 118. regg. sz. — Lásd 222., 226., 284., 297. sz. a. is.

243. *Patai Edith.* Brodszky. Mult és Jövő 1. sz.
244. *Patai Edith.* Budke Hagáda-illusztrációi. Mult és Jövő 4. sz.
245. *Patai Edith.* Élijahu-képek. Mult és Jövő 2. sz.
246. *Patai Edith.* Eszter-képek. Mult és Jövő 3. sz.
247. *Pfinn József.* A késmárki vasúti fölvételi épület és a Szepesség műemlékei. Építő Ipar 24—28. sz. (Külön is. 32 l.)
248. *Pfinn József.* A Szepesség műemlékei. Építő Ipar 27—30. sz.
249. *Pósta Béla.* A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben. 1917. — Ism. Buday Árpád. Századok 77—82. l. — Parászka Gábor. Polgárisk. Közl. 236. l.
250. *Radisics Elemér.* Zala György. Bud. Hirl. 103. sz.
251. *Rbz.* Egy fantasztikus művésztársaság. (Kassák Lajos és társai.) Uj Nemzedék 34. sz.
252. *Rm.* Klimt. Hét 6. sz.
253. *Roth, Victor.* Siebenbürgische Altäre. Strassburg, 1916. — Ism. Kühlbrandt E. Korr. Bl. Ver. siebenb. Landesk. 3—6. l.
254. *Rozinay István.* A budapesti szobrok. Építő Ipar 32. sz.
255. (Rudnay.) *Bálint Aladár.* Rudnay Gyula képei. Nyugat II. 453. l.
256. *Farkas Zoltán.* Rudnay Gyula és Pásztor János kiállítása. A Cél 639. l. és Vasár. Ujs. 37. sz.
257. *K. E.* Rudnay és Pásztor gyűjteménye. (Ernst-muzeum kiállítása.) Hét 37. sz.
258. *Lyka Károly.* Rudnay művészete. Uj Idők 37. sz.
259. *R—y.* A honi művészet s építőművészeti emlékművek gondozása a világháború után. Építő Ipar 15. sz.
260. *Ságody Ottmár.* Demokratikus művészet. Népművelés 146—150. l.
261. (Sajtóhadiszállás.) *Bálint Aladár.* A sajtóhadiszállás harmadik kiállítása. Nyugat I. 1053. l.
262. A sajtóhadiszállás műkiállítása. Vasár. Ujs. 24. sz.
263. *Schmoll, Friedrich.* Die heilige Elisabeth in der bildenden Kunst des 13. bis 16. Jahrhunderts. Marburg i/H. 1918. — Ism. Éber László. Kath. Szemle 571—573. l.
264. *Schoen Arnold.* A budavári szentháromságszobor. Emlék. Telcs Ede bevezetésével. Budapest, 1918. (8-r. 79, 16 l.)
265. *Siklóssy László.* Kuny Domokos. Egy budai kerámikus a XVIII. században. 1917. — Ism. Mihalik József. Múz. Könyvt. Értes. 54—69. l. — *T. Gy.* Magy. Iparművészet 51. l. — Hóman Bálint. Századok 191—193. l. — *D.* Bud. Szemle 174. köt. 311—318. l. — M. Figy. II. 388. l.
266. *Simmel, Georg.* Rembrandt. Ein kunstphilosophischer Versuch. 1917. — Ism. Sas Andor. Athenæum 157—159. l.
267. *Stimakovits László.* A képzőművészetek története. Budapest, 1918. Fritz Á. ny. (8-r. 32 l.)
268. *Stolzing-Cerny, Josef.* Die Gemäldegalerie des serbischen Nationalmuseums. P. Lloyd 180. regg. sz.
269. *Swarzenski György.* A budapesti gótikus kőmadonna és kapcsolata a középrajnai szobrászattal. Szépműv. Múz. évkönyvei I. köt. 40—48. l.
270. *Szabó Géza.* S. A. Sorin. Mult és Jövő 5. sz.
271. *Szécsén Ferenc.* Iparművészeti kiállításunk Szófiában. Magy. Iparművészet 105—108. l.

272. (**Székely B.**) *Bálint Aladár.* Két kiállítás. (1. Székely Bertalan rajzai, vázlatai. 2. A budapesti háziezred festőinek kiállítása.) Nyugat I. 193. l.
273. *Farkas Zoltán.* Székely Bertalan rajzainak kiállítása. A Cél 124. l.
274. Székely Bertalan rajzainak kiállítása. Vasárn. Ujs. 1. sz.
275. *Szendrei J.* és *Szentiványi Gy.* Magyar képzőművészek lexikona I. 1915. — Ism. Éber László. Tört. Szemle 129—132. l.
276. (**Szépművészeti Múzeum.**) *Bálint Aladár.* A Szépművészeti Múzeum új rajzai. Nyugat I. 527. l., II. 602—604. l.
277. *Bálint Aladár.* A Szépművészeti Múzeum klasszikus képtárának új katalogusa. Nyugat I. 803. l. [II. 80. l.
278. *Bálint Aladár.* A Szépművészeti Múzeum Callot-kiállítása. Nyugat
279. *F. Z.* A Szépművészeti Múzeum új szerzeményei. Vasárn. Ujs. 40. sz. — Feleky Géza. P. Napló 246. sz.
280. Három kiállítás. 1. A Szépművészeti Múzeum új szerzeményei. 2. Ferenczyék. 3. Udvary Géza képei. Hét 41. sz.
281. *Hekler Antal.* Antik plasztikai gyűjtemény a Szépművészeti Múzeumban. Vasárn. Ujs. 5. sz.
282. *Hoffmann Edith.* Cseh miniatürök a Szépművészeti Múzeumban. Szépműv. Múz. Évkönyvei I. köt. 49—74. l.
283. *K. É.* A Szépművészeti Múzeum antik szobrai. Hét 4. sz.
284. *Kázmér Ernő.* Két kiállítás. 1. A Szépművészeti Múzeum újabb rajzai. 2. A «Czéhbeliek» a Nemzeti Szalonban. Hét 10. sz.
285. *Lederer Sándor.* A Szépművészeti Múzeum firenzei trecentoképei. Szépműv. Múz. Évkönyvei I. köt. 18—39. l.
286. *Petrovics Elek.* A Szépművészeti Múzeum újabb szerzeményei. Szépműv. Múz. Évkönyvei I. köt. 178—209. l.
287. *Sandring, Paul.* Der grosse Katalog des Budapester Museums der Bildenden Künste. P. Lloyd 6. regg. sz.
288. *Tábori Kornél.* Régi pesti szobrok. Uj Idők 36. sz.
289. *Takács Zoltán (Felvinczi).* Néhány szó a régi magyar katonazenész ábrázolásokról. Daliás Idők muzsikája 123—125. l.
290. *Takács, Z. v.* Drei künstlerische Nachlässe im Künstlerhause. (Madarász, Holló, Zemplényi.) P. Lloyd 28. regg. sz.
291. *Takács, Zoltán v.* Zur Hunnenkunstfrage. Túrán 620—622. l.
292. *Tardos Krenner Viktor.* Nagy mesterek rajzai. Rajzoktatás 10—13., 36—40., 55—58., 90—92., 113—114. l.
293. *Tardos Krenner Viktor.* A velenczei festők. U. o. 13—16., 40—42., 58—60., 92—94. l.
294. (**Tavaszi tárlat.**) *Török Gyula.* Tavaszi tárlat. Magyarország 70. sz. — Radisics Elemér. Bud. Hirl. 70. sz. — Kázmér Ernő. Hét 13. sz. — *e.* Élet 15. sz. — Vasárn. Ujs. 13. sz.
295. *D.* Tárlat. (Az Orsz. Magyar Képzőművészeti Társulat tavaszi kiállítása. — Deák Ébner Lajos. — Hagyatéki és egyéb tárlatok.) Bud. Szemle 174. köt. 291—297. l.
296. *Takáts, Zoltán v.* Die Frühjahrsausstellung der Landesgesellschaft für Bildende Künste. P. Lloyd 70. regg. sz.
297. (**Téli tárlat.**) *D.* Tárlat. (A Képzőművészeti Társulat téli tárlata. Új művész-csoport a Nemzeti Szalonban. Külön kiállítások. Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása.) Bud. Szemle 173. köt. 303—310. l. — Művészet. Téli szám. 49—54. l.

298. Téli műkiállítások. *x.* Kath. Szemle 133—143. l.
299. **(Tihanyi L.)** *Bálint Aladár.* Tihanyi Lajos. Nyugat II. 705—707. l.
300. *Bölöni György.* Egy magyar arcképfestő arcképéhez. Világ 246. sz. és Esztendő. Nov. 155. l. (Tihanyi Lajos.)
301. *Fülep Lajos.* Tihanyi Lajos. (Az arckép festőjéről.) Nyugat II. 692—696. l.
302. Udvary Géza. — Lásd 218., 281. sz. a.
303. *Vadnay Béla.* Szatmáry Király Pál ösmeretlen képei. (Mária Terézia legmagyarabb gárdistája.) Hét 42. sz.
304. *Vadnay Béla.* Művészet és forradalom. Hét 46. sz.
305. *Vodicska Imre.* Az orosz szépművészet. Alkotmány 77. sz.
306. *Wackenroder, W. H.* Herzensergiessungen eines kunstliebenden Klosterbruders. 1916. — Ism. Trostler József. EPhK. 253—255. l.
307. *Weber Arthurné.* Munkácsi ifjúkori szerelme. Vasárn. Ujs. 34. sz.
308. *Xantus Jánosné Doleschall Gabriella.* Benczur Gyuláról. Temesv. Hirl. 50. sz.

3. Zene.

309. **Bach.** *Sereghy Elemér.* Bach: Szent János-passiója. Alkotmány 102. sz.
310. *Bartók Béla.* A kékszakállú herceg vára. Opera 1 felv. Szövege Balázs Bélától, zenéjét írta —. Először adták a m. k. Operában máj. 24.
311. **Beethoven.** *Járosy Dezső.* Beethoven vallásossága. Szt. Istv. Akad. Értes. 110—118. l.
312. **Chopin.** *Huneker, James.* Chopin. München. — Ism. Geller Oskar. P. Lloyd 65. sz.
312a. *Chopin.* Lányka vágya. Ford. Kulinyi Ernő. Zenei Szemle 119. l.
313. *Chopin.* 1. Mädchens Wunsch. Ford. Molnár Antal. Zenei Szemle 35. l. — 2. Das Ringlein. U. o. 49. l.
314. *Cserna Andor.* A szabadságharc zenéje. Daliás Idők muzsikája 83—89. l.
315. **Debussy.** Bartók Béla — Debussyről. Esztendő. Ápr. 144—146. l.
316. *Haraszti Emil.* Claude Debussy. M. Figy. I. 530—535. l. — Sereghy Elemér. Zenei Szemle 65—68. l. — *K. Gy.* Hét 13. sz. — Kodály Zoltán. Nyugat I. 640—642. l.
317. *Hammerschleg, Hans.* Claude Debussy. 1862—1918. P. Lloyd 74. regg. sz. — Haraszti Emil. Bud. Hirl. 74. sz.
318. *Lendvay Károly.* Claude Debussy a francia zenéről. Zenei Szemle 69—70. l.
319. *Setaccioli, Giacomo.* Debussy. Übers. v. Friedr. Spiro. 1911. — Ism. *W. J.* Zenei Szemle 93. l.
320. *Demény, Desider.* Germanische und ungarische Musik. Illustr. Ztg. 3904. sz.
321. *F. Gy.* Három miniatür. Herzfeld Viktor. Moravcsik Géza. Szabados Béla. Zenei Szemle 84—86. l.
322. *Fabó Bertalan.* Rózsavölgyi Márkról. Egyenlőség 22. sz.
323. *Fabó, Bartholomäus.* Julius Káldy und die altungarische Musik. P. Lloyd 124. regg. sz.
324. *Fligl József.* Az orosz zenéről. Zenei Szemle 43—45. l.
325. *Fodor Gyula.* A feltámadt Meyerbeer. Egyenlőség 1. sz.

326. *Freund Ernő.* Mozgás és zene. (Két előadás a Dalcroze módszerről.) Zenei Szemle 39—42., 76—78. l.
327. *Füredy F. Gusztáv.* Schubert és a nők. Bud. Hirl. 223. sz.
328. *Füredy F. Gusztáv.* Ehlert-breviarium. U. o. 281. sz.
329. *Gaal Sándor.* Zeneelmélet. Veszprém, 1918. Egyh. ny. (8-r. 37, 2. l.)
330. *Geszler Ödön.* A zenei illusztráció. P. Napló 152. sz.
331. *Gilányi Mór.* Zsidó zeneköltők. (Zsidó renaissance-könyvtár. 1. sz.) Budapest, 1918. Kókai L. (8-r. 31 l.) 1 K 10 fill.
332. **Gounod.** *Cserna Andor.* Gounod. M. Szinpad 166. sz. — *f. gy.* Hét 28. sz. — Merkler Andor. Magyarország 142. sz. — Palóczy L. Pest. Journ. 141. sz.
333. *Siklosy, Josef.* Gounod und die Frauen. Pest. Journ. 145. sz.
334. *H-t.* A mai operettek. A Cél 249—255. l.
335. *Haraszti Emil.* Háború és zene. Élet 44. sz.
336. *Haraszti Emil.* A tárogató. (Daliás Idők muzsikája 65—68. l.)
337. *Hubay Jenő.* Lavotta János. (Daliás Idők muzsikája 77—79. l.)
338. **Hubay.** *F. Gy.* Hubay Jenő. Zenei Szemle 17. l.
339. *Haraszti Emil.* Hubay Jenő és a magyar zenedráma. U. o. 9—11. l.
340. *Haraszti Emil.* Hubay Jenő élete és munkái. 1913. — Ism. Járosy Dezső. U. o. 32. l.
341. *Kemény Rezső.* Hubay Jenő mint pedagógus. U. o. 12. l.
342. *Mambriny Gyula.* Hubay négy hegedűversenye. U. o. 13. l.
343. *Siklós Albert.* Hubay Jenő háborús szimfoniája. U. o. 5—8. l. és Daliás Idők muzsikája 99—101. l.
344. *Isoz Kálmán.* Berlioz «Rakoczy»-jának eredeti kézirata. Könyvszemle 1—13. l.
345. *J. D.* Glatt Ignác. Egyh. Zeneközlöny 25—28. l.
346. *Járosy Dezső.* Az egyház zenei tanfolyamok módszertana. — Ism. *D. D.* Religio 625. l.
347. *Járosy Dezső.* «Felekezeti zeneművészet.» Alkotmány 112. sz.
348. *Járosy Dezső.* A hagyományos gregorián korális zeneesztétikai méltatása. 2. kiad. — Ism. *D. D.* Religio 625. l.
349. *K. E.* Flotow. Szinház és Divat 37. sz.
350. *Kabay Kálmán.* Prolegomena a zene esztetikájához. — Ism. Ságody Ottmár. Élet 43. sz. — *ty.* Vasár. Ujs. 32. sz.
351. *Kardos István.* Bartók Béla és kritikusai. Esztendő. Jun. 145—149. l.
352. *Kern Aurél.* Jelentés az 1917. évi Greguss-jutalom tárgyában. (Első zenészeti évkör. 1911—1916.) Bud. Szemle 173. köt. 286—303. l.
353. *Kern Aurél.* A Rákóczi-kor zenéje. Daliás Idők muzsikája 53-59. l.
354. *Komjáthi Károly.* Kóristalány. Operette 3 felv. Szövegét írta Faragó Jenő. Zenéjét —.
355. *Komor Gyula.* A diadalmas kóristalány. Szinház és Divat 4. sz.
356. *Zách Felecián.* Mi a véleménye a «Kóristalány»-ról e sorok írójának, a szereplőknek, a direktornak és a közönségnek ? U. o. 5. sz.
357. *Korngold Erik Wolfgang.* Violanta. Opera 1 felv. Irta Hans Müller. Ford. Sebestyén Károly. Zenéjét szerzé —. Először adták á m. kir. Operaházban febr. 27.

358. *Kovács Sándor.* Prolegomena a zene fejlődéstani történetéhez. 1907. — Ism. *W. J.* Zenei Szemle 94—96. l.
359. *La Mara.* Durch Musik und Leben im Dienste des Ideals. Leipzig. — Ism. Fligl Jozsef. U. o. 60—62. l.
360. *Lányi Viktor.* Kovács Sándor. Nyugat I. 526. l.
361. **Liszt.** *Czirbusz Géza.* Liszt Ferenc ukrajnai szerelme. Bud. Hirl. 126. sz.
362. *Füredy F. Gusztáv.* Liszt Ferenc mint író. U. o. 211. sz.
363. *Hollitzer Gyula.* Liszt Ferenc és a weimari Goethestiftung. EPhK. 35—42., 111—115., 214—219. l.
364. *Merkler Andor.* Liszt Ferenc «Esztergomi misé»-je. Magyarország 106. sz.
365. *Molnár Géza.* Liszt Ferenc harci zenéje. (Daliás Idők muzsikája 109—113. l. és Zenei Szemle 1—5., 97—102. l.)
366. *Sincerus.* Liszt Ferenc Bezerédjék soproni estélyén. Soproni Napló 130., 131. sz.
367. *Molnár Antal.* Európa zenéje a háboru előtt. Husz. Száz. 37. köt. 146—160. l.
368. *Molnár Antal.* Mihalovich egyénisége a fiatalabb nemzedék szemében. Zenei Szemle 48. l.
369. *Molnár Antal.* A szövegforditásról. U. o. 33—35. l.
370. *Molnár Géza.* Pártos István. Esztendő. Okt. 160—166. l.
371. *Nagy Zoltán (Psenyeczki).* Összhangzattan. 1—2. rész. Tanítóképzők 3. és 4. osztálya számára. Debrecen, 1918. Csáthy F. (8-r. 51, 55 l.) 2 kor. 40 f. és 2 kor. 80 f.
372. *Nagy Zoltán (Psenyeczki).* Zeneelmélet. Függelékül: Rövid zeneműszótár. Tanítóképzők 1. osztálya számára. 2. kiadás. Debrecen, 1918. Csáthy F. (8-r. 55 l.) 2 kor. 60 f.
373. *Oswald János.* Közös zongoraoktatás száz évvel ezelőtt és napjainkban. Zenei Szemle 71—76., 105—108. l. (Eleje a mult évi folyamban.)
374. *Papp Viktor.* Arcképek a zenevilágból. Budapest, 1918. Franklin-T. (8-r. 95 l.) 10 kor. — Ism. Molnár Géza. P. Napló 184. sz. — Vasárn. Ujs. 46. sz. — *P. A. E.* Virradat 73. sz.
375. *Papp Viktor.* Strauss Rikárd. Virradat 24. sz.
376. *Pilch Jenő.* Katonazene. Daliás Idők muzsikája 91—96. l.
377. *Reinitz Béla.* Kodály Zoltán. Világ 108. sz.
378. *Siklós Albert* és *F. Gy.* Grünfeld Vilmos. Zenei Szemle 111-114. l.
379. *Szabó Imre.* Nyiregyházi Ervin. (Képpel.) Egyenlőség 4. sz.
380. *Szabolcsi Bence.* Zsidó zene, zsidó zenészek. U. o. 4—8., 17. sz.
381. *Szemethy Géza.* Esztétikai szempontok az egyházi zene törvénykönyvében. Religio 342—355., 420—441. l. (Külön is. 8-r. 93 l.)
382. *Toldy László.* Széljegyzetek a keleti népek zenéjéhez. Zenei Szemle 102—104. l.
383. **Wagner R.** *Haraszti Emil.* Wagner Richard és Magyarország. Zenei Szemle 62. l. (Haraszti felelete Kereszti I.-nak. Zenei Szemle decz. füz.-ben megjelent bírálatára.)
384. *Zalánfy Aladár.* Az orgona játékainak elnevezéséről és ezek téves értelmezéséről. Egyh. Zenekölt. 13—15. l.

4. Színészet.

385. **Blaháné.** *Balassa Emil.* Blaha Lujzáról. Magy. Hirl. 6. sz.
386. *Porzsolt Kálmán.* Blaha Lujza és a népszínmű. M. Figy. I. 266—270. l.
387. *Szomory Emil.* Blaháné virágjai. Az Ujság 7. sz.
388. *Csathó Kálmán.* Tóth néni. Uj Idők 13. sz.
389. *Czobor Alfréd.* A kassai színészet története. Tört. Közlem. Abauj Torna vm. multjából VI. 1—16. l.
390. *Deréki Antal.* A két mester. Magyarország 107. sz. (Ujházy Ede. Bokody Antal.)
391. *Deréki Antal.* Krisztus a szinpadon. (Visszaemlékezés.) U. o. 156. sz.
392. *Egyed Zoltán.* Varsányi Irén. Szinház és Divat 4. sz.
393. *Egyed Zoltán.* Gombaszögi és Varsányi. U. o. 48. sz.
394. *F. J.* Bayor Gizi — az új Julia. U. o. 24. sz.
395. *Fabritzky Antal.* Az amerikai magyar színészet megalapitója. Virradat 9. sz. (Heltai Árpád.)
396. *Faragó Jenő.* Góth Sándor. Szinház és Divat 12. sz.
397. *Faragó Jenő.* Rátkai. U. o. 24. sz.
398. *Gyöngyösy László.* Kassai Vidornál. U. o. 12. sz.
399. *Harsányi Zsolt.* Szinházi kis lexikon. Illusztrálta Kürthy György. Budapest. (1918.) Légrády. (8-r. 32 l.) 3 kor.
400. *Harsányi Zsolt.* Csatay Janka. Szinház és Divat 3. sz.
401. *Harsányi Zsolt.* Kosáry Emmi. U. o. 13. sz.
402. *Hegedüs Gyula.* A beszéd müvészete. — Ism. Robitsek Ferenc. Alkotm. 7. sz.
403. *Heltai Jenő.* Debreczen szinészete. Beszámoló az 1917—18. évről. Debreczen, 1918. Hoffmann és Kronovitz ny. (8-r. 24 l.)
404. (Ivánfi.) *K. E.* Iványi Jenő jubileuma. Szinház és Divat 38. sz.
405. *Sebestyén Károly.* Iványi Jenő. Bud. Hirl. 231. sz. — Alexander Bernát. P. Lloyd 232. reg. sz. — Kázmér Ernő. Hét 40. sz.
406. *Jászai Mari.* Szinház és közönség. — Ism. Boros Ferenc. Élet 44. sz. — Lengyel Menyhért. Nyugat II. 854. l. — Perlaky. Alkotmány 252. sz. — Várday Béla. M. Kultura XI. 463—465. l.
407. *K. E.* A magyar köztársaság színészete. Szinház és Divat 44. sz.
408. *Kosztolányi Dezső.* Blümner. Nyugat II. 81. l.
409. *Kosztolányi Dezső.* Moissi. U. o. II. 82. l.
410. *Krecsányi Ignác.* Történetek és epizódok. (Huszonötéves budai szinházigazgatásom emlékeiből.) Magyarország 231., 234. sz.
411. *Kürthy Emil.* Láng Lajos, Endrődi Sándor és a szinészet. U. o. 80. sz.
412. *Mácza János.* Agitációs füzetek a szinpadért. 1. Szinház. Budapest, 1918. Krausz J. és Tsa. (8-r. 18 l.) — Ism. *Z. B.* Irod. Tört. 367. l.
413. *Mados György.* A legelső királyi szinház Magyarországon. (Primadonnák harca a XV. században.) Magyarország 116. sz.
414. (Ódry Á.) *Schöpflin Aladár.* Ódry Árpád szavaló-estélye. Nyugat II. 600. l.
415. *Vajda Ernő.* Odry Árpád. Szinház és Divat 15. sz.

416. **Róbert J.** *Bálint Lajos.* Róbert Jenő. U. o. 24. sz.
417. *Nádor Jenő.* Róbert Jenő és a társulata. U. o. 23. sz.
418. *Sebestyén Károly.* A Nemzeti szinház éve. Bud. Hirl. 143. sz.
419. *Szathmáry Zoltán.* Mándoky Béláról. Virradat 42. sz.
420. *Váradi Antal.* A Nagymiskák. (A régi színészet korából.) Az Ujság 206. sz.
421. *Zombory István.* Mexikói színészet. Uj Idők 8. sz.

III. Philologiai pædagogia.

422. *Balogh Bertalan.* Iskolánkivüli oktatásunk és a könyvtárügy. Múz. Könyvt. Értes. 178—183. l.

1. Magyar nyelv.

423. *Bécsi Magyar.* Magyar nyelvtanítás Bécsben. Nyelvőr 189. l.
424. *Fallenbüchl Ferenc.* Segédkönyvek a magyar nyelv és irodalom tanításához. Magy. Középisk. 24—26. l.
425. *Fürst Aladár.* Magyar dolgozatok a VII. és VIII. osztályban. M. Pædag. 393—401. l.
426. *Szegő Arnold.* Hadnagy uram. Tanítói tervezet. Tanügyi értes. 1917. 12. sz.

2. Klasszikus nyelvek.

427. *Marót Károly.* A leánygimnáziumi latin és görögnyelvi tanítás. M. Pædag. 286—289. l.
428. *Posch Árpád.* Latin és görög irodalmi tanításunkról. U. o. 277—283. l.

3. Német.

429. *Albert István.* Reflexiók német nyelvi oktatásunkról. Keresk. Szakoktatás 26. évf. 2. sz.
430. *Heinrich Károly.* Megint a német nyelv tanítása. U. o. 26. évf. 1. sz.

4. Művészeti oktatás.

431. *Nádai Pál.* A művészi nevelés céljai. Rajzoktatás 3—9., 29—36., 49—54. l. (A Magy. Pædag. 1917. évf.-ból átvéve.)

IV. Finn-ugor nyelvek.

432. **Cseremisz.** *Beke Ödön.* Cseremisz szófejtések. Nyelvt. Közlem. 338—356. l.
433. **Finn-ugor.** *Szinnyei József.* A finnugor *-k* többesképző. U. o. 267—291. l.
434. **Lapp.** *Drake, Sigrid.* Västerbottens-lapparna. 1918. — Ism. Bán Aladár. Ethnogr. 27. évf. 162—164. l.
435. **Zürjén.** *Fuchs, D. R.* Syrj. piver. Keleti Szemle XVIII. 152. l.

V. Indoeurópai nyelvek.

436. *Caland, W.* Savitri und Nala. — Ism. *sch. j.* EPhK. 173. l.
437. *Charpentier, J.* Die verbalen *r*- Endungen der idg. Sprache. 1917. — Ism. *sch. j.* U. o. 94. l.
438. *Güntert, H.* Indogermanische Ablautprobleme. 1916. — Ism. *sch. j.* U. o. 94. l. [434—440. l.
439. *Hertel, Joh.* Das Pañcatantra. 1914. — Ism. Büchler Pál. U. o.
440. Holdsarló. Hindu szerelmi történet. Ford. Baktay Ervin. — Ism. Hét 17. sz.
441. *Lüders, H.* Eine arische Anschauung über den Vertragsbruch. 1917. — Ism. *sch. j.* EPhK. 95. l.
442. *Rabindranath Tagore* költeményeiből. Ford. Zoltán Vilmos. Bud. Szemle 176. köt. 415—430. l. — Dalok a «Kertész» ciklusból. Élet 44. sz. [298—308. l.
443. *Schmidt József.* Varuna és Jahve. (Kivonat.) Akad. Értes.
444. *Windisch, Ernst.* Geschichte der Sanskrit-Philologie. I. 1917. — Ism. Helle F. Hugó. EPhK. 247—251. l.
445. *Zolnai Gyula.* Az indogermán ragozás eredetének kérdése. Nyelvőr 105—116. l. — Schmidt J. Remorsurus petor. U. o. 157—165. l. — Zolnai Gyula. A tudományos előadásmód és a nyelvtudományi műnyelv kérdéséhez. U. o. 204—217. l.

VI. Keleti nyelvek.

446. **Arab.** *Heller Bernát.* Az arab Antar-regény. Összehasonlító irodalomtörténeti tanulmány. Budapest, 1918. Akademia. (8-r. VII, 396 l.) 8 kor. — Ism. Kmoskó Mihály. EPhK. 418—420. l. — Goldziher Ignácz. P. Lloyd 117. regg. sz.
446a. *Medvei Mária.* Az Egyptomiak halottas tisztelete szobrocskái. Budapest, 1917. — Ism. Kohlbach Bertalan. M. Zsidó Szemle 79—81. l.
447. **Georgiai.** *Rusztavelli.* Tariel, a párducbőrös lovag. Ford. Vikár Béla. 1917. — Ism. Szlávik Mátyás. Eperj. Lapok 48. sz. — Várdai Béla. Kath. Szemle 184. l.
448. *Zempléni Árpád.* Rusztaveli Sota. Bud. Szemle 173. köt. 423—444. l. — Vikár Béla megjegyzése. U. o. 317—320. l.
449. **Héber.** *Ádler József.* Dalosok karát . . . Ford. Patai József. Mult és Jövő 4. sz.
450. *Bauer, H.* u. *Leander, P.* Historische Grammatik der hebräischen Sprache. I. Bd. 1918. — Ism. Blau Lajos. M. Zsidó Szemle 133—140. l.
451. *Bolgár Mózes.* Őrségen. Ford. Patai József. Mult és Jövő 4. sz.
452. *Csernichovsky.* Ezen az éjszakán. Ford. Ács Mór. U. u. 5. sz.
453. *Feuerstein Avigdor.* Szíveket csókolok. Ford. Molnár Ernő. U. o. 3. sz.
453a. *Harsányi István.* Malakiás próféta könyve. S. Patak. 1918. — Ism. Irod. Tört. 364. l.
454. A hét bűnbánati zsoltár. 31. Ford. Sik Sándor. Élet 8. sz. — 37. zsoltár. U. o. 9. sz. — 50. zsoltár. U. o. 10. sz. — 101. zsoltár. U. o. 11. sz. — 129. zsoltár. U. o. 12. sz.

455. *Jehuda Ibn Sabbatai.* A nőgyülölő testamentuma. Ford. Patai József. Mult és Jövő 3. sz. [30. sz.
456. *Kiss Arnold.* Zsidó irodalom, zsidó néplélek. Egyenlőség 23.,
457. *Molnár Ernő.* A jiddis irodalomból. (Új-zsidó elbeszélők.) Izr. Irod. Társ. 1918. Évkönyv 200—227. l.
458. *Patai József.* Héber erotika. (Pótlás a «Héber költők» anthologiájához.) 1. Bacher Simon: Csókok. 2. Bialik: Egy szent világot adtam. 3. Katzenelson J. Perdita. Mult és Jövő 2. sz.
459. *Patai József.* Magyarországi héber költők. Mult és Jövő 4. sz.
460. *Rosenfeld Morris.* 1. A gyertyaárusnő. Jiddisből Lövi József. Zsidó Szemle 8. sz. — 2. A zsidó állam. U. o. 21., 22. sz.
461. *Secundus.* A putnoki képes chevrakönyv. Mult és Jövő 7. füz.
462. *(S—s.)* David Pinski. U. o. 419. l. (Képpel.)
463. *Strack, L. H.* Jüdischdeutsche Texte. 1917. — Ism. *sch. e.* EPhK. 95. l.
464. *Venetianer Lajos.* Asof Judæus, a legrégibb héber nyelvű orvostudományi iró. III. rész. (Budapesti rabbiképző-intéz. 1917/18. értes. 125—168. l.) [1—4 sz.
465. *Venetianer Lajos.* Rossheimi József a szószóló. Mult és Jövő
466. *Wachsberger Mózes.* A héber nyelv. U. o. 411—414. l.
467. **Sumir.** *Kmoskó Mihály.* Egy újabb sumir kozmogónia. Religio 174—192. l. [XVIII. 7—28. l.
468. **Török.** *Bang, W.* Aus türkischen Dialekten. Keleti Szemle
469. *Bang, W.* Vom Köktürkischen zum Osmanischen. 1917. — Ism. Munkácsi Bernát. Keleti Szemle XVIII. 124—142. l. és Németh Gy. Túrán 488—490. l.
470. *Bang, W.* Beiträge zur türkischen Wortforschung. Túrán 289—310., 516—540. l.
471. *Brockelmann, Carl.* Mahmud Al-Kāšgharīs Darstellung des türkischen Verballaut. Keleti Szemle XVIII. 29—49. l.
472. *Brockelmann, C.* Ein türkisches Imperativ-Prekativsuffix. U. o. XVIII. 149. l.
473. *Brockelmann, Carl.* 'Ali's Qissa'i Jusuf. Der älteste Vorläufer der osmanischen Literatur. 1917. — Ism. Németh J. Túrán 109-112. l.
474. *Germanus Gyula.* A mai török nyelv és műveltség. Bud. Szemle 173. köt. 448—461. l.
475. *Le Coq, A. v.* Osttürkische Gedichte und Erzählungen. Keleti Szemle XVIII. 50—118. l.
476. *Müller, F. W. K.* Τοχρϊ und Kuišan (Küšän) 1918. — Ism. Bang W. U. o. XVIII. 122. l.
477. *Munkácsi Bernát.* Radloff Vilmos. 1837—1918. Bud. Szemle 176. köt. 425—461. l. — *SS.* Ethnogr. 313—316. l.
478. *Poznański, Samuel.* Dritter Nachtrag zur «Karaisch-tatarischen Literatur. Keleti Szemle XVIII. 150. l.
479. *Sieg, E.* Ein einheimischer Name für Τοχρϊ. 1918. — Ism. Bang W. U. o. XVIII. 118—122. l.
480. *Tewfik, Hacki.* Türkisch-deutsches Wörterbuch. 2. Aufl. 1917. — Ism. Németh. Gy. Túrán 499. l.
481. *Váry Rezső.* Kirgiz mesék és mondák. Szibériai gyüjtéséből közli —. M. Hirl. 228. sz.
482. *Váry Rezső.* Kirgiz legendák és mesék. Bud. Hirl. 279. sz.

VII. Magyar nyelv és irodalom.

1. Bibliographia.

483. Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának II. kötetéhez. Könyvszemle 78—88. l. [220—222. l.
484. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára. Akad. Értes.
485. A M. T. Akadémia beltagjainak irodalmi munkássága 1918-ban. U. o. 461—507. l.
486. *Baranyai Zoltán.* Ujabb adalékok Kont Ignác «Bibliographie française de la Hongrie»-jához. Könyvszemle 68—77. l.
487. A budapesti királyi magyar tudományegyetem könyvtárának 1914., 1915. és 1916. évi állapota. U. o. 119—122. l.
488. A budapesti városi nyilvános könyvtár 1916. évi működése. U. o. 123—128. l.
489. *Eckhardt Sándor.* Az aradi közművelődési palota francia könyvei. 1917. — Ism. *Σ.* Könyvszemle 208. l. — *F. H.* Irodalomtört. 93. l. — Bleyer Jakab. EPhK. 238. l. — Eckhardt megjegyzése. U. o. 264. l.
490. Évkönyve, Magyar Könyvkereskedők —. 28. évfolyam. 1. Magyar könyvészet. 1917. II. Könyvkereskedelmi üzleti cimtár. Szerkesztette Kőhalmi Béla és Pikler Blanka. Budapest, 1918. Könyvkeresk. Egyl. (8-r. LXVI, 219, 5 l.) [189—191. l.
491. *Farkas József.* A könyvtári problémákról. Múz. Könyvt. Értes.
492. A fővárosi pædagógiai könyvtár könyvjegyzéke. I. rész. 1916. — Ism. *Σ.* Könyvszemle 109—112. l.
493. *Gárdonyi Albert.* Magyarországi könyvnyomdászat és könyvkereskedelem a XVIII. században. 1917. — Ism. Gulyás Pál. U. o. 100—103. l. — *ml.* Századok 292—294. l. — Budó Jusztin. Irodalomtört. 322. l.
494. *Gulyás Pál.* A Múzeumok és Könyvtárak orsz. tanácsa 1914—1917. évi működése. Múz. Könyvt. Értes. 81—93. l.
495. *Gulyás Pál.* Könyvtári problémák. 1917. — Ism. Némethné Sebestyén Irén. Könyvszemle 103—107. l. — Lásd 491. sz. a.
496. *Gulyás Pál.* A magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Muzeum könyvtárában 1917. — Ism. Friedreich Endre. Irodalomtört. 186. l. [szemle 145—153. l.
497. *Gulyás Pál.* Schneller István könyvtári szakrendszere Könyv-
498. *Harsányi István.* A sárospataki Rákóczi-könyvtár katalogusa. 1917. — Ism. Rieglerné Gerecze Margit. Irodalomtört. 227. l. — Parászka Gábor. Polgárisk. közl. 111. l.
499. *Hellebrant Árpád.* Néprajzi könyvészet 1915-ről. Ethnogr. 27. évf. 164—166., 309—312. l.
500. *Hellebrant Árpád.* A magyar pædagogiai irodalom 1917-ben. M. Pædag. I—LIX. l.
501. *Hellebrant Árpád.* A magyar philologiai irodalom 1917-ben. EPhK. 275—352. l.
502. *Hellebrant Árpád.* A magyar történeti irodalom 1917-ben. Budapest, 1918. (8-r. 64 l.) 1 kor. — 1912—15. Ism. Hóman Bálint. Tört. Szemle 113. l.

503. *Iványi Béla.* Az eperjesi egyház könyvtára 1606-ban. Könyvszemle 89—93. l. [Értes. 177—204. l.
504. Jelentés a M. Tud. Akadémia 1917. évi munkásságáról. Akad.
505. Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum országos Széchenyi könyvtára állapotáról az 1917. évi második negyedéről. Könyvszemle 94—99. l. — Az 1917. év negyedik negyedéről. U. o. 200—207. l. — A Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchenyi könyvtára az 1917. évben. U. o. 129—144. l.
506. *K. Gy.* Helyreigazitás a Régi Magyar Könyvtárhoz. U. o. 217. l. (Hunyadi F. Trója-história első kiadásáról.)
507. Keleti könyvtárak ügye Budapesten. Túrán 162—164. l.
508. *Kőhalmi Béla.* Könyvek könyve. Budapest. (1918.) — Ism. Bibliofil. Könyvszemle 208—210. l. — Irodalomtört. 364. l. — Csongor. Uj Nemzedék 25. sz.
509. A «Kultura» könyvkiadó vállalat könyvei. — Ism. Ez kultura? címmel. *Pr.* Alkotmány 95. sz.
510. *M—k.* Milkó Izidor könyvtára a szabadkai közkönyvtárban. Múz. Könyvt. Értes. 198. l.
511. *M—k.* A Teleki-könyvtár átvétele. U. o. 198. l.
512. *Mandel Bernát.* Zsidó könyvek. Mult és Jövő 8. sz.
513. *Mészöly Gedeon.* Jaszenovai Bassarabits Sándor hagyománya. Akad. Ért. 136—150. l.
514. *Mihalik József.* Még egy szó a magyar közművelődési könyvtárakról. Múz. Könyvt. Értes. 94—112. l. — Gulyás Pál. Könyvszemle 218—222. l.
515. *Miklós E.* De Hongaarschen bijbeln in Nederland. 1917. (8-r. 321—329. l.) — Ism. *G—L.* Könyvszemle 210. l.
516. *Nagy József.* Debreczeni könyvjegyzék. Debreczeni képes kalendarium. 1918. 62—65. l.
517. *Nopcsa Ferencz br.* Az Albániáról szóló legújabb irodalom. Budapest, 1918. Hornyánszky ny. (8-r. 20, 1 l.)
518. *p.* Buchhandel und Bibliophilie in Ungarn. (Aus Anlass des 40-jährigen Jubiläums des Vereins ungarischer Buchhändler.) Pest. Journ. 174. sz.
519. *Petrik Géza.* Magyar könyvészet. 1901—10. Az 1901—10. években megjelent magyar könyvek, folyóiratok, atlaszok és térképek összeállítása tudományos folyóiratok repertoriumával. 13—14. Mezey Gyula—Páter Béla. Budapest, 1918. Eggenberger. (8-r. 320 l.) 6 kor.
520. Szivák Imre hagyománya a M. Tud. Akadémia könyvtára számára. Akad. Értes. 46—64. l.
521. *Trócsányi Zoltán.* Régi magyar nyomtatványok változatai. Akad. Értes. 322—330. l.
522. A Városi Nyilvános Könyvtár 11. évi jelentése, az 1917. évről. A Budapesti városi könyvtár értesítője 1—3. sz. 1—23. l.
523. Vidéki könyvtáraink 1916-ban. Könyvszemle 182—199. l.
524. A világháború ujabb irodalma a városi könyvtárban. X. sor. 1917 18. nov.—ápr. Budapest, 1918. Benkő Gy. (8-r. 23 l.) 1 kor.
525. *Zimmermann, E. Heinrich.* Vorkarolingische Miniaturen. 1916. — Ism. Gulyás Pál. A Karoling-korszak előtti miniatura címmel. Könyvszemle 39—67. l.

2. *Magyar irodalomtörténet.*

526. *Abonyi Árpád.* A vörös Regina. — Ism. *a. j.* Élet 14. sz. — Hét 15. sz. — *S . . i J.* Pest. Journ. 128. sz.
527. *Ady Endre.* A halottak élén. — Ism. Tóth Arpád. P. Napló 202. sz. — Halasi Andor. Esztendő. Nov. 133—135. l. — Hungarus. Némely megjegyzések a magyar irodalompolitikáról. Uj Nemzedék 34. sz.
528. Az Akadémia forradalma. *y.* Élet 49. sz.
529. *Ambrozovics Dezső.* Szimfoniák. — Ism. *B. E.* M. Hirl. 95. sz. — *c.* Hét 17. sz. — Hét 37. sz. — *r. r.* Bud. Szemle 177. köt. 62-65. l.
530. *Ambrus Balázs.* Koszorú. Versek. — Ism. *bj.* Élet 37. sz. — Kázmér Ernő. Hét 35. sz. — Somlyó Zoltán. Esztendő Okt. 176—180. l. — Vasárn. Ujs. 33. sz. — *m. j.* Világ 210. sz.
531. *Ambrus Zoltán.* A kém. — Ism. *S . . i J.* Pest. Journ. 176. sz. — Hét 28. sz.
532. Egy amerikai magyar levele Baltimoreból 1918-ban. Közli Fest Sándor. Uránia 302. l. (Printz Gáspár.)
533. *Andor József.* Irodalom és pornografia. Élet 35—37. sz.
534. *Andor József.* A tanítónő. 1917. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 51. sz.
535. *Andor Mária.* Bébike memoárjai. — Ism. *a. j.* Élet 24. sz.
536. *Andorffy Mária.* Szivárvány. — Ism. Hét 23. sz.
537. *Andorffy Mária.* Tavasz után. — Ism. *Z. B.* Hét 3. sz.
538. *Arky József.* A rajongó. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 48. sz.
539. *Arokháty Béla.* A II. Próbaénekeskönyv dallamaihoz. Prot. Egyh. Isk. Lap 38—39. sz.
540. *b. j.* Ujabb regényeink. Kath. Szemle 41—56. l.
541. *B. V.* A magyar dráma Bécsben. Világ 213. sz.
542. *Babits Mihály.* Irodalmi problémák. 1917. — Ism. Horváth János. Irodalomtört. 181—186. l. — *s.* Bud. Szemle 174. köt. 156—160. l. — Zsigmond Ferencz. EPhK. 135—137. l. — Agárdi László. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 271—273. l. — Király György. Irod. tört. Közlem. 118—120. l. — Lásd 99. sz. a. is.
543. *Bácskai.* Mezítlábas poéták. Bud. Hirlap 168. sz. (A Nyugat költőiről.)
544. *Bacsó Béla.* A Stefcsik-ház. — Ism. Földi Mihály. Nyugat II. 856. l. — Szira Béla. M. Kultura XII. 465—467. l.
545. *Baja Mihály.* Babiloni vizek mellett. — Ism. Lám Frigyes. M. Kultura 11. köt. 557. l. — *c.* Élet 20. sz. — Virradat 36. sz.
546. *Baksay Sándor* összegyűjtött irodalmi dolgozatai. 1917. — Ism. Horváth János. Irodalomtört. 57—61. l. — *ly.* Uránia 195. l.
547. *Balassa Emil* és *Emőd Tamás.* A magyar kabaré tíz éves antológiája. — Ism. *ő.* Bud. Hirl. 158. sz.
548. *Balázs Béla.* Hét mese. — Ism. Herczeg István. Délmagyarorsz. 115. sz. — M. Figyelő I. 666. l.
549. *Balázs Béla.* Kalandok és figurák. — Ism. *Sz. K.* Hét 20. sz.
550. *Balázs Béla.* Halálos fiatalság. Dráma. Gyoma. — Ism. Havas Gyula. Nyugat I. 354—357. l.
551. *Bálint A.* és *Balázs B.* Kisértethistóriák. — Ism. Tóth Árpád. Nyugat I. 187. l.

552. *Balla Ignácz.* Anonima levelei. 1918. — Ism. *nd.* Az Ujság 150. sz. — *r. r.* Bud. Szemle 176. köt. 153—158. l. — M. Figyelő II. 47. l. — *S..i J.* Pest. Journ. 176. sz.
553. *Balla Ignácz.* Az ő keze. 1918. — Ism. Mohácsi Jenő. P. Lloyd 99. sz. — *r. r.* Bud. Szemle 176. köt. 153—158. l. — *b. j.* Kath. Szemle 48. l. [Ujs. 18. sz.
554. *Balla Ignácz.* Gabikám. — Ism. M. Figyelő I. 330. l. — Vasárn.
555. *Bán Aladár.* A Toldi-monda alaprétege. EPhK. 171. l. — Heinrich Gusztáv válasza. U. o. 172. l.
556. *Bán Ferencz.* Szerelem hajnala. — Ism. Kulinyi Ernő. Esztendő. Szept. 167—169. l. — Schöpflin Aladár. Nyugat II. 597—599. l. — Hét 21. sz. — Vasárn. Ujs. 40. sz.
557. *Bán Margit.* Heine hatása a magyar költészetre. Doktori értekezés. Budapest, 1918. Franklin ny. (8-r. 48 l.) — Ism. Hét 12. sz.
558. *Bánóczi József.* Jelentés az 1915—16. évi Péczely-regénypályázatról. Akad. Értes. 31—36. l.
558a. *Baranyai Zoltán.* Édouard Sayous levelezése magyar tudósokkal. Bud. Szemle 177. köt. 199—213. l.
559. *Bársony István.* Ingovány. — Ism. Uj Idők 14. sz.
560. *Bársony István.* Az erdő könyve. — Ism. M. Figyelő I. 662. l. — *r. r.* Bud. Szemle 175. köt. 460—463. l. — *B. E.* Magy. Hirl. 95. sz. — Vasárn. Ujság 22. sz. — *m.* Élet 18. sz. — *S..i. J.* Pest. Journ. 128. sz.
561. *Bársony István.* Vérvirág. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 44. l.
562. *Barta Lajos.* Az elsülyedt világ. — Ism. Bölöni György. Esztendő. Nov. 129—132. l. — Boros Ferenc. Élet 46. sz. — Vasárn. Ujs. 43. sz.
562a. *Barta Lajos.* A sötét ház. Először adták a Vígszinházban ápr. 19.
563. *Bartha Pál.* A magunk portájáról. — Ism. Gárdos Dezső. Népművelés 90—92. l.
564. *Batta István.* Egy XVIII. sz.-beli plágium. Irodalomtört. 176—180. l. (Sartori B. S.: Magyar nyelven Filosofia. 1772.)
565. *Békássy Ferenc.* Írókról és irodalomról. Budapest, 1918. — Ism. Mándy Gyula. M. Figyelő II. 87. l.
566. *Béldi Izor.* Ur. Dráma 1 felv. — Ism. *T. J.* Magy. Hirl. 95. sz.
567. *Benda Jenő.* Circe. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 47. l.
568. *Benedek Marcell.* Vulkán. — Ism. Földi Mihály. Esztendő. Jun. 126—132. l. — Füst Milán. Nyugat I. 530—532. l. — Kircz Andorné. Husz. Száz. 37. köt. 227—230. l. — Lám Frigyes. M. Kultura XII. 285—287. l. — Mohácsi Jenő. P. Lloyd 99. reg. sz. — Nagy János. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 692. l. — *r. r.* A Cél 694—698. l. — *S..i J.* Pest. Journ. 128. sz. — Vasárn. Ujs. 20. sz. — Hét 22. sz.
569. *Benke Tibor.* Szeressük egymást. 1917. — Ism. *(B. I.)* Közművelődés (S.-A.-Ujh.) 1. sz.
570. *Beöthy Zsolt.* A magyar irodalom kis tükre. 5. bővített kiadás. Budapest, (1918.) Athenæum. (16-r. 254 l.) 4 kor. — Ism. Császár Elemér. Bud. Szemle 174. köt. 460—465. l. — Király György. Irod. tört. Közlem. 347. l. — *ly.* Uránia 195. l.
571. *Berde Mária.* Az örök film. 1917. — Ism. *sz. g.* EPhK. 175. l. — Schöpflin Aladár. Nyugat I. 75. l.

572. *Berecz Dezső.* Mozaik. 1918. — Ism. *V. M.* Irodalomtört. 369. l.
573. *Berkes Imre.* Bábel. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 46. l.
574. *Berkes Imre.* Ezer leányfej. — Ism. Lám Frigyes. M. Kultura XII. 284. l.
575. *Berzeviczy István.* Tanulmányok és karcolatok. Ungvár, 1916. — Ism. *B. Gy.* Irodalomtörténet 97. l.
576. *Gr. Bethlen Istvánné.* Mese a szomorú városról. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 55. l.
577. *Biró Lajos.* Budapestiek. 1917. — Ism. Mohácsi Jenő. P. Lloyd 39. reg. sz. — *K. E.* Hét 2. sz. [Szemle 43. sz.
578. *Biró Lajos.* Don Juan három éjszakája. — Ism. *b. j.* Kath.
579. *Biró Lajos.* A mélység lakói. — Ism. Hét 43. sz.
580. *Biró Lajos.* A Molitor-ház. — Ism. Góth Ernő. P. Lloyd 253. regg. sz. — Kázmér Ernő. Hét 45. sz. — Miklós Jenő. Világ 247. sz. [308—311. l.
581. *Biró Lajos.* Lilla. 1917. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle 174. köt.
582. *Biró Lajos.* A kezdet és a vég. — Ism. Hét 51—52. sz.
583. *Biró Lajos.* Hotel Imperial. Színmű 4 felv. Először adták a Nemzeti Színházban jan. 25.
584. *Bitó Márk.* Élet hullámai. — versei. — Ism. Tamás Rezső. Délmagyarország 300. sz.
585. *Bognár, Paul.* Kinderdichtungen. A Gyermek 82—86. l.
586. *Bónyi Adorján.* Holnap. — Ism. Perlaky. Alkotm. 35. sz. — Vasárn. Ujs. 9. sz.
587. *Bors László.* Szív és száj. — versei. — Ism. Hét 12. sz.
588. *Bors László* és *Richly Dezső.* Pózok és szerelmesek. — Ism. Hét 25. sz.
589. *Brisits Frigyes.* A modern katholikus líra. Élet 23. sz.
590. *Brisits Frigyes.* A történeti vallásos költészet. — A szociális vallásos költészet. U. o. 25. sz.
591. *Brisits Frigyes.* A romantikus vallásos költészet. U. o. 28. sz.
592. *Bródy Sándor.* Az egri diákok. — Ism. *n. l.* A Gyermek 160. l.
593. *Cholnoky László.* Bertalan éjszakája. — Ism. Krudy Gyula. Magyarország 134. sz. — *c.* Élet 16. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 9. sz. — Schöpflin Aladár. Nyugat I. 695—698. l. — M. Figyelő I. 667. l. — Vasárn. Ujs. 15. sz. — Baros Gyula. Bud. Szemle 176. köt. 471—475. l.
594. *Császár Elemér.* Az inszurrekció dalvilága. Daliás Idők muzsikája 71—74. l. és Alkotmány 122. sz.
595. *Csathó Kálmán.* Juliska néni. — Ism. M. Figyelő II. 86. l. — Vasárn. Ujs. 26—27. sz. — Kovács Dezső. M. Kultura XII. 60. l. — *r. r.* Bud. Szemle 177. köt. 72—76. l.
596. *Csathó Kálmán.* Ibolyka. — Ism. Kovács Dezső. M. Kultura XI. 88—91. l.
597. *Csathó Kálmán.* A nő titka. — Ism. Kovács Dezső. M. Kultura XI. 88—91. l. — *r. r.* Bud. Szemle 177. köt. 72—76. l.
598. *Csathó Kálmán.* Most kél a nap. — Ism. Császár Elemér. A Cél 245. l. — Alexander Bernát. P. Lloyd 77. sz. — *B. I.* Nemz. Nőnevelés 71. l. — Hatvany Lajos. Esztendő. Febr. 139—143. l. — *ly.* Uránia 29. l. — Perlaky. Alkotmány 35. sz. — M. Figyelő I. 180. l. — Kovács Dezső. M. Kultura XII. 60. l.

599. *Cserzy Mihály.* Hódmezővásárhelyen. 4. 5. (Nótás Szabó Pálról.) Délmagyarorsz. 77., 80. sz.
599a. *Csokonai.* Özvegy Karnyóné. Először adták a Vígszínházban ápr. 19.
600. *Cziffra Géza.* Ketten vagyunk csak. — Ism. Hét 24. sz.
601. *Dézsi Lajos.* Marocsai János colligatuma. Irod. tört. Közlem. 190—198. l.
602. *Domonkos István.* A kard joga. — Ism. Élet 5. sz. — Várdai Béla. M. Kultura XI. 179. l.
603. *Drasche-Lázár A.* Enyém vagy! — Ism. M. Figyelő I. 186. l. — *p. g.* Az Ujság 116. sz. — Brisits Frigyes. M. Kultura XI. 135. l. — *S... i J.* Pest. Journ. 85. sz.
604. *Drasche-Lázár A.* Egymás közt. — Ism. Brisits Frigyes. M. Kultura XII. 61. l. — Vasárn. Ujs. 2. sz.
605. *Drasche-Lázár Alfréd.* Az az átkozott pénz . . . Regény. — Ism. *S . . i J.* Pest. Journ. 85. sz. — *p. g.* Az Ujság 116. sz.
606. *Drasche-Lázár Alfréd.* Boldogság. Színjáték 4 felv. Először adták a Vígszínházban jun. 1.
607. *Drasche-Lázár Alfréd.* Tűzpróba. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 51. l.
608. *Drégely Gábor.* Egy férj, a ki mindent tud. Komédia 3 felv. Először adták a Magyar Színházban szept. 20.
609. *Ember Nándor.* A magyar oktató mese története 1786-tól 1807-ig. Irod. tört. Közlem. 272—294., 379—389. l. (Külön is. 8-r. 36 l.)
610. *Emőd Tamás.* Pesti hegedű. — Ism. *K. E.* Hét 50. sz. — Vasárn. Ujs. 47. sz.
611. *Endrődi Sándor.* A pálya végén. — Ism. Lemur. A Cél 115. l. — Tóth Árpád. Nyugat I. 157. l. — Uj Idők 6. sz.
612. *Erdődy Elek.* Simorka Ulrik orgonista históriája. — Ism. *Sz. K.* Hét 7. sz. — *c.* Élet 11. sz. — Vasárn. Ujs. 11. sz.
613. *Erdős Renée.* Sibyllák könyve. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle 177. köt. 70—72. l. — *(tb.)* Alkotmány 77. sz. — *ss.* Élet 16. sz. — Lékó Béla. Kath. Szemle 479. l. — Csongor. Uj Nemzedék 13. sz.
614. *Erdősi Endre.* Hegedű. — Ism. Hét 37. sz.
615. *Farkas Andor.* Merre, meddig mentem. — Ism. *(Aá.)* Közművelődés. (S.-A.-Ujh.) 20. sz.
616. *Farkas Pál.* Az es-riedi rézbánya. — Ism. Alexander Bernát. P. Lloyd 77. sz. — *ly.* Uránia 196. l. — M. Figyelő I. 327—329. l.
617. *Farkas Pál.* Egy tanár jegyzetei. 1917. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 46. sz. — Lám Frigyes. M. Kultura XII. 284. l.
618. *Farkas Pál.* Strigonius. — Ism. *S . . i J.* Pest. Journ. 176. sz. — *lgy.* Az Ujság 169. sz. — *Sz.* Élet 32. sz. — M. Figyelő II. 186—188. l.
619. *Fáy András.* Attila. — Ism. *Sz. K.* Hét 4. sz.
620. *Fehér Krisztina.* A kik megtalálták egymást. — Ism. Néptanít. Lapja 5. sz.
621. *Fenyvessy Kató.* Versek. 1917. — Ism. Révész Géza. A Gyermek 163—165. l.
622. *Ferenczy Árpád.* Nádja forradalma. Regény. — Ism. *(tb.)* Alkotmány 59. sz. — Nógrády László. M. Kultura XI. 466. l. — Hét 20. sz. — *l. i.* Uj Nemzedék 4. sz.

623. *Ferenczy Árpád.* A Nirvána felé. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 49. l.
624. *Ferenczi Zoltán.* A magyar protestantizmus irodalomtörténeti jelentősége. Prot. Szemle 29. évf. 487—499. l.
625. *Ferenczi Zoltán.* Jelentés a gr. Teleki József-pályázatról. Akad. Értes. 84—95. l.
626. *Fest Sándor.* Angol irodalmi hatások hazánkban. 1917. — Ism. Weber Arthur. Irodalomtört. 187—189. l. — Bleyer Jakab. EPhK. 138—140. l. — Elek Oszkár. Irod. tört. Közlem. 121—123. l. — Zolnai Béla. Bud. Szemle 175. köt. 311—316. l.
627. *Fest Sándor.* Angolok magyar irodalmi ismeretei 1830-ig. Irodalomtört. 164—169. l.
628. *Fizély Ödön.* A magyar racionalizmus. Theol. Szaklap 97—108. l. — Magyar racionalisták. U. o. 129—140. l. — A magyar racionalista theologia. U. o. 193—207., 225—235. l.
629. *Fodor László.* Novemberi vándorok. — Ism. Nagy Lajos. Jelenkor 128. l. — *Sz. K.* Hét 6. sz. [Hét 29. sz.
630. *Fodor László.* Óh, Montgommery! Szerelmem. — Ism. Oblomov.
631. *Földi Mihály.* Sötétség. — Ism. Oblomov. Hét 41. sz. — Vasárn. Ujs. 42. sz.
632. *Forró Pál.* Egy diákkor története. — Ism. *h. r.* Az Ujság 3. sz. 8. lap.
633. *Forró Pál.* Huszonhat évesek. — Ism. Hét 47. sz.
634. *Gaal Mózes.* Fata Morgana. — Ism. Havas Gyula. Nyugat I. 189. l.
635. *Gábor Andor.* Harminchárom. — Ism. Hatvany Lajos. Esztendő. Jan. 166—169. l. — Bálint Lajos. Világ 41. sz. — Kosztolányi Dezső. Nyugat I. 98. l. — Csongor. Uj Nemzedék 1. sz. 31. l.
636. *Gábor Andor.* Doktor Senki. — Ism. Császár Elemér. A Cél 242. l. — Schöpflin Aladár. Nyugat I. 71. l.
637. *Gábor Andor.* A Princz. Vígj. 3 felv. Először adták a Vígszínházban márcz. 15.
638. *Gábor Andor.* Majd a Vica. Vígjáték 3 felv. Először adták a Magyar színházban nov. 9.
639. *Gál László.* Mi tizennyolczévesek. — Ism. *ly.* Uránia 29. l. — Hét 11. sz. — Vasárn. Ujs. 8. sz.
640. *Garami Árpád.* Gyötrődő szerelmes tavasz. — Ism. Hét 5. sz.
641. *Gáspár Kornél.* Rétegek és szférák. — Ism. Sztrokay Kálmán. Esztendő. Okt. 172—176. l.
642. *Gáspárné Dávid Margit.* Liselotte. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle 176. köt. 466—469. l. — *S. . i J.* Pest. Journ. 176. sz.
643. *Gauss Viktor.* A néger királyok kincse. — Ism. *(n. l.)* A Gyermek 152—154. l.
644. *Gellért Mária.* Dávid. Regény. 1918. — Ism. *ő.* Bud. Hirl. 49. sz. — *a. j.* Élet 11. sz. — Gyulai Márta. Nyugat I. 897. l. — Horváth János. M. Kultura XI. 410. l. — Lakatos Vince. Kath. Szemle 574. l. — *(tb.)* Alkotmány 65. sz. — Hét 8. sz. — Vasárn. Ujs. 10. sz. — *r. r.* Bud. Szemle 176. köt. 464—466. l. — Csongor. Uj Nemzedék 16. sz. — *P. Á. E.* Virradat 13. sz.
645. *Gopcsa László.* A magyar gyorsírás története. 1918. — Ism. Wagner József. Századok 536—538. l. — *(r. b.)* Bud. Szemle 176. köt. 462. l.

646. *Gorzó Gellért.* Kapitány György. Drámai költemény. 1917. — Ism. Pétergál Henrik. Magy. Középiskola 111—113. l. — *M—s.* Tanáregyl. Közl. 51. köt. 336. l. — *K. E.* Bud. Szemle 175. köt. 466—469. l.

647. *Gorzó Gellért.* Szeretetország kapujában. 1917. — Ism. *P. H.* Magy. Középiskola 114. l.

648. *Gragger Róbert.* A Berlini Magyar Tudományos intézet. Bud. Szemle 175. köt. 452—457. l.

649. *Gyóni Géza.* Élet szeretője. — Ism. Tóth Árpád. Esztendő. Jan. 163—166. l. — *h. r.* Az Ujság 31. sz.

650. *György Lajos.* Jovinianus. Irod. tört. Közlem. 159—180. l.

651. Hamupipőke vagy Mezőszárnya. (Palóc népmese.) Ethnogr. 246—248. l. — Solymossy Sándor. Népmese-tanulmány («Hamupipőke vagy Mezőszárnya» c. mese taglalása). U. o. 277—286. l.

652. *Hangay Sándor.* Hadak útján. — Ism. Novák János. M. Kultura XI. 182. l.

653. *Harsányi István.* Jegyzetek Petrovay Miklós énekeskönyvéhez. Irod. tört. Közlem. 223. l.

654. *Harsányi István.* A reformáció hatása a magyar közművelődésre. Sárospatak, 1918. Ref. főisk. ny. (8-r. 20 l.)

656. *Harsányi Lajos.* A mi nélkül nem élhetünk. — Ism. Lám Frigyes. Alkotmány 150. sz.

657. *Harsányi Lajos.* Az óra egyet üt. — Ism. Lám Frigyes. Alkotmány 150. sz. és Élet 47. sz.

658. *Harsányi Lajos.* Toronyzene. — Ism. Nagy Miklós. Alkotmány 48. sz. — Lám Frigyes. Kath. Szemle 375—378. l. — *bs.* Élet 16. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 13. sz. — Bartha József. M. Középisk. 179—181. l. — *r. r.* Bud. Szemle 177. köt. 65—68. l.

659. *Hatvany Lajos.* Elmult nagyságok. 1. Berzeviczy Albert. Esztendő. Jan. 101—112. l. — *Négyesy László* megjegyzése. Bud. Szemle 173. köt. 475—480. l. — 2. Rákosi Jenő. Esztendő. Márcz. 95—119. l.

660. *Hatvany Lily.* Noé bárkája. Szatira 3 felv. Először adták a Belvárosi színházban máj. 2-án.

661. *Milotay István.* Noé bárkája. Uj Nemzedék 14. sz.

662. *Havas Alice.* Szent Borbála képe. — Ism. Schöpflin Aladár. Nyugat I. 188. l. — Császár Elemér. A Cél 313—315. l. — Deák Viktor. M. Kultura XI. 327. l. — Földi Mihály, Esztendő. Ápr. 140—142. l. — *rf.* Élet 6. sz. — *yv.* Társaság 5. sz. — *S . . i J.* Pest. Journ. 85. sz. — Vajda Piroska. Népnevelők Lapja 1., 2. sz.

663. *Havas István.* Versek. — Ism. *K. E.* Hét 50. sz.

664. *Hegedüs Sándor ifj.* A pézsmaszagú ember. — Ism. *B. E.* M. Hirl. 95. sz. — *b. j.* Kath. Szemle 52. sz. — M. Figyelő II. 91. l.

665. *Heinrich Gusztáv.* Főtitkári jelentés. Akad. Értes. 378—387. l.

666. *Herczeg Ferencz.* Tűz a pusztában. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 41—43. l. — *p—r.* Az Ujság 3. sz. 8. l.

667. *Herczeg Ferencz.* Az arany hegedű. 1917. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 41. l.

668. *Herczeg Ferencz.* Tilla. Színjáték 7 képben. Először adták a Belvárosi színházban nov. 22.

669. *Hevesi Sándor.* Görög tűz. Vígj. 3 felv. Először adták a Nemzeti Színházban máj. 3.
670. *Hevesi Sándor* és *Márkus László.* A kőszívű ember fiai. Szinmű 2 részben. Először adták a Magyar Színházban máj. 30. Színház és Divat 22. sz.
671. *Ignotus* verseiből. — Ism. Gellért Oszkár. Nyugat I. 515—521. l. — Hatvany Lajos. P. Napló 5. sz. — Miklós Jenő. Világ 23. sz. — Lemur. A Cél 114. l. — *án.* Az Ujság 50. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 1. sz. 31. l.
672. *Ignotus* novelláiból. — Ism. Gellért Oszkár. Nyugat I. 515—521. l. — Földi Mihály. Esztendő. Márcz. 155—157. l.
673. Irodalomtörténeti levelek a gróf Teleki-család gyömrői levéltárából. Közli Iványi Béla. (Benkő József, Gr. Teleki László, Révai Miklós, Detschy Sámuel, Engel Keresztély, gr. Széchenyi Ferencz, Kazinczy Ferencz, Wéber Simon Péter levelei; Kazinczy Ferencz levelei gr. Teleki Lászlóhoz.) Irod. tört. Közlem. 95—117. l. — (Horvát István levelei. Kazinczy Ferencz Thaisz Andráshoz.) U. o. 200—208. l.
674. *Iványi Sándor.* Szocialista írók és művészek. Szocializmus XI. 350—352. l.
675. *P. Jánossy Béla.* Véres galamb. Kolozsvár. — Ism. Várdai Béla. M. Kultura XII. 241. l.
676. *Jánosi Zoltán.* Absolon. Tragédia 5 felv. Debreczen. — Ism. Szűcs József. Dunántuli Protest. Lap 8. sz. — Virradat 3. sz.
677. *Jászay-Horváth Elemér.* Színek, szavak. 1917. — Ism. Várdai Béla. Kath. Szemle 383. l. — *m. gy.* Virradat 14. sz.
678. *Jeszenszky Károly.* Az Isten a mi reménységünk. (Magyarok éneke 1607-ből.) Vasárn. Ujs. 10. sz.
679. *Jób Dániel.* Őszi vihar. Szinmű 3 felv. Először adták a Vígszínházban jan. 19.
680. *Joel Béla.* A «Ma» szépirodalma. Erdélyi Szemle 12. sz.
681. *Juhász Gyula.* Késő szüret. — Ism. *b. j.* Élet 37. sz. — Halasi Andor. Esztendő. Okt. 167—169. l. — Kázmér Ernő. Hét 39. sz. — Mándy Gyula. M. Figyelő II. 389. l. — *m. j.* Világ 210. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 31. sz.
682. *Kabos Ede.* A királyné. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 55. l.
683. *Kaczér, Illés.* Khafrit. — Ism. Rasch Fülöp. P. Lloyd 2. regg. sz.
684. *Kaczér Illés.* A fekete kakas. — Ism. M. Figyelő II. 192. l. — Hét 19. sz. — Hevesi Ferencz. Egyenlőség 26., 27. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 14. sz.
685. *Kaczér Illés.* A király aludni akar. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 55. l.
686. *Kacziány Géza.* A magyar memoire-irodalom 1848-tól 1914-ig. Budapest, 1917. — Ism. Gulyás Pál. Könyvszemle 108. l.
686a. *Kádár Endre.* Balalajka. — Ism. Mohácsi Jenő. P. Lloyd 106. reg. sz.
687. *Kádár Lehel.* A három galamb. — Ism. *K—i J—s.* Bud. Hirl. 116. sz. — *a. j.* Élet 21. sz. — Kovács Dezső. M. Kultura XI. 509. l. — *nd.* Az Ujság 150. sz. — M. Figyelő II. 95. l. — Hét 26., 27. sz. — *s. r.* Bud. Szemle 177. köt. 76—79. l.
688. *Kaffka Margit.* Állomások. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 52. l.

689. *Kaffka Margit.* Az élet útján. — Ism. Ady Endre. Nyugat I. 789. l. — Gaal Gábor. Jelenkor 120—123. l. — Hatvany Lajos. Esztendő. Máj. 118—124. l. — Kosztolányi Dezső. P. Napló 94. sz. — *m. j.* Világ 210. sz.

690. *Kaffka Margit.* Kis emberek. — Ism. Schöpflin Aladár. Esztendő. Jan. 169. l. — *K. M.* Néptan. Lapja 4. sz.

691. *Kaffka Margit.* A révnél. — Ism. Vasárn. Ujs. 51. sz.

692. *Kálnoki Izidor.* Klárika doktor. 1917. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 50. l.

693. *Kardos Tilda.* Halálhinta. — Ism. *b. j.* Élet 37. sz. — Hét 37. sz. — Vasárn. Ujs. 39. sz.

694. *Karinthy Frigyes.* Krisztus vagy Barabás. — Ism. Földi Mihály. Esztendő. Jul. 136—143. l. — Kosztolányi Dezső. Nyugat II. 393—395. l. — Mándy Gyula. M. Figyelő II. 189. l. — Vasárn. Ujs. 25. sz. — *l—i.* Uj Nemzedék 30. sz.

695. *Karinthy Frigyes.* Zarathusra a magyar futurista irodalomról. Esztendő. Máj. 136—140. l.

696. *Kárpáti Aurél.* Három régi esztendő. — Ism. *c.* Élet 14. sz. — Török Gyula. Nyugat 896. l. — Vajda Ernő. M. Hirl. 118. sz.

697. *Kassák Lajos.* Egy szegény lélek megdicsőülése. — Ism. Bölöni György. Világ 77. sz. — *Sz. K.* Hét 10. sz. — *l. i.* Uj Nemzedék 4. sz.

698. *Kassák Lajos.* Misilló királysága. — Ism. Császár Elemér. A Cél 315. l. — *c.* Élet 10. sz. — Kürti Pál. Nyugat II. 375. l. — *Sz. K.* Hét 10. sz. — Vasárn. Ujs. 32. sz. — Bölöni György. Világ 77. sz. — Kovács Dezső. M. Kultura XI. 507—509. l. — *S. A.* Pesti Napló 228. sz. 15. l.

699. *Kassák Lajos.* Khalabresz csodálatos púpja. — Ism. Boros Ferenc. Élet 45. sz. — Hét 47. sz.

700. *Kázmér Ernő.* Idegen portrék. — Ism. Földi Mihály. Esztendő. Aug. 139. l. — Tabéry Géza. Hét 8. sz. — Élet 12. sz. — M. Figyelő I. 666. l.

701. *Kéky Lajos.* Magyar költői versenyek. Bud. Szemle 175. köt. 217—242. l.

702. *Kéky Lajos.* Titkári jelentés. (M. Irod. Tört. Társ., VI. közgyűlésén.) Irod. Tört. 249—251. l.

703. *Kelemen Andor.* A mese eredete. Nemz. Kultura 8. sz.

704. *Keleti Adolf.* Szavaló könyve. 1917. — Ism. *r. s.* Irod. Tört. 364. l.

705. *Kemechey Jenő.* A kis király. 1906. — Ism. *n. l.* A Gyermek 153. l.

706. *Kemény Lajos.* Egy kassai lantos. Ethnogr. 298. l. (Laslaw Lautensloern.)

707. *Kerecsényi János.* Csaták országútján. — Ism. Várdai Béla. M. Kultura XII. 243. l.

708. Két minorita iskolai dráma. Közli Szabó J. Dániel. Irod. Tört. Közlem. 323—343., 403—420. l.

709. *Király György.* Két Boccaccio-novella XVI. századbeli irodalmunkban. Irod. Tört. 311—314. l.

710. *Király György.* Világbiró Sándor mondája régi irodalmunkban. Irod. Tört. Közlem. 129—142., 241—253. l.

711. *Kiss Géza (Hegyaljai).* A pataki diák az irodalomban. Sárospatak 5., 6. sz.
712. *Kiss Jenő Sándor.* A gép. 1917. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle 174. köt. 306—308. l. — Halasi Andor. Esztendő. Febr. 143. l. — Havas Gyula. Nyugat I. 703. l. — M. Figyelő I. 332. l. — *p. g.* Az Ujság 48. sz.
713. *Kiss József.* Ávar. — Ism. Bálint Lajos. Világ 41. sz. — *c.* Élet 3. sz. — *h. r.* Az Ujság 29. sz. — Kosztolányi Dezső. P. Napló 94. sz. — Krúdy Gyula. Magyarország 1. sz. — Lemur. A Cél 113. l. — Vasárn. Ujs. 1. sz. — Kristóf György. Sárosp. Ref. Lapok 6—7. sz. — Csongor. Uj Nemzed. 1. sz. 31. l.
714. *Kiss Menyhért.* Tábortűz és talisman. 1918. — Ism. *v.* Bud. Szemle 177. köt. 236—238. l.
714a *Kiss Menyhért.* Boldog emberek. 1919. — Ism. *v.* U. o. 177. köt. 236—238. l. — Lám Frigyes. Kath. Szemle 955. l.
715. *Kiss Sándor.* Irodalmunk elzsidósodása. A Cél 449—460. l.
716. *Kisbán Miklós.* Az erősebb. Színmű 7 képben. Először adták a Várszinházban márcz. 21.
717. A Kisfaludy-Társ. Évlapjai. 49. köt. 1917. — Ism. Kéky Lajos. EPhK. 55—57. l.
718. *Kóbor Tamás.* Budapest. — Ism. *a. j.* Élet 20. sz. — Vasárn. Ujs. 14. sz.
719. *Kóbor Noémi.* 1916. Anti tanár. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 44. l.
720. *Komját Aladár.* Kiáltás. — versei. Budapest. — Ism. *l. i.* Uj Nemzedék 6. sz.
721. *Köpeczi Borz Deák Albert.* Én és a nagy világ. — Ism. Vasár. Ujs. 2. sz. — Tóth Árpád. Nyugat I. 357. l.
722. *Kormos Ferencz.* Szeptemberi vihar. — Ism. Hét 41. sz.
723. *Kortsák Ernő.* A tűzrózsák. — Ism. Császár Elemér. A Cél 316—318. l. — Vajda Ernő. M. Hirl. 118. sz. — Schöpflin Aladár. Nyugat I. 353. l. — *yr.* Társaság 5. sz. — Hét 5. sz. — M. Figyelő I. 553. l. — Vasárn. Ujs. 5. sz. — Lendvai István. Uj Nemzedék 1. sz. 35. l. — *P. A. E.* Virradat 10. sz.
724. *Kosztolányi Dezső.* Káin. — Ism. Dömötör. M. Figyelő I. 331. l. — Haraszti Zoltán. Esztendő. Márcz. 158—162. l. — Havas Gyula. Nyugat I. 184. l. — Vasárn. Ujs. 6. sz. — Uj Idők 11. sz.
725. *Kosztolányi Dezső.* Négy fal között. — Ism. Csongor. Uj Nemzedék 11. sz.
726. *Kovács Ervin.* Az első forradalmi magyar költők. A Cél 678—694. l.
727. *Kozma Andor.* Hetedhét országban. — Ism. Schöpflin Aladár. Nyugat I. 275. l.
728. *Krúdy Gyula.* Aranykézutcai szép napok. — Ism. Mohácsi Jenő. P. Lloyd 39. regg. sz.
729. *Krúdy Gyula.* Bukfenc. Regény. — Ism. br. Wlassics Tibor A Cél 247. l. — *c.* Élet 11. sz. — *L. L.* P. Napló 150. sz.
730. Kuruczkori énekek. Közli Dékáni Kálmán. Irod. Tört. Közlem. 390—396. l.
731. *Lábán Antal.* Egy «Hazafias dal» meg egy «Hiszekegy» 1824-ből. Tört. Szemle 254—266. l.

732. *Lakatos László.* Hamupipőke. — Ism. Vajda Ernő. M. Hirl. 118. sz. — *(tb.)* Alkotmány 136. sz. — Hevesi Ferencz. Egyenlőség 26., 27. sz. — Harsányi Zsolt. P. Napló 112. sz. — *b. j.* Kath. Szemle 47. l. — Hét 18. sz. — Vasárn. Ujs. 26., 27. sz.

733. *Lakatos László.* A Pók. — Bazilidesz Éva. — Ism. Zsolt Béla. Jelenkor 123—126. l.

734. *Lakatos László.* Férj és feleség. Komédia 3 felv. Először adták a Vígszinházban decz. 28.

735. *Lampérth Géza.* A nagy dárdás meg a kis dárdás. — Ism. *n. l.* A Gyermek 158. l.

736. *László Zsigmond.* A kuruc balladák. 1917. — Ism. *G. Gy.* Irod. Tört. 320—322. l. — Haraszti Emil. EPhK. 57—59. l. — Wagner József. Irod. tört. Közlem. 229—234. l.

737. *Lendvai István.* Fáklyafüst. — Ism. *ő.* Bud. Hirl. 169. sz. — *a. j.* Élet 32. sz. — Perlaky. Alkotmány. 212. sz. — Szalay Mátyás. M. Kultura XII. 403. l. — *M. I.* Uj Nemzedék 25. sz.

738. *Lengyel Gyula.* A falu cselédje. — Ism. *rf.* Elet 3. sz.

739. *Lengyel Menyhért.* Charlotte kisasszony. Dráma 3 felv. Először adták a Nemzeti Szinházban febr. 22.

740. *Lengyel Menyhért.* Egyszerű gondolatok. — Ism. Liptai Imre. P. Napló 58. sz. — Harsányi Zsolt. Esztendő. Márcz. 154. l. — *l. i.* Uj Nemzedék 6. sz. — Nagy Lajos. Nyugat I. 894. l. — Vajda Ernő. M. Hirl. 118. sz. — M. Figyelő I. 660—662. l. — Vasárn. Ujs. 11. sz.

741. *Lepedát Milivoj.* Bánatprocesszio. 1913—1917. — Ism. Ady Endre. Nyugat I. 358. l. — Hét 5. sz.

742. *Lesznai Anna.* Édenkert. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 46. sz. — *K. I.* Élet 46. sz. — *B. B.* Világ 305. sz. — Lukács György. P. Lloyd 280. reg. sz. — Fülep Lajos. Esztendő jan. 138—142. l.

743. *Londesz Elek.* A zöld kabát. Komédia 3 felv. Először adták a Budai Szinkörben jun. 5.

744. *Lőrinczy György.* A kék ember. — Ism. M. Figyelő I. 664. l. — *p. g.* Az Ujság 48. sz.

745. *Lőrinczy György.* A bujdosók. — Ism. *(n. l.)* A Gyermek 152. l.

746. *Lovik Károly.* Az arany kéz. — Ism. Vasárn. Ujs. 48. sz.

747. *Lukács György.* Balázs Béla és a kiknek nem kell. (Összegyüjtött tanulmányok.) Gyoma, 1918. — Ism. *c.* Élet 24. sz.

748. *Márai Sándor* költeményei. — Ism. Kosztolányi Dezső. P. Napló 94. sz.

749. *Mariay Ödön.* Muzsikus-történetek. 1918. — Ism. *cs.* Budap. Szemle 177. köt. 79. l. — *c.* Élet 49. sz. — Vasárn. Ujs. 41. sz.

750. *Mariay Ödön.* A Rákóczi-harang. Színmű 3 felv. Először adták a Nemzeti Szinházban szept. 27.

751. *Migray József.* Magasban. — Ism. Hét 5. sz. — *l. i.* Uj Nemzedék 3. sz.

752. *Mikszáth Kálmán.* Az amerikai menyecske. — Ism. *m. gy.* M. Figyelő II. 191. l. — Hét 31. sz.

753. *Mikszáth Kálmán.* A mi a lelket megmérgezi. 1917. — Ism. Szemák István. M. Középisk. 34. l.

753a. *Mohácsi Jenő.* Béla Révész. P. Lloyd 110. regg. sz.

754. *Molnár Ferenc.* Andor. 1918. — Ism. *a. j.* Élet 34. sz. — Bálint Lajos. Világ 216. sz. — Császár Elemér. A Cél 633—638. l. — Faragó Jenő. M. Hirl. 186. sz. és Szinház és Divat 32. sz. — Gellért Oszkár. Nyugat II. 459—465. l. — Goth Ernő. P. Lloyd 182. regg. sz. — Kázmér Ernő. Hét 33. sz. — Komor Gyula. Szinház és Divat 33. sz. — *ly.* Uránia 261. l. — Sebestyén Károly. Bud. Hirl. 190. sz. — *(tb.)* Alkotmány 189. sz. — Urai Dezső. P. Hirl. 189. sz. — M. Figyelő II. 298. l. — Vasárn. Ujs. 34. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 32. sz. — Lukács György. Husz. Száz. 38. köt. 253—257. l. — *B. K.* Magy. Kultura XII. 198. l. — Várdai Béla. U. o. 333—337. l.

755. *Molnár Ferenc.* Ismerősök. 1917. — Ism. *B. Gy.* Irod. Tört. 368. l. — *b. j.* Kath. Szemle 55. sz. [Uj Idők 10. sz.

756. *Molnár Jenő.* Egy kis bolt története. Ism. M. Figyelő I. 455. l. —

757. *Molnár Jenő.* A mit csak ketten tudnak. — Ism. *B. E.* Magy. Hirl. 95. sz. — *c.* Élet 19. sz. — *ly.* Uránia 196. l. — *ns.* P. Napló 150. sz. — M. Figyelő I. 664. l. — Hét 17. sz.

758. *Moly Tamás.* A jöttment. 1918. — Ism. Mohácsi Jenő. P. Lloyd 128. reg. sz. — *S-i J.* Pest. Journ. 176. sz. — Vasárn. Ujs. 29. sz. — Füst Milán. Nyugat I. 840—846. l.

759. *Moly Tamás.* Három novella. — Az igazi élet. — Ism. Füst Milán. U. o. I. 840—846. l.

760. *Moly Tamás.* Vörösbegy. — Ism. P. Loyd 253. reg. sz. — Schöpflin Aladár. Nyugat II. 452. l. — Vasárn. Ujs. 36. sz.

761. *Móricz Zsigmond.* Fáklya. 1918. — Ism. Bölöni György. Husz. Száz. 37. köt. 354—357. l. — Trócsányi Dezső. Sárosp. Hirl. III. 31., 32. sz. és Dunántuli Prot. Lap 29. sz. — Berkes Imre. Nyugat II. 47—54. l. — Kázmér Ernő. Világ 106. sz. — Páll Rózsa. Nemz. Kultura 35. sz. — *S. . . I.* Pest. Journ. 85. sz. — Milotay István. Levél Móricz Zsigmondhoz. Uj Nemzedék 17. és 30. sz.

762. *Móricz Zsigmond.* Szegény emberek és Árvalányok. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle 177. köt. 59—62. l. — Hatvany Lajos. P. Napló 180.. 181. sz. — Várdai Béla. M. Kultura XI. 180. l.

763. *Nagy Endre.* Erdély fia. — Ism. Császár Elemér. A Cél 575. l.

764. *Nagy Endre.* A Mágócsy-csirkék története. — Ism. Császár Elemér. U. o. 575. l.

765. *Nógrády László.* A mese. 1917. — Ism. Elek Oszkár. Bud. Szemle 175. köt. 469—472. l. — Ganyó Vilmos. M. Gyógypedag. 94—96. l. — Király György. Irod. tört. Közlem. 435. l. — Lakatos Pál. M. Pædag. 318—322. l. — Nagy L. megjegyzése. U. o. 429. l. — Nógrády L. válasza. U. o. 430. l. — Lakatos L. viszonválasza. U. o. 431—436. l. — Fodor M. «Birálat-e vagy lerántás?» A Gyermek 314. l. — Fodor Márk. U. o. 302—308. l. — Tolnai Vilmos. Nemz. Nőnevelés 74. l.

766. *Nógrády László.* Az uj ponyvairodalom. A Gyermek 150—162. l.

767. *Nyáry Andor.* János. — Ism. *ő.* Bud. Hirl. 87. sz.

768. *Nyékhegyi István.* A lányok. — Ism. Hét 50. sz.

769. *Oláh Gábor.* Laura fátyola. — Ism. Lám Frigyes. M. Kultura XI. 505—507. l. — Kosztolányi Dezső. P. Napló 94. sz. — *c.* Élet 20. sz.

770. *Oláh Gábor.* Balgatag szerelem. — Ism. Lám Frigyes. M. Kultura XI. 559. l.

770a *Oláh Gábor.* Két testvér. 1918. — Ism. Szalay Mátyás. Magy. Kultura 44. l.

771. *Oláh Gábor.* A magyar regény. Komáromi Hirl. 10., 11. sz. és Virradat 8., 12. sz.

772. *Oláh Istvánné.* Versek. 1917. — Ism. *(S. E.)* Közmüvelődés. (S. A. Ujh.) 9. sz.

773. *Pajzs Elemér.* Az agglegény Pinterics. Regény. — Ism. *K. E.* Világ 41. sz. — Nagy László. Jelenkor 126. l. — *F. Gy.* Hét 1. sz.

774. *Pakots József.* A bolond ember. — Ism. *a-a.* Világ 41. sz. — Szinház és Divat 8. sz.

775. *Pakots József.* Gyerekek. — Ism. Iván Ede. M. Figyelő II. 88—90. l.

776. *Pakots József.* Fejedelmi kaland. — Ism. *S. . . I.* Pest. Journ. 176. sz.

777. *Papp Ferencz.* Titkári jelentés. (Budapesti Phil. Társ. 43. közgyűlés. 1918. febr. 9.) EPhK. 153—156. l.

778. *Pap Zoltán.* Rekviem. Iza emlékezete. 1918. — Ism. Lakatos Vince. Kath. Szemle 766. l. — *a. j.* Élet 22. sz. — *(tb.)* Alkotmány 106. sz. 15. l. — Hét 15. sz. — Vasárn. Ujs. 15. sz.

779. «Pápainé» népballada. Ethnogr. 243—245. l.

780. *Pártos Zoltán.* Fekete ködök alatt. — Ism. *c.* Élet 2. sz. — Schöpflin Aladár. Nyugat I. 74. l.

781. *Pásztor Árpád.* Őszi szántás. — Ism. Schöpflin Aladár. U. o. I. 895. l. — *T. J.* M. Hirl. 95. sz. — Hét 22. sz. — Vasárn. Ujs. 17. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 14. sz.

782. *Pásztor József.* A nászhajó. — Ism. Brisits Frigyes. M. Kultura XII. 462. l. — *c.* Élet 2. sz.

783. *Pásztor József.* Az ügyetlen. 1917. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 45. l.

784. *Pásztor József.* Legyen férfi a párom. 1918. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle 178. köt. 78—80. l. — Szira. M. Kultura 43. l. — *c.* Élet 47. sz.

785. *Pásztor József.* Rangosan. — Ism. *a. j.* Élet 19. sz. — Brisits Frigyes. Kath. Szemle 575. l. — Kovács Dezső. M. Kultura XI. 507—509. l. — Hét 30. sz. — M. Figyelő II. 302. l. — *r. r.* Bud. Szemle 178. köt. 75—78. l.

786. *Payr Sándor.* A reformáció lantosai. Egyh. Élet VI. 3. sz.

787. *Pekár Gyula.* Don Juan. 1917. — Ism. *K. Gy.* Bud. Szemle 175. köt. 148—151. l.

788. *Pekár Gyula.* Hatalom. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 45. l.

789. *Pekár Gyula.* A szép Pongrátzné krinolinja. 1917. — Ism. M. Figyelő I. 329. l. — *K. Gy.* Bud. Szemle 175. köt. 148—151. l. — *ly.* Uránia 28. l. — Vasárn. Ujs. 10. sz.

790. *Pekár Gyula.* A mezitlábos grófkisasszony. 1918. — Ism. Magy Figyelő I. 663. l. — *K. Gy.* Bud. Szemle 175. köt. 148—151. l. — *a. j.* Élet 14. sz. — Vasárn. Ujs. 37. sz.

791. *Pekár Károly.* Magyar Kultura. 1917. — Ism. Czeke Marianne Századok 194—196. l. — Keller Imre. Tanáregyl. Közl. 51 köt. 404. l.

792. *Peterdi Andor* költeményei. — Ism. Halasi Andor. Esztendő. Nov. 144—146. l. — Polgár Géza. Az Ujság 175. sz. — *R. M.* Magy. Figyelő II. 195. l. — *r.* Hét 13. sz. — Molnár Ernő. Zsidó Szemle 24. sz.
793. *Petőfi Sándor* összes költeményei. Bevezetéssel ellátta Kardos Albert. 2. kiad. 1916. — Ism. *V. M.* Irodalomtört. 97. l.
794. *Pilisi Lajos.* Dekroá Viktor csodálatos élete. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 41. sz. — *B-a L-s.* Világ 218. sz. — Bölöni György. U. o. 222. sz.
795. *Pintér Jenő.* Irodalomtörténetem befejezése. (Kivonat.) Akad. Értes. 13—19. l.
796. *Pintér Jenő.* A Karátsonyi-jutalom. 1858—1918. Akad. Értes. 407—413. l.
797. *Pogány Kázmér.* A százkötetes könyvtár. Alkotmány 118. sz.
798. *Pokorny Margit.* A föld. — Ism. *a. j.* Élet 3. sz. — Várdai Béla. M. Kultura XI. 178. l.
799. *Póli István* Jovenianusa. Közli György Lajos. Irod. Tört. Közlem. 181—190. l.
800. Protestáns Esték. 1916. — Ism. Rácz Lajos. EPhK. 425. l.
801. *Pruzsinszky Pál.* Néhány polemikus írónk az ellenreformáció korában. Lelkészegyesület 11—16., 19., 21., 24., 25. sz.
802. *Pusztafi Jenő.* Tipegek-topogok. — Ism. Hét 37. sz.
803. *Radnai Miklós.* Az infansnő születésnapja. Némajáték 3 képben. Szövegét Wilde Oskár meséjéből és a zenét írta —. Először adták a m. kir. operában ápr. 26.
804. *Rajka László.* Heliodorus Aithiopikájának feldolgozása a magyar irodalomban. 1917. — Ism. Thienemann Tivadar. EPhK. 229—231. l. [U. o. 421. l.
805. *Rákosi Jenő.* A magyarságért. Budapest. — Ism. Zolnai Béla.
806. *Rákosi Viktor.* Palozsnaky Tamás. — Ism. Bud. Hirl. 241. sz. — Vasárn. Ujs. 52. sz.
807. *Rákosi Viktor.* Uj fakeresztek. — Ism. *ly.* Uránia 28. l.
808. *Rákosi Viktor.* Don Karaszkó. — Ism. *ly.* U. o. 28. l.
809. *Ráskai Ferencz.* A csoda majom. — Ism. Hét 5. sz.
810. *Rbz.* Szerzők, kik petrezselymet árulnak. Uj Nemzedék 16. sz. (Hatvany Lajos: A nyom, Karinthy Fr.: A bűvös szék, Szini Gy.: Ikercsillagok, Lovászy K.: A szamár czimü darabokról.)
811. *Rbz.* Kormánybiztost küldenek az Akadémiába? Uj Nemzedék 39—40. sz.
812. *Rédei Tivadar.* A «forradalom» költői. Élet 49. sz.
813. *Reményik Sándor.* Fagyöngyök. — Ism. Hét 29. sz. — Vasárn. Uj. 32. sz.
814. *Remethey Fülöp.* Doberdói dáridókon. — Ism. Antal István. Egyet. Lapok 31. évf. 2. sz.
815. *Riedl Frigyes.* A «kölesdi harczról» című ballada. Irodalomtört. 128—134. l. Megjegyzés erre. Virradat 47. sz. 8. l.
816. *Salgó Ernő.* Irók és szindarabok. 1916. — Ism. Gálos Rezső. EPhK. 59—61. l.
817. *Sándor Endre.* Boldogság. 1918. — Ism. Hatvany Lajos. P. Napló 57. sz. — Kosztolányi Dezső. Esztendő. Máj. 125. l. — Lengyel Menyhért. Nyugat I. 703 l. — Hét 8. sz.

818. Sárospataki könyvtár XVII. századi verseskönyv töredéke. Közli Harsányi István. Irod. Tört. Közlem. 72—87. l.

819. *Schermann Egyed.* Adalékok az állami könyvcenzura történetéhez Magyarországban Mária Terézia haláláig. (Kivonat.) Szt. Istv. Akad. Értes. 144—153. l.

820. *Schöpflin Aladár.* Magyar Irók. 1917. — Ism. *s.* Bud. Szemle 174. köt. 150—155. l. — Zolnai Béla. Irodalomtört. 61—65. l. — *A. L.* Kath. Szemle 90—92. l.

821. *Sebők Zsigmond.* Szinfoltok. — Ism. Mándy Gyula. M. Figyelő I. 440—442. l.

822. *Sebők Zsigmond.* A milliomos fia. — Ism. *b. j.* Kath Szemle 54. sz.

823. *Sík Sándor* költeményei. — Ism. *k. l.* Bud. Szemle 174. köt. 465—469. l.

824. *Simai Ödön.* Adalékok a nyelvmívelő társaságok történetéhez. Irod. Tört. Közlem. 397—403. l.

825. *Sólymos Bea.* Évák és Ádámok. — Ism. Hét 13. sz. — *Gye.* Virradat 29. sz.

826. *Solymossy Sándor.* A Toldi-mondához. Ethnogr. 29. évf. 1—22. l. (Külön is. 8-r. 24 l.)

827. *Somlay Károly.* Nyári menyasszony. — Ism. Baros Gyula. Bud. Szemle 176. köt. 476—478. l.

828. *Somló, Karl.* Ungarische Lieder. Ein Reigen zeitgenössischer ungarischer Dichter. Aus dem Ungarischen ins Deutsche übertragen. Vorwort von Leo Heller. Leipzig, 1918. Xenien Verlag. (8-r. 79 l.) — Ism. *a-a.* Élet 33. sz.

829. *Surányi Miklós.* A szent hegy. — Ism. Alexander Bernát. P. Lloyd 8. reg. sz. — Dömötör István. M. Figyelő I. 181—183. l. — *r. r.* Bud. Szemle 174. köt. 139—144. l. — *S..i. J.* Pest. Journ. 85. sz. — Schöpflin Aladár. Nyugat I. 72. l. — *V. B.* Magy. Kultura XI. 85—87. l. — Lengyel irónő. (Jaroszevska) Hét 38. sz. — Lendvai István. Uj Nemzedék 1. sz. 33. l.

830. *Surányi Miklós.* A trianoni páva. Lengyel irónő. (Jaroszevska.) Surányi Miklósról. Hét 38. sz.

830a *Surányi Miklós.* Kantate. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle. 177. köt. 232—236. l.

831. *Szabó Dezső.* Napló és elbeszélések. — Ism. *ss.* Élet 49. sz. — Kázmér Ernő. Hét 48. sz.

832. *Szabó Dezső.* Nincs menekvés. Regény. — Ism. Fenyő Miksa. Nyugat I. 613. l.

833. *Szabó Endre.* Cigányország. Anekdoták magyar írók és művészek életéből. Virradat 24—52. sz.

834. *Szabolcsi Lajos.* A csillag fia. — Ism. Halasi Andor. Esztendő. Nov. 146. l. — Hét 36. sz.

835. *Szalay Mátyás.* Népszerüsitő regénykiadások. M. Kultura XI. 82—85. l.

836. *Szász Károly.* Elnöki megnyitó. (M. Irod. Tört. Társ. VI. rendes közgyülésén.) Irodalomtört. 241—248. l.

837. *Szász Piroska.* Lehullóban. — versei. — Ism. *p. g.* Az Ujság 149. sz. — Vasárn. Ujs. 18. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 16. sz. — *s.* Bud. Szemle 177. köt. 68—70. l.

838. *Szávay Zoltán.* Játék egy pár régi rímmel. — Ism. *R. R. E.* Nemz. Kultura 19. sz.
839. *Szederkényi Anna.* A tengernek egy csöppje. — Ism. *S . . i J.* Pest. Journ. 176. sz. — *a. j.* Élet 24. sz. — Hét 29. sz. — M. Figyelő II. 48. l. — Uj Idők 24. sz. [53. l.
840. *Szederkényi Anna.* Lángok, tüzek. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle
841. *Szederkényi Anna.* Hill Mária. — Ism. Schöpflin Aladár. Nyugat I. 70. l.
841a. *Szederkényi Anna.* Sasok ha találkoznak. 1918. — Ism. *Cs. E.* Bud. Szemle 178. köt. 72—74. l.
842. *Szelényi Ödön.* Egy vidéki irodalmi társaság a XIX. század elejéről. Uránia 266—268. l. (A Kishonti ev. esperességi tudományos társaság.)
843. *Szélpál Árpád.* Tüntetés. — Ism. Hét 44. sz. — Halasi Andor. Esztendő. Jan. 146—149. l.
844. Szemelvények drámai művekből az Országos M. Kir. Színművészeti Akadémia növendékei használatára. Összeállította: az Országos M. Kir. Színművészeti Akadémia igazgatója és tanári kara. Budapest, 1917. egyet. ny. (8-r. 567 l.)
845. *Szemere György.* A Bikkfalvy-kuria. — Ism. *ő.* Bud. Hirl. 200. sz. — *r. r.* Bud. Szemle 176. köt. 478—480. l. — Hét 16. sz. *S . . i. J.* Pest. Journ. 128. sz.
846. *Szemere György.* Két leány. — Ism. *a. j.* Élet 19. sz. — *b. j.* Kath. Szemle 49. sz. — Vasárn. Ujs. 12. sz. — *S . . i. J.* Pest. Journ. 128. sz.
847. *Szenes Béla.* A Kristóf-téri Kolumbusz. Szinház és Divat 8. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 14. sz.
848. *Szép Ernő.* Emlék. — Ism. Bálint Lajos. Világ 41. sz. — Gaal Gábor. Jelenkor 117—120. l. — Mohácsi Jenő. Esztendő. Márcz. 162—164. l. — Tóth Árpád. Nyugat I. 284—291. l.
849. *Szép Ernő.* A jázminok illata. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 56. l.
850. *Szép Ernő.* Lila ákác. Regény. (P. Napló.) Irodalmi nyelvéről Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 77. l.
851. *Sz. Szigethy Vilmos.* Bőrszobor. Szegedi kabaré. — Ism. *d. o.* Virradat 23. sz.
852. *Szilágyi Géza.* Meny, pokol, háboru. — Ism. Tóth Árpád. Nyugat I. 168—188. l. — Magy. Figyelő I. 221. l. — Vasárn. Ujs. 3. sz. [144—146. l.
853. *Szilágyi Géza.* Vitustánc. — Ism. Földi Mihály. Esztendő. Jan.
854. *Szini Gyula.* Porcellán-muzsika. — Ism. Császár Elemér. A Cél 572—574. l. — *c.* Élet 49. sz. — Schöpflin Aladár. Nyugat I. 185. l. — Vasárn. Ujs. 1. sz.
855. *Szini Gyula.* Szivárvány. — Ism. Uj Idők 7. sz.
856. *Szinnyei Ferencz.* Jelentés az 1917. évi Kóczán-pályázatról. Akad. Értes. 289—294. l.
857. *Szlávik Mátyás.* Az eperjesi «Erdei lak» költői versenye. Eperjesi Lapok 43. sz.
858. *Szőllősi Zsigmond.* Párbaj a korzón. — Ism. *(Igy.)* Az Ujság 77. sz. — *a. j.* Élet 14. sz. — Kovács Dezső. M. Kultura XII. 137. l. — Hét 13. sz. — Magy. Figyelő II. 188. l. — Vasárn. Ujs. 21. sz.

859. *Szomory Dezső.* Harry Russel-Dorzen. A francia hadszintérről. 1918. — Ism. Mohácsi Jenő. P. Lloyd 168. reg. sz. — *-án* Az Ujság 78. sz. — *B. L.* Magy. Hirl. 53. sz. — Havas Gyula. Nyugat I. 932—936. l. — Világ 59. sz. — *l. i.* Uj Nemzedék 4. sz.

860. *Szomory Dezső.* Az isteni kert. — Ism. *a. j.* Élet 14. sz.

861. *Szomory Dezső.* II. József császár. Színmű 4 felv. Először adták a Nemzeti Szinházban ápr. 5. [színházban okt. 12.

862. *Szomory Dezső.* Matuska. Szinmű 3 felv. Először adták a Vig-

863. *Szügyi József.* Énekeskönyvünk s az új próbaénekes könyv statisztikája. Debrecz. Protest. Lap 26—29. sz.

864. *Tabéry Géza.* Át a Golgothán. — Ism. *Sz. K.* Hét 12. sz.

865. *Tabéry Géza.* Forradalmi versek. — Ism. *K. E.* U. o. 50. sz.

866. *Tábori Piroska.* Halk muzsika. — Ism. U. o. 6. sz.

867. *Tarczai György.* Vitus mester álma. 1918. — Ism. Lám Frigyes. Kath. Szemle 953—955. l. és Uj Nemzedék 33. sz. — *m.* Élet 26. sz.

868. *Tersánszky Józsi Jenő.* Kisérletek, ifjúság. — Ism. Schöpflin Aladár. Nyugat II. 703. l. — Vasárn. Ujs. 44. sz.

869. *Toma István.* A hegyaljai diákok. — Ism. *n. l.* A Gyermek 156. l.

870. *Tordai Ányos.* A vén honvéd álma. — Ism. *K. M.* Néptanít. Lapja 28. sz.

871. *Tormay Cecile.* Viaszfigurák. — Ism. Alexander Bernát. P. Lloyd 77. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 9. sz. — Horváth János. M. Kultura XI. 413—415. l. — *G. Gy.* M. Figyelő I. 442—444. l. *P. Á. E.* Virradat 23. sz. — *(Sn.)* Bud. Hirl. 75. sz. — *SS.* Élet 16. sz. — *S..i J.* Pest. Journ. 128. sz. — Vasárn. Ujs. 16. sz. — Uj Idők 11. sz.

872. *Tormay Cecile.* Emberek a kövek között. — Ism. Berde Mária. Prot. Szemle 322—328. l. — Csongor. Uj Nemzedék 9. sz.

873. *Török Gyula.* Porban. 1918. — Ism. *a. j.* Élet 2. sz. — Császár Elemér. A Cél 243—245. l. — Gellért Oszkár. Nyugat I. 426—429. l. — Góth Ernő. P. Lloyd 52. reg. sz. — Harsányi Zsolt. P. Napló 2. sz. — *k. l.* Bud. Szemle 176. köt. 313—315. l. — Nógrády László. M. Kultura XI. 226—229. l. — *S..i J.* Pest. Journ. 85. sz. — *Sz. K.* Hét 2. sz. — Magy. Figyelő I. 184. l. — Vasárn. Ujs. 4. sz. — Lendvai István. Uj Nemzedék 1. sz. 33. l. — *P. Á. E.* Virradat 2. sz.

874. *Török Gyula.* Szerelmes szívünk. Ism. Hervay Frigyes. Magyarország 6. sz. — Kállay Miklós. Esztendő. Jun. 123—126. l. — Gellért Oszkár. Nyugat I. 426—429. l. — *a. j.* Élet 6. sz. — Hét 12. sz. — M. Figyelő I. 665. l.

875. *Török Gyula.* A zöldköves gyűrű. — Ism. Boros Ferenc. Élet 25. sz. — Góth Ernő. P. Lloyd 176. reg. sz. — *k. l.* Bud. Szemle 176. köt. 310—313. l. — *S. A.* Pesti Napló 151. sz. 11. l. — *Sz. K.* Hét 26., 27. sz. — *(tb.)* Alkotmány 142. sz. — Magy. Figyelő II. 190. l. — Vasárn. Ujs. 23. sz. — Dóczy Jenő. Uj Nemzedék 27. sz. — *r. r.* A Cél 59—64. l.

876. *K. Török Miklós.* A katholikus sajtó jövője. Élet 49. sz.

877. *Tuba Károly.* Álmok hegedűjén. — versei. — Ism. Drozdy Győző. Nemz. Kultura 2. sz. — *K. m.* Néptan. Lapja 7. sz.

878. *Ujhelyi Nándor.* Tabán. — Ism. *b. j.* Kath. Szemle 54. l.
879. *Ujhelyi Nándor.* Egy férfi szerelmei. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 37. sz.
880. *Ujvári Péter.* Astarte temploma. — Ism. *N. B.* Virradat 50. sz.
881. Ungarn. Ein Novellenbuch. Herausg. von Stefan J. Klein. München, Berlin, 1917. — Ism. *Gr.* Irod. tört. Közlem. 238. l.
882. *Váczy János.* Mutatvány a M. N. Múzeum országos Széchenyi-könyvtárában őrzött irodalmi levelestár készülő katalogusából. Könyvszemle 14—38. l. [190. l.
883. *Vajda Ernő.* A majomember. — Ism. Havas Gyula. Nyugat I.
884. *Vajda György.* Haláltánc. — Ism. Füst Milán. Nyugat II. 856. l.
885. *Vándor István.* Balassa Bálint szerelmei. 1917. — Ism. *B. Gy.* Irodalomtört. 228. l. — *b. j.* Kath. Szemle 54. l.
886. *Vándor Iván.* Az arany madár. — Ism. *r. r.* Bud. Szemle 176. köt. 469—471. l. — *sz.* Élet 21. sz. — Hét 16. sz. — Magy. Figyelő II. 301. l.
887. *Váradi Antal.* Elmult időkből. 1917. — Ism. *B. Gy.* Irodalomtört. 232. l. — Gálos Rezső. Irod. tört. Közlem. 227. l.
888. *Varga Hugó.* Szibéria. — Ism. *K. E.* Hét 50. sz.
889. *Várnai Zseni.* Anyaszív. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 46. sz.
890. *Váth János.* Pannontenger csillaga. Szombathely. — Ism. Várdai Béla. M. Kultura XII. 397—401. l. — Tarczai György. Kath. Szemle 956. l.
891. *Veér Imre.* Lygeia. — Ism. M. Figyelő I. 186. l. — Perlaky. Alkotmány 35. sz. — Hét 1. sz.
892. *Veér Imre.* Ovidius. A szerelem művészete. — versei. 1917. — Ism. Gaál László. EPhK. 85—89. l.
893. XVII. és XVIII. századi verses találós mesék a sárospataki könyvtárból. Közli Harsányi István. Irod. tört. Közlem. 315—321. l. [Ujság 173. sz.
894. *Vészi Margit.* Utközben. — Ism. M. Figy. I. 656. l. — *h. r.* Az
895. *Voinovich Géza.* Jelentés az 1917. évi Vojnits-jutalomról. Akad. Értes. 81—83. l.
896. *Voinovich Géza.* Jelentés az 1917. évi Karátsonyi-pályázatról. Akad. Értes. 97—100. l.
897. **(Vörösmarty-Akadémia.)** *Móricz Zsigmond.* A magyar kultura él. — elnöki megnyitója a Vörösmarty-Akadémia alakuló ülésén. P. Hirl. 283. sz. [Virradat 76. sz.
898. *Boros Ferenc.* Vörösmarty-Akadémia. Élet 49. sz. — Nagy Lajos.
899. *Rbz.* A Vörösmarty-Akadémia megalakulása. Bud. Hirl. 283. sz.
900. *Weber, A.* Die literarischen Beziehungen zwischen Ungarn und Deutschen. Illustr. Ztg. 3904. sz.
901. *Zemplényi Klára.* Egy elkésett ember évei. — Ism. Szira Béla. M. Kultura XII. 401—403. l. — Hét 47. sz.
902. *Závuska Jenő.* A vak Lorenzo. — Ism. *ő.* Bud. Hirl. 87. sz.
903. *Zsigmond Ferenc.* A magyar irodalomtörténetírás munkája 1917-ben. Irodalomtört. 283—298. l. [Vasárn. Ujs. 7. sz.
904. *Zsoldos László.* Az ürge. — Ism. Császár Elemér. A Cél 571. l. —
905. *Zsoldos László.* A boldogság szigete. — Ism. *ő.* Magy. Hirl. 53. sz
906. *Zsuzsanna Mária.* Arany bárkán, ezüst vizeken. — Ism. *h. a* Az Ujság 2. sz. — Vasár. Ujs. 1. sz.

3. Egyes írók.

907. **(Abonyi Á.)** *Vértesy Gyula* és *Gyalui Farkas.* Abonyi Árpádról. P. Hirl. 176. sz.
908. **(Abonyi L.)** *Schwarcz Hajnalka.* Abonyi Lajos. 1917. — Ism. Elek Oszkár. Irodalomtört. 99. l. — Király György. Irod. tört. Közlem. 228. l. — Lásd 1102. sz. a. is.
909. **(Ady E.)** *B. L.* Ady Endre könyvei. Színház és Divat 38. sz. (A halottak élén.) [190—194. l.
910. *Balázs Béla.* Ady Endre és a háború. Husz. Század 38. köt.
911. *Bölöni György.* Ady, az örökké élő. Világ 210. sz.
912. *Boross László.* Ady Endre és az új magyar lira. Ma 10. sz.
913. *Farkas Imre.* Három költő Debreczenben. P. Napló 116. sz. (Csokonai, Szabolcska Mihály, Ady Endre.)
914. *Krúdy Gyula.* A szomoru Ady. Déli Hirl. 263. sz.
914a. *Móricz Zsigmond.* Ady Endre. Szilágysomlyó 6. sz.
915. *Rozványi Vilmos.* Ady Endre. Thalia 1919. 65—68. l.
915a. *Schöpflin Aladár.* Ady Endrénél. Esztendő jan. 133—136. l.
916. *Schöpflin Aladár.* A halottak élén. (Ady Endre háborús költészetéhez.) Nyugat II. 825—828. l.
917. *Zsolt Béla.* Ady Endrénél. Komáromi Ujs. 47. sz.
918. **(Ágai A.)** *Gerő Ödön.* Ágai Adolf. Izr. Irod. Társ. 1918. Évkönyv. 52—66. l.
919. *Kéky Lajos.* Ágai Adolf. (1836—1916.) Bud. Szemle 173. köt. 189—221. l.
920. **(Amade.)** *Gálos Rezső.* Jegyzetek Amade László költeményeihez. Irodalomtört. 309—311. l.
921. **(Ambrus Z.)** *Szinnyei Ferencz.* Ambrus Zoltán. Irodalomtört. 6—30., 105—127. l.
922. **(Andor J.)** *Anka János.* Cyprián halála. Alkotmány 237. sz.
923. *Anka János.* Andor József emlékezete. Élet 42. sz.
924. *Boros Ferenc.* Andor József. 1871—1918. Élet 42. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 36. sz. — Perlaky. Alkotmány 237. sz. — Brisits József. Magy. Középiskola 298. l.
925. *Mihályfi Ákos.* Andor József emlékezete. Alkotmány 239. sz.
926. *Tarczai György.* Emlékezés Cyprianra. Élet 42. sz.
927. **(Apponyi B.)** *Hegedűs István.* Apponyi Balázs latin zsoltárkönyve. EPhK. 1—16. l.
928. **(Aranka.)** *Perényi József.* Aranka György Magyar Nyelvmivelő Társasága. Irod. tört. Közlem. 14—59., 143—158. l. (Külön is. 8-r. 63 l.)
929. **(Arany J.)** *Arany, Johann.* Die Festschänder. Übers. von Friedrich Lam. Nord u. Süd 167. Bd. 79. l. — Ritter Bor. U. o. 195. l.
930. *Arany, Johann.* Szibinyáni Jank. Übers. von Andor Spóner. Karpathen-Post 1. sz.
931. *Baros Gyula.* Arany, Petőfi és a ponyvairodalom. Könyvszemle 154—180. l. (Külön is.) — Ism. *B. A.* Ethnogr. 300. l.
932. *Barta Lajos.* Arany János anyja. Világ 192. sz.
933. *Binder Jenő.* Arany emlékezete. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 210—224. l.

933a. *Baros Gyula.* Arany, Petőfi és a ponyvairodalom. Könyvszemle 154—180. l.

934. *Dömötör György.* Arany ünnepén. Hajdúszoboszló, 1917. Plohnny. (8-r. 19 l.)

935. *Elek Oszkár.* «A walesi bárdok» tárgyának első megemlítése irodalmunkban. Irodalomtört. 175. l.

936. Emlékfüzet Arany János születésének 100. évfordulójára. 1917. — Ism. *h. r. r.* EPhK. 175. l. — *V. M.* Irodalomtört. 225. l.

937. *Fest Sándor.* Arany János balladáihoz. EPhK. 452. l.

938. *Földessy Gyula.* Arany János, az ember és a költő. 1917. — Ism. Jaulusz Ilona. EPhK. 426. l. — Császár Elemér. Irod. tört. Közlem. 123. l. — *S—a.* Tanáregyl. Közl. 51. köt. 273. l. — Perényi József. Irodalomtört. 316—319. l.

939. *Hajnóci Iván.* Arany János: Néma bú c. költeményéhez. Irodalomtört. 48—51. l. — Lásd 960. sz. a. is.

940. *Heller Bernát.* A Nibelungének hatásának további nyoma Toldi Szerelmében. EPhK. 264—267. l.

941. *Heller Bernát.* Még egy szalontai változat Arany János víg legendájának, «A hegedű»-nek tárgyához. Ethnogr. 295. l.

942. *Hetteszheimer Ernő.* Arany uralomra jutása. — Ism. Medveczky Károly. Debreczeni Képes Kalendáriom 1918. 48—50. l.

943. *Kardos Lajos.* Arany János Bolond Istókja. — Ism. Medveczky Károly. U. o. 47. l.

944. *Kéky Lajos.* Tanulmányok Arany János epikájáról. 1917. — Ism. Zsigmond Ferencz. EPhK. 422—424. l. — Velezdi Mihály. Irodalomtört. 230. l.

945. Költőink elfelejtett versei. Közli Tolnai Vilmos. Irod. tört. Közlem. 321. l. (Vörösmarty, Vachott S.; Garay, Arany J.)

946. *Leffler Béla.* Arany János három költeménye svéd nyelven. Irodalomtört. 221—223. l.

947. *Mados György.* Gondolatok a csonkatorony árnyékában. Virradat 43. sz.

948. *Nagy Lajos.* Adalékok Arany nyelvi hatásához. Nyelvőr 31—33. l.

949. *Négyesy László.* Arany. 1917. — Ism. Zlinszky Aladár. EPhK. 51. l. — Dittrich Vilmos. Irodalomtört. 315. l.

950. *Petrován Oszkár.* Arany János kisebb epikai töredékei. 1916. — Ism. Perényi József. Irodalomtört. 87—89. l.

951. *Pitroff Pál.* Arany János és a harmonia. 1917. — Ism. *b. j.* EPhK. 460. l.

952. *Radnai Oszkár.* Arany János nőalakjai. 1917. — Ism. Tordai Grail Erzsi. Nemz. Nőnevelés 79. l.

953. *Radó Antal.* Arany ríme. Bud. Szemle 176. köt. 217—241. l.

954. *Riedl Frigyes.* Arany lelki élete. (Magyar Könyvtár 894.) Budapest, 1918. Lampel R. (16-r. 31 l.) 40 fill. — Ism. *R.* Magy. Figyelő II. 85. l. — Várdai Béla. M. Kultura XI. 554. l. — Vasárn. Ujs. 20. sz.

955. *Riedl Frigyes.* Arany és Turgényev. Irodalomtört. 1—5. l.

956. *Simai Ödön.* Arany János újításai első műveiben. M. Nyelv 265—269. l.

957. *Solymossy Sándor.* A «Bajusz» adoma keletkezése. Ethnographia 133—142. l.

958. *Szendrey Zsigmond.* Arany nehány költeményéről. Irodalomtört. 215—217. l.
959. *Szigetvári Iván.* Arany Toldija szerkezetéről. EPhK. 269. l.
960. *Tolnai Vilmos.* Arany János: Néma bú c. költeményéhez. Irodalomtört. 48. l. — Lásd 939. sz. a. is.
961. *Tolnai Vilmos.* Főzik a kapcáját, bocskorát. Ethnogr. 290. l.
962. *Tolnai Vilmos.* Arany János: «Eh! . . .» c. költeményéhez. Irodalomtört. 172. l.
963. *Zoltvány Irén.* Arany János emlékezete. — Ism. Brisits Frigyes. EPhK. 61. l.
964. *Zsigmond Ferenc.* Arany János emlékezete. Orsz. reform. Tanáregyl. 1917/18. évkönyve 66—75. l. — Lásd 1014., 1315., 1355., 1376., 1378. sz. a. is.
965. **(Babits.)** *Boros Ferenc.* Beszélgetések Babits Mihálynál. Élet 47. sz.
966. *Reményik Sándor.* Babits Mihály. Erdélyi Szemle 24. sz.
967. **(Bajza.)** *Szücsi József.* Bajza Vándor-ának forrása. Irodalomtört. 51—53. l. — Lásd 94. sz. a. is.
968. **(Baksay S.)** *Détsy Erzsébet.* Baksay Sándor mint elbeszélő. 1917. — Ism. Király György. Irod. tört. Közlem. 229. l. — Lásd 1336. sz. a. is.
969. **(Balassa B.)** *Takáts Sándor.* A költő és a bányászgazda. Bud. Hirl. 189. sz. (Balassa Bálint és Göppel Dániel bojczabányai bányászgazda viszályáról.)
970. **(Bárány P.)** *Simai Ödön.* Bárány Péter Magyar Psychologiája. M. Nyelv 15—17. l.
971. **(Bede J.)** *Milotay István.* Bede Jób. Uj Nemzedék 15. sz.
972. **(Bél M.)** *Szigeti Ilona.* Bél Mátyás német nyelvtana. Budapest, 1918. Pesti könyvny. (8-r. 16 l.)
972a. **Benkő J.** — Lásd 673. sz. a.
973. **(Beöthy Zs.)** *A. Gy.* Beöthy Zsolt. Komár. Ujs. 36. sz. — Bud. Hirl. 202. sz. — *a. j.* Élet 36. sz. — *e—l.* Hét 36. sz. — Világ 203. sz. — Pest. Journ. 205. sz. — Lőrinczy György. Komár. Ujs. 38. sz. — Hatvany Lajos. P. Napló 204. sz.
974. *Bódiss Jusztin.* Apróságok Beöthy Zsoltnak komáromi tanuló-éveiből 1858—62-ig. Komár. Ujs. 36. sz.
974a. *Mitrovics Gyula.* Beöthy Zsolt mint szépíró. Bud. Szemle 178. köt. 1—27. l.
975. **(V. Bereczk Gy.)** *Batta István.* Adalékok V. Bereczk György naplójához. Századok 443. l.
976. **(Bessenyei.)** *Zolnai Béla.* Az Agis-kérdéshez. EPhK. 168—171. l.
977. **(Bethlen M.)** *Angyal Dávid.* Bethlen Miklós és Prévost abbé. EPhK. 77. l.
978. **(Bezerédi J.)** *Gaal Jenő* és *Angyal Dávid.* Jelentés Bezerédj életrajzáról. Akad. Értes. 413—419. l.
979. *Bodnár István* és *Gárdonyi Albert.* Bezerédj István (1796—1856). I. kötet. (Magyar Történelmi Életrajzok 34. évf. 1—5. füz.) Budapest, 1918. (8-r. 391 l.)
980. **(Biró L.)** *Bálint Lajos.* Biró Lajos. Színház és Divat 5. sz.
981. Apróságok a «Hotel Imperial» előadásairól. Színház és Divat 5. sz.
982. *Gellért Oszkár.* Biró Lajos, a publicista. Nyugat II. 799—805. l.

983. Hotel Imperial. (Beszélgetés Biró Lajossal, Fedák Sárival, Törzs Jenővel.) Színház és Divat 5. sz.
984. *Magyar Lajos.* Biró Lajos. Egyenlőség 2. sz.
985. **(Bocatius.)** *Janson Vilmos.* Bocatius János élete és munkái. Budapest, 1918. Élet ny. (8-r. 70 l.)
986. **(Bólyai F.)** *Bolyai Farkas* levele Kendeffy Ádámhoz. Közli Batta István. Akad. Értes. 331—333. l.
987. **(Bólyai J.)** *Batta István.* Adalékok Bolyai János életéhez. Akad. Értes. 444—445. l. [János.)
988. *De Vries, H.* Ein grosser Ungar. P. Lloyd 195. reg. sz. (Bólyai
989. **Bródy S.** *Harsányi Zsolt.* Mit csinál Bródy Sándor és mit csinál Molnár Ferenc? Színház és Divat 9. sz.
990. *Roboz Imre.* Bródy Sándor és néhány szinésznő. Budapest, 1918. (8-r. 93 l.) 3 kor.
991. *Roboz Imre.* Bródy Sándor falusi életképe. (Egy elkésett, de őszinte kritika A tanítónőről.) Uj Nemzedék 36. sz.
992. **(Comenius.)** *Schneller István.* Comenius és Apáczai. Prot. Szemle 27—39. l.
993. **(Csengey G.)** *Gyöngyösy László.* A fogoly lengyel. Vasárn. Ujs. 35. sz. (Csengey Gusztáv költeményéről.)
994. **(Csepreghy F.)** *Csepreghy Ferencz* leveles könyvéből. Közli Perényi József. Irod. tört. Közlem. 90—92. l.
995. *Perényi József.* Csepreghy Ferenc. (1842—1880.) (Kivonat.) Szt. Istv. Akad. Értes. 154—171. l. — Lásd 1102. sz. a. is.
996. **Cseri (Apáczai).** — Lásd 992. sz. a.
997. **(Csiky G.)** *Volenszky Béla.* Csiky Gergely társadalmi drámái. 1917. — Ism. Gálos Rezső. Irod. tört. Közlem. 234. l. — Lásd 1170. sz. a. is.
998. **Csokonai.** — Lásd 913. sz. a.
999. **(Czeglédi I.)** *Révész Kálmán.* Egy hitvalló prédikátor. Czeglédi István születésének 300-ados évfordulójára. (Két kassai jubileum.) Debrecen, 1918. Hegedüs és Sándor. (8-r. 16 l.)
999a. **Decsy S.** — Lásd 673. sz. a.
1000. **(Döbrentei.)** *Döbrentei Gábor* levele Horváth Cyrillhez. Közli Perényi József. Irod. tört. Közlem. 426. l.
1001. **(Dobsa L.)** *Dobsa Lajos* levele Báthory Románcsik Mihályhoz, a «Szinészeti Közlöny» szerkesztőjéhez. Közli Perényi József. Irod. tört. Közlem. 430. l.
1002. **(Domonkos.)** *a. j.* Domonkos István. Élet 3. sz.
1003. **(Dömötör J.)** *Komlós Aladár.* Dömötör János. Irod. tört. Közlem. 254—271., 353—378. l. (Külön is. 8-r. 45, 1 l.)
1004. **(Dugonics.)** Dugonics András halálának századik évfordulóján. A Dugonics-Társaság emlékünnepe 1918 február 24-én. Szeged, 1918. Dugonics-ny. (8-r. 34, 1 l.)
1005. *u. a.* Dugonics András. Bud. Hirl. 47. sz.
1005a. **Engel K. J.** — Lásd 673. sz. a.
1006. **(Eötvös J.)** *Eötvös, Br. Jos. v.* Mohács. Übers. von Andor Spóner. Karpathen Post 2. sz.
1006a. *Barcsai Károly.* Eötvös József báró. (Az 1868. évi XXXVIII. t.-c. szentesítésének félszázados évfordulójára.) Nevelés 36. évf. 1—4. sz.

1007. *Concha Győző.* Eötvös és Montalembert barátsága. Budapest, 1918. Szt. István t. (8-r. 324 l.) 16 kor. — Ism. *D. I.* Egyh. Közl. 38. sz. — Giesswein Sándor. Kath. Szemle 849—853. l. *(tb.)* Alkotmány 228. sz. — *ő.* Bud. Hirl. 233. sz. — Wertheimer Ede. P. Lloyd 246. reg. sz.

1007a. *Concha Győző.* Eötvös és Montalembert valláspolitikai eszméi. — Ism. Barabási Kun József. Bud. Szemle 177. köt. 147—160. l.

1008. *Gaal Mózes.* Eötvös emlékezete. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 417—420. l.

1009. *Gaal Mózes.* Eötvös emlékünnepén. Népművelés 1—7. l.

1010. *Gaal Mózes.* Báró Eötvös József hitvallása. Nemz. Kultura 6. sz.

1011. *Kozma Andor.* Báró Eötvös József. M. Figyelő II. 207—215. l. Lásd 1117. sz. a. is.

1012. **(Eötvös K.)** *Balassa Ármin.* A «Vajda» utolsó jelöltsége. Emlékezés. Virradat 6—8. sz.

1013. *Mezei Ernő.* Eötvös Károly. M. Figyelő I. 379—391. l.

1014. **(Erdélyi J.)** Néhány Erdélyi Jánosra vonatkozó levél. (Révész Imre levele Hegedüs Lászlóhoz.) Sárosp. Hirl. 17., 18. sz. — (Erdélyiné levele Hegedüs Lászlóhoz.) U. o. 21., 22. sz. — (Erdélyi János levele Hegedüs L.-hoz.) U. o. 29., 30. sz. — (Vay Miklós levele Hegedüs L.-hoz.) U. o. 39., 40. sz. — (Révész Imre és Arany János levele Hegedüs L.-hoz.) U. o. 41., 42. sz.

1015. **(Faludi F.)** *Faludi Ferencz* egy ismeretlen levele. Közli Flehner Margit. Irod. tört. Közlem. 346. l.

1016. **A. Ferenczy K.** *Lendvai István.* Árkosi Ferenczy Kálmán. Uj Nemzedék 43. sz.

1017. **Fincicky M.** *Deák Gyula.* Fincicky Mihály emlékezete. Gyöngyösy Irod. Társ. Évkönyve IV. köt. 49—57. l.

1018. **Forgách gr.** *Forgách gróf.* Gedenke mein. — Ford. Molnár Antal. Zenei Szemle 38. l.

1019. **Gábor A.** *B. L.* Gábor Andor. Színház és Divat 41. sz.

1020. **Garay.** *Garay, Johann.* Der Balaton-See. Übers. von Andor Spóner. Karpathen Post 1. sz. — Lásd 945. sz. a. is.

1021. **Gárdonyi G.** *Kovács Dezső.* Gárdonyi elbeszélő művészete. M Kultura XII. 89—98. l.

1022. *Sík Sándor.* Gárdonyi Géza. Élet 45. sz.

1023. **Gáspár I.** *Szathmáry Zoltán.* Gáspár Imréről (1854—1910). Virradat 31., 32. sz.

1024. **Giesswein.** *Anka János.* Giesswein Sándor. Élet 32. sz.

1025. **Gyöngyösy I.** *Gyöngyösy László.* Gyöngyösy István ifjusága. Gyöngyösy-Irod. Társ. Évkönyve IV. 83—113. l.

1026. **Gyóni G.** Gyóni Gézáról. (Képpel.) Vasárn. Ujs. 25. sz.

1027. *Juhász Gyula.* Gyóni Géza kalváriája. (Hazakerült fogolytársai elbeszélése alapján.) Zólyomvm. Hirl. 27. sz. és Temesv. Hirl. 138. sz.

1028. *Nagy Lajos.* Egy magyar bárd sorsa. 1917. — Ism. *g. gy.* Irod. tört. 365. l.

1029. *Nil.* Gyóni Gézáról. Virradat 51. sz.

1030. *Szilágyi László.* A krasnojarski utolsó napok. (Gyóni Géza élettörténetének utolsó fejezete.) Orsz.-Világ 27—28. sz.

1031. *Szolár Ferenc.* Gyóni Géza utolsó verse. Bud. Hirl. 149. sz.

1032. *Sztúra Szilárd.* Gyóni Géza élete és költészete. Temesv. Hirl. 35., 36. sz.
1033. *Tscheik Ernő.* Gyóni Géza utolsó napjaiból. A Társaság 25. sz.
1034. *Zempléni Árpád.* Gyóni Géza turanizmusa. Bud. Hirl. 168. sz. 14. lap. — Lásd 1134. sz. a. is.
1035. **Gyulai P.** *Gyulai, Paulus.* Cum legerem Horatium. Ford. Némethy Géza. Juventus 1918. 1. sz.
1036. *Gyulai, Paul.* Der Gelehrte. Übers. von Andor Spóner. Karpathen Post 2. sz.
1037. *Bársony István.* A «Vadgalambpör»-höz. Vasárn. Ujs. 46. sz.
1038. *Lambrecht Kálmán.* Gyulai Pál, Herman Ottó és Lévay József vadgalamb-pöre. Vasárn. Ujs. 34. sz. — Lásd 94., 426. sz. a. is.
1039. **Halász I.** *Ignotus.* Halász Imre. 1841—1918. Nyugat I. 447—451. l. [9—31. l.
1040. **Harsányi L.** *Lám Frigyes.* Harsányi regényei. Alkotmány 150. sz.
1041. *Várdai Béla.* Harsányi Lajos költészete. M. Kultura XII. köt.
1042. *Várdai Béla.* Harsányi Lajos költészete. M. Kultura XII. 4—31. l. — Lám Frigyes megjegyzése. U. o. 144. l.
1043. **Hatvany L.** Hatvany Lili bárónő. (Képpel.) Hét 18. sz.
1044. **Havas Gy.** *Halasi Andor.* Az irodalom halottjai. Esztendő. Nov. 151. l. (Havas Gyula. Török Gyula.)
1045. Havas Gyula. 1893—1918. (Képpel.) Vasárn. Ujs. 40. sz.
1046. *Tóth Árpád.* Havas Gyula. Nyugat II. 517—522. l.
1047. **Herczeg** *Perlaky Lajos.* Beszélgetések Herczeg Ferencnél. Élet 51., 52. sz.
1048. *sz. f.* Herczeg Ferencnél. Színház és Divat 43. sz. — Lásd 1280., 1381. sz. a. is.
1049. **Horváth C.** — Lásd 999. sz. a.
1050. **Horváth I.** — Lásd 673. sz. a.
1051. **Horváth M.** *Márki Sándor.* Horváth Mihály. Századok 113—141., 231—242. l.
1052. *Márki Sándor.* Horváth Mihály. (Tört. Életrajzok.) 1917. — Ism. Morvay Győző. Századok 518—522. l. — Gálos Rezső. Irod. tört. Közlem. 433—435. l. és M. Pædag. 324. l. — Kristóf György. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 632. l.
1053. **Igaz S.** *Tamedly Mihály.* Igaz Sámuel és a Hébe. Sopron, 1917. — Ism. Baros Gyula. Irodalomtört. 226. l.
1054. **Izsóf.** *Nagy Lajos.* Izsóf Alajos. Élet 21. sz.
1055. **Jánosi G.** *Perényi József.* Jánosi Gusztáv. 1841—1911. Veszprém, 1912. — Ism. Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 224—226. l. (Jánosi levele Simonyihoz.)
1056. **Janus P.** *Siklóssy László.* Költő és amatőr. Magyarország 127. sz. (Janus Pannonius.)
1057. *Srs.* Janus Pannonius halála napja. Századok 550. l.
1058. **Jób D.** Boldog Szerző. (Jób Dániel öröme.) Színház és Divat 5. sz.
1059. Jób Dániel-premiér előtt. U. o. 1. sz.
1060. Őszi vihar. U. o. 3. sz.
1061. Az «Őszi vihar» sikere. U. o. 4. sz.
1062. *Ruttkay György.* Jób Dániel. U. o. 2. sz.
1063. *Szomori Dezső.* Jób Dániel. Nyugat I. 261—264. l. — *Szini Gyula.* U. o. I. 274. l.

1064. **Jókai.** *Gulyás József.* Jókai kacér női. Sárosp. Ifjus. Közl. 34. évf. 61—74. l.
1065. *Pfeifer János* Petki Farkas leányai. EPhK. 82. l.
1066. *Szijj Ferenc.* Jókai és Komárom. Komár. Lapok 9. sz.
1067. *Tuba János.* «Jókai és Komárom». U. o. 10., 11. sz.
1068. *Zsigmond Ferenc.* A szabadságharc hatása Jókai írói egyéniségére. Irodalomtört. 31—47. l. — Lásd 1358. sz. a. is.
1069. **Jósika M.** Adalékok báró Jósika Miklós életrajzához. Közli Dézsi Lajos. Irod. tört. Közlem. 60—72. l.
1070. *Dézsi Lajos.* Báró Jósika Miklós. 1916. — Ism. Váczy János. Irodalomtört. 55—57. l. — Baros Gyula. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 161. l.
1071. **Juhász Gy.** *Roboz Imre.* Juhász Gyula. Uj Nemzedék 32. sz.
1072. **Justh Zs.** *Szinnyei Ferencz.* Justh Zsigmond. Bud. Szemle 173. köt. 372—407. l.
1073. **Kaffka M.** *Kázmér Ernő.* Kaffka Margit. 1880—1918. Hét 49. sz. — Vasárn. Ujs. 49. sz. (Képpel.) — Hatvany Lajos. P. Napló 283. sz. — Fenyő Miksa. Nyugat II. 773—776. l.
1074. *Lorsy, Ernest.* Margit Kaffka. P. Lloyd 283. reg. sz.
1075. **Kálmáncsehi.** *S. Szabó József.* Kálmáncsehi Márton. Debreczeni Képes Kalendárium 1918. 33—41. l.
1076. **Katona J.** *Tolnai Vilmos.* Gertrudis (Katona Bánk bánjában). Nemz. Nőnevelés 23—47. l. és Bud. Szemle 173. köt. 71—93. l.
1077. *Tolnai Vilmos.* Katona József és Fessler. Irod. tört. Közlem. 1—13. l.
1078. **Kazinczy F.** *Kazinczy Ferencz* ismeretlen levele. (Zabolai Kis Sámuelnek. Széphalom 28. márcz. 1810.) Közli Molnár Gábor. Irod. tört. Közlem. 421—423. l.
1079. *Borz Gyula.* Kazinczy írói összeköttetései fogsága idejéig. Esztergom, 1916. — Ism. Szemkő Aladár. Irodalomtört. 231. l. — Gálos Rezső. EPhK. 151. l.
1080. *Fest Sándor.* «Kazinczy Levelezésé»-nek angol vonatkozású jegyzetei. EPhK. 167. l.
1081. *Heinrich Gusztáv.* A tübingai pályázathoz. Irodalomtört. 85. l.
1082. Kazinczy Ferencz iskolai inspektorságához. Közli Gragger Róbert. Irod. tört. Közlem. 87—90. l.
1083. *Váczy János.* Kazinczy Ossian-fordítása. M. Nyelv 7—15. l. — Lásd 673. sz. a. is.
1084. **Kazinczy G.** *Gál János.* Kazinczy Gábor írói és politikai működése. Budapest, 1918. (8-r. 84 l.) — Ism. Irod. tört. 365. l.
1085. **Kelecsényi.** *Husztiné Révhegyi Rózsi.* Kelecsényi János. EPhK. 162. l.
1086. **Kemény Zs.** *B. Kemény Zsigmondnak* Danielik János püspökhöz írt levelei. Közli Papp Ferencz. Irod. tört. Közlem. 295—298. l.
1087. *Báró Kemény Zsigmond* és *Kovács Lajos* levele báró Wesselényi Miklósnak. Közli Dézsi Lajos. Irod. tört. Közlem. 198—200. l. — Lásd 1352. sz. a. is.
1087a. **Kerényi F.** — Lásd 1143. sz. a.
1088. **Kiss J.** Kiss József 75 éves. (Képpel.) Hét 48. sz.
1089. **Kiss M.** *Ady Endre.* Daudet és Kiss. Nyugat I. 359. l.

1090. **Kisfaludy K.** *Perényi József.* Egy bécsi lap Kisfaludy Károly haláláról. Irod. Tört. 309. l.
1091. **Kisfaludy S.** *Darnay Kálmán.* Visszaemlékezések. Kisfaludy Sándor szerelmei. A Társaság 2. sz. — Lásd 134., 1342. sz. a. is.
1092. **Kónyi M.** *Angyal Dávid.* Manó. (1842—1917.) Bud. Szemle 173. köt. 281—286. l. — Sebestyén Károly. Orsz. Világ 1. sz.
1093. **Kossuth L.** *Kossuth Lajos* levelei egy fiatal lányhoz. Sajtó alá rendezte Jaulusz Ilona. Bevezető Hatvany Lajostól. Esztendő. Szept. 1—113. l. Okt. 1—88. l.
1093a. *Observer.* Kossuth Lajos szerelmes levelei. M. Kultura XII. 469. l.
1094. Egy ismeretlen Kossuth-levél. Virradat 53. sz. (Az Iratai kiadójához. Collegno 1881. febr. 24.)
1095. Kossuth Lajos mint drámairó. Magyarország 214. sz.
1096. *Rácz Lajos.* Kossuth és az Akadémia. Uj Nemzedék 39., 40. sz.
1097. *Raffay Sándor.* Kossuth-beszédek. A Cél 265—284. l.
1098. *L. Siposs Kamillo.* Kossuth Lajos mint nemzetgazdász. Kritika 1., 2. sz.
1099. *Viszota Gyula.* Kossuth Lajos hirlapirói munkásságához. Irod. Tört. 261—274. l.
1100. **Kovács F.** *Kovács Ferencz* irodalmi hagyatéka. Közli Császár Elemér. Irod. Tört. Közlem. 208—223., 299—315., 423—426. l.
1101. **E. Kovács Gy.** *E. Kovács Gyula* levele Tóth Edéhez. Irod. Tört. Közlem. 429. l.
1102. *Sidney Carton.* E. Kovács Gyula leveles ládájából. Uj Erdély 1., 2. sz. (Abonyi Lajos és Csepreghy Ferencz levele.) — Lásd 1169. sz. a. is.
1103. **Kozma A.** *Kozma, Andor.* Das neue Königshaus. Übers. v. Andor Spóner. Karpathen Post. 3. sz.
1104. **Kölcsey.** *Császár Elemér.* Kölcsey, a kritikus. Bud. Szemle 174. köt. 227—258. l.
1105. **Lévay J.** *Lévay, Josef.* Mikes. Übers. von Andor Spóner. Karpathen Post 2. sz.
1106. *Császár Elemér.* Lévay József. (1825—1918.) A Cél 504—512. l.
1107. *Falus Ferenc.* Lévay kiadatlan irásai. Esztendő. Aug. 143-146. l.
1108. *Hatvany Lajos.* Lévay Józsefről. P. Napló 157. sz.
1109. *Koroda Pál.* Lévay Józsefnél. A Társaság 21. sz.
1110. Lévay József. 1825—1918. Bud. Szemle 175. köt. 296—299. l. — Bud. Hirl. 154. sz. — *a. j.* Élet 28. sz. — Babits Mihály. Nyugat II. 163. l. — Kiss Menyhért. Néptanit. Lapja 28. sz. — *S. A.* Vasárn. Ujs. 28. sz. (Képpel.) — Zolnai Béla. Hét 28. sz. — Lőrinczy György. Uj Idők. 28. sz.
1111. *ő.* Meghalt egy költő. Bud. Hirl. 156. sz. (Lévayról vezérczikk.)
1112. *Szekula, Julius v.* Josef Lévay und die Uebersetzungskunst. Pest. Journ. 169. sz. (Vergessen, Der Liebe Angedenken. Költemények.)
1113. *Zsigmond Ferencz.* Lévay József (1825. X. 18.—1918. VII. 4.) Irod. Tört. 252—260. l. — Lásd 1038. sz. a. is.
1114. **Madách I.** *Angyal János.* Madách a nőkről. Orsz. Világ 41. sz.
1115. *Bakonyi Hugó.* Az ember tragédiája és egyik német rokonműve. 1917. — Ism. Ágner Lajos. Irod. Tört. 319. l. — *F. S.* Tanáregyl. Közl. 51. köt. 336. l. — Feltóthy László. Polgárisk. Közl. 22. l. Petrich Béla. Uránia 60. l.

1116. *Faust Antal.* Madách történetbölcseleti felfogása. Religio 690—694. l.
1117. *Pais Dezső.* Madách és Eötvös. Irodalomtört. 175. l. — Marót Károly. U. o. 360. l.
1118. **Mikes.** *Gulyás I.* Mikes Rákóczija. Sárosp. Hirl. II. 1., 2. sz.
1119. **Mikszáth.** *Mauks Kornélia.* Képek Mikszáth Kálmán életéből. Függelékül: Mikszáth a magyar könyvtárról. (Magyar Könyvtár 887—888.) Budapest. (1918.) Lampel R. (16-r. 82 l.) 80 fil. — Ism. Rubinyi Mózes. M. Figyelő I. 655. l. — Várdai Béla. Irod. Tört. Közlem. 226. l. — Vasárn. Ujs. 7. sz.
1120. *Mikszáth Kálmánné Mauks Ilona.* Mikszáth Kálmán. M. Figyelő I. 502—514. l. és Uj Idők 10. sz.
1121. *Mikszáth Kálmánné Mauks Ilona* Visszaemlékezései. M. Figyelő I. 271—278. l. (Eleje a mult évi folyamban.)
1122. *Rubinyi Mózes.* Mikszáth Kálmán élete és művei. Az összes művek bibliografiájával. Budapest. (1918.) Révai testv. (8-r. 129 l.) 4 kor. — Ism. Bihari Mór. Polgárisk. Közl. 237. l. — *d. sz.* Néptanít. Lapja 28. sz. — *l.* Bud. Szemle 176. köt. 158—160. l. — — Rubinyi M. U. o. 319. l. — Tolnai Vilmos. Nemz. Nőnevelés 72. l.
1123. **Molnár F.** *Karl Lajos.* Molnár Ferenc «Uri divat»-ja és Corneille Péter egyik vígjátéka. Irodalomtört. 214. l. — Lásd 989. sz. a. is.
1124. **Móricz Zs.** *Boros Ferenc.* Móricz Zsigmond. Élet 6. sz.
1125. *Ignotus.* Arcképvázlat Móricz Zsigmondról. Nyugat I. 109-113. l.
1126. **Nogáll.** *Vucskics Gyula.* Nogáll János élete és intézetének története. Nagyvárad, 1918. — Ism. Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 223. l. — Lásd 1336. sz. a. is.
1127. *Vucskics Gyula.* Nogáll János és a Religio. Religio 448—450. l.
1128. **Nyéki Vörös.** *Kőmives Nándor Kolos.* Nyéki Vörös Mátyás élete és munkái. Csorna, 1918. — Ism. Lendvai Zoltán. Magy. Kultura XII. 468. l.
1129. **Pekár Gy.** *Pekár Gyula* önmagáról. Vasárn. Ujs. 13. sz.
1130. **Peterdi.** *Feleki Sándor.* Peterdi Andor. (Képpel.) Egyenlőség 16. sz.
1131. **Péterfy J.** *Patthy Károly.* Péterfy Jenő emlékezete. Nyugat II. 87—108. l.
1132. **Petőfi.** *Petőfi, Alexander.* Gedichte Aus d. Ungar. von. L. Neugebauer. 3. Aufl. — Ism. *rf.* Bud. Szemle 174. köt. 305. l.
1133. *Petőfi, Alexandru.* Nebunul. Traducere de Traian Amog Pinteru. Unirea 21. sz.
1134. *Ferencz Ferenc.* Petőfi és Gyóni háborús költészete. Sajóvidék 20., 21. sz.
1135. *Hajnóczy Iván.* Petőfi Utirajzairól. Irodalomtört. 48—51. l. — *Tolnai Vilmos.* Jegyzet Petőfi Uti jegyzeteihez. U. o. 170. l.
1136. *Horváth János.* Petőfi és a «szerbus manier». U. o. 302—308. l.
1137. *T. Kurucz János.* Emlékezzünk régiekről. (Petőfi tanulótársai.) Komáromi Ujs. 11. sz.
1138. *Nagy Albert.* Petőfi halála évfordulója alkalmából. Aranyosvidék 32. sz. [32. sz.
1139. Petőfy Istvánné, Gaylhoffer Antónia. (Képpel.) Vasárn. Ujs.

1140. *r.* Petőfis Gattin. Pest. Journ. 208. sz.
1141. *Tábori Kornél.* Petőfi Istvánné meghalt. P. Napló 179. sz.
1142. *Tolnai Vilmos.* Jegyzetek Petőfi és az angol irodalom viszonyához. Irod. Tört. 300—302. l.
1143. *Zsatkovics Kálmán.* Szemelvények Petőfinek Kerényi Frigyeshez írt utileveleiből. Gör.-Kath. Szemle 32. sz. — Lásd 857., 931., 933a., 1305. sz. a. is.
1144. **Prohászka O.** *Brisits Frigyes.* Prohászka Ottokár a szónok. Kath. Szemle 687—711. l.
1145. *Brisits Frigyes.* Prohászka nyelvesztétikája. Élet 41. sz.
1146. *Mátrai Rudolf.* Dr. Prohászka Ottokár. (Képpel). Élet 13. sz.
1147. *Szász Zoltán.* Prohászka Ottokár. Esztendő. Nov. 93—122. l.
1147a. **Révai M.** — Lásd 673. sz. a.
1148. **Reviczky Gy.** *Peterdi Andor.* «A zsidó asszony, aki Reviczky sirját ápolja.» Egyenlőség 42. sz.
1149. **Rónay J.** *Vadász Elemér.* Rónai Jáczint mint földtani író. Uránia 250—254. l.
1150. **Rosnyai.** *Simonfi János.* Rosnyai Dávid naptár följegyzései. 1914. — Ism. *K.* Irodalomtört. 233. l.
1151. **Sámbár.** *Horváth Lajos.* Sámbár Mátyás élete és művei. Budapest, 1918. Élet ny. (8-r. 106 l.) — Ism. Velics László. Magy. Kultura XII. 403. l.
1152. **Somló S.** *Antal Miklós.* Somló Sándor emlékezete. Gyöngyösy-Irod. Társ. Évkönyve IV. 58—79. l.
1153. *Antal Miklós.* Somló, mint ember. Határszéli Ujs. 14. sz.
1154. **Soós L.** *Váth János.* Soós Lajos, a Balaton költője. Veszprém várm. 36., 37. sz.
1155. **Spóner A.** *Hajnóczi, Josef v.* Dr. Andor Spóner als Kunstübersetzer. Karpathen Post. 1—3. (Eleje a mult évi foly.-ban.)
1156. **Stöckel L.** *Szilasi Klára.* Stöckel Lénárd Zsuzsanna drámája és a bártfai német iskolai szinjáték a 16. században. Függelékül: Stöckel drámájának új lenyomata. (Német filologiai dolgozatok. 22.) Budapest, 1918. Pfeifer F. (8-r. 123 l.) 5 kor. 50 f. — Ism. *B. A.* Etnogr. 299. l.
1157. **Szabó A.** *Románecz Mihály.* Szabó Albert emlékezete. Gyöngyösy Irod. Társ. Évkönyve IV. köt. 37—48. l.
1158. **Szabolcska.** — Lásd 913. sz. a.
1159. **Széchenyi I.** *Gr. Széchenyi István* levele b. Berzeviczy Vinczéhez a Nemzeti Játékszín ügyében. Akad. Értes. 437—443. l.
1160. *Berzeviczy Albert.* Széchenyi és a közművelődés. Bud. Szemle 173. köt. 161—176. l.
1161. *Gaal Jenő.* Gróf Széchenyi István nemzetgazdasági alapeszméi. U. o. 173. köt. 321—340. l.
1162. *Gyöngyösi Nándor.* Gróf Széchenyi István szentenciái. 1916. — Ism. Gálos Rezső. EPhK. 152. l.
1163. *György Endre.* Gróf Széchenyi István közlekedési politikája. Bud. Szemle 176. köt. 161—185. l.
1164. *Jankovich Béla.* Ünnepi beszéd Széchenyiről. U. o. 173. köt. 445—448. l.
1165. *Kardeván Károly.* Széchenyi és a nemzetiségi kérdés. Közművelődés. (S.-A.-Ujhely) 3. sz.

1166. *Ravasz László.* Széchenyi kutatásának titka. Bud. Szemle 174. köt. 361—374. l.
1167. **Szép E.** *Faludi János.* Szép Ernőről. Szinház és Divat 13. sz.
1168. **Szeremley B.** *Soós József.* Szeremley Barna emlékezete. Kisujszállási ref. főgimn. 1917/1918. értes. 3—11. l.
1169. **Szigeti J.** *Szigeti József* levelei E. Kovács Gyulához. Közli Perényi József. Irod. Tört. Közlem. 343—345. l.
1170. *Rakodczay Pál.* Szigeti József és Csiky Gergely. Irodalomtört. 86. l.
1171. **Szily K.** *ő.* Szily Kálmán. Bud. Hirl. 146. sz.
1172. *Rédey Tivadar.* A nyolczvanéves Szily Kálmán. (Képpel.) Vas. Ujs. 26—27. sz. — Lásd 1288. sz. a. is.
1173. **Szomory.** II. József császár és a köztársasági kormány. Az Ujság 274. sz.
1174. *Csongor.* Szomory Dezső császáridillje. Uj Nemzedék 11. sz.
1175. *F. J.* Szomory Dezső. Szinház és Divat 14. sz.
1176. *Ignotus.* Szomory. U. o. 40. sz.
1177. *Szigethy István.* Rajzok Szomoryhoz. — illusztrációi. Kolozsvár, 1917. — Ism. Bálint Aladár. Nyugat 898. l. — Vasárn. Ujs. 24. sz.
1178. **Szontagh G.** *Császár Elemér.* Szontagh Gusztáv kritikai munkássága. Bud. Szemle 173. köt. 107—118. l.
1179. **Tarczai.** *Várdai Béla.* Tarczai György. Élet 39. sz.
1180. **Teleki J.** *Gróf Teleki József* ismeretlen versei a sárospataki könyvtárban. Közli Gulyás József. Irod. Tört. Közlem. 93. l.
1181. **Teleky L.** — Lásd 673. sz. a.
1182. **Thaisz A.** — Lásd 673. sz. a.
1183. **Thaly K.** *Thaly, Koloman v.* Rákóczi's Abschied. Aus der Sammlung des —. Übers. von Andor Spóner. Karpathen Post 2. sz.
1184. **Thessedik.** *Gaal Jenó.* Thessedik Sámuel élete. — Ism. Gesztelyi Nagy László. Protest. Szemle 211—216. l.
1185. *Gaal Jenő.* Egy elfelejtett nagy emberünk, Thessedik Sámuel emlékezete. Bud. Szemle 174. köt. 17—42. l.
1186. **Thewrewk E.** *Csengeri János.* Ponori Tewrewk Emil emlékezete. Bud. Szemle 175. köt. 20—50. l.
1187. *Pruzsinszky János.* Piis manibus. EPhK. 177—203. l. (Külön is megjelent. 8-r. 32 l. 2 kor.)
1188. **Toldy F.** — Lásd 1347. sz. a.
1189. **Tömörkény.** *Cserzy Mihály.* Emlékezés. Délmagyarország. 128. sz. (Tömörkényről.)
1190. A Dugonits Társaság Tömörkény emlékünnepe. Néhai főtitkára halálának első évfordulója alkalmából. 1918. ápr. 28. Szeged, 1918. Engel ny. (8-r. 45 l.)
1191. Tömörkény. Virradat. 27. sz.
1192. *Ujlaki Antal.* Tömörkény, a hirlapiró. Virradat 2. sz.
1193. **Tompa.** *Tompa, Michael.* Die Kraniche des Pfiffikus. Nach — «Három a darú» in freier Nachdichtung von J. Schnitzer. Pest. Journ. 118. sz.
1194. *Tompa, Michael.* Frühling. Übers. von Andor Spóner. Karpathen Post. 3. sz.

1195. *Tompa* ismeretlen levele a schwechâti hadjáratból. Közli Kálniczky Géza. Sárosp. Hirl. 7—8. sz.
1196. *Barcsai Károly.* Tompa Mihály a nevelésről és tanításról. Népművelés 12. évf. 457—461. l.
1197. *Benkő István.* Tompa Mihály élete és költészete. Ev. Népiskola 61—65., 89—94., 110—116. l. (Külön is. 8-r. 16 l.)
1198. *Ferenczi Zoltán.* Tompa Mihály első megjelent versei. Irod. Tört. Közlem. 225. l.
1199. *Gorzó Gellért.* Tompa. (1817. szept. 28.—1917. szept. 28.) Rozsnyó, Sajó-vidék ny. (8-r. 29 l.)
1200. *Gulyás József.* Tompa Mihály emlékezete. Orsz. reform. Tanáregyl. 1917/18. évkönyve 76—91. l.
1201. *Hanvay Zoltán.* Tompa Mihály emlékezete. Irta és a Gömör-Kishontvármegye által 1917. évi szeptember hó 28-án a Tompa Mihály születésének országos keretben rendezett 100 éves évfordulója alkalmából. Rimaszombat, id. Rábely M. fia ny. 1918. (8-r. 38, 1 l.) [34. sz.
1202. *Kacziány Géza.* Tompa Mihály és a «Fekete könyv». Virradat
1203. *Kálniczky Géza.* Tompa és Reményi. Irodalomtört. 155—163. l.
1204. *Kálniczky Géza.* Tompa kassai fogsága. Sárosp. Hirl. 3—4. sz.
1205. *Kálniczky Géza.* Tompa Mihály és a «Fekete könyv». Virradat 34. sz.
1206. *Kálniczky, Géza.* Die Eröffnung des literarischen Nachlass's Michael Tompas. P. Lloyd 129. esti sz.
1207. *Kőrös Endre.* Tompa Mihály a nemzeti költő. Pápai. ref. nőnevelőint. 1917/18. értes. 3—17. l. és Dunántuli Protest. Lap 1., 2. sz.
1208. *Lux Lajosné.* Emlékezés Tompa Mihályra. Siklósi ref. polg. leányisk. 1917/18. értes. 9—13. l.
1209. *Margitay Ernő.* A fekete könyv. Élet 22. sz.
1210. *Markó Miklós.* Tompa Mihály irodalmi hagyatéka és a jászóvári papok. Orsz. Világ 22. sz.
1211. *Mitrovics Gyula.* Tompa helye költészetünkben. Prot. Szemle 179—188. l.
1212. *Oberle Károlyné.* Tompa Mihály. Kath. Tanítónők Lapja 25-27. l.
1213. *Pap Károly.* Tompa jászói hagyatéka. Debrecz. Prot. Lap 25. sz.
1214. *Pásztor Árpád.* Tompa Mihály hagyatékánál. Az Est 116. sz.
1215. *Pásztor Árpád.* Tompa Mihály irodalmi hagyatékát felbontották Jászón: U. o. 120. sz. — Két részlet Tompa «Fekete könyv»-éből. U. o. 121. sz. — *Sz. G.* A jászói irodalmi ünnep. Bud. Hirl. 116. sz. — Fölbontották Tompa Mihály irodalmi hagyatékát. U. o. 120. sz.
1216. *pr.* A jászóvári ünnep. Alkotmány. 120. sz.
1217. *Rácz L.* Tompa és Debrecen. Sárosp. Ref. Lapok 1. sz. — Kardos Albert. Még egyszer Tompa. Debrecz. Prot. Lap 6. sz.
1218. *Rozsnyai M.* Tompa Mihály «Fekete könyve». Magyarország 121. sz.
1219. *Serestély Béla.* Emlékezés Tompa Mihályra. Déva és vid. 22. sz.
1220. *S. Szabó József.* Tompa emlékezete. Protest. Szemle 81—89. l.
1221. *Szegő Arnold.* Tompa Mihály. Izr. Tanügyi Értes. 1917. 10—11. sz.

1222. Tompa Mihály letétjének fölbontása Jászóvárott. 1918. május 21-én. Akad. Értes. 396—407. l.
1223. Tompa Mihály «fekete könyve». Budapesti Szemle 175. kötet 77—135. l.
1224. *Trócsányi Dezső.* Gondolatok Tompa Mihály irodalmi hagyatékának felbontása után. Dunántúli Protest. Lap 21. sz.
1225. *V. B.* A jászói Tompa hagyaték. (Beszélgetés Lévay Józseffel.)
1226. *Váczy János.* Tompa Mihály emlékezete születésének századik fordulóján. (A M. T. Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. 17. köt. 18. sz.) Budapest, 1918. Akadémia. (8-rét 27 l.) 1 kor. — Ism. *zsf.* EPhK. 461. l.
1227. *Vásárhelyi János.* Tompa Mihály. 1817—1917. (4-r. 6. l.)
1228. *Vécsey Özséb.* Tompa fekete könyve. Sárospatak 21—22. sz.
1229. *Versényi György.* Tompa Diós-Győr című mondájának egy variánsa. Irodalomtört. 299. l.
1230. *Xantus Jánosné Doleschall Gabriella.* Intimitások Tompa életéből. Temesv. Hirl. 10., 11. sz.
1231. *Xántus Jánosné.* Tompa egy fogadása. U. o. 117. sz.
1232. **Torkos L.** *Torkos, Ladislaus.* Andenken der Königin Erzsébet. Übers. v. Andor Spóner. Karpathen Post 3. sz.
1233. **Török Gy.** *Krúdy Gyula.* Szakállas Török. Magyarorsz. 284. sz.
1234. *Sz. K.* Török Gyula. Hét 43. sz. — Kortsák Jenő. Nyugat II. 758. l. — *c.* Élet 43. sz. — Csongor. Uj Nemzedék 38. sz. — Lásd 1044. sz. a. is.
1235. **Tóth E.** *Tóth Ede* levele Osváth Dánielhez. Közli Perényi József. Irod. Tört. Közlem. 427—429. l. — Lásd 1107. sz. a. is.
1236. **Tóth K.** *Tóth, Koloman.* Wer war grösser? Übers. von Andor Spóner. Karpathen Post 1. sz.
1237. **Tóth L. (Ungvárnémeti.)** *Kerényi Károly.* Görög tragédiánk. EPhK. 42—51. l. (Ungvárnémeti Tóth László: Narcisz-a.)
1238. **Túri B.** *Brisits Frigyes.* Túri Béla. Élet 9. sz.
1239. **Vachott.** *Váradi Antal.* A két Vachott. Az Ujság 133. sz. — Lásd 945. sz. a. is.
1240. **Váczy J.** *cs.* Váczy János 1859—1918. EPhK. 451. l. — *A.* Századok 444. l. — *P. J.* Irodalomtört. 354—356. l. — Gesztesi Gyula. Uj Nemzedék 29. sz.
1241. *Sebestyén Gyula* beszéde Váczy János ravatalánál. Akad. Értes. 423—424. l.
1242. **Vajda J.** *Elek Oszkár.* Vajda János «A végrendelet» című költeményéről. Irodalomtört. 53. l.
1243. **Várnai Zs.** *Várnai, Zseni.* Mensch. Deutsch von Wilhelm Donath. Neues Polit. Volksbl. 303. sz.
1244. *M. R.* Die Dichterin der Revolution. P. Lloyd 278. reg. sz.
1245. Várnai Zseni. Hét 6. sz. (Képpel.)
1246. **Vas Gereben.** *a. j.* Vas Gereben. Élet 5. sz.
1247. **Verancsics.** *Siklóssy László.* Verancsics Antal, mint műpártoló. Bud. Szemle 174. köt. 294—420. l.
1248. **Versényi.** *V. M.* Versényi György. Irod. Tört. 356. l. — *yr.* Ethnogr. 312. l.
1249. **Vértesy D.** *Geréb József.* Dr. Vértesy Dezső. 1881—1917. Tanárképző gyakorló isk. 1917/18. értes. 7. l.

1250. **Vörösmarty.** *Horváth János.* Haj, száj, szem. Irodalomtört. 172—174. l. — Lásd 945., 1760. sz. a. is.
1251. **Zrinyi M.** *Babos Dezső.* Zrinyi Miklós gróf. 1618—1918. Veszpr. Hirl. 13. sz.
1252. *Bartha József.* A Zrinyiász költője. Magy. Középisk. 129—134. l.
1253. *Beöthy Zsolt.* Zrinyi szava. — elnöki beszédéből. Bud. Hirl. 36. sz.
1254. *Ferenczi Zoltán.* Adalékok Zrinyi «Az török Afium ellen való orvosság» cz. művének forrásaihoz. EPhK. 261. l.
1255. *Ferenczi Zoltán.* Még egyszer Zrinyi és Busbequius. Akad. Értes. 100—105. l.
1256. *Ferenczi Zoltán.* Pár megjegyzés Körösi Sándor «Zrinyinek egy példabeszéde» cz. czikkére. EPhK. 171. l.
1257. *Gábor Ignácz.* Zrinyi verselése és a magyar ősi ritmus. Nyugat I. 940—952. l.
1258. *Heller Bernát.* Zrinyi Miklós, a költő. Mult és Jövő 7. sz.
1259. *Heller Bernát.* Zrinyi és Kohelet. Mult és Jövő 380—382. l.
1260. *Juhász Gyula.* Zrinyi, a költő. Uj Nemzedék 37. sz.
1261. *Körösi Sándor.* Az Áfium vitás pontjai. Akad. Értes. 37—46. l.
1262. *Körösi Sándor.* Az Áfium és Busbeck. M. Figyelő I. 32—41. l.
1263. *Körösi Sándor.* Zrinyinek egy példabeszéde. EPhK. 85. l.
1264. *Krónikás.* Zrinyi soproni prókátora. Soproni Napló 114. sz.
1265. *Mészöly Gedeon.* A költő Zrinyi ügyvivőjének leveles könyvéből. M. Nyelv 105—110. l.
1266. *Négyesy László.* Zrinyi a költő. Szt. Istv. Akad. Értes. 92—109. l. és M. Figyelő I. 576—595. l.
1267. *Payr Sándor.* Zrinyi Miklós prókátora. Bud. Hirl. 151. sz.
1268. *Várdai Béla.* Zrinyi, a költő. Kath. Szemle 385—398. l.

4. Magyar nyelvészet.

1269. *Ady Lajos.* Páros közmondások. Nyelvőr 235. l.
1270. *Angyal Dávid.* Egy-két pótlék a NySz.-hoz. M. Nyelv 29. l.
1271. *Antibarbarus.* Németességek. Nyelvőr 78. l.
1272. *Antibarbarus.* Németességek. U. o. 135. l.
1273. *Antibarbarus.* Egy elterjedt idegenszerűség. U. o. 175. l.
1274. *Balassa József.* Műveltségbeli kölcsönhatás. U. o. 59—62. l.
1275. *Barta Borbála M. Eszter.* A müncheni kódex *é* és *è* jelölései. Nyelvt. Közlem. 45. köt. 303—332. l.
1276. *Barta M. Eszter.* A müncheni kir. áll. könyvtár jegyzőkönyve a Müncheni codexről. EPhK. 267. l.
1277. *Barta László.* A csurgóvidéki nyelvjárás. Budapest, 1918. Lloyd társ. ny. (8-r. 29 l.)
1278. *Batta István.* Nyelvújítási adatok. M. Nyelv 36. l.
1279. *Beke Ödön.* Török jövevényszók. 1. Csótány. 2. Tár. Nyelvőr. 203. l. [Nyelv 140. l.
1280. *Berettyó János.* Egy szeplő Herczeg Ferencz stílusán. Magy.
1281. *Böngérfi János.* Felesleges idegen szók. Nyelvőr 231. l.
1282. *Borsovai Nagy Ottó.* «Zsúpra aggnő!» Egy XVI-ik századbeli nótárius tréfája. Pólya Tibor rajzaival. Budapest, 1918. Franklin ny. (8-r. 33 l.) — Ism. Tolnai Vilmos. Irod. Tört. Közlem. 432. l. — Lendvai Zoltán. M. Kultura XII. 467. l.

1283. *Cserna Andor.* A hangszerek magyar neveiről. Nyelvőr 41. l.
1284. *Csüri Bálint.* Jelentés az 1917 július havi nyelvjárási gyűjtésemről. M. Nyelv 45. l.
1285. *Csüri Bálint.* Egy híján húsz. U. o. 196. l.
1286. *Csüri Bálint.* A nyelvi rövidülés főbb esetei. U. o. 253—257. l.
1287. Egy mintaszerü rendelet. Nyelvőr 72—75. l. (Szikló Géza körrendeletéről a magyaros irásmód alkalmazása tárgyában.)
1288. Emlék Szily Kálmánnak, a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnökének 80-ik születésnapja alkalmából. Irták a Magyar Nyelv dolgozótársai. Budapest, 1918. M. Nyelvt. Társ. (8-r. 129 l.) 12 kor. — Ism. s. Bud. Szemle 176. köt. 147—149. l. — Tolnai Vilmos. Századok 535. l. — Trócsányi Zoltán. Nyelvt. Közlem. 333—337. l.
1289. *Entz Géza.* Magyar vonatkozások Gesner Konrád állattani munkájában. M. Nyelv 60—62. l.
1290. *Erdélyi Lajos.* Új térképeket a magyar nyelvjárásokról. Budapest, 1918. Egyet. ny. (8-r. 12 l.) (Megjelent a Pædag. Értes. 1917. 10—12. sz.-ban is.)
1291. *Erdélyi Lajos.* Népművelés és népnyelv. Nyelvőr 134. l.
1292. *Erdős János,* Orvosságnevek a nép ajkán. M. Nyelv. 99. l.
1293. **Etymologiai szótár.** *Gombocz Zoltán* és *Melich János.* Magyar etymologiai szótár 7. füzet. Csörcse-Csobolyó. Budapest, 1918. Akadémia. (4-r. 961—1120. hasáb.) 10 kor.
1294. Az Etymologiai szótárhoz. Melich János. M. Nyelv 93—96. l. — Kőrösi Sándor. Nyelvőr 226—228. l.
1295. *Fejérpataky László.* Hiteles hely, mint névmagyarázó. Magy. Nyelv 169—173. l.
1296. *Germanista.* A személynévmás. Nyelvőr 77. l.
1297. *Gyöngyösy László.* A mai nyelvujítás. Élet 50. sz.
1298. *H.* Egy játszi eredetű képzőről. M. Nyelv 141. l.
1299. *Holik Flóris.* A BodC. utolsó mondata. U. o. 83. l.
1300. *Hóman Bálint.* A magyar nép neve és a magyar király címe a középkori latinságban. U. o. 64—67. l.
1301. *Kabdebó Oszkár.* Pesti jassz-szótár. Mezőtúr. 1918. Török. (8-r. 48 l.) 2 kor. — Ism. Gilárty Zoltán. Esztendő. Okt. 169—172. l.
1302. *Kalmár Elek.* Tobzódás. Nyelvőr 37. l. (A «Math. Phys. Lapok» az idegen szavak használata ellen.)
1303. *Kelemen Béla.* Az új képzőkről és igekötőkről. U. o. 85. l.
1304. *Kemenes Pál.* Egy játszi eredetű képzőről. M. Nyelv 28. l.
1305. *Keszthelyi Miklós.* Petőfi helyesírása. Nyelvőr 236. l.
1306. *Kicska Emil.* Névszói állítmány. U. o. 145—149. l.
1307. *Kilián Zoltán.* A diák nyelv *-i* képzője. U. o. 40. l.
1308. *Komjáthy Sándor.* Ujságírók főiskolája. U. o. 66—69., 219—222. l.
1309. *Kőrösi Sándor.* Állítmánykiegészítő. Néptanít. Lapja 17. sz. — Keresztes János. Nemz. Kultura 35. sz.
1310. *Kőrösi Sándor.* A biblia és a létige. Nemz. Kultura 51. sz. (Névszói állítmány-kiegészítő.)
1311. *Kőrösi Sándor.* Dzirkumdederunt és dzirkalom? Nyelvőr 27—30. l. — «Ha akarom vemhes.» U. o. 130—134. l.

1312. *Kovács Márton.* Egy elfelejtett nyelvemlék. U. o. 143. l. (Albert tihanyi apát levele 1486-ból.)
1313. *Kräuter Ferencz.* Mesterséges liaison. M. Nyelv 271. l. (Szigetvári ily című megjegyzéseire válaszol.)
1314. *Lehr Albert.* Hirlapjaink magyarsága. U. o. 40., 91—93., 158—160. l.
1315. *Lehr Albert.* Arany-magyarázatok. U. o. 34—36., 157. l.
1316. *Losonczi Zoltán.* Az *ö*-zés története. Nyelvt. Közlem. 45. köt. 195—266. l. Eleje a mult évi kötetben. (Külön is.)
1317. *Losonczi Zoltán.* A középfok történetéhez. M. Nyelv 22—26. l.
1318. *Losonczi Zoltán.* Elhasonulásból keletkezett változások. U. o. 70—73. l.
1319. *Losonczi Zoltán.* Egy hangváltozás eredetéről. U. o. 129—133. l.
1320. *Losonczi Zoltán.* Az *s* képző történetéhez. U. o. 269—271. l.
1321. A magyar társalgás nyelvéről. Nyelvőr 176. l.
1322. *Mariánovich Milán.* Indulatszók személyraggal. U. o. 141. l. — Spitzer Leó. U. o. 234. l. — Stumme János. Beke Ödön. U. o. 234., 235. l.
1323. *Mariánovics Milán.* A magyar-szláv nyelvviszonyhoz. U. o. 237. l.
1324. *Markos Gyula.* Az Ur szava (vagyis a paradicsomi kinyilatkoztatás nyelve) magyar volt. Négyezer éves irott, hatezer éves magyar szókincsek alapján, szótári pontossággal bizonyítja be —. Budapest, 1918. Uránia ny. (8-r. 32 l.) 1 kor.
1325. *Melegdi János.* A legrégibb magyar csizió. M. Nyelv 133—139. l. — Szentjóbi Sándor. U. o. 184—187. l.
1326. *Melich János.* Latin jövevényszavainkról. U. o. 18—20., 73—78. l.
1327. *Melich János.* A négyféle magyar *e*-ről. U. o. 80. l.
1328. *Melich János.* Többes állítmány egyes állítmányi kiegészítő. U. o. 141. l.
1329. *Melich János.* A *cs* betűről. U. o. 199. l.
1330. *Melich János.* Adatok a történeti magyar nyelvtanhoz. U. o. 230—252. l. (Eleje a mult évi folyamban.)
1331. *Mészöly Gedeon.* Helyreigazítás a Szabács Viadala kiadásához. U. o. 200. l. — Zolnai Gyula. Nyelvtörténeti felfedezések. Nyelvőr 239—241. l.
1332. *Mészöly Gedeon.* A Halotti Beszéd *hazoa* szaváról és a *-vá* rag hangtörténetéről. M. Nyelv 257—265. l.
1333. *NB.* Sch, ts és tz. U. o. 167. l.
1334. *Nagy Lajos.* A piaristák neve. Nyelvőr 165—167. l.
1335. Népnyelv. M. Nyelv 160—162. l. — M. Kiss Lajos. U. o. 211—214. l.
1336. Nyelvészeti füzetek. Szerkeszti Simonyi Zsigmond.
78. Deák Margit. Baksay Sándor nyelve. Budapest, 1918. M. Nyelvőr. (8-r. 49, 1 l.) 1 kor. — Ism. Irodalomtört. 365. l.
79. Juhász János. Kölcsönhatások a magyar és tót közmondásokban és szólásokban. (26 l.) 1 kor.
80. Nagy Lajos. Nogáll János nyelve. (24 l.) 1 kor.
81. Losonczi Zoltán. Hangtörténeti alapkérdések. (28 l.) 1 kor. (Megjelent a Nyelvőrben is 13—20., 62—66., 116—123., 151—157. l.)

1337. Nyelvtörténeti adatok. (Wesselényi nádor levele 1663-ból.) Mészöly Gedeon. M. Nyelv 38—40. l. — «Az Ket Samvel könyuei». Szily Kálmán. U. o. 96—98., 151—154., 207—210. l. — Székes-Fehérvár városa levéltárából. Moenich Károly. U. o. 98., 154—157. l. — Soós János magyarnyelvű protestatiója Zólyom vm. régi jegyzőkönyvében. (1581.) Répási Mátyás. U. o. 280. l.
1338. Nyelvünknek eredetiségei. Nyelvőr 178. l.
1339. *Öreg tanitó.* Németes összetételek. U. o. 41. l.
1340. *Philofennus.* Lapp szók a magyarban. U. o. 186. l.
1341. *Prikkel Marián (Réthei).* A tárogató síp eredete. U. o. 1—8. l.
1342. *Rexa Dezső.* Kisfaludy Sándor *h* betűje. M. Nyelv 274. l.
1343. *S—i.* Durva népiesség. U. o. 210. l.
1344. *Ságody Otmár.* Szószaporítás. Nyelvőr 38. l.
1345. *Sebestyén Gyula.* A magyar rovásírás eredetéről. Nyelvt. Közlem. 45. köt. 292—302. l.
1346. *Simai Ödön.* Sajtóhiba és szövegjavítás. M. Nyelv 62—64. l.
1347. *Simai Ödön.* Toldy Ferencz tavaszi virágai. M. Nyelv 111—119., 187—193. l.
1348. *Simonyi Zsigmond.* Tájszókról. Nyelvőr 45. l.
1349. *Simonyi Zsigmond.* Igeállítmány és névszói állítmány. U. o. 49—52. l.
1350. *Simonyi Zsigmond.* Cirillbetűs magyar szöveg. U. o. 140. l.
1351. *Simonyi Zsigmond.* Fonák elméletek káros hatása. U. o. 149—151. l.
1352. *Simonyi Zsigmond.* Kemény Zsigmond szókincséből. U. o. 177. l.
1353. *Simonyi Zsigmond.* Az úri igeragozás. U. o. 193—196. l.
1354. *Simonyi Zsigmond.* Idolon orthographiæ. U. o. 228—231. l.
1355. *Simonyi Zsigmond.* Aranynak egy mondatszerkezete. U. o. 236. l.
1356. *Spitzer Leó.* Névszókul használt igealakok. U. o. 103—105. l.
1357. *Sz. K.* Pótlék a NySz. Forrásjegyzékéhez. M. Nyelv 26—28. l.
1358. *Szarvas Gábor.* Jókai szókincséből. Nyelvőr 69. l.
1359. *Szarvas Gábor.* Figura etymologica. 1. Névszók, határozók. 2. Igés szólások. U. o. 42. l. — Diósi Géza. U. o. 42—44. l.
1360. *Szarvas Gábor.* A göcseji s az ősrégi nyelvjáráshoz. U. o. 128—130. l.
1361. *Szemkő Aladár.* Az *-esz* játszi szóképzőről. M. Nyelv 141. l.
1362. *Szily Kálmán.* Szövegjavítás és szövegrontás. U. o. 32. l.
1363. *Szily Kálmán.* Ballagi Teljes Szótárához. U. o. 142. l.
1364. *Szily Kálmán.* Egy régi magyar nyelvész. U. o. 173—178. l. (Mikolai Hegedűs János.)
1365. *Szinnyei József.* Magyar nyelvhasonlítás. 5. kiad. 1915. — Ism. Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 33—36. l.
1366. *Sztrippai Sz. Hiador.* Egy erdélyi népies nyelvemlék. U. o. 20—26. l.
1367. *Sztrippai Sz. Hiador.* Csakugyan álnyelvemlék? U. o. 125—128. l. — Riedl Frigyes. U. o. 179. l. — Horváth János. Ősi nyolczas szerkezetek időrendje. (Egy állítólagos nyelvemlék korkérdéséhez.) M. Nyelv 49—53. l. — *Szerk.* Egy állítólagos nyelvemlék. U. o. 54. l. — *Horváth János.* Irott nyolczas, népi nyolczas. U. o. 180—184. l.

1368. *Tolnai Vilmos.* Hány szó van a magyar nyelvben? M. Nyelv 33. l.
1369. *Tolnai Vilmos.* Aldrovandi magyar szavai. U. o. 143. l.
1370. *Torkos László.* «A *van* és *vannak* úgynevezett kihagyása» című czikkhez. U. o. 48. l. — Klemm Antal. U. o. 104. l.
1371. *Trócsányi Zoltán.* Irodalmi nyelvünk fejlődéstörténetéből. U. o. 1—6., 55—59., 120—123. l.
1372. *Vargha Damján.* A magyar helyesírás szabályai (magyarító) szó- és névjegyzékkel. Negyedik változatlan kiadás. Budapest, 1918. Szt. Istv. Társ. (16-r. 152 l.) 3 kor.
1373. *Váró Gedeon.* Apor Péter szavai. Nyelvőr 239. l.
1374. *Viktor Gabriella.* A gyermek nyelve. A gyermeknyelv irodalmának ismertetése főként nyelvészeti szempontból. Nagyvárad, 1918. Béres és Held ny. (8-r. 83 l.) — Ism. Rubinyi Mózes. Nyelvőr 222. l.
1375. *Viski Károly.* Elbeszélő felszólító alakok. U. o. 180. l.
1376. *Viski Károly.* Arany-szók. 1. Kúnkapitány. 2. Láp. U. o. 217—219. l.
1377. *Viski Károly.* Két újkori szóról. 1. Karácsonyfa. 2. Szobatudós. U. o. 70—72. l. — Karácsonfia. Zolnai Gyula. U. o. 233. l.
1378. *R. Vozáry Gyula id.* Adalékok Arany nyelvművészetének feltárásához. M. Nyelv 272—274. l. [83., 144. l.
1379. *Zolnai Gyula.* Ikes módon ragozott iktelen igék. U. o. 81—
1380. *Zolnai Gyula.* Új nyelvtani elemek. 1. Új képzők és igekötők. Nyelvőr 8—13. l. — 2. Új névutók és egy új névrag. U. o. 53—59. l.
1381. *Zolnai Gyula.* Hamis hangok az Arany hegedűből. U. o. 36. l.
1382. *Zolnai Gyula.* Hanyatló magyarság. Világ 230. sz.

Egyes szók és szólások. Magyartalanságok.

1383. *Aczi, hoczi.* Szily Kálmán. M. Nyelv 85. l.
1384. *Adi, mondi*-féle igealakok. Melich János. U. o. 199. l.
1385. *Akasztófa.* Ádám Imre. Nyelvőr 44. l. — *Akasztófa, kötél, tűz.* Trencsény Károly. U. o. 142. l.
1386. Sült *almák* a magyar nyelvtan-órán. Antibarbarus. U. o. 40. l.
1387. *Arcal.* Mészöly Gedeon. U. o. 123—125. l.
1388. *Arszlán.* Tolnai Vilmos. M. Nyelv 149. l.
1389. *Automobil.* Szabó Endre. U. o. 48. l.
1390. *Az Úr szava.* Nyelvőr 90. l.
1391. *Badirkaszilva.* Melegdi János. M. Nyelv 204. l.
1392. *Bánom szabású* és *tarcabás.* Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 87. l. — Spitzer Leo. U. o. 185. l.
1393. *Bárki* és társai. Simai Ödön. U. o. 83—85. l.
1394. *Béke.* Kosztolányi Dezső. Ábránd egy szóról. U. o. 89. l.
1395. *Bikapénz.* Kemény Lajos. M. Nyelv 203. l.
1396. *Borona-ház* vagy *rendfa-ház.* Bátky Zsigmond. U. o. 29—31. l. — T. Nagy Imre. U. o. 86. l. [1—7. l.
1397. Nehány szó a *bú* szóról. Munkácsi Bernát. Keleti Szemle XVIII.
1398. *Crucipile.* B. F. M. Nyelv 166. l.
1399. *Csákósüveg.* NB. U. o. 48. l.
1400. *Csak úgy gondolom.* Schuchardt Hugó. Nyelvőr 231. l.

1401. *Cserebi dohány.* Kemenes Pál. M. Nyelv 275. l.
1402. *Csëta.* H. U. o. 145. l.
1403. *Csinál* és *csinyál.* Melich János. U. o. 148. l.
1404. *Csomoros.* K. P. U. o. 146. l.
1405. *Csütörtököt mond.* Nyelvőr 95. l.
1406. *Czezumór.* Tolnai Vilmos. M. Nyelv 87. l.
1407. *Czifra-zérus.* Cs. B. U. o. 201. l. — Lásd 1311. sz. a.
1408. *Czisztercita, ciszterci, zirci.* Nagy Lajos. Nyelvőr 188. l.
1409. *Dalidó.* Zolnai Gyula. U. o. 181. l.
1410. *Edvi, Edvén.* Jakubovich Emil. M. Nyelv 145. l.
1411. *Elokottság.* Szily Kálmán. U. o. 206. l. [103. l.
1412. *Elzülleni.* Szily Kálmán. U. o. 6. l. — Károlyi Árpád. U. o.
1413. *Emdul.* Sz. J. Nyelvt. Közlem. 45. köt. 194. l.
1414. Az *érdem* szó származtatásához. Réthei Prikkel Marián. Nyelvőr 181—183. l. — Kovács Márton. U. o. 242. l.
1415. *Erge.* Jakubovich Emil. M. Nyelv 84. l.
1416. *Észtország, Livország, Kurföld.* Zolnai Gyula. Nyelvőr 173. l. — Bán Aladár. U. o. 232. l.
1417. *Ét.* Gy. A. M. Nyelv 144. l.
1418. *Fa-falva, falu.* Ádám Imre és a szerkesztőség. Nyelvőr 242. l.
1419. *Farcsina.* K. P. M. Nyelv 146. l.
1420. *Felés* és *Felézés.* Szily Kálmán. U. o. 278. l.
1421. *Félvilág: demimonde.* Tolnai Vilmos. U. o. 87. l. — Karl Lajos. U. o. 166. l.
1422. *Fenigó* Kemenes Pál. U. o. 166. l.
1423. *Fénykép.* Tolnai Vilmos. U. o. 150. l.
1424. *Feze.* Jakubovich Emil. U. o. 31. l.
1425. *Fürczöl.* Melegdi János. U. o. 204. l.
1426. *Füredi nyereg.* Tolnai Vilmos. U. o. 150. l.
1427. *Fürtös: füstös.* Kemenes Pál. U. o. 275. l.
1428. *Gocnód* és társai. Spitzer Leó. Nyelvőr 46. l.
1429. *Hadláva holtát.* Öreg tanító. U. o. 142. l.
1430. *Han.* Zolnai Gyula. U. o. 85. l.
1431. *Hangács.* Simai Ödön. M. Nyelv 89. l.
1432. *Hangol, hangulat.* Szily Kálmán. U. o. 279. l.
1433. *Hazafiatlanság.* Simai Ödön. U. o. 89. l.
1434. *Hepp! Hepp!* Tolnai Vilmos. U. o. 150. l.
1435. *Herczegprimás.* Simai Ödön. U. o. 90. l.
1436. *Hozzá.* Melich János. U. o. 84. l.
1437. *Ibolya-láb, violaszín láb.* Trencsény Károly. Nyelvőr 79. l.
1438. *Ird* és *irjad.* Barta M. Eszter. U. o. 185. l.
1439. *Irnik: nekik.* Kovács Márton. U. o. 88. l.
1440. *Iromba.* Szabó Endre. M. Nyelv 103. l.
1441. *Istenvette.* Jakubovics Emil. U. o. 78. l.
1442. *Jó idők malma.* Kardos Albert. M. Kiss Lajos. U. o. 47. l.
1443. *Jő-megy, hoz-visz.* Trencsény Károly. Nyelvőr 136. l.
1444. *Káplár Kovács.* Somogyi Géza. U. o. 39. l.
1445. *Kassavölgyi.* K. P. M. Nyelv 224. l.
1446. *Kavarodás.* Nyelvőr 46. l.
1447. A *-képpen, -kép* rag eredete. Beke Ödön. U. o. 185. l.
1448. *Kezdődik.* Szily Kálmán. M. Nyelv 110. l.

1449. *Kikelet. Dorgál. Viális. Tömkeleg. Torna. Mënyét. Najjobb. Volpat.* Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 242—244. l.
1450. *Kis = kös. M. G.* M. Nyelv 224. l. [U. o. 144. l.
1451. A *kóficz* szóhoz. Szabóné Nogáll Janka. U. o. 32. l. — *Gy. A.*
1452. *Koloncz köszönget.* Csüri Bálint. U. o. 272. l.
1453. *Komisz* és *hadi.* Balassa József. Nyelvőr 44. l.
1454. *Kormány.* Sz. K. M. Nyelv 167. l.
1455. *Köteles, kezes.* Melich János. U. o. 223. l.
1456. *Krugat.* Nagy Lajos. Nyelvőr 238. l.
1457. *Küldött farkas, k. ördög.* Kemenes Pál. M. Nyelv 275. l.
1458. *Lél* és *Lebedias.* Jakubovich Emil. U. o. 225—230. l.
1459. *Lateiner. Cs. A.* Nyelvőr 46. l.
1460. *Lo^amék, hugomék, biróék.* Konsza Samu. U. o. 44. l.
1461. *Magyarország nem volt, hanem lesz. F—ó.* M. Nyelv 83. l.
1462. *Mázsaszekér, kocsi, hintó.* Tolnai Vilmos. U. o. 123—125. l.
1463. *Meg lett mondva.* Váró Gedeon. Nyelvőr 174. l.
1464. *Megujhosztani.* M. Nyelv 282. l.
1465. *Meg van róva.* Szerk. U. o. 211. l.
1466. *Mely* helyett *ami.* Kovács Asztrik. Nyelvőr 78. l.
1467. *Mennyütötte sziget.* Jakubovich Emil. M. Nyelv 79. l.
1468. *Mindenki.* Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 97—103. l. — Simai Ödön. U. o. 196—203. l. — Simonyi Zsigmond. U. o. 238. l. — *Mindenki* Simonyi Zsigmond megvilágításában. Barsi Frigyes. M. Nyelv 178—180. l.
1469. *Misëdër. M. K. Gy.* U. o. 276. l.
1470. *A munka «felvevése».* Budapesti Hirlap. Nyelvőr 175. l.
1471. *Nagy Boldogasszony napja.* Madzsar Imre. M. Nyelv 148. l.
1472. *Némber.* Tolnai Vilmos. U. o. 87. l.
1473. *Népdal.* Simai Ödön. U. o. 90. l.
1474. A *nő, néről. K. P.* U. o. 205. l.
1475. *Öl a bú.* Csüri Bálint. U. o. 272. l.
1476. *Öregbik uram.* U. o. 103. l.
1477. *Ostoradó.* Holub József. U. o. 274. l.
1478. *Összeharapta a fogait.* Zolnai Gyula és Sz. K. U. o. 168. l.
1479. *Panama.* Tolnai Vilmos. U. o. 206. l.
1480. *Pedáns.* Sz. K. U. o. 283. l.
1481. *Pihenjíl.* Melich János. U. o. 28. l. — Nyelvőr 95. l.
1482. *Rabimunka.* Viski Károly. Nyelvőr 138. l.
1483. *Radikális* és *gyökeres.* Antibarbarus. U. o. 232. l.
1484. A megbukott *rayonirozás.* Zolnai Gyula. U. o. 75. l.
1485. *Rege.* Simai Ödön. M. Nyelv 91. l.
1486. *Pokol, paradicsom.* Kemenes Pál. U. o. 166. l.
1487. A magyar *próza* szónak eredete. Sz. K. U. o. 283. l.
1488. *Sasos.* Cs. B. U. o. 201. l.
1489. *Sorok között olvasni.* Tolnai Vilmos. U. o. 88. l.
1490. *Sukoró* és *Homorog.* Pais Dezső. U. o. 20—22., 67—70. l.
1491. *Szabadna.* Öreg tanitó. Nyelvőr 138. l.
1492. *Szaka, szak.* Beke Ödön. U. o. 82. l.
1493. *Szállok az Úrnak!* Melegdi János. M. Nyelv 204. l.
1494. *Szegyfej.* Szily Kálmán. U. o. 33. l.
1495. *Szépen!* Szép Endre. U. o. 33. l.

1496. *Szeresi.* Zolnai Gyula. Nyelvőr 139. l.
1497. *Szombat* és társai. Simonyi Zsigmond. U. o. 80. l.
1498. *Tanár.* Sz. F. M. Nyelv 278. l. [Zsigmond. Nyelvőr 184. l.
1499. *Tanulság* és *tanúság.* Szily Kálmán. U. o. 142. l. — Simonyi
1500. A *tár* szó történetéhez. *M. G.* M. Nyelv 276. l.
1501. *Tárcza* vagy *Tarcza?* *N. Gy.* U. o. 277. l.
1502. *Tél-túl.* Kemenes Pál. U. o. 275. l.
1503. *Tengelyt akaszt valakivel.* Tolnai Vilmos. U. o. 151. l.
1504. *Tisis.* Kovács Márton. Nyelvőr 188. l. — Melegdi János. (Tézis.) M. Nyelv 204. l.
1505. *Tönköly, köles, tatárka.* Bátky Zsigmond. Földr. Közl. — Kemenes Pál. M. Nyelv 146—148. l.
1506. *Top.* Kemenes Pál. M. Nyelv 166. l.
1507. *Tör* és *törik.* Lakatos Jusztin. Nyelvőr 187. l.
1508. *Tövér.* Tolnai Vilmos. M. Nyelv 280. l.
1509. *Tupa.* K. P. U. o. 203. l.
1510. *Tyúkverő.* Simai Ödön. Nyelvőr 183. l.
1511. *Ugra, Ug, Ugod, Ugocsa.* Pais Dezső. M. Nyelv 193—196. l.
1512. *Ugron.* Hóman Bálint. U. o. 202. l.
1513. *Uzmi.* Szendrey Zsigmond. U. o. 280. l.
1514. *Vándor magyar.* Langer Sándor. Nyelvőr 45. l. (Mit dem Schlachtvieh haben *geurazt.*)
1515. *Vas vármegye.* Historikus. U. o. 86. l.
1516. *Vásik rá a foga.* Löw Immánuel. U. o. 241. l.
1517. *Viczek.* Szily Kálmán. M. Nyelv 85. l.
1518. *Visszavenni a frontot.* K. P. U. o. 283. l. [U. o. 179. l.
1519. *A vizes lepedő.* Kalmár Elek. Nyelvőr 81. l. — Trencsényi Károly.
1520. *Vygor — Igar.* Jakubovich Emil. M. Nyelv 31. l.

5. Tankönyvek.

1521. *Avar Gyula.* Magyar olvasókönyv a polgári fiúiskolák I. osztálya számára Gyertyánffy István, Kiss Áron és Krammer József nyomán. Az új polgári fiúiskolai tanítástery szerint átdolgozott kiadás. Budapest, 1918. Franklin-T. (8-r. 263 l.)
1522. *Ballagi Mór.* Iskolai és utazási magyar és német zsebszótár. Magyar-német rész. 2. kiadás. Budapest, 1918. Franklin-T. (8-r. 388 l.) 8 kor.
1523. *Bartha József.* Magyar nyelvtan mondattani alapon a katholikus polgári leányiskolák I. és II. osztálya számára. Nyolcadik kiadás. Budapest, 1918. Szt. Istv. Társ. (8-r. 76 l.) 2 kor.
1524. *Bartha József* és *Prónai Antal.* Retorika. Középiskolák V. osztálya számára. 4. kiadás. Budapest, 1918. Szt. István-T. (8-r. 334 l.) 8 kor.
1525. *Bartha József* és *Prónai Antal.* Stilisztika a középiskolák IV. osztálya számára. Ötödik kiadás. Budapest, 1918. Szt. Istv. Társ. (8-r. 269 l.) 9 kor.
1526. *Bartha József* és *Prónai Antal.* Magyar irodalmi olvasókönyv (poetikával és irodalomtörténettel) a katholikus polgári leányiskolák IV. osztálya számára. Harmadik kiadás. Budapest, 1918. Szt. Istv. Társ. (8-r. 316 l.) 12 kor.

1527. *Deme Károly.* Magyar olvasókönyv a polgári fiúiskolák I. oszt. számára. Átdolgozta Berecz Károly. Első rész. Ötödik kiadás. Budapest, 1918. Athenæum. (8-r. 184 l.)
1528. *Győri Vilmos* és *Mihalik Sándor.* Magyar olvasókönyv a polgári leányiskolák I. osztálya számára. Az 1908. évi polgári leányiskolai új tanterv szerint. Budapest, 1918. Singer és Wolfner. (8-r. 167 l.)
1529. *Kelemen Béla.* Jó magyarság. Tanácsadó a magyar helyesírás, nyelvtan és fogalmazás nehézségeiben. Harmadik kiadás. Budapest, 1918. Akadémia. (8-r. 180 l.)
1530. *Kelemen Béla.* A magyar helyesírás kis szótára. A hivatalos iskolai helyesírás alapján. Kilencedik kiadás. Budapest, 1918. Athenæum. (16-r. 172 l.)
1531. *Kőrösi, Alessandra.* Grammatica teorico-pratica della lingua ungherese. Parte I. La proposizione semplice. 4. edizione. Budapest, 1918. tip. d. r. ung. univers. (8-r. VIII, 143 l.) 2 kor.
1532. *Prónai Antal.* Magyar olvasókönyv a kath. polgári leányiskolák 2. osztálya számára. 3. kiadás. Átdolgozta Kádár Jolán. Budapest, 1918. Szt. István-T. (8-r. 228 l.) 6 kor.

VIII. Klasszikus nyelvek és irodalmak.

1. Görög történet és régiségek.

1533. *Csorba Ferenc.* A néptanítók a régi Görögországban. Néptanít. Lapja 16. sz.
1534. *Heinlein István.* Spárta és Athén a 480-diki perzsa hadjárat után. (Kivonat.) Akad. Értes. 309—322. l.
1535. *Heinlein István.* Spárta és Athén a Peisistratidák elűzetésétől 462-ig. Tört. Szemle 161—208. l.
1536. *Hekler Antal.* Isteneszmény és portrait a görög művészetben. 1917. — Ism. Császár Elemér. Századok 424—427. l.
1537. *Hekler Antal.* Görög férfitorzó a Szépművészeti Múzeumban. Szépműv. Múz. Évkönyvei. I. köt. 1—17. l.
1538. *Jakab János.* A hadifoglyokkal való bánásmód a görögöknél. 1917. — Ism. Heinlein István. EPhK. 133—135. l. — Révay József. Századok 198. l.
1539. *John, L., Myres* és *Frost, K. T.* The historical background of the Trojan war. — Ism. Heinlein István. Tört. Szemle 294. l.
1540. *Johnson, A. Ch.* The creation of the tribe Ptolemais at Athens. — Ism. Heinlein István. U. o. 137. l.
1541. *Kaerst, J.* Geschichte des Hellenismus. I. Theil. 1917. — Ism. Révay József. EPhK. 140—143. l.
1542. *Keil, Bruno. Πελοποννησιακὸς πόλεμος.* — Ism. Heinlein István. Tört. Szemle 294. l.
1543. *Lajti István.* A kilenczes számnak jelentősége. EPhK. 165. l.
1544. *Reese Wilhelm.* Die griechischen Nachrichten über Indien bis zum Feldzuge Alexanders des Grossen. 1914. — Ism. Kerényi Károly. EPhK. 445—449. l.
1545. *Rosenberg, Arthur.* Perikles und die Parteien in Athen. — Ism. Heinlein István. Tört. Szemle 134. l.

1546. *Stern, E.* Kleomenes III. und Archidamos. — Ism. Heinlein István. U. o. 296. l.
1547. *Walek, Thadeus.* Über das aitolische akarnanische Bündnis im III. Jahrh. — Ism. Heinlein István. U. o. 295. l.
1548. *Waser, O.* Volkskunde u. griechisch-römisches Altertum. 1916. — Ism. Lajti István. EPhK. 73—75. l.
1549. *Würthle, Paul.* Die Monodie des Michael Psellos auf den Einsturz der Hagia Sophia. 1917. — Ism. Czebe Gyula. EPhK. 66—69. l.

2. Görög irodalomtörténet.

1550. *Kägi, Paul.* Nachwirkungen der älteren griechischen Elegie in den Epigrammen der Anthologie. 1917. — Ism. Kerényi Károly. EPhK. 146. l.
1551. **Anaxagoras.** *Löwy-Cleve, Felix.* Die Philosophie des Anaxagoras. 1917. — Ism. *Sz. Ö.* Theol. Szaklap 55. l.
1552. **Apollonios Rhodios.** — Lásd 1600. sz. a.
1553. **Archilochos.** *Kallós Ede.* Mutatvány Archilochos-kommentárom készülő II. részéből. EPhK. 30—34. l.
1554. **Aristoteles.** *Bittenbinder Miklós.* Arisztotelesz a nőnevelésről. Nemz. Nőnevelés 48—51. l.
1555. **Epikuros.** *Scheitz Emil.* Theologia Epicurea. Különös tekintettel T. Lucretius Carus «De rerum natura» c. művére. Bölcseletdoktori értekezés. Budapest, 1918. Stephaneum. (8-r. 35 l.)
1556. **Heliodoros.** — Lásd 804. sz. a.
1557. **Herakleitos.** *Kövendi Dénes.* Ephesosi Herakleitos. EPhK. 115—127., 401—418. l.
1558. **Hesiodos.** *Zempléni Tivadar.* A præpositiók szerepe Hesiodosnál. Pápa, 1918. Főisk. ny. (8-r. 50 l.) 5 kor.
1559. **Homeros.** *Homérosz* Odüsszeájából. XXIII. ének. Fordította Szakács Béla. Magyarország 77. sz.
1560. Laërtés felismeri Odysseust. (Hom. Od. II. 205—352.) Ford. Jánosi Boldizsár. Kath. Szemle 642—645. l.
1561. *Körner, Otto.* Das homerische Tiersystem. 1917. — Ism. Marót Károly. EPhK. 252. l.
1562. **Josephus Fl.** *Flavius Josephus.* Jeruzsálem pusztulása. Ford. Szentesy Alfonz. 4. kiadás. Budapest, 1918. Wodianer. (8-r. 174 l.) 5 kor.
1563. **Onasander.** *Vári Rezső.* Onasander. EPhK. 353—361. l.
1564. **Paraspondylos.** *Czebe Gyula.* Négy «új» Paraspondylos. EPhK. 262—264. l.
1564a. **Paulus.** — Lásd 1639. sz. a.
1565. **Platon.** *Arnim, H. v.* Platos Jugenddialoge und die Entstehungszeit des Phaidros. 1914. — Ism. Szilasi Vilmos. Athenæum 65—69. l.
1566. *Máthé Elek.* A Logos-eszme Platonnál. Budapest, 1918. Stephaneum. (8-r. 28 l.)
1567. **Polybios.** *Beloch, K. J.* Polybios-Quellen im dritten Buch. — Ism. Heinlein István. Tört. Szemle 136. l.
1568. **Sappho.** *Darkó Jenő.* Sappho. Uránia 1—3. l.

1568a. Seneca. — Lásd 1639. sz. a.

1569. Thukydides. *Elter, Ant.* Thukydides und der Name des peloponnes. Krieges. — Ism. Heinlein I. Tört. Szemle 135. l.

3. Nyelvészet.

1570. *Benigny Gyula.* A jelentésváltozás egy faja a görögben. EPhK. 371—376. l.

1571. *Boisacq, Émile.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque. 1916. — Ism. Helle F. Hugó. EPhK. 440. l.

1572. *Czebe Gyula.* *Ὀζολίμνη* és *Ὀὐγγρία.* EPhK. 163—165. l.

1573. *Debrunner, Albert.* Griechische Wortbildungslehre. 1917. — Ism. *sch. j.* EPhK. 173. l.

4. Tankönyv.

1574. *Maywald József.* Görög gyakorló- és olvasókönyv. Gimnáziumok használatára. 1. rész. A név és szabályos *ω*-végű ige. Az 5. osztály számára. 6. kiadás. Az új kiadást sajtó alá rendezte Vayer Lajos. Budapest, 1918. Kókai L. (8-r. 131 l.) 3 kor.

5. Római történet és régiségek.

1575. *Bódiss Jusztin.* Róma és Karthágó a mai háború világításában. Komáromi Ujs. 3—5. sz.

1576. *Dessau, H.* Über die Quellen unseres Wissens vom zweiten punischen Kriege. — Ism. Heinlein István. Tört. Szemle 296. l

1577. *Ferrero.* Róma nagysága és hanyatlása. 4—6. köt. Ford. Lendvai. J. 1916. — Ism. Finály Gábor. EPhK. 219. l.

1578. *Gelzer, Matthias.* Die Nobilität der Kaiserzeit. — Ism. Heinlein István. Tört. Szemle 138. l.

1579. *Geréb József.* Miért nem írta meg Mommsen római történetének negyedik kötetét? U. o. 310—313. l.

1580. *Geréb József.* A római kultura legjelentősebb vonásai. 1917. — Ism. *V. M.* Irodalomtört. 226. l.

1581. *Hohl, Ernst.* Das Problem der Historia Augusta. — Ism. Heinlein István. Tört. Szemle 139. l

1582. *Hohl, E.* Textkritisches zur Historia Augusta. — Ism. Heinlein I. U. o. 139. l.

1583. *Kromayer, Joh.* Die wirtschaftliche Entwicklung Italiens im II. u. I. Jahrh. vor Chr. — Ism. Heinlein István. U. o. 138. l.

1584. *Otto, W.* Die Nobilität der Kaiserzeit. — Ism. Heinlein István. U. o. 297. l.

1585. *Révay József.* Nero fáklyái. 1916. — Ism. Székely István. U. o. 270—273. l.

1586. *Sundwall, J.* Weströmische Studien. 1915. — Ism. Révay József. U. o. 273—276. l.

1587. *Személyi Kálmán.* Az engedmény történetéből. Római jogtörténeti vázlat. (Nagyváradi kath. jogakad. 1917/18. almanachja. 37—56. l.)

1588. *Tokaji Lajos.* A lövészárok Cæsar korában. Tört. Szemle 92—102. l.

6. *Római irodalomtörténet.*

1589. *Brakman, C.* Miscella tertia. 1917. — Ism. Révay József. EPhK. 429—431. l.

1590. *Vollmer, Friedr.* Zur Geschichte des lateinischen Hexameters. 1917. — Ism. *sch. j.* EPhK. 459. l.

1591. **Ammianus.** Ammianus Marcellinus . . . történeti könyvei. Ford. Pirchala Imre. 1., 2. köt. 1916—17. — Ism. Révay József. EPhK. 221—229. l.

1592. **Arnobius.** *Brakman, C.* Arnobiana. 1917. — Ism. Révay József. EPhK. 241—244. l.

1593. **Firmicus Maternus.** *Némethy, Geyza.* Coniecturæ ad emendandum Firmicum Maternum astrologum. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XXIII. 8.) Budapest, 1918. Akadémia. (8-r. 80 l.) 5 kor.

1594. **Horatius.** *Kerkai, Josephus.* Quomodo Horatius Lucili vestigia presserit? 1917. — Ism. Révay József. EPhK. 52—55. l.

1595. *Laky Vilmos.* Horatius ódaköltészete Augustus erkölcsreformáló terveinek szolgálatában. Győr, egyh. m. ny. 1918. (8-r. 61, 1 l.)

1596. **Lucanus.** — Lásd 1599. sz. a.

1597. **Ovidius.** *Ovidius* szerelmeiből. (Amores, lib. I. carm. 6.) Ford. Jászay-Horváth Elemér. «A Szamár» 6. sz. — Lásd 892. sz. a. is.

1598. **Sedulius.** *Mayr, Theodor.* Studien zu dem Paschale Carmen des . . . Sedulius 1916. — Ism. Révay József. EPhK. 62. l.

1599. **Tacitus.** *Robbert, L.* De Tacito Lucani imitatore. 1917. — Ism. Révay József. EPhK. 238—240. l.

1600. **Valerius.** *Kálovics Adorján.* Valerius Flaccus és Apollonios Rhodios Argonauticája. Győr, 1918. Egyh. m. ny. (8-r. 66, 1 l.)

1601. **Vergilius.** *Kalivoda Ferenc.* Aeneas katabasisának forrásai. Budapest, 1918. Franklin-T. (8-r. 86, 1 l.)

1602. *Lohmann, A.* De græcismorum usu Virgiliano quæstiones selectæ. 1915. — Ism. Révay József. EPhK. 63. l.

7. *Latin nyelvészet.*

1603. *Székely, Stephanus.* Quisquilia. EPhK. 456—458. l.

8. *Tankönyvek.*

1604. *Bielek Dezső.* Latin syntaxisaink casus-tani példái. A «Róka és holló» meséjébe foglalva. Tanítványaival összeállitotta 40 egyórás vagy 20 kétórás iskolai dolgozatban. Budapest, 1918. Lampel R. (8-r. 75 l.) 2 kor. — Ism. Crispus. Magy. Középiskola 114. l.

1605. *Révay József.* Latin nyelvtan fiú- és leánygimnáziumok használatára. Budapest, 1918. Kókai L. (8-r. 71 l.) 4 kor.

1606. *Révay József.* Latin olvasókönyv a leánygimnáziumok 5. osztálya részére. Budapest, 1918. Kókai L. (8-r. 66 l., 3 tábla.) 3 K 60 f.

9. Magyarországi régészet.

1607. *Alföldi András.* Pannoniai agyagminták és vonatkozásaik a császárokra. Budapest, 1918. Franklin ny. (4-r. 38 l.)
1608. *Czakó Elemér.* Múzeumi séták. Múz. Könyvt. Értes. 1—21. l. — Ism. Magy. Iparművészet 97. l.
1609. *Czebe Gyula.* A pilini ezüstgomb görögbetűs fölirata. EPhK. 454—456. l. [vm. 11., 12. sz.
1610. *Dornyay Béla.* A balatonkövesdi római feliratos sírlelet. Veszpr.
1611. *Huszka József.* Hunn-avar és honfoglaló sírjaink fülönfüggői. Építő Ipar 33—41. sz. [167—178. l.
1612. *Kremmer Dezső.* Múzeumi tanulságok. Múz. Könyvt. Értes.
1613. *M. K.* Ellopott úrmutató. Múz. Könyvt. Értes. 199. l.
1615. *Németh Gyula.* A nagyszentmiklósi kincs körül. Turán 265—267., 325—329. l. — Sebestyén Gyula nyilt levele. U. o. 329—331. l. — Németh Gy. válasza. U. o. 332. l. — Lásd 1617. sz. a. is.
1616. *Oroszlán Zoltán.* Mitológiai és szimbolikus képtipusok a pannoniai síremlékeken. Budapest, 1918. Élet. (8-r. 57 l.)
1617. *Sebestyén Gyula.* A nagyszentmiklósi kincs feliratairól. EPhK. 78—81. l. — Lásd 1615. sz. a. is.
1618. *Teutsch, Fr.* Von unseren Glocken. Korresp. Bl. 21—23. l.
1619. *Végh Gyula.* A Nemzeti Múzeum régiségtára és az Iparművészeti Múzeum. Magy. Iparművészet 60—81. l.

IX. Germán nyelvek és irodalmak.

1. Német.

1620. *Albert, Fritz.* Rudolf Hans Bartsch. Siebenb. Deutsch. Tageblatt 13464—67. sz. [Október.
1621. **Auerbach.** *Lakatos László.* Auerbach. (1861.) Mult és Jövő.
1622. *Auernheimer Raoul.* Renée és a férfiak. Ford. Pajzs Elemér. Ism. Hét 47. sz.
1623. *Bang Hermann.* A Pinczér. Két novella. Ford. Pajzs Elemér. — Ism. Hét 8. sz.
1624. *Bang Hermann.* A négy ördög. Ford. Pajzs Elemér. Hét 24. sz.
1625. *Baumbach.* 1. Kiki a maga módja szerint. 2. Későn születtem. 3. A hegedős. Ford. Madzsar Gusztáv. Délmagyarország 75. sz. — 4. Frici és a csalogány. U. o. 86. sz. — 5. A jósnő. A találkozó. A fenyő. U. o. 103. sz.
1626. *Becker Miklós.* A német Marseillaise. — Ford. Esztendő. Jul. 144. l.
1627. *Berde Mária.* Stefan George és a német symbolismus. EPhK. 377—395. l.
1628. *Boelitz Márton.* Húsvét. Ford. Szabados Ede. Tanügyi Értes. (Szatmár.) XVI. 8. sz.
1629. *Brahms.* Der Jäger. Ford. Molnár Antal. Zenei Szemle 38. l.
1630. **Brentano.** *Lám Frigyes.* Brentano Kelemen. (1778—1842.) Kath. Szemle 115—132. l.
1631. *Brod, Max.* Jüdinnen. Ism. Hét 40. sz.

1632. Campe. *Komorzynski, Egon.* Joachim Heinrich Campe. Siebenb. Deutsch. Tagebl. 13686. sz.
1633. *Christen Ada* verseiből. 1. Egy zsidó. 2. A régi prágai zsidó temetőben. Ford. Feleki Sándor. Egyenlőség 7. sz. [29. sz.
1634. *Däubler, Theodor.* Sokszor. Ford. Bardócz Árpád. A Társaság
1635. Dauthendey. *Földi Mihály.* Max Dauthendey. Nyugat II. 765. l.
1636. *R. T.* Max Dauthendey. Hét 38. sz.
1637. Dehmel. *Dehmel Richard.* Át a folyón. Ford. Bardócz Árpád. Temesv. Hirl. 124. sz. [168. reg. sz.
1638. *Roth, Alfred.* Richard Dehmels «Menschenfreunde». P. Lloyd
1639. *Deissner, K.* Paulus und Seneca. 1917. — Ism. Szlávik Mátyás. Theol. Szaklap 119. l.
1640. Ein deutscher Dichter aus der Steiermark. Siebenb. Deutsch. Tagebl. 13612. sz. (Kernstock Ottokar.)
1641. *Ewers, H. H.* A bűvészinas. Ford. Szederkényi Anna. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 44. sz.
1642. *Ewers Hanns Heinz.* A pók. Ford. Zigány Árpád. Hét 7. sz.
1643. Federer. *Federer Henrik.* Teréz kisasszony. Ford. Pogány Kázmér. — Ism. Perlaky. Alkotmány 296. sz.
1644. *Y.* Heinrich Federer. Élet 10. sz.
1645. *Fischer, A.* Das deutsche evangelische Kirchenlied des XVII. Jahrhunderts. 6 Bände. 1904—16. — Ism. Gabriel P. Gottfried. EPhK. 75. l.
1646. *Floerke, Hanns.* Deutsches Wesen im Spiegel der Zeiten. 1916. — Ism. Rózsa Dezső. Bud. Szemle 176. köt. 316—319. l.
1647. *Freiligrath.* A képes biblia. Ford. Feleki Sándor. Egyenlőség 9. sz.
1648. *Frenssen, Gustav.* Die Brüder. Berlin. — Ism. *A—r F.* Siebenb. Deutsch. Tageblatt 13588. sz.
1649. *Freude, Felix.* Die Schaubühne des Freiherrn von Petrasch. 1916. — Ism. Kürschák Piroska. EPhK. 148—150. l.
1650. Freytag. *Trostler József.* Freytag Gusztáv magyar tárgyú elbeszélései. EPhK. 395—401. l. [158. l.
1651. *Gedeon Alajos.* Német hősmondák. — Ism. *n. l.* A Gyermek
1652. *Geiger Albert.* A beteg leány. Ford. Szabados Ede. Tanügyi Értes. (Szatmár) XVI. 7. sz.
1653. Gellert. *Várady Imre.* Gellert hazánkban. Irodalomtörténeti tanulmány. (Német philologiai dolgozatok. 20.) Budapest, 1917. Pfeifer F. (8-r. VI, 118 l.) 5 K 50 f.
1654. *Gessner, Salamon.* Idyllen. Herausg. v. H. T. Kroeber. 1916. — Ism. Trostler József. EPhK. 69. l.
1655. Goethe. *Goethe* Faustja II. részének 2-ik felvonásából. Mephistopheles az egyetemen. Ford. Kozma Andor. Bud. Szemle 173. köt. 125—133. l.
1656. *Goethe.* Nászéjszaka. Ford. Rédey Tivadar. Hét 20. sz.
1657. *Boy-Ed, Ida.* Das Martyrium der Charlotte v. Stein. 1916. — Ism. Berde Mária. EPhK. 144—146. l.
1658. *Federn, Etta.* Christiane von Goethe. 1916. — Ism. Berde Mária EPhK. 144—146. l. [215. l.
1659. *Gálos Rezső.* Goethe világirodalmi jelentősége. Uránia 209—
1660. *Petrich Béla.* Goethe ifjusága. Uránia 73—78. l.

1661. *Römer, J.* Ist Goethe als Naturforscher überschätzt worden? Siebenb. Deutsch. Tageblatt 13575—76. sz.
1662. *Zeitler, Jul.* Goethe-Handbuch. I. Bd. 1916. — Ism. Sas Andor. EPhK. 70. l. — Lásd 363. sz. a. is.
1663. *Goldfaden Henrik.* Az emberi élet. Ford. Weingarten Sámuel. Munkácsi Hirl. 12. sz.
1667. *Grillparzer.* A toledói zsidónő. Ford. Gáspár Endre. Mult és Jövő 8. sz.
1668. *Haberlandt Mihály.* Ausztria nemzetiségeinek népdalköltészete. (Daliás Idők muzsikája 105—108. l.)
1669. *Hartleben Otto Erich* költeményeiből. 1. Ragyog-e még szemed? 2. Az élet dala. 3. Ellen. 4. Az illat volt. Ford. Zoltán Vilmos. Élet 48. sz.
1670. **Hauptmann.** *Hauptmann, Gerhard.* Der Ketzer von Soana. — Ism. Meszlény Richárd. Világ 232. sz. — Kázmér Ernő. Hét 51., 52. sz.
1671. *Ludwig, Emil.* Gerhart Hauptmann im Spiegel seiner neuen Dichtung. P. Lloyd 29. reg. sz. («Der Ketzer von Soana.»)
1672. **Heine.** Heinrich Heines Revolutionsprophezeiung. Pressb. Ztg. 354. sz. — Lásd 557. sz. a. is.
1673. **Herder.** *Pukánszky Béla.* Herder hazánkban. I. Herder és a népies irány. Irodalomtörténeti tanulmány. (Német philologiai dolgozatok. 23.) Budapest, 1918. Pfeifer F. (8-r. 119 l.) 5 K 50 f.
1674. *Herrmann Emil Alfréd.* Éjfélkor. Ford. Bardócz Árpád. A Társaság 29. sz.
1675. *Herzog, Rudolf.* Die Stoltemkamps und ihre Frauen. 1918. — Ism. Fuhrmann J. «Der Roman der Familie Krupp» címmel. Pest. Journ. 134. sz.
1676. *Hofmannsthal, Hugo von,* verseiből. 1. Tavasz. 2. Hajnal előtt. Ford. Franyó Zoltán. Hét 1. sz.
1677. *Hollaender Rózsi.* Déry Julianna élete. — Ism. Turóczi-Trostler József. P. Lloyd 261. reg. sz.
1678. *Holz Arno.* A bucsu. Ford. Szász Menyhért. Hét 38. sz.
1679. *Hörler, Olga.* Walter Flex. Siebenb. Deutsch. Tageblatt 13460. sz.
1680. *Huss Richárd.* A gótok háborús költészete. Debrecen. (1918.) Csáthy. (8-r. 451 l.) 22 kor.
1681. *Huss Richárd.* Ne bánts . . . ! Magyarországi német háborús költészet. (1914—1917.) (A debreceni . . . tud. egyet. népszerű főiskolai tanfolyamán tartott előadások. 15.) Debreczen, 1918. Csáthy F. (8-r. 252 l.) 7 K 20 f. — Ism. Schöpflin Aladár. Nyugat I. 897. l. — Hartenstein St. megjegyzése. U. o. 1057. l. — Schöpflin válasza. U. o. 1058—60. l. — Virradat 29. sz.
1682. *Jahn, E.* Die «Volksmärchen der Deutschen» von J. K. A. Musäus. 1914. — Ism. Weber Arthur. EPhK. 143. l.
1683. Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie. 37. (1916.) — Ism. *b—b.* EPhK. 458. l.
1684. *Kereszty István.* Egy régi bécsi képeslapról. EPhK. 268. l. (Muszenstunden. 1861—62.)
1685. *Kerr, Alfred.* Gesammelte Schriften. I. Reihe. 1—5. Bd. Die Welt im Drama. 1917. — Ism. Hevesi Sándor. P. Lloyd 59. reg. sz.

1686. *Keyserling, E. v.* Fürstinnen. Berlin. — Ism. Goth Ernő. P. Lloyd 32. reg. sz.
1687. *Lebede, Hans.* Klassische Dramen auf der Bühne. 1916. — Ism. Kádár Jolán. EPhK. 240. l. [Ujs. 5. sz.
1688. **Lenau.** *Lenau.* A feszület. Ford. Auer István. Határszéli
1689. *Lenau Miklós.* Szerelmes versek. Fordította Barát Ármin. Békéscsaba, 1918. Tevan. (8-r. 128, 5 l.) — Ism. Kulinyi Ernő. Esztendő. Aug. 141. l. — *S. i.* Délmagyarország 139. sz. — Hét 25. sz. — M. Figyelő II. 193—195. l. — Lám Frigyes. Uj Nemzedék 24. sz.
1690. *Lenau* lirai dalaiból. 1. Szerelmi ünnep. 2. Búcsú. Ford. Barát Ármin. Temesv. Ujs. 58. sz. 3. Az emlékezés rózsája. — Békéscsaba és vid. 20. sz. 4. Lovas dala. Hét 16. sz.
1691. *Lenau.* A postakocsis. Ford. Soós Ferenc. Nagykőrös és vid. 17. sz.
1692. *Lám, Friedrich.* Auf Lenaus Spuren. P. Lloyd 169. esti sz.
1693. **Lessing.** *Antalffy Gizella.* Lessing a magyar színpadon. 1916. — Ism. Rieglerné Gerecze Margit. Irodalomtört. 89. l. — Gálos Rezső. EPhK. 152. l. — Lásd 1804. sz. a. is.
1694. *Liliencron, Detlev v.* A vadkanos cimer. Ford. Kosztolányi Dezső. A Társaság 9. sz.
1695. **Löns.** *Höhr, Heinrich.* Hermann Löns, als Dichter, Naturschilderer, Jäger und Held. Schässburg. Ztg. 11., 12. sz.
1696. *Schotts, G.* Hermann Löns. Siebenb. Deutsch. Tagebl. 13509—10. sz. [Hét 41. sz.
1697. *Loerke Oskar.* 1. Madártávlat. 2. Kilátó. Ford. Bordócz Árpád.
1698. **Mann.** *Mann, Heinrich.* Die Armen. Leipzig. — Ism. Goth Ernő. P. Lloyd 32. reg. sz.
1699. *Langer, Felix.* Heinrich Mann. P. Lloyd 193. reg. sz.
1700. *Meier, John.* Das deutsche Soldatenlied im Felde. 1916. — Ism. Schwartz Elemér. EPhK. 442. l.
1701. *Meyrink, Gustav.* Walpurgisnacht. Leipzig. — Ism. Goth Ernő. P. Lloyd 32. reg. sz.
1702. *Meyrink Gusztáv.* Valpurgis éjszakája. Ford. Szász Menyhért. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 44. sz. — Tóth Árpád. Esztendő. Jul. 133—136. l.
1703. *Murad Efendi.* Fatime és Juszuf. Ford. Dieballa György. Uj Idők 33. sz. (Családi neve Franz v. Werner.)
1704. *Pausz Gabriella.* Nemes Artner, Mária Terézia (1772—1829) és írói köre. (Német philologiai dolgozatok. 21.) Budapest, 1917. Pfeifer F. (8-r. 144 l.) 6 kor. — Ism. Turóczi-Trostler József. P. Lloyd 261. reg. sz. — Soproni Napló 142. sz.
1705. *Petsch, Rob.* Das deutsche Volksrätsel. 1917. — Ism. *sch. e.* EPhK. 95. l. [103. reg. sz.
1706. *Prechtl, Robert.* Alkestis. — Ism. Grossmann István. P. Lloyd
1707. *Rilke R. M.* Ótestámentumi versek. 1. Jeremiás. 7. Saul a próféták közt. Ford. Kosztolányi Dezső. Egyenlőség 26—27. sz.
1708. *Rilke Rainer Mária.* József gyanuja. Ford. Bardócz Árpád. A Társaság 45. sz.
1709. **Rosegger.** *Rosegger* levele. Graz, 1870. 21. Jan. P. Lloyd 152. reg. sz. 7. lap. (A hirek között.)

1710. *Lám, Friedrich.* Rosegger in Ungarn. P. Lloyd 154. reg. sz. (A hírek között.)
1711. *Liebstoeckl, Hans.* Peter Rosegger. P. Lloyd 148. reg. sz.
1712. Peter Rosegger. Siebenb. Deutsch. Tagebl. 13590. sz. — *s. s.* Ethnogr. 168. l.
1713. **Scheffel.** *Boerschel, Ernst.* Eine Dichterliebe. J. V. v. Scheffel u. E. Heim. 1915. — Ism. Veszprémi Etelka. EPhK. 254—256. l.
1714. **Schiller.** *Kemény Lajos.* Schiller a kassai színpadon. EPhK. 166. l.
1715. *Schneckenburger Miksa.* A Rajna védői. (Die Wacht am Rhein.) Ford. Naményi László. Orsz.-Vil. 16. sz.
1716. *Schnitzler, Arthur.* Dr. Gräsler, Badearzt. Berlin. — Ism. Goth Ernő. P. Lloyd 32. regg. sz.
1717. *Schopenhauer, Arthur.* Szonett. Ford. Bardócz Árpád. Hét 32. sz., Társaság 47. sz. és Temesv. Hirl. 69. sz.
1718. *Schuller-Schullerus, Anna.* Heimweh. 3. Aufl. Leipzig. — Ism. Henrich Gusztáv. Siebenb. Deutsch. Tagebl. 13659. sz.
1719. *Spiess, Karl.* Das deutsche Volksmärchen. 1917. — Ism. Braun Soma. EPhK. 256. l. — *Sz. L.* Theol. Szaklap 57. l.
1720. *Stein, J.* Stefan Milow. Temesvár, Diöcez. Buchdr. (1918.) (8-r. 58 l.) [évf. 4. sz.
1721. **Stifter.** *Wolf-Cirian, F.* Adalbert Stifter. Die Wage 21.
1722. *Stilgebauer, Ed.* Das Schiff des Todes. Roman. — Ism. Nemzetközi Élet 65. l.
1723. A «Sturm» expresszionista költeményei. Hét 41. sz.
1724. *Vaihinger, Hans.* Nietzsche als Philosoph. 1916. — Ism. *b—b.* EPhK. 174. l.
1725. *Viebig, Clara.* Töchter der Hekuba. 1917. — Ism. Berde Mária. Bud. Szemle 175. köt. 472—475. l.
1726. *Waters, Gustav.* Die münsterischen katholischen Kirchenlieder. 1917. — Ism. *g. g.* EPhK. 174. l.
1726a. *Weber, Arthur.* Joseph Rauch. Erinnerung eines Offiziers aus Altösterreich. München, 1918. G. Müller. (8-r. L, 531 l.)
1727. **Wedekind.** *Wedekind Frank.* Föld szelleme. Ford. Rédey Tivadar. Hét 11. sz.
1728. *Fides.* Frank Wedekind und die Frauen. Pest. Journ. 74. sz.
1729. *Goth, Ernst.* Frank Wedekind. P. Lloyd 60. reg. sz. — Hatvany Lajos. P. Napló 59. sz.
1730. *Lengyel Menyhért.* Frank Wedekind. Nyugat I. 524. l.
1731. *Sz. K.* Wedekind. Hét 12. sz.
1732. *Weiser, Chr. Fr.* Shaftesbury und das deutsche Geistesleben. 1916. — Ism. Koszó János. EPhK. 244—247. l.
1733. *Wenz, Richard.* Dichter im deutschen Schulhause. Leipzig. — Ism. Lám Frigyes. Népművelés 92—95. l.
1734. *Willner* és *Reichert.* Médi. Ford. Harsányi Zsolt. Először adták a Vígszínházban jun. 21.
1735. *Witkop, Philipp.* Heidelberg und die deutsche Dichtung. 1916. — Ism. Gálos Rezső. EPhK. 444. l.
1736. *Ziegler, Theobald.* Die geistigen u. sozialen Strömungen im XIX. u. XX. Jahrhundert. 1916. — Ism. *w.* EPhK. 96. l.
1737. *Zweig Stefan.* Jeremiás. Dráma. Ford. Kosztolányi Dezső. Egyenlőség 15, 16., 18., 23. sz.

2. Nyelvészet.

1738. *Birt, Th.* Die Germanen. 1917. — Ism. *sch. j.* EPhK. 93. l.
1739. *Bischoff, E.* Wörterbuch der wichtigsten Geheim- und Berufssprachen. 1917. — Ism. *sch. e.* EPhK. 94. l.
1740. *Happ József.* Béb község német nyelvjárásának hangtana. 1915. — Ism. Scheiner S. Korr. Bl. Ver. siebenb. Landesk. 27—30. l.
1741. *Kluge, Friedrich.* Deutsche Namenkunde. 1917. — Ism. *sch. e.* EPhK. 95. l. [Elemér. EPhK. 442. l.
1742. *Mauszer, Otto.* Deutsche Soldatensprache. 1917. — Ism. Schwartz
1743. *Schwartz Elemér.* A rábalapincsközi nyelvjárás hangtana. 1914. — Ism. Scheiner A. Korr. Bl. Ver. siebenb. Landesk. 6—19. l.
1744. *Schwartz Elemér.* A hazai bajor nyelvjárások egy-két hangtani problémájáról. EPhK. 209—219. l.
1745. Siebenbürgisch-Sächsisches Wörterbuch. Herausgegeben vom Ausschuss des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. I. Bd. 5. Liefr. Bearb. von Adolf Schullerus. (Beute—Brett.) Strassburg, Karl J. Trübner. 1917. (8-r. 577—736. l.)

3. Tankönyvek.

1746. *Bakonyi Hugó* és *Lukács Ödön.* Német nyelv- és olvasókönyv szemlélet, cselekvés és élmény alapján a polgári fiúiskolák I. osztálya számára. Az . . . 1918. évi . . . polgári fiúiskolai tanítástery szerint. Budapest, 1918. Lampel R. (8-r. 4, 106, 18, 23 l.)
1747. *László Antal.* Német nyelvgyakorló és olvasókönyv a közvetlen (direkt) módszer alapján. Leányközép- és polgári leányiskolák számára. 1. rész. Nyolcadik, teljesen átdolgozott és képekkel bővített kiadás. Budapest, Singer és Wolfner. (8-r. 200 l.)
1748. *Markovics Sándor* és *Hegedüs Izidor.* Német nyelv-, olvasó- és gyakorlókönyv szemléltető alapon. 2. és 3. rész. Budapest, (1918.) Hornyánszky V. (8-r. 146, 228 l.) 8 K 14 f.
1749. *Szele Róbert* és *Osztić József.* Német stilusgyakorlatok. 2. kiad. — Ism. Haszler Károly. Tanáregyl. Közl. 51. köt. 693. l.
1750. *Toepler Theophil Eduárd.* Elméleti és gyakorlati német tanfolyam magántanulók számára. 3. jav. kiadás. Budapest, 1918. Franklin ny. (8-r. 247 l.) 7 K 20 f.

4. Svéd-dán-holland.

1751. *Couperus.* Heliogabalus. Ford. Lendvai István. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 34. sz. [blatt 13710. sz.
1752. *Czikeli, Friedrich.* Selma Lagerlöf. Siebenb. Deutsch. Tage-
1753. *Fontana, Oskar Maurus.* Erinnerung an einen Halbvergessenen. P. Lloyd 252. reg. sz. (Almgvist K. J. L.)
1754. *Hamsun, Knut.* Segen der Erde. 1918. — Ism. Stoessl Otto. U. o. 279. reg. sz. [*K. I.* Élet 45. sz.
1755. *Heidenstamm, Werner.* Endymion. Ford. Leffler Béla. — Ism.
1756. *Heyermans H.* Rajzok. Ford. Csitáry Béláné. — Ism. *szj.* Kath. Szemle 288. l.

1757. **Ibsen.** *Ibsen Henrik.* Peer Gynt. Drámai költemény. Ford. Patthy Károly. Budapest, 1918. Nyugat. (8-r. 173 l.) 6 K. — Ism. Hajdu Henrik. Nyugat I. 930—932. l. (A II. felv. mutatványa. Nyugat I. 211—221. l.)
1758. *Kohányi Rezső.* Ibsen Henrik társadalmi drámáinak ismertetése szociál-ethikai szempontból. Esztergom, 1918. Buzárovits ny. (Nagyváradi Feministák egyl. kiadványa.) (8-r. 43 l.)
1759. *Kázmér Ernő.* Anton Bergmann. Hét 3. sz.
1760. *Leffler Béla.* A Szózat hatása Runeberg «Vårt land» c. költeményére. Irodalomtört. 218—221. l.
1761. *Madelung, Aage.* Zirkus Mensch. — Ism. Goth Ernő. P. Lloyd 241. reg. sz.
1762. *Rung, Ottó.* Geheime Mächte. Übers. Weimar. — Ism. Kosztolányi Dezső. Esztendő. Jul. 132. l.
1763. *Strindberg.* Följegyzések. — Ism. *K. L.* M. Figyelő II. 184—186. l.
1764. *Strindberg.* Mesék. — Ism. Hét 35. sz.
1765. *Strindberg* vallomásai. Ford. Mikes Lajos. — Ism. Vasárn. Ujs. 9. sz. — *l. i.* Uj Nemzedék 2. sz.
1766. *Strindberg.* A bűnbak. Ism. Hét 44. sz.
1767. *Sztrokay Kálmán.* Strindberg mint alkimista. Virradat 30. sz.

5. Angol.

1768. *Bennett Gould.* Amor immortalis. — Ism. Zsoldos Benő. Hét 3. sz.
1769. *Bing Ede János.* Rudyard Kipling és India. Irodalmi tanulmány. Budapest. 1918. Pápai E. ny. (8-r. 27 l.)
1770. *Bottomley Gorden.* A világ vége. Ford. Zsoldos Benő. Délmagyarorsz. 127. sz.
1771. *Browning Róbert.* Az elvesztett kedves. Ford. Tóth Arpád. Nyugat I. 850. l.
1772. **Byron.** *Byron.* Saul. Ford. Sebestyén Károly. Mult és Jövő 410. l.
1773. *Byron.* Childe Harold búcsúja. Ford. Tóth Árpád. Nyugat II. 203—205. l.
1774. **Chesterton.** *Chesterton G. K.* Ember, a ki Csütörtök volt. Ford. Zsoldos Benő. — Ism. Schöpflin Aladár. Esztendő. Jun. 121—123. l. — *l. i.* Uj Nemzedék 6., 7. sz.
1775. *Földi Mihály.* Chesterton orthodoxiája. Nyugat II. 709. l.
1776. *Creizenach, Wilhelm.* Das englische Drama. 2 Bd. 1909—16. — Ism. Kádár Jolán. EPhK. 431. l.
1777. *Douglas Olive.* Fantasy. Ford. Zsoldos Benő. «Éva» 148. l.
1778. *Földi Mihály.* Lafeadio Hearn arcképe. Nyugat II. 710. l.
1779. *Gibron Wilfrid W.* Muskátli virágok. Ford. Zsoldos Benő. «Éva» 148. l.
1780. A «God save the King» magyar fordítása 1797-ből. Közli Rózsa Dezső. Irod. Tört. Közlem. 420. l.
1781. *Goldring, Douglas.* The Fortune. 1917. — Ism. Nemzetközi Élet 23—25. l.
1782. *Goulding.* Floridai kaland hősök. — Ford. Zempléni P. Gyula 1905. — Ism. *n. l.* A Gyermek 157. l.

1783. *Keats.* Óda egy görög vázához. Ford. Tóth Árpád. Nyugat II. 823. l.
1784. *Kún Mária.* A Robin Hood ballada. 1915. — Ism. Elek Oszkár. EPhK. 150. l.
1785. *Láczer István.* Richardson: Clarissa or the history of a Young lady c. regényének hatása Rousseau: Julie ou la nouvelle Héloise c. regényére. Bölcsészetdoktori értekezés. Budapest, 1918. Franklin ny. (8-r. 31 l.)
1786. *Longfellow H.* Esős napon. (The rainy day.) Ford. Kovács Mihály. Komár. Ujs. 39. sz. [746—749. l.
1787. *Poe-Allan Edgar.* A holló. Ford. Csillag Imre. Nyugat II.
1788. *R. G.* Sir Laurence Gomme. (1853—1916.) Ethnogr. 169. l.
1789. **Shakespeare.** *Shakespeare.* A hogy tetszik. Vigj. 5. felv. Ford. Rákosi Jenő. Először adták a Nemzeti Szinházban jan. 18. — Ism. *c.* Élet 4. sz. — Keszler József. Az Ujság 17. sz. — Schöpflin Aladár. Vasárn. Ujs. 4. sz. — Sebestyén Károly. M. Figyelő I. 279—282. l. — Szász Károly. Uránia. 42—45. l. — *V. G.* Bud. Szemle 174. köt. 126—128. l. — *Z. B.* Hét 3. sz. — Szini Gyula. P. Napló 17. sz.
1790. *Shakespeare.* Romeo és Julia. — Ism. *v. g.* Bud. Szemle 175. köt. 142. l.
1791. Ál-Shakespearei drámák. 6. Thomas Lord. Cromwell élete és halála. 1602. Ford. Benedek Marcell. Budapest, 1918. Akademia. (8-r. 96 l.) 5 kor.
1792. *Alexander, Bernhard.* «Wie es euch gefällt» von Shakespeare. P. Lloyd 17. reg. sz. [reg. sz.
1793. *Alexander, Bernhard.* Shakespeares Individualität. U. o. 118.
1794. *Alexander, Bernhard.* Heinrich VIII. U. o. 277. reg. sz.
1795. *Braun Sándor.* Romeo és Julia. A Nap 139. sz.
1796. *Császár Elemér.* Shakespeare és a magyar költészet. 1917. — Ism. Weber Arthur. EPhK. 231—236. l. — Baros Gyula. Irodalomtört. 229. l.
1797. *Hatvany Lajos.* Shakespeare-cafatok. Esztendő. Jun. 83—91. l.
1798. *Iványi Jenő.* Shakespeare-problémák a szinpadon. Az Ujság 175 sz.
1799. Jahrbuch d. deutschen Shakespeare-Gesellschaft. 53. — Ism. *l. h.* EPhK. 270. l.
1800. *Lutter Nándorné.* Hamlet és Don Quijotte. (Turgenyew jellemzéséből.) Alkotmány 240. sz.
1801. *Oláh Gábor.* Hamlet. Virradat 21. sz.
1802. *Rbz.* Egy Shakespeare, a mi nem kell. Uj Nemzedék 34. sz.
1803. Shakespeare-előadás szabad ég alatt. Az Ujság 94. sz.
1804. *Steinherz Jakab.* Shakespeare és Lessing a zsidóságról. Izr. Irod. Társ. 1918. Évkönyv 266—279. l.
1805. Magyar Shakespeare Tár. IX. 1916. — Ism. Király György. EPhK. 236. l. — Morvay Győző. M. Középiskola 109—111. l.
1806. *Shelley.* Óda a nyugati szélhez. Ford. Tóth Árpád. Esztendő. Jun. 96—99. l.
1807. *Wells, H. G.* Mister Britling sees it through. 1918. — Ism. *v. R.* P. Lloyd 49. reg. sz.
1808. *Whitman Walt.* A szanitécz. Ford. Bodó Pál. Hét 51—52. sz.

1809. *Williamson M.* és *C. N.* Egyptomban történt. Ford. Pantl K. — Ism. Élet 32. sz. — Lám Frigyes. M. Kultura XI. 417. l. — *b. j.* Magy. Középisk. 181. l.
1810. *Yeats, W. B.* Erzählungen und Essays. — Übers. v. Fr. Eckstein. 1916. — Ism. Rózsa Dezső. EPhK. 449. l.
1810a. *Zangwill Izrael.* Péntek este. Ford. Gábor Andor. Egyenlőség 12—13. sz.

X. Román nyelvek és irodalmak.

1. Franczia.

1811. *Hankiss, Jean.* Les sources, les sujets et les caractéres dans les comédies de Destouches. Budapest, 1918. Pátria. (8-r. 51 l.)
1812. *Aicard, Jean.* Arlette des Mayons. — Ism. J. Fuhrmann. Pest. Journ. 110. sz. [Nyugat I. 276—278. l.
1813. **Balzac.** *Balzac.* A harmincéves asszony. — Ism. Laczkó Géza.
1814. *Balzac.* Honorine. Ford. Sztrokay Kálmán. — Ism. Hét 49. sz.
1814a *Füredy F. Gusztáv.* Leo Gozlan: Balzac-anekdoták. Bud. Hirl. 217. sz.
1815. **Barbusse.** *Barbusse, Henri.* Le feu. — Ism. Benedek Marcell. Husz. Száz. 37. köt. 161—165. l. — Petrich Béla. Kath. Szemle 860—862. l. — Br. Wlassics Tibor. Bud. Szemle 173. köt. 155—160. l.
1816. *Barbusse Audré.* A tűz. Ford. Cserna Andor és Edda Margit. 1918. — Ism. Weltner Jakab. Népszava 49. sz.
1817. *Barbusse Henry.* A tűz. Ford. Lendvai István. — Ism. Kosztolányi Dezső. Esztendő. Jan. 170—173. l. — *a. j.* Élet 11. sz. — Havas Gyula. Nyugat I. 977. l. — *K. E.* Világ 59. sz. 12. l. — Páll Rózsa. N. Kultura 35. sz. — *Ry.* Bud. Hirl. 104. sz. — *(t. b.)* Alkotmány 28. sz. — Várdai Béla. Magy. Kultura XI. 132—135. l. — Nemzetközi Élet 18—23. l.
1818. *Barbusse H.* A szerelem pokla. Ford. Simó Ferencz. — Ism. Hét 31. sz. — Földy Mihály. Esztendő. Nov. 142—144. l.
1819. *Barrès, Maurice.* Aux service de l'Allemagne. 1916. — Ism. Petrich Béla. Bud. Szemle 175. köt. 463—466. l.
1820. *Batailles, Henri.* Amazone. — Ism. Vészi Margit. P. Lloyd 80. reg. sz.
1821. **Baudelaire.** *Baudelaire.* Utra hivás. Ford. György Oszkár. Békéscsaba és vid. 13. sz.
1822. *Baudelaire Charles.* Fantasztikus rajz. Ford. Sztjevó András. Orsz. Világ 1. sz.
1823. *Baudelaire Charles.* 1. Az Albatrosz. 2. A haj. A táncoló kigyó. Ford. Tóth Árpád. Nyugat I. 847—849. l.
1824. *Binder Jenő.* A Polyphemos-mese ó-francia költeményekben. Ethngr. 232—243. l.
1825. *Birkás Géza.* Eustache Deschamps magyarországi utazása és magyar vonatkozású költeményei. EPhK. 361—371. l.
1826. **Bourget.** *Bourget, Paul.* Lazarine. — Ism. Vészi Margit. P. Lloyd 81. reg. sz.
1827. *Karl Lajos.* Paul Bourget. Uránia. 242. l.

1828. *Zillken, Eleonore.* Paul Bourget als Kritiker. 1916. — Ism. *h. j.* EPhK. 459. l.

1829. *Charles-Louis Philippe.* Bübü. Ford. Pajzs Elemér. — Ism. *él* Hét 21. sz.

1830. **Chateaubriand.** *Kmetty Margit.* Adalékok Chateaubriand hatásához. 1916. — Ism. Élek Oszkár. EPhK. 151. l.

1830a **Corneille P.** — Lásd 1123. sz. a.

1831. **Chrétien de Troyes.** *Pollák Dezső.* Ivain és Owein. Chrétien de Troyes «Chevalier au lion» című époszának viszonya a kelta Owein mabinogihoz. Budapest, 1917. (8-r. 48 l.)

1831a **Daudet.** — Lásd 1089. sz. a.

1832. *Eckhardt, Alexander.* Remy Belleau. 1917. — Ism. Karl Lajos. EPhK. 131—133. l. és Élet 31. sz. — Haraszti Gyula. Bud. Szemle 173. köt. 311—319. l. — Lit. ZtrBl. 32. sz.

1833. **Farrère.** *Farrère, Claude.* Quatorze histoires des soldats. — Ism. Vészi Margit. P. Lloyd 84. reg. sz.

1834. *Farrère Claude.* Nyugati bestiák. Ford. Aranyossy Pál. — Ism. br. Wlassics Tibor. Bud. Szemle 174. köt. 147—150. l. — M. Figyelő I. 334. l. — Hét 8. sz.

1835. *Farrère Claude.* Ave Cæsar. Ford. Lakatos László. — Ism. *Sz. K.* Hét 23. sz. — Földi Mihály. Esztendő. Szept. 175-177. l.

1836. *Farrère Claude.* A ki ölt. Ford. Kállay Miklós. — Ism. Hét 35. sz. [II. 605. l.

1837. *Földi Mihály.* Az új francia irodalom és a háború. Nyugat

1838. **France.** *France, Anatole.* La révolte des anges. 1914. — Ism. *P. B.* Kath. Szemle 759—761. l.

1839. *France Anatole.* Servien csodavárosai. Ford. Fehér Sándor. 1918. — Ism. *P. B.* Kath. Szemle 762. l. — Kázmér Ernő. Hét 16. sz. — *l. i.* Uj Nemzedék 7. sz.

1840. *France Anatole.* Pontius Pilatus. Læta Acilia. Ford. Kunfi Zsigmond. 1918. — Ism. Szerdahelyi Sándor. Népszava 235. sz.

1841. *France Anatole.* Nyársforgató Jakab meséi. Ford. Keleti Arthur. — Ism. Lázár Leó. Esztendő. Nov. 141. l. — Kázmér Ernő. Hét 16. sz.

1842. *France Anatole.* Vérző vágyak. Ford. Orbók Attila. — Ism. *h. i.* Délmagyarorsz. 115. sz.

1843. *France Anatole.* A szilfasoron. — Ism. Hét 42. sz.

1844. *France Anatole.* Szt. Miklós püspök csodája. — Ism. U. o. 8. sz.

1845. *Gelzer, Heinrich.* Nature. Zum Einfluss der Scholastik auf den altfranzösischen Roman. 1917. — Ism. *h. j.* EPhK. 94. l.

1846. *Gourmont, Remy de.* A hó. Ford. Franyó Zoltán. Hét 49. sz.

1847. *Guilbeaux Henri.* 1. Egy német barátomnak. 2. Szenvedés. Ford. Sas László. Világ 198. sz.

1848. *Heredia* szonettjeiből. 1. A centaurok és lapithák. 2. A centaurok futása. 3. Egy triumfátorra. Ford. Vargha Gyula. Vasárn. Ujs. 51. sz.

1849. *Hervieaux Paul.* Bagatelle. színmű 3 felv. Ford. Abrányi Emil Először adták a Nemzeti Szinházban decz. 20.

1850. *Hugo Victor.* Levél egy hölgyhöz. Esztendő. Ápr. 143. l.

1851. *Jakab Dávid.* Dal (Chanson). Francziából ford. Juhász Gyula. Délmagyarorsz. 127. sz.

1852. *James Francis.* 1. Van egy pipám . . . 2. Szeretem a jó . . . 3. Az árva ördögöt. Ford. Kosztolányi Dezső. Esztendő. Jan. 113—117. l. — 4. Irma, hogy szeressem a bánatot. Komárom. Ujs. 2. sz. [275—282. l.

1853. *Karl Lajos.* Magyarország és a provençal költészet. Irod. Tört.

1854. **Lamartine.** *Bathóné Ertl Viola.* Bernardin de Saint-Pierre hatása Lamartine-ra. 1915. — Ism. Elek Oszkár. EPhK. 150. l.

1854a **Larochefoucauld.** *Minkes, Hermann.* Larochefoucauld. P. Lloyd 158. regg. sz.

1855. *Leroux Gaston.* Elátkozott karosszék. — Ism. Lázár Leó. Esztendő. Nov. 137—141. l.

1856. *Louys Pierre* és *Frondaie Pierre.* Az asszony és a bábu. Színmű 4. felv. Ford. Heltai Jenő. Budapest, 1918. Athenæum. (8-r. 80 l.) 1 kor. 20 f. — Először adták a Vígszinházban ápr. 27.

1857. *Louys Pierre* verseiből. 1. A szép nő. 2. Szerelem. Ford. Franyó Zoltán. Hét 16. sz.

1858. *Marivaux.* Szerelem játéka. (Le jeu de l'amour et du hasard.) Vígjáték 3 felv. Ford. Radó Antal. (Magyar Könyvtár 885—886.) Budapest, (1918.) Lampel R. (16-r. 78 l.) 80 fill. — Ism. Vasárn. Ujs. 7. sz.

1859. **Marot.** *Becker, Ph. A.* Clément Marots Liebeslyrik. 1917. — Ism. Eckhardt Sándor. EPhK. 433. l. [II. 199. l.

1860. **Maupassant.** *Maupassant.* A szép fiu. — Ism. *K.* M. Figyelő

1861. *Maupassant.* Szerelmesek. — Ism. *Sz. K.* Hét 23. sz.

1862. *Lerch, Eugen.* Die Deutschen bei Maupassant. P. Lloyd 157. reg. sz.

1863. *Mombert Alfréd.* A «káosz virágá»-ból. Ford. Bardócz Árpád. Zólyomvm. Hirl. 25. sz.

1864. **Montalembert.** — Lásd 1007., 1007a sz. a.

1865. **Musset.** *Musset, René.* Pierre Dumet, le réfractaire. — Ism. Cobor Péter. Virradat 37. sz.

1866. *Musset.* 1. A hold balladája. Ford. Tóth Árpád. Esztendő. Okt. 122—126. l. — 2. Velence. Nyugat II. 201. l.

1867. *Magyar Bálint.* Musset Rollája. Határszéli Ujs. 1., 2. sz.

1868. *Nagy Gyula.* A Grál-legenda. Szombathely, 1918. Nemzedékek kiad. (8-r. 96 l.) 3 kor.

1869. **Ohnet.** *él.* Ohnet. Hét 19. sz.

1870. *Perlaky.* Ohnet György. Alkotmány. 108. sz.

1871. *Pailleron Edouard.* A baba. Ford. Dieballa. György. Uj Idők 25. sz.

1872. **Prévost.** — Lásd 977. sz. a.

1873. **Racine.** *Adler, Fritz.* Racine als Mensch u. Künstler. 1915. — Ism. Hankiss János. EPhK. 251. l.

1874. **Richepin.** *Richepin Jean.* 1. Oceano nox. 2. Terrienne. Ford. Babits Mihály. Esztendő. Ápr. 17—21. l.

1875. *Richepin Jean.* Derék emberek. Ford. Cseténi Erzsi. — Ism. Hét 48. sz. [12. sz.

1876. *Richepin, Jean.* Az élet. Ford. Máthé Miklós. Munkácsi Hirl.

1877. **Rolland.** *Rolland, Romain.* Johann Christof. Deutsch v. Otto u. Erna Grautoff. — Ism. *Dr. C.* Siebenb. Deutsch. Tageblatt 13715. sz.

1878. *Haraszti Emil.* Romain Rolland. Bud. Hirl. 19. sz.

1879. *Túri Béla.* Jean Christoph és a háború. Alkotmány 197., 198. sz.
1880. **Ronsard.** *Eckhardt Sándor.* Plágiumvád Ronsard ellen. EPhK. 26—29., 107—111., 204—209. l.
1881. **Rostand.** *Stephani, Elsa.* Edmond Rostand. P. Lloyd 284. reg. sz. — Bud. Hirl. 284. sz.
1882. **Rousseau.** *Kemény Gábor.* Rousseau jelleme. Erd. Múz. 33. köt. (Külön is. 8-r. 35 l.)
1883. *Szabó László.* A Rousseau-probléma. 1917. — Ism. Rácz Lajos. EPhK. 137. l. — Lásd 1785. sz. a. [II. 606. l.
1884. **Sand G.** *Földi Mihály.* George Sand első szerelme. Nyugat
1885. *Settegast, Franz.* Das Polyphemmärchen in altfranzösischen Gedichten. 1917. — Ism. Binder Jenő. Ethnogr. 232—243. l.
1886. *Vaucluse.* Barlanglakó ősök. Ford. Máthé Miklós. Munkácsi Hirl. 12. sz. [Évkönyv 141. l.
1887. *Verhaeren.* Imádság. Ford. Kiss Arnold. Izr. Irod. Társ. 1918.
1888. *Verlaine Paul.* 1. Az asszony meg a macska. Ford. Bardócz Árpád. Temesv. Hirl. 40. sz. és Zólyomvm. Hirl. 51. sz. — 2. Pásztoróra. Zólyomvm. Hirl. 51. sz.
1889. *Werth, Werner.* François de Molière. 1916. — Ism. Hankiss János, EPhK. 148. l.
1890. **Zola.** *Földi Mihály.* Az ifjú Zola. Nyugat II. 763. l.
1891. *Ormos Ede.* Illusztrált teljes Zola. Világ 116. sz.

2. Nyelvészet.

1892. *Haraszti Gyula.* Hogyan írtak és beszéltek a régi francziák? Bud. Szemle 175. köt. 196—216. l.
1893. *Schreiner, Marie.* Die Flexion in den Dichtungen von Bandouin u. J. de Condé. 1916. — Ism. *h. j.* EPhK. 271. l.
1894. *Spitzer, Leo.* Aufsätze zur romanischen Syntax. u. Stilistik. Halle. — Ism. Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 170—172.
1895. *Szabó Károly.* Francia. (Rozsnyai nagy nyelvtanai.) Budapest, 1918. Rozsnyai K. (8-r. 371 l.) 12 kor.
1896. *Wacker, G.* Über das Verhältnis von Dialekt u. Schriftsprache im Altfranzösischen. 1916. — Ism. Karl Lajos. EPhK. 427—429. l.

3. Olasz—Spanyol.

1897. *Alardosz, Don Hyacinto da* szonettjeiből. 7—10. Spanyolból ford. Laurisin L. Teofil. Esztergom 17. sz.
1898. *Becquer A. Gusztáv.* Az örök költészet. Ford. Mihelics Vid. Kath. Szemle 266. l.
1899. *Beődi Balogh Ilona.* Az olasz nő a renaissance idejében. — Ism. Elek Oszkár. EPhK. 151. l.
1900. **Boccaccio.** — Lásd 709. sz. a.
1901. **Cervantes.** *Kőrösi Sándor.* Cervantes élete és művei. (Szt. István Akadémia . . . felolvasásai. 1. sz.) Budapest, 1918. Szt. István t. (8-r. 56 l.) 3 kor. 20 f. — Ism. Bud. Hirl. 229. sz. — Lendvai Zoltán. M. Kultura XII. 469. l.
1902. **D'Annunzio.** *Hatvany Lajos.* A repülő poéta. Esztendő. Szept. 152—160. l. (D'Annunzio.)

1903. *Perlaky-Prasser L.* Gabriel d'Annunzio. Alkotm. 4. sz.
1904. *Dante.* A pokol. Forditotta Babits Mihály. Budapest. (1918.) Révei testv. (8-r. 300 l.) 12 kor.
1905. *Dante.* Purgatorium 30. éneke. (Dante és Beatrice találkozása.) Ford. Babits Mihály. Élet 51., 52. sz.
1906. *de Sanctis, Francesco.* Gli scritti. Ed. B. Croce. 1917. — Ism. Elek Oszkár. Nyugat I. 707. l.
1907. *Elek Artur.* Ipolito és Léonora novellája. U. o. II. 33—44. l.
1908. *Heinrich Gusztáv.* A Don Juan monda. 2. bővitett kiadás. (Olcsó Könyvtár 1873—77.) Budapest, 1918. Franklin T. (16-r. 98 l.) 1 kor. 50 f. — Ism. *lyg.* Bud. Szemle 174. köt. 137. l. — Irod. tört. Közlem. 237. l. [EPhK. 81. l.
1909. *Karl Lajos.* Alfieri «Misogallo»-jának franczia fordításához.
1910. *Nógrády László.* Emilio Salgari. (Ponyvaregény 4 kötetben.) A Gyermek 59—65. l. — Szemák István levele. U. o. 285—287. l. — Nógrády László felelete. U. o. 287—290. l.

4. Oláh.

1911. **Cosbuc.** *Adamescu, G.* George Coşbuc. 1866—1918. Telegr. Roman. 52. sz.
1912. *Ciura, Al.* Gheorghe Coşbuc. 1866—1918. Unirea. 32. sz.
1913. *Isac Emil.* Cosbuc György. Husz. Száz. 38. köt. 125—127. l.
1914. *Isac Emil.* Erdélyi román költészet. Esztendő. Nov. 157—159. l.
1915. *Karl Lajos.* A szászvárosi oláh bibliafordítás. M. Nyelv 197—199. l.
1916. *Papp-Polák Dezső.* Az ólatin hangsúly nyomai a román nyelvekben. Budapest, 1918. Franklin-ny. (8-r. 20 l.)
1917. *Stana, Simion.* Insemnătatea literaturei noastre poporane. Biserica şi Scoala 30., 31. sz.
1918. *Tulbure György.* Az első román bibliafordítások. Tanulmány a román egyházi nyelv történetéből. Nagyvárad, 1918. Sonnenfeld-ny. (8-r. 29 l.)

XI. Szláv nyelvek és irodalmak.

1919. *Andrejev Leonid* elbeszélései. Ford. Várnai Dániel. — Ism. Hét 33. sz. — Kosztolányi Dezső. Esztendő. Aug. 136—139. l.
1919a. *Andrejev Leonid.* Az ember élete. Színmű 5 képben. Először adták a Magyar Színházban jun. 15.
1920. *Arcybasev.* A szenvedély. Színmű 4 felv. Ford. Bródy Sándor. Először adták a Vigszinházban nov. 23.
1921. *Avercsenko.* A tükör lelke. Ford. Pajzs Elemér. — Ism. Földi Mihály. Nyugat II. 704. l.
1922. *Balmont Konstantin.* Játszom veled. Ford. Juhász Á. Hét 33. sz.
1923. *Brüszow Valerij.* L'ennui de vivre. Ford. Juhász Á. U. o. 33. sz.
1924. Bumbrlicsek. (Tót mese.) Ethnogr. 248—250. l.
1925. **Dostojevski.** *Dostojewski, F. M.* Briefe. Übersetzt v. Alexander Eliasberg. München, 1914. — Ism. Eisler Mihály József. Pest. Lloyd 41. reg. sz.
1926. *Földi Mihály.* Dostojewskij és az orosz forradalom. Nyugat II. 859—861. l.

1927. *Gerő János.* A cseh-tót nyelvegység ügye. (Az Országos néptanulmányi Egyesület kiadványai. 1.) Budapest, 1918. Táltos. (8-r. 51 l.) 6 kor. — Ism. Alkotmány 240., 246., 252. sz.

1928. *Goldziher Mária.* Gogol eszméi a nevelésről. Magy. Pædag. 419—424. l. [mér Ernő. Hét 1. sz.

1929. **Gorkij.** *Gorkij, Maxim.* Meine Kindheit. 1917. — Ism. Kázmér Ernő. Hét 1. sz.

1930. *Alexander, Bernhard.* Maxim Gorkij. P. Lloyd 178. reg. sz.

1931. *Haller Jenő.* Egy magyarbarát dalmát-szláv humanista. Alkotmány 220. sz. (Crievics E. L.)

1932. *Körbler Djuro.* Život i rad humanista Didaka Pira Portugalca, napose u Dubrovniku. Rad jugosl. Akad. 216. knj. 1—169. l.

1933. *Kuprin.* A kripta. Ford. Bálint Lajos. — Ism. Földi Mihály. Nyugat II. 704. l.

1934. *Maretić, T.* Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Svezak 35. Nepomiriv — Noščica. U Zagrebu, 1918. Jugosl. Akad. (8-r. 240 l.) 7 kor.

1935. *Mariánovics Milán.* Ukrán és orosz nyelvművelés. Nyelvőr 190. l.

1936. *Pavlovity Milorad.* 1. Komitácsik. 2. Őrszemek. 3. Az «Ovce poljè»-n. Ford. Szászy István. Élet 32. sz.

1937. *Pecinovsky-Rastovčan, Slava.* Kapperova «Lazarica» i naša narodna pjesma. Rad jugosl. Akad. 216. Knj. 170—217. l.

1938. *Reljković, Matije Anbuna.* Djela. Priredio . . . T. Matić. 1916. — Ism. Szegedy Rezső. Bud. Szemle 175. köt. 475-478. l.

1939. **Sevcsenkó.** *Sevcsenkó Tarasz.* Végrendelet. Ford. Anka János. Élet 8. sz.

1940. *Kelemen Andor.* Tárász Sevcsenko. Nemz. Kultura 16. sz.

1941. *Simonyi Zoltán.* Sevcsenkó Tárász. Déva és vid. 18. sz.

1942. *Sienkievicz Henrik.* Sivatagban-őserdőben. Ford. Bányai Károly. — Ism. *a-a.* Élet 13. sz. — Lám Frigyes. M. Kultura XI. 328. l.

1943. Stari pisci hrvatski. Knjiga 24. Djela Inacija Giorgi (Ignata Dordića) Za stampu priredio M. Rešetar. Knj. I. Pjesni razlike i uzdasi mandalijene pokornice. U Zagrebu, 1917. Jugosl. Akad. (8 r. LXXXIX, 616 l.) 10 kor.

1944. *Szeveranin.* 1. Vihar. Ford. Juhász Árpád. Hét 33. sz. — 2. Szivem. 3. Esti zene. U. o. 40. sz.

1945. *Tetmajer Kazimierz.* 1. Chopin-árnyak. Ford. Kató József. Temesv. Hirl. 45. sz. — 2. A sas. U. o. 68. sz.

1946. **Tolsztoj.** *Lám Frigyes.* Tolsztoj és Bernardin de Saint-Pierre. Alkotmány 118. sz. [Lásd 955. sz. a. is.

1947. *Turgenyev.* Aszja. Ford. Trócsányi Zoltán. — Ism. Hét 11. sz. —

1948. *Vodicska Imre.* Orosz írók és a forradalom. (Száz év az orosz irodalomból.) Alkotmány 64. sz.

XII. Vegyes.

1949. Japán versek. 1. *Shikibar.* Távol tőled. 2. *Ismeretlen költő:* Fürdés után. Ford. Bardócz Árpád. Hét 25. sz.

1950. Régi kinai költők. *Li-tai-pe.* A vörös szoba. — *Si-king.* A fáradt katona. Ford. Katzmuth Artur. Zólyomvárm. Hirl. 37. sz.

(Budapest.) Összeállította Hellebrant Árpád.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

I. Görög és latin philologia.

Accius 77
Acontius és Cydippe 124
ἀίδιος κίνησις 147
Aischylos 127, 252
alanyeset a lat.-ban 239
Alexander, lykopolisi 153
Alexander Severus császár 149
Alkaios 127, 253
allegorikus idyll 122
Ambrosius 103, 224
Anakreon 143
Anastasius császár 75
Anaximandros 147
Anaximenes 147
Anthologia Palatina 126 s k.
Anyte, tegeai 126
Aphrodite-hymnus 125
Apollon-Hermes-mythos 186 s k.
Apollonios Dyskolos 75, 81
Apollonios Rhodios 124, 254
Apuleius 152—154, 259 s k.
aranykor, mint közhely 256 s k.
Aristoteles 82, 158, 222—224, 234
arkadiai idyll 126
Arkadia, mint közhely 125—128, 258
Asconaces 153
Asellius 86
Attis-mysterium 154
Augustinus 103, 158, 224
Augustus 224, 263

Baeumker, Clemens 157—158
beavatási szertartások 153 s k.
Benedictus Crispus 149
beszéd Priscianusnál 80
betű, betűk rendje Priscianusnál 76, 79
birtokos eset 239
Boethius 157
boldog szigetek 257
bölcsészettörténet 146—147
βουκόλος 121 s k.
βουκόλος-testület 122, 125
Brutus 222
Budapestum v. -inum 177 s k.
bukolikus közhelyek 120—130, 251—258

Cæsar 222—224, 234
Cæsariensis Maurus 74
Cato 86
Catullus 149, 255
Cicero 82, 83, 86, 105, 222, 224, 229, 234, 235
classicus költészet 120—130, 251—258
Claudius Cæsar 78
clausula 131 s k.
Clemens Alexandrinus 154
Corpus Medicorum Latinorum 149—151
Croiset 265
Czebe Gyula 166
Cyprianus 224

Daphnis 127
Demeter-hymnus 123
Démokritos 147
Demosthenes 224, 234
deus ex machina 166
Dibelius, M. 153—154
Diehl, E. 263
Dionysios tyrannus 122

Elysium 257
enkomion 124
Enyedinum 178
ephesusi matrona 178 s k.
epigrammatika 126
Erykos 127
eset, esetek Priscianusnál 86, 241—244
Euripides 188, 252
Eutyches 75

Fabius 223
falusi élet dicsérete (közhely) 256
felsőfok Priscianusnál 82
Firmicus Maternus 130—135, 154
Flavius Theodorus 75
Fodor Gyula 167, 175
Fortuna videns és cæca 154

Galateia hetaira 122
Gallus 127
georgikus közhelyek 120—130, 251—258
Geryon marhái 182
gnostikus irodalom 153
görög szó eredete 166
görög-magyar szótár 166 s k. 175
Grammatica Sexti 175
Gregorius 224
Grillius 79

A MAGYAR PHILOLOGIAI IRODALOM 1899-BEN.

Az összegyűjtött anyag ez összeállításnál a következő rovatokba van osztva:

I. *Általános nyelvészet, irodalomtörténet és ethnographia.*

II. *Aesthetika és műtörténet.* 1. Aesthetika. — 2. Képzőművészetek. — 3. Zene. — 4. Színészet.

III. *Philologiai paedagogia.* 1. Általános irányú czikkek (nyelvtanításról, olvasásról, írásról). — 2. Magyar nyelv. — 3. Klasszikus nyelvek. — 4. Német. — 5. Franczia. — 6. Művészi oktatás.

IV. *Finn-ugor nyelvek.*

V. *Árja nyelvek* (a czigány nyelvvel).

VI. *Keleti nyelvek* (arab, héber, török, egyiptomi).

VII. *Magyar nyelv és irodalom.* 1. Bibliographia. — 2. Magyar irodalomtörténet. (Ebbe fölvétettek a szépirodalmi művek és a szinművek birálatai is. Ez utóbbiaknál csak az első előadás napja van megjegyezve. Ez lehetővé teszi a különböző napilapokban megjelent ismertetések fölkeresését.) — 3. Egyes írókról. — 4. Magyar nyelvészet (a végén: egyes szókról és szólásokról). — 5. Iskolakönyvek.

VIII. *Klasszikus nyelvek és irodalmak:* 1. Általános irányú dolgozatok. — 2. Görög történet s régészet. — 3. Görög irodalomtörténet s egyes görög írók. — 4. Görög nyelvtanok s olvasókönyvek. — 5. Latin történet s régészet. — 6. Latin irodalomtörténet s egyes latin írók. — 7. Latin nyelvtanok s olvasókönyvek. — 8. Magyarország ó- és középkori régészete.

IX. *Germán nyelvek és irodalmak.*

X. *Román nyelvek és irodalmak.*

XI. *Szláv nyelvek és irodalmak.*

XII. *Vegyes.*

I. Általános nyelvészet, irodalomtörténet és ethnographia.

a) Általános nyelvészet és irodalomtörténet.

1. *Acsay Antal dr.* Erasmus Dezső és Reuchlin János. Magy. Szemle 42—47. sz.

2. *Acsay Antal.* Keresztény hamanisták. Philol. Közl. 789—806. 889—914. l.

3. *Alfa.* A szükséges és nem szükséges könyvekről. A Könyv 12. sz.

4. *Bálint, Gabriel.* Tamulische (dravidische) Studien in zwei Theilen. (Wissensch. Ergebnisse der Reise des Gr. Béla Széchenyi.) 1898. Ism. W. H. Liter. Centr. Bl. 17. sz.

5. *Fechtel János dr.* Mezzofanti József biboros, a világhirű nyelvtudós. Heti Szemle 40. 41. sz.

Egyetemes Philologiai Közlöny
1900. VI—VII. füzet.

6. *Gábor Ignácz.* Amarú. Bud. Szemle 99. köt. 141—146. l.

7. *Gáspár I. Imre.* Német törvényjavaslat a szerzői jogról. A Könyv 3. sz.

8. *Giesswein, Alexander.* Les progrès de la linguistique. Paris, Société bibliogr. 1899. (8-r.)

9. *Goldbaum, Wilhelm.* Zur Geschichte des Autographs. Ein Capitelchen Literaturhistorie. P. Lloyd 160. reg. sz.

10. *Hamvas József.* Az egyetemes irodalomtörténet áttekintése. II. rész: Az akadémizmustól a romanticizmusig. (Tudományos zsebkönyvtár. 19. füz.) Budapest, 1899. Stampfel K. (8-r. 88 l.) 30 kr.

11. *Hegedűs István.* A philologia az egyetemen. Philol. Közl. 865—869. l.

12. *Hegedűs István.* Párhuzamos helyek. U. o. 720—723. l.

13. Indogermanische Forschungen. VII—IX. Ism. Petz Gedeon. Nyelvtud. Közlem. 119—125. 346—356. l.

14. *Katona Lajos.* Az Esperanto nevű világnyelvről. Nyelvőr 49—56. l.

15. *Katona Lajos.* A sziámi nyelvről. Hazánk 308. sz.

16. *Katona Lajos.* Az «Alphabetum Narrationum» budapesti kivonata. Philol. Közl. 680—689. l.

17. *Kiss János dr.* A hittudományi oktatás nyelvéről. Hittudom. folyóir. 529—548. l.

18. *Krausz Jakab dr.* A mai nyelvtudomány vezérelvei. Polg. Isk. Közl. 92—104. 137—160. l. Önállóan is megjelent. (8-r. 39 l.)

19. *Mihályfi Ákos dr.* A külföldi katholikus irodalomról. Kath. Szemle 336—344. l.

20. *Mihályfi Ákos dr.* A hittudományi oktatás nyelvéről. Hittudom. folyóirat 765—768 l. — Dr. Kiss János. Észrevételek. U. o. 768. l.

21. *Müller, F. Max.* Beiträge zu einer wissensch. Mythologie. Ism. dr. Schullerus A. Korresp. Bl. d. Ver. f. sieb. Landesk. 133. l.

22. *Öreg János dr.* Tudomány és költészet. Magy. Pestalozzi 10. 12. 14. 17. sz.

23. *Paul, H.* Prinzipien der Sprachgeschichte. Ism. Petz Gedeon. Nyelvtud. Közlem. 110—115. l.

24. *Stolz, Friedr.* Über die Entwickelung der indogerman. Sprachwissenschaft. 1899. Ism. Petz Gedeon. U. o. 471—475. l.

25. *Thewrewk E.* A nyelvtudomány és philologia története egyetemünkön. (Beszédek a bp. egyet. rector beiktatásakor.)

26. *Thewrewk Emil (Ponori).* Elnöki megnyitó beszéd. Philol. Közl. 160—176. l.

27. *Velics Antal dr.* A khinai nyelv szerepe az ural-altáji, indoeurópai és sémi nyelvekben. Budapest, 1899. Sz. Istv. társ. (8-r. 99 l.) 1 frt 20 kr. — Ism. Szinnyei József. Nyelvt. Közlem. 464—467. l.

28. Das Wesen der Sprache. Ung.-Weisskirchner Volksbl. 2. sz.

b) Ethnographia.

29. *A. H. E.* A népdalról. Soproni Napló 64. 65. sz.

30. Aberglaube im Haushalt. Ung.-Weisskirch. Volksblatt 36. sz.

31. *Akácz.* Jóka ördöge az Ezeregy éjszakában. Magyar Szó 3. sz.

32. *Albert József.* A provencei troubadourok. Protest. Esték. II. füz. 97—122. l.

33. Alsófehér vármegye monografiája. Kiadja Alsófehér vármegye közönsége. I. köt. 2. rész. Alsófehér vármegye néprajza. 1. Lázár István. Alsófehér vármegye magyar népe. — 2. Weinrich Frigyes. Alsófehér vármegye szász népe. — 3. Dr. Moldován Gergely. Alsófehér vármegye román népe. Nagy-Enyed, 1899. (8-r. 466—1048 l.)

34. *B. L.* Hausirende Slovaken. Neue Lippaer Ztg. 42. sz.

35. *Balassa József.* A magyar zsidóság néprajzi felvétele. (Izr. m. irod. társ. 1899. Évkönyve.)

36. *Baloghy Dezső.* Magyar Olymp. II. Balassa-Gyarmat. 1899. (8-r. 123 l.)

37. *Bárány Gyula.* Ethnographiánk és a magyar ifjuság koponyája. Néptanoda (Pécs.) 1. 2. sz.

38. *Bartek Lajos.* A népvándorlások indító okai és czéljai. Földr. Közlem. 266—273. l.

39. *Bäumel Fanny.* A mese jogosultsága a népiskolában. Nagy-Küküllő 30. 31. sz.

40. *Bellosics Bálint.* A tanitó és a néprajz. Bajai tanitóképzőintéz. értes. 3—12. l.

41. *Bellosics Bálint.* Délvidéki magyar babonák. Ethnogr. 304—313. lap.

42. *Bellosics Bálint.* Délvidéki német babonák és szokások. U. o. 392—395. l.

43. *Benedek Elek.* A magyar nép multja és jelene. Ism. Márki Sándor. Magy. Kritika 13. sz. — B. J. Tanáregyl. Közl. 32. évf. 383. l.

44. Betlehemská hra v Tajove, vo Zvolenskej stolici. Slovensk. Pohlady 116—123. l.

45. Biró Lajos német-új-guineai (berlinhofeni) néprajzi gyüjteseinek leiró jegyzéke. A M. T. Akadémia és a m. n. muzeum költségén kiadja a m. n. muzeum néprajzi osztálya. Budapest, 1899. Kilián. (4-r. 98 l.) 3 frt. — Ism. dr. Sebestyén Gyula. Ethnogr. 314—321. l. — György Aladár. Földr. Közlem. 226—229. l.

46. *Blau, Dr. Ludw.* Das altjüdische Zauberwesen. Strassburg, 1898. Ism. Br. A. Liter. Centr. Bl. 27. sz.

47. *Boér Miklós.* A Szilágyság népeiről. Erdély népei 25—28. 53—55. l. (Erdély mellékl.)

48. *Bognár Teofil.* A mesék vándorlásának történetéhez. Philol. Közl. 318—323. l.

49. *Böhme, Fr. M.* Deutsches Kinderlied und Kinderspiel. Ism. dr. A. Schullerus. Korresp. Bl. d. Ver. f. siebenb. Landesk. 1. sz.

50. *Broch, Olaf.* Aus der ungarischen Slavenwelt. Archiv f. slav. Philol. XXI. 49—61. l.

51. *Bulc, T.* A mese általában. 1895. Ism. Katona Lajos. Ethnogr. 65—67. l.

52. *Bünker.* Das siebenbürgisch-sächsische Bauernhaus. Mitteil. d. anthrop. Ges. in Wien. 5. Heft.

53. *Croner, K.* Gespensterspuk und Hexen-Glaube in Kl.-Bistritz. Korr. Bl. d. Ver. f. siebenb. Landeskunde 3—5. sz.

54. *Csiki Ernő.* A mongolokról. Magy. Szalon 31. köt. 33—40. hasáb.

55. *Csiki Ernő.* Gróf Zichy Jenő expedicziójából. Vasár. Ujs. 21. 23. 25. 27. sz.

56. *Dániel Ernőné br.* A házi ipar. Bud. Napló 16. sz.

57. *D'Artagnan.* Régi magyar társasélet. Ism. t. r. Uj Idők 52. sz. — Porzó. Magy. Nemzet 329. sz.

58. *Dobšinský, Pav.* Prostonárodnie Slovenské Povesti. Usporiadal —. Sošit 3. 4. 2. vydanie. Turč. Sv. Martin, 1899. (8-r. 96, 96 l.) à 30 kr.

59. *Dragomanow, Mich.* Die slavischen Sagen über Opfern des eigenen Kindes. Die Donauländer 1—12. 105—116. 190—198. l.

60. *Elemér.* A karácsonyi hét babonája. Szepesi Lapok 52. sz.

61. *Eljasz-Radzikowski, Dr. Stanisiews.* Z folklorystyki Słowackiej. We Lwowie, 1899. (8-r. 46 l.) 1 kor. 80 fill.

62. *Erdélyi Pál.* A virágének. Ethnogr. 257—269. 337—352. l.

63. Die ethnographische Abtheilung des ungar. Nationalmuseums. Die Donauländer 53. l.

64. *Fibiger Sándor dr.* A világ mai legnagyobb pogány vallása. Ungvári Közl. 5. 6. sz.

65. *Fiók Károly.* Nulla dies sine linea. (A sabartoiasfalvi névről.) Századok 9—20. l. — Pecz Vilmos megjegyzése. Philol. Közl. 203. l.

66. *Floridor.* Régi háztüznézés vizkereszt napján. Egyetértés 6. szám.

67. *Floridor.* A magyar álarczos mulatságok történetéhez. U. o. 23. szám.

68. *Floridor.* A magyar divat történetéhez. U. o. 36. sz.

69. *Floridor.* Magyar czigányzenészek emlékezete. U. o. 99. sz.

70. *Frank Zoltán.* Délkeleti népélet. (A «jocu».) Felvid. Hiradó 39. szám.

71. *Fuchs.* Das deutsche Haus des Zipser Oberlandes. Mitteil. d. anthrop. Ges. in Wien. Bd. 29.

72. *Galgóczy János.* A šumir kérdéshez. Ethnogr. 352—372. l.

73. *Gáspár Ármin.* Az arany kotló mondája. Erdély népei 58. l. (Erdély mellékl.)

74. *Gerő Attila.* A babona. Hasznos Tanácsadó 6. sz.

75. *Gödri Ferencz, ifj.* Régi és uj dolgok. Székely Nemzet 43. 44. sz. (Az erdélyi magyar vendégségről szól.)

76. *H.* Eine Beschreibung Siebenbürgens aus dem XVI. Jahrh. Korr. Bl. d. Ver. f. siebenb. Landeskunde 2. sz.

77. *H. G.* Magyar lakodalmi szokások. Hódmezővásárhely 40. sz.

78. *Hanusz István.* Népköltés a Magyarföld geologiájában. Kecskemét 44—47. sz.

79. *Hanusz István.* Hazai földrajzi népregék. Földr. Közlem. 7—15. l.

80. *Hanusz István.* Nemzetünk erősödése az Alföldön. U. o. 217—226. lap.

81. *Haralyi.* Heves-Tiszavidéki házasság. (Ethnografiai leirás). Szépirod. Kert. 14. s köv. sz.

82. *Harmath Lujza.* Nyárádmenti székely népszokások. Ethnogr. 44—47. l. Elejét l. a mult évi folyamban.

83. *Herrmann Antal dr.* A néprajzi gyüjtésről. Erdély népei 6. l. (Erdély mellékl.)

84. *Hermann Antal.* Tájékoztató a néprajzi gyüjtés dolgában. Erd. Muz. 119. l.

85. *Herman Ottó.* A magyar ősfoglalkozások köréből. Szerző népszerű előadása a Természettudományi Társulat estélyén. Budapest, 1899. Lampel R. (8 r. 96 l.) 50 kr.

86. *Herman Ottó.* «A magyarság háza». (Feleletül Huszka Józsefnek.) Ethnogr. 282—286. l.

87. *Holczmann Ignácz.* Bácsi szekeresek. Bács-Bodrogh m. tört. társ. Évkönyve 127—129. l.

88. *Hollós L.* Népies gombanevek. Term.-tud. Közl. 355. füz.

89. *Horger Antal.* «A kicsi kigyó, macska és a féreg». (Hétfalusi csángó népmese.) Erdély népei 18. l. (Erdély mellékl.)

90. *Horger Antal.* Csángó népmese. Mesélte: Fejér György. Brassói Lapok 14. sz.

91. *Horger Antal.* Csángó népmese. Mesélte: Veress István. — U. o. 261. sz.

92. *Horger Antal.* A hétfalusi csángók boricatánca. Ethnogr. 106—114. l.

93. *Horváth Zoltán.* Plinius ismeretei a szittyák hazájáról és Európa északi részeiről. Földr. Közlem. 205—210 l.

94. *Huszka József.* «A magyarság háza». Ethnogr. 217—223. l.

95. *Huszka József.* Még egyszer «A Magyarság Házá»-ról. (Viszonválasz Herman Ottónak). Ethnogr. 373—380. l. — Herman O. Zárszó. U. o. 380. l.

96. *Jankó János* előadása az osztjákokról. Ethnogr. 168. l.

97. *Janosovszky Lajos.* A csúfnevekről. Zólyom és vid. 51. sz.

98. *Jantzen, H.* Zur Volkskunde und Culturgeschichte der Donauländer. Allg. Ztg. Beil. 159—160. sz.

99. *K. F.* Karácsonyi babonák. Nyitramegy. Közl. 52. sz.

100. *K. L.* Az ezeregy éj uj franczia forditása. Ethnogr. 325. l.

101. *Kállay, Vilma v.* Bosniens Frauenwelt. Die Donauländer 89—92. l.

102. *Karácsonyi János dr.* Biharmegye magyar népe a kurucz világban. Tiszántúl 283. sz.

103. A karen törzs Birmában. Néprajzi Közlemény. Kath. hitterjesztés lapjai. 9. 10. füz.

104. *Katanov, N. Th.* Narodnije sposobi lječenija a Baškir. Kazán, 1899. Ism. ch. Ethnogr. 323. l.

105. *Katona Lajos.* A magyar mythologia irodalma. I. füzet. Budapest, 1899. Hornyánszky V. (8-r. 35 l.)

106. *Katona Lajos.* Mária vakitó szépsége. Ethnogr. 165. l.

107. *Katona Lajos.* Ha a Maros tiszta volna. U. o. 165. l.

108. *Katona Lajos.* Néprajzi adalékok Csokonai munkáiban. U. o. 163—165. l.

109. *Katona Lajos.* Az «apokryph» mesék dolgában. U. o. 172—176. lap.

110. *Katona Lajos.* Az Akastyán-hegyről. U. o. 177—184. l.

111. *Katona Lajos.* A tejáruló menyecske. Philol. Közl. 572. l.

112. *Kazár Emil.* A mi svábjaink. Magy. Hirl. 207. sz.

113. *Kelemen Lajos.* Két férfi ruházatkép a XVII. századból. Erd. Múz. 253. l.

114. *Kiss Endre.* Borszék regéje. (A szarvas és pásztor.) Bereg 16. szám.

115. *Klaić, A.* Povjest Hrvata. I. 1899. Ism. Spicer Mavro. Die Donauländer 160—162. l.

116. *Kleinpaul, R.* Die Lebendigen und die Toten in Volksglauben etc. Ism. dr. Schullerus A. Korr. Bl. d. Ver. f. sieb. Landesk. 134. l.

117. *Köhler, Reinhold.* Kleinere Schriften. 1898. Ism. Heinrich G. Philol. Közl. 360—363. l. — a. Ethnogr. 324. l.

118. *Komjáthi.* Monda a bolygó zsidóról. Nagyszomb. Hetilap 20. 21. sz.

119. *Kont, Ign.* Le peuple Hongrois. Concordia aug.-sept.

120. *Kőrösy József.* A felvidék eltótosodása. Ism. Juba Adolf dr. Magy. Kritika 13. sz. — K—s L—ó. Ethnogr. 237—239. l.

121. *Kovács Géza.* A hajnalozás és czégérlövés a Nyárád mentén. Erdély népei 28. l. (Erdély mellékl.)

122. *Kovács Gyula.* Eltótosodott magyarok Barsmegyében. Ethnogr. 293—297. l.

123. *Kovács János.* A kuruzslás és varázsolás eszközei a szegedi boszorkányperekben. U. o. 34—44. l.

124. *Krausz Sámuel dr.* Néprajzi problémák az étkezésben. U. o. 270—282. l.

125. *Krenedits Ferencz.* Ujévi babonák. Vasár. Ujs. 1. sz.

126. *Kropf Lajos.* Az erdélyi oláhok eredetéről. Századok 624—627. lap.

127. *Kropf Lajos.* Az erdélyi szászok eredetéről. U. o. 725. l.

128. *Kúnos, Ignaz.* Das Fest der Hedva-Vertheilung in Ada-Kale. Die Donauländer 35—45. l.

129. *Lampérth Géza.* Régi farsangok. Vasár. Ujs. 4. sz.

130. *László Gyula.* Magyarok Romániában. Marosvásárh. 8. 10. sz.

131. *Laufenauer Károly.* A mult századi boszorkányperek Hódmezővásárhelyt. (Kivonat.) Akad. Értes. 25—29. l.

132. *Lehoczky Tivadar.* Beregmegyei helynevek. Ethnogr. 99—106. lap.

133. *Lengyel Const. Mihály.* Ruthénekről. Monografikus karczolat. Ungvár, 1899. Lévai Mór. (8-r. 111 l.) 1 frt.

134. *Lengyel C. M.* Ruthénekről. Sztavnya község multja. 1898. Ism. r. Ethnogr. 241. l.

135. *Lévay Mihály.* Karácsonyi népszokások. Budap. Napló 355. sz.

136. *M. B.* A feketévé változott fehér holló. Ethnogr. 331. l.

137. *Mahler Ede.* A szumer ősnép nemzetisége. U. o. 81—99. 199—217. l.

138. *Mányoki Tamás.* Adalékok nemzetünk őstörténelméhez részben bibliai alapon. Tolnavármegye 21. sz.

139. *Margalits Ede.* Horvát népszokások és babonák Belovár-Kőrösmegyében. Ethnogr. 124—126. l.

140. *Margalits Ede.* Horvát népszokások és babonák Károlyváros vidékén. U. o. 301—303. l.

141. *Márki Sándor dr.* A longobardok hazánkban. Erd. Múz. 276—288. 348—360. 433—449. l.

142. *Marton József.* Karácsonyi népszokások. Nagyszombati Hetilap 2. sz.

143. *Máté Lajos dr.* Lakodalmi szokások Hajdú-Nánáson. Ethnogr. 223—232. 287—293. l.

144. *Mathaeidesz György.* A Bács-Bodrogh vármegyei tótok. U. o. 232—237. l.

145. *Matunák Mihály.* Czigányok a magyar zene történelmében. Korpona és vidéke 1899. 5. és köv. sz.

146. *Matuska Lászlóné gr.* Román babonák. Ethnogr. 297—301. l.

147. *Merza Gyula.* A Kárpát múzeumi gyüjtés gyakorlati szempontból. Erdély népei 17—22. l. (Erdély mellékl.)

148. *Merza Gyula.* A külföldi néprajzi múzeumokról. U. o. 49—53. lap.

149. *Merze Gyula.* Az örmény ritus. Arménia 336—341. l.

150. *Milhoffer Sándor.* A régi Egyptom mezőgazdasága. A mezőgazdaság őstörténelmének ismertetése. Kassa. Vitéz A. 1899. (8-r. 134 l.) 1 frt. 30 kr.

151. *Milhoffer Sándor.* Népies időjóslás. Kis-Küküllő 2. sz. és Ujvidék 3. sz.

152. *Miličević, M. Gj.* Der serbische Bauer in der Jugend und über die Jugend. Die Donauländer 13—24. 93—96. l.

153. *Moldván Gergely dr.* Alsófehér vármegye román népe. Néprajzi tanulmány. Nagyenyed. 1899. (8-r. 328 l.) 3 frt.

154. *Moldován Gergely.* A románság balkáni eredetéhez. Erd. Múz. 61—71. l.

155. *Munkácsi Bernát.* A magyar-ugor nyelvrokonság legelső említése. Ethnogr. 249—251. l.

156. *Munkácsi B.* A «lengyel» népnév eredete. U. o. 251—254. l.

157. *Munkácsi Bernát.* A honfoglalás előtti magyar-szláv érintkezés bizonyítékaihoz. U. o. 332. l.

158. *Munkácsi Bernát.* A néptudomány mai állása s főbb módszertani elvei. U. o. 397—403. l.

159. *Munkácsi, Dr. Bernhard.* Die Anfänge der ungarisch-slawischen ethnischen Berührung. Die Donauländer 249—259. 329—340. 409—421. l.

160. *n.* Zur Frage der «deutschen Monatsnamen». Siebenb.-Deut. Tageblatt 7768. sz.

161. *Nagy Olivér dr.* Gróf Zichy Jenő ázsiai expedicziója. Nyugatmagy. Hiradó 89. 91. 92. sz.

162. *Németh Sándor.* A kolozsvári hóstátiak. Néprajzi vázlat. Erd. népei 23—25. l. (Erdély mellékl.)

163. *Németh Sándor.* A kolozsvári hóstátiak lakodalmi szokásai. U. o. 56. l.

164. Népélet Uj Guinea szigetén. Kath. hitterjesztés lapjai 101. 130. lap.

165. Neujahrswünsche u. Neujahrsgeschenke. Ung.-Weisskirchner Volksblatt 53. sz.

166. *Niederle, Dr Lubor.* Indicateur des travaux relatifs à l'antiquité slave. 1. 2. Praha, 1899. Ism. Slovensk. Pohlady 491. s köv. l.

167. *Patrubány Lukács dr.* Az ősmagyarok Örményországban. Arménia 232. l. — Az árdsesi örmények eredete. U. o. 233. l.

168. *Perényi Adolf.* A magyar nép elmésségéről, néphumorról. Délmagyar Közl. 19. sz.

169. *Pop Reteganul, Joan.* Românul in sat şi óste, apreciat din cantecele lui poporale. Gherla, 1899. A. Todoran. (16-r. 96 l.)

170. *Pop Reteganul, Joan.* Trandafirĭ şi viorele. Poesiĭ poporale culese şi ordinate de —. Ediţ III. Gherla, 1899. Aurora. (8-r. 143 l.)

171. *Purjesz Lajos.* Néhány vonás népünk jelleméről a népdal alapján. Szentes és vid. 73. sz. és Komárommegy. Értes. 44. sz.

172. *Rácz Miklós.* Régi írók Erdélyről és népeiről. Erdély 5—7. sz.

173. *Ratzel* Az árja népek eredetéről és elterjedéséről. Ethnogr. 416. lap.

174. Régi tánczok. Vasár. Ujs. 8. sz.

175. *Reimesch, Fritz.* Sagen und Ortsgeschichten zur Belebung des heimatkundlichen Unterrichtes an den Elementar- und Volksschulen des Kronstädter Kirchenbezirkes A. B. (Progr. der Kronstädt. Mädchenschule 3—35. l.)

176. *Richter M. István.* A csecsemő Német-Prónán és vidékén. Ethnogr. 381—391. l.

177. *Saineanu, Lazar.* Die Jele oder bösen Geister im rumänischen Volksglauben. Die Donauländer 25—34. 97—104. 199—207. 274—281. l.

178. *Salgó.* Karácsonvi szokások. Ellenzék 287. sz.

179. *Schullerus, Pauline.* Sächsische Volksmärchen aus Alzen. Korresp. Bl. d. Ver. f. siebenb. Landesk. 1. sz.

180. *Schullerus, Dr. A.* Haus und Hof. (Nach Joh. Wolff.) Bilder a. d. vaterl. Gesch. II. Bd. 49 - 58. l.

181. *Sebestyén Gyula dr.* Az avar-székely kapcsolat pere. Erd. Múz. 515—526. 574—590. l.

182. *Sebestyén Gyula.* Az avar-székely kapcsolat emlékei. Ethnogr. 1—25. l. — Önállóan is megjelent. Néprajzi füzetek. 8. sz. Budapest, 1899. (8-r. 47 l.) 50 kr.

183. *Seemayer Vilibáld dr.* Néprajz a németföldi múzeumokban. Ethnogr. 47—54 l. Elejét lásd a mult évi folyamban.

184. *Seemayer Vilibáld dr.* A szlávság eredetének Niederle-féle elmélete. U. o. 185—199. l.

185. *Seemayer, V.* Glücksei aus Ungarn. Globus 75. Bd. 232 Bl.

186. *Simonyi Zsigmond.* Ruhadivatok emléke. P. Napló 1. sz.

187. *Smičiklas, Tade.* Cultus- und Culturanfänge der Croaten. Die Donauländer 169—189. l.

188. *Somlyai Lajos.* Lakodalmi szokások az alföldön. Szarvasi Lapok 50. sz.

189. *Spicer, Mavro.* Croatische Cultur. Die Donauländer 117—120. lap.

190. *Spicer, Mavro.* Die «Matica Hrvatska». U. o. 287—290. l.

191. *Stern, Bernhard.* Türkische Musik. P. Lloyd 59. reg. sz.

192. *Strjentin, Dr. Max v.* Eine Beschreibung Siebenbürgens aus der Mitte des XVII. Jahrhunderts. Korresp. Bl. d. V. f. siebenb. Landesk. 7. 8. sz.

193. *Strausz, A.* Die Donauländer. 1. 2. Ism. M. B. Ethnogr. 62. l. 3—5. füz. Ism. *i.* U. o. 242. l.

194. *Sugár József.* Szigliget regéje. Tapolcza és vid. 30. sz.

195. *Šurmin, Gj.* Povjest književnosti horvatske i srpske. Zagrebu, 1898. Ism. Spicer Mavro. Die Donauländer 323—326. l.

196. *(sz. gy.)* A vásárhelyi boszorkányperek. Hód-Mező-Vásárhely 58. sz.

197. *Szádeczky Lajos dr.* Régi erdélyi lakodalmakról. Erdélyi Múz. 617—633. l.

198. Szibéria kincsei. Gróf Zichy Jenő gyüjteménye a Nemz. Múzeumban. Budap. Napló 64. sz.

199. *Szilágyi Gyula ifj.* Damián Ilona boszorkány pere. Hód-Mező-Vásárhely 59. sz.

200. *Szinte Gábor.* Petrozsény és vidéke. Szépirod. Kert. 20. 21. sz.

201. *Szombathy Kálmán.* A magyar nép időjóslása. Nyirvidék 40. sz.

202. *T. J.* Kistengräber im Burzenlande. Korresp. Bl. d. Ver. f. siebenb. Landesk. 3. sz.

203. *Takáts Sándor.* A bánáti bálok a mult században. Délmagyarorsz. Közl. 40. sz.

204. *Téglás István.* Vándor czigányok kincse. Erdély népei 21—23. l. (Erdélv mellékl.)

205. *Temesváry Rezső dr.* Előitéletek, népszokások és babonák a szülészet körében Magyarországon. Budapest, 1899. Dobrowsky és Franke. (8-r. 120 l.) 1 frt. — Ism. dr. Juba Adolf. Magy. Kritika 17. sz. — e. l. Ethnogr. 239. l.

206. *Thúry József.* Még egyszer a székelyek eredetéről. Erd. Múz. 257—275. 331—348. 424—432. l.

207. *Tolnai Vilmos.* Nagyfalusi (hontmegyei) babonák. Ethnogr. 395—397. l.

208. *T. V.* A tiszafáról. U. o. 414. l.

209. *Teutsch, Fr.* Die sächsische Frau in der Vergangenheit. Bilder a. d. vaterl. Gesch. II. Bd. 94—110. l.

210. *Török, Aurel v.* Über Yésoer und Sachaliner Ainoschädel. Arch. f. Anthrop. 26. Bd.

211. *Türk Frigyes.* «Hadak utja». (A honfoglaláskori egri leletek alkalmából.) Egri Ujság 3. sz.

212. Uhorska etnografia a Madari. Slovensk. Pohlady 182. l.

213. Ungarische ethnographische Gesellschaft (Die). Die Donauländer 51. l.

214. Ungarische Volkslieder. Die Gesellschaft. Juli-Heft.

215. *Ürmössy Lajos.* A köznép babonái. Székely Nemzet 125. sz.

216. *Ürmössy Lajos.* Köszönések. U. o. 118. sz.

217. *Váli Dezső dr.* Előitéletek, népszokások és babonák a szülészet körében Szabadkán. Orvosi Hetilap 44—45. sz. — Önállóan is megjelent. (8-r. 8 l.)

218. *Vargofcsik János.* A tótokról. Kassavidék 7. sz.

219. *Versényi György.* Az álomfejtésről. Kolozsvári áll. fels. leányisk. 1898/9. értes. 3—23. l.

220. *Vető Imre.* A magyar tolvajnyelv és szótára. Bajai Hirl. 27. sz.

221. *Vikár Béla.* Népdallam-gyüjtésemről. Zenelap 27—28. sz.

222. *Vikár Béla.* Somogymegye népköltése. Ethnogr. 25—34. l.

223. *Vikár Béla.* Egy régi magyar ráolvasás. Nyelvőr 208—210. l.

224. *Voith Antal.* Örmény nők az ötödik században. Armenia 45—48. l.

225. *Vrbanić, Dr. Franz.* Ein Jahrhundert in der Bevölkerungsentwickelung Croatiens und Slavoniens. Die Donauländer. 125—127. l.

226. Weihnachtsbräuche und Weihnachts-Aberglauben. Gross-Becskereker Wochenbl. 51. sz.

227. *Wittstock, Oskar.* Unsere Volkstracht. Bilder a. d. vaterl. Gesch. II. Bd. 137—153. l.

228. *Wittstock, O.* Sitte und Brauch. U. o. 225—249. l.

229. *Wlislocki Henrik dr.* A karácsonyfáról. Torontál 294. sz.

230. *Wonner, A.* Zur Volkskunde aus Zied. Korresp. Bl. d. Ver. f. siebenb. Landesk. 1. sz.

231. *Zathureczky János.* Vázlatok a liptói tótság néprajzából. Ethnogr. 114—124. l.

232. Zbornik za narodni život i običaje južnik slavena. Na svijet izdaje jug. Akad. znanosti i umjetnosti. Svez IV. I. Polovina. Uredio Dr. Ant. Radić. U Zagrebu, 1899. (8-r. 160 l.) 1 frt 25 kr. — Ism. Spicer Mavro. Die Donauländer 237. l.

233. Zichy Jenő gr. kaukázusi és középázsiai utazásai. Ism. Munkácsi Bernát és Nagy Géza. Die Donauländer 80—87. l.

234. *Zichy Jenő gr.* Oroszországi és keletázsiai expediczióm. Bud. Szemle 99. köt. 201—216. 354—374. l.

235. *Zichy Jenő gr.* Szibériai útjáról. Erdész. Lapok. Nov. füz. Önállóan is megjelent. (8-r. 15 l.)

236. *Zichy Jenő gr.* Azsiai expeditióm néprajzi eredményei. Ethnographia 135—143. l.

237. A Zichy-expediczió kiállítása a M. Nemzeti Múzeumban. U. o. 166—168. l.

238. *Zichy, Eugen.* Die asiatischen Expeditionen des —. Selbstbericht. Die Donauländer 282—286. 354—360. 422—447. l.

239. *Zichy, Graf Eugen.* Die asiatischen Expeditionen des —. P. Lloyd 82. sz.

240. *Ziegler, R.* Frauenaufgaben in Siebenbürgen. Ung.-Weisskirchner Volksblatt 4. sz.

241. *Zawiliński, Roman.* Słowacy ich życie i literatura z przedmową J. A. Święcickiego. (Biblioteka Dzieł wybrowijeh No. 101.) Warszawa (1899.) (8-r. 158 l.) 30 cent.

II. Aesthetika és műtörténet.

1. Aesthetika.

242. *Barcza József dr.* A költői igazságszolgáltatás. Tanulók Lapja 19. 20. sz.

243. *Bârseanu Andr.* József Blaga, teoria dramei. Brassói gör. kel. román főgym. értes.

244. *Blaga, dr. József.* Teoria dramei cŭ ŭn tractat introductiv despre frŭmos şi artă. Braşov. 1899. (8-r. 320 l.) 1 frt 80 kr.

245. *Bodnár Zsigmond.* Mi a romanticismus? Athenæum 280—286. 357—370. l.

246. *Bodnár Zsigmond.* Az anya a költészetben. Magy. Pestalozzi 29. szám.

247. *Borsos István.* Adatok a magyar időmértékes verselés történetéhez. Irod. tört. Közlem. 101—104. l.

248. *Császár Imre.* Drámabirálás. Művészvilág 3. sz.

249. *Divényi Gyula.* Természeti képek a dalköltészetben. Ism. Császár Elemér. Philol. Közl. 86. l.

250. *Doktor Apácai.* Szubjektivizmus a regényben. Polit. Hetiszemle 28. sz.

251. *Fejes Áron.* A műballada a német költészetben. Székelyudvarhelyi ref. kolleg. értes. 17—44. l.

252. *Ferenczy József.* Aesthetikai és műtörténelmi czikkek. Ism. Bogdanovics György. Aurora 1898. Aug. — Keményfi J. Magy. Szemle 1899. 1. szám.

253. *Hartmann János.* Az esztetikáról. Magy. Szemle 36. sz.

254. *Hartmann János.* A művészet lélektana. U. o. 38. sz.

255. *Huszár Vilmos.* A szinjáték igazsága. Budap. Napló 266. sz.

256. *Jánosi Béla.* Az æsthetika története. I. kötet. A görögök æsthetikája. A M. T. Akadémia Gorove-dijjal jutalmazott pályamű. Budapest, 1899. Akadémia. (8-r. II. 504 l.) 1 frt 50 kr.

257. *Kalamus.* Szektáriánusok. Magyar Szó 10. sz. (Szekta-szellemről az irodalomban.)

258. *Keményfi János.* A jövő lirája. Sárosp. Ifjus. Közl. XV. évf. 58. lap.

259. *Keményfi János.* Hangulat poézis. U. o. 99. l.

260. *Keszler József.* A bün a szinpadon. Magy. Nemzet 273. sz.

261. *lb.* Dramaturgiai tanulmányok. Kecskem. Lapok 6. 8. 10. 12. 15. 17. 20. 24. 29. 32. 36. 38. 40. 41. 45. 46. 48. 49. 51. 53. sz.

262. *Lázár Béla.* Levél a fiatal lirikusokhoz. Nemzet 10. sz.

263. *Lázár Béla dr.* Szinpadi sikerek. Nemzet 229. 233. sz.

264. *Losonczi Lajos dr.* A tragikum. Pozsonyi ev. lyc. értes. 1898/9. 9—61. l.

265. *Marossi Rudolf.* Realizmus a szinpadon. Fejérmegy. Napló 12. szám.

266. *Orior.* Művészet és immoralitás. Kolozsv. Lapok 2. sz.

267. *Peleskei Nótárius.* Magyar kritika. Magyar Szó 1—3. sz.

268. *Petur.* Dráma és lira. Hazánk 254. sz. és Magyar Szó 7. sz.

269. *Regőczi (Exner) Győző.* A szépről. (Tanitó beszéd.) Székesfehérv. és vid. 129. 130. sz.

270. *S. S. dr.* Az igazi novella. Magy. Szemle 16. sz.

271. *Schneeberger N.* A regény technikájáról. Ism. Császár Elemér. Philol. Közl. 858—860. l.

272. *Sebestyén Károly dr.* Az uj költészet. Magyarország 244. sz.

273. *Strauss Ármin.* A középkori dráma. Tanulók Lapja 27. sz.

274. *Stuhlmann Patrik dr.* A művészi izlés különfélesége. Magy. Szemle 19. 20. sz.

275. *Szakács Andor.* Magyarság az irodalomban. Magyar Szó 7. szám.

276. *Szász Zoltán.* Dráma és irodalom. Egyetértés 145. sz.

277. Szinházi kritikusok. Magy. Szalon. 32. köt. 449—500. l.

278. *Szűry Dénes.* Drámai impressziók. 1893—1898. Budapest, 1899. Singer és Wolfner. (8-r. XVI, 307 l.) 2 frt. — Ism. Dr. Császár Elemér. Polit. Hetiszemle 14. sz. — Harmat Géza. Magy. Kritika 13. sz. — H—i L. P. Lloyd 28. reg. sz. — Baráth Ferencz. Vasár. Ujs. 5. sz. — G—s. Hét 10. sz. — Magy. Hirl. 43. sz. — Magy. Szemle 11. sz. — Magy. Szalon 30. köt. 1110. hasáb. — p. s. Fővár. Lapok 7. sz.

279. *Tolnai Vilmos.* Verstani kérdések. Az irrationalis és cyclicus lábak időértékéről a magyar verselésben. Philol. Közl. 21—29. l.

280. *Tóth Béla.* Vers és próza. Pesti Hirl. 244. sz.

281. *Ujlaki Antal.* A vidéki szini kritika. Vágvölgyi Lapok 16. sz.

282. *V. E.* A kritikáról. Magy. Géniusz 27. sz.

283. *Vajda Ernő.* Metamorfozis. 150 év eredménye az esztetikában. Műcsarnok 20. sz.

284. *Vajthó Zoltán.* A lyra æstheticaja. (Doktori értekezés.) Budapest, 1899. Valter E. ny. (8-r. 66 l.)

285. *Varjas Endre.* Hangulat és hatás. Kalazantinum IV. évf. 7. sz.

286. *Varjas Endre.* Vallásos költészet. U. o. IV. évf. 8. sz.

287. *Varjas Endre.* A költészetről. U. o. IV. évf. 9. sz.

288. *Zombori Andor dr.* A művész egyénisége. Esztetikai tanulmány. Kolozsvár, Gombos F. 1899. (8-r. 131 l.)

2. Képzőművészet.

289. *Alexander Bernát.* Uj művészet. Művész-Világ 1. sz.

290. *Anchio.* Szeczesszió. Hét 2. sz.

291. *b.* Festők. Magy. Kritika 15. sz.

292. *Balás Imre.* A segesvári Petőfi-szobor és a fehéregyházi emlékoszlop története. Nagy-Küküllő 22. sz.

293. *Ballangó.* Művész-háború. Művész-Világ II. évf. 6. sz.

294. *Ballangó.* Szépművészet és pedagogia. U. o. 7. sz.

295. **Barabás M.** *Divald Kornél.* Barabás és Molnár. Magy. Szemle 45. szám.

296. *Keszler József.* Barabás Miklós művei. Magy. Nemzet 285. sz.

297. *Lovas Imre.* Az ifju Barabás. Magyarország 283. sz.

298. *Lyka Károly.* Barabás. Budap. Napló 287. sz.

299. *Markos Györgyné.* Barabás Miklós. (1810—1898.) Csanádi Lapok 2. sz.

300. *Nyári Sándor dr.* Molnár József és Barabás Miklós művei. Magy. Kritika III. évf. 3. sz.

301. *Richter József.* A Barabás-kiállitásról. Művész-Világ II. évf 4. szám.

302. *Szana Tamás.* Barabás Miklós. 1810—1898. (Képpel.) Vasár. Ujs. 43. sz.

303. *Térey, Dr Gabriel.* Die Barabás-Ausstellung. P. Lloyd 251. sz.

304. *V.* A Barabás-kiállitás. Műcsarnok 25. sz.

305. *Versényi György.* Barabás Miklósról. Ellenzék 250. sz.

306. *Viharos.* Barabás Miklós képei. Hét 44. sz.

307. A barok stilus Hollandiában. Budap. Épitész. Szemle. 4. füz.

308. Basaiti Marco. Épitész. Szemle VIII. évf. 3. sz.

309. *Bencze Zsigmond.* A rajzművészetek lényege és hatása. H.-M.-Vásárh. ref. főgym. értes. 7—14. l.

310. Diana Benedetto. Épitész. Szemle VIII. évf. 3. sz.

311. Bergamo festészete a renesszánszban. Budap. Épitész. Szemle 11. füz.

312. *Bergmann Agost.* Élet és művészet. Temesvári főreál. értes. 3—27. l.

313. *Berzeviczy Albert.* Itália. Budapest, 1899. Ism. Csengery Ján.

Magy. Pædag. 174—177. l. — Ferenczy József. Erd. Múz. 37—41. l. — Lázár Béla. Nemzet 1. sz. — Nyári Sándor. Magy. Kritika 9. sz. — Magy. Szemle 12. sz. — Z. A. Kolozsv. Lapok 4. sz.

314. *Boehm Antal.* Kibontakozás az uj festői irányok fogalomzavarából. Műkedvelők számára. Szeged, 1899. Endrényi I. (8-r. 23 l.) 20 kr.

315. Bonheur Róza. (Képpel.) Vasár. Ujs. 24. sz.

316. *Bossánné Lola.* Zichy Mihályról. Fővár. Lapok 28. 29. sz.

317. *C—s.* A karácsonyi műiparkiállitás. Műcsarnok 29. sz.

318. Carpaccio Vittore. Épitész. Szemle VIII. évf. 3. sz.

319. Catena Vincenzo. Épitész. Szemle VIII. évf. 4. sz.

320. Cima da Conegliano, Giovanni Battista. Épitész. Szemle VIII. évf. 4. sz.

321. *Cornélius.* A Markó-család. Magy. Szemle 9. sz.

322. Crivelli Carlo. Épitész. Szemle VIII. évf. 1. sz.

323. *Csányi Károly.* A gyulafehérvári székesegyház. Épitéstörténeti tanulmány. Budapest, 1899. Werbőczy ny. (4-r. 8 l.) Különnyomat az «Épitő ipar»33—36. számából. Megjelent a Magy. Állam 181. 182. sz. is.

324. *Csehély Adolf.* Udvarhelymegye népies műiparáról. Udvarhelyi Hiradó 3. 4. sz.

325. *Csudáky Bertalan.* A művészi másolás. Alkotmány 287. sz.

326. *Csulak Lajos.* Köleő Miklósról. Székely Lapok 49. sz.

327. *Czóbel Minka.* Rosa Bonheur. Hazánk 335. sz.

328. *Czobor Béla dr.* Magyarország történeti emlékei az ezredéves kiállitáson. 7—10. füzet. Budapest, 1899. Gerlach és Schenk. (4-r. 121—200 l.) à 2 frt 10 kr. — Ism. Dr. Éber László. Arch. Értes. 369—371. l.

329. *D—b.* László Fülöp. (Képpel.) Hét 48. sz.

330. *Divald Kornél.* A felsőmagyarországi renaissance-épitészet. Budapest, 1899. Ism. Dr. Éber László. Arch. Értes. 420—423. l. — Dr. Láng Nándor. Magy. Szemle 49. sz.

331. *Divald Kornél.* A pozsonyi szoborválság. Magy. Iparművészet 110—112. l.

332. *Dömötör István.* Műépitészet a tárlatokon. Műcsarnok 18. sz.

333. *Dömötör István.* Reform. Műcsarnok 27. sz. (A nemzetközi kiállitás rendezése ügyében.)

334. *Éber László dr.* Mária királyné arczképe Königsbergben. Arch. Értes. 193—196. l.

335. *Éber László.* A mező-keresztesi uj templom. Magy. Szemle 41. szám.

336. *Edvi Illés Aladár.* Középkorból való magyarországi vasalások. Magy. Iparművészet 106—109. l.

337. Emléklap a soproni Széchenyi-szobor leleplezésére. Ism. dr. Viszota Gyula. Irod. tört. Közlem. 251. l.

338. Épitészeti klassziczizmus Hollandiában. Budapesti Épitész. Szemle 5. füz.

339 *F. L.* Thorwaldsen in seinem Verkehr mit Byron u. Walter Scott. Krassó-Szörény. Ztg. 17. sz.

340. *Fabriczy, C. v.* Leonardo da Vinci. Allg. Ztg. Beil. 118. sz.

341. Fadrusz János műterméből. Magy. Szalon 30. köt. 1076—1079. hasáb.

342. *Fekete József.* Karvaly Mór. Bud. Napló 70. sz.

343. *Ferenczy József.* Egy képről. Ellenzék 294. sz. (Papp Gábor, A segédjegyző büne.)

344. *Ferenczy József.* A kulturnépek jellege. Erd. Múz. 611—616. l.

345. Ferrari Gaudenzio. Budap. Építész. Szemle 15. füz.

346. Garay szobra Szegzárdon. Athenæum naptára 48—50. l.

347. *Gerecze Péter.* Falképek Nagy-Libercsén. (Nográdm.) Arch. Értes. 305—310. l.

348. Golgota. Munkácsy Mihály festménye. Egyházy Ágoston és társa kiadványa. Budapest, 1899. Légrády S. (8-r. 16 l.)

349. *Goldschmied Lipót.* A német renaissance és a biblia. Izr. Irod. társ. Évkönyv 74—86. l.

350. *Greguss Imre.* Rafael élete és munkái. Kassai főreál. értes. 16—25. l.

351. *Grimm Hermann.* Leben Michelangelo's. Ism. i—r. Magy. Kritika 12. szám.

352. *Gróh István.* Jövő stilusunk. Magy. Iparművészet 197—204. l.

353. *Gróh István.* A gömörmegyei népies agyagművesség. U. o. 256—262. l.

354. Györök Leo. 1847—1899. Műcsarnok 30. sz.

355. *H—i, L.* Eine Hörmann-Ausstellung (Secession.) P. Lloyd 50. reg. szám.

356. *H—i, L.* Aus der Wiener Secession. (Die Frühjahrsausstellung.) U. o. reg. 70. sz.

357. *H—i, L.* Emerich Robert. (Nachruf.) U. o. 133. reg. sz.

358. *H—i, L.* Tolstoi und die Kunst. U. o. 177. reg. sz.

359. *H—i, L.* Jef Lambeaux. Ein grosser moderner Bildhauer. U. o. 294. reg. sz.

360. Halhatatlanság a művészetben. H. Nemzet 269. sz.

361. *Hampel József.* Régi hazai ornamentikáról. Magy. Iparművészet 98—105. l. — Lásd 373. 374. 411. sz. a. is.

362. *Hevesi, Ludwig.* Wiener Todtentanz. Gelegentliches über verstorbene Künstler und ihresgleichen. Stuttgart, 1899. Ism. Goldbaum Vilmos. P. Lloyd 101. sz.

363. *hm—os.* A Markó-kiállitás. Fővár. Lapok 9. sz.

364. *Hock János* előadása a képzőművészetekről. Borsodm. Lapok 87. 88. sz.

365. *Hock János.* Magyar művészet a magyar vidéken. Szabadság (Miskolcz) 24. 25. sz.

366. Hollandia renesszánsza. Építész. Szemle VIII. évf. 3. füz.

367. A hollandi korai épitő-renesszánsz részleteiről. U. o. 5. füz.

368. Hollandia renesszánsza a forradalmi korszakban. U. o. 7. füz.

369. A hollandiai renesszánsz virágzása. Budap. Építész. Szemle 2. szám.

370. A hollandiai épitészet jelentősége. U. o. 6. füz.

371. A korai renesszánsz Hollandiában. Építész. Szemle VIII. évf. 4. szám.

372. *Hollós Károly.* A modern művészi kiállitások látogatása. Tanáregyl. Közl. XXXII. 328. l.

373. *Huszka József.* A régi hazai ornamentika. Válasz Hampel J. értekezésére. Magy. Iparművészet 149—157. l. — Hampel J. válasza. U. o. 217. l. — Lásd *én.* Ethnogr. 321—323. l. — Lásd 361. 411. sz. a. is.

374. *Huszka József.* Magyar ornamentika. Ism. l. Magy. Iparművészet 28—30. l. — Erd. Múz. 121. l. — S. Ethnogr. 126—129. l.

375. *Huszka József.* Csécsi falképek. Arch. Értes. 207—214. l.

376. *i.* A három Markó. Magy. Ujs. 51. sz.

377. *Jancsuskó László G.* A pozsonyi tavaszi tárlat. Nyugatmagy. Hiradó. 77. 79. 83. sz.

378. *Jancsuskó László G.* Amor gyásza. Veress Zoltán festménye a tavaszi tárlaton. U. o. 95. sz.

379. *k. g.* Egy művész-élet romjai. (Mirkovszky-kiállitás.) Hazánk 100. szám.

380. *Karvaly József.* Karvaly Mór. Magy. Szalon 31. köt. 131—142. hasáb.

381. *Keleti Károly.* Idősbb Markó Károly. (Magyar Könyvtár 97. sz.) Budapest, 1899. Hampel R. (16-r. 32 l.) 15 kr. — Ism. i—r. Magy. Kritika II. évf. 16. sz. — Lázár Béla. Nemzet 157. sz.

382. *Keleti Gusztáv.* A festészet és szobrászat az 1896. évi kiállitáson. Ism. Nyári. Magy. Kritika 9. sz.

383. *Keszler József.* A nagybányaiak kiállitása. Orsz. Hirl. 3. sz.

384. Két festőművész halála. (Than Mór és Karvaly Mór.) Vasár. Ujs. 12. sz.

385. *Kézdi-Kovács László.* Művészeti deczentralizáczió. Uj Század 1. szám.

386. *Kézdi-Kovács L.* Vidéki műtárlatok, vidéki közönség. U. o. 4. szám.

387. *Kézdi-Kovács L.* A műcsarnok téli tárlata. P. Hirl. 349. sz.

388. *Kimnach Ödön.* A valószerűség jelentősége és hatásai a művészetben. Ism. Lázár Béla. Magy. Kritika 9. sz.

389. *Kiss Lajos.* A képzőművészetek kifejlődése Bajorországban. Miskolczi ref. főgym. értes.

390. *Krenner Miklos.* A művészeti ösztönről. Erd. Múz. 91—103. l.

391. *Kugler Alajos.* Emléklap a sopronyi Széchenyi-szobor lelepezésére. 1897. Ism. Dr. Viszota Gyula. Magy. Kritika 15. sz.

392. *L.* Mirkovszky Géza. Budap. Lapló 316. sz.

393. *L. B.* Az uj országház diszitése. Nemzet 107. sz.

394. *L. B. dr.* Műkiállitás Ujpesten. Nemzet 150. sz.

395. *Lázár Béla dr.* Modern illusztrálók. 1. Mucha. A Könyv 1. sz. 2. Grünwald Béla. U. o. 2. sz.

396. *Lázár Béla dr.* Művészeti tanulmányok, I. — magyarázó tanulmány az 1899. tavaszi tárlathoz. Budapest, Kosmos. (8-r. 691.) Különnyomat a «Magy. Szalon» máj. füzetéből.

397. *Lázár Béla.* Kaufman Izidor művészete. Magy. Szalon 30. köt 813—824. hasáb.

398. *Lázár Bála dr.* Favretto és «Susanná»-ja. U. o. 31. köt. 1223—1230. hasáb.

399. Leonardo. Budap. Épitész. Szemle. 12. füz.

400. Leonardo tanitványai. U. o. 14. füz.

401. **Lotz.** Lotz Károly falfestményei. Husz fénymetszetü táblával és Morelli Gusztáv fametszeteivel. Szövegét irta Riedl Frigyes. Budapest, 1899. (2-r. 33 l. és 20 tábla.) 18 frt. — Ism. Lázár Béla. Nemzet 157. sz. — Gróh István. Magy. Iparművészet 113—115. l.

402. *C—s.* Lotz Károly falfestményei. Magy. Szemle 16. sz.

403. A Lotz-albumból. Vasár. Ujs. 9. sz.
404. Lotz-ünnepély (képpel). Athenæum-naptár 44—46. l.
405. *Lovas Imre.* A «Moriamur» falfestményei az uj országházban. Műcsarnok 13. sz.
406. Luini Bernardino. Budap. Épitész. Szemle 14. füz.
407. *Lyka Károly.* Az ujabb művészeti irányok. Műcsarnok 14. 15. szám.
408. *Lyka Károly.* Miképpen lehetne művásárt teremteni? U. o. 28. szám.
409. *Lyka Károly.* Velenczei képek. Budap. Napló 245. sz.
410. *Lyka Károly.* Egy disznópásztor. U. o. 280. sz. (Segantini Giovanni festőről.)
411. *Lyka Károly.* Istenfája-háboru. U. o. 298. sz. (A magyar ornamentikáról, a Huszka-Hampel polemia alkalmából.) — Lásd 361. 373. 374. sz. a. is.
412. *Lyka Károly.* Tóth László. U. o. 302. sz.
413a. *Lyka Károly.* Művészi czímlapok. Magy. Iparművészet 210—215. lap.
413b. *Lyka Károly.* Ferenczy István. U. o. 189. sz.
414. *M.* Műtárlati képek. Budap. Épitész. Szemle 1. füz.
415. *Malonyay Dezső.* Magyar művészek külföldön. Budap. Hirl. 186. szám.
416. *Maszák Hugó.* Utmutató az elemi rajztanitásban. I. Vezérkönyv néptanitók számára. 2. változatlan kiadás. Budapest, m. k. egyet. nyomda. 1899. (8-r. 76 l.) 60 kr.
417. *Meller Simon.* Az irott kutfők jelentősége a művészettörténetben. Budapest, 1898. (8-r.)
418. *Meller Simon.* Az uj művészi ipar. Bud. Szemle 97. köt. 461—471. lap.
419. *Merza Gyula.* A tájképfestészet és turistaság. Magy. Állam 35. szám.
420. *Mihalik József.* Kassa város ötvösségének története. Arch. Közlem. 21. köt. — Ism. Divald Kornél. Magy. Szemle 46. sz. — m. Magy. Iparművészet 263—267. l.
421. *Mikalik József.* A bor hatásainak allegoriái régi ötvösműveken. Arch. Értes. 196—206. l.
422. *Mihalik József.* Régi magyar ötvösművek Abauj-Torna vármegyében. Arch. Értes. 310—316. l.
423. Milano épitészete a XV. században. Budap. Épitész. Szemle 9. szám.
424. A miskolczi Kossuth-szobor. Athenæum-naptár 47. l.
425. *Mitrovics Gyula, ifj.* A «Szépművészeti» Múzeum. Műcsarnok 13. szám.
426. Modern vagy magyar stilus? *X.* Magy. Iparművészet 193—196. lap.
427. *Molnár József.* (1821—1899.) (Képpel.) Vasár. Ujs. 7. sz. — lk. Budap. Napló 39. sz. — Lásd 295. 300. sz. a. is.
428. *Morelli Gusztáv.* (Képpel.) Vasár. Ujs. 26. sz. — Magy. Géniusz 27. sz. — Grafikai Szemle 7. sz.
429. *Morvay Győző.* A művészi utánzás elvének története. (XVIII. század.) Budapesti VII. ker. főgym. értes. 10—43. l.

430. *Mosdóssy Imre.* Rajzoktatás és művészi oktatás. Magy. Nemzet 325. szám.

431. **Munkácsy M.** *Benczúr Kata.* A bártfai Lieb-család. Vasár. Ujs. 3. sz.

432. *Ilges, F. W.* M. von Munkácsy. Mit 121 Abbildungen nach Gemälden und Zeichnungen. Bielefeld und Leipzig, 1899. (8-r. IV, 132. l.) Ism. Kropf Lajos. Bud. Szemle 100. köt. 454. l.

433. *Piktor.* Munkácsi «Honfoglalása». Magyar Szó 1. sz.

434. *Török Mihály.* Munkácsy és Van Dyck. Kolozsv. Lapok 14. sz.

435. Művészettörténeti diapozitiv-jegyzék. Közép és felsőbb iskolák használatára. 1. füzet. Budapest, 1899. (8-r. 25 l.)

436. *Myskovszky Ernő.* A műemlékek becse és jelentősége a műiparban. Budap. Épitész. Szemle 6. füz.

437. *Nácz József.* A Vértes vidékének történelmi műemlékei. Arch. Közlem. 22. köt. 118—202. l.

438. *Nádor Lajos.* A reprodukczió általában. Grafikai Szemle 5—12. sz.

439. *Nádor Lajos.* A grafikai művészet ujabb áramlatai. Grafikai Szemle 11. sz.

440. *Nagy Sándor.* Mit mesél a Notre-Dame de Parois façadja? Műcsarnok 12. 13. sz.

441. A nagybányaiak. *yj.* Hét 1. sz.

442. *Nemo.* Magyar művészet Oroszországban. Műcsarnok 15. sz.

443. **Nemzeti Szalon.** *C—s.* A Nemzeti Szalon karácsonyi kiállitása. Magy. Szemle 52. sz.

444. *Divald Kornél.* Nemzeti Szalon. Magy. Szemle 23. sz.

445. *Gróh István.* Nemzeti szalon és iparművészeti kiállitás. Hét 50. szám.

446. *i—r.* Két képkiállitás. Magy. Kritika 7. sz. (Nemzeti szalon és nagybányaiak.)

447. *Kazár Emil.* Uj és régi irányok. Magy. Hirl. 142. sz. (A Nemz. Szalon tavaszi tárlatáról.)

448. *Kézdi.* A Nemzeti Szalon téli tárlata. P. Hirl. 338. sz.

449. *Lázár Béla dr.* A Nemzeti Szalon tárlata. Magy. Nemzet 337. szám.

450. *Lyka Károly.* A tavaszi Szalon. Bud. Napló 113. sz.

451. *Lyka Károly.* A Nemzeti Szalon és a Hollósy-iskola kiállitása. U. o. 338. sz.

452. *Maksziányi Dezső dr.* A Nemzeti Szalon tárlata. Magyarország 141. 143. sz.

453. *Malonyay Dezső.* A Nemzeti Szalon téli kiállitása. Budap. Hirl. 338. sz.

454. A Nemzeti Szalon kiállitása. *i—r.* Magy. Kritika III. évf. 6. sz. — il. Polit. Hetiszemle 50. sz.

455. *Notter Antal dr.* A Nemzeti Szalon képkiállitása. Alkotmány 293. szám.

456. *Richter József.* A hangulatok festői között. (A Nemzeti Szalon tárlatáról.) Művész-Világ 12. sz.

457. *Rothhauser, Max.* Ausstellung im «Nemzeti Szalon». P. Lloyd 127. reg. sz.

458. *Rózsa Miklós.* Művészet és iparművészet. (Nemzeti Szalon-Iparművészeti kiállitás.) Hazánk 282. sz.

459. *V. B.* Nemzeti Szalon. Magy. Géniusz 50. sz.

460. *Nyiry.* A secessio és a symbolismus. Magyar Szó 3. sz.

461. *Orbán Ferencz.* A heidelbergi vár renesszánsz mesterei. Budapest, 1899. Werbőczy ny. (4-r. 11 l.) Különnyomat az «Épitő ipar» 24—27. számaiból.

462. *P. G.* Szent István király két szobra. Vasár. Ujs. 34. sz.

463. *P. G.* Ünnepi kivonulás. Dudits Andor festménye. Vasár. Ujs. 51. szám.

464. A páduai épitészet és szobrászat a XV. és XVI. században. Épitész. Szemle VIII. évf. 7. füz.

465. Palma, Az idősebb Jacomo —. Budap. Épitész. Szemle 12. sz.

466. Pellegrino da San Daniele. Épitész. Szemle VIII. évf. 1. sz.

467. *Piktor.* Még egyszer a szeczesszióról. Hét 18. sz.

468. Pulszky's (Karl) Bilderkäufe. *eut.* P. Lloyd 173. reg. sz.

469. *Radisics Jenő.* Magyar műkincsek. 1. 2. 1898. Ism. Egyetértés 15. szám.

470. *Radó Ignácz dr.* Művásárlás. Műcsarnok 30. sz.

471. *Radványi Béla dr.* A műtörténelem kutforrásai. Magy. Szemle 42—44. sz.

472. Raphael művészete Rómában. Épitész. Szemle VIII. évf. 2. sz.

473. *Reviczky Gyula.* Humor a művészetekben. Művész-Világ 2. sz.

474. *Rothhauser, Max.* Moriz Than. (19. Juni 1828 bis 11. März 1899.) P. Lloyd 64. sz.

475. *Rózsa Miklós.* A secessionisták tavaszi tárlata. (München.) Fővár. Lapok 16. sz.

476. *Rózsa Miklós.* Uj irányok, régi emberek. (A «Glaspalast» kiállitása.) P. Napló 172. sz.

477. *Rózsa Miklós.* Külföldi szeczesszionisták. U. o. 191. sz.

478. *Rózsa Miklós.* Századvégi műizlés. Hazánk 91. sz.

479. *Rózsa Miklós.* Szabad művészet. U. o. 106. sz.

480. *Rózsa Miklós.* Hajrá szeczesszió! U. o. 307. sz.

481. *Rózsa Miklós.* Modern német iparművészek. Magy. Iparművészet 158—160. l.

482. *Rózsa Miklós.* Modern architektura. Műcsarnok 15. sz.

483. *Rózsa Miklós.* Két uj kiállitás Münchenben. (Courtens és a bécsiek.) U. o. 12. sz.

484. *Rózsa Miklós.* A müncheni szeczesszionista kiállitás. U. o. 14. 23. sz.

485. *Rózsa Miklós.* A müncheni tavaszi kiállitás. U. o. 20—22. sz.

486. *Rudnai Győző.* Bécsi impressziók. Művész-Világ 4. szám. (A Künstlerhaus kiállitásáról.)

487. *Schambach Gyula.* A legfrissebb Géniusz és egy maradi professzor. Magy. Szemle 8. 9. sz.

488. *Schultze, Dr. V.* Die Quedlinburger Itala-Miniaturen. Ism. Dr. Krausz Sámuel. Arch. Értes. 423—426. l.

489. *Senex.* Művészek klubja. Műcsarnok 27. sz.

490. *Sólyom Gyula.* Berlini művészeti szalonok. Magy. Iparművészet 253—255. l.

491. *Stein, Philipp.* Vilma Parlaghy. Universum 1. sz.

492. *Szalay Károly.* Művész-Golgotha. (Karvaly Mórról.) Fővár. Lapok 12. sz.

493. *Szana Tamás.* Egy amateur naplójából. Budapest, Athenæum. 1899. (8-r.) (Tartalmából megemlítendők: Magyar gyüjtők. — Egy bibliophil álma. — Ádám és Éva. — Műbirák, műtárgyak. — Az öreg Favrettó. — Madarász Viktor.) — Ism. Latkóczy Mihály. Magy. Szemle 21. szám.

494. *Szana Tamás.* A műtárlatok régen és most. Egyetértés 348. sz.

495. *Szana Tamás.* Jankó János élete és munkái. Budapest, 1899. Athenæum. (8-r. 127 l.) 3 frt. — Ism. Lyka Károly. Budap. Napló 68. sz. — Lázár Béla. Nemzet 157. sz. — i—r. Magy. Kritika 16. sz.

496. *Szász Zoltán.* Szeczesszió. Kolozsv. Lapok 16. sz.

497. **Szegedi tárlat.** *Lázár Béla.* A szegedi képtárlat. Nemzet 73. sz. és Szegedi Napló 221. sz.

498. *Molnár Jenő.* Látogatás a tárlatban. Szegedi Napló 225. sz.

499. *Móricz Pál, ifj.* A szegedi első képtárlat. U. o. 70. 73. 76. 82. sz.

500. *Dr. Sian Max.* A szegedi tárlat. Magy. Géniusz 38. sz.

501. *Szmik Antal.* Modern irányzat a művészetben. Magyar Szó 12. szám.

502. *t.* «Remekek» a vatikán zálogházaiban. Nemzet 38. sz. (Szuminszki Mihály gyüjteményéről).

503. *Tar Lőrincz.* Művészet a vidéken. Hét 5. sz.

504. *Tarczai György.* Régi magyar szobrászok. Egyetértés 97. sz.

505. **Tavaszi kiállítás.** *Alfa.* A műcsarnokban. Bud. Hirl. 126. sz.

506. *Alfa.* Szobrok. képek. Bud. Hirl. 132. sz.

507. *Divald Kornél.* A tavaszi műkiállitás. Magy. Szemle 17—20. sz.

508. *ik.* A tavaszi tárlat. Bud. Hirl. 103. sz.

509. *Kacziány Ödön.* Tavaszi nemzetközi kiállitás a Műcsarnokban. Művész-Világ 3—5. sz.

510. *L. B. Dr.* Tavaszi kiállitás. Nemzet 104. sz.

511. *L. T.* A tavaszi tárlat szobrai. P. Napló 111. sz.

512. *Lázár Béla dr.* A tárlat művészi irányai. Nemzet 112. sz.

513. *Lázár Béla.* A tavaszi tárlat. Magy. Szalon 31. köt. 321—352. hasáb.

514. *Lyka Károly.* A tavaszi műtárlat. Bud. Napló 102. sz.

515. *Lyka Károly.* Jegyzetek a tavaszi tárlathoz. U. o. 137. sz.

516. *m—s.* Tavaszi nemzetközi kiállitás. Fővár. Lapok. 19—21. sz.

517. *Makszianyi Dezső dr.* A tavaszi nemzetközi tárlat. Magyarország 103. 106. 109. 115. sz.

518. *Meller Simon.* A tavaszi tárlat. Bud. Szemle 98. köt. 454—462. lap.

519. *Nyári Sándor dr.* A műtárlat. Egyetértés 111. sz.

520. *Nyári Sándor.* A tavaszi műtárlat. Magy. Kritika 15. sz.

521. *P. G.* Nemzetközi kiállitás a műcsarnokban. Vasár. Ujs. 16—18. szám.

522. *Térey, Gabriel v.* Die Frühjahrsausstellung im Künstlerhause. P. Lloyd 93. 96. 103. sz.

523. *Vajda Ernő.* Tavaszi tárlat. Alkotmány 93. 101. 110. 117. sz.

524. *Yartin.* Tavaszi műtárlat. Hét 16. 17. sz.

525. **Téli kiállitás.** *B—y Ö—n.* A téli tárlat. Egyház. Közl. 51. sz.

526. *Basch Árpád.* A téli műtárlat. Magy. Géniusz 52. sz.

527. *Lyka Károly.* A téli műtárlat. IV. Budap. Napló 10. sz.
528. *Lyka Károly.* A téli műtárlat. Uj Idők 52. sz.
529. *Lyka Károly.* Vernissage. Budap. Napló 348. sz.
530. *Notter Antal dr.* A téli kiállitás. Alkotmány 312. sz.
531. *Nyáry Sándor dr.* A műcsarnok téli kiállitása. Egyetértés 356. szám.
532. *Paúr Géza.* A téli kiállitás a műcsarnokban. Vasár. Ujs. 52. 53. szám.
533. *Rózsa Miklós.* A téli kiállitás. Hazánk 302. sz.
534. A téli kiállitás. —*o.* Műcsarnok 29. sz.
535. *Térey, Dr. Gabriel.* Die Winterausstellung im Künstlerhause. P. Lloyd 304. 306. 314. reg. sz.
536. *Tellyesniczky Kálmán dr.* Az emberi test szépségeiről művészeti szempontból. Ellenzék 258. sz.
537. *Térey Gábor dr.* A Szépművészeti Múzeum pályatervei. Műcsarnok 12. sz.
538. *Térey, Dr. Gabriel v.* Museum für schöne Künste. P. Lloyd 65. szám.
539. *Térey, Dr. Gabriel.* Erinnerung an Giovanni Segantini. U. o. 242. reg. sz.
540. *Thúry Zoltán.* Mátyás király Bécs előtt. Magyarázó szöveg Koroknyai Ottó festményéhez. Budapest, 1899. Könyves K. r. t. (8-r. 12 l.) 50 fill.
541. *Tolsztoi Leo gróf.* Mi a művészet? Fordította Hegedűs Pál. Szeged, 1899. Gönczi J. (8-r. 116 l.) 1 frt 50 kr. — Ism. H. J. Magy. Szemle 50. sz. — Jászi Oszkár. Budap. Szemle 100. köt. 302—306. l. — Sembich Izsó. Aurora jan. és febr. füz. — Sebestyén Ede. Magy. Kritika 21—22. sz. — Sz. F. Prot. Szemle 437—441. l. — Dr. Székely György. Sárosp. Lapok 45. sz.
542. *Tömörkény István.* Vidéki képtárlatok. P. Napló 98. sz.
543. *Tristian Shandy.* A velenczei harmadik nemzetközi műkiállitás. Magy. Szalon 31. köt. 1011—1032. hasáb.
544. A turini nemzetközi pályázat Krisztus-fejre. Magy. Szalon 32. köt. 321—326. hasáb.
545. *Ürmössy Lajos.* A műipar régente hazánkban. Székely Nemzet 53. szám.
546. *Ürmössy Lajos.* A magyar ötvös stylról. U. o. 65. sz.
547. *V. B.* Feszty Árpád művészeti tervei. Magy. Géniusz 41. sz.
548. *V. B.* A művészet szatócsai. U. o. 44. sz.
549. *V. B.* A bécsi secessio téli kiállitása. U. o. 49. sz.
550. *Vajda Ernő.* Széljegyzetek a modern művészetről. Műcsarnok 25—29. sz.
551. *Vajda Ernő.* Drága műkincsek. Magy. Hirl. 164. sz.
552. *Vajda Ernő.* Az országos képtár uj vallásos képei. Alkotmány 49. sz.
553. *Vajda Ernő.* A katholiczizmus eszméje a modern művészetben. U. o. 161. sz.
554. *Vajda Ernő.* Sixtus Madonnája . . . hamis. U. o. 187. sz.
555. *Vajda Ernő.* «Boldog vagy-e te, Istennek képmása?» Egynéhány szó a modern vallásos művészetről. U. o. 199. sz.

556. *Vajda Ernő.* Egy magyar illusztrátor. A Könyv 11. sz. (Kimnach László.)

557. Valencia, Jacobus de —. Építész. Szemle VIII. évf. 3. sz.

558. **Van Dyck.** *Cornélius.* A Van Dyck-kiállitás. Magy. Szemle 14. 15. sz.

559. *Csudáky Bertalan.* Néhány szó Van Dyck Antal művészetéről. Máramar. Lapok 16. sz.

560. *Dömötör István.* Van Dyck. 1599—1641. Műcsarnok 12. sz.

561. *Pekár Gyula.* Sir Anton van Dijck. Budap. Napló 285. sz.

562. *Rózsa Miklós.* Van Dyck. (1599—1641.) Hazánk 79. sz.

563. *Wollanka József.* A Van-Dyck-tárlat Antwerpenben. Bud. Szemle 100. köt. 321—331. l.

564. *Wollmann, Dr. M.* Die Van Dyck-Ausstellung in Antwerpen. P. Lloyd 203. 206. reg. sz.

565. Van Dyck. (1599—1641.) Vasár. Ujs. 16. sz. — *y. j.* Nemzet 81. sz. — Lásd 434. sz. a. is.

566. *Vass Miklós Dr.* Kolozsvári ötvös-műtörténeti adatok. Erd. Múz. 232—234. l.

567. **Velasquez.** *Divald Kornél.* A Velasquez-kiállitás. Magy. Szemle 47. sz.

568. *Ferenczy József dr.* Velasquez. Erd. Múz. 603—605. l.

569. *Lyka Károly.* Velasquez. Műcsarnok 21. sz.

570. *Palóczy Lipót.* Velasquez. P. Napló 152. sz.

571. *Pekár Gyula.* Don Diego Rodriquez Velazquez de Silva. Fővár. Lapok 45. sz.

572. *Pekár Gyula.* Velazquez. Bud. Napló 168. sz.

573. *Rózsa Miklós.* Don Diego Silva Velazquez. Hazánk 260. sz.

574. *Térey Gábor dr.* Velasquez. Művész-Világ II. évf. 7. sz.

575. *Térey, Dr. Gabriel.* Die Velasquez-Ausstellung. P. Lloyd 263. reg. szám.

576. *V. E.* Velasquez. Magy. Hirl. 299. sz.

577. *Vajda Ernő.* Velazquez. Soproni Napló 51—53. sz.

578. Velazquez születésének háromszáz éves évfordulója. Vasár. Ujs. 25. sz.

579. A velenczei festőiskola képviselői. Építész. Szemle VIII. évf. 5. 6. füz. — A velenczei festőiskola. Tizian. U. o. 1. füz.

580. A velenczei harmadik nemzetközi műkiállitás. Irta Tristian Shandy. Magy. Szalon 31. köt. 1011—1032. hasáb.

581. Verona építészete renesszánsz idejében. Budap. Építész. Szemle 7. füz.

582. *Vethéssy.* Lenbach a festőművészetről. Magy. Szemle 28. sz.

583. *Vetró Sándor József.* A pozsonyi tavaszi kiállitás. Műcsarnok 13. szám.

584. A vicenzai építészet és szobrászat renesszánsz idejében. Budap. Építész. Szemle 7. füz. — A XV. századbeli festészet Vicenzában. U. o. 7. füz.

585. *Vojtkó Pál.* A soproni képzőművészeti kör kiállitása. Magy. Kritika 17. sz.

586. *Wagner Lajos dr.* Kupecky János festőművész élete. Pozsonyi főreálisk. értes. 1—21. l. Önállóan is megjelent.

587. **Wagner S.** *Bródy Sándor.* Wagner. Magy. Hirl. 261. sz.

588. *Divald Kornél.* A Wagner-kiállitás. Magy. Szemle 40. sz.
589. *Dömötör István.* Wagner Sándor kiállitása. Műcsarnok 25. sz.
590. *Hock János.* Wagner Sándor. P. Hirl. 261. sz.
591. *i—r.* A Nemzeti Szalon kiállitása. (Wagner Sándor művei.) Magy. Kritika III. évf. 1. sz.
592. *K. E.* Wagner Sándor művei a Nemzeti Szalonban. Vasár. Ujs. 40. sz.
593. *Kacziány Géza dr.* Wagner Sándor-kiállitás. Hazánk 227. sz.
594. *Lázár Béla dr.* Wagner Sándor művészete. Magy. Szalon 32. köt. 161—174. hasáb. és Nemzet 261. sz.
595. *Lyka Károly.* Wagner Sándor a Nemzeti Szalonban. Budap. Napló 261. sz.
596. *m—s.* Wagner-kollekczió. Fővár. Lapok 39. sz.
597. *Vajda Ernő.* A Wagner-kiállitás. Magy. Géniusz 40. sz.
598. *Wartha Vincze.* Az olasz keramika remekművei a renaissance korában. Akad. Értes. 297—303. l.
599. *y.* Az öreg Menzelről. Magy. Ujs. 10. sz.
600. *Yartin József.* Segantini. Műcsarnok 26. sz.
601. *Zsilinszky Mihály.* Mátyás király emlékszobra. Művész-Világ 1. szám.
602. *Zsoldos Benő, ifj.* A renaissance az angol épitészetben. Magy. Géniusz 29. sz.

3. Zene.

603. *Ábrányi Emil.* Wagner Siegfried. Budap. Napló 338. sz.
604. *Ábrányi Kornél, id.* Liszt Ferenczről. Szépirod. Kert. 18. sz.
605. *A. L.* Az operai tanfolyam. Nemzet 147. sz.
606. *Aranyi Lipót.* Az Operaház évadja. Nemzet 168. sz.
607. *Baumgartner Alajos.* Kath. egyházi énekünk multja és jövője. Szombathelyi Ujs. 17. 18. sz.
608. *Beer, August.* Königliche Oper. P. Lloyd 131. reg. sz.
609. *Brück Gyula.* A zene-elmélet kézi könyve kérdésekben és feleletekben. Főleg a tömeges tanitás u. m. iskolák, zenedék számára. Debreczen, 1899. (8-r. 63 l.) 1 kor. 60 fill.
610. *Cziglányi Béla.* Műforditások mint dalszövegek. II. köt. Pécs, 1899. Ism. Máramar. Lapok 46. sz. — (+) Magy. Kritika III. évf. 3. sz. — Zenelap 23. 24. sz.
611. *D'Artagnan.* Liszt-reminiszcencziák. Művész-világ 12. sz.
612. *Fk.* Verdi. (Képpel.) Orsz.-Világ 46. sz.
613. *Falk Zsigmond dr.* Parsifal. Budap. Napló 216. sz.
614. *Falzari Felix.* Kukuska. Lirai dráma 3 felv. Zenéjét szerzette Lehár Ferencz. Ford. Várady Sándor. Először adták a m. k. operaházban máj. 2.
615. *Farnoss Dezső dr.* Zeneoktatás a gimnáziumban. Magy. Nemz. 311. 318. sz.
616. *Floridor.* Wagner-reminiszczencziák. Egyetértés 211. sz.
617. *Gladich Pál.* Az egyházi zene reformja. Dunántúli Hirl. 62. szám.
618. *Glatt Ignácz.* Az egyházi zene alapkövei. Kath. Egyh. Zeneközl. 1. s köv. sz.

III. Philologiai pædagogia.

1. Általános irányú.

807. *Bäumel Fanny.* A mese jogosultsága a népiskolában. Nagykülküllő 30. 31. sz.

808. *Pethes János.* A physiologia alkalmazása az olvasás-tanítás kezdetén. Néptanoda 25. 26. sz.

2. Magyar nyelv.

809. *Augusztin Imre.* A nyelvtan módszertani kezelése. Csíksomlyói kath. tanitóképző. int. értes. 5—13. l.

810. *Borsódi (Frinth) László.* A helyesirás alapvetése az elemi népiskolák I. II. osztályában. Néptan. Lapja 31. sz.

811. *Czike N. Ferencz.* Az irás tanításának módszere, kapcsolatban a helyesírás tanításával. A budapesti (budai) tanitóegyesület által jutalmazott pályamű. A szöveg közé nyomott vonalozási mintákkal és három lap vezérszavas betűmintával. Budapest, 1899. ifj. Nagel O. (8-r. 539 l.) 50 kr.

812. *Czukrász Róza.* Phonomimikai előgyakorlatok az olvasás és írás tanításához. Budapest, 1899. Nagel O. (8-r. 65 l.) 2 kor.

813. *Czukrász Róza.* A phonomimikai olvasás-tanítás. Néptanoda 18. — 21. sz.

814. *Dáni Ede.* Irodalomtörténeti olvasmányok az ipari szakiskolákban. Magy. Iparoktatás III. évf. 17. sz.

815. *Duda J.* Gondolatok a magyar irodalomtörténet tanításáról. Ism. Váczy János. Philol. Közl. 941. l.

816. *Empirikus.* A középiskolai olvasókönyvek terjedelme. Egyetértés 187. sz.

817. *Endrődi Sándor.* Magyar olvasmányok. A gymnasium V. osztálya számára. Budapest, 1899. Lampel R. (8-r. 158 l.) 1 frt. — A gymnasium VI. osztálya számára. Budapest, 1899. U. o. (8-r. 157 l.) 1 frt.

818. *Láng Mihály.* A magyar beszédre való szoktatásnak módja. Ism. Csáki Elek. Magy. Kritika III. évf. 5. sz. — Láng M. megjegyzései. U. o. 6. sz.

819. *Madzsar Gusztáv.* A stilisztika tanításáról. Makói áll. főgym. értes. 13—21. l.

820. *Madzsar G.* A magyar nyelv tanítása. Ism. Balassa J. Philol. Közl. 477. l. — Vajda Gyula. Magy. Pædag. 310—312. l.

821. *Margitai József.* Nem magyar ajkú iskoláink és a magyar nyelv. Néptan. Lapja 16. 17. sz.

822. *Nagy (Sassi) Lajos.* Szózat iskoláink helyes magyarsága ügyében. Keresk. szakoktatás. VII. évf. 56—62. l.

823. *Nagy (Sassi) Lajos.* Mi módon lehetne az iskolai nyelvromláson segíteni. Ism. Polg. isk. Közl. 179—184. l.

824. *Szabó Adolf.* Neveztessenek meg a régibb és újabb magyar irodalom költeményei közül azok, melyek a népiskola egyes osztályaiban (I—VI.) sikerrel tárgyalhatók. Népnevelők Lapja 29—36. sz.

825. *Vajda (Weiler) Gyula dr.* A felsőbb leányiskolák. Tanáregyl. Közl. XXXII. 558—559. 589—590. l. (A magyar és német nyelv tanításáról.)

3. Klasszikus nyelvek.

826. *Blanár Ödön.* A klasszikus nyelvek a gymnaziumi oktatás és nevelés szolgálatában. Ungvár, 1899. Lévai M. (8-r. 16 l.).

827. *Erdélyi Károly dr.* Keresztény latin és görög szerzők a gymnasiumban. Kolozsvári kegyr. gym. 1898/9. értes. 9—27. l.

828. *Pőcz János.* Az actio a latin tanításban. Békési ref. főgym. értes.

829. *Schmidt, C. P.* Zur Reform d. klassischen Studien auf Gymnasien. Ism. Téri József. Magy. Pædag. 480—484. l.

830. *Wirth Gyula.* A latin nyelv középiskolai tanítása és a tantervrevisio. Magy. Pædag. 43—50. l.

4. Német nyelv.

831. *Bánfi János.* A német nyelv tanítása. Polg. isk. közl. 410—416. l.

832. *Bleyer Jakab.* Néhány szó a német nyelvi oktatáshoz a gymnasiumban. Magy. Pædag. 468—473. l.

833. *Kovács Samu.* A német nyelv tanításáról a polgári iskolában. Polg. isk. Közl. 6. sz.

834. *Madzsar G.* A német nyelv tanítása. Ism. Balassa J. Philol. Közl. 477. l. — Vajda Gyula. Magy. Pædag. 310—312. l.

835. *Óváry-Hlavkay Ernőné.* A német nyelv tanításáról. Polg. isk. Közl. 5. sz.

836. *Somogyi Gyula.* A német nyelv tanítása iskoláinkban. Keresk. Szakoktatás VII. évf. 240—244. 290—293. l.

837. *Téthi József.* A német nyelv a polgári iskolában. Polg. isk. közl. 493—496. l.

5. Franczia nyelv.

838. *Kálmán Miksa.* A franczia nyelv tanterve a közokt. tanács állandó bizottságának jelentésében. Tanáregyl. Közl. XXXII. 158—162. l.

6. Művészeti oktatás.

839. *Alexander Bernát.* A művészeti oktatás a középiskolában. Tanáregyl. Közl. 32. évf. 249—261. l.

840. *Alfa.* A művészi nevelés. Bud. Hirl. 56. sz.

841. *De Gerando Antonia.* A művészet szerepéről a tanításban és nevelésben. Magy. Pædag. 150—157. l.

842. *Horti Henrik dr.* A tanárjelöltek művészi képzése. Tanáregyl. Közl. 32. évf. 486—488 l.

843. *Jánosi Béla.* Műtörténeti előadások a középiskolában. Budapesti II. kr. főreálisk. értes. 17—21. l.

844. *Kolbach Bertalan dr.* A művészet és a gimnázium. Kaposvári áll. főgimn. értes. 7—25. l.

845. *Kuthy József dr.* A középiskolai rajztanítás, mint a művészi nevelés eszköze. Székesfehérvári áll. főreál. értes. 6—17. l.

846. *L. B.* A műérzék nevelése. (A népiskolában). Nemzet 179. sz.

847. *Lázár Béla dr.* Kapuzárás után. Nemzet 19. sz. (A műizlés fejlesztéséről.)

848. *Lázár Béla dr.* A művészi nevelés a középiskolában. Nemzet 35. 38. sz.

849. *Lázár Béla dr.* Művészi nevelés Franciaországban és nálunk Nemz. iskola 32. sz.

850. *K. Lippich Elek.* A művészeti nevelés. Magy. Nemzet 276. sz.

851. *K. Lippich Elek.* A művészeti érzék fejlesztése. Magy. Nemzet 297. sz.

852. *Meller Simon dr.* A művészeti oktatás a gimnaziumban. Tanárképző int. gyakorló isk. értes.

853. *Meller Simon.* A művészet a gymnasiumban. Magy. Pædag. 136—150. l.

854. *Mitrovics Gyula ifj.* Az ifjúság æsthetikai és művészeti nevelése. Tanáregyl. Közl. XXXII. évf. 139—141. l.

855. *Nagy Benjamin.* A művészi oktatásról. Kath. Pædag. 443—451. l.

856. *Pásztor József.* A művészi élet fejlesztése. Magy. Géniusz. 35. 36. 38. 39. sz.

857. *Pásztor József.* A művészet népszerűsítése. Hódmező-Vásárh. 37. 41. sz.

858. *Péterfi Jenő.* A művészi oktatásról. Budapesti VIII. főreálisk. értes. és Budap. Napló 307. sz.

859. *Pintér Kálmán.* A művészetek a középiskolákban. Magy. Szemle 5. sz.

860. *Solymossy Sándor dr.* A műtörténelmi anyag behozatala a polgári fiúiskolák tanmenetébe. Polg. isk. Közl. 356—365. l.

861. *Szasszánida.* Művészi oktatásunk reformja. Műcsarnok 13. sz.

862. *Székely György.* A művészet nevelői értékéről. Magy. Pædag. 1—6. l.

863. *Szente Pál.* A művészeti nevelés a képzőintézetekben. Magy. Tanítóképző 33—40. l.

864. *Tafferner Béla.* A művészeti oktatás középiskoláinkban. Tanáregyl. Közl. 32. évf. 5. 6. sz. Önállóan is megjelent. (8-r. 22 l.)

865. *Varjas Endre.* Művészi érzék nevelése. Kalazantinum IV. évf. 4. 5. sz.

866. *Vethéssy.* Művészet a népiskolában. Alkotmány 257. sz.

IV. Finn-ugor nyelvek.

867. **Cseremisz.** *Szilasi Mór.* Cseremisz-szótár. Nyelvt. Közlem. 34—71. 188—230. 416—451. l. Elejét lásd a mult évi folyamban.

868. **Észt.** *Koidula.* Az anyaszív. Észtből ford. Vikár Béla. Eperjesi Lapok 30. sz.

869. **Finn.** *Cajander Pál.* Szegény Ábrahám. Finnből ford. Bán Aladár. Délmagyar. Közl. 283. sz.

870. *Vikár Béla.* A csodaszarvas. Részlet a Kalevalából. Budap. Szemle 100. köt. 245—275. 332—360. l.

871. *Vikár Béla.* A Kalevala és a székely népköltés. Erd. Múz. 72—90. 148—162. l.

872. *Vikár Béla.* A csodamalom építése. Részlet a Kalevalából. Eperjesi Lapok 9. 11. sz.

873. Látogatás. (A Kanteletárból.) Ford. Bán Aladár. Délmagyar. Közl. 47. sz.

874. Jó vásár (A Kanteletár-ból). Ford. Bán Aladár. Magy. Szemle 42. sz.

875. Journal de la Société Finno-Ougrienne. XVI. Helsingfors, 1899. Ism. Sz. J. Nyelvt. Közlem 468—470. l.

876. *Munkácsi Bernát.* Árja és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben. Nyelvt. Közlem. 4—33. l. — Elejét lásd a mult évi folyamban.

877. **Vogul.** *Munkácsi Bernát.* A vogul nép ősi hitvilága. Nyelvtud. Közlem. 129—165. 249—297. 361—396. l.

V. Árja nyelvek és örmény nyelv.

878. **Örmény-**, *Butágheáncz.* Emlékezet. Ford. Simay Gergely. Kolozsv. Lapok 26. sz.

879. *Dzádurián.* 1. Két kép. Ford. Simai Gergely. Arménia 106. l. — 2. Az anya. U. o. 297. l.

880. *E. L.* Örmény néprege a nagy Napoleonról. Arménia 134—137. l.

881. *Hovhániszeán.* Éji látogatás. Ford. Simay Gergely. Arménia 129. l. és Hazánk 109. 169. sz.

882. *Hračeay, Adjarián.* Armenische Etymologien. Sprachwiss. Abhandl. 302—304. l.

883. *László Márton.* Az örmény lapirodalom története. Armenia 208—210. 234—236. l.

884. *Leist, Arthur.* Pátkánián Ráfáel. Ford. Simay Gergely. Arménia 65—68. l.

885. *Molnár Antal.* Örményország közélete az első Bagratidák idejében. Armenia 3—8. 39—44. 68—72. 107—111. 130—134. l.

886. *Papp Gusztáv.* Az örmény irodalom a Bagratidák korában. Armenia 111—114. l.

887. *Patrubány Lukács dr.* Bizanczi Fauszt negyedik századbeli örmény történetiró. Arménia 341—343. l.

888. — Mušer Texte. Sprachwiss. Abhandl. 241—271. l.

889. — Sprichwörter aus Nor Naxičevan. U. a. 304—306. l.

890. — Armenisch-deutsches Wörterverzeichniss. U. o. 307. l.

891. — Lautlehre der Mušer Mundart. Sprachwiss. Abhand. 271—288. l.

892. — Lautlehre der neuarmenischen Mundart von Tiflis. U. a. 289—302. l.

893. — Armeniaca. U. o. 309—311. l. — Armenisches, ungarisches, türkisches. U. o. 311. l.

894. *Sáházizján.* Hozzád. Ford. Horváth Ármin. Arménia 137. l.

895. **Perzsa.** *Kégl Sándor dr.* A perzsa népdal. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XVII. köt. 3. sz.) Budapest, 1899. Akadémia. (8-r. 47 l.) 45 kr. — Kivonata Akad. Értes. 79—81. l.

1916. JÚNIUS–JÚLIUS. XL. ÉVFOLYAM. VI—VII. FÜZET.

EGYETEMES
PHILOLOGIAI KÖZLÖNY

ALAPITOTTÁK

P. THEWREWK EMIL és HEINRICH GUSZTÁV.

A M. T. AKADÉMIA TÁMOGATÁSÁVAL ÉS A BUDAPESTI PHILOLOGIAI TÁRSASÁG MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTIK:

BLEYER JAKAB

ÉS

FÖRSTER AURÉL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1916.

Az **Egyetemes Philologiai Közlönybe** szánt **class. philologiai** dolgozatok kéziratai **dr. Förster Aurél** (IV., Eskü-tér 8.), a **modern philologiai** dolgozatokéi **dr. Bleyer Jakab** címére (VIII., Mikszáth Kálmán-tér 4.) küldendők. Fölolvasások **dr. Papp Ferencz**, I. titkárnál (II., Vérmező-út 12.) jelentendők be.

TARTALOM.

ÉRTEKEZÉSEK.

Dörpfeld, Wilhelm: A halottak temetése Homerosnál _____ 357
Putnoky Miklós: Arany János Toldi-trilogiája és Densusianu Áron Negriadája _____ 367
Módi, Μιχαήλ: Οἱ τρόποι τῶν Ὁμηρικῶν ὕμνων καὶ ἐπιγραμμάτων, τῆς Βατραχομυομαχίας καὶ τοῦ Ἡσιόδου _____ 374
Pollák Dezső: Voltaire «les guèbres ou la tolérance» cz. drámájának hatása Lessing «Nathan der Weise»-jére _____ 384

HAZAI IRODALOM.

Schröder Imre: Propertius hatása Ovidiusra. — Letics Péter: Tibullus hatása Ovidiusra. Hegedüs István _____ 390
Szinnyei József: Magyar Nyelvhasonlítás. Pápay József _____ 393
Szögyén Jolán: Louise Labé. Haraszti Gyula _____ 396
A Gyöngyösy Irodalmi Társaság évkönyve. Gálos Rezső _____ 403

KÜLFÖLDI IRODALOM.

Werner Lippert: N. D. Giseke, der Bremer Beiträger. Heinrich Gusztáv 404
Axel W. Persson: Zur Textgeschichte Xenophons. Gyomlay Gyula _____ 405
Hermann Diels: Antike Technik. Finály Gábor _____ 410
Franz Schnass: Der Dramatiker Schiller. Kádár Jolán _____ 411
A. W. Verral: Lectures on Dryden. Rózsa Dezső _____ 413

VEGYESEK.

A Budapesti Philologiai Társaság 1916 május 17-iki ülése _____ 413
Othello-motivum két magyar vígjátékban. Bayer József _____ 415
Lampadedromia. Hornyánszky Gyula _____ 415
A Nibelungenlied egy XVII. századi említése. Weber Arthur _____ 417
A budai basa a német irodalomban. Trostler József _____ 419
Az «Attila-kincs» feliratainak ügye. Németh Gyula _____ 419
Helyreigazítás _____ 422
Uj könyvek _____ 422
A szerkesztőkhöz beküldött könyvek és füzetek jegyzéke _____ 423
A magyar philologiai irodalom 1915-ben Hellebrant Árpád _____ 425

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** tíz havi füzetben, minden hónap elején (augusztus és szeptember kivételével) jelenik meg.

Előfizetési ára: 15 korona. Egy füzet ára 1 korona 50 fillér.

Azelőfizetési pénzek, a Budapesti Philologiai Társaság tagdíjai, a reklamációk, egyes füzetek megrendelése, a lakásváltoztatások bejelentése a pénztároshoz, **Cserhalmi Sámuelhez** (Budapest, I., Lógodi-u. 49.) intézendők.

A MAGYAR PHILOLOGIAI IRODALOM 1915-BEN.

Az összegyűjtött anyag ez összeállításnál a következő rovatokba van osztva:

I. *Általános nyelvészet, irodalomtörténet és ethnografia.*

II. *Esztétika és műtörténet.* 1. Esztétika. — 2. Képzőművészetek. — 3. Zene. — 4. Színészet.

III. *Philologiai paedagogia.* 1. Általános irányú czikkek. (Nyelvtanításról, olvasásról, írásról.) — 2. Magyar nyelv. — 3. Klasszikus nyelvek. — 4. Német. — 5. Művészeti oktatás.

IV. *Finn-ugor nyelvek.*

V. *Indo-európai nyelvek.*

VI. *Keleti nyelvek* (arab, héber, török, egyiptomi).

VII. *Magyar nyelv és irodalom.* 1. Bibliografia. — 2. Magyar irodalomtörténet. (Ebbe fölvétettek a szépirodalmi művek és a színművek bírálatai is. Ez utóbbiaknál csak az első előadás napja van megjegyezve. Ez lehetővé teszi a különböző napilapokban megjelent ismertetések fölkeresését.) — 3. Egyes írókról. — 4. Magyar nyelvészet (a végén: egyes szókról és szólásokról). — 5. Tankönyvek.

VIII. *Klasszikus nyelvek és irodalmak:* 1. Általános irányú dolgozatok. — 2. Görög történet s régiségek. — 3. Görög irodalomtörténet s egyes görög írók. — 4. Nyelvészet. — 5. Tankönyv. — 6. Uj görög. — 7. Római történet s régiségek. — 8. Latin irodalomtörténet s egyes latin írók. — 9. Nyelvészet. — 10. Tankönyv. — 11. Magyarországi régészet.

IX. *Germán nyelvek és irodalmak.* 1. Német. — 2. Nyelvészet. — 3. Tankönyvek. — 4. Svéd-norvég-dán-holland. — 5. Angol.

X. *Román nyelvek és irodalmak.* 1. Franczia. — 2. Tankönyvek. — 3. Olasz-spanyol. — 4. Oláh.

XI. *Szláv nyelvek és irodalmak.*

XII. *Vegyes.*

I. Általános nyelvészet, irodalomtörténet és ethnografia.

a) Általános nyelvészet és irodalomtörténet.

1. *Alexander Bernát.* Világirodalom és világháború. Bud. Szemle 161. köt. 347—371. l.
2. *Baldensperger, F.* La littérature, 1913. — Ism. Sas Andor. Irod. tört. Közlem. 380. l.
3. *Beöthy Zsolt.* Háború és cultura. Bud. Szemle 161. köt. 26—34. l.

4. *Ferenczi Zoltán.* A háború és a tudomány. Bud. Szemle 161. köt. 258—278. l.
5. *Fogarasi Béla.* Az irodalomtörténet filozófiai próblémái. EPhK. 712—724. l. (Külön is. 8 r. 15 l.)
6. *Gyulai Ágost.* A háború és az irodalom. Bud. Szemle 163. köt. 97—116. l. (Külön is megjelent.) — Ism. Tolnai Vilmos. Nemz. Nőnevelés. 389. l.
7. *Heinrich Gusztáv.* Elnöki megnyitó. (Bp. Phil. Társ. 40. Közgyülés.) EPhK. 140—143. l.
8. *Horger Antal.* A nyelvtudomány alapelvei. 1914. — Ism. Trócsányi Zoltán. EPhK. 649—652. l. — Gombocz Zoltán. M. Nyelv 100—108. l. — Németh Gyula. Nyelvt. Közlem. 106—110. l. — Rubinyi Mózes. Nyelvőr 214—217. l. — Szemkő Aladár. Irodalomtört. 154. l. — Szőts Gyula. Tanáregyl. Közl. 48. évf. 503. l. — Nemz. Nőnevelés 62. l.
9. *László Zsigmond.* Nyelvmelódia és hangminőség. (Sievers és Rutz módszerei.) EPhK. 7—19. l.

9a. *Péterfy, Eugen.* Essais critiques. (Aristophane, La Tragédie, Dante, Kemény, Eötvös. Les philosophes classiques du XIX. siècle en France. Traduit de Hongrois par René Bichet et Robert Stiegelmár. Paris, Fontesmoing. (8-r. VIII, 285 1 l.) 3 fr. 50 c. — Ism. Zolnai Béla. Nyugat I. 631. l.

10. *Petersen, Julius.* Literaturgeschichte als Wissenschaft. 1914. — Ism. Sas Andor. Irod. tört. Közlem. 243—245. l.
11. *Rubinyi Mózes.* A nyelvfilozófia mai állása és jövő feladatai. Athenæum 264—282. l.
12. *Sandfeld-Jensen, K.* Die Sprachwissenschaft. 1915. — Ism. Rubinyi Mózes Nyelvtud. V. 235. l. [469—477. l.
13. *Schmidt József.* A glottogonia jogosultsága. (Kivonat.) Akad. Értes.
14. *Sperber, H.* Über den Affekt als Ursache der Sprachveränderung. 1914. — Ism. Schmidt József. EPhK. 222—224. l.

14a. *Varga Zsigmond.* Az előázsiai nyelvprobléma újabb megvilágításban. Válasz Zolnai Gyulának a Magyar Nyelvőrben «Tudománytalan nyelvhasonlítások» c. alatt megjelent birálatára. Debrecen, 1915. Hegedüs Sándor. (8-r. 50 l.) 50 f.

15. *Vézner Károly.* Háború és irodalom. Szegedi városi főgimn. 1914/15. Értes. 77—87. l.

15a. *Zolnai Gyula.* Tudománytalan nyelvhasonlítások. U. o. 151—162. 194—206. l. (Pröhle V. Mi az a turáni? Varga Zs. A sumir kérdés. Vargha Zs. Irás és nyelvtört. adalékok.) — Pröhle V. Varga Zs. válasza. U. o. 262—268. l. — Zolnai Gyula felelete. U. o. 268—271. l.

b) **Ethnografia.**

16. *Acs Lipót.* A párta és a főkötő. Uj Idők 31. sz.
17. *Alapi Gyula.* Bűbájosok . . . Komárom vármegyében 1914. — Ism. Szentiványi Gyula. Múz. Kvt. Értes. 181. l.
18. Az «Attila-Kincs» feliratainak ügye. 1. Németh Gyula. A nagyszentmiklósi feliratokhoz. — 2. Sebestyén Gyula. Suum cuique. 3. Mészáros Gyula. Válasz Németh Gyulának. 4. Sebestyén Gyula. «A nagyszentmiklósi kincs reviziója.» Ethnogr. 216—229. l.

19. *Bán Aladár.* A kincskeresés a néphitben. Ethnogr. 28—40. 86—93 l.
20. *Banner Benedek.* Adatok a nyitramegyei Ság község tótjainak tárgyi ethnografiájához. 1912. — Ism. Győrffy István. Néprajz. Értes. XV. 302. l. [47. sz.
21. *Baranyay József.* A nagymegyeri boszorkányok. Komáromi Hirl.
22. *Bartók Béla.* Cântece poporale românești din comitatul Bihor. 1913. — Ism. Schmidt Tibolt. Néprajz. Értes. XV. 304—306. l.
23. *Bartucz Lajos.* Az obercasseli ősember. Term. tud. Közl. 197/8. pótfüz. 66—70. l.
24. *Bojničić, Ivan.* Novi prilozi za povijest progona vještica. Vjesnik hrv. Zemaljskog Arkiva XVII. 155—172. l. [237. l.
25. *F. F.* Communications no 13—16. 1914. — Ism. *Sch. f.* EPhK.
26. *Czirbusz Géza.* Albánia és az albánok. A Cél 553—565. l.
27. *Dalmady Zoltán.* A szemmelverés babonája és a pillantás megérzése. Term. tud. Közl. 473 493. l. (Külön is 8-r. 23 l.)
28. *Dékáni Kálmán.* Az erdélyi patakmalom részeinek nevei. Ethnogr. 57—59. l.
29. *Divald Kornél.* Régi magyar csipke. Uj Idők 6. sz.
30. *E. K.* A karácsony megünneplésének eredete. Debreczeni Protest. Lap 52. sz.
31. *Elek Oszkár.* Népballadáink skót-angol megvilágításban. Ethnogr. 115—125. 229—231. l. [283—285. l.
32. *Fehérváry Dezső.* Lucza-nap a bajai bunyeváczoknál. U. o.
33. *Fürst Aladár.* Szombat és szombatosság. Izr. m. irod. társ. Évkönyv 145—179. l.
34. *Gane, G.* Harta ethnografică a Europei Centrale. 1914. — Ism. Schmidt Tibolt. Néprajz. Értes. 308. l.
35. *Gönczi Ferencz.* Göcsej. 1914. — Ism. *ly.* Uránia 74. l
36. *Győrffy István.* A feketekörös-völgyi magyarság települése. Az erdélyi magyarság eredete. Budapest, 1914 — Ism. Gagyi Jenő. Századok. 546—549. l. — Slov. Pohlady 615. l.
37. *Győrffy István.* Dél-Bihar népesedési és nemzetiségi viszonyai negyedfélszáz év óta. Budapest, 1915. (8-r. 37 l.) — Ism. Gagyi Jenő. U. o. 546 549. l. — Slov. Pohlady 615. l.
38. Gyüjtemény, magyar népköltési —. XIII. Ipolyi A. népmesegyűjteménye. 1913. — Ism. *n.* Bud. Szemle 162. köt. 317—319. l. Sebestyén Gyula. Ethnogr. 21—28. l. — Solymossy Sándor. Irodalomtört. 190—194. l. — Tolnai Vilmos. Irodalomtört. Közlem. 372. l.
39. *Hajnal Ignácz.* Adalék a Kyffhäuser-mondájához. Ethnogr. 329. l.
40. *Halász Ignácz.* «Egy bagoly asszonyka». U. o. 160. l.
41. *Hankó Vilmos.* A magyarság ereje. Budap. II. ker. főreálisk. 1914/15. értes. 3—31. l.
42. Harcztéri nóták. Irták Gerenday László, őrmester és Takács László, tizedes. Az Ujság 50. sz. [Ethnogr. 129. l.
43. *Harsányi István.* Adalékok a magyar népszokások történetéhez.
44. *Harsányi István.* Két koldus-ének forrása. U. o. 138. l.
45. *Herczegh Mihály.* A magyarok és kisoroszok fajrokonsága. Bud. Hirl. 65. sz.
46. *Herman Ottó.* A magyar pásztorok nyelvkincse. 1914. — Ism. Lambrecht Kálmán. Ethnogr. 313—316. l.

47. *Horváth Ida.* A háromszéki medencze. Budapest, 1915. Hornyánszky V. ny. (8-r. 92 l.)
48. *Heller Bernát.* Dähnhardt Oszkár halála. Ethnogr. 332—334. l.
49. *Jakubovich Emil.* «Éjjeli vigyázók éneke» a XVIII. századból. U. o. 131. l. [Revue 9. sz.
50. *Kaindl, Raimund Friedrich.* Die Deutschen in Ungarn. Deutsche
51. *Kálmány Lajos.* Hagyományok, mesék és rokonneműek. Vácz, 1914. — Ism. *V. M.* Irodalomtört. 154. l. — Berze Nagy János. Ethnogr. 93—115. l.
52. Katona-versek. Bud. Hirl. 38. sz. [59. l.
53. *Kemény Lajos.* Egy régi Lucza-kalendáriom töredéke. Ethnogr.
54. *Kemény Lajos.* A hetes szám jelentősége. U. o. 59. l.
55. *Kemény Lajos.* Pásztortörténeti adalék. U. o. 59. l. [329. l.
56. *Kemény Lajos.* Mézeskalácsos czéheink multjához. U. o. 327—
57. *Kézdy Vásárhelyi Géza.* A buda-esztergom vidéki magyarság. 1914. — Ism. *m. l.* U. o. 316. l.
58. *M. Kiss Lajos.* A magyar nyelvhatár. Földr. Közlem. 443—451. l.
59. *Kiss Lajos.* A hódmezővásárhelyi tálasság. Néprajz. Értes. XV. 248—269. l.
60. *Kj.* Uj katonanóták. Bud. Hirl. 197. sz. [359. l.
61. *Kleinpaul, R.* Volkspsychologie. 1914. — Ism. *Sch. j.* EPhK.
62. *Kodály Zoltán.* A hitetlen férj. Ethnogr. 304—309. l.
63. *Kovács Lydia.* Ősmagyar fajrokonok az orosz hadifoglyok között. Munkácsi Bernát megtalálta a Káma-vidéki «nagymagyarok» utódait. Magyarország 251. sz.
64. *Kúnos Ignác.* A török zsidó. Mult és Jövő 43—45. l.
65. *Lambrecht Kálmán.* A magyar malmok könyve. Történeti anyag. (Iparosok olvasótára. 21. köt. 8—9. sz.) Budapest, 1915. Lampel R. (8-r. 99 l.) 1 K 20 f.
66. *Lambrecht Kálmán.* Herman Ottó ethnographiai dolgozatainak jegyzéke. Ethnogr. 279—283. l. [215. l.
67. *Lenhossék Mihály.* Teendőink az anthropologia terén. U. o. 185—
68. *Lenhossék Mihály.* Az embertan munkaköre és feladatai. Term. tud. Közl. 609—633. l. [757—783. l.
69. *Lenhossék Mihály.* A magyarság anthropológiai vizsgálata. U. o.
70. *Madarassy László.* A «Köblös-nótá»-hoz. Ethnogr. 143—146. l.
71. *Magyar Kázmér.* A békó. Néprajz. Értes. XV. 192—217. l.
72. *Marót Károly.* A «vasharczos» őseiről. Urania 311—315. l.
73. *Mészáros Gyula.* A Nagy-Szent-Miklósi kincs rovásos feliratainak megfejtése. Ethnogr. 1—21. l.
74. *Mészáros Gyula.* A csök. U. o. 125—129. l. [235—248. l.
75. *Mészáros Gyula.* A magyar kerek tükör. Néprajz. Értes. XV.
76. *Moldován Gergely.* A magyarországi románok. 1913. — Ism. Schmidt Tibolt. Néprajz. Értes. XV. 303. l.
77. *Nagy Sándor.* A göcseji házakhoz. Művészet 255—261. l.
78. *Négyesy László.* Coniectura a konstantinápolyi rovásírásos emlékhez. Ethnogr. 159. l. [XV. 217—235. l.
79. *Novák József Lajos.* Rákospalota néprajzi leírása. Néprajz. Értes.
80. *Nyáry Albert br.* XVII. századi ráolvasások és kuruzsló szokások. U. o. 40—44. l.
81. *Nyáry Albert br.* Pintér Sándor halála. U. o. 161—165. l.

82. *Oláh Gábor.* Katona-nóták. Uj Nemzedék 35. sz.
83. *Pamfile, Tudor.* Agricultura la Români. 1913. — Ism. Schmidt Tibolt. Néprajz. Értes. XV. 306—308. l.
84. *Payr Hugó.* A szerb nép és erkölcsei. Bud. Hirl. 314. sz.
85. *Répay Dániel.* Rutén honfitársainkról. Népművelés 47—51. l.
86. *Róheim Géza.* Adalékok a finnugorság varázserő-fogalmához. Ethnogr. 255—278. l.
87. *Róheim Géza.* A külső lélek és synonymái a népmesében. U. o. 299—301. l.
88. *Roska Márton.* A magyarköblösi oláhság juh- és kecsketulajdonjegyekről. Dolgozatok Erd. Múz. rég. tár. VI. 1. sz.
88a. *Roska Márton.* A magyar köblösioláhság fogadalmi és babonás napjairól. U. o. VI. 1. sz.
89. *Rudnickij.* Ukrajna és az ukrajnaiak. Ford. K. Zámai Gergely. 1914. — Ism. Munkácsy Mihály. Bud. Szemle 162. köt. 463—466. l. és Ethnogr. 146—148. l. — *ál.* Irodalomtört. 154. l.
90. *Schiff Péter.* Orosz népszokások. Uránia 315—319. l. és Zalai Közl. 84—86. 89. sz.
91. *Schmoeckel, Hermann.* Das Siegerländer Bauernhaus nach seinem Wortschatze dargestellt. 1912. — Ism. *Ss.* Korr. Bl. Ver. Siebenb. Landesh. 56. l.
92. *Schmidt Tibolt.* A katona a hazai oláh népköltészetben. Ethnogr. 288—299. l.
92a. *Roska Márton. Schroeder, L.* Arische Religion. 1914. — Ism. Schmidt József. EPhK. 413—419. l.
93. *Schullerus, Adolf.* Volkstümliche Heiligenverehrung in Luxemburg und in Siebenbürgen. Ein Beitrag zur Frage der Herkunft der Siebenbürger Sachsen. Kirchl. Blätter VII. 38. 39. sz.
94. *Schwartz, Elemér.* Der Name «Hienz». Ung. Rundschau 946—952. l.
95. *Sebestyén Gyula.* A magyar rovásírás hiteles emlékei. Budapest, 1915. Akadémia. (4-r. 473 l.) 30 kor.
96. *Sebestyén Gyula.* Északi tanulmányút. Ethnogr. 65—78. l.
97. *Sebestyén Gyula.* Megjelent-e Telegdi Rudimentája Leidenben? U. o. 325—327. l.
98. *Cs. Sebestyén Károly.* Opreg és Katrincza. Néprajz. Értes. XV. 289—300. l.
99. *Seprődi János.* Magyar hatások a kisorosz zenében. Ethnogr. 46—55. l.
100. *Solymossy Sándor.* «A vadász temetése». (Egy népszerű kép származástörténete. U. o. 232—255. l. (Külön is megjelent.)
101. *Stumme János.* A berber népekről. Bud. Szemle 164. köt. 368—383. l.
102. *Sz.* Teendők a magyar ember néptan terén. Népr. Értes. XV. 185—192. l.
103. *Szabó Oreszt.* Nemzetiségi ismertető könyvtár. II. rész. 1. 2. köt. 1913. — Ism. Schmidt Henrik. EPhK. 401—404. l.
104. *Szegh Dezső.* A macedonok. Élet 1. sz.
105. *Sztripszky Hiador.* A tűzgerjesztés hazai két új adaléka. Néprajz. Értes. XV. 300. l.
106. *Tarczay Erzsébet.* Boszorkányüldözés Horvátországban. Századok [162—174. l.

107. *Tarczai, Elisabeth.* Hexenprozesse in Kroatien. Ung. Rundschau 193—203. l.
108. *Téglás István.* A kőből kinövő kétélű kard, — a vasfű — és más babonák Torda vidékén. Ethnogr. 285—287. l.
109. *Teutsch, Fr.* Sächsische Hexenprocesse. Arch. d. Ver. Siebenb. Landesk. 39. Bd. 709—803. l. — Ism. *Ss.* Korr. Bl. Ver. Siebenb. Landesk. 110. l.
110. *Tóth Vilmos.* Székely házasító dalok. Ethnogr. 139—142. l.
111. *Tóth Vilmos.* Régi székely énekek. U. o. 309—312. l.
111a. *Trócsányi Zoltán.* Niemi dalelmélete. Ethnogr. 79—85. l.
112. *Valentényi Gáspár.* A céhesmester. (Iparosok olvasótára. XXI. évf. 6. 7. sz. 19—35. l.)
113. *Vámbéry Ármin.* A magyarság bölcsőjénél. 1914. — Ism. *Á. L.* Irodalomtört. 352—354. l.
114. *Varga Zsigmond.* Új adatok az ural-altai népek ősvallásához. Protest. Szemle 191—204. l.
115. *Varjú Elemér.* Balázs-járó 1650. tájáról. Ethnogr. 44. l.
115a. *R. Vozáry Gyula.* Dávid. (Régi beregvármegyei ballada.) Ethnogr. 142. l.
116. *Wigand Ede.* A magyar csillagos ég. Néprajz. Értes. XV. 270—285. l. (Külön is 8-r. 36 l.) — Ism. Hét 33. sz.
117. Zbornik za narodni život i običaje južnih slavena. Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Uredník Dr. D. Boranić. Kńiga XX. Svezak I. U Zagrebu, 1915. Akad. (8-r. 160 l.) 2 kor. 50.
118. *Zilahy Lajos.* Katona-nóták. M. Figyelő II. 393—398. l. — Mikor a katonák dalolnak. U. o. III. 233—236. l. — Gyüjtsük a katona-nótákat. U. o. 396—400. l. — Dalolnak a katonák. U. o. IV. 75—80. 233—240. 475—480. l.
119. *Zilahi Lajos.* Adácsi magyar nóták. M. Figyelő 150—153. l.
120. *Zoltai Lajos.* Magyar néprajzi gyüjtés 75 év előtt. Néprajz. Értes. XV. 285—289. l.
121. Zur Volkskunde. 1. «Eine sächsische Jungfer in der Klag». 2. Himmelsbrief a. d. Jahre 1914. Korr. Bl. Ver. siebenb. Landesk. 35—37. l.

II. Esztétika és műtörténet.

1. Esztétika.

122. *B. K.* A nyugatosok életkultusza. M. Kultura. II. 490—492. l.
123. *Beöthy Zsolt.* Az esztétikai érzés-átvitel tanához. Athenæum 66—75. l.
124. *Blaskó Mária.* A néplélek költészete. Népnevelő 9. sz.
125. *Boros Rudolf.* Az esztétikai érzet. Magy. Iparoktatás 19. évf. 490—504. 527—539. l.
126. *Croce B.* Esztétika. Ford. Kiss Ernő. 1914. — Ism. Sas Andor. Athenæum 156—161. l. — Kgy. Tanáregyl. Közl. 48. évf. 136. l. — Kristóf György. EPhK. 406—408. l. — L. Művészet 369—374. l. — Irod. tört. Közlem. 382. l.
127. *Csizmadia Sándor.* A költészetről és a költőkről. Világ 324.

128. *Dauzat, Albert.* Le Sentiment de la nature stb. 1914. — Ism. *s. a.* EPhK. 237. l. [297. l.
129. *Dénes Lajos.* Az első esztétikai kongresszus. Athenæum 283—
130. *Dénes Lajos.* Esztétika és általános művészettudomány. Athenæum 442—451. l.
131. *Elek Oszkár.* Költőink képzelete és a népmesék. Irodalomtört. 306—314. l.
132. *Faguet, Émile.* L'art de lire. 1912. — Ism. Várdai Béla. M. Kultura II. 412—417. l.
133. *Halasi Andor.* Karácsonyi gondolatok egy gyermek szeméről és a költészet értékéről. Hét 52. sz.
134. *Harsányi Lajos.* A vallásos költészet. Élet 25. 26. sz.
135. *Hevesi Sándor.* A háború és a dráma. P. Napló 240. sz.
136. *Horváth Cyrill.* A magyar ősi ritmus. Irod. tört. Közlem. 276—290. l.
137. *Kapossy Lucián.* Irodalmi érték. Dunántúli Protest. Lap 29. 30. sz. (Nyugat, Kritikusairól, Bodor czikkéről.)
138. *Kelecsényi János.* Az esztétika alapvető elvei. 1913. — Ism. Havadi Barnabás. Népművelés 250—252. l.
139. *Kiss Menyhért.* A háború költészete. Kath. Szemle 402—408. l.
140. *Klein Gyula.* A képes beszédről. 1914. — Ism. Zlinszky Aladár. EPhK. 424. l.
141. *Knight William.* Az esztétika története. Ford. Husztiné Révhegyi Rózsi. A magyar esztétika történetével kiegészítette Jánosi Béla. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest, 1915. Franklin-T. (8-r. 515 l.) 8 k. — Ism. Alszeghy Zsolt. M. Kultura II. 883. l. — *S. A.* Athenæum. 482—484. l. — Várdai Béla. Kath. Szemle 968—970. l. — *S. E.* Alkotmány 293. sz.
142. *Kostyleff, N.* Le mécanisme cérébral de la pensée. 1914. — Ism. Sas Andor. EPhK. 419. l.
143. *Lampérth Géza.* Háború és költészet. Élet 9. sz.
144. *Lothmeyer, Walther.* Die Dramaturgie der Massen. 1913. — Ism. Rózsa Dezső. Bud. Szemle 163. köt. 156—159. l.
145. *Muraközy Gyula.* Keresztyén szépirodalom. Prot. Egyh. Isk. Lap 35. sz.
146. *Neugeboren, Emil.* Der Krieg und die moderne Dichtung. P. Lloyd 8. sz.
147. *Oláh Gábor.* Háború és háborús költészet. Uj Nemzedék 5—7. sz.
147a. *Pasteiner Gyula, Riedl Frigyes, Beöthy Zsolt.* Jelentés a Gorove-pályázatról. Akad. Értes. 384—397. l. (A stylus a művészetben és az irodalomban.)
148. I poeti futuristi. 1912. — Ism. *L—n.* Alkotm. 224. sz.
149. *Rákosi Jenő.* A háború és az esztétika. (Hadi beszédek. 7.) Budapest, 1915. (8-r. 11 l.) 10 fill.
150. *Schiller Otto.* A szépség lényege és értéke. — Ism. *Dr. E—r.* Művészet 94. l.
151. *Sebestyén Károly.* A háború és a költészet. Uránia 81—84. l.
152. *Szidor.* Herosztratosz-irodalom. Bud. Hirl. 319. sz. (Nyugatosokról.)
153. *Szigetvári Iván.* A komikum elmélete. 1911. — Ism. Rácz Lajos. Deutsche Lit. Ztg. 23. sz.

154. *Szirbik Antal.* A legmodernebb esztétika. A régi és az újmódi költészet. Rákosi Jenő, Ady Endre és táboraik a fiziológia szögéből nézve. Budapest, 1915. Kókai. (8-r. 24 l.) 1 kor.
155. *Szitnyai Zoltán.* Írók és irodalom. Élet 39. sz.
156. *Váradi Antal.* A háború költészete. Az Ujság 43. sz.
157. *Vikár Béla.* A versközi hangképletekről. (Kivonat.) Akad. Értes. 585—598. l.
158. *Voinovich Géza.* Jelentés a Lévay-jutalomról. Akad. Értes. 381—383. l. (A jellemrajz a magy. szépirodalomban.)
159. *Volkelt, Joh.* System der Aesthetik. 1—3. 1905—14. Ism. Jánosi Béla. EPhK. 58—61. l.
160. *Wlassics Gyula ifj.* A színház és a háború. Bud. Szemle 163. köt. 143—152. l.
161. *Wolff, Dr. J.* Kriegsdichtung, Siebenb. Deutsch. Tagbl. 12593—96. sz.
162. *F. Zagyvay Arthur.* Színházaink irányváltozása. Élet 4. sz.

2. Képzőművészet.

163. *Abádi Imre.* Zsidó művészek a Szentföldön. (Abel Pann.) Mult és Jövő 50—54. l. [334. 430. l.
164. Adatok művészetünk történetéhez. Művészet 91—94. 144. 240.
165. *Ambrózy Ágoston.* Nemzeti művészet. Élet 27. sz.
166. *Antal Frigyes.* Gaudenzio Ferrari két rajza. Művészet 323—332. l.
167. *Antal Frigyes.* Két XVIII. századbeli francia rajz. Oudry és Fragonard. U. o. 423—427. l.
168. *Awin, Josef.* Wilhelm Wachtel. Mult és Jövő 365—367. l. — Wachtel levele a szerkesztőhöz. U. o. 372. l.
169. *b. ny.* Pásztor János. A Cél 275. l.
170. *Bálint Aladár.* A Szépművészeti Múzeum Barabás-kiállítása. Nyugat II. 1368. l. [1369. l.
171. *Bálint Aladár.* Az Ernst-muzeum csoportos kiállítása. U. o. II.
172. *Báthory Nándorné özv.* Madarassy Erzsébet. Művészet 117. l.
173. Bayros Ferencz rajzai a Vasárnapi Ujság számára. Vasár. Ujs. 37. 38. sz.
174. *Bende János.* Művészet és háború. Orsz.-Világ 47. sz.
175. *Bende Lajos.* A magyar képzőművésznők egyesületének kiállítása. Orsz.-Világ 9. sz.
176. *Berzeviczy Albert.* A háború a képzőművészetekben. Bud. Szemle 161. köt. 321—346. l.
177. *Csányi Károly.* A kehely-kiállítás tanulságai. — Ism. Roth Victor. Korr. Bl. Ver. sieb. Landesk. 21. l.
178. *Csermelyi Sándor.* Az Iparművészeti Múzeum textil és keramikai gyűjteménye. Magy. Iparművészet 221—225. l. [400. l.
179. *Csitáry Béláné.* A csataképfestés. Kath. Szemle 236—246. 387—
180. *Csizik Gyula.* A Biedermeier és az újabb stílusfejlődés. (Iparosok olvasótára. 21. évf. 4. 5.) Budapest, 1915. Lampel R. (8-r. 99 l.) 1 kor. 20. — Ism. Feleky Géza. Nyugat II. 1305. l. — Művészet 380. l.
181. *Csók István.* Garay Ákos. Művészet 97—100. l.

182. *D.* Műkiállítások a Szépművészeti Múzeumban. Bud. Szemle 162. köt. 299—306. l.
183. *Diamant, Paul.* Zsidó portrék. Mult és Jövő 410—421. l.
184. *Dimitrino.* Budapesti építészet. Művészet 210—217. l.
185. *Dimitrino.* Architektura. U. o. 293—296. l.
186. *Divald Kornél.* A bártfai Szent Egyed-templom. Arch. Értes. 105—114. l.
187. *Divald Kornél.* Újabb adatok Rombauer János festőről. Művészet 414—418. l.
188. *Divald Kornél.* Tünedező világ. Budapest régi művészete. Magy. Iparművészet 1—7. l.
189. *Duschinszky Mihály.* Ortolana Fiumi grófnő: Emma Dessau-Goitein. (Perugia.) Mult és Jövő 166—168. l.
190. *Elek Artúr.* Schickedanz Albert. Nyugat II. 1117 l.
191. *Elek Artúr.* Hikisch Rezső művészete. Magy. Iparművészet 295—297. l.
192. *Fabó Bertalan.* Kép és képes dísz a magyar zsidó múzeumban. Mult és Jövő 298—301. l.
193. *Fabriczy Kornél* kisebb dolgozatai. Fordította Rózsaffy Dezső. Átnézte Éber László. Berzeviczy Albert bevezetésével. Budapest, 1915. Akademia. (8-r. 439 l.)
194. *Fallenbüchl Ferenc.* A Scheyern-i bencések magyar kápolnája. Élet 19. sz.
195. *Fieber Henrik.* A beuroni bencések művészete. Alkotmány 121. sz.
196. *Fónagy Béla.* Művészet a had- és népegészségügyi kiállításon. Művészet 245—254. l.
197. *Forster Gyula.* Magyarország műemlékei. — Ism. Janicsek József. Eperjesi Lapok 33. sz.
198. *Galimberti Sándor.* G. Dénes Valéria. Művészet 320—322. l.
199. *Gerevich Tibor.* A krakói Czartoryski-képtár olasz képei. Arch. Értes. 80—104. l.
200. *Gonda Béla ifj.* A magyar képpiac. Művészet 156—164. l.
201. *Gonda Béla ifj.* A Nemzeti Szalon kiállítása. M. Kultura II. 244. l.
202. *Gonda Béla ifj.* Déry Béla kiállítása. U. o. II. 392. l.
203. *Gonda Béla ifj.* A modern művészet és a háború. U. o. II. 455—459. l.
204. *Gonda Bela ifj.* A modern művészet és — a magyar csatakép-festés. Magyarország 247. sz.
205. *Gonda Béla ifj.* A magyar biedermeier és a háboru. U. o. 268. sz.
206. *Gonda Béla ifj.* Művészeti kulturánk és az iparművészet. Magy. Iparművészet 56—60. l.
207. *Gróh István.* Ismerjük meg műemlékeinket! U. o. 31. l.
208. Háborús műkiállítások. *x.* Kath. Szemle 599—607. l.
209. *Halaváts Gyula.* A nagydisznódi ág. ev. templom. — Ism. Roth Victor. Korr. Bl. Ver. siebenb. Landesk. 22. l.
210. *Halaváts Gy.* Az alczinai, holczmányi, ... templomok. Ism. Roth V. U. o. 23. l.
211. *Hekler Antal.* A szobrászati stílus problémái. Budapest, 1915. Hornyánszky V. ny. (8 r. 163 l.) 6 kor. 50 f.
212. *Hekler Antal.* Antik terrakottagyűjtemény. Művészet 83—87. l.

213. *Hoffmann Edith.* Az iparművészeti múzeum brüsszeli kárpitja. Budapest, 1915. Franklin ny. (2-r.)
214. *Hollós Károly.* Jelképek átalakulása. Rajzoktatás 8—11. 22—25. 39—42. 59—63. 78—81. l.
215. *Kauser József.* A magyar építőművészeti stílus eszméje. (Visszaemlékezés Feszl Frigyesre és a fővárosi vigadó építésére. 1859—1865.) P. Hirl. 66. sz.
216. *Kemény Lajos.* Hefele Menyhért. 1716—1798. Életrajzi adatok. Pozsony, 1915. Angermayer ny. (8-r. 36 l.) — Ism. Művészet 259. l.
217. *Kemény Lajos.* Műtörténeti adatok Kassa város levéltárából. Arch. Értes. 147—153. l.
218. *Kenczler, Hugo.* Zwei Altarflügel aus der ersten Hälfte des XV. Jahrhunderts in der kais. Gemäldegalerie zu Wien und im Rákóczi-Museum zu Kaschau. Wien, F. Tempsky. Leipzig, G. Freitag, 1915. — Ism. Művészet 285. l.
219. *Kenczler Hugó.* Modern művészet. Művészet 67—76. l.
220. A képrombolók. U. o. 121—138. l.
221. A «Kéve» hadiérme. Művészet 119. l.
222. *Kimakowicz, M. v.* Studien z. Baugeschichte der ev. Stadtpfarrkirche in Hermannstadt. — Ism. Roth V. Korr. Bl. Ver. sieb. Landesk. 25—29. l.
223. *Koch, Günther.* Kunstwerke und Bücher am Markte. 1915. — Ism. Bibliophil. Arch. Értes. 179—181. l.
224. *Komonczy Gáspár.* Képek előtt. Kőszegi kath. főgimn. 1914/15. értes. 3—36. l.
225. *Kőszegi László.* Az esztergomi dóm. Művészet 397—408. l.
226. *Kovács Lydia.* A Kárpátok festője. Magyarország 1. sz. (Katona Nándor.)
227. *Kühár Flóris.* Szent Benedek és a művészetek. Szent Benedek a festőművészetben. Pápa és vid. 1. sz.
228. *Kühár Flóris.* Karácsony a festőművészetben. U. o. 52. sz.
229. *Kühár Flóris.* A tiroliak festője. (Albin Egger-Lienz.) Alkotmány 158. sz.
230. *Kühár Flóris.* Defregger alkonya. U. o. 189. sz.
231. *Kuntz Fritz.* A Fioretti modern művésze. Alkotm. 315. sz.
232. *Layer Károly.* Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. M. Iparművészet 168—174. l.
233. *Lázár Béla.* A karikaturáról. Művészet 201—208. l.
234. *Lázár Béla.* A művészeti kritikáról. U. o. 345—357. l.
235. *Lechner Jenő.* Szemelvények a reneszánsz építés Magyarországon és határai körül című művészettörténeti tanulmányból. Budapest, 1914. Pátria. (4-r. 33 l.)
236. *Lechner Jenő.* A pártázatos reneszánsz építés és Magyarország határai körül. Budapest, 1915. Pátria. (2-r. 45 l.)
237. *Luttor Ferenc.* A passió az őskeresztény művészetben. Havi Közl. 209—214. l.
238. *Lyka Károly.* Az aktról. Művészet 145—151. l.
239. *Malaguzzi Valeri, Francesco.* La corte di Lodovico il Mero. Milano, 1913—15. — Ism. Gerevich Tibor. Arch. Értes. 181—192. l.

240. *Malonyay Dezső.* Magyar művészek a csatatéren. 1. Mednyánszky László br. Művészet 1—25. l. — 2. *Dömötör István.* Zádor István a fronton. U. o. 25—30. l. — 3. *Erdey Aladár.* Vadász Miklós. U. o. 33—37. l. — 4. *Dömötör István.* Vaszary János háborús rajzai. U. u. 37—43. l. — 5. *Vészi Margit.* Baló József. U. o. 43—46. l. — 6. *Lázár Béla.* Herman Lipót. U. o. 46—48. l.

241. *Márffy Oszkár.* A Nemzeti Szalon tavaszi kiállítása. M. Kultura I. 426. l.

242. *Margitay Dezső.* Három kiállítás. Élet 9. 10. sz.

243. *Margitay Dezső.* A Képzőművészeti Társulat kiállítása. U. o. 12—14. sz.

244. *Margitay Jenő.* Dal a művészetről. U. o. 2. sz.

245. *Markó Miklós.* Markó Károly. Orsz.-Világ 25. sz.

246. *Meller Simon.* Az Eszterházy-képtár története. Budapest, 1915. Katz. (8-r. LXXII, 272 l.) 12 K. — Ism. Elek Artur. Az Ujs. 266. sz. — Szentiványi Gyula. Muz. Könyvt. Értes. 175—178. l. — F. Takács Zoltán. Nyugat II. 1180. l.

247. *Meller Simon.* Majovszky Pál modern metszetgyüjteménye. Művészet 140. l.

248. *Meller Simon.* Daumier kőnyomatai. U. o. 230—234. l.

249. *Meller Simon.* Madonna a félholdon állva. XV. századi ércmetszet. U. o. 282. l.

250. **Munkácsy.** *Petrovich Elek.* Munkácsy ujonnan szerzett festményei. U. o. 420—423. l.

251. *Takács Zoltán (Felvinczi).* Az «isaszegi csatatér» Munkácsy Mihálytól. Művészet 278—282. l. — Lásd 406. sz. a. is.

252. *Nádai Pál.* Háborús művészeti irodalom. U. o. 264—468. l.

253. *Nádai Pál.* Háborús gyermekrajzok. U. o. 364—368. l.

254. *Nádai Pál.* Sámuel Kornél. Magy. Iparművészet 95. l.

255. *Nyáry Albert br.* A képzőművészek a háborúban. A Cél 780—784. l.

256. *P. E.* Székely B. Leda-képe. Művészet 276—278. l.

257. *Patai Edith.* Samuel Kornél. Mult és Jövő. 91. l.

258. *Patai Edith.* Oppenheim-képek. U. o. 331. l.

259. *Patai József.* Galiciai z-idó művészek. U. o. 246—249. l.

260. *Pater Walter.* Görög tanulmányok. Ford. Kőszegi L. 1914. — Ism. Czeke Marianne. EPhK. 747—751. l. — Morvay Győző. Magy. Középiskola 109—111. l.

261. *Petrik Albert.* A budavári Nagyboldogasszony-templom. Élet 33. sz.

262. Pruzsinszky Ferenc. Művészet 182. l.

263. *Radisics Jenő.* Az orsz. magy. iparművészeti Múzeum és magyar gyüjteménye. Magyar Iparművészet. 117—136. l.

264. *Radnai Oszkár.* Képzőművészek nemzetközi kiállítása Velencében. A Cél 146—148. l.

265. **Rippl-Rónai.** *Dömötör István.* Rippl-Rónai uj munkái. Művészet 389—396. l.

266. *Márkus László.* Rippl-Rónai. Alkotm. 266. sz.

267. *F. Takács Zoltán.* Rippl-Rónai József és a háború. Nyugat II. 1114—1116. l.

268. *Tövis.* Rippl-Rónai háborús kiállítása. Hét 39. sz.

269. Roskovics Ignácz (1854—1915.) (képpel). Vasár. Ujs. 49. sz.

270. *Roth, Victor.* Die siebenbürgisch-sächsische Kunst in der magyarischen Forschung. Archiv. d. Ver. siebenb. Landeskunde 39. Bd. 511—628. l.
271. *Roth, Victor.* Das Heltauer Vortragekreuz. Korr. Bl. Ver. Siebenb. Landesk. 1—6. l.
272. *Roth, Victor.* Das Stolzenburger Kreuz. U. o. 14—17. l.
273. *Roth, Victor.* Abendmahlskelch der Gemeinde Hetzeldorf. U. o. 17—19. l.
274. *Schoen Arnold.* Frisato. Ism. Lázár Béla. Művészet 375. l.
275. *Schwarcz Karl.* Berlini művészek és műgyüjtők. Mult és Jövő 13—15. l.
276. *Somogyi Miklós.* Palinay György. Művészet 300—312. l.
277. *Spiegel Frigyes.* Régi művészi alkotások és új vonatkozások. Magy. Iparművészet 8—26. l.
278. Szamovolszky Ödön. 1878—1914. (Képpel.) Művészet 53—55. l.
279. *Szendrei János* és *Szentiványi Gyula.* Magyar képzőművészek lexikona. Magyar és magyarországi vonatkozású művészek életrajzai a 17. századtól napjainkig. I. köt. Abádi-Günther. Budapest, 1915. (8-r. XXI, 616 l.) 24 K. — Ism. *L. K.* Művészet 238. l. — M. Iparművészet 40. l. — Csánki Dezső. Századok 418—422. l. — F. Takács Zoltán. Nyugat I. 162—165. l. — Mihalik József. Múz. Könyvt. Értes. 141. l. — Numizm. Közl. 18. l. — Schoen Arnold. Könyvtári Szemle 105—109. l.
280. **Szinyey-Merse.** *Andrássy Gyula gr.* Szinyey-Merse Pál. Művészet 193—199. l. Alkotmány 105. sz. és M. Hirl. 106. sz.
281. *Ignotus.* Magyar művészet. Szinyei körül. Világ 107. sz.
282. *Margitay Ernő.* Szinyei-Merse Pál (képpel). Élet 17. sz. — Alexander Bernát. P. Lloyd 104. sz.
283. *Petrovics Elek.* Egy ismeretlen Szinyei-vázlat. Művészet 49—52. l.
284. *Tövis.* A jubiláns Szinyei. Hét 16. sz.
285. Szinyei-Merse Pál jubileuma. Művészet 218—223. l.
286. Sztrakoniczky Károly. *Dl.* Művészet 270—272. l. — Halasi Andor. Hét 24. sz. — Meller Simon. Erdélyi Jenő. Lengyel Menyhért. Nyugat I. 692. l. — *aj.* Élet 24. sz. — Csathó Kálmán. M. Figyelő II. 461. l.
287. *Tafner Vidor.* Az ornamentum. Magy. Iparművészet 208—221. l.
288. *Takács Zoltán (Felvinczi).* A belső ázsiai népek művészetének alapformáihoz. Arch. Értes. 65—79. l.
289. *F. T. Z.* Egy uj Kupetzki. Művészet 87—89. l.
290. *Takács Zoltán (Felvinczi).* A távol kelet művészete nálunk. U. o. 101—116. 168—181. l. [U. o. 375—378. l.
291. *Takács Zoltán (Felvinczi).* Alessandro Magnasco két festménye.
292. *F. Takács Zoltán.* Bató József csataképei. Nyugat I. 331. l.
293. *F. Takács Zoltán.* Daumier a művészeti múzeumban 1915. U. o. 626. l.
294. *F. Takács Zoltán.* Uitz Béla. U. o. 515. l.
295. *F. Takács Zoltán.* Kitüntetett művészekről. (Iványi-Grünwald Béla. Hatvany Ferenc.) U. o. 577. l.
296. **Tavaszi tárlat.** *b—ny.* A tavaszi kiállításról. A Cél 208—212. l.
297. *Bálint Lajos.* Két kiállítás. (Tavaszi tárlat. — A Brocky-gyüjtemény.) M. Hirl. 73. sz.

298. **Brocky.** *Elek Artúr.* Brocky Károly vázlatai. Nyugat. I. 335. l.
299. *Hoffmann Edith.* Brocky Károly vízfestményei és rajzai. Művészet 188—192. l. Lásd 297. sz. a. is.
300. *Elek Artúr.* Tavaszi tárlat. Az Ujság 72. sz. — Kézdi. P. Hirl. 72., 73. sz. — Malonyay Dezső. Bud. Hirl. 72. sz. — Művészet 153—155. l. [72. sz.
301. *f. r.* Frühjahrsaustellung der bildenden Künstler. Pest. Journ.
302. *Végh Gyula.* Csendélet és intérieur a tavaszi tárlaton. Bud. Szemle 162. köt. 306—308. l.
303. **Téli tárlat.** *Elek Artur.* A téli tárlat. Az Ujság 323. sz. — Kézdi-Kovács László. P. Hirl. 323., 329. sz. — Magyar Elek. Magyarország 323. sz. — Malonyay Dezső. Bud. Hirl. 323. sz. — F. Takács Zoltán. Nyugat II. 1366. l.
304. *Gonda Béla.* Téli kiállítások. M. Kultura II. 533. l.
305. *Tövis.* Kacziány Ödön. Hét 15. sz.
306. *Tövis.* Katona Nándor a Szalonban. Hét 17. sz.
307. *U. J.* A festészeti eljárások a különböző korokban. J. G. Vibert) «La sicence de la peinture» c. művéből.) Rajzoktatás 44—46. l.
308. *V . . . J . . .* olajfestéshez útmutatás elméletileg és gyakorlatilag. 1915. — Ism. *H.* Rajzoktatás 47. l.
309. *Végh Gyula.* A képrombolók. Kulturtörténeti tanulmány. Budapest, 1915. Singer és Wolfner. (8-r. 157 l.) 3 K. — Ism. *d. i.* M. Figyelő II. 234—236. l. — *r. i.* Protest. Szemle 147—149. l.
310. *Végh, Julius v.* Die Bilderstürmer. Eine Kulturgeschichtliche Studie. Strassburg, 1915. J. H. Ed. Heitz. (8-r. XVI, 140 l.)
311. *Velics László.* Világháború és művészet. Religio 630—639. l.
312. Vida Árpád. (Képpel.) Művészet 165. l.
313. *Wildner Odön.* A műemlékek gondozása és a háború. Magy. Iparművészet 275—279. l.
314. *Zoltán Vilmos.* Tiziano Vecellio szülővárosa ágyútűzben. Élet 38. sz

3. Zene.

315. *Bayer József.* Rossini Othello-zenéjének és előadásának magyar nyomai. EPhK. 672. l.
316. **Beethoven.** *Járosy Dezső.* Beethoven : Missa Solemnis. Élet 20. sz.
317. *Kern Aurél.* Beethoven ismeretlen művei. Bud. Hirl. 75. sz. és Orsz.-Világ 15. sz.
318. *Révész Béla.* Beethoven. Világ 10. sz.
319. *Sereghy Elemér.* Beethoven: Missa Solemnis. Alkotm. 118. sz.
320. *Bogisich Mihály.* A keresztény egyház ősi zenéje. Budapest. Rózsa K. és neje. (8-r. 600 l.) 8 K. — Ism. Népnevelő 10. sz.
321. *Conan D'Or.* Az operett. Orsz.-Világ 6. sz.
322. *Fodor Gyula.* Ilka. Hét 48. sz. (Pauliné Markovics Ilka.)
323. **Goldmark.** Goldmark Károly. (1830—1915.) Bálint Aladár. Nyugat I. 111. l. — Fodor Gyula. Hét 2. sz. Molnár Ernő. Mult és Jövő 61. l. — Járosy Dezső. Élet 3. sz. — Molnár Géza. Bud. Szemle 161. köt. 294—297. l.
324. *Dóczy, Ludwig.* Persönliches über Goldmark. N. Pest. Journ. 10. sz.
325. *Hubayné, gr. Czebrián Mária.* Visszaemlékezés Goldmark Károlyra. P. Napló 31. sz. (Goldmark levelei.)

326. *Harsányi Lajos.* Kern Aurél. Élet 8. sz.
327. *Hollitzer, Julius.* Liszt Ferencz. 1913. — Ism. Heinrich Arnold. Korr. Bl. Ver. siebenb. Landesk. 59. l. — Zolnai Béla. Bud. Szemle 164. köt. 479. l. [94. sz.
328. *Járosy Dezső.* A nemzetközi zenei kultura alkonya. Alkotmány
329. *Járosy Dezső.* A magyar zene-dramaturgia és a háboru. U. o. 3. sz.
330. *Járosy Dezső.* P. Hartmann Pál. Kath. Szemle 175—182. l.
331. *Járosy Dezső.* A magyar zenei tudományosság kérdése. Élet 7. sz.
332. *K. G.* Emlékezés Paulinéra. P. Napló 328. sz.
333. *Kabay Kálmán.* A szinfónikus zeneköltemény esztétikai tényezői és a programmzene története általában. 2. kiad. Budapest, 1915. Németh. (8 r. 35 l.) 1 K.
334. *Kálmán Imre.* Zsuzsi kisasszony. Operett 3 felv. Irta Martos Ferenc és Bródy Miksa. Zenéjét szerzette —. Először adták a Vigszinházban febr. 27.
335. Könyvtár, Zenetudomány —. Szerk. Sereghy Elemér. 18. Kabay Kálmán: A szinfonikus költemény esztétikai tényezői és története. Budapest, 1915. Németh J. (16-r. 39 l.) 60 fill.
336. *Lichtenberg Emil.* Mendelssohn Éliás oratorium. Tanulmány. Budapest, Rózsavölgyi (1915.) (8-r. 32 l.) 60 fill.
337. *Molnár Antal.* A zene és a háború. Nyugat I. 580—582. l.
338. *Molnár Antal.* Debussy. Nyugat II. 1178—1180. l. [273. sz.
339. **Mozart.** *Samassa Désy Annie.* Mozart szülőházában. M. Hirl.
340. *Strunz, Franz.* Der sterbende Mozart. P. Lloyd 191. sz.
341. *Rényi Aladár.* Tiszavirág. Eredeti operette 3 felv. Irták Bródy István és Vajda László. Zenéjét —. Először adták a Király-szinházban márcz. 27.
342. *Sereghy Elemér.* A «Wacht am Rhein». Élet 37. sz.
343. *Sereghy Elemér.* Háború és Zene. U. o. 31. sz.
344. *Siklós Albert.* Volkmann Róbert. Bud. Szemle. 162. köt. 295—299. l. — Siró György. Az Ujs. 96. sz.
345. *Strauss Oszkár.* A bájos ismeretlen. Operette 3 felv. Irták Jakobson és Stein. Zenéjét —. Először adták a Király-szinházban máj. 29.
346. *Strauss Oszkár.* Legénybucsu. Operette 3 felv. Szövegét irták Bodanszky és Thelen. Ford. Gábor Andor. Zenéjét irta —. Először adták a Király-szinházban szept. 22.
347. *Sztojanovics Jenő.* Karika gyűrű. Operette 3 felv. Irták Zsoldos László és Urai Dezső. Zenéjét szerzette —. Először adták a Király-szinházban nov. 18. [308. sz.
348. *Wagner József.* Magyar népdalok és magyar zene. Aradi Közl.

4. Színészet.

349. *B. L.* Gabányi Árpád. P. Napló 297. sz. — Kosztolányi Dezső. Nyugat II. 1239. l.
350. *Császár Elemér* és *Kemény Lajos.* A magyar színészet történetéhez Kassán és Miskolczon. Irod. tört. Közlem. 94—105. l.
351. *Czobor Alfréd.* A kassai színészet története. Tört. Közlem. Abauj-Torna vm. multjából V. 1—16. l.
352. *Deréki Antal.* Színész-dinasztiák. (Emlékeimből.) P. Napló 297. sz.

Akadémia. (8 r. 192 l.) 5 K. — Ism. Gulyás Pál. Könyvszemle 225. l. — Harsányi István. Muz. Könyvt. Értes. 182. l. — Tolnai Vilmos. M. Nyelv 443—445. l. [302—304. l.

868. *Borbély István.* Heltai Gáspár költeményei. Kereszt. Magvető
869. *Kelemen Lajos.* Heltai Gáspár egy könyvéről. U. o. 316. l.
870. *Melich János.* Heltai fabuláinak egy helyéhez. M. Nyelv 78. l.
871. *Trócsányi Zoltán.* Heltai Gáspár nevéről. U. o. 76. l.
872. *Trócsányi Zoltán.* A könyvetske. Az igaz Keresztyéni Keresztségről. (Kolozsvár, 1570.) U. o. 227. l. — Lásd 830. sz. a. is.
873. **Henszlmann I.** *Henszlmann Imre* levelei Toldy Ferenczhez. Közli Hellebrant Árpád. Akad. Értes. 615—625. l.
874. **Herman O.** Herman Ottó posthumus könyve. Hét 4. sz. (Arany, Tompa, Petőfi és a népköltés madárvilága.)
875. *Kardos Albert.* Herman Ottó és Debrecen. Debrec. Protest. Lap 3. sz.
876. *Keller Oszkár.* Megemlékezés Herman Ottóról. Uránia 28—30. l.
877. *Méhely Lajos.* Herman Ottó emlékezete. Term. tud. Közl. 73—90. l.
878. *Terray Lajos.* Hol született Herman Ottó? U. o. 276. l.
879. *Vass Béla gr.* Visszaemlékezés Herman Ottóra. M. Hirl. 36. sz.
880. Herman Ottó. Bátky Zsigmond. Földr. Közlem. 39. l. — Simonyi Zsigmond. Nyelvőr 34—36. l. — Szily Kálmán. M. Nyelv 29. l. — Lasz Samu. Izr. Tanügyi Értes. 9. sz. (Külön is 13 l.) — Makay Béla. Földr. Közlem. 97—99. l. — Mádai Izidor. Állatvédelem 1—2. sz. — Chernel István. Aquila 1914. — Lambrecht Károly. Barlangkutatás 1. sz. — Lásd 66. sz. a. is.
881. **Horvát I.** *Rexa Dezső.* Horvát István irodalmi munkásságához. Akad. Értes. 608—614. l.
882. **Ipolyi A.** *Ipolyi Arnold* levelei öcscséhez és Szontagh Dánielhez. Közli Rexa Dezső. Akad. Értes. 223—248. l.
883. **Jókai M.** *Alapi Gyula.* Ki volt az «Aranyember?» Komáromi Ujs. 36. sz.
884. *Herczeg, Franz.* Zu Maurus Jókais Gedächtnis. Ung. Rundschau 27—39. l.
885. *R. L.* A szegény gazdagok. Jókai Mór regénye filmen. Pesti Napló 318. sz.
886. **Jósika M.** *Szinnyei Ferenc.* Jósika Miklós. (Székfoglaló.) Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XXIII. 2.) Budapest, 1915. Akadémia. (8-r. 117 l.) 2 K 40 f. — Ism. Weber Artur. Irod. tört. Közlem. 492—494. l. — Gálos Rezső. Kath. Szemle 1071—74. l. — Zsigmond Ferencz. Irodalomtört. 185—187. l. (Az Értekezés kivonata Akad. Értes. 14—24. l.)
887. **Justh Zs.** *Kárpáti Aurél.* Justh Zsigmond. Zólyomvm. Hirl. 44. sz.
888. **Kájoni.** *Jénáki Ferencz.* Kájoni János énekes könyve. 1914. — Ism. Király György. Irod. tört. Közlem. 251. l. — Vargha Damján. Irodalomtört. 120—122. l. — Alszeghy Zsolt. Magy. Kultura I. 328. l.
889. **Kármán J.** *Erczbrücker Aladár.* Kármán József esztétikai törekvései. Kalazantinum 7. sz.
890. **Katona J.** *Tolnai Vilmos.* Bárány Boldizsár, Katona Bánkbánjáról. Irodalomtört. 180. l.

891. *Zolnai Béla.* Katona József egy elveszett fordításáról. Irodalomtört. 28. l.
892. *Zolnai Béla.* A Bánkbán filmen. Nyugat I. 504. l.
893. **Kazinczy F.** *Kazinczy* két ismeretlen levele. Közli Kristóf György. Irod. tört. Közlem. 466—471. l.
894. *Kazinczy Ferenc* levelei vármegyénk archivumában. Közli Spisovszky Imre. Adal. Zemplén vm. tört. kez. 87. 140. l.
895. *Emődy László.* Kazinczy Ferencz estéje. Akad. Értes. 549—552. l.
896. *Simai Ödön.* Kazinczy Ferencz nyelvujítása. M. Nyelv 25—29., 65—71. l.
897. *Váczy János.* Kazinczy Ferencz és kora. I. köt. Budapest, 1915. Akadémia. (8-r. IV, 639 l.) 12 K. — Kazinczy Ferencz két ismeretlen levele. (Kölcseyhez. Széphalom, 1915. mártcz. 4. ápr. 9.) Nyelvőr 417—424. l. (Apokrif levelek Váczi J. Kazinczy Ferencz és koráról.) [EPhK. 775. l.
898. **Kazinczy G.** *Bayer József.* Nő mint zöldszemű szörnyeteg.
899. **Kemény Zs.** *B. Kemény Zsigmond* levelei Pusztakamaráson. Közli Papp Ferencz. Irod. tört. Közlem. 229—241., 359—371., 458—466. l.
900. *Agárdi László.* Kemény Zsigmond és az olvasók. 1914. — Ism. Papp Ferencz. EPhK. 668. l. — Aigner Lajos. Irodalomtört. 601. l.
901. *Ébel József.* A tragikum hatása Kemény Zsigmond «Rajongók» c. regényében. Kalazantinum 1. sz.
902. *Harmos Sándor.* A Rajongók. Izr. magy. irod. társ. Évkönyv 291—310. l.
903. *Ligeti Sámuel.* Kemény Zsigmond báró. 1814—1914. és 1875—1915. Temesv. Hirl. 298. sz. — Lásd 9a sz. a. is.
904. **Kéry J.** *Bathó István.* Kéry János élete. 1911. — Ism. Juhász Kálmán. Religio 668—670. l.
905. **Kiss J.** *Elek Oszkár.* Kiss József. Izr. m. irod. társ. Évkönyv 1915. 28—40. l.
906. *Kiss, Josef.* Der Trompeter! Übers. von Karl Somlo. Budap. Tagblatt 127. sz.
907. **Kis (Misztótfalusi).** *Pruzsinszky Pál.* Emlékezés Misztótfalusi Kis Miklósra. Prot. Egyh. Isk. Lap 11—14. sz.
908. **Kisfaludy K.** *Vértesy Jenő.* Kisfaludy Károly drámaköltészete. Irod. tört. Közlem. 385—405. l.
909. *Zoltvány Irén.* Szülőföldi és környezeti elemek Kisfaludy Károly költészetében. 1914. — Ism. Viszota Gyula. EPhK. 667. l. — Ágner Lajos. Irodalomtört. 60. l.
910. **Koháry I.** *Kis Lőrinc.* Gróf Koháry István költészete. Irodalomtörténeti tanulmány. Budapest, 1914. Attila-ny. (8-r. 52 l.) — Ism. *B. Gy.* Irodalomtört. 151. l. — Király György. Irod. tört. Közlem. 123. l.
911. *Vékony István.* Koháry István gr. élete, tekintettel a Kecskeméti Kegyesrendi Társház és gimnázium alapítására. (1715—1915.) Kecskeméti kegyr. gimn. 1914 15. értes. 3—64. l. (Külön is megjelent 8-r. 64 l.)
912. **Kölcsey.** *Weber Arthur.* Kölcsey «Kárpáti kincstár» című novellájának lokális elemei. Irodalomtört. 238—249. l. — Lásd 386., 1012., 1574. sz. a. is.

ABA-NOVÁK VILMOS : Önéletrajz, Gyoma,1932.

ÁDÁM ISTVÁN : A veszprémi székesegyház,Veszprém,1912.

ÁNGYÁN GY : A vajdahunyadi vár restaurálása.

ARÁNYI L: Vajda-Hunyad vára. 1867.

ÁRTINGER IMRE : Egry József.(Ars Hungarica,2.)Budapest,1932. 31 l. 32 t.-

: (szerk) A r s H u n g a r i c a .(könyvsorozat).

BAGI LÁSZLÓ : A kecskeméti r.k. nagytemplom története és belső diszitésének kalauza. Kecskemét.1903.-

BALÁS PIRI LÁSZLÓ : A magyar történeti festészet a XIX.században. Budapest,1932.

BALOGH ALBIN : Pannonia őskereszténysége.Budapest,1932.

BALOGH JOLÁN : Adatok Milánó és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez. Budapest,1928.

: Márton és György kolozsvári szobrászok. Kolozsvár,1935. Különlenyomat az Erdélyi Muzeum 1934.évf.

BALOGH ILONA : Magyar fatornyok, Budapest,1935.

BARNA JÁNOS : Árpádházi templomaink. Makó,1902.

BAUMGARTNER ALÁN : A kerci apátság a középkorban. Budapest,1915.

BÉKEFI REMIG : A zirci,pilisi,pásztói és szentgotthárdi ciszterci apátságok története.I-II. és I-III. Pécs 1898-1902.

: A Balaton környékének várai egyházai és várai a középkorban.Budapest,1907.

BENEDEKNÉ GYŐRY LUJZA: Az empire épitészet Pesten,Budapest,1928.

BENKÓ GIZELLA: Liezen-Meyer Sándor,Budapest,1932.

BIERBAUER VIRGIL : A régi Budapest épitészete,Budapest,

BIRÓ BÉLA : Kovács Mihály, Budapest, 1930.

BIRÓ JÓZSEF: Nagyvárad barok és neoklasszikus müemlékei. Budapest,1932.

: A kolozsvári Szent Mihály kápolna barok emlékei. Cluj-Kolozsvár,1934.

BUBICS ZSIGMON : Magyarországi vára és városoknak a Magyar Nemzeti Muzeumban létező fa- és rézmetszetei. Budapest,1880.

BUNYITAY VINCZE : A váradi püspökség története. I-III. Nagyvárad, 1883-84.

CSABAI ISTVÁN : Az erdélyi renaissance müvészet.Budapest, 1934.

Dr CSATKAI ENDRE : Sopron vármegye müemlékei,I-II. Sopron, 1932-35.

: Soproni ötvösök a XV-XIX.században.Sopron, 1931.-

CSÁNYI KÁROLY : A gyulafehérvári szákesegyház,Bp.1899.

: Az olasz müvészet hatása a magyar müvészetre, Budapest, 1913.

CSERNYÁNSZKY MÁRIA : Az esztergomi főszékesegyházi kincstár paramentumai. Budapest, 1933.

CZAKÓ ELEMÉR : Kolozsvári Márton és György. Budapest,1904.

CZOBOR BÉLA : Egyházi emlékek a történelmi kiállitáson.Budapest, 1898.
: A magyar koronázási emlékek. Budapest,1896.
: A pécsi székesegyház restaurátiója.
: A történelmi kiállitás. Budapestm1898.
: Egyházi szerelvények Szent István király korában. Budapest,1902.
: Ipolyi Arnold emlékezete. Budapest,1889.
: Magyarország középkori várai. 1876.
CZOBOR BÉLA és SZALAY IMRE: Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves kiállitáson. I-II. Budapest,1897-1901.-

DEBRECENI LÁSZLÓ: Erdélyi református templomok és tornyok. Kolozsvár,1929.
DERCSÉNYI Dezső ifj.: A somogyvári Szent Egyed-apátság maradványai.Budapest,1934.

DIVALD KORNÉL : A felsőmagyarországi renaissance épitészet. Budapest, 1900.
: Magyarország csucsiveskori szárnyasoltárai. Budapest,I.1909. II.1911.
: Szepesvármegye müvészeti emlékei. I-III. Budapest, 1905-07.
: Magyar Művészettörténet,Budapest,1927.
: Magyarország művészeti emlékei.Budapest,1927.
: A magyar iparmüvészet története.Budapest,1929.
: Budapest müvészete a török hódoltság előtt. Budapest,é.n.
: A héthársi Szent Márton templom. Budapest,1913.
:

EDVI ILLÉS GYULA : Az esztergomi főszékesegyház.Budapest,1928.

ERDÉLYI LÁSZLÓ (szerk): A pannonhalmi szent Benedek-rend története. I-XII.1905-1912.
ERDÉLYI LÁSZLÓ :Magyar müvelődéstörténet. Budapest,1915.

ERNST LAJOS : A magyar történeti festészet.Budapest,1910.

ERNST MIHÁLY : A dunántuli falfestés középkori emlékei.Budapest,1935.
FARKAS Z: Medgyessy Ferenc. (Ars Hungarica),Budapest,193 .
FENYŐ IVÁN: Szőnyi István. (Ars Hungarica 3),Budapest,1934.

FERDINANDY MIHÁLY: A honfoglaló magyarok müvészi kulturájának nyomai a korai Árpád-korban. Budapest,1934.
FORSTER GYULA BÁRÓ (szerk): III. Béla magyar király emlékezete. Budapest,1900.
FORSTER GYULA BÁRÓ (szerk) : Magyarország müemlékei.I-IV. Budapest,1905 (I.),1906 (II.), 1913 (III.), 1915.(IV.).-

FREY,Dagobert: Das Burgenland.Seine Bauten und Kunstschätze. Wien,1929.-

FÜLEP LAJOS : Magyar Művészet. Budapest,1923.

GYÁRFÁS TIHAMÉR : Pannónia őskeresztény emlékei.Budapest,1889.

GÁL, Ladislas : L'architecture religieuse en Hongrie de XIe au XIIIe siecle. Paris,1929.

GEREVICH LÁSZLÓ: A kassai Szent Erzsébet dóm szobrászata a XIV-XVI.században. Budapest,1935.

GENTHON ISTVÁN : Magyar müvészek Ausztriában a mohácsi vészig.Budapest,1927.

: Korb Erzsébet, Budapest,1928.

:Az Apostolvértanuságok mestere.Különny.Bp.19

: A selmecbányai Szent Katalin templom hajdani főoltára. Különny. Budapest,1931.

: Magyar müvészet és népmüvészet,Különny.Budapest,1931.

: A régi magyar festőmüvészet története,Vác,193

: Budapest multja és müvészete.Budapest, .

: Az uj magyar festőmüvészet története.Budapest, 1935.

: Bernáth Auréi.(Ars Hungarica 1.) Budapest,1932.

: Budapesti képeskönyv.Budapest,193

GEREVICH TIBOR : A régi magyar müvészet európai helyzete. Különny. Pécs,1924.-

: Kolozsvári Tamás.Budapest,1923.-

:A magyar müvészet jelentősége.Különny.1927.

: L'arte antica ungherese.Roma,1929.

:Esztergomi mükincsek.Primás Album.Bp.1928.

: Pasteiner Gyula emlékezete.Bp.1933.

Ipolyi Arnold emlékezete.Bp.1923.

: A régi kassai festészet. S.a.

: A régi magyar müvészet európai helyzete.1924.

GEREVICH-GENTHON: A magyar történelem képeskönyve.Bp. 1935.

GERECZE PÉTER : A pécsi székesegyház. Budapest,1893.

GERŐ ÖDÖN : Székely Bertalan,Budapest,1913.

HAMPEL JÓZSEF : A régebbi középkor IV-X.századi emlékei Magyarhonban. I-II.Budapest,1894-97.-

HEVESI ANDRÉ : La Bibliotéque de Matthias Corvin.Paris,1923.

HENSZLMANN IMRE : Kassa városának ó-német stylü templomai. Pest,1846.

: Magyarország ó-keresztyén,román és átmenetstylü müemlékeinek rövid ismertetése. Budapest,1876.

: Magyarország csucsives stilü müemlékei. Budapest,1880.

: A székesfehérvári ásatások eredménye.Pest, 1864.

: Die Grabungen des Erzbischofs von Kalocsa, Dr Ludwig Haynald. Leipzig,1873.

: Monumenta Hungariae Archaeologica I-II. Pécsnek középkori régiségei.Pest,1869-70.

: Monumenta Hungariae Archaeologica III. Lőcsének régiségei.

HOFFMANN EDITH : A Nemzeti Muzeum Széchenyi Könyvtárának illuminált kódexei. Budapest, 1928.

: La Corvina. Budapest,1928.

: Régi magyar bibliofilek.Budapest,1929.

:Barabás Miklós. Budapest, 1923.

~~xxHóman Bálint~~

HÓMAN BÁLINT : A Benedek-Rend és a magyar nemzet megtérése.
HÓMAN-SZEKFŰ : Magyar történet. I-VII. Budapest,é.n.

HORVÁTH HENRIK : Una veduta di Veszprém in un affresco di Castiglione D'Olona.Különny. Budapest,1926.

: Buda a középkorban. Budapest,1933.

: Siena ed il primo rinascimento in Ungheria. Különny. Roma, 1925.

: Budai kőfaragók és kőfaragójelek.Budapest,1935.

IPOLYI ARNOLD : A deákmonostori XIII.századi román bazilika. Pest,1860.

: Az egri megye Sz. Jánosról nevezett

IPOLYI ARNOLD :Az egri megye Sz. Jánosról nevezett régi székesegyháza az egri várban.Eger,1865.-
:Kisebb munkái.I. Magyar mütörténelmi tanulmányai,Budapest,1873.- II,kiad. 1887.

KÁLLAI ERNŐ :Neue Malerei in Ungarn. Leipzig,1925.
:Uj magyar piktura.Budapest,1925.

KAMPIS ANTAL : A középkori magyar faszobrászat történetének vázlata 1526-ig.Budapest,1932.

KAPOSSY JÁNOS: A szombathelyi székesegyház és mennyezetképei. Budapest,1922.
: A.F. Hillebrandt. Budapest,1924.

KELP ANNA : A XIX.századi magyar festészet viszonya a francia festészethez. Budapest,1928.

KOPP JENŐ : BORSOS JÓZSEF. Budapest,1931.

KNAUZ NÁNDOR: A Garam mellett Szent Benedek apátság.
: Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. I-II. 1882.
KŐVÁRI LÁSZLÓ: Erdély épitészeti emlékei. Kolozsvár,1866.

KUZSINSZKY BÁLINT: A Balaton környékének archaeológiája.

LÁZÁR BÉLA: Zichy Mihály élete és müvészete.Bp.1927.
: Paál László élete és müvészete. Budapest,II.kiadás, 1929.
:Szinyei-Merse Pál. Budapest,1913.
: Tizenhárom magyar festő.Budapest, é.n.

LECHNER JENŐ : Budapest müemlékei.Budapest,1924.
: Tanulmányok a lengyelországi és felsőmagyarországi reneszánsz épitészetről. Budapest,1913.
:Az elszakitásra itélt Magyarország. Budapest,1920.
:A pártázatos reneszánsz épités Magyarország határa körül. Budapest,1915.
:A Magyar Nemzeti Muzeum épülete.Budapest,1929.

LEHEL FERENC :Magyar müvészet a török világ idején.

LUX KÁLMÁN :A budai várpalota Mátyás király korában.Budapest, 1921.
:A selmecbányai óvár.Különny.Budapest,1915.

LYKA KÁROLY: A táblabiró-világ müvészete.I-IV.Budapest,1922.

MALONYAI DEZSŐ: Munkácsy Mihály.I-II.Budapest,1907.
:A fiatalok. Budapest,1916.
:Szinyei-Merse Pál. Budapest,1910.
:A magyar nép müvészete.I-V. Budapest,1907.

MAGYARSÁG NÉPRAJZA (Egyetemi Nyomda),I-II.Budapest,1934.
III-IV.s.a.

Magyarország vármegyéi és Városai.

Máthes, Johannes: Veteris Arcis Strigoniensis...descriptio. Strigoniae,1827.
MÁRKI SÁNDOR (szerk) Mátyás király emlékkönyv.Budapest,1902.
MELLER SIMON:Ferenczy István élete és müvei.Budapest,1905.

MIHALIK JÓZSEF:Kassa város ötvösségének története.
:A kassai Szent Erzsébet templom.Budapest,1912.

MIHALIK JÓZSEF : A kassai Szent Mihály kápolna.Budapest,1904.

MIHALIK SÁNDOR : A rimaszombati ötvöscéh.Budapest,1919.
: Régi magyar ötvöscéhbélyegek.Budapest,1930.
: I maestri orafi Pietro e Niccolo Gallico di Siena in Ungheria. Siena,1928.
: Le coppe ungheresi del Duomo di Rieti. Roma-Budapest,1928.
:L'origine dello smalto filogranato.Roma-Budapest,1933.
:Adatok a felvidéki ötvösség történetéhez. Pécs,1935.

MIHÁLYI ERNŐ : A középkor müemlékei Sopronban.Sopron,1914.
:Dorfmeister és a barok képirás Sopronban.Sopron,1916.
: A magyar falu egyházmüvészete.Pannonhalma,1934.
: Sopron renaissance és barok stilusban épült házai. Sopron,1915.

MISKOVSZKY VIKTOR: Bártfa középkori müemlékei.Budapest,1879.
: Magyarország középkori és renaissance stilü müemlékei. Bécs,1885.
Felsőmagyarországi müemlékek és régiségek. Eperjes,1888.
: A renaissance kezdete és fejlődése,különös tekintettel hazánk épitészeti emlékeire. Budapest,é.n.

MÓRICZ VIRÁG: Szárnyasoltárok a bártfai Szent Egyed templomban. Budapest,1932.

MÖLLER ISTVÁN : Erdély nevezetesebb müemlékei. Budapest,1929.

NAGY LAJOS : Az óbudai cella trichora a Raktár utcában.Budapest,1931.
: I ricordi cristiano-romani trovati recentemente in Ungheria. Különny. Ravenna,1932.

NAGY ZOLTÁN : A magyar litográfia története a XIX.században. Budapest,1934.

NYÁRY SÁNDOR : Brocky Károly festőművész élete és müvei.Budapest,1910.

PÉTER ANDRÁS : A magyar művészet története.I-II.Budapest,1930.
PETROVICS ELEK : Ujakról és régiekről.Budapest,1923.
PIGLER ANDOR : A pápai plébániatemplom és mennyezetképei. Budapest,1922.
: A győri Szent Ignác templom és mennyezetképei. Budapest,1923.

PIGLER ANDREAS: Georg Raphael Donner.Leipzig és Wien.1929.

PULSZKY FERENC : Magyarország archaeológiája.Budapest,I-II. 1897.

PUSKÁS LAJOS : A magyar falfestés Árpád-kori emlékei.Budapest,1932.

REISENBERG : Kirchliche Denkmäler aus Siebenbürgen.Hermannstadt,1878.

ROTH VIKTOR : Die Geschichte der deutschen Baukunst in Siebenbürgen. Strassburg,1905.
:Siebenbürgische Altäre.Strassburg,1916.
Geschichte der deutschen Plastik in Siebenbürgen. Strassburg,1906.

ROTH Viktor : (szerk) DIE deutsche Kunst in Siebenbürgen. Hermannstadt-Sibiu.1934.

RADOS JENŐ : Magyar Kastélyok. B udapest, é.n.

RÉH ELEMÉR : A régi Buda és Pest épitőmesterei Mária Terézia korában.Budapest,1932.

RÉTI ISTVÁN : Hollósy Simon.Budapest,1927.

RÓMER FLÓRIS : A régi Pest,Budapest,1873.
: Régi falképek Magyarországon.Budapest,1874.(Monumenta Hungariae Archeologica 3.)

RÓZSA MIKLÓS : A magyar impresszionista festészet.Budapest,1914.

RUPP JAKAB : Magyarország helyrajzi története.I-III.Budapest, 1870-76.

SALY LÁSZLÓ : Az egyetemi templom.Budapest,1926.

SCHOEN ARNOLD : A budai Szent Anna templom.Budapest,1930.
: A budapesti központi városháza.Bp.1930.

SZABÓ LÁSZLÓ : A traui dóm és a jáki templom. Budapest,1912.
:Az árpádkori magyar épitőművészet.Budapest,1916.

SZANA TAMÁS: A magyar művészet századunkban.Budapest,1890.
: Száz év a magyar művészet történetéből. Budapest, 1903.

SZÉCHENYI MIKLÓS gróf: A Szent György vértanuról nevezett jáki apátság története. Budapest,1901.

SZENDREY-SZENTIVÁNYI :Magyar Képzőművészek Lexikona,I.Budapest,1915.

SZENTIVÁNYI GYULA : Barabás Miklós,Budapest,1927.

SZMRECSÁNYI MIKLÓS: EGER ÉS KÖRNYÉKE részletes kalauza. Budapest, 1925.

SZŐNYI ISTVÁN : Önéletrajz. Budapest,1932.

SZŐNYI OTTÓ : A pécsi pürpöki muzeum kőtára.Pécs,1906.
:A pécsi őskeresztény sirkamra.Budapest,1907.
:A köröshegyi középkori templom.Budapest,1924.
:Pécs.Utmutató a városban és környékén. Pécs,1927.
:Régi magyar templomok. Budapest,é.n.

TRAGOR IGNÁC : Vác művészete a középkorban. Vác,1929.
:Vác művészei és müemlékei.Vác,1930.

TOLNAI KÁROLY: Ferenci Noémi.(Ars Hungarica 4.),Budapest,1934.

VALLÓ ISTVÁN : GYőr ismertetése és tájékoztatója.Győr,1930.
VARJU ELEMÉR : Magyar várak. Budapest, é.n.(1932.)
VOIT PÁL : Az egri főszékesegyház.Eger,1934.

Folyóiratpk és sorozatos kiadványok:

ARCHAEOLOGIAI ÉRTESITŐ, 1868-

ARCHAEOLOGIAI KÖZLEMÉNYEK, 1859-80.

ARCHAEOLOGIA HUNGARICA (szerkeszti Fettich Nándor)

A GYÜJTŐ, 1905-1918.

BUDAPEST RÉGISÉGEI, I-XI.

DOLGOZATOK az Erdélyi Nemzeti Muzeum Érem és Régiségtárából

DOLGOZATOK a szegedi Ferenc József Tudományegyetem Archaeológiai Intézetéből

EGYHÁZMÜVÉSZETI LAP, 1880-83.

ERDÉLYI MUZEUM, 1874.-
KÉPZŐMÜVÉSZETI SZEMLE, 1879-81. ~~-~~ KÉPZŐMÜVÉSZET, 1927-
MAGYAR MÜVÉSZET, 1925-
MÜVÉSZET, 1902-1918.
MÜGYÜJTŐ, 1927-31.
MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPITÉSZ-EGYLET KÖZLÖNYE, 1867-
MÜBARÁT, 1921-

MAGYAR SZEMLE

SZÁZADOK, 1867-

SZÉPMÜVÉSZETI MUZEUM ÉVKÖNYVEI, I-VI.

Magyar művészeti irodalom

Nagy Zoltán dr.
összeállítása

1936

Irodalom

A jegyzetekben előnem forduló fontosabb művek

BANICS LAJOS: A római katholikus egyház története Magyarországban. I. Szent István koronázásától Szent László király haláláig. Budapest, 1885.

BEDY VINCE: A felsőörsi prépostság története. Veszprém, 1934.

U. a.: A győri székesegyház története, Győr, 1936.

BÉL, MATHIAS: Notitia Hungariae Novae historico-geografica. Tom. I—IV. Viennae, 1735—42.

BIERBAUER VIRGIL: A magyar építőművészet története. Budapest, 1938.

BUNYITAY VINCE: Ismeretlen apátságok. Esztergom, 1880.

U. a.: Szilágymegye középkori műemlékei. *Értekezések a Történelemtudomány köréből.* Budapest, 1887.

CSÁNKI DEZSŐ: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. Budapest, 1890.

U. a.: Árpád és az Árpádok. Budapest, é. n.

CSÁNYI KÁROLY: A középkori építőművészet formái. Budapest, 1910.

U. a.: A régi Győr. (Klny. *Kéve Évkönyve.*) Budapest, 1930.

DERCSÉNYI DEZSŐ: Az Árpád-kori kőfaragóművészet emlékei. Klny. *Magyarságtudomány,* 1937.

U. a.: Hungarian medieval art under the Árpád dynasty. Klny. *Hungarian Quarterly,* 1937.

DIVALD KORNÉL: A régi Buda és Pest művészete a középkorban. Budapest, 1903.

U. a.: Árpád-kori családi monostorok. *Művészet,* 1913. 346— l.

U. a.: Árpád-kori székesegyházak. *Művészet,* 1914. 346— l.

U. a.: Magyar művészettörténet. Budapest, 1926.

DORNYAY BÉLA: A Bakony. Budapest, 1937.

EBENBÖCK FERENC: Két románkori kerekegyháznak nyoma Győr megyében. *Arch. Közl.,* U. f. VI. (1871) 120— l.

ERDÉLYI LÁSZLÓ: A tihanyi apátság története. Budapest, 1908.

FETTICH NÁNDOR: A honfoglaló magyarság művészete. *Ars. Hungarica,* 11. Budapest, 1935.

FUXHOFFEER, D—CZINÁR, M.: Monostoriologia Regni Hungariae. Vindobonae—Strigonii, 1869.

GÁL, LADISLAS: L'architecture religieuse en Hongrie du IXe au XIIIe siècle. Paris, 1929.

GALLA FERENC: A clunyi reform hatása Magyarországon. Pécs, 1931.

GENTHON ISTVÁN: A magyar iparművészet és népművészet. Klny. *Magyarország Vereckétől Trianonig* c. műből. Budapest, 1929.

U. a.: Magyar műkincsek Csehországban. Klny. *Apollo*, 1937.

GERECZE PÉTER: Épületi maradványok az Árpád-korból. *Arch. Ért.*, 1895. 365— l.

U. a.: A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. *Magyarország Műemlékei.* Szerk.: FORSTER GYULA. III. köt. Budapest, 1906.

GEREVICH TIBOR: Az építési munka szervezete a középkorban. Budapesti építőmesterek kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek Évkönyve. Budapest, 1929. 1— l.

U. a.: L'arte antica ungherese. Budapest—Róma, é. n. (1929).

U. a.: Művészettörténet. (A magyar történetírás új útjai. Szerk.: HÓMAN BÁLINT). Budapest, 1932. 87— l.

U. a.: Erdélyi művészet. Magyar Szemle, 1934.

U. a.: A legújabb magyarországi ásatások. *Magyar Szemle*, 1935. 69— l.

U. a.: Magyarországi művészet Szent István korában. *Szent István Emlékkönyv.* Szerk.: SERÉDI JUSZTINIÁN. Budapest, 1938. III. 81— l.

GEREVICH TIBOR—GENTHON ISTVÁN: A magyar történelem képeskönyve. Budapest, 1935.

GUBITZA KÁLMÁN: A monostorszegi fonatmintás kőtöredékekről. *Arch. Ért.*, 1911. 377— l.

GYULAI RUDOLF: A bencés egyházi művészetek. Budapest, 1902.

HALAVÁTS GYULA: Vízakna, Kiscsűr, Kistorony emlékei. *Arch. Ért.*, 1909. 198— l.

U. a.: A vurpodi, veresmarti, szászújfalusi és szenterzsébeti templom. *Arch. Ért.*, 1912. 19—28. l.

U. a.: Szeben vármegye románstílű templomai. *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének XIII. Évkönyve.* Budapest, 1913. 183— l.

U. a.: A nagydisznódi ág. ev. templom. *Arch. Ért.*, 1914. 232— l.

U. a.: Alvinci, holcmányi, oltszakadáti és feleki románkori templomok. *Arch. Ért.*, 1914. 373— l.

HEKLER ANTAL: A magyar művészet története. Budapest, 1934.

HELL GÉZA: A csempeszkopácsi róm. kath. templom. *Vasi Szemle*, 1936. 1—2. sz.

HENSZLMANN IMRE: A szatmári püspöki egyházmegyének középkori építészeti régiségei. *Arch. Közl.* U. f. II. (1864).

U. a.: Die mittelalterliche Baukunst in Ungarn. *Österreichische Revue*, II. (1865).

U. a.: Régészeti kalauz, különös tekintettel Magyarországra. II. Középkori építészet. Pest, 1866.

U. a.: Fructus laborum ad fetegenda Metropolitanae Ecclesiae Bacsiensis fundamenta Anno 1870 susceptorum. Kalocsa, 1871.

HÓMAN BÁLINT: A benedekrend és a magyar nemzet megtérése. *Prímás-Album.* Budapest, 1928. 57— l.

HÓMAN BÁLINT—SZEKFŰ GYULA: Magyar történet. I. Budapest, 1935.

HORVÁTH, ENRICO: Transdanubien als kunsthistorische Provinz. *Bibliotheca dell'Accademia d'Ungheria di Roma*, Nr. 5. Roma, 1936.

HORVÁTH HENRIK: A Fővárosi Múzeum kőemléktárának leíró lajstroma. Budapest, 1932.

HORVÁTH JÁNOS: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Budapest, 1931.

HORVÁTH, WALTER: Siebenburgisch-sächsische Kirchenburgen baugeschichtlich untersucht und dargestellt. Hermannstadt, 1932.

HŐKE LAJOS: Műemlékek az Árpádok idejéből. *Fővárosi Lapok*, 1871. 197— l.

HUMMLER NÁNDOR: A szlávkereszténység hazánk mai területén a honfoglalás előtt. Budapest, 1896.

HUNFALVY JÁNOS: Magyarország és Erdély képekben. Pesth, 1855—64.

HUSZKA JÓZSEF: A magyar ornamentika. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye., XXXII.* (1898) 66—, 109—, 161— l.

U. a.: Honfoglaló őseink ornamentikája. Budapest, 1910.

IPOLYI ARNOLD: Középkori emlékszerű építészet Magyarországon. *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei*, X. VIII. füz. 1861.

U. a.: Téglaépítészeti műemlékek Magyarországon. *Arch. Közl.* II. 1861. 127— l.

U. a.: A középkori szobrászat Magyarországban. *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei,* X. XIII. köz. 1863.

U. a.: Magyarország középkori szobrászata emlékei. Budapest, 1873.

U. a.: Kisebb munkái. I. Magyar műtörténelmi tanulmányok. Kiad.: RÁTH MÓR. Budapest, 1873. II. Magyar történelmi és egyháztörténeti tanulmányok. Kiad.: BUNYITAY VINCE. Budapest, 1887.

U. a.: Magyar műtörténelmi tanulmányai. I—II. Bécs, 1878.

JEDLICSKA PÁL: Kiskárpáti emlékek. Vöröskőtől Szomolányig. Eger, 1882.

U. a.: Kiskárpáti emlékek. Éleskőtől Vágújhelyig. I. Budapest, 1883. II. Eger, 1891.

JUHÁSZ COLOMANN: Das Tschanad—Temesvarer Bistum im frühen Mittelalter. 1030—1307. Münster i. W., 1930.

JEKELIUS, ERICH: Das Burzenland. Kronstadt, 1928—29.

KABDEBO GYULA: Négy helyreállított műemlékünk (Ják, Pécs stb.). *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének IV. Évkönyve.* Budapest, 1908. 139— l.

KAMPIS ANTAL: A középkori Budapest. Klny. *Magyar Szemle,* 1936.

KARÁCSONYI JÁNOS: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest, 1900—1902.

U. a.: Szent István király élete. Budapest, 1904.

U. a.: Szent Gellért élete. Budapest, 1925.

U. a.: Ki építette az első premontrei kolostort Magyarországon? *Turul,* (XLI.) 1927. 1— l.

KÁROLYI LAURENTIUS: Speculum Jaurinensis Ecclesiae ... Jaurinni, 1747.

KIS KOLOS JENŐ: A margitszigeti Szent Mihályról nevezett premontrei prépostság története. Budapest, 1931.

KŐVÁRY LÁSZLÓ: Erdély építészeti emlékei. Kolozsvár, 1866.

KUBINYI ÁGOSTON: Szekszárdi régiségek. Pest, 1857.

KUBINYI FERENC—VAHOT IMRE: Magyarország és Erdély képekben. Pest, 1854.

KÜHLBRANDT, E.: Die Kirchen und Burgen des Burzenlandes. *Das sächsische Burzenland.* Kronstadt, 1898.

LÁCZAY—FRITZ OSZKÁR: Erdély déli részének műemlékei. *Historia* (Magyar Műemlékek), 1929. 3. sz. 20— l.

LEPOLD ANTAL: Szent István születéshelye. *Szent István Emlékkönyv.* Szerk.: SERÉDY JUSZTINIÁN. Budapest, 1938. II. 487— l.

LUKSICS JÓZSEF: A veszprémi egyházmegye könyvészete. Veszprém, 1905.

LUX KÁLMÁN: Újabb kutatások középkori építőművészetünk terén. *Historia* (Ma-

gyar Műemlékek), 1928. 2. sz. 18— l.

MACHOVICH VIKTOR: A magyar-francia ciszterci kapcsolatok történetéhez. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 1935. 269— l.

MARCZALI HENRIK: Az Árpádok és Dalmácia. Budapest, 1898.

U. a.: Enchiridion Fontium Historiae Hungarorum. A magyar történet kútfőinek kézikönyve. Budapest, 1902.

MENCL, VÁCLAV: Přehled vývoje středověké architectury na Slovenska. Bratislava, 1933.

MIHALIK LAJOS: A kolozsvár-monostori ref. templom ismertetése. Kolozsvár, 1914.

MÖLLER, ETIENNE: Les monuments de l'architecture en Hongrie. Paris—Budapest, 1920.

NÁCZ JÓZSEF: Vértes vidékének történelmi műemlékei. *Arch. Közl.*, U. f. XIX. (1899). 118— l.

NEDECZKY GÁSPÁR: Dömös története és újabb leírása. Esztergom, 1880 .

ORTVAY TIVADAR: Műemlékek és régi épületmaradványok Csanád egyházmegye területén. *Csanád egyházmegyei történeti adattár*, 1872. II. 457— l.

PASTEINER GYULA: Építészeti emlék a Dunántúlon. *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben.* Magyarország, IV. köt. 107—168. l.

U. a.: Építészeti emlékek Felsőmagyarországon. U. o. V. köt. 115—177.

U. a.: Erdély építészeti emlékei. U. o. VII. köt. 37—98.

U. a.: Középkori építészeti topografiája. *Budapesti Szemle*, 1908. 376. sz. 57— l.

PAULER GYULA—SZILÁGYI SÁNDOR: A honfoglalás kútfői. Budapest, 1900

PÉTER ANDRÁS: Magyar Művészet. Klny. *Magyarország Vereckétől Trianonig* c. műből. Budapest, 1929.

PETRANU, CORIOLAN: Monumente istorice ale judetuli Bihar. Sibiu, 1931.

PETRIK ALBERT: Magyarország románkori építőművészete. *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének VII. Évkönyve.* Budapest, 1911. 143— l.

U. a.: Magyarország románkori építőművészetéből. *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének VIII. és IX. Évkönyve.* Budapest, 1912. 9— l.; 1913. 143— l.

PHLEPS, HERMANN: Auf Spuden der ersten Bauten des deutschen Ritterordens im Burzenland in Siebenbürgen. *Zeitschrift für Bauwesen* (Berlin), 1927.

PULSZKY FERENC: Magyarország archaelógiája. I—II. Budapest, 1897.

RÁTH KÁROLY: A rábaszentmiklósi egyház. *Arch., Közl.*, U. f. IV. (1871).

RÉTH GYULA: A veszprémi székesegyház régi kövei. *Arch. Ért.*, 1928. 231— l.

RETSSENBERGER, LUDWIG: Die Kirche des Hl. Michael zu Michalsberg in Siebenbürgen. *Mittheil d. k. k. Central-Commission*, II. Wien, 1857.

RÓMER FLORIS: A Bakony. Győr, 1860.

U. a.: Régi templomok ismertetése. *Győri történelmi és Régészeti Füzetek*, 1861. I.

U. a.: A középkori téglaépítészetről Magyarországban. Pest, 1864.

U. a.: Román és átmeneti korú építmények hazánk területén. *Arch. Közl.*, ú. f. VII. (1876). II. füz. 1— l.

ROTH, VICTOR: Geschichte der deutschen Plastik in Siebenbürgen. Strassburg, 1906.

U. a.: Die siebenbürgisch-sächsische Kunst in der magyarischen Forschung. *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landes-Kunde*. N. F. XXXIX. (1915).

U. a.: Die ev. Kirche in Mühlbach. *Festgabe zu den siebenbürgisch-sächsischen Vereinstagen des Jahres 1922.* Mühlbach, 1922.

SIGRIUS, Emil: Siebenbürgische Kirchenburgen. Hermannstadt, 1923.

SKULTÉTY, JOZEF: Stralobyla Nitra. Turč. Sv. Martin, 1924.

STESSEL JÓZSEF: Zalavár és Pécs Privina tartományában. *Századok*, 1902. 832— l.

SZABÓ LÁSZLÓ: Az Árpád-kori magyar építőművészet. Budapest, 1913.

SZŐNYI OTTÓ: Régi magyar templomok. Budapest, 1933.

TARCZAI GYÖRGY: Az Árpádház szentjei. Budapest, 1930.

VALÉRY-RADOT, JEAN: L'architecture religieuse en Hongrie sous la dynastie Arpadienne. *Revue des Etudes Hongroises*, (Paris), 1929.

VÁLY ANDRÁS: Magyarországnak leírása. Pest, 1796.

BANICS LAJOS: A római katholikus egyház története Magyarországban. I. Szent István koronázásától Szent László király haláláig. Budapest, 1885.

BEDY VINCE: A felsőörsi prépostság története. Veszprém, 1934.

U. a.: A győri székesegyház története, Győr, 1936.

BÉL, MÁTHIAS: Notitia Hungariae Novae historico-geografica. Tom. I—IV. Viennae, 1735—42.

BIERBAUER VIRGIL: A magyar építőművészet története. Budapest, 1938.

BUNYITAY VINCE: Ismeretlen apátságok. Esztergom, 1880.

U. a.: Szilágymegye középkori műemlékei. *Értekezések a Történelemtudomány köréből.* Budapest, 1887.

CSÁNKI DEZSŐ: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. Budapest, 1890.

U. a.: Árpád és az Árpádok. Budapest, é. n.

CSÁNYI KÁROLY: A középkori építőművészet formái. Budapest, 1910.

U. a.: A régi Győr. (Klny. *Kéve Évkönyve.)* Budapest, 1930.

DERCSÉNYI DEZSŐ: Az Árpád-kori kőfaragóművészet emlékei. Klny. *Magyarságtudomány,* 1937.

U. a.: Hungarian medieval art under the Árpád dynasty. Klny. *Hungarian Quarterly,* 1937.

DIVALD KORNÉL: A régi Buda és Pest művészete a középkorban. Budapest, 1903.

U. a.: Árpád-kori családi monostorok. *Művészet,* 1913. 346— l.

U. a.: Árpád-kori székesegyházak. *Művészet,* 1914. 346— l.

U. a.: Magyar művészettörténet. Budapest, 1926.

DORNYAY BÉLA: A Bakony. Budapest, 1937.

EBENBÖCK FERENC: Két románkori kerek-egyháznak nyoma Győr megyében. *Arch. Közl.,* U. f. VI. (1871) 120— l.

ERDÉLYI LÁSZLÓ: A tihanyi apátság története. Budapest, 1908.

FETTICH NÁNDOR: A honfoglaló magyarság művészete. *Ars. Hungarica,* 11. Budapest, 1935.

FUXHOFFEER, D—CZINÁR, M.: Monostoriologia Regni Hungariae. Vindobonae—Strigonii, 1869.

GÁL, LÁDISLAS: L'architecture religieuse en Hongrie du IXe au XIIIe siècle. Paris, 1929.

GALLA FERENC: A clunyi reform hatása Magyarországon. Pécs, 1931.

GENTHON ISTVÁN: A magyar iparművészet és népművészet. Klny. *Magyarország Vereckétől Trianonig* c. műből. Budapest, 1929.

U. a.: Magyar műkincsek Csehországban. Klny. *Apollo*, 1937.

GERECZE PÉTER: Épületi maradványok az Árpád-korból. *Arch. Ért.*, 1895. 365— l.

U. a.: A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. *Magyarország Műemlékei.* Szerk.: FORSTER GYULA. III. köt. Budapest, 1906.

GEREVICH TIBOR: Az építési munka szervezete a középkorban. Budapesti építőmesterek kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek Évkönyve. Budapest, 19.. ... l.

U. a.: L'arte antica ungherese. Budapest—Róma, é. n. (1929).

U. a.: Művészettörténet. (A magyar történetírás új útjai. Szerk.: HÓMAN BÁLINT). Budapest, 1932. 87— l.

U. a.: Erdélyi művészet. Magyar Szemle, 1934.

U. a.: A legújabb magyarországi ásatások. *Magyar Szemle*, 1935. 69— l.

U. a.: Magyarországi művészet Szent István korában. *Szent István-Emlékkönyv.* Szerk.: SERÉDI JUSZTINIÁN. Budapest, 1938. III. 81— l.

GEREVICH TIBOR—GENTHON ISTVÁN: A magyar történelem képeskönyve. Budapest, 1935.

GUBITZA KÁLMÁN: A monostorszegi fonatmintás kőtöredékekről. *Arch. Ért.*, 1911. 377— l.

GYULAI RUDOLF: A bencés egyházi művészetek. Budapest, 1902.

HALAVÁTS GYULA: Vízakna, Kiscsűr, Kistorony emlékei. *Arch. Ért.*, 1909. 198— l.

U. a.: A vurpodi, veresmarti, szászújfalusi és szenterzsébeti templom. *Arch. Ért.*, 1912. 19—28. l.

U. a.: Szeben vármegye románstílű templomai. *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének XIII. Évkönyve.* Budapest, 1913. 183— l.

U. a.: A nagydisznódi ág. ev. templom. *Arch. Ért.*, 1914. 232— l.

U. a.: Alvinci, holcmányi, oltszakadáti és feleki románkori templomok. *Arch. Ért.*, 1914. 373— l.

EKLER ANTAL: A magyar művészet története. Budapest, 1934.

IELL GÉZA: A csempeszkopácsi róm. kath. templom. *Vasi Szemle*, 1936. 1—2. sz.

IENSZLMANN IMRE: A szatmári püspöki egyházmegyének középkori építészeti régiségei. *Arch. Közl.* U. f. II. (1864).

U. a.: Die mittelalterliche Baukunst in Ungarn. *Österreichische Revue*, II. (1865).

U. a.: Régészeti kalauz, különös tekintettel Magyarországra. II. Középkori építészet. Pest, 1866.

U. a.: Fructus laborum ad retegenda Metropolitatae Ecclesiae Bacsiensis fundamenta Anno 1870 susceptorum. Kalocsa, 1871.

HÓMAN BÁLINT: A benedekrend és a magyar nemzet megtérése. *Prímás-Album.* Budapest, 1928. 57— l.

HÓMAN BÁLINT—SZEKFŰ GYULA: Magyar történet. I. Budapest, 1935.

HORVÁTH, ENRICO: Transdanubien als kunsthistorische Provinz. *Bibliotheca dell'Accadamia d'Ungheria di Roma*, Nr. 5. Roma, 1936.

HORVÁTH HENRIK: A Fővárosi Múzeum kőemléktárának leíró lajstroma. Budapest, 1932.

HORVÁTH JÁNOS: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Budapest, 1931.

HORVÁTH, WALTER: Siebenburgisch-sächsische Kirschengurgen baugeschichtlich untersucht und dergestellt. Hermannstadt, 1932.

HŐKE LAJOS: Műemlékek az árpádok idejéből. *Fővárosi Lapok*, 1871. 197— l.

HUMMLER NÁNDOR: A szlávkereszténység hazánk mai területén a honfoglalás előtt. Budapest, 1896.

HUNFALVY JÁNOS: Magyarország és Erdély képekben. Pesth, 1855—64.

HUSZKA JÓZSEF: A magyar ornamentika. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye., XXXII.* (1898) 66—, 109—, 161— l.

U. a.: Honfoglaló őseink ornamentikája. Budapest, 1910.

IPOLYI ARNOLD: Középkori emlékszerű építészet Magyarországon. *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei*, X. VIII. füz. 1861.

U. a.: Téglaépítészeti műemlékek Magyarországon. *Arch. Közl.* II. 1861. 127— l.

U. a.: A középkori szobrászat Magyarországban. *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei,* X. XIII. füz. 1863.

U. a.: Magyarország középkori szobrászata emlékei. Budapest, 1873.

U. a.: Kisebb munkái. I. Magyar műtörténelmi tanulmányok. Kiad.: RÁTH MÓR. Budapest, 1873. II. Magyar történelmi és egyháztörténeti tanulmányok. Kiad.: BUNYITAY VINCE. Budapest, 1887.

U. a.: Magyar műtörténelmi tanulmányai. I—II. Bécs, 1878.

JEDLICSKA PÁL: Kiskárpáti emlékek. Vöröskőtől Szomolányig. Eger, 1882.

U. a.: Kiskárpáti emlékek. Éleskőtől Vágújhelyig. I. Budapest, 1883. II. Eger, 1891.

JUHÁSZ COLOMANN: Das Tschanad—Temesvaren Bistum im frühen Mittelalter. 1030—1307. Münster i. W., 1930.

JEKELIUS, ERICH: Das Burzenland. Kronstadt, 1928—29.

KABDEBO GYULA: Négy helyreállított műemlékünk (Ják, Pécs stb.). *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének IV. Évkönyve.* Budapest, 1908. 139— l.

KAMPIS ANTAL: A középkori Budapest. Klny. *Magyar Szemle,* 1936.

KARÁCSONYI JÁNOS: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest, 1900—1902.

U. a.: Szent István király élete. Budapest, 1904.

U. a.: Szent Gellért élete. Budapest, 1925.

U. a.: Ki építette az első premontrei kolostort Magyarországon? *Turul,* (XLI.) 1927. 1— l.

KÁROLYI LAURENTIUS: Speculum Jaurinensis Ecclesiae ... Jaurinni, 1747.

KIS KOLOS JENŐ: A margitszigeti Szent Mihályról nevezett premontrei prépostság története. Budapest, 1931.

KŐVÁRY LÁSZLÓ: Erdély építészeti emlékei. Kolozsvár, 1866.

KUBINYI ÁGOSTON: Szekszárdi régiségek. Pest, 1857.

KUBINYI FERENC—VAHOT IMRE: Magyarország és Erdély képekben. Pest, 1854.

KÜHLBRANDT, E.: Die Kirchen und Bürgen des Burzenlandes. *Das sächsische Burzenland.* Kronstadt, 1898.

LÁCZAY—FRITZ OSZKÁR: Erdély déli részének műemlékei. *Historia* (Magyar Műemlékek), 1929. 3. sz. 20— l.

LEPOLD ANTAL: Szent István születéshelye. *Szent István Emlékkönyv.* Szerk.: SERÉDY JUSZTINIÁN. Budapest, 1938. II. 487— l.

LUKSICS JÓZSEF: A veszprémi egyházmegye könyvészete. Veszprém, 1905.

LUX KÁLMÁN: Újabb kutatások középkori építőművészetünk terén. *Historia* (Ma-

gyar Műemlékek), 1928. 2. sz. 18— l.

MACHOVICH VIKTOR: A magyar-francia cisztercita kapcsolatok történetéhez. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 1935. 269— l.

MARCZALI HENRIK: Az Árpádok és Dalmácia. Budapest, 1898.

U. a.: Enchiridion Fontium Historiae Hungarorum. A magyar történet kútfőinek kézikönyve. Budapest, 1902.

MENCL, VÁCLAV: Přehled vývoje středověké architectury na Slovenska. Bratislava, 1933.

MIHALIK LAJOS: A kolozsvár-monostori ref. templom ismertetése. Kolozsvár, 1914.

MÖLLER, ETIENNE: Les monuments de l'architecture en Hongrie. Paris—Budapest, 1920.

NÁCZ JÓZSEF: Vértes vidékének történelmi műemlékei. *Arch. Közl.*, U. f. XIX. (1899). 118— l.

NEDECZKY GÁSPÁR: Dömös története és újabb leírása. Esztergom, 1880 .

ORTVAY TIVADAR: Műemlékek és régi épületmaradványok Csanád egyházmegye területén. *Csanád egyházmegyei történeti adattár*, 1872. II. 457— l.

PASTEINER GYULA: Építészeti emlék a Dunántúlon. *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben.* Magyarország, IV. köt. 107—168. l.

U. a.: Építészeti emlékek Felsőmagyarországon. U. o. V. köt. 115—177.

U. a.: Erdély építészeti emlékei. U. o. VII. köt. 37—98.

U. a.: Középkori építészeti topografiája. *Budapesti Szemle*, 1908. 376. sz. 57— l.

PAULER GYULA—SZILÁGYI SÁNDOR: A honfoglalás kútfői. Budapest, 1900

PÉTER ANDRÁS: Magyar Művészet. Klny. *Magyarország Vereckétől Trianonig* c. műből. Budapest, 1929.

PETRANU, CORIOLAN: Monumente istorice ale judetuli Bihar. Sibiu, 1931.

PETRIK ALBERT: Magyarország románkori építőművészete. *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének VII. Évkönyve.* Budapest, 1911. 143— l.

U. a.: Magyarország románkori építőművészetéből. *Budapesti építőmesterek, kőműves-, kőfaragó- és ácsmesterek ipartestületének VIII. és IX. Évkönyve.* Budapest, 1912. 9— l.; 1913. 143— l.

PHLEPS, HERMANN: Auf Spuden der ersten Bauten des deutschen Ritterordens im Burzenland in Siebenbürgen. *Zeitschrift für Bauweisen* (Berlin), 1927.

PULSZKY FERENC: Magyarország archaeológiája. I—II. Budapest, 1897.

RÁTH KÁROLY: A rábaszentmiklósi egyház. *Arch., Közl.*, u. f. IV. (1871).

RÉTH GYULA: A veszprémi székesegyház régi kövei. *Arch. Ért.*, 1928. 231— l.

REISSENBERGER, LUDWIG: Die Kirche des Hl. Michael zu Michalsberg in Siebenbürgen. *Mittheil d. k. k. Central-Commission*, II. Wien, 1857.

RÓMER FLORIS: A Bakony. Győr, 1860.

U. a.: Régi templomok ismertetése. *Győri örténelmi és Régészeti Füzetek*, 1861. I.

U. a.: A középkori téglaépítészetről Magyarországban. Pest, 1864.

U. a.: Román és átmeneti korú építmények határnk területén. *Arch. Közl.*, u. f. VII. (1876). II. füz. 1— l.

ROTH, VICTOR: Geschichte der deutschen Plastik in Siebenbürgen. Strassburg, 1906.

U. a.: Die siebenbürgisch-sächische Kunst in der magyarischen Forschung. *Archiv des Verenis für Siebenbürgische Landes-Kunde*. N. F. XXXIX. (1915).

U. a.: Die ev. Kirche in Mühlbach. *Festgabe zu den siebenbürgisch-sächsischen Vereinstagen des Janes, 1922.* Mühlbach, 1922.

SIGRIUS, Emil: Siebenbürgische Kirchenburgen. Hermannstadt, 1923.

SKULTÉTY, JOZEF: Stralobyla Nitra. Turč. Sv. Martin, 1924.

STESSEL JÓZSEF: Zalavár és Pécs Privina tartományában. *Századok*, 1902. 832— l.

SZABÓ LÁSZLÓ: Az Árpád-kori magyar építőművészet. Budapest, 1913.

SZÖNYI OTTÓ: Régi magyar templomok. Budapest, 1933.

TARCZAI GYÖRGY: Az Árpádház szentjei, Budapest, 1930.

VALÉRY-RADOT, JEAN: L'architecture réligieuse en Hongrie sous la dynastie Arpadienne. *Revue des Etudes Hongroises*, (Paris), 1929.

VÁLY ANDRÁS: Magyarországnak leírása. Pest, 1796.